Tato kniha byla financována
Fakultou sociálních věd
UK v Praze

PE 459 [2] 490
studovna

DIPLOMACIE

(Teorie – praxe – dějiny)

2. upravené vydání

Zdeněk Veselý

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KNIHOVNA JINONICE
3255144470

PLZEŇ
2014

Vzor citace:
VESELÝ, Zdeněk. *Diplomacie. (Teorie – praxe – dějiny).* 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 493 s. ISBN 978-80-7380-505-0.

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Veselý, Zdeněk
Diplomacie : (teorie – praxe – dějiny) / Zdeněk Veselý. – 2., upr. vyd. – Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. – 493 s.
ISBN 978-80-7380-505-0 (brož.)

341.7 * 327 * 341.7(091) * (437.3)
– diplomacie
– diplomacie – Česko
– dějiny diplomacie
– monografie
– učebnice vysokých škol

341 – Mezinárodní právo [16]
37.016 – Učební osnovy. Vyučovací předměty. Učebnice [22]

Univerzita Karlova v Praze
Knihovna společenských věd
Praha 5 - Jinonice
3

Diplomacie (Teorie – praxe – dějiny)
2. upravené vydání

© prof. PhDr. Zdeněk Veselý, CSc., 2011, 2014

Recenze: prof. JUDr. et PhDr. Karolina Adamová, DSc.
JUDr. Zdeněk Matějka

© Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o.,
Kardinála Berana 1157/32, 301 00 Plzeň, www.alescenek.cz, 2011, 2014

Všechna práva vyhrazena. Bez předchozího písemného souhlasu nakladatele je zakázáno jakékoliv další rozmnožování, přetištění či další šíření obsahu této knihy nebo jakékoliv její části, a to včetně kopírování, skenování či převádění do elektronické podoby a uchovávání v jakýchkoliv firemních či soukromých sítích či databázích.

ISBN 978-80-7380-505-0

Obsah

Předmluva 7

1. Diplomacie v systému mezinárodních vztahů **9**
1.1 Pojem, definice a pojetí diplomacie 9
1.2 Roviny diplomacie. 15

2. Struktura a druhy diplomacie **20**
2.1 Strukturace podle počtu zúčastněných stran 20
2.2 Strukturace podle oblasti a předmětu zaměření 23
2.3 Strukturace podle úrovně jednání zúčastněných stran 32
2.4 Strukturace podle metod a prostředků 33

3. Hlavní představitelé praxe a teorie diplomacie **37**
3.1 Názory na diplomacii od starověku do konce 19. století 37
3.2 Teoretické přístupy k diplomatické praxi ve 20. století 46
3.3 Teoretická reflexe diplomacie v současnosti 53

4. Diplomatické vztahy **65**
4.1 Diplomatické vztahy a uznání 65
4.2 Socializace v diplomacii 72

5. Ministerstva a ministři zahraničních věcí **74**
5.1 Institucionální vývoj orgánů pro zahraniční politiku 74
5.2 Přehled vývoje ministerstev zahraničních věcí vybraných zemí 77
5.3 Vedoucí osobnosti diplomacie vybraných zemí 82

6. Vnitřní orgány pro mezinárodní styky v České republice. **91**
6.1 Historický vývoj řízení mezinárodních styků v českém státě . 91
6.2 Vnitřní orgány a aktéři mezinárodních styků v ČR 95
6.3 Poslání, pravomoci a struktura MZV ČR. 99
6.4 Československí a čeští ministři zahraničí 100

7. Zahraniční orgány státu pro mezinárodní styky **107**
7.1 Diplomatické mise 108
7.1.1 Historický vývoj diplomatických misí. 108
7.1.2 Diplomatické mise v současnosti 115
7.2 Stálé mise při mezinárodních organizacích. 117

7.3 Delegace v mezinárodních organizacích a na mezinárodních konferencích . . . 119
7.4 Zvláštní mise . . . 119
7.5 Sídlo a působnost stálých diplomatických misí . . . 121
7.6 Struktura diplomatické mise . . . 124
7.7 Třídy, hodnosti a funkce diplomatů . . . 127
7.8 Diplomatický sbor . . . 131
7.9 Diplomatické výsady a imunity . . . 132
7.10 Konzulární styky . . . 136
7.10.1 Historický vývoj . . . 137
7.10.2 Poslání a úkoly konzulátu . . . 138
7.10.3 Struktura konzulárních úřadů . . . 139
7.10.4 Konzulární úředníci a třídy . . . 140
7.10.5 Podmínky pro činnost konzula . . . 141
7.11 Další orgány mezinárodních styků . . . 142

8. Úkoly, osobnost a postavení diplomata . . . 144
8.1 Úkoly diplomata . . . 144
8.2. Osobnostní předpoklady a výběr diplomatů . . . 146
8.3 Reprezentace a pravomoci diplomata . . . 154
8.4 Ženy v diplomacii . . . 165
8.5 Celebrity v diplomacii . . . 170

9. Diplomatická komunikace . . . 173
9.1 Komunikace a diplomacie . . . 173
9.2 Diplomatický jazyk . . . 176
9.3 Nonverbální diplomatická komunikace . . . 183
9.4 Diplomatická signalizace . . . 185
9.5 Diplomatická komunikace a informace . . . 187

10. Diplomatické písemnosti a dokumenty . . . 194
10.1 Diplomatické písemnosti a korespondence . . . 194
10.2 Mezinárodní smlouvy . . . 205
10.2.1 Terminologie . . . 206
10.2.2 Klasifikace a typy mezinárodních smluv . . . 207
10.2.3 Sjednávání mezinárodních smluv . . . 212
10.2.4 Název, struktura a obsah mezinárodních smluv . . . 214
10.3 Archivace a edice diplomatických písemností a dokumentů . 227

10.3.1 Archivace písemností a dokumentů české a československé diplomacie . . . 228
10.3.2 Edice a publikace diplomatických písemností a dokumentů . . 232

11. Diplomatický protokol, procedury a etiketa . . . 235
11.1 Diplomatický protokol . . . 235
11.2 K historii diplomatických procedur a ceremonií . . . 237
11.3 Protokolární praxe v ČR . . . 247
11.4 Etiketa . . . 258

12. Mezinárodní jednání a vyjednávání . . . 269
12.1 Mezinárodní jednání . . . 271
12.2 Mezinárodní vyjednávání . . . 275

Závěr . . . 290

Přílohy . . . 291
I. Vídeňský reglement a Cášský protokol . . . 291
II. Charta Organizace spojených národů . . . 292
III. Úmluva o výsadách a imunitách Organizace spojených národů . . . 313
IV. Úmluva o výsadách a imunitách odborných organizací . . . 320
V. Vídeňská úmluva o diplomatických stycích . . . 330
VI. Vídeňská úmluva o konzulárních stycích . . . 342
VII. Vídeňská úmluva o smluvním právu . . . 365
VIII. Úmluva o zvláštních misích . . . 389
IX. Vídeňská úmluva o zastoupení států v jejich stycích s mezinárodními organizacemi univerzální povahy . . . 404
X. Kariérní řád pro diplomatické a konzulární pracovníky MZV ČR (2009) . . . 430
XI. Organizační struktura Státního Departmentu USA (2014) . . . 438
XII. Organizační struktura MZV ČR (2014) . . . 439
XIII. Organizační struktura MZV SR (2014) . . . 440
XIV. Diplomatické styky České republiky . . . 441
XV. Zasedací pořádek (ukázky) . . . 454

Summary 456

Literatura 458

O autorovi 473

Jmenný rejstřík 474

Věcný rejstřík 482

Předmluva

Publikace je pojímána jako monografie ke studiu diplomacie. Motivem k jejímu vzniku byla skutečnost, že v českém prostředí doposud chybí odborně koncipovaná a přehledná publikace zabývající se diplomacií a reflektující zejména v oblasti teorie relevantní poznatky a přínosy obsažené především v pracích zahraničních odborníků.

Základem pro vypracování textu byly materiály a poznatky získané v rámci řešení projektu GAČR (GA 407/08/0120) *Diplomacie v měnícím se světě*, z nichž některé byly publikovány v publikaci *Dějiny diplomacie* (2008) a spolu s autorským kolektivem v publikaci *Diplomacie v měnícím se světě* (2009). Tyto pak byly doplněny o řadu dalších a nových pasáží, postihujících především samotný diplomatický proces.

Ve snaze dostát alespoň v hlavních rysech výše uvedené koncepci zpracování textu bylo nutno opřít se vzhledem k nedostatku prací domácích autorů především o práce zahraničních odborníků. Vzhledem k obrovskému množství již existující odborné literatury k tématu bylo nutno vybrat především ty profilující. Připomeneme-li alespoň z minulého století takové klasiky jako E. Satowa či H. Nicolsona, z těch nedávných či zcela současných se sem v přední linii svými publikačními výstupy řadí autoři z akademického prostředí jako H. Morgenthau, M. Wight, A. Watson, R. P. Barston, G. R. Berrridge, R. Cohen, J. Der Derian, Ch. Chatterjee, Ch. Jönsson, M. Hall, K. Hamilton či R. Langhorne. Nepominutelné byly též práce praktikujících diplomatů, z nichž za všechny uveďme alespoň takové autory, kteří předtím či potom též působili v akademickém prostředí, jako H. Kissinger, Z. Brzezinski, J. Kleiner či M. Stearns.

V některých pasážích této publikace již bylo možno využít i nových a přínosných prací českých autorů, mezi něž se z těch současných řadí K. Adamová, Z. Dubský, L. Křížkovský, Z. Matějka, J. Peterková, J. Štouračová a E. Tomalová.

Publikace též vychází z autorových pedagogických zkušeností a akademických diskuzí na Středisku mezinárodních studií Jana Masaryka Fakulty mezinárodních vztahů Vysoké školy ekonomické v Praze a na Vysoké škole mezinárodních a veřejných vztahů Praha, kde je diplomacie rozsahem a obsahem pojata jako samostatná akademická disciplína.

Práce je strukturována podle jednotlivých a hlavních tematických celků s důrazem na mezinárodněpolitický aspekt problematiky. Vedle poznatků a interpretací z mezinárodněprávní oblasti autor usiloval výrazně posílit

historickou a sociologickou dimenzi přístupu k diplomacii a jimi prolnout i výklad diplomatického procesu v rovině praxe.

Některé tematické celky, například ekonomická, preventivní, veřejná či kulturní diplomacie, diplomatické a konzulární právo, praxe mezinárodního vyjednávání a současné trendy ve vývoji diplomacie včetně diplomacie EU, jsou pojaty buď přehledně anebo odkazově s tím, že jsou či budou předmětem samostatných a detailnějších publikačních výstupů a jejich akademického zprostředkování.

Pro získání dalších a hlubších znalostí je v textu odkazováno také na příslušnou literaturu, souhrn jejichž relevantních titulů je sumarizován jako samostatný oddíl. V příloze jsou připojeny i hlavní dokumenty upravující diplomatické vztahy a některé užitečné informativní přehledy.

V závěru bych chtěl poděkovat za stanoviska a připomínky recenzentů prof. JUDr. et PhDr. Karoliny Adamové, DSc. a JUDr. Zdeňka Matějky, jakož i za pomoc a rady kolegů z výše uvedených pracovišť.

Jak bylo uvedeno výše, publikace usiluje být prvním komplexnějším a shrnujícím zpracováním problematiky diplomacie v České republice. Přitom si je autor vědom, že vzhledem k únosnému rozsahu práce i rozsáhlé plejádě poznatků a názorů nemohlo být postiženo vše vždy vyčerpávajícím způsobem a do potřebné hloubky a jistě bylo možno leccos pojmout či formulovat lépe či jinak.

Oproti předchozímu prvnímu vydání z roku 2011 došlo ve druhém vydání k dílčím korekcím a aktualizacím. I v reakci na toto vydání bude autor vděčen za všechny podnětné připomínky.

Praha, srpen 2014

prof. PhDr. Zdeněk Veselý, CSc.

1. DIPLOMACIE V SYSTÉMU MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

1.1 POJEM, DEFINICE A POJETÍ DIPLOMACIE

Diplomacie je pojímána jako **součást mezinárodních vztahů**, a proto je logické, že náleží i do oblasti jejich výzkumu. Dříve se vůbec pojem *diplomacie* používal ve vztahu k pojmu mezinárodní vztahy jako zaměnitelný výraz.[1] V rámci mezinárodních vztahů byla diplomacie zařazována především do oblasti mezinárodního práva. Odrazem toho jsou nejen základní učebnice mezinárodního práva veřejného,[2] ale i řada dalších titulů a studijních programů pojímajících a vykládajících problematiku mezinárodních vztahů z mezinárodněprávního aspektu.[3]

Již méně je diplomacie též parciálně začleněna do výkladu problematiky v rámci mezinárodních politických vztahů. Například K. Mingstová ji zařazuje mezi druhy použití moci státu, kterými jsou vedle diplomatických prostředků dále pak prostředky ekonomické a vojenské.[4] C. Henderson v obsáhlejší pasáži pojímá diplomacii jako „tradiční nástroj v měnících se časech" a podává základní přehled o jejím významu, funkcích a druzích.[5]

Etymologicky je pojem *diplomacie* odvozen od řeckého slova *diploma*, což byly dvě spojené voskové či stříbrné destičky, nebo do dvoulistu přeložený pergamen či papyrus. Obsahem byla buď tajná zpráva anebo určité oprávnění pro držitele.[6] H. Nicolson původ slova jednoduše označuje od řeckého slovesa *diploun*, tj. přeložit.[7]

Římané pojmem *diplomas* označovali cestovní propustky a nákladní listy, vyražené na dvou spojených železných destičkách. Později se pak

1 CROSS, M. K. D. *The European Diplomatic Corps. Diplomats and International Cooperation from Westphalia to Maastricht*. Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2007, s. 3.

2 SEIDL-HOHENVELDERN, I. *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: ASPI, 2001; ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003; DAVID, V.; SLADKÝ, P.; ZBOŘIL, F. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. Praha: Leges, 2008.

3 CHATTERJEE, CH. *International Law and Diplomacy*. London: Routledge, 2007; BOLEWSKI, W. *Diplomacy and International Law in Globalized Relations*. Heidelberg: Springer, 2007.

4 MINGST, K. *Essentials of International Relations*. New York – London: W. W. Norton & Company, Inc. 1999, s. 120 an.

5 HENDERSON, C. *International Relations. Conflict and Cooperation at the Turn of the 21st Century*. Boston etc.: McGraw Hill, Inc. 1998, s. 201 an.

6 JÖNSSON, CH.; HALL, M. *Essence of Diplomacy*. Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2005, s. 67.

7 NICOLSON, H. *Diplomacy*. Washington, D.C.: Institute for Study of Diplomacy, Georgetown University, 1988, s. 11.

slovo *diploma* vztahovalo na soubor uchovávaných privilegií, smluv a dalších dokumentů.

I ve středověku to bylo označení pro státně důležité listiny, zejména dohody mezi jednotlivými suverény. Vzhledem k jejich narůstajícímu počtu v archivech panovníků jednotlivých států vznikla zvláště k tomu určenými osobami agenda *res diplomatica*, tj. diplomatické záležitosti. S vyhotovováním listin pak souvisí pojem *diplomatika*, označující již speciální pomocnou vědu v rámci historie, zabývající se studiem listin úřední provenience.

Diplomacie tak byla od počátku spojena s mezinárodní politikou a mezinárodními vztahy vůbec. Samotný termín diplomacie pak přešel přes francouzštinu do obecného povědomí od 18. století. Pojem diplomacie v moderním smyslu již jako „vedení mezinárodních záležitostí vyjednáváním" (nikoli omezeně jen jako správa diplomatických archivů) použili mezi prvními v 90. letech 18. století Thomas Paine, jeden z předních protagonistů americké revoluce, a britský filozof Edmund Burke.[8]

Máme-li se zabývat pojetím a definováním diplomacie, je nutno nejdříve se zaměřit na to, jak je pojímána z hlediska jejích definic či vymezení a charakteristik. Určení a vyjádření tohoto typu je celá řada, ale i přes svou různorodost vykazují mnoho společných znaků. **Diplomacie je obecně vztahována k řízení mezinárodních vztahů a považována za nástroj zahraniční politiky.**

První rovinu vystihuje definice, jejímž autorem je významný protagonista diplomatické nauky přelomu 19. a 20. století, britský diplomat E. Satow: „Diplomacie je aplikace důvtipu a taktu na řízení oficiálních vztahů mezi vládami nezávislých států, vztahující se občas také na jejich vztahy s vazalskými státy."[9]

Z titulů obecně naučné literatury například *Oxford English Dictionary* diplomacii definuje jako „řízení mezinárodních vztahů prostřednictvím jednání; metodu, kterou jsou tyto vztahy regulovány a řízeny velvyslanci a vyslanci; zaměstnání či umění diplomata."[10] Podle jiné definice, jejímž autorem je R. P. Barston, se „diplomacie zabývá řízením vztahů mezi státy

[8] KRIEGER, J. (ed.). *Oxfordský slovník světové politiky*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2000, s. 134.

[9] SATOW, E. *A Guide to Diplomatic Practice. I.* 2nd Edition. London etc.: Longmans, Green & Co. 1922 , s. 1.

[10] *Oxford English Dictionary* [online]. [cit. 19. 5. 2007]. Dostupné na http://www.oed.com/cgi/display/wotd.

a mezi státy a dalšími aktéry".[11] R. Cohen v této souvislosti diplomacii zase označil za „strojovnu mezinárodních vztahů".[12]

Ve vztahu k zahraniční politice ji odvozeně od života obecně lapidárně pojal Daniele Varé, v meziválečném období italský vyslanec v Dánsku a Číně: „Diplomacie je umění získat to, co chce člověk mít, aplikované na zahraniční politiku."[13] Rovněž ve vztahu k zahraniční politice následovně postihuje postavení diplomacie bývalý americký diplomat Monteagle Stearns: „Diplomacie je jak sluhou, tak i pánem zahraniční politiky: sluhou, protože posláním diplomata je jednat podle instrukcí politiků, pánem proto, že bez toho, co nedovede vykonat diplomat, se pak politici obvykle budou muset obejít."[14]

Následovně, se zdůrazněním komunikačního faktoru pojímá diplomacii výše uvedený C. Henderson: „Diplomacie je proces řízení komunikace mezi státy prostřednictvím oficiálně uznaných zástupců. Komunikace je většinou mezi státy – a to buď mezi jejich představiteli nebo diplomaty – nepřetržitá, chrání státní zájmy a redukuje konflikt. Diplomacie je převažující dimenzí zahraniční politiky státu se zahraničními ministry a jejich diplomaty žijícími v cizině, plnícími státní úkoly."[15] V užším slova smyslu se diplomacií rozumí výkon zahraniční politiky státu.

H. Nicolson připomíná, že pojem „diplomacie" má v běžném jazyce několikerý význam:[16]

Může být chápán jako synonymum k „zahraniční politice" – například: britská diplomacie či ve spojení například šéf ruské diplomacie, tj. ministr zahraničních věcí.

Znamená jednání, vyjednávání, když chceme říci, že „tento problém by bylo možno řešit diplomaticky".

Ještě specifičtěji termínem diplomacie označujeme proces a mechanismus, kterými je takové jednání uskutečňováno.

Též označuje odvětví zahraniční služby, povolání – například můj otec pracuje v diplomacii.

[11] BARSTON, R. P. *Modern Diplomacy.* 3rd Edition. Harlow: Person Education Ltd. 2006, s. 1.

[12] COHEN, R. Putting Diplomatic Studies on the Map. Diplomatic Studies Programme Newsletter, Leicester University, 4. May 1998. Cit. dle CARLSNAES, W.; RISSE, T.; SIMMONS, B. A. *Handbook of International Relations.* London etc.: SAGE Publications, 2001, s. 212.

[13] UTHMANN, J. *Diplomaté. Státní aféry od dob faraónů po současnost.* Brno: Bonus – Memorabilia, 1998, s. 125.

[14] STEARNS, M. *Talking to Strangers: Improving American Diplomacy at Home and Abroad.* Fourth printing. Princeton: Princeton University Press, 1999, s. xiii.

[15] HENDERSON, C. *International Relations. Conflict and Cooperation at the Turn of the 21st Century.* Boston etc.: McGraw Hill, Inc. 1998, s. 201.

[16] NICOLSON, H. *Diplomacy.* Washington, D.C.: Institute for Study of Diplomacy, Georgetown University, 1988, s. 3–4.

Je zde ještě jedna interpretace, kterou je třeba u tohoto slova mít na zřeteli: abstraktní kvalita či dar, který v nejlepším smyslu slova označuje schopnost při vedení mezinárodního jednání, v nejhorším smyslu slova pak podlé aspekty chování.

V několikerém významu diplomacii chápou také autoři frankofonního slovníku mezinárodního práva veřejného:

1. odvětví politiky, která se absolutně či částečně zaměřuje na zahraniční vztahy k určité epoše či k určitému státu;
2. speciální druh vedení zahraniční politiky;
3. věda a umění reprezentace států a jednání mezi nimi;
4. zahraniční reprezentace státu prostřednictvím činnosti specializovaných činitelů;
5. diplomatická kariéra a konečně
6. diplomacie je schopnost, cit a obezřetnost, jež se osvědčují v řízení nějaké záležitosti.[17]

Z pojetí a přístupů českých autorů uveďme charakteristiku politologa O. Krejčího: „Současná čeština chápe **výraz ´diplomacie´ různě: slouží k označení úředního jednání státních činitelů v oblasti zahraniční politiky; je chápán jako soubor norem o mezinárodních stycích států; je užíván k vymezení povolání diplomata, ale i jako souhrnu diplomatů; jindy je zase používán v přeneseném významu jako charakteristika společenské obratnosti při jednání.** Někdy je za diplomacii pokládána metoda, která umožňuje zplnomocněným zástupcům formovat vztahy mezi státy. Diplomacie pak je zároveň povolání a nástroj tohoto zplnomocněného zástupce, diplomata."[18]

Diplomat V. Hubinger ve své encyklopedické příručce rozlišuje dvě roviny obsahu diplomacie: „a) průběh a formy vyjednávání mezi osobami, skupinami či státy a národy; b) v užším a obvyklém slova smyslu souhrnné označení do jisté míry formalizovaných prostředků a činností státních institucí a jednotlivců s cílem realizovat cíle a úkoly, které tvoří celkový komplex zahraniční politiky státu. Je to jeden z hlavních nástrojů k mírovému řešení sporů, vyžaduje racionální přístup k problému bez emocionálního angažmá".[19]

Obsáhlou výčtovou charakteristiku obsahu, vývoje a funkce diplomacie v kontextu mezinárodních vztahů podává příslušné heslo nedávno vydané *Encyklopedie mezinárodních vztahů* s důrazem na aktéry mezinárodních

[17] *Dictionnaire de droit international public*. Sous la direction de J. SALMON. Bruxelles: Bruylant, 2001, s. 341–342.
[18] KREJČÍ, O. *Mezinárodní politika*. 4. vyd. Praha: Ekopress, 2010, s. 335.
[19] HUBINGER, V. *Encyklopedie diplomacie*. Praha: Libri, 2006, s. 42.

vztahů a jejich interakci a komunikaci: „Diplomacie je obecným způsobem interakce a komunikace v mezinárodní politice a zároveň významným zahraničněpolitickým nástrojem aktérů na mezinárodní scéně…"[20]

Aspekt svého oboru v pojímání diplomacie zdůrazňuje mezinárodněprávní literatura. S důrazem na diplomatické vztahy, jejich nositele a ochranu ji definuje dobový oborový slovník: „1. Způsob uplatňování zahraniční politiky vůči jiným státům, které státy používají odedávna. Vysílají k druhým státům, do mezinárodních organizací a na mezinárodní konference své představitele – diplomatické zástupce. Mezinárodní právo jim přiznává široký okruh diplomatických výsad a imunit, aby mohli nerušeně plnit své odpovědné úkoly. 2. Označení pro zahraniční službu."[21] Č. Čepelka a P. Šturma, autoři výše zmiňované učebnice mezinárodního práva veřejného, ve vztahu ke státu, jeho zahraniční politice a mezinárodní politice uvádějí, že diplomacie je „metoda zahraniční politiky, která ke svým cílům používá vyjednávání. Souhrn tohoto snažení jednotlivých států a také výslednice těchto snah se pak označuje termínem *mezinárodní politika*." Zároveň uvádějí, že to „vše může být též předmětem vědeckého zkoumání, jež obstarává věda či *nauka o mezinárodních vztazích*".[22]

Z definic, pojímajících diplomacii jako nástroj politiky a ideologie vládnoucího režimu uveďme na závěr ještě definici ze sovětského diplomatického slovníku: „Nástroj uskutečňování *zahraniční politiky* státu,... Diplomacie SSSR se řídí leninskými principy zahraniční politiky a jejími úkoly, vytyčenými KSSS a sovětskou vládou v závislosti na konkrétní etapě historického vývoje…Vedla a vede boj za zajištění příznivých mezinárodních podmínek pro výstavbu socialismu a komunismu v Sovětském svazu."[23]

Funkci diplomacie v aplikaci na poslání diplomatické mise zakotvuje *Vídeňská úmluva o diplomatických stycích* z roku 1961 (viz kapitolu 7).

Doprovodnou, avšak z hlediska zájmu každého státu nedílnou součástí a posláním diplomacie je také vytvářet příznivý obraz svého státu v zahraničí. A to nejen diplomacie v užším slova smyslu, ale i všech institucí a činností směřujících do zahraničí (viz níže veřejná diplomacie).

V mezinárodních vztazích je **diplomacie** považována za **protiklad síly**. Jinými slovy lze v této souvislosti říci, že válka je ve vztazích mezi státy projevem selhání diplomacie. Diplomacie a síla tak v mezinárodních

[20] KRATOCHVÍL, P.; DRULÁK, P. (ed.). *Encyklopedie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál, 2009, s. 49.
[21] POTOČNÝ, M.; REGNER, V.; URBAN, J. (eds). *Slovník mezinárodního práva a politiky*. Praha: Svoboda, 1988, s. 60.
[22] ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 35–36.
[23] *Diplomatičeskij slovar. I.* Moskva: Nauka, 1984, s. 327–328.

vztazích představují dvě vzájemně velmi úzce spojené kategorie, kdy však jedna může připravovat pole pro druhou. Výstižně a poněkud cynicky to vyjádřil pruský král Fridrich Veliký slovy, že „diplomacie bez síly je jako hudba bez nástrojů."[24]

Tím, že diplomacie je pojímána především jako nástroj zahraniční politiky, je tím také vztažena i ke státu s jeho příslušnými orgány pro zahraniční styky. Tento klasický přístup však již plně neodpovídá jak současné realitě, tak i odborným přístupům. Realitou je, že stát dnes již není výlučným aktérem mezinárodních vztahů, vedle něho tuto kvalifikaci mají i mezinárodní organizace různého typu.

Jestliže po odborné stránce diplomacii pojmeme v širším a obecnějším rámci jako umění komunikovat, vyjednávat a vést dialog, pak je tato starší než stát, a nemusí proto být spjata jen s ním. Vznikla totiž i v důsledku potřeby výměny zboží, lidí, informací, služeb. Například když bylo třeba udělat obchod, bylo třeba projednat jeho výši, cenu, sjednat podmínky, smlouvu atd. Někteří autoři proto v tomto pojetí diplomacii již nevtěsnávají do klasického úzkého rámce vztahů mezi státy, ale zaměřují se také na jiné druhy a roviny uspořádání lidských společenství. Například na vztahy mezi indiány v předkolumbovské Americe a kmeny v předkoloniální Africe.[25] Již předtím i H. Nicolson kladl počátky až do pradávné historie, „kdy se jednoho dne stalo, že antropoidní opice obývající skupinu jeskyní zjistily, že by bylo užitečné dohodnout se se sousedními skupinami opic na vymezení jejich loveckých teritorií".[26]

Státy diplomacii realizují způsoby, které do určité míry odrážejí též jejich národní kulturu, zvyky a rysy, a tím lze hovořit i o jednotlivých diplomatických stylech. C. Henderson diplomatický styl v tomto ohledu definuje jako „charakteristický způsob, jímž státy a jiní aktéři pojímají a provádějí svou zahraniční politiku."[27] Podle R. Cohena mohou mít kulturní diference vliv na vypuknutí či naopak na zamezení konfliktů. Mezi zúčastněnými stranami, které představují rozmanitost kulturních tradic, může při jednání

[24] EVANS, G.; NEWNHAM, J. *The Dictionary of World Politics. A Reference Guide to Concepts, Ideas and Institutions*. New York: Harvester Wheatsheaf, 1992, s. 72.

[25] JÖNSSON, CH.; HALL, M. *Essence of Diplomacy*. Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2005, s. 12. Tato širší dimenze je ve shodě i s pojímáním mezinárodních systémů od počátků lidské civilizace, jako to činí B. Buzan a R. Little. BUZAN, B.; LITTLE, R. *International Systems in World History. Remaking the Study od International Relations*. New York: Oxford University Press Inc. 2000, s. 1.

[26] NICOLSON, H. *The Evolution of Diplomatic Method*. London: Cassell Publisher Ltd. 1954, s. 2.

[27] HENDERSON, C. *International Relations. Conflict and Cooperation at the Turn of the 21st Century*. Boston etc.: McGraw Hill, Inc. 1998, s. 218.

dojít ke špatnému pochopení jednoho druhým, k nedorozumění a dokonce i k urážlivé přecitlivělosti.[28]

Často se ve vztahu k diplomacii objevuje otázka, zda je **diplomacie vědou** či **uměním**. Možno říci, že je to otázka zbytečně disjunktivního charakteru, protože obě kategorie k sobě mají velmi blízko a navzájem se nevylučují. Pokud jde o vědu, nutno v této souvislosti uvést, že smyslem tohoto pojednání je poukázat právě na to, že **diplomacie už není pojímána jako pouhá víceméně rutinní praxe reglementovaná různými právními předpisy a dohodami, ale je vědecky pojímána a studována.** Samu o sobě ji můžeme pojímat v rámci mezinárodních vztahů jako vědní disciplíny též jako svého druhu vědecký (pod)obor. Už tím, že je takto i analyzována a studována. Aby byla diplomacie ve své realizaci úspěšná, musí využívat a implementovat poznatky všech věd, které umožní poznat stav a trendy vývoje mezinárodní situace ve všech jejích aspektech.

A pokud jde o diplomacii jako umění, právě praxe vyjednávání a komunikace v rámci diplomacie vyžadovala vedle odborných znalostí od diplomata také určité schopnosti a vlohy druhou stranu jednání získat, přesvědčit a tak dosáhnout svého cíle. Ostatně je známo, že již staří Řekové z tohoto důvodu v nejednom případě funkcí vyslanců a vyjednavačů pověřovali vedle politiků, vzdělanců i orátory a herce. Mezi teoretiky mezinárodních vztahů je znám výrok jednoho z jejich významných představitelů M. Wighta, totiž, že diplomacie je „mistrovskou institucí".[29] I výše zmíněný D. Varé hovoří v souvislosti s diplomacií o umění v tomto smyslu. A jako jednu z jejich poloh ji takto pojímá i výše uvedený slovník mezinárodního práva redigovaný J. Salmonem.[30] Toto umění se uplatňuje na poli mezinárodního vyjednávání a komunikace, kde jsou nezbytné vědecké přístupy, metody a koncepce, zejména z psychologie a sociologie.

1.2 ROVINY DIPLOMACIE

V souvislosti s odborným studiem a výzkumem můžeme oproti výše uvedenému a poněkud schematickému a popisnému členění diplomacii pojímat ve třech rovinách: 1. dějiny, 2. praxe, 3. teorie. A to s vědomím, že tyto se též vzájemně prostupují.

[28] Srov. COHEN, R. *Negotiating Across Cultures: Communication Obstacles in International Diplomacy*. 3rd Edition. Washington, D.C.: United States Institute of Peace, 1995.

[29] CARLSNAES, W.; RISSE, T.; SIMMONS, B. A. *Handbook of International Relations*. London etc.: SAGE Publications, 2001, s. 212.

[30] *Dictionnaire de droit international public*. Sous la direction de J. SALMON. Bruxelles: Bruylant, 2001, s. 341–342.

Univerzita Karl...
Knihovna společenských věd
Praha 5 - Jinonice

1. Dějiny diplomacie

Dějiny diplomacie lze považovat za významnou subdisciplínu diplomacie. I zde můžeme problematiku pojímat ve třech rovinách jako:

a) dějiny mezistátních vztahů a styků

V tomto pojetí se dějiny diplomacie blíží dějinám mezinárodních, respektive mezinárodně politických vztahů a představují v rámci dějin mezinárodních vztahů vlastně jakousi specializaci. Z tohoto hlediska by bylo možno takto pojatou problematiku nazývat *diplomatickými dějinami mezinárodních vztahů* pro odlišení například od dějin politických, hospodářských, sociálních, kulturních, regionálních atd. Ve většině historických zpracování je patrné vzájemné prolínání politické a diplomatické dimenze při dominanci první z nich. Jejich náplní je zpracování problematiky řešení konfliktů či problémů v mezinárodních vztazích v podobě takových výsledků diplomatických aktivit jako jsou různé smlouvy, dohody, jejich obsahová náplň a jednání o nich.[31]

b) dějiny forem, metod, nástrojů a podob diplomatické praxe

Sem patří řada zpracování z pera těch autorů, kteří byli profesně spojeni s výkonem diplomatické praxe. Můžeme zde řadit autory a práce uvedené v další kapitole.

V současnosti do této oblasti vstupuje pozornost věnovaná analýze problematiky *vyjednávání a komunikace*, která se opírá o sociologické přístupy, metody a poznatky, a tak překračuje dosavadní úzce pragmatickou a deskriptivní rovinu zkoumání diplomacie.

c) dějiny diplomatické teorie

Tento přístup je protikladem popisného a deskriptivního přístupu, typického zejména pro předchozí rovinu.

S dějinami diplomacie je spojena i otázka jejich **periodizace**. Ta je odvislá od výše uvedeného pojímání. Vyloučíme-li rovinu diplomatické teorie (c), v níž se periodizace dějin samotné diplomacie přímo neodráží, přichází v úvahu členění na základě zbývajících rovin.

V první řadě vyvstává otázka **počátků diplomacie** a tím i počátku jejích dějin. Někteří autoři zastávají názor, že diplomacie vznikla až v době počátků velkých centralizovaných států na začátku evropského novověku v 16. století, někteří, že ještě později. Diplomacie je organicky spjata s mezinárodními vztahy, a proto i její vznik budeme spojovat **s počátky mezinárodních vztahů**, které spadají do počátků vzniku lidské civilizace.[32]

[31] Příkladem jsou zpracování autorů jako D. J. Hill, R. B. Mowat či R. Albrecht-Carrié (viz seznam literatury).

[32] BUZAN, B.; LITTLE, R. *International Systems in World History. Remaking the Study od International Relations*. New York: Oxford University Press, Inc. 2000, s. 1.

Budeme-li dějiny diplomacie pojímat podle druhé roviny (b), pak se nabízí jako nejjednodušší členění belgického odborníka na diplomatické právo Jeana Salmona, který ve své příručce k diplomatickému právu dějiny diplomacie rozčleňuje na dvě období: 1. Od počátků diplomacie do Vídeňského kongresu a 2. od Vídeňského kongresu do současnosti.[33] Stejně tak i někteří autoři zabývající se vývojem diplomatické praxe, jako například K. Hamilton a R. Langhorne, kteří dějiny diplomacie člení na tři období. První období do roku 1815 ještě vnitřně člení na kapitoly 1. Starý svět, 2. Renesanční diplomacie a rezidentní vyslanec, 3. Vývoj „staré diplomacie". Druhá část pak zahrnuje kapitoly 1. „Stará diplomacie", 2. „Nová diplomacie", kde předělem mezi oběma je období 1. světové války, a třetí „Totální diplomacie", kde předělem je zase 2. světová válka. Připojena je ještě závěrečná část věnovaná stručně současné diplomacii od skončení studené války.[34]

V souvislosti **s dějinami diplomacie** budiž poukázáno ještě na jeden obecnější problém, kterým je **vztah historie a teorie mezinárodních vztahů**. Vzhledem ke snaze osamostatnit studium a výzkum mezinárodních vztahů jako samostatné disciplíny bývá úloha historie některými autory z řad teoretiků mezinárodních vztahů zpochybňována či marginalizována. Historikům je vyčítáno (některým samozřejmě právem), že jsou jen kronikáři, jejichž metodou je pouhá a nic nevysvětlující deskripce, a že zachycují jen tzv. událostní historii.

Na druhé straně historici zase své kritiky obviňují z toho (a opět v řadě případů oprávněně), že vytvářejí umělá schémata, postrádající znalost a reflexi reality, avšak zahalená do nesrozumitelného žargonu.[35]

Podobně je tomu i ve vztazích mezi odborníky na dějiny diplomacie a teoretiky mezinárodních vztahů. Uveďme v této souvislosti za historiky diplomacie následující lamentaci M. Hunta, že teoretici mezinárodních vztahů „historiky diplomacie odsoudili k úloze služebníků určených k sekání dříví a nošení vody", kteří „se měli pachtit v archivech, sestavovat detailní případové studie, na nichž by sociální vědci budovali velké vysvětlující konstrukce, které by zdůvodňovaly trvalé zákonitosti v mezinárodních vztazích a které by si vynutily respekt tvůrců politiky".[36]

[33] SALMON, J. *Manuel de droit diplomatique*. Bruxelles: Bruylant/Delta, 1994, s. 19 an.

[34] HAMILTON, K.; LANGHORNE, R. *The Practice of Diplomacy: Its Evolution, Theory and Administration*. London – New York: Routledge, 1995.

[35] JÖNSSON, CH.; HALL, M. *Essence of Diplomacy*. Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2005, s. 9.

[36] JÖNSSON, CH.; LANGHORNE, R. (eds). *Diplomacy. I. Theory of Diplomacy*. London – Thousand Oaks – New Delhi: SAGE Publications, 2004, s. 125.

Historici diplomacie také obviňují teoretiky mezinárodních vztahů, že jsou „spíše iluzionisty než vědci, protože stanovují výsledek zápasu, aniž se dostali k míči".[37]

Je zcela zřejmé, že výše uvedené krajní přístupy jsou na škodu rozvoje všech. Výstižný je v tomto směru vývod J. Levyho: „Nejhorším zlořádem každé disciplíny je, když jedna ignoruje druhou. Historie je příliš důležitá na to, než aby náležela jen historikům, a teorie je zase příliš významná, než aby náležela jen teoretikům."[38] Připomenutí si v této souvislosti zaslouží i slova českých odborníků, konkrétně historika P. Luňáka a teoretika mezinárodních vztahů J. Šedivého, pokud přijmeme jimi poněkud zúženou roli historie: „Dobrá teorie se neobejde bez kvalitního empirického základu, podobně jako se dnes již neobejde dobrá historie bez kvalitních koncepčních či teoretických východisek. V této komplementárnosti, v přijetí nutnosti multidisciplinárního a vzájemně tolerantního přístupu, identifikujeme podstatu a možnosti společného přínosu teorie a historie pro studium soudobých mezinárodních vztahů."[39]

Jen vzájemný respekt a čerpání poznatků z výzkumu ostatních věd může vést i k rozvoji každé vědy a vědecké disciplíny samotné.

2. Diplomacie jako praxe

V náhledu na diplomacii až dosud převládá do určité míry setrvačný přístup, který je zúžen na diplomacii jako praxi odrážející administrativní a úřední chod diplomatických institucí a vývoj forem a podob tohoto procesu. Odrazem toho je, že také většina prací o diplomacii byla psána praktiky či odborníky, kteří přišli do škol a institucí z praxe a v diplomacii se na základě vlastních zkušeností soustřeďují na dva okruhy a s nimi spojené návody na jednání a postup:

a) jaké zásady a procedury by měly být vlastní dobrému diplomatovi a
b) jak by měla být diplomacie řízena.

K této problematice už od starověku vznikala celá řada titulů z pera významných politických a diplomatických osobností. V širším kontextu se jednalo o traktáty, pojednání či doporučení obsahující názory a rady na vnitropolitické i mezinárodněpolitické chování dávané jak panovníkovi (či panovníkem), tak i diplomatům. Druhou skupinu představují autoři udílející v podobě speciálních instruktážních manuálů rady samotným diplomatům (viz kapitolu 3).

[37] JÖNSSON, CH.; HALL, M. *Essence of Diplomacy*. Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2005, s. 9.
[38] Tamtéž, s. 10.
[39] LUŇÁK, P.; ŠEDIVÝ, J. Teorie a empirie ve studiu mezinárodních vztahů. *Soudobé dějiny*, 1999, č. 1, s. 70.

3. Teorie diplomacie

Spolu s rozvojem vědeckého studia mezinárodních vztahů se předmětem teoretické analýzy stala také diplomacie, jejíž výzkum tak překročil úroveň úzce deskriptivní analýzy diplomatické praxe. Odborníky, kteří takto k diplomacii přistoupili, nebyli již političtí a diplomatičtí praktici, ale odborníci na výzkum mezinárodních vztahů, využívající v různé míře poznatky, metody a přístupy společenských věd. Na rozdíl od mezinárodního práva, které mělo velký vliv na pojetí a fungování diplomacie v předchozím období, konkrétně sociologie, do určité míry i psychologie (viz kapitolu 3).

2. Struktura a druhy diplomacie

Doposud neexistuje jednotná klasifikace a striktně taxativní vymezení jednotlivých druhů diplomacie. Tak se lze setkat s druhy diplomacie, které jsou shodně přijímány většinou autorů, ale tak i s druhy, které všeobecně přijímány nejsou.

Nejvíce se strukturace diplomacie vztahuje ke klasickému zahraničně politickému pojímání diplomacie. Obecně a běžně je diplomacie strukturována podle toho, v jaké oblasti je používána, jakých využívá nástrojů.

Ve skutečnosti lze ale vymezit více přístupových kritérií – aniž tato jsou všezahrnující a s pevnými dělícími mantinely – a to podle:

- počtu zúčastněných stran,
- oblasti a předmětu zaměření,
- úrovně jednání zúčastněných stran,
- používaných metod a prostředků.

2.1 Strukturace podle počtu zúčastněných stran

Strukturace diplomacie podle počtu stran je nejběžnější. Prvním druhem je **bilaterální diplomacie**, týkající se vztahů mezi dvěma zúčastněnými stranami. G. Berridge ji definuje jako „řízení vztahů na bázi stát – stát cestou formálně akreditovaných rezidentních misí."[40] Dále ji ještě člení na *konvenční* a *nekonvenční*.

Konvenční bilaterální diplomacie je realizována na bázi diplomatických zástupců a jejich úřadů, ať už v hlavním městě daného státu či na jiné půdě. Příkladem může být například projednávání nějaké otázky mezi českou a španělskou vládou buď prostřednictvím českého velvyslance v Madridu či telefonem přímo z Prahy a naopak. Stejně tak to může být jednání zástupců těchto států třeba na půdě OSN, avšak mimo formální agendu této mezinárodní organizace. Je to systém, který H. Nicolson nazývá „francouzským systémem diplomacie".[41]

Za **nekonvenční bilaterální diplomacii** jsou považovány v zásadě ty postupy, které se v době rostoucí úrovně dopravy a dalších druhů (tele) komunikace již obejdou bez rezidentních diplomatů. To umožnilo růst

[40] BERRIDGE, G. R. *Diplomacy. Theory and Practice.* 2nd Edition. Basingstoke – New York: Palgrave, 2002, s. 105.

[41] NICOLSON, H. *The Evolution of Diplomatic Method.* London: Cassell Publisher Ltd. 1954, s. 48 an.

takových forem bilaterální diplomacie, jako jsou například bezprostřední kontakty mezi vedoucími státníky ať už na bázi osobních setkání či jiných přímých kontaktů („červený telefon").[42] To je důležité zejména v obdobích vypjatých mezinárodních krizí či konfliktů, kdy existuje nebezpečí z prodlení, kdyby výměna názorů, informací a stanovisek probíhala standardní cestou přes velvyslanectví. Důvodem může být také snaha utajit některé připravované kroky.

Někdy důvodem této nekonvenční diplomacie může být prostý fakt, že jeden stát neuznává z různých důvodů druhou entitu jako stát, a přesto s ním chce určitou formu styků udržovat. Diplomatické styky tak nahrazují různé jiné instituce.

Dalším druhem je **multilaterální diplomacie**. Na rozdíl od předešlé zahrnuje více zúčastněných stran na jednáních, která jsou buď jednorázová, či periodicky se opakující v podobě konferencí, kongresů, nebo jednání, která jsou v různých úrovních permanentní či pravidelná, jako jsou jednání orgánů mezinárodních organizací. Má různé úrovně zastoupení od nejvyšších představitelů přes pověřené delegáty až po experty k příslušné projednávané problematice. R. Walker uvádí celkem devět důvodů, které vlády vedou k tomu, aby se angažovaly právě na multilaterální rovině diplomacie:[43]

1. Lepší přístup k informacím o zkušenostech jiných vlád, které lze využít pro vlastní občany a korporace.
2. Vytváření společných projektů, například v dopravě, regulaci toků atd. a shromažďování zdrojů na jejich realizaci.
3. Úprava vnějšího prostředí. Například v případě, když multilaterální smlouvy v rámci WTO otevřou trhy, zlepší se obchodní prostředí pro všechny země.
4. Ovlivňování chování jiných zemí a jejich vlád. Například v 60. letech musela švédská vláda problém kyselých dešťů, způsobovaných emisemi z britských továren, řešit bilaterálně. Nyní lze podobnou problematiku řešit přes EU prosazením příslušné legislativy stanovující přípustné množství emisí.
5. Prospěšnost vzájemně výhodných multilaterálních dohod, například v oblasti extradice kriminálních živlů.

[42] George Ball, bývalý náměstek státního tajemníka v Kennedyho a Johnsonově administrativě, jako obhájce tradiční diplomacie kritizoval v této souvislosti úpadek postavení velvyslanců slovy: „proudová letadla, telefony a zlozvyky prezidentů a poradců pro národní bezpečnost a ministrů zahraničí velvyslance odsoudily jen k rituálu a public relations". Proto také odmítl nabídky prezidenta Cartera na významné velvyslanecké posty, že prý nechtěl skončit jako „hostinský pro kočující poslance Kongresu". BALL, G. *The Past has Another Pattern.* New York : Norton, 1982, s. 452.

[43] WALKER, R. A. *Multilateral Conferences. Purposeful International Negotiation.* Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2004, s. 16 an.

6. Angažováním na multilaterální úrovni lze ovlivnit a řešit i problémy vnitrostátní agendy, například v době voleb.
7. Možnost, aby se tématika, která zajímá daný stát a jiný ne, stala zájmem i dalších zemí.
8. Řada diplomatických aktivit probíhá rutinně v určitých intervalech a podle dlouho předtím uzavřených smluv a pouze občas se uzavřou důležité smlouvy nové. Těžko by se mohla konat jednání, na která by každá strana neustále přicházela s nějakou novou iniciativou.
9. Motivací mohou být u některých vládních činitelů a úředníků i ideály jako mír a lidská práva a snaha k jejich naplnění přispět.

Uvedené důvody jsou v podstatě ty samé, které vlády jednotlivých zemí vedou, aby se angažovaly v bilaterální rovině. Ale právě multitalerální diplomacie dává větší šance k dosažení těch cílů a požadavků, které mohou být cestou bilaterální diplomacie dosažitelné obtížněji či vůbec.

U multilaterální diplomacie naléhavě vystupuje do popředí též problematika výše zmíněných národních stylů. Na mezinárodní konferenci či jednání mezinárodní organizace totiž na rozdíl od bilaterální úrovně dochází ke kontaktu mezi více než dvěma civilizačními a kulturními okruhy, a tím může být jednání a dosažení výsledku náročnější. Tyto podoby multilaterální diplomacie lze svým způsobem podobně jako u bilaterální též považovat za konvenční, ustálenou formu vztahů.

S určitou licencí můžeme i zde některé další formy považovat svým způsobem za nekonvenční multilaterální diplomacii. Řadit sem můžeme **neformální diplomacii**, spočívající ve využívání potřebných osob (nikoli profesních diplomatů) či nevládních institucí (nejčastěji typu „think tank") jako zprostředkovatelů v konfliktech či krizích mezi jinými státy. V americké a britské diplomacii se tento způsob diplomacie označuje jako *track two* oproti *track one*, kdy toto zprostředkování poskytuje stát či mezinárodní organizace.[44] Pro využití významných osob (vědců, bývalých politiků a diplomatů), majících velké mezinárodní renomé, povolaných *ad hoc* k řešení konkrétních problémů (viz podkapitolu 8.5), se používá označení **personální diplomacie**.

[44] V USA se pro tento druh diplomatické aktivity dříve používal pojem *občanská diplomacie (citizen diplomacy)*. Termín *two track diplomacy* zavedl v roce 1981 americký diplomat Joseph Montville. Srov. BERRIDGE, G. R. *Diplomacy. Theory and Practice*. 2nd Edition. Basingstoke – New York: Palgrave, 2002, s. 193. Využití většího počtu kanálů se pak označuje jako *multitrack diplomaty*. BERRIDGE, G. R.; ALAN, J. *A Dictionary of Diplomacy*. 2nd Edition. Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2003, s.177.

2.2 STRUKTURACE PODLE OBLASTI A PŘEDMĚTU ZAMĚŘENÍ

Diplomacie je běžně též strukturována podle svého využití v jednotlivých sektorech. Nejběžnější je její využití *v politickém sektoru* v rámci zahraniční politiky státu. Tento druh diplomacie můžeme členit dle příslušných **státních orgánů a aktérů zahraničních styků** (blíže viz kapitoly 5 a 6).

V této oblasti se začínají též promítat *nové trendy* spojené s transformací počtu a podoby aktérů mezinárodních vztahů. Především se jedná o takové nové aktéry, kterými jsou mezinárodní organizace a integrační seskupení. Pro členy integračních seskupení se rýsuje ještě jeden nový trend, který je nejviditelnější především v rámci EU. A to je dvoudimenzionální diplomacie. Jednak diplomacie, kterou bychom mohli nazvat vnitřní, tj. diplomatické vztahy a diplomatický proces ve vnitřním rámci EU. Druhou dimenzi představují vně EU doposud převládající klasické diplomatické styky jednotlivých zemí unie s nečlenskými státy a nově se rýsuje možnost společného diplomatického zastoupení EU v nečlenských zemích (viz podkapitolu 5.2).

Významná role též přináleží parlamentu. Ten schvaluje zahraniční politiku státu v programové a realizační podobě. Také však sám vyvíjí aktivity, které lze označit termínem **parlamentní diplomacie**. Na tomto úseku se jedná jak na bilaterální, tak i multilaterální úrovni především o diplomatické styky na úrovni parlamentních delegací, tak také o činnost zástupců či delegátů v mezinárodních strukturách parlamentní povahy.[45] Stále aktivnější v této oblasti je Evropský parlament. Mezinárodní platformu spolupráce a výměny zkušeností mezi jednotlivými parlamenty představuje **Meziparlamentní unie**, založená již v roce 1889.[46]

Další oblastí je vojenský sektor. Zde mají specifické postavení činnost a aktivity přidělenců vojenských složek označované jako **vojenská diplomacie**. Agenda zde se soustřeďuje na problémy spojené s otázkami obrany, bilaterálních i multilaterálních armádních vztahů a také na otázky spojené s pobytem vojsk daného státu na území jiného státu například v podobě

[45] Autoři frankofonního slovníku mezinárodního práva veřejného však parlamentní diplomacii pojímají šířeji a to jako „diplomacii praktikovanou v rámci diplomatických konferencí či v stálých kolektivních orgánech mezinárodních organizací. Jedná se o metody, které jsou podobné těm, které se používají v parlamentních shromážděních." (*Dictionnaire de droit international public*, s. 342). Svým způsobem tomuto pojetí konvenuje i názor britského historika P. Kennedyho o OSN jako parlamentu světa. KENNEDY, P. *Parlament světa. OSN a hledání světové vlády*. Praha: Lidové noviny, 2009.

[46] V současné době má MPU 164 členů (parlamenty suverénních států) a 10 přidružených členů. Dostupné na: http://www.ipu.org/english/membership.htm. [cit. 2. 8. 2014].

vojenských kontingentů v rámci spojeneckých koalicí (například v Kosovu, v Afghánistánu).

Širší dimenzi má **bezpečnostní diplomacie**, která není při současném pojetí bezpečnosti vázána již jen na úzce vojenskou oblast. Do její agendy patří široké spektrum otázek spojených jak s realizací bezpečnostní politiky a strategie toho kterého státu, tak spojených s plněním závazků a úkolů v rámci mezinárodních bezpečnostních organizací (OSN, NATO, OBSE). Patří sem monitorování a sledování bezpečnostní situace v rizikových regionech a aktivity spojené s úsilím o zabránění konfliktu. To je však již agenda, která je „ošetřována" následným druhem diplomacie.

Další oblastí diplomatické činnosti je **preventivní diplomacie**.[47] V celosvětovém rámci přináleží tento úkol **OSN** a je zakotven již v článku 1. její Charty: „udržovat mezinárodní mír a bezpečnost a za tím účelem činit účinná kolektivní opatření, aby se předešlo a odstranilo ohrožení míru ..." (Příloha II). Termín také začal používat v 60. letech 20. století generální tajemník OSN Dag Hammarskjöld jako označení tiché diplomacie k řešení konfliktů. K renesanci tohoto druhu činnosti pak došlo na počátku 90. let, kdy byl vypracován na základě výzvy RB dokument generálního tajemníka OSN Butrus-Butrus Ghálího **Agenda pro mír** (1992).

V evropském rámci prevence lokálních konfliktů patří mezi hlavní cíle činnosti **OBSE**. Aktéry preventivní diplomacie mohou být vedle států a mezinárodních organizací také nevládní organizace a jednotlivci.

Preventivní diplomacie je vedle preventivního rozmístění a preventivního odzbrojení **jednou z metod prevence konfliktů**. **Preventivní rozmístění** obnáší nasazení příslušníků mírových sil v místě hrozícího konfliktu nebo po uzavření dohody o příměří. Cílem je přispět ke zvládnutí konfliktu budováním důvěry přímo tam, kde existuje či eskaluje napětí. Záměrem **preventivního odzbrojení** je v oblastech potenciálních konfliktů redukovat počet zbraní.

Preventivní diplomacie usiluje zabránit eskalaci sporů, případně se je snaží řešit dříve, než přerostou do ozbrojeného konfliktu. Pokud už konflikt propukl, preventivní diplomacie se snaží svými nástroji alespoň o jeho omezení. Její hlavní rysy charakterizuje český odborník na tuto problematiku Z. Dubský následovně:[48]

[47] Blíže viz DUBSKÝ, Z. *Preventivní diplomacie. E-learningová opora*. Praha: Oeconomica, 2008; DUBSKÝ, Z. Preventivní diplomacie: definice a rozvoj konceptu. In VESELÝ, Z. a kol. *Diplomacie v měnícím se světě*. Praha: Professional Publishing, 2009, s.107–162.

[48] DUBSKÝ, Z. *Preventivní diplomacie. E-learningová opora*. Praha: Oeconomica, 2008, kapitola 3.

- při jejím užití je typický zásah třetí strany;
- je to konsenzuální, primárně diplomatická a politická aktivita, pokud dojde k užití síly, nelze hovořit o preventivní diplomacii;
- může být prováděna jak oficiální, tak i neoficiální diplomacií, především se jedná zejména o tzv. tichou diplomacii, vyžaduje důvěrné zacházení s informacemi;
- ve své podstatě je dobrovolná, předpokladem je tedy nutný souhlas zúčastněných stran;
- nástroje nátlakového charakteru mohou být použity jen s cílem přimět strany konfliktu k preventivní diplomacii;
- vyžaduje důvěru a spoleh, musí být nestranná a neutrální;
- je závislá na uznání mezinárodního práva, včetně respektování suverenity a nezasahování do vnitřních záležitostí států;
- vyžaduje včasnost.

Nástroje preventivní diplomacie vyčísluje následovně výše uvedená *Agenda pro mír*:

- včasné varování,
- mise k zjišťování faktů,
- opatření na podporu důvěry,
- demilitarizované zóny a
- preventivní rozmístění misí na zachování míru.

Protože zmíněné včasné varování je důležitou součástí prevence, OSN provádí permanentní monitorování politické situace na celém světě, aby bylo možno včas rozpoznat hrozby mezinárodnímu míru a bezpečnosti a příslušným orgánům OSN umožnit učinění náležitých preventivních kroků.

Škála používaných prostředků a postupů je však mnohem širší a patří do ní mj. také (blíže viz podkapitolu 12.2):

- dobré služby,
- zprostředkování (mediace),
- vyšetřování,
- smiřování (konciliace).

Svým způsobem lze považovat za součásti tohoto druhu diplomacie i druhy nátlakové diplomacie jako cílené odstrašování, hrozbu použití síly či zbrojní a ekonomické embargo.

Přestože předcházení konfliktům je považováno za samozřejmou činnost diplomacie, není tento pojem všeobecně přijímán. Preventivní diplomacie je tak vzhledem ke svému skutečnému významu a efektu spíše pojímána

ve smyslu většího akcentu a vyšší aktivity ve vztahu k již konkrétnímu problému, který bezprostředně hrozí přerůst v konflikt.[49]

Do popředí s významem ekonomického sektoru v mezinárodních vztazích v podobě konkrétních aktivit, ale i odborného zájmu vystupuje **ekonomická diplomacie**. Podle J. Uthmanna je ekonomická diplomacie „jedním z nejstarších odvětví tohoto ctihodného řemesla, ale stálo značné úsilí uznat ji za rovnou rodem".[50] Jednání politiků a diplomatů s obchodníky totiž bylo v minulosti považováno za něco méněcenného, a bylo proto ponecháváno nižší úrovni zastoupení, konkrétně konzulům. V současnosti má tato dimenze diplomacie z hlediska jejích aktivit i doceňování jejího významu včetně pozornosti odborníků vzrůstající trend.

V českém odborném prostředí ekonomickou diplomacii komplexně pojednala J. Štouračová, která ji vymezuje následovně: „Ekonomická diplomacie je specifickou oblastí, resp. součástí diplomacie a diplomatických služeb, zaměřenou:

- na vytváření podmínek pro naplňování ekonomických zájmů státu v zahraničí, tedy naplňující ekonomický rozměr jeho zahraniční politiky ve vazbě na zapojování národní ekonomiky do ekonomiky světové, do procesů internacionalizace, integrace a ekonomické globalizace (širší pojetí, makropohled, aktivity především v rámci multilaterální diplomacie, koncentrace na otázky obchodní politiky, mezinárodní smluvní ujednání),
- na podporu obchodních a investičních aktivit národních podnikatelských subjektů při jejich vstupu na zahraniční trhy, na lobování za jejich zájmy, na podporování aktivit a zájmů zejména zahraničních investorů o podnikání na českém trhu apod. (užší pojetí, mikropohled, převažující aktivity v rámci bilaterální diplomacie, dominance přístupu ve prospěch aktivit podnikatelů)."[51]

Hlavní aktéry ekonomické diplomacie lze rozčlenit do úrovní působnosti v zahraničí a působnosti v tuzemsku.

K aktérům první skupiny patří:

- diplomatická zastoupení, zde zejména obchodně ekonomická oddělení velvyslanectví,
- diplomatičtí pracovníci, zejména diplomaté s obchodně ekonomickým určením,
- v určených případech představitelé vládních tuzemských agentur,

[49] HUBINGER, V. *Encyklopedie diplomacie*. Praha: Libri, 2006, s. 125.

[50] UTHMANN, J. *Diplomaté. Státní aféry od dob faraónů po současnost*. Brno: Bonus – Memorabilia, 1998, s. 149.

[51] ŠTOURAČOVÁ, J. *Ekonomická diplomacie České republiky*. Praha: Professional Publishing, 2008, s. 23–24.

- někdy i představitelé nevládních organizací (podnikatelské svazy, komory atd.),
- reprezentanti podniků v nadnárodní či multinacionální úrovni,
- případně představitelé politického, veřejného a společenského života.

K aktérům druhé skupiny náleží:

- ústřední orgány vlády,
- ministerstvo zahraničních věcí a ministerstvo průmyslu a obchodu,
- specializované vládní agentury,
- podnikatelské svazy, komory, asociace,
- subjekty podnikatelské sféry.[52]

V rámci tohoto odvětví diplomacie je za její součást považována též *agrární diplomacie*, vztahující se k diplomatickým aktivitám na poli mezinárodního obchodování se zemědělskými produkty.

Protože pojem ekonomická diplomacie se často používá namísto pojmu obchodní diplomacie, jak o tom svědčí i výše uvedené pojímání J. Uthmanna a současná praxe, v odborné literatuře dochází k přesnějšímu rozlišení. Konkrétně G. R. Berridge a A. James ekonomickou diplomacii pojímají ve dvojím smyslu: Za prvé jako diplomacii, která „se týká záležitostí ekonomické politiky, zahrnující činnost delegací na konferencích pod záštitou takových institucí jako Světová obchodní organizace." Část její činnosti se týká též monitorování a podávání zpráv o ekonomické politice a rozvoji přijímajícího státu a poskytování doporučení, jak je ovlivnit. A za druhé je to diplomacie, která používá ekonomických prostředků, ať už odměn nebo sankcí ve snaze dosáhnout určitého cíle zahraniční politiky. V tomto smyslu je někdy označována jako „ekonomická politika".[53]

Naproti tomu za obchodní diplomacii je považována „činnost diplomatických misí na podporu obchodního a finančního sektoru domácí země", zahrnuje podporu a propagaci domácích i zahraničních investic stejně tak jako obchodu. Důležitou stránku činnosti obchodního diplomata představuje získávání informací o exportních a investičních možnostech a příležitostech, udržování kontaktů s obchodníky a obchodními komorami přijímajícího státu a pomoc obchodním delegacím z domova.[54]

[52] ŠTOURAČOVÁ, J. *Ekonomická diplomacie České republiky*. Praha: Professional Publishing, 2008, s. 36–37.

[53] BERRIDGE, G. R.; ALAN, J. *A Dictionary of Diplomacy*. 2nd Edition. Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2003, s. 91.

[54] Tamtéž, s. 42. Blíže viz též SANER, R.; YIU, L. Business – Government – NGO Relations: Their Impact on Global Economic Governance. In COOPER, A. F.; HOCKING, B.; MALEY, W. (eds). *Global Governance and Diplomacy. Worlds Apart?* Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2008, s. 85–103.

V české odborné literatuře na tyto terminologické diference ve vztahu k jejich obsahu upozorňuje J. Štouračová. S využitím jazykově nuančních možností češtiny vedle výše definované ekonomické diplomacie rozlišuje hospodářskou diplomacii a vedle obchodní zvlášť i komerční diplomacii. Oproti ekonomické diplomacii tyto druhy mají obsahově užší záběr.

Hospodářská diplomacie se jako výseč ekonomické diplomacie týká jen „užšího rámce diplomatických aktivit, zaměřených na podporu zájmů a aktivit podnikatelských subjektů vlastní země při jejich aktivitách na zahraničních trzích". J. Štouračová dále připomíná, že nejde jen o obchodní vztahy, patří sem i zájem a diplomatická podpora investičních a dalších aktivit podniků na trzích v zahraničí, ale nikoli diplomatické aktivity spadající do širšího – makro záběru ekonomické diplomacie.[55]

Obchodní diplomacie je vztahována pouze k diplomatickým postupům, které jsou zaměřeny pouze na podporu aktivit domácích exportérů do zahraničí. Patří sem též diplomatická jednání o obchodně politických podmínkách dvoustranných obchodních vztahů, transakcí a podobných aktivit.

Komerční diplomacie je s předchozím druhem diplomacie téměř totožná. „Její obsah je ale ještě užší, týká se přednostně pouze velmi rámcové spolupráce s domácími vývozci, resp. dovozci..."[56]

Další druh diplomacie představuje **veřejná diplomacie**, u níž se můžeme setkat s několika pojetími a rovinami:[57]

1. Jako protiklad k tzv. tajné diplomacii (viz dále). Na základě tohoto pojetí by se dala veřejná diplomacie řadit mezi druhy diplomacie podle používaných metod a prostředků.[58]
2. Ve smyslu veřejných záležitostí (Public Affairs). Jde o informování domácího obyvatelstva o diplomatických aktivitách státu a jeho orgánů. Má to dvojí význam. Jednak je to možnost veřejnosti mít tak kontrolu nad počínáním vlády, tak i zájem vlády informováním veřejnosti získat u ní podporu pro svou politiku.
3. Nástroj pro prosazování cílů zahraniční politiky v zahraničí. V tomto smyslu je pak veřejná diplomacie chápána jako propaganda.
4. Proces komunikace se zahraniční veřejností zaměřený na dosažení pozitivních představ o dané zemi.

[55] ŠTOURAČOVÁ, J. *Ekonomická diplomacie České republiky.* Praha: Professional Publishing, 2008, s. 29.
[56] Tamtéž, s. 29.
[57] Blíže viz PETERKOVÁ, J. *Veřejná diplomacie.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 11 an.
[58] V tomto smyslu ji jako protiklad k tajné diplomacii pojímá J. Uthmann. UTHMANN, J. *Diplomaté. Státní aféry od dob faraónů po současnost.* Brno: Bonus – Memorabilia, 1998, s. 143.

Veřejná diplomacie má úzký vztah k zahraniční politice státu. Někdejší australský ministr zahraničí Gareth Evans ji považuje za třetí kategorii národních zájmů. Vedle geopolitických a strategických zájmů a zájmů hospodářských a obchodních je snahou každého státu „být dobrým členem mezinárodního společenství a být takto vnímán".[59] Za příklad může v této souvislosti sloužit Švédsko, kterému pověst spolehlivého člena mezinárodního společenství dává ve světě větší vliv, než to odpovídá jeho hospodářské či vojenské síle. To je případ i dalších států jako Finsko, Rakousko či Švýcarsko a je to výzva i pro Českou republiku.

Někteří autoři, jako například G. Berridge a A. James odmítají veřejnou diplomacii *(public diplomacy)* směšovat s otevřenou *(open diplomacy)* či parlamentní diplomacií a považují ji za „termín konce 20. století pro propagandu prováděnou diplomaty".[60]

Veřejnou diplomacii a propagandu je pro shodu v řadě rysů v praxi těžké odlišit. V oblasti zahraniční politiky mají obě společný zájem vytvořit či změnit postoj k dané zemi. Propaganda je však vnímána spíše negativně jako snaha o manipulaci s veřejným míněním. Veřejná diplomacie je na rozdíl od propagandy považována za oboustrannou cestu, kde se také dbá na zpětnou vazbu.

Vedle propagandy je s veřejnou diplomacií spojován také pojem *branding* týkající se tvorby značky či vytváření image, zejména v komerční sféře. I zde je určitá shoda v zaměření na veřejnost a zahraničí. Rozdíl je však v prioritě cílů. Zatímco branding je zaměřen na tvorbu identity a na její následnou prezentaci, cílovým zájmem veřejné diplomacie jsou bezproblémové mezinárodní vztahy a jejich podpora.

Ne všude se také pojem veřejná diplomacie náležitě ujal. I v České republice se namísto toho spíše užívá zúžený pojem *zahraniční prezentace*, jde-li o aktivity směřující vůči zahraničí, a pojem *komunikační strategie* v případě aktivit zaměřených na domácí obyvatelstvo.[61]

Aktéry veřejné diplomacie mohou být jak vládní, tak i nevládní subjekty. Nástroji jsou publikace, kulturní pořady, studentské výměny, podpora turistiky, masmédia a vůbec moderní komunikační technologie.

O náležitý image sebe a tím i svých států usilovali vládci jednotlivých státních útvarů již od počátku mezinárodních vztahů. K tomu pak později od novověku přistoupila i snaha vysvětlovat domácí i zahraniční veřejnosti takové akty jako vyhlášení války, obsazení cizího území, uzavření míru

[59] PETERKOVÁ, J. *Veřejná diplomacie.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 52.
[60] BERRIDGE, G. R.; ALAN, J. *A Dictionary of Diplomacy.* 2nd Edition. Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2003, s. 218.
[61] PETERKOVÁ, J. *Veřejná diplomacie.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 95.

spolu s případným úsilím získat ji pro podporu těchto činů. K tomu bylo třeba i náležitých prostředků komunikace, které dosáhly své nové kvalitativní i kvantitativní úrovně s vynálezem knihtisku a zrychleným a masovým šířením informací (noviny, telegraf, telefon, film, fotografie).

Z řady těchto aktivit, které však měly spíše propagandistickou povahu, lze již z konce 11. století uvést otevřený dopis císaře Jindřicha IV., v němž v rámci boje o investituru vyzývá k abdikaci papeže Řehoře VII. V českém prostředí byly pro obhajobu husitů významné jejich manifesty s výkladem husitského programu pro zahraniční veřejnost či propagační aktivity Jiřího z Poděbrad a stejně tak apologie českých stavů na počátku jejich povstání v roce 1618. V roce 1622 papežská kurie dokonce zakládá první propagační instituci v podobě *Sdružení pro šíření víry* (*Congregatio de propaganda fide*). V roce 1630 švédský král Gustav Adolf vydal a nechal šířit manifest, v němž zdůvodňoval tamnímu obyvatelstvu své vylodění v Pomořansku. Kardinál Richelieu dokonce k psaní protišpanělských letáků zaměstnával svého tiskového referenta, kterým byl kanovník François Langlois. Za nejúspěšnějšího propagátora v dějinách diplomacie je považován císařský rezident v Londýně a posléze dalších evropských metropolích Franz Lisola, který proslul úspěšnou protifrancouzskou propagandou proti Ludvíku XIV. Pomocí vlastních autorských letáků pruský král Fridrich Veliký na počátku válek o rakouské dědictví vysvětloval své nároky na Slezsko, bavorský kurfiřt Karel Albrecht v téže době zase své nároky na český trůn. Stejně si počínali i Prusové v Čechách během prusko-rakouské války v roce 1866.

Napoleon dokonce založil v roce 1802 noviny *The Argus*, v nichž za pomoci anglického emigranta vedl tiskovou kampaň proti Velké Británii. I Otto von Bismarck, který novináře jinak považoval za lidi, kteří „se minuli povoláním", neváhal využít tisku pro potřeby své politiky. Všeobecně známým příkladem je publikování jím upravené Emžské depeše, čemuž je přičítán významný podíl na vyprovokování Francie k válce proti Prusku v roce 1870.

Význam veřejné diplomacie ještě vzrostl s nástupem nových informačních technologií (rozhlas, televize, internet). Příkladem jejich využití k získání podpory veřejnosti pro politiku daného státu jsou *live* přenosy z míst vojenských operací jako například v době války v Perském zálivu či intervence proti Iráku spojené s doprovodnými komentáři. Potřeba zvýšené komunikace s domácí i zahraniční veřejností vedla v roce 1999 americkou administrativu ke zřízení funkce *Undersecretary of State for Public Diplomacy and Public Affairs*. I české ministerstvo zahraničních věcí počátkem roku 2011 zřídilo odbor veřejné diplomacie.

Za součást veřejné diplomacie lze považovat **kulturní diplomacii**, která je spolu s tradiční diplomacií jednou z rovin kulturní dimenze zahraniční politiky státu.[62] Kulturní diplomacie má za cíl zahraniční veřejnosti přiblížit kulturu daného státu v nejširším slova smyslu. Úkolem tradiční diplomacie je zabezpečování jednotlivých kulturních aktivit pomocí sjednávání a plnění mezistátních dohod o kulturní spolupráci a mezinárodních dohod o liberalizaci obchodu a služeb apod.

Obsahem kulturní diplomacie jsou organizace kulturních akcí, jazyková výuka, kontakt a spolupráce s krajany v zahraničí, výměny v oblasti vědy, kultury a školství či zahraniční vysílání. Významná role při zajišťování výše uvedených aktivit přináleží kulturním centrům a kulturním oddělením při velvyslanectvích.

Úkolem kulturní diplomacie je také propagace daného státu v zahraničí, když nejsou na patřičné úrovni z různých důvodů politické vztahy, a vytváření tak podle možností, byť pomalu a dlouhodobě, předpokladů pro jejich zlepšení. V tomto kontextu lze vnímat například hostování newyorské filharmonie v severokorejském Pchjongjangu na počátku roku 2008.

Kulturní diplomacie je také jedním z významných nástrojů k budování dobrého image daného státu, zejména malého.

Jako součást a specifický druh nejen kulturní, ale vůbec veřejné diplomacie je pojímána **sportovní diplomacie**. Úspěchy sportovců daného státu na mezinárodních soutěžích či schopnost státu uspořádat velkolepý sportovní podnik byly a jsou pojímány jako nástroj k propagaci daného státu a také jeho režimu. Uveďme v tomto případě úspěchy sportovců bývalé Německé demokratické republiky či úspěchy sovětských a čínských sportovců a v nedávné době i úspěšný průběh poslední letní olympiády organizované Čínou v roce 2008 v Pekingu. V souvislosti s Čínou se nabízí ještě další využití sportu, označované jako *pingpongová diplomacie*. V roce 1971 čínskou stranou zorganizované utkání ve stolním tenise mezi čínskými a americkými sportovci mělo pomoci prolomit ledy v politické oblasti a otevřít cestu k normalizaci diplomatických vztahů.

S rostoucí globalizací a problémy s ní spojenými se v rámci mezinárodních jednání rozrůstá agenda diplomacie o další dimenze. Od poloviny 80. let 20. století se tak například objevuje *environmentální diplomacie*.[63] Hovoří se též o vědeckovýzkumné diplomacii, zaměřené na usnadnění přenosu a výměnu poznatků v oblasti vědy a vědecko-pedagogických

[62] TOMALOVÁ, E. *Kulturní diplomacie. Francouzská zkušenost*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008, s. 12.

[63] BARSTON, R. P. *Modern Diplomacy*. 3rd Edition. Harlow: Person Education Ltd. 2006, s. 150.

aktivit. Setkáváme se i se snahou vydělit jako zvláštní druhy diplomacie diplomatické aktivity na úseku energetiky atd.

S novým druhem diplomacie počátkem roku 2006 vystoupila i tehdejší americká státní tajemnice Condoleezza Riceová a nazvala ji *transformační diplomacií (transformational diplomacy)*. Její smysl spočíval v tom, že americká diplomacie se měla v souladu s politickou linií prezidenta G. W. Bushe výrazněji a aktivněji podílet na podpoře demokratických přeměn a bezpečnosti v problémových regionech světa. Za tím účelem Riceová usilovala o stažení početné řady amerických diplomatů ze „starých" a příjemných center moci v evropských hlavních městech a jejich nasazení a posílení jejich aktivity v zemích Afriky, jižní a východní Asie a na Středním východě. Spolu s tím mělo v těchto oblastech dojít i k posílení a zefektivnění americké finanční a rozvojové pomoci.[64]

2.3 Strukturace podle úrovně jednání zúčastněných stran

V klasifikaci druhů diplomacie podle úrovně stran zúčastněných jednání na nejvyšším stupni stojí **summitová diplomacie** jako pojem vztahující se k setkání nejvyšších představitelů států a vlád. V angličtině je k tomu používán termín *summitry*. Zahrnuje konání summitů, účast na nich a jejich využívání jako prostředku diplomacie a propagandy. Samotný termín *summit* pochází z počátku 50. let minulého století od W. Churchilla na základě jeho neustálých snah svolávat jednání na nejvyšší úrovni k řešení naléhavých mezinárodních otázek.

Podle P. Weilemanna lze summity členit podle formálních kritérií na bilaterální, multilaterální, regionální či světové. Za užitečnější však považuje členit je podle tematické agendy, jako například problematika kontroly zbrojení, která dominovala většině americko-sovětských summitů.[65]

Summity se konají buď podle předem připraveného programu a scénáře. Sem patří například summity v rámci EU či G8. Rovněž mohou být konány *ad hoc* k projednání nečekaného problému v mezinárodních vztazích.

D. Dunn uvádí, že potřeba summitů právě „vyvstala z politických krizí, kde bylo rychlé řešení závažných mezinárodních otázek prvořadým úkolem".[66] Proto summitovou diplomacii v této souvislosti začleňuje do **krizové**

[64] Dostupné na: http://usforeignpolicy.about.com/od/usstatedepartment/a/transformdiplo.htm.
[65] WEILEMANN, P. *The Summit Meeting: The Role and Agenda of Diplomacy at its Highest Level.* Dostupné na: http://www.nira.or.jp/past/publ/review/2000spring/05weilemann.pdf.
[66] DUNN, D. H. *Diplomacy at the Highest Level. The Evolution of International Summitry.* Basingstoke – New York: Palgrave, 2002, s. 5.

diplomacie. Vedle toho sem patří i setkání nejvyšších státních a vládních činitelů při pohřbech některého z nich *(funerální diplomacie)*. I když to není nová forma diplomacie, summitová diplomacie nabyla na četnosti a intenzitě jako součást tzv. nové diplomacie ve 20. století.

Druhý druh diplomacie v této kategorii je úrovní svého zastoupení na zcela opačném konci hierarchie, což však neznamená, že tomu odpovídá i jeho význam. Je to diplomacie vedená na úrovni subjektů regionální a lokální povahy (regiony, města) označovaná jako **paradiplomacie**. Rozvoj zaznamenala především v posledních dvou desetiletích v rámci EU a zaměřuje se jako realizace principu subsidiarity na rozvoj kulturních, společenských a ekonomických aktivit. Na úrovni EU se k rozvoji i těchto výše uvedených aktivit v roce 1994 na základě Maastrichtské smlouvy jako konzultační orgán ustavil *Výbor regionů* (viz kapitolu 6).[67] K rozvoji vlastních aktivit v rámci EU zřídily v Bruselu též jednotlivé kraje ČR svá zastoupení.[68] Příkladem dalších aktivit na poli paradiplomacie jsou partnerské styky s řadou měst a regionů.[69]

2.4 Strukturace podle metod a prostředků

V první řadě jde o situaci, kdy diplomatické aktivity jednoho státu vůči druhému jsou provázeny mocenským či ekonomickým nátlakem, který má druhou stranu donutit k přijetí požadavků první strany. Příkladem této donucovací či **nátlakové diplomacie** (*coercive diplomacy*) je „dělová diplomacie" (*gunboat diplomacy*), mající svůj historický základ v demonstrativní přítomnosti německého dělového člunu *Panther* v Agadiru v době druhé marocké krize v roce 1911. Nátlaková politika a diplomacie americké administrativy vůči latinskoamerickým zemím z doby prezidenta Theodora Roosevelta se stala známou jako politika či „diplomacie silného klacku". Finanční podpora politických cílů a zájmů americké zahraniční politiky pak byla v době studené války sovětskou zahraniční politikou kvalifikována jako „dolarová diplomacie".

Vedle toho podle používaných metod diplomatická praxe přinesla druhy diplomacie spojené s jinými než nátlakovými metodami. Až po 20. století bylo běžné, že diplomacie je tajnou záležitostí, a tím mimo kontrolu veřejnosti. V této souvislosti pak byl pojem **tajná diplomacie** pejorativním označením. Již kardinál Richelieu považoval tajemství za „duši

[67] Dostupné na: http://www.cor.europa.eu/pages/HomeTemplate.aspx.
[68] Dostupné na: http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/rozvoj-regionu/zastoupeni-kraju-v-bruselu/1001179/42388/#TOP.
[69] Rozvoj partnerských styků mezi městy je označován jako *town-twinning*. V ČR je těmto aktivitám věnována pozornost v rámci Svazu měst a obcí.

diplomatického jednání". Když britský politik George Canning (1770–1827) zdůrazňoval potřebu brát ohledy na veřejné mínění, zkritizoval ho rakouský kancléř Metternich, že usiluje o oblíbenost u lidu, což prý je „nárok, který politikovi nepřísluší".[70]

V dámských salonech zejména francouzského a ruského dvora v 18. století svůj rozkvět zažívala také *budoárová diplomacie* (*boudoir diplomatie*), spojená s působením vlivných žen na nejvyšší politické a státní činitele (viz kapitolu 8).

Kritiku a pobouření světové veřejnosti ve vztahu k tajné diplomacii vyvolaly uzavřené tajné smlouvy Trojspolku i Dohody, které pak byly zveřejněny po 1. světové válce. Jako první se od tajné diplomacie distancovali ruští bolševici, kteří ihned po nástupu k moci zveřejnili tajné smlouvy carského Ruska s jeho válečnými spojenci. V poválečné době však nebylo tajnější diplomacie – i před vlastním lidem – než byla právě sovětská diplomacie. Stejně tak odmítal tajnou diplomacii i americký prezident Woodrow Wilson, který v prvním bodě svých *Čtrnácti bodů* požaduje: „Veřejné dohody o míru, veřejně dohodnuté, po nichž nebude už tajných dohod mezinárodních jakéhokoli druhu; diplomacie bude vždy postupovat přímo před zraky veřejnosti."[71]

Vedle toho se setkáváme i s pojmem **tichá diplomacie**, která je označením pro diskrétně vedená diplomatická jednání, která mají připravit diplomatická jednání, o nichž je již veřejnost informována. Příkladem jsou například tajná jednání mezi Izraelem a Organizací pro osvobození Palestiny vedená na počátku roku 1993 za zprostředkování norské vlády v Oslo, která pak vyústila za zprostředkování amerického prezidenta Williama Clintona ve Washingtonu v první summit představitelů obou znepřátelených stran, završený vzájemným uznáním a dohodou o zásadách palestinské autonomie.

K dalším typům můžeme řadit **telefonickou diplomacii** (anglicky přesněji *direct dial diplomacy*), spočívající ve využívání přímého telefonického či dnes i emailového spojení, aniž je toto vedeno přes příslušné diplomatické instituce včetně ministerstva zahraničí. Zpočátku byla využívána prostřednictvím přímého dálnopisného spojení mezi nejvyššími představiteli světových velmocí.

Ve spojení s krizovou diplomacií se hovoří též o **kyvadlové diplomacii** (*shuttle diplomacy*), kdy se diplomat třetí země pohybuje na trase mezi nejvyššími představiteli států, mezi nimiž vypukl konflikt, který je třeba

[70] UTHMANN, J. *Diplomaté. Státní aféry od dob faraónů po současnost.* Brno: Bonus – Memorabilia, 1998, s. 143.

[71] VESELÝ, Z. *Dějiny mezinarodnich vztahů.* 3. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2014, s. 211.

pomocí zprostředkování urovnat. Tento typ diplomacie je v diplomatické praxi spojován s úsilím Henry Kissingera o urovnání arabsko-izraelského konfliktu v době jomkippurské války v říjnu 1973. Kissinger mohl pomocí letecké dopravy jako zprostředkovatel neustále jednat s nejvyššími činiteli znepřátelených států. Výsledkem pak byly následné dohody o odpoutání izraelských, egyptských a syrských jednotek.

Jak je zřejmé z výše uvedeného, jednotlivé roviny druhů diplomacie se vzájemně prolínají. Například parlamentní diplomacie se může odehrávat jak na bilaterální, tak i na multilaterální úrovni. Stejně tak summit může být bilaterální či multilaterální povahy či multilaterální, summitové a konferenční povahy v jednom. Příkladem poslední varianty je konání Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě v Helsinkách na přelomu července a srpna 1975. Celkově důležité však je, že veškeré aktivity v jednotlivých oblastech konec konců podléhají regulaci z hlediska zahraničněpolitických zájmů daného státu.

K výše uvedenému členění diplomacie lze přistoupit nad rámec výše uvedených kritérií i podle toho, jak je diplomacie zkoumána a jak to odráží i strukturace odborných publikací. K. Hamilton a R. Langhorne tak například zkoumají komplexní vývoj diplomatické praxe, členěný podle jednotlivých období, kdy dělítkem je rok 1815.[72] Členitý tematický záběr lze nalézt u R. P. Barstona, který se ve třetím vydání své publikace věnované moderní diplomacii zabývá diplomacií od její podstaty přes zahraniční politiku, diplomatické metody a vyjednávání, diplomatickou korespondenci a mezinárodní smlouvy až po vztah diplomacie k obchodu, bezpečnosti a životnímu prostředí.[73] Práce Ch. Jönssona a M. Halla se na základě sociologizujícího přístupu velmi inspirativně zaměřuje na problematiku vědeckého studia diplomacie, jejího analytického rámce, na problematiku institucionalizace a ritualizace, komunikace, diplomatické reprezentace, reprodukce mezinárodní společnosti a vztahem diplomacie a politických přeměn.[74] G. Berridge v již výše citovaném vydání publikace věnované teorii a praxi diplomacie nejdříve předsazuje pojednání o ministerstvu zahraničních věcí, první oddíl práce pak věnuje problematice vyjednávání, ve druhém pak podává souhrnný přehled jednotlivých druhů diplomacie strukturovaných víceméně ve shodě s kritérii uvedenými

[72] HAMILTON, K.; LANGHORNE, R. *The Practice of Diplomacy: Its Evolution, Theory and Administration.* London – New York: Routledge, 1995.

[73] BARSTON, R. P. *Modern Diplomacy.* 3rd Edition. Harlow: Person Education Ltd. 2006.

[74] JÖNSSON, CH.; HALL, M. *Essence of Diplomacy.* Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2005.

zde výše.[75] M. Stearns se ve své práci zaměřené především na americkou diplomacii v samostatných kapitolách zabývá diplomacií z takových úhlů pohledu, jako jsou její podstata, doktríny, proces, reprezentace, management, komunikace a vyjednávání.[76]

[75] BERRIDGE, G. R. *Diplomacy. Theory and Practice.* 2nd Edition. Basingstoke – New York: Palgrave, 2002. Poněkud jinak s důrazem na diplomatické instituce je však strukturováno třetí (2005) a čtvrté vydání (2010), u něhož autor, podobně jako u všech předchozích, průběžně provádí *online* inovaci, která je dostupná na: http://grberridge.diplomacy.edu/Teaching/display.asp?Topic=TheoryPractice.

[76] STEARNS, M. *Talking to Strangers: Improving American Diplomacy at Home and Abroad.* 4th Printing. Princeton: Princeton University Press, 1999.

3. HLAVNÍ PŘEDSTAVITELÉ PRAXE A TEORIE DIPLOMACIE

První skupinu představují především významní politici a státníci a jejich názory vztahující se k řízení státu a jeho zahraniční politiky, a tím i diplomacie. Druhá skupina zahrnuje autory děl v podobě manuálů, příruček a pojednání vztahujících se k diplomacii a diplomatům. Třetí skupinu pak tvoří autoři zabývající se teoretickými aspekty problematiky diplomacie.

3.1 NÁZORY NA DIPLOMACII OD STAROVĚKU DO KONCE 19. STOLETÍ

Jednoho **ze starověkých,** a tím vůbec nejstarších **autorů** v rámci první skupiny představuje Čánakja, známý jako **Kautilja** (350–283 př. n. l.), poradce a první ministr indického vládce Čandragupty Maurji. Kautilja je autorem díla o rozsahu 15 knih, vzniklého v období 300 př. n. l. a nazvaného podle dobového druhu politické literatury ***Arthašástra.*** Obsahuje zkompilovaný komplex politických názorů a doporučení, jak si má počínat panovník v domácí i zahraniční politice a také jak si mají v cizině počínat vyslanci (k tomu viz kapitolu 8).

V 7. knize Kautilja uvádí šest nástrojů zahraniční politiky při jejím uplatňování v diplomatické praxi:

1. mír, který lze udržovat uzavřením smlouvy s mocnějším panovníkem,
2. válka vedená výlučně jen proti slabšímu,
3. neutralita, která je založena na vyčkávání,
4. příprava jednání, po němž pak následuje útok,
5. uzavření spojenectví k získání ochrany před silnějším panovníkem,
6. vedení dvojaké politiky, kdy se s jedním panovníkem udržuje mír a s druhým válčí.[77]

Na těchto nástrojích pak spočívají i typy zahraniční politiky a způsob vedení diplomacie. Ta má za cíl upevnit suverenitu státu v souladu s principem rovnováhy sil mezi státy označovaným jako **mandala**, což v konkrétní podobě představovalo skupinu států spojených společnou diplomatickou snahou v otázkách spojenectví, neutrality či války.

Ze vzorů arthašáster vycházelo i další významné dílo podobného zaměření, označované podle údajného božského stvořitele a praotce Arijů jako **Zákony Manu.** Na rozdíl od uvedeného Kautiljova díla toto není

[77] ADAMOVÁ, K.; KŘÍŽKOVSKÝ, L. *Stručné dějiny diplomacie.* Praha: C.H.Beck, 2002, s. 34.

praktickou příručkou pro panovníka, ale má charakter řady doporučení a zásad vztahujících se k problematice politiky, vztahů mezi státy, diplomacie, obchodu a vojenských záležitostí s důrazem na posvátný charakter zákonů, zvyků a obyčejů. Velká pozornost je věnována úloze diplomatů, konkrétně vyslanců, protože od nich především závisí, zda ve vztazích mezi vládci bude mír či válka."[78]

Z dalších autorů, tentokrát z čínského prostředí, stojí za pozornost úvahy vojevůdce státu Wu **Mistra Suna** (544–496 př. n. l.) o využití diplomacie pro vedení války: „Nejlepší není ten, kdo v stovce bitev stokrát zvítězil, ale je nejlepší, kdo cizí vojska pokořil bez bitvy. Je vrcholem válečného umění potřít nepřítele důmyslem. Pak teprve přijde umění zbavit ho spojenců. Až potom je umění srazit se s ním ve zbrani. Tím úplně posledním je zaútočit na jeho hradby… Vojevůdce poháněný nezkrotnou netrpělivostí žene své lidi jak mravence proti hradbám, takže jedna třetina vojáků padne, aniž město dobyl. Takový způsob útočení je holé neštěstí. Proto je nejlepším vojevůdcem ten, kdo bez boje pokořil cizí město, kdo si bez vleklého tažení podmanil cizí stát."[79]

V případě Číny je zajímavá i skutečnost, že vládci čínské říše nepovažovali ostatní státy a jejich vládce za sobě rovné, což v rozlišení nerovné úrovně jejich ministrů zachytil v análech *Čchun-čchiou (Letopisy jara a podzimu)* filozof **Konfucius** (551–479 př. n. l.): „Ministr prvého stupně v druhořadém státě odpovídá ministru druhého stupně ve velkém státě. Ministr druhého stupně v druhořadém státě odpovídá ministru třetího stupně ve velkém státě. Ministr třetího stupně v druhořadém státě odpovídá vysokému úředníku nejvyšší třídy velkého státu. V malém státě ministr prvého stupně odpovídá nejnižšímu stupni ve velkém státě. Ministr druhého stupně vysokému úředníku nejvyšší třídy velkého státu; ministr třetího stupně vysokému úředníku druhé třídy velkého státu. To jsou poměry mezi vysokými a nižšími, pokud jde o ministry a vysoké úředníky, jak bylo stanoveno dávnými pravidly."[80]

Z politiky a diplomacie **období středověku** měla vysokou úroveň zejména **papežská kurie**, obratně od počátku Církevního státu v 8. století usilující o jeho územní rozmach a realizaci univerzalistické koncepce uspořádání křesťanského světa. Do dějin diplomacie vedle jiných vstoupilo svými obratnými činy v 8. století hned několik papežů. V prvním případě se jednalo o souhlas papeže Zachariáše I. se žádostí franského majordoma Pipina III., syna Karla Martella, o svržení dosud vládnoucího merovejského

[78] ADAMOVÁ, K.; KŘÍŽKOVSKÝ, L. *Stručné dějiny diplomacie*. Praha: C.H.Beck, 2002, s. 34.
[79] *Mistr Sun o válečném umění*. Praha: Maxima, 1999, s. 32–33.
[80] PAUL, V. *Nejstarší památky mezinárodního práva*. Praha: Academia, 1996, s. 233.

panovníka Childericha III., k čemuž také v roce 751 došlo. Následně pak za pomoci franského panovníka proti Langobardům další papež Štěpán II. prohlásil královskou korunu v karlovské dynastii za dědičnou. Papežův zisk byl umocněn ještě více tím, když se Pipin prohlásil za ochránce papežství a hlavně papeži předal dobytá území, která se tak stala základem vznikajícího Církevního státu. Druhý případ se vztahuje k Vánocům roku 800, kdy papež Lev III. při bohoslužbě v Římě korunoval franského krále Karla Velikého římským císařem ve snaze dokumentovat tím nadřazenost církevní moci nad světskou.

Úspěšný zápas o církevní dominanci v podobě boje o investituru svedl také papež Řehoř VII. s císařem Jindřichem IV. Výsledkem pak bylo v roce 1122 za pontifikátu papeže Kalixta II. dosažení významného diplomatického úspěchu v podobě **konkordátu wormského**. Ke špičkám papežské politiky a diplomacie na přelomu 12. a 13. století patřil papež Inocenc III., považovaný za politického arbitra tehdejší Evropy. Mezi významné politiky a diplomaty patřili i další církevní hodnostáři. Mezi nimi za všechny uveďme například kancléře českého krále Václava II. a posléze mohučského arcibiskupa Petra z Aspeltu. Názory a přístupy papežské politiky a diplomacie v obratné věroučné dikci vyjadřovaly **papežské buly**.

Stejně politicky i diplomaticky obratní byli i někteří **světští panovníci**, řešící své vzájemné mocenské problémy a rozpory ať už povahy vnitropolitické či mezinárodní. Z mnohých uveďme například císaře Fridricha I. Barbarossu a Fridricha II. Dále pak francouzského krále Filipa IV., s jehož jménem je spojeno svolání reprezentativního kongresu v Tarasconu v roce 1291 a kterému se podařilo na několik desetiletí papežství dostat pod kontrolu francouzského panovníka (tzv. avignonské zajetí papežů). Mezi významné osobnosti mezinárodní politiky a diplomacie tehdejší Evropy patřili též český král a římský císař Karel IV. a také jeho syn Zikmund Lucemburský.

V období **renesanční a novověké politiky a diplomacie** čelné místo zaujímají diplomatické aktivity a názory italských autorů. Mezi nimi přední místo zaujímá politik a politický myslitel **Niccolò Machiavelli** (1469–1527), proslavený zejména svým dílem *Vladař (Il Principe)*. Již ve svých 29 letech se Machiavelli stal druhým kancléřem florentské signorie a také sekretářem úřadu pro zahraniční věci *(Dieci di Balia)*, účastnil se řady diplomatických misí jak do ostatních italských městských států a k papeži do Říma, tak například i ke dvoru francouzského krále Ludvíka XII. či aragonského krále Ferdinanda II. Jeho vyslanecké zprávy vynikaly vysokou úrovní. Po obnovení vlády Medicejských ve Florencii byl obviněn ze spiknutí a načas poslán

do vyhnanství. Poté byl omilostněn a pak pracoval pro Medicejské jako jejich oficiální historiograf.

Obecně jsou známy především Machiavelliho zásady a metody jednání v politice doporučované panovníkovi, které lze vztáhnout i na diplomacii: „Musíš vědět, že existují dva druhy jednání: lidem je vlastní jednat na základě práva, zvířeti na základě síly…je proto nezbytné, aby vladař uměl používat obou metod" a musí si vzít z přírody příklad jak z lva, tak i z lišky: „lev nepostřehne léčku, liška je zase bezmocná vůči vlkům. Proto je nezbytné být liškou, která prohlédne léčku, a také být i lvem, který zase odstraší vlky. Bylo by chybou spoléhat výhradně na lva."[81]

Ve vztazích mezi státy Machiavelli doporučuje při konfliktních válečných situacích nezaujímat diplomaticky neutrální pozici: „Neutralita se příliš nevyplácí. Když se dva perou, musíš vědět, čí vítězství by ti víc ublížilo" a dále doporučuje „vyhýbat se spojenci silnějšímu, než je sám, pokud to není nezbytně nutné. Vítězství bývá hořké, upadne nakonec do jeho područí. Tak doplatili Benátčané na spolek s Francií proti milánskému vévodovi."[82]

K samotné diplomacii se pak vztahují Machiavelliho rady, o které ho požádal roku 1522 diplomaticky nezkušený Raffaello Girolami, než odjel jako florentský vyslanec ke španělskému králi a římskému císaři Karlu V. Již v úvodu mu Machiavelli neopomněl zdůraznit obecný význam jeho poslání: „Vyslanecké úřady patří mezi ty funkce v republice, kterými se občanovi prokazuje nejvyšší čest; a nikdo, kdo není schopen takový úřad zastávat, nemůže být schopen účastnit se ani řízení státu."[83]

Mezi další osobnosti praxe italské renesanční diplomacie patřili také benátský dóže a organizátor čtvrté křížové výpravy **Enrico Dandolo** či milánský vladař **Francesco Sforza.** V diplomatických službách působili i významní básníci a spisovatelé:

Dante Alighieri (1261–1321) pocházel z Florencie, kde zastával důležité politické funkce. Jako její *prior* se zúčastnil poselstva k papeži Bonifáci VIII., který usiloval celé Toskánsko získat pro své příbuzné. Za Dantovy nepřítomnosti v roce 1301 se k moci dostala propapežská strana, která ho vypověděla do vyhnanství, kde strávil zbytek života.

Francesco Petrarca (1304–1374) byl synem notáře, vypovězeného z Florencie a stal se knězem. Byl aktivním stoupencem návratu papeže do Říma. V papežských službách byl pověřen diplomatickou misí

[81] MACHIAVELLI, N. *Glyn Hughes´ Squashed Philosophers. The Consended edition of Niccollò Machiavelli The Prince…in 7700 Words.* Dostupné na: http://www.btinternet.com/~glynhughes/squashed/machiavelli.htm.

[82] MACHIAVELLI, N. *Vladař*. Praha: Ivo Železný, 1995, s. 96–97.

[83] BERRIDGE, G. R. (ed.). *Diplomatic Classics. Selected Texts from Commynes to Vattel.* Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2004, s. 41.

do Neapole. Pak působil v Miláně v diplomatických službách tamního arcibiskupa.

Giovanni Boccaccio (1313–1375) pocházel z Florencie, kterou zastupoval v italském diplomatickém poselstvu k papeži do Avignonu, účastnil se diplomatických misí do Benátek a Neapole.

Na základě své praxe obecně politické rady formulovaly špičky někdejší francouzské a evropské **novověké politiky a diplomacie** kardinálové Richelieu a Mazarin.

Richelieu (blíže k jeho kariéře viz kapitolu 5) v zahraniční politice projevoval větší toleranci a pragmatičnost než v politice vnitřní, o čemž svědčí jeho nesmiřitelný postup vůči hugenotům ve Francii. Panovníky nabádal, aby byli opatrní při uzavírání smluv. Jakmile však smlouva byla uzavřena, požadoval její dodržování. Konkrétní aplikaci těchto zásad podřizoval nejvyšší hodnotě, kterou byl státní zájem (*raison d´état*). Za hlavní úlohu diplomacie Richelieu považoval udržení důvěry mezi jednajícími stranami. Diplomatické vyjednávání pro něho představovalo hlavní princip mezinárodních vztahů, soustavnou a nikoli *ad hoc* činnost s odůvodněním, obsaženém v jeho politické závěti: „Nepřetržité zahraniční jednání přináší státu tolik prospěchu, pokud jsou tato vedena opatrně a prozíravě, že je to až neuvěřitelné."[84]

Richelieův stejně zdatný nástupce **Jules Mazarin** (blíže k jeho kariéře viz kapitolu 5) ve svých *Axiomech* v 15 bodech zformuloval zásady, které se vztahují i na diplomacii. Výmluvný je pro ilustraci již 1. bod: „Jednej se svými přáteli, jako by se jednoho dne měli stát tvými nepřáteli."[85]

Významnou roli vyjednávání ve své práci *The Essays or Counsels, Civil and Moral (1625)* přisuzoval i anglický filozof a politik **Francis Bacon**, který se do diplomatického prostředí dostal již ve svých patnácti letech, když byl vyslán na anglické vyslanectví do Francie. Bacon též vyzdvihuje význam diplomacie jako takové pro udržení rovnováhy sil, jak o tom píše v práci z roku 1622 věnované vládě Jindřicha VII. (*The History of the Reign of Henry VII*) i jinde.[86]

K radám tohoto druhu se uchylovali i samotní panovníci. Například **Ludvík XIV.** svému synovi ohledně dodržování sjednaných mezinárodních smluv radí následující: „Lze tedy říci, že pokud jeden i druhý rovnou měrou porušuje uzavřené dohody, striktně vzato nekoná v rozporu s nimi, neboť použité výrazy nebyly chápány doslova, byť nebylo možno užít jiných,

[84] BERRIDGE, G. R. (ed.). *Diplomatic Classics. Selected Texts from Commynes to Vattel.* Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2004, s. 116.

[85] MAZARIN, J. *Breviář politiků*. Praha: Linde, 2002, s. 112.

[86] BERRIDGE, G. R. (ed.). *Diplomatic Classics. Selected Texts from Commynes to Vattel.* Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2004, s. 83.

podobně jako se to ve světě činí s komplimenty, jež jsou naprosto nezbytné pro společnou existenci, ale jejich význam je mnohem menší, než vyjadřují slova."[87]

Vedle politiků a státníků své představy o vztazích mezi státy, významu vyjednávání a zejména o postavení a úkolech diplomatů publikovala celá řada dalších autorů, kteří již byli **profesní diplomaté a odborníci** (zejména právníci), někdy obojí. Jejich publikace mají buď povahu instruktážních manuálů pro jednání diplomatů či usilují ve vztahu k nim a jejich úřadům o kodifikaci diplomatického práva.

Za autora první skutečné učebnice diplomatické praxe je na konci středověku považován **Bernard du Rosier** (1404–1475). Byl nejdříve členem augustiniánského řádu, pak proboštem a později arcibiskupem v Toulouse. Vyučoval civilní a církevní právo na tamní univerzitě a zúčastňoval se diplomatických misí v církevních a královských službách. Poté působil na dvoře kastilského krále. Zde v roce 1436 dokončil a posléze vydal práci *Ambaxiator brevilogus* (Krátké pojednání o vyslancích). O významu i potřebnosti této práce svědčí, že byla přeložena do řady dalších jazyků a mnohokrát vydána. Rosierova učebnice obsahuje obecné pokyny pro diplomatickou činnost a také se zabývá vývojem pojmu diplomat a rozlišením označení diplomatů.

S rozvojem rezidentních diplomatů v následném období úměrně rychle přibývali autoři dalších podobných publikací. Z italských renesančních autorů to byl Machiavelliho vrstevník a přítel, historik, právník a politik **Francesco Guicciardini** (1483–1540). Ve službách Medicejských působil jako florentský vyslanec ve Španělsku. Pak ve službách papeže působil jako správce v řadě jeho držav. Je autorem díla *Dějiny Itálie*, kde jako první použil pojmu mocenská rovnováha. Ve svých *Ricordi* (1530) se na základě vlastních zkušeností mj. zabývá významem diplomatických vztahů, jednání a otázkou důvěry panovníka vůči svým vyslancům.

K předním postavám mimoitalské renesanční diplomacie konce 15. a začátku 16. století patřil také flanderský rodák v burgundských a posléze francouzských diplomatických službách **Philippe de Commynes** (1447–1511). Podobně jako N. Machiavelli nezastával žádnou vysokou a trvalou diplomatickou funkci, ale byl pověřován zvláštními diplomatickými misemi. Od roku 1464 působil ve službách burgundského vévody Karla Smělého, pak přešel k jeho protivníkovi francouzskému králi Ludvíku XI. K jeho diplomatickým úspěchům se řadí zorganizování setkání Ludvíka XI. s anglickým králem Eduardem IV. v roce 1475. Podílel se na organizaci diplomatické služby Ludvíka XI., usiloval ve prospěch státu o omezení diplomatických styků královských vazalů a po italském vzoru o vytvoření

[87] LUDVÍK XIV. *Paměti krále Slunce. Úvahy pro poučení dauphinovo*. Praha: Prostor, 2007, s. 54.

stálých zastupitelství na vybraných panovnických dvorech. Commynes se též podílel na vypracování složitých opatření proti diplomatům cizích zemí, v nichž Ludvík spatřoval jen špiony a vyzvědače.

Po Ludvíkově smrti Commynes upadl v nemilost, pak byl omilostněn a od roku 1494 ve službách Ludvíkova nástupce Karla VIII. se účastnil vojenského tažení do Itálie. Jeho poslední misí bylo v roce 1495 v Benátkách zajištění stažení francouzských vojsk z Itálie, když se mu nepodařilo zabránit vytvoření protifrancouzské koalice papeže, císaře, Španělska a severoitalských měst.

Své zážitky a názory na rozdíl od jiných Commynes nepublikoval v podobě manuálu či učebnice, ale jako paměti, úroveň jejichž zpracování mu vynesla hodnocení jako „prvního moderního spisovatele". Nejvýraznějším rysem jeho vztahu k diplomacii je na základě právě osobních zkušeností odmítavý vztah k summitové diplomacii. Doporučuje, že by jednání měla být přenechána samotným zkušeným poradcům a že „jestliže velcí vládcové chtějí zůstat přáteli, neměli by se podle mého názoru nikdy setkat".[88]

Z autorů konce renesančního a počátku novověkého období připomeňme italského básníka **Torquata Tassa** a jeho práci *Il Messiagero* (Vyslanec, 1582). Publikace s podobnými tituly zpracovali dále například **Ottavio Maggi** z Benátek *(De Legato libri duo* – Dvě knihy o vyslancích, 1596) či francouzský učenec a diplomat **Jean de Villiers Hotman** *(L´Ambassadeur* – Vyslanec, 1603). Ze španělských autorů na základě vlastní diplomatické praxe v Savojsku a Benátkách publikoval své názory **Don Juan Antonio De Vera** v knize *El Embajador* (Vyslanec, 1620), která pak byla přeložena do italštiny a francouzštiny, zde pod názvem *Le parfait ambassadeur* (Dokonalý vyslanec).

Významný přínos pro rozvoj diplomacie a diplomatického práva představovalo konstituování **mezinárodního práva** a vědy o něm. To bylo odrazem potřeby dát stále složitějším vztahům mezi státy a jejich narůstajícím a zdokonalujícím se aktivitám patřičný normativní rámec. Určité náběhy k mezinárodnímu právu lze spatřovat již ve středověku v souvislosti s konstituováním nového obsahu smluvního práva v období vyostřeného zápasu o nadvládu mezi papežstvím a světskými křesťanskými vládci.

[88] BERRIDGE, G. R. (ed.). *Diplomatic Classics. Selected Texts from Commynes to Vattel*. Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2004, s. 28. Další námitkou bylo, že při takových setkáních je panovník vystaven riziku z hlediska své osobní bezpečnosti. Proto při uvedeném setkání Ludvíka XI. s Eduardem IV. dohodl, aby se oba monarchové s doprovodem setkali na mostě přes řeku Sommu v Picquigny u Amiens speciálně k tomu postavenému a uprostřed přepaženému dřevěnou mříží. Francouzský král byl z téhož důvodů oblečen stejně jako členové jeho doprovodu.

Počátky vlastní vědy o mezinárodním právu a jejího uplatnění v diplomacii (konkrétně práva vyslanců) jsou spojeny se jmény jako například **Baltazar Ayala** (*De iure et officiis belli* – O právu války a vojenských zařízení,1597), či profesor Oxfordské univerzity Ital **Alberico Gentili** (*De legationibus libri tres* – Tři knihy o vyslancích, 1585).

K nejvýznamnějším a vlastním zakladatelům vědy o mezinárodním právu patří nizozemský právník, historik a politik **Hugo Grotius**. (1583–1645). V letech 1613–1618 byl pensionářem (jedním z nejvyšších státních úředníků) v Rotterdamu, po porážce protestantského hnutí remonstrantů odsouzen k doživotí, v roce 1621 uprchl do Paříže. Po opětném pobytu v Rotterdamu pak byl v letech 1633–1634 ve švédských službách vyslancem ve Francii. K jeho základním dílům náleží *Mare liberum* (Svobodné moře, 1609) *a De iure belli ac pacis libri tres* (Tři knihy o právu válečném, 1625). Pro dějiny diplomacie jsou důležité pasáže o právech vyslanců rozpracované zejména v XVIII. kapitole posledně uvedeného díla. Za základní práva vyslance Grotius považuje: 1. Právo být přijat panovníkem, k němuž byl svým panovníkem vyslán, 2. Osoba vyslance, jeho doprovod i majetek jsou nedotknutelné. Pokud panovník vyslance odmítne přijmout, musí to zdůvodnit. Za oprávněné zdůvodnění pokládá, když se jedná o vyslance, armáda jehož země napadla zemi přijímajícího panovníka, nebo o vyslance vyslaného působit rozvrat v přijímající zemi. Ke svobodnému výkonu své funkce musí mít vyslanec zajištěnu *exteritorialitu*, tj. být vyňat z podřízenosti zákonům přijímající země. Konkrétní formy uplatnění těchto práv jsou závislé na zvyklostech té které země.

Mezi klasiky diplomatické naučné literatury se zařadil též nizozemský historik a diplomat v braniborských a posléze brunšvických službách **Abraham de Wicquefort** (1598–1682). V mládí Wicquefort emigroval do Francie. Zde byl od roku 1626 vyslancem braniborského kurfiřta u krále Ludvíka XIII. V roce 1658 byl kardinálem Mazarinem internován v Bastile a poté vyhoštěn. Od roku 1659 působil jako vyslanec brunšvického vévody v Haagu. Pak pracoval jako překladatel zahraničních depeší. V roce 1675 byl obviněn a odsouzen za prodej tajných depeší anglickému vyslanci, avšak uprchl na dvůr brunšvického vévody. Je autorem díla *L´Ambassadeur et ses fonctions* (Vyslanec a jeho funkce) a též autorem pamětí.

Diplomacii Wicquefort považoval za reprezentativní záležitost, také ovšem za riskantní povolání, protože diplomat měl shromažďovat informace i nepřípustnými výzvědnými způsoby, a proto ho označoval za „ctihodného špióna". Na vyslanci požadoval, aby při svém působení především udržoval ve vážnosti svého panovníka a jeho práva.

Na Wicquefortovu úroveň je řazen rádce francouzského krále Ludvíka XIV. **François de Callières** (1645–1717). Je považovaný za jednoho z nejvýznamnějších diplomatů své doby. Jako zplnomocněný zástupce se zúčastnil za Francii jednání o mír v Rijswijku (1697).

Své názory a představy Callières shrnul v příručce *De la manière de négocier avec les souverains* (O způsobu jednání s vládci, 1716),[89] v níž se zabývá též problematikou výběru ministrů a diplomatů a jejich osobními kvalitami nutnými k úspěchu jednání. Řada těchto úvah je aktuální dodnes. Callières též požadoval, aby diplomacie byla založena na čestnosti a důvěře, nikoli na klamu.

Diplomaty Callières rozdělil do 4 kategorií:

1. poslové, zastupující panovníka,
2. vyslanci, zastupující vládu,
3. rezidenti, podřízení vládě vysílajícího státu, a
4. komisaři, zastupující svobodná města.

Diplomat může odmítnout poslušnost svému panovníkovi, pokud jeho příkazy odporují božím zákonům a spravedlnosti, dále se nesmí dopustit žádného jednání namířeného proti panovníkovi přijímající země.

Podobně jako Wicquefortova publikace se i Callièrova (kratší a lépe napsaná než Wicquefortova) stala standardní příručkou diplomatické praxe v 18. století.

Mezi významné osobnosti zabývající se právní regulací a kodifikací diplomatické praxe se v 18. století řadí též nizozemský odborník na mezinárodní právo **Cornelius van Bynkershoek** svou prací *De foro legatorum* (Pravomoci vyslanců, 1721) a švýcarský právník v diplomatických službách pruského kurfiřta Augusta II. **Emmerich de Vattel**, zabývající se diplomatickým právem ve své práci o mezinárodním právu *(Le droit de Gens*, 1758).

U některých z výše zmíněných autorů jejich práce již překračují rovinu pouhé deskripce, výčtu a zásad jednání diplomata a snaží se postihnout problematiku již více teoreticky. Konkrétně se to týká prací pojednávajících o diplomatické tématice v rámci mezinárodněprávní problematiky.

V 19. století k rozvoji diplomacie přispěli další autoři. **George Frederic de Martens** je znám především jako autor monumentálního zpracování mezinárodních smluv *(Recueil des principaux traités, etc.*, 1791–1802 s pokračováním a dodatky). Jeho synovec **Charles de Martens** je pak autorem příručky *Manuel diplomatique* (1822). **Guillaume de Garden** zpracoval obsáhlé publikace k diplomatickým vztahům a smlouvám mezi mocnostmi

[89] Celý název v dobovém pravopise zní: *De la manière de négocier avec les souverains. De l´utilité des Négotiations, du choix des Ambassadeurs et Envoyez, et des qualitez necessaires pour réussir dans ces emplois.*

(*Traité Complet de diplomatie ou Théorie Générale des Relations Extérieures des Puissances de l´Europe*, 1833; *Histoire générale des traités de paix et autres transactions principales entre toutes les puissances de l'Europe depuis la paix de Westphalie*, 1848–1887). **Paul Pradier-Fodéré** byl autorem příručky k diplomatickému právu (*Cours de Droit Diplomatique*, 1881).

Pro diplomacii je toto období zároveň významné i tím, že na jeho počátku došlo k přijetí mezinárodně jednotné klasifikace diplomatických zástupců. Stalo se tak konkrétně na Vídeňském kongresu v roce 1815 přijetím **Vídeňského reglementu**, následně pak upraveného tzv. **Cášským protokolem** v roce 1818 (viz kapitolu 7).

3.2 Teoretické přístupy k diplomatické praxi ve 20. století

Významný rozvoj praxe a teorie diplomacie zaznamenaly ve 20. století, během něhož došlo na základě ekonomických, technologických, sociálních a politických faktorů k novému mocensko politickému uspořádání světa, a tím i ke kvalitativně zcela nové etapě mezinárodních vztahů.

K významným protagonistům oboru se od počátku tohoto století řadí **Ernest Satow** (1843–1929). Satow začínal svou kariéru v diplomatické praxi jako ani ne dvacetiletý na počátku 60. let 19. století. Nejprve jako úředník britského konzulátu v Japonsku, pak již jako vysoký diplomat působil v Siamu, Uruguayi a Maroku, pak opět v Japonsku a počátkem 20. století v Číně. Za Velkou Británii byl přítomen takovým aktům, jako byl podpis tzv. Boxerského protokolu v roce 1901 či jednání druhé Haagské konference o odzbrojení v roce 1907.

Své zkušenosti a znalosti i díky svému literárnímu nadání a jazykovému vybavení Satow zachytil v řadě publikací a statí, které jsou pro diplomacii svým významem nepostradatelné a které ho řadí mezi vynikající znalce japonské a vůbec východoasijské problematiky té doby. Jednak – věren literární tradici britských diplomatů – to byly práce memoárového charakteru a pak práce věnované praktickým i teoretickým otázkám diplomacie. Mezi nimi přední místo zaujímá jeho obsáhlá a věhlasná *A Guide to Diplomatic Practice*, vydaná poprvé již v roce 1917. Tato první práce britské provenience tohoto druhu se až dodnes řadí k „zlatému fondu" při studiu diplomacie, který vedle výše zmíněných klasických prací pro předcházející 19. století představují například uvedené práce Martensovy či Gardenovy.

Východiskem Satowova přístupu k diplomacii je, že mezinárodní politika vůbec je založena na principu nezávislosti a suverenity jednotlivých států, jak to obsahuje i jeho již výše uvedená definice diplomacie. Tyto nezávislé

státy pojímá jako část společenství civilizovaných národů a jejich vztahy jsou řízeny na základě mezinárodního práva. Diplomacie pak je civilizovaná snaha hájení státních zájmů. Avšak pojmy nezávislost, suverenita, státnost chápe silně eurocentristicky. K možnosti univerzální aplikovatelnosti mezinárodního práva v dalších částech světa je skeptický. Je si rovněž vědom, že ani suverénní státy si v praxi nejsou rovny.

Historii Satow považoval za školu uvážlivé diplomacie a prozíravé politiky. Ovšem jakkoli ji považoval za užitečnou pro objasnění struktury a techniky mezinárodní politiky, pojímal ji pouze jako jeden z nepostradatelných faktorů úspěšné diplomacie.

Satowovo pojetí diplomacie se nevyčerpává jen výčtem kvalit, které má diplomat mít, ani výčtem procedur, norem a institucí. Diplomacii jako celek zasazuje do širšího, politického kontextu. Pravě rozbor politické dimenze diplomacie patří vedle systemizace diplomatické praxe k přínosu jeho díla.

Úspěch diplomacie proto ve shodě s výše uvedeným závisí také na kvalitě a úrovni samotných politiků. Od nich očekává, že by měli být schopni prozíravého a realistického zhodnocení problémů mezinárodní politiky a jasného vedení. Úkolem diplomacie též je v situaci anarchického uspořádání mezinárodního systému tlumit nápor drsné moci politiků. Diplomacie rovněž nemůže být úspěšná bez permanentní komunikace příslušného zahraničního ministra s jeho diplomaty.

V Satowově díle je patrná i pozornost věnovaná terminologickým otázkám, například vymezení rozdílu mezi takovými mezinárodními shromážděními, jako jsou kongres a konference. I když připouští, že tehdejší mezinárodní právo nečiní mezi oběma zásadního rozdílu, Satow přece jen diferencuje. Kongres je – na rozdíl od konference, svolané většinou k diskuzi o aktuálních problémech mezinárodních vztahů – podle něho takovým druhem mezinárodního shromáždění, které „bylo obvykle svoláváno k mírovému jednání mezi válku vedoucími mocnostmi a k rozdělení území, což byla ve většině případů jedna z mírových podmínek".[90] Kongres i konference též považuje za nástroj diplomacie velmocí, jejichž chování právě při těchto příležitostech je evidentním důkazem výše zmíněné nerovnosti suverénních států v praxi.

I když Satow diplomacii považuje za sysifovské úsilí, přesto jí dává přednost před použitím síly v řešení problémů mezinárodních vztahů. Nestaví se však proti použití donucovací a nátlakové diplomacie velmocí vůči slabším státům.

[90] SATOW, E. *A Guide to Diplomatic Practice. I.* 2nd Edition. London: Longmans, Green & Co. 1922, s. 2.

Jeden ze znalců Satowova díla T. G. Otte v závěru svého hodnocení shrnuje, že „nebyl originální a vždy konzistentní myslitel … jeho pohled na praxi a teorii diplomacie byl podmíněn jeho vlastní profesionální zkušeností … diplomacii pojímal jako diplomacii velmocí … kdyby byl představitelem menší mocnosti, mohl by napsat svou *Příručku diplomatické praxe* zcela jinak". Avšak uzavírá: „Ale to vše by nemělo snižovat zásluhy jeho práce. Ta je jasným a přesným výkladem podstaty diplomacie."[91]

Další významnou postavu v oblasti praxe i teorie britské diplomacie představuje **Harold Nicolson** (1886–1968). Nicolson, pocházející z rodiny významného britského diplomata Arthura Nicolsona, svou pestrou diplomatickou kariéru začínal ještě před 1. světovou válkou na britských legacích v Madridu a Istanbulu. Během války pak působil na britském ministerstvu zahraničí, byl členem britské delegace na mírové konferenci v Paříži v roce 1919. Posléze působil jako osobní tajemník prvního generálního tajemníka Společnosti národů Erica Drummonda. Pak ale odešel do diplomatických služeb. Od roku 1925 působil jako chargé d´affaires britského vyslanectví v Teheránu, který byl jeho rodným městem. V roce 1927 však byl odvolán pro svou kritiku britské zahraniční politiky vůči zemi svého působení. Na konci 20. let ještě chvíli působil jako chargé d´affaires na vyslanectví v Berlíně. Pak z diplomatických služeb odešel, působil jako novinář, od poloviny 30. let byl poslancem Dolní sněmovny za National Labour Party bývalého premiéra R. MacDonalda. Za 2. světové války Nicolson působil jako parlamentní tajemník na ministerstvu informací. Po válce opět kandidoval do parlamentu, avšak neúspěšně, a proto svou politickou kariéru ukončil.

Nicolsonovy názory na diplomacii a přínos pro její rozvoj obsahuje řada publikací a statí, v nichž vytěžil podobně jako Satow své nepostradatelné zkušenosti z diplomatické praxe. Reputaci mezi odborníky na diplomacii mu získaly především dvě z nich, z nichž bylo již výše citováno. Publikace jsou sice útlé rozsahem, ale velmi nosné obsahem a také čtivé formou podání. První nese zcela prozaický název *Diplomacy*, vydaná poprvé v roce 1939 s poněkud ambiciózním podtitulem *A Basic Guide to the Conduct of Comtemporary Foreign Affairs*. Druhou je soubor přednášek z roku 1953 přednesených na Oxfordské univerzitě a o rok později pak vydaných pod názvem *The Evolution of Diplomatic Method*.

Pro genezi Nicolsonových názorů nutno připomenout, že z počátku ho zaujaly idealistické názory na mezinárodní vztahy, jak se s nimi měl možnost seznámit na Pařížské mírové konferenci u amerického prezidenta

[91] BERRIDGE, G. R.; KEENS-SOPER, M.; OTTE, T. G. *Diplomatic Theory from Machiavelli to Kissinger*. Basingstoke – New York: Palgrave, 2001, s. 144.

W. Wilsona. Ve vzpomínce na něho uvádí: „Nahlížel na sebe … jako na zvěstovatele humanity, jako na vyslance zmocněného celým světem, aby přinesl spravedlnost."[92] Posléze pak Nicolson přešel na pozice pragmatického realismu a od té doby je možno v tomto ohledu jeho názory považovat za konzistentní.

I když byl realista vycházející z převahy síly a byl až skeptický k efektivnosti mezinárodního práva, přece jen Nicolson považoval v mezinárodních vztazích za nutnou existenci určitých principů. Za nejlepší metodu udržení mezinárodního míru považoval mocenskou rovnováhu, bez ohledu na to, že vypuknutím 1. světové války tato politika selhala. Jak dokládá ve své analýze Vídeňského kongresu, nesdílí názor tehdejšího britského ministra zahraničí Roberta S. Castlereagha o ideální podobě této mocenské rovnováhy. Za realistický proti tomu považuje přístup francouzského zahraničního ministra Charlese de Talleyranda, že „mocenská rovnováha musí být relativní".[93]

Ve svém pojetí diplomacie Nicolson dále rozvádí Satowa, jehož definice se mu zdála poněkud úzká. A to v tom, že rozlišuje kromě jiného mezi diplomacií jako synonymem zahraniční politiky a diplomacií jako *procesem* jednání. Jak uvádí již v roce 1933 ve své práci o Pařížské mírové konferenci „diplomacie je v podstatě organizovaný systém jednání mezi státy", které též považuje za umění.[94]

Nicolson podává svou vlastní *periodizaci diplomacie* na základě používaných metod. Začíná *řeckou a římskou diplomacií*, které přinesly a propracovaly některé základní metody a instituce diplomacie jako způsob vedení diplomatických jednání či uzavírání smluv a jejich neporušitelnost. Další je pak *italský systém*, spojený s diplomatickými inovacemi v období renesance, jako byli rezidentní diplomaté. *Francouzský systém* pak spadá do období francouzské dominance v mezinárodních vztazích v 17.–18. století a je spojen se jmény kardinála Richelieu a posléze krále Ludvíka XIV. U prvního Nicolson zdůrazňuje postulaci státního zájmu (*raison d´état*) jako vůdčího principu zahraniční politiky a diplomacie, důraz na to, že diplomatické jednání má být nepřetržitým procesem a že uzavřené smlouvy je třeba dodržovat. Rovněž důležitá byla centralizace vedení zahraničních a diplomatických záležitostí v podobě jedné instituce. Ludvíka XIV. pak považuje za zdárného realizátora těchto přístupů v praxi. Zvláštní pozornost pak jako teoretikovi věnuje F. de Callières. Francouzský systém Nicolson považuje za dominantní až do počátku 20. století a spojuje ho také s tajnou diplomacií.

[92] NICOLSON, H. *Peacemaking 1919*. London: Methuen, 1964, s. 196.
[93] Tamtéž, s. 155.
[94] Tamtéž, s. 4.

Období po 1. světové válce již považuje za přechod od *staré diplomacie* k *nové diplomacii*, pro níž s určitými výhradami používá označení „americká" (či též „wilsonovská") metoda. Přechod k nové diplomacii byl podmíněn zlomem ve tvorbě politiky a s odpovědností politiků vůči svým voličům a veřejnému mínění. Dochází k nárůstu konferenční diplomacie na nejvyšší úrovni a spolu s tím i osobních kontaktů a setkání mezi vedoucími státníky, k čemuž se staví odmítavě. Konferenční diplomacii považuje vůbec za nejméně šťastnou metodu diplomacie. Zdůvodňuje to tím, že tato jednání často porušují základní principy správné diplomacie jako jsou trpělivost, preciznost a diskrétnost. Tyto vlastnosti na rozdíl od profesionálních diplomatů vedoucím státníkům chybí. Kritizuje proto nárůst této metody diplomacie a říká: „Tyto konference jsou velice málo přínosné pro to, co se nazývá otevřenou diplomacií; jen vedou ke snížení užitečnosti profesionálních diplomatů a tím, že přitahují publicitu a vedou k mnoha fámám a širokým spekulacím – čímž nutí politiky, aby dosáhli rychlého, spektakulárního a často fiktivního výsledku – napomáhají spíše než odstranění nedůvěry naopak růstu nejistoty, čemuž má dobrá diplomatická metoda právě předejít."[95]

Vedoucí státníky Nicolson nabádá, aby v oblasti zahraniční politiky dbali následujících čtyř obecných zásad:

1. zahraniční politika, jak už požadoval Callières, má být vždy zřetelná, otevřená a precizní;
2. vláda nemá slibovat, co nemůže splnit;
3. vláda má mít jasnou koncepci relativní konzistentnosti své zahraniční politiky;
4. zahraniční politika má dbát na hájení národní bezpečnosti.

Při dodržení těchto zásad pak zahraniční politika „nikdy nemůže být ovlivňována takovými emocemi jako prestiž, stranická předpojatost a sklony k hazardérství".[96]

Výstižně jeho ukotvení spíše v klasické než moderní diplomacii a z toho plynoucí rozkolísanost vyjádřil J. Sparrow slovy, že Nicolson byl vskutku v mnoha ohledech „člověkem 19. století, prožívající 18. století uprostřed 20. století".[97]

Pro druhou polovinu 20. století významného protagonistu diplomacie představuje **Henry Kissinger** (blíže k jeho kariéře viz kapitolu 5). Oproti předchozím je Kissinger rozdílný již v některých výchozích určeních.

[95] NICOLSON, H. *The Evolution of Diplomatic Method.* London: Cassell Publisher Ltd. 1954, s 89.

[96] BERRIDGE, G. R.; KEENS-SOPER, M.; OTTE, T. G. *Diplomatic Theory from Machiavelli to Kissinger.* Basingstoke – New York: Palgrave, 2001, s. 165.

[97] Tamtéž, s. 172.

Předně se jedná o osobnost spjatou s mezinárodní politikou a diplomacií na „top level" ve druhé polovině 20. století, tedy v poněkud jiných konstelacích mezinárodních vztahů, o osobnost, která zosobňuje výrazný styl světové supervelmoci – USA. Společné v tomto ohledu lze spatřovat v tom, že i Kissinger pocházel z Evropy, konkrétně z Německa, z něhož z obav před nacisty jako židovský intelektuál emigroval do USA. Podobně jako Satow i Nicolson má Kissinger historickou erudici. Podobně jako Nicolson napsal práci z dějin diplomacie na stejné téma – na problematiku spjatou s Vídeňským kongresem. I Kissinger se řadí k realistickému směru.

Své názory na mezinárodní politiku a diplomacii Kissinger poprvé uceleji formuloval ve své doktorské disertační práci *A World Restored* (1957, česky *Obnovení světového řádu*). Vedle jiných prací jsou pak významné jeho obsáhlé paměti a shrnující dílo *Diplomacy* (1994, česky *Umění diplomacie*), věnované problematice dějin mezinárodní politiky a diplomacie od doby působení kardinála Richelieu až ke konci studené války.

Kissingerovým výrazným znakem byla snaha uplatnit své znalosti získané na základě akademického vzdělání a působení v politické praxi. Sám říkal, že základem jeho znalostí byly znalosti z historie. Tu však nepojímal zjednodušeně jako bezprostřední návod k jednání, jak po letech nabytých zkušeností z praxe uvádí na počátku svých pamětí „Historie samozřejmě není kuchařka nabízející předem vyzkoušené recepty. Učí prostřednictvím analogie, nikoli formou všeobecně platných pravidel. Může tedy objasnit následky činů odehrávajících se ve srovnatelných podmínkách, přesto každá generace musí sama objevit, které situace jsou ve skutečnosti srovnatelné. Žádná akademická disciplína nemůže sejmout z našich beder břemeno těžkých rozhodnutí."[98]

Ve svém náhledu na mezinárodní vztahy byl – opět na základě historických poučení – stoupencem a také realizátorem snah o vytvoření mocenské rovnováhy jako záruky míru: „Pokud dějiny něco učí, pak skutečnost, že bez rovnováhy nemůže být žádný mír a že bez umírněnosti není nikdy žádná spravedlnost."[99] Výsledkem ve vztazích mezi velmocemi v tomto směru byla i jeho *triangulární diplomacie*, spočívající v tom, že v době sovětsko-čínské roztržky USA měly mít s každou z těchto komunistických velmocí lepší vztahy než ony mezi sebou.

Státy považoval za klíčové aktéry, jejichž počínání je primárně motivováno snahou o jejich bezpečnost. Svět jeho současnosti je však světem jaderných zbraní, jejichž použití připouštěl pouze ve výjimečných případech. Právě jejich nebezpečnost staví do popředí úlohu diplomacie. Ta se

[98] KISSINGER, H. *Roky v Bílém domě.* Praha: Jiří Buchal, BB/art, 2006, s. 60.

[99] Tamtéž.

však za této situace stává nástrojem nátlaku, „stává se tak součástí války namísto toho, aby vůči ní byla alternativou."[100]

Z toho odvozoval i své pojetí diplomacie, kterou považoval za státníkův nástroj a v tomto ohledu za umění „jak urovnávat vzájemné vztahy mezi státy spíše prostřednictvím smluv než uplatňováním síly".[101]

Přínosem pro diplomacii byly některé jeho metody a postupy. Vedle výše zmíněné *kyvadlové diplomacie* se jednalo o přístup označovaný jako *linkage* (vázání problémů, jejich propojování), který Kissinger uplatňoval zejména v jednáních se Sovětským svazem. Jeho podstatou bylo přijmout některé požadavky druhé strany výměnou, že ona zase jinde přistoupí na požadavky strany první. V tomto přístupu se odráželo i Kissingerovo chápání mocenské rovnováhy jako nutnosti uspokojit zájmy zainteresovaných stran, byť částečně, což bylo více než nic. Jiná cesta při existenci jaderných zbraní nebyla možná a reálná.

V rámci svých inovačních diplomatických aktivit rovněž Kissinger uplatňoval též při využívání informačních komunikačních kanálů *(back-channels)* metodu velmi úzkých až osobních vztahů, konkrétně se sovětským velvyslancem ve Washingtonu Anatolijem Dobryninem.

Podobně jako jiní diplomatičtí profesionálové měl i Kissinger výhrady k summitové diplomacii a vůbec k zasahování hlav států do diplomatických jednání. Na adresu amerických prezidentů – i když na Nixona si v tomto ohledu nestěžoval – uvádí: „O některé debakly v naší diplomatické historii se postarali prezidenti, kteří se považovali za dobré vyjednavače. Je základním pravidlem, že pracovní náplň prezidenta nedovoluje průběžné sledování příslušného problému a znalost detailů, které si jednání vyžadují. Navíc platí, že když se prezident stane vyjednavačem, už neexistují žádné diplomatické únikové cesty. Poskytnuté ústupky se nedají odvolat, nebo jen se ztrátou cti … Jednání na nižší úrovni – a sem patří ve vztahu k prezidentovi i jednání na úrovni ministrů zahraničí – umožňuje hlavě státu intervenovat v kritických okamžicích; úpravy postoje se pak dají udělat s mnohem menší ztrátou."[102]

Díky některým Kissingerovým netradičním postupům je jeho přínos pro diplomatickou teorii a praxi hodnocen jako poněkud rozporný. Je poukazováno na to, že ve své konceptualizaci diplomacie byl tradicionální a konzervativní, což je na druhé straně v rozporu s inovacemi, které vnášel do

[100] KISSINGER, H. *Nuclear Weapons and Foreign Policy.* New York: Harper & Brothers, 1957, s. 5.
[101] KISSINGER, H. *Obnovení světového řádu. Metternich, Castlereagh a potíže s mírem 1812–1822.* Praha: Prostor, 2009, s. 375.
[102] KISSINGER, H. *Roky v Bílém domě.* Praha: Jiří Buchal, BB/art, 2006, s. 138.

diplomatické praxe.[103] I když ho jedni obdivují a považují za diplomatického virtuosa, jiní ho zase odsuzují jako „bavorského Bismarcka", je tento „bůh či ďábel diplomacie" považován za špičkového teoretika i praktika světové diplomacie přinejmenším druhé poloviny 20. století.

3.3 TEORETICKÁ REFLEXE DIPLOMACIE V SOUČASNOSTI

Spolu s rozvojem vědeckého studia mezinárodních vztahů se předmětem teoretické analýzy stala také diplomacie, jejíž výzkum tak překročil úroveň úzce deskriptivní analýzy diplomatické praxe. Odborníky, kteří takto k diplomacii přistoupili, nebyli již političtí a diplomatičtí praktici, ale odborníci na výzkum mezinárodních vztahů, využívající v různé míře poznatky, metody a přístupy společenských věd. Na rozdíl od mezinárodního práva, které mělo velký vliv na pojetí a fungování diplomacie v předchozím období, konkrétně sociologie, do určité míry i psychologie a jak bude ukázáno v případě tzv. anglické školy, i historie.

Řada otázek teoretického rázu byla naznačena již výše. Nyní bude pozornost věnována podrobněji některým z nich z pohledu vybraných teoretických směrů a škol, jejichž názory patří v současné teoretické reflexi ve vztahu k diplomacii mezi nejdůležitější a nejpřínosnější.

Realismus ve svém klasickém pojetí vychází z principu, že mezinárodní vztahy jsou oblastí, která je oddělena od vnitřní politiky a neexistuje v nich na rozdíl od státu ústřední autorita. Proces mezinárodní politiky pak lze charakterizovat jako boj, využívající dva mechanismy, tj. válku a diplomacii.[104] Tento přístup zdůrazňuje i známý francouzský filozof, politolog a historik **Raymond Aron**: „Diplomacie a válka jsou jen doplňující se modality, střídavě dominuje buď jedna nebo druhá, aniž by jedna trvale převládla, s výjimkou extrémního případu absolutního nepřátelství nebo absolutního přátelství a sdružení."[105]

Z amerických autorů významné místo ve výzkumu diplomacie zaujímá v rámci realistického směru mezinárodních vztahů **Hans Morgenthau** (1904–1980). Ve své základní a obecně velmi ceněné práci *Politics among Nations*, vzniklé a poprvé vydané již na samém počátku studené války, ke vztahu diplomacie a války poznamenává: „Vedení zahraniční politiky

[103] BERRIDGE, G. R.; KEENS-SOPER, M.; OTTE, T. G. *Diplomatic Theory from Machiavelli to Kissinger.* Basingstoke – New York: Palgrave, 2001, s. 203.
[104] JÖNSSON, CH.; HALL, M. *Essence of Diplomacy.* Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2005, s. 15.
[105] ARON, R. *Paix et guerre entre les natitons.* 3e Édition revue et corrigée. Paris: Calmann-Lévy, 1962, s. 52.

státu jeho diplomaty je pro moc státu v době míru tím, čím je vojenská strategie a taktika jeho vojenských vůdců pro moc státu v době války."[106] Morgenthau diplomacii považuje za nástroj k udržení stálého míru a stanovuje jí v tomto ohledu čtyři úkoly:

1. stanovit své cíle s ohledem na skutečnou moc a potencionální dosažitelnost těchto cílů;
2. vyhodnotit cíle jiných států a jejich skutečnou sílu a jejich možnosti k dosažení těchto cílů;
3. určit úroveň slučitelnosti rozdílných cílů;
4. využít prostředky vhodné k dosažení těchto cílů.[107]

Tyto úkoly považuje za komplexní soubor a varuje, že „zanedbání kteréhokoli z těchto úkolů může ohrozit úspěch zahraniční politiky a tím i světový mír".[108]

Význam diplomacie však na druhé straně Morgenthau neabsolutizuje. Příslušný aktér mezinárodních vztahů však musí být podle něho schopen svých cílů dosáhnout i bez diplomacie, a proto ji v tomto ohledu nepovažuje za směrodatnou a podstatnou součást mezinárodních vztahů, a proto ani nefiguruje mezi jeho známými šesti principy politického realismu.[109] Diplomacie je pouze technika, která má vedle války pomoci naplnit druhý princip, tj. že hlavní v oblasti mezinárodní politiky je zájem definovaný v termínech moci.[110]

Liberalismus oproti realismu obecně pojímá mezinárodní vztahy jako sumu chování států a dalších aktérů. Diplomacie pak zaujímá místo v kontextu mezinárodních norem, institucí a praktik, které ovlivňují podněty aktérů. A opět jako u realistů diplomacie ani zde není považována za klíčovou oblast mezinárodních vztahů. Je pouze nástrojem pro jednání, a tak není ani priorizovaným objektem teoretického rozvoje.[111] Například přední protagonista neoliberalismu Joseph Nye v souvislosti s mezinárodními režimy poznamenává, že jedním z jejich přínosů je to, že „usnadňují

[106] MORGENTHAU, H. J. *Politics among Nations. The Struggle for Power and Peace.* Brief Edition. Revised by K. W. Thompson. New York etc.: McGraw Hill, Inc. 1993, s. 155.
[107] Tamtéž, s. 361–362. Jönsson a Hall Morgenthauovy přístupy hodnotí jako preteorii diplomacie. JÖNSSON, CH.; HALL, M. *Essence of Diplomacy*. Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2005, s. 15.
[108] MORGENTHAU, H. J. *Politics among Nations. The Struggle for Power and Peace.* Brief Edition. Revised by K. W. Thompson. New York etc.: McGraw Hill, Inc. 1993, s. 362.
[109] Tamtéž, s. 4.
[110] Tamtéž, s. 5.
[111] JÖNSSON, CH.; HALL, M. *Essence of Diplomacy*. Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2005, s. 17.

diplomacii tím, že pomáhají velmocím, aby se jejich četné a rozmanité zájmy nepřekrývaly".[112]

Na rozdílnost dnešního přístupu v pojímání diplomacie mezi oběma směry upozorňuje D. Cross: „Realisté dnes tento pojem užívají k tomu, aby vylíčili, jak státy získávají informace o vzájemné moci či hrozbě dříve, než vstoupí do války. Liberálové hovoří o diplomacii v termínech toho, jak mezistátní dialog přispívá k rozlišování 'druhého' či neliberálních států od nich samých."[113]

Neoliberální institucionalisté své pojímání diplomacie vztahují k její funkci. Ta spočívá v tom, že napomáhá výměně informací a redukuje jednací náklady v dosahování co nejvíce efektivních výsledků států v rámci mezinárodních institucí.[114]

Do širšího rámce teorií revolučního charakteru, jejichž komplex představuje vedle realismu a liberalismu třetí hlavní proud teorií mezinárodních vztahů, se řadí marxismus.[115] Vzhledem k jeho přílišné preferenci ekonomických a sociálních faktorů a redukci politického faktoru nepředstavuje však diplomacie žádnou významnou oblast jeho zájmu.

V úsilí o nové teoretické přístupy k mezinárodním vztahům se řada odborníků vrátila zpět k historii. Sem se řadí především směr vzniklý na přelomu 50. a 60. let 20. století a označovaný jako **anglická škola**.[116] Jeden ze zakladatelů a protagonistů její první generace **Martin Wight** postuloval teoretické tradice mezinárodních vztahů, označované jako 3 R – realismus, racionalismus a revolucionismus, opírající se vedle mezinárodního práva a politické filozofie také o poznatky a materiály z historie.[117]

[112] NYE, J. *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power.* New York: Basic Books, 1990, s. 256. Cit. dle JÖNSSON, CH.; HALL, M. *Essence of Diplomacy*. Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2005, s. 18.
[113] CROSS, M. K. D. *The European Diplomatic Corps. Diplomats and International Cooperation from Westphalia to Maastricht.* Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2007, s. 3.
[114] Tamtéž.
[115] Jönsson s Hallem ho ztotožňují se strukturalismem a stručně uvádějí jeho vnitřní strukturaci v pojímání mezinárodních vztahů. Srov. JÖNSSON, CH.; HALL, M. *Essence of Diplomacy*. Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2005, s. 18.
[116] Jönsson a Hall ji vedle konstruktivismu a postmodernismu považují za možný „útěk z vězení" tradičních teorií mezinárodních vztahů. Srov. JÖNSSON, CH.; HALL, M. *Essence of Diplomacy*. Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2005, s. 19. Na rozdíl od převažujícího těžiště výzkumu mezinárodních vztahů po druhé světové válce na pracovištích v USA, anglická škola vznikla v prostředí London School of Economics kolem jejích tamních akademiků C. A. W. Manninga a M. Wighta a H. Butterfielda z Cambridge University. Později se připojili i odborníci z jiných oblastí a pracovišť. Podrobněji k anglické škole z posledních titulů viz LINKLATER, A.; SUGANAMI, H. *The English School of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
[117] WIGHT, M. *International Theory: Three Traditions*. Leicester – London: Leicester University Press, 1995.

Tento směr operuje se třemi základními koncepty uspořádání mezinárodních vztahů, kterými jsou *mezinárodní systém*, *mezinárodní společnost* a *světová společnost*.[118] Mezinárodní systém má svůj počátek v situaci, kdy četnost vzájemných vztahů mezi dvěma či několika státy vede k ovlivnění jednání každého z nich. Pro mezinárodní společnost je podmínkou jejího zrodu a existence situace, kdy se několik států na bázi společných zájmů a hodnot rozhodne své vztahy řídit na základě dohodnutých pravidel a vytvoří dokonce společné instituce. Světová společnost, zatím teoreticky nejméně propracovaná, vztahující se nejen k suverénním státům, jako v případě mezinárodní společnosti, ale také k jedincům a jejich právům, je vlastně konceptem univerzálního lidského společenství.[119]

Do centra zájmu mezinárodních vztahů v souvislosti s výše uvedenými koncepty tato škola též postavila diplomacii a její studium. Již M. Wight v rámci své konceptualizace mezinárodních vztahů řadí diplomacii k hlavním institucím stejného druhu, jako je například válka. Diplomacii definoval jako „systém a způsob komunikace mezi mocnostmi".[120] Diplomatický systém považoval za onu „mistrovskou instituci" mezinárodních vztahů a považoval ho za závislý na jistých společných institucích, které přiřazuje ke společné kultuře. Za funkce diplomacie považoval informování, vyjednávání a sbírání informací. Wight neřešil otázku metody studia diplomacie. Podle něho jednoduše vyplývala z toho, že materiálem ke studiu jsou texty.[121]

Určité diference lze zaznamenat u klíčového představitele druhé generace anglické školy, kterým byl **Hedley Bull**. Na rozdíl od Wighta uvedené tři tradice ve vazbě na uvedené tři koncepty uspořádání mezinárodních vztahů označuje následovně: realismus, internacionalismus a univerzalismus. I Bull považuje diplomacii za důležitou instituci, avšak v rámci zúženého výčtu. Vedle diplomacie tak za hlavní instituce mezinárodních vztahů považuje ještě mocenskou rovnováhu, mezinárodní právo, válku a koncert velmocí.[122] Avšak ani diplomacii, ani další instituce nepovažuje jako Wight za konstitutivní instituce mezinárodní společnosti, ale za její reflexi. Vedle Wightova výčtu mělo být ještě funkcí diplomacie minimalizovat následek

[118] Přístupům k nim odpovídají i tři výše uvedené tradice mezinárodní teorie.
[119] Sumarizační přehled viz podrobněji NIKOLA, H. Anglická škola a teorie mezinárodních vztahů: obsahový vesmír, akademický svět a kritiky přístupu. *Mezinárodní vztahy*, 2005, č. 2, s. 76–89.
[120] WIGHT, M. *Power Politics*. London: Penguin Books, 1979, s, 113.
[121] NEUMANN, I. B. The English School on Diplomacy. In JÖNSSON, CH.; LANGHORNE, R. (eds). *Diplomacy. I. Theory of Diplomacy*. London – Thousand Oaks – New Delhi: SAGE Publications, 2004, s. 93.
[122] Tamtéž, s. 97.

konfliktu a symbolizovat existenci společenství států.[123] Bull též zavedl pojem *diplomatická kultura*, kterou definuje jako „společný fond myšlenek a hodnot, sdílených oficiálními zástupci států".[124]

Druhý protagonista této generace anglické školy **Adam Watson** charakterizuje světovou historii jako kyvadlové dění mezi absolutní nadvládou a absolutní nezávislostí se smíšenými formami mezinárodních systémů ležících mezi nimi. Pokud jde o diplomacii, považuje ji za nedílnou součást mezinárodní společnosti. Při její analýze se zaměřuje více na praxi. Na základě svého sociologického přístupu vychází z premisy, že základem diplomacie je komunikace. Proto také diplomacii – i ve shodě s názvem hlavní práce jí věnované – definuje jako „proces dialogu a vyjednávání, jimiž státy řídí a utvářejí vazby a sledují své cíle bez použití války".[125] Zdůrazňuje přitom, že se jedná o vztahy mezi politickými entitami, které uznávají jedna druhou jako nezávislé. Zásadní význam má instituce diplomacie jako taková, ne její konstitutivní části jako jsou například rezidentní vyslanectví či zahraniční ministerstva.

Představitel třetí generace anglické školy **James Der Derian** za ústřední pojem svého přístupu k diplomacii považuje *odcizení* (*estrangement*) inspirován přístupy G. Hegela, L. Feuerbacha, K. Marxe a J.-P. Sartra. Funkcí diplomacie je zprostředkování mezi odcizenými lidmi, což považuje pro diplomacii i za základ její teorie.[126] Genealogickou metodou ve své práci *On Diplomacy* na tomto základě zkoumá celkem šest paradigmat diplomacie.[127]

Prvním paradigmatem je *mýtodiplomacie*. Zprostředkování se odehrává ve dvou rovinách. Jednak mezi člověkem a bohem a jednak mezi lidmi a jejich komunitami pomocí posvátných symbolů. Ústřední roli zde hrají kněží, kteří zprostředkovávají odcizení prostřednictvím rituálů. Der Derian konkrétně analyzuje židovskou mýtodiplomacii a křesťanskou diplomacii, institucionalizovanou pak v papežství.

Druhé paradigma je označeno jako *protodiplomacie* a zabývá se zprostředkováním odcizení městských států, především v pozdně středověké a raně renesanční Itálii. Toto paradigma je též označováno jako

[123] BULL, H. *The Anarchical Society. A Study on Order in World Politics*. London: Macmillan, 1977, s. 171. Cit. dle JÖNSSON, CH.; LANGHORNE, R. (eds). *Diplomacy. I. Theory of Diplomacy*. London – Thousand Oaks – New Delhi: SAGE Publications, 2004, s. 98.
[124] Tamtéž.
[125] WATSON, A. *Diplomacy. Dialog between States*. London: Eyre Methuen, 2004, s. 11.
[126] DER DERIAN, J. Mediating Estrangement: A Theory for Diplomacy. In JÖNSSON, CH.; LANGHORNE, R. (eds). *Diplomacy. I. Theory of Diplomacy*. London – Thousand Oaks – New Delhi: SAGE Publications, 2004, s. 279–303.
[127] DER DERIAN, J. *On Diplomacy. Diplomacy: A Genealogy of Western Estrangement*. Oxford, Cambridge: Blackwell, 1991, s. 44 an.

machavellistické a zprostředkovává odcizení městských států od hegemonistických říší v situaci vysokého stupně anarchie v mezinárodním systému.

Třetí paradigma Der Derian již označuje jako *diplomacii*, která spočívá ve zprostředkování vzájemného odcizení států. Jednalo se o situaci, kdy své integrační možnosti v Evropě konkrétně vyčerpaly papežství i císařství a konstituovaly se jednotlivé národní monarchie a postupně se utváří i moderní mezinárodní systém. Ke slovu tak přichází plně světská diplomacie.

Další paradigma představuje *antidiplomacie*, která se namísto předchozí diplomacie již netýká vztahu mezi státy, ale zprostředkování odcizení mezi jednotlivými rovinami a strukturami v rámci samotného státu (mezi třídami či národními skupinami) nebo napříč státy (mezinárodní dělnické hnutí, feministické hnutí).

S antidiplomacií je spojena též *neodiplomacie*, kterou autor pojímá jako mezinárodní manifestaci či materializaci antidiplomatické teorie. Je vztahována k překonání odcizení v mezinárodním rámci jako pokračování revoluční války dosáhnout cílů (například osvobození tříd, lidstva) pomocí propagandy či standardní diplomatická pravidla nerespektující jednání.

Posledním paradigmatem je *technodiplomacie* jako reakce na současné technologické inovace, zejména v oblasti komunikace a zbraňových systémů.[128]

Výše uvedenou klasifikací druhů diplomacie na základě teorie odcizení a genealogické metody se tak Der Derian vyhnul klasickému a zúženému pojetí diplomacie, vztahující ji pouze ke státu jako ústřední a nepostradatelné kategorii.

Od přelomu 20. a 21. století do výzkumu mezinárodních vztahů jako celku vstupují témata reflektující novou kvalitu reality mezinárodního prostředí v období globalizace. To se týká i současného výzkumu diplomacie, kde dominují dvě základní témata, odrážející ve své propojenosti dopad takových fenoménů jako například nové komunikační technologie, mezinárodní terorismus či integrační procesy.

První téma se váže k otázce poklesu vlivu diplomacie, chápané v jejích tradičních podobách a formách. Ve spojitosti s tím se také hovoří o krizi diplomacie. Někteří autoři, jako například A. F. Cooper, ji dokonce navrhují jako kandidáta na zápis do seznamu „ohrožených druhů".[129] Z. Brzezinski dokonce na adresu stěžejních diplomatických institucí jako

[128] K vlivům těchto faktorů viz Der Derianovy práce z pozdějšího období. Naposledy *Critical Practices in International Theory*. New York – Oxford: Routledge, 2008; *Virtuous War: Mapping the Military-Industrial-Media Entertainment Network*. 2nd Edition. New York: Routledge, 2009.

[129] JÖNSSON, CH.; LANGHORNE, R. (eds). *Diplomacy. Volume III. Problems and Issues in Contemporary Diplomacy*. London – Thousand Oaks – New Delhi: SAGE Publications, 2004, s. vii.

jsou ministerstva zahraničních věcí a velvyslanectví v roce 1970 uvedl, že „kdyby už neexistovaly, už by nebylo třeba je vytvářet".[130] R. Langhorne se zase domnívá, „současná diplomacie jeví znaky, že se novým podmínkám a aktérům razantně přizpůsobuje".[131]

Pozornost této problematice věnoval v době supervelmocenského bipolárního rozdělení světa mezi jinými i výše uvedený H. Morgenthau v závěrečných pasážích své práce *Politics among Nations*. Morgenthau uvádí, že diplomacie „již nehraje tu roli, často okázalou a oslnivou a vždy důležitou", jakou hrála od konce třicetileté války do začátku 1. světové války, po níž došlo k jejímu úpadku. A pokračuje, že ve dvacátých letech 20. století bylo schopno nějak významněji k zahraniční politice svých zemí přispět již jen několik málo vynikajících diplomatů. Dále pak tvrdí, že v dalším období do 2. světové války se prý vliv diplomacie na zahraniční politiku zmenšil dále a pokles vlivu diplomacie jako metody řízení zahraničních záležitostí se stal ještě zjevnějším. Od konce 2. světové války podle něho diplomacie dokonce ztratila i svou vitalitu a „její funkce odumřely v takovém rozsahu, že to v dějinách systému moderních států nemá obdoby".[132]

Své přesvědčení o poklesu vlivu diplomacie Morgenthau opírá o několik skutečností.[133] První z nich je rozvoj moderní komunikační techniky, která se vyznačuje rychlostí přenosu informací a umožňuje i přímé spojení mezi vrcholnými politiky a státníky, a vynechává tak diplomaty jako zbytečný zprostředkující článek. Nástroje moderní komunikace umožňují nejvyšším státním činitelům být v kontaktu se svými úřady, i když opustí vlastní stát, což bylo před několika desítkami let nepředstavitelné nebo výjimečné.[134] K technickému aspektu devalvace role diplomacie přistupuje i přesvědčení, že se službami diplomacie je třeba se rozloučit

[130] HAMILTON, K.; LANGHORNE, R. *The Practice of Diplomacy: Its Evolution, Theory and Administration*. London – New York: Routledge, 1995, s. 231–232.

[131] LANGHORNE, R. Current Developments in Diplomacy: Who are the Diplomats Now? In JÖNSSON, CH.; LANGHORNE, R. (eds). *Diplomacy. Volume III. Problems and Issues in Contemporary Diplomacy*. London – Thousand Oaks – New Delhi: SAGE Publications, 2004, s. 340.

[132] MORGENTHAU, H. J. *Politics among Nations. The Struggle for Power and Peace*. Brief Edition. New York etc.: McGraw Hill, Inc. 1993, s. 367. Uvedené názory lze však dle mého mínění přijmout jen potud, pokud se týkají některých metod a podob klasické a tradiční diplomacie, například v případě bilaterální diplomacie, ale nikoli diplomacie jako takové. Právě období po 2. světové válce se naopak vyznačuje přesným opakem toho, co Morgenthau tvrdí. Stačí připomenout například jen vzrůstající roli preventivní diplomacie.

[133] Některé z nich sice s koncem 20. století pominuly, některé z nich však nabyly rozvoje a vlivu ještě většího, než si dokázal v době posledního vydání uvedené knihy (1978) dva roky před svou smrtí představit.

[134] Například v případě USA americký prezident uskutečnil první zahraniční návštěvu až v roce 1906 (Theodor Roosevelt v Panamě).

i proto, že „ničím nepřispívají věci míru, ale dokonce ho ohrožují".[135] V této souvislosti Morgenthau poukazuje na to, že k diskreditaci diplomacie v minulosti přispěla jako její speciální metoda tajná diplomacie. Negativní vliv v souvislosti se vstupem supervelmocí na diplomatickou scénu přisuzuje sovětské politice. Ta degradovala své diplomaty do pozice pouhých emisarů totalitní vlády, jejichž rolí je pouhé předávání stanovisek a návrhů své vlády jiným vládám, které mají jen možnost je přijmout či odmítnout. „Takový postup", píše Morgenthau, „destruuje veškeré přednosti diplomatických jednání, jako je adaptace na novou situaci, umné užití psychologického nástupu, ústup či postup vpřed podle toho, jak situace vyžaduje, přesvědčování, vyjednávání stylem ´něco za něco´ a podobně."[136]

V rámci úvah o budoucnosti diplomacie a možností obnovení její role Morgenthau navrhuje dodržovat celkem devět pravidel, z nichž první čtyři považuje za základní:

1. Diplomacie musí být zbavena křižáckého ducha, což však nemusí dodržovat v případě, ze hrozí válka.
2. Cíle zahraniční politiky musí být definovány v termínech národního zájmu a musí být podpořeny adekvátní silou.
3. Diplomacie musí nahlížet na politickou scénu z pohledu jiných států.
4. Státy musí být ochotny ke kompromisu ve všech otázkách, které pro ně nejsou vitální.

K nim pak připojuje pět předpokladů pro dosažení kompromisu:

1. Vzdejte se obrany zbytečných práv ve prospěch podstaty skutečného užitku.
2. Nikdy se nestavte do pozice, ze které nemůžete ustoupit bez ztráty tváře a ze které nemůžete postoupit vpřed bez těžkých rizik.
3. Nikdy nepřipusťte, aby za vás rozhodoval slabý spojenec.
4. Armáda je nástrojem zahraniční politiky, ne jejím pánem.
5. Vláda je vůdcem veřejného mínění, ne jeho otrokem.[137]

Druhým tématem současného výzkumu diplomacie jsou nové trendy a podoby diplomacie v reakci na výše uvedené vnější faktory, které ovlivňují mezinárodní vývoj a v reakci na mezinárodní vývoj samotný. O některých z nich bylo již pojednáno v rámci strukturace diplomacie. Pro diplomacii samotnou je přitom důležité, že v oblasti klasických aktérů se od konce 2. světové války více než ztrojnásobil počet nezávislých států, v oblasti

[135] MORGENTHAU, H. J. *Politics among Nations. The Struggle for Power and Peace.* Brief Edition. New York etc.: McGraw Hill, Inc. 1993, s. 368.
[136] Tamtéž, s. 371.
[137] Tamtéž, s. 381 an.

nových aktérů rovněž tak vzrostl počet a úloha mezinárodních organizací, ať už vládních (IGO), tak v poslední době zejména nevládních (NGO).

R. Coolsaet z hlediska aktérů hovoří o *post-teritoriální formě diplomacie.* Základem je skutečnost, že současný stát již není zdrojem veškeré moci. Jako politický systém se od svých předchůdců liší teritoriálním principem a suverenitou. Centrální a výlučná role státu se stala mnohem více vágní.

Ke klasickým aktérům v diplomacii přistoupili noví aktéři, které rozčleňuje do tří kategorií.[138] Prvním jsou substátní aktéři *(Subnational Actors)*, kam řadí regiony, ať už se jedná o jednotlivé oblastní nebo zemské součásti jednotného státu, jako jsou například německé spolkové země. V oblasti diplomacie bylo ve vztahu k tomu výše hovořeno o paradiplomacii, o níž Coolsaet nehovoří.

Do druhé kategorie jsou řazeni nadstátní aktéři *(Supranational Actors)*, jako je Evropská unie jako celek, kterou Coolsaet považuje za globálního i autonomního aktéra zároveň.

Třetí kategorie zahrnuje nestátní aktéry *(A-National Actors)*, kam jsou řazeny firmy (transnacionální společnosti) a nevládní mezinárodní organizace. Jejich diplomatické aktivity se mohou odehrávat jak na úrovni vztahu k ostatním aktérům, tak i mezi nimi samotnými, což lze jako „nestátní diplomacii" považovat za nový druh diplomatických vztahů.

Na rostoucí účast rozličných nových aktérů na diplomatický proces a jejich vzájemnou interakci reagoval G. Wiseman novým konceptem diplomacie, který označuje pojmem *polylateralismus.* Na rozdíl od bilaterální a multilaterální roviny, týkající se vztahů mezi dvěma či více státy, navrhuje jeho pracovní definici jako „vedení vztahů mezi oficiálními entitami (jako je stát, skupina států jednající společně či na státech spočívající mezinárodní organizace) a aspoň jedním nestátním celkem, u něhož je důvodné očekávání systematických vztahů, zahrnující nějaké formy zpravodajství, komunikace, jednání a reprezentace, ale nezahrnující vzájemné uznání jako suverénních sobě rovných celků".[139]

V termínech teorie mezinárodních vztahů se podle něho bilateralismus vztahuje k tradici spjaté s Hobbesem a realismem, multilateralismus k Hugo Grotiovi a mezinárodní společnosti a polylateralismus pak k tradici spjaté s Kantem a radikalismem.

[138] COOLSAET, R. The Transformation of Diplomacy at the Threshold of the New Millenium. In JÖNSSON, CH.; LANGHORNE, R. (eds). *Diplomacy. Volume III. Problems and Issues in Contemporary Diplomacy.* London – Thousand Oaks – New Delhi: SAGE Publications, 2004, s. 7 an.
[139] WISEMAN, G. „Polylateralism" and New Modes of Global Dialoge. In JÖNSSON, CH.; LANGHORNE, R. (eds). *Diplomacy. Volume III. Problems and Issues in Contemporary Diplomacy.* London – Thousand Oaks – New Delhi: SAGE Publications, 2004, s. 41.

Pro názornost Wiseman dokumentuje odlišení polylateralismu od ostatních druhů diplomacie na třech amerických městech podle typu a významu převažujících institucí. Obrazně je tak Washington, D.C. jako sídlo velkého počtu bilaterálních zastupitelských úřadů příkladem pro bilateralismus, New York jako sídlo OSN zase pro multilateralismus a Los Angeles jako sídlo mnoha konzulátů, kalifornské vlády, městské správy, mezinárodních korporací právě pro polylateralismus. Pro budoucnost diplomacie se autor domnívá, že všechny tyto druhy budou koexistovat vedle sebe.[140]

R. Langhorne v souvislosti se změněnou rolí státu v mezinárodních vztazích a vznikem nových mocenských center v podobě některých mezinárodních organizací hovoří o krizi v oblasti diplomatické reprezentace, jak se praktikovala od vzniku vestfálského systému v polovině 17. století, kdy jedinými reprezentanty na poli diplomatických a vůbec mezinárodních vztahů byli jen státní aktéři. Všímá si přitom toho, že někteří nestátní aktéři jako *Amnesty International* anebo *Lékaři bez hranic (Médicins sans frontières – MSF)* reprezentují jen sami sebe, čemuž tak není u organizací sdružujících jednotlivé státy jako je OSN, stále respektujících a možno říci i reflektujících suverenitu jednotlivých států.[141]

P. Sharp ve vztahu k téže problematice současné diplomatické reprezentace připomíná, že „jak se dostáváme do období, které George Kennan nazval ´diplomacií bez diplomatů´, diplomacie ztrácí jak svou profesionální, tak i konceptuální identitu".[142]

Sharp také poukazuje na to, že v důsledku změn aktérů dochází v síti transnacionálních vztahů mezi společenstvími či v jejich rámci ke vzniku druhu diplomacie, kterou označuje jako „privátní", „neoficiální" či též „občanskou diplomacii".[143]

Nové formy mezinárodní spolupráce též vedly k tomu, že namísto tradičních diplomatů vlády do diplomatických činností angažují specialisty z jiných oborů. S. Talbott uvádí, že 63 % těch, kteří spadají pod autoritu amerických velvyslanců či jiných vedoucích misí, není vůbec zaměstnanci

[140] WISEMAN, G. „Polylateralism" and New Modes of Global Dialoge. In JÖNSSON, CH.; LANGHORNE, R. (eds). *Diplomacy. Volume III. Problems and Issues in Contemporary Diplomacy.* London – Thousand Oaks – New Delhi: SAGE Publications, 2004, s. 51.

[141] LANGHORNE, R. Full Circle: New Principals and Old Consequences in the Modern Diplomatic System. In JÖNSSON, CH.; LANGHORNE, R. (eds). *Diplomacy. Volume III. Problems and Issues in Contemporary Diplomacy.* London – Thousand Oaks – New Delhi: SAGE Publications, 2004, s. 34.

[142] SHARP, P. Who Needs Diplomats. The problem of diplomatic representation. In JÖNSSON, CH.; LANGHORNE, R. (eds). *Diplomacy. Volume III. Problems and Issues in Contemporary Diplomacy.* London – Thousand Oaks – New Delhi: SAGE Publications, 2004, s. 73.

[143] SHARP, P. Making Sense of Citizen Diplomats. In JÖNSSON, CH.; LANGHORNE, R. (eds). *Diplomacy. Volume III. Problems and Issues in Contemporary Diplomacy.* London – Thousand Oaks – New Delhi: SAGE Publications, 2004, s. 343 an.

State Departmentu.[144] Vzrůstající role specialistů v zahraničních vztazích bývá považována za jeden z projevů globalizace. V souvislosti s globalizací Talbott též podotýká, že pojem „zahraniční" se v tomto období již stává zastaralým.

Významný faktor, kterému je věnována při zkoumání diplomacie pozornost, představuje revoluční rozvoj komunikačních technologií a na jejich základě se rozvíjejících médií. Jejich rozvoj zásadně zvýšil rychlost, množství a dostupnost řady informací, zejména od nástupu internetu. To ještě umocnilo úvahy o nepotřebnosti diplomatů jako výlučných zdrojů informací pro své vlády.[145] Před diplomacií však stojí úkol naučit se tyto nové komunikační technologie využívat. E. Gilboa v této souvislosti poukazuje na tři modely tohoto využití. První je výše již zmíněná veřejná diplomacie *(public diplomacy)*, kde vlády mohou média využívat k ovlivnění veřejného mínění v cizích zemích. Druhou je mediální diplomacie *(media diplomacy)*, kde vlády využívají médií k podpoře svých rozhodnutí. Třetím druhem je diplomacie označovaná jako *media-broker diplomacy*, kde role diplomatů přebírají žurnalisté.[146]

Významnou roli ve vztahu k diplomacii hraje televize. A to ve dvojím ohledu. Jednak, jak již bylo řečeno výše, její nepřetržitý tok zejména vizuálně sugestivních informací připravuje diplomacii o její informační pozici. Ale na druhé straně, jak uvádí Ch. Jönsson, televize je ideálním médiem pro vysílání nonverbálních sdělení, a má tudíž velký význam pro diplomatickou signalizaci. Navíc je významným prostředkem ke kontrole politiků a státníků veřejností.[147] Avšak, jak upozornil již počátkem 50. let 20. století H. Nicolson, to, že se diplomatické jednání dostalo do rozhlasu a televize, vedlo k tomu, že „racionální diskuze se zvrhla v nekonečné propagandistické projevy, zaměřené nikoli na ty, se kterými se mělo vést jednání, ale na své vlastní domácí publikum".[148]

[144] TALBOTT, S. Globalization and Diplomacy: A Practitioner´s Perspective. In JÖNSSON, CH.; LANGHORNE, R. (eds). *Diplomacy. Volume III. Problems and Issues in Contemporary Diplomacy.* London – Thousand Oaks – New Delhi: SAGE Publications, 2004, s. 370.

[145] Tyto obavy převážily nad přístupem, že to naopak usnadňuje rozvoj diplomatické komunikace. Již z období nástupu telegrafu je znám výrok britského ministra zahraničí lorda Palmerstona z roku 1840, když obdržel na stůl první telegram: „Bože, to je konec diplomacie".

[146] GILBOA, E. Diplomacy in the Media Age: Three Models of Uses and Effects. In JÖNSSON, CH.; LANGHORNE, R. (eds). *Diplomacy. Volume III. Problems and Issues in Contemporary Diplomacy.* London – Thousand Oaks – New Delhi: SAGE Publications, 2004, s. 96 an.

[147] Ch. Jönsson v této souvislosti připomíná výrok M. Albrightové, že „není pochyb o tom, že televize se stala šestým členem Rady bezpečnosti". JÖNSSON, CH. Diplomatic Signaling in the Television Age. In JÖNSSON, CH.; LANGHORNE, R. (eds). *Diplomacy. Volume III. Problems and Issues in Contemporary Diplomacy.* London – Thousand Oaks – New Delhi: SAGE Publications, 2004, s. 73.

[148] NICOLSON, H. *The Evolution of Diplomatic Method.* London: Cassell Publisher Ltd. 1954, s. 90.

V oblasti odborného zkoumání povahy dnešní a budoucí diplomacie je také zajímavý výzkum, který proběhl v roce 1998 ve spolupráci s belgickým ministerstvem zahraničních věcí v rámci dlouhodobého výzkumného projektu o vývoji diplomacie. Při výzkumu byly pomocí dotazníku zjišťovány názory pracovníků ministerstev zahraničí dvaceti členských států OECD a také několika mezinárodních organizací (EU, OSN a kancelář OSN v Ženevě).[149] R. Coolsaet k vyhodnocení výzkumu uvádí: „Obecný závěr z tohoto výzkumu je dvojí. Na jedné straně se zdá, že všechna dotyčná ministerstva jsou zapojena do administrativních reforem jako důsledek uvědomění si toho, že globalizace vytváří nové potřeby, ale ve většině případů došlo ke zmrazení tomu odpovídajících lidských a finančních zdrojů. Na druhé straně většina ministerstev inklinuje k tomu, aby dopad globalizace na vedení diplomacie minimalizovala."[150]

Pokud jde o postavení diplomacie do budoucna, Ch. Jönsson a R. Langhorne v posledním dílu triptychu věnovaném teorii, historii a současnosti diplomacie, celkově a obecně optimisticky shrnují, že „většina autorů v tomto díle, pokud ne úplně všichni, věří v adaptabilitu diplomacie vůči měnícím se okolnostem, dnes stejně jako v minulosti. Faktory kontinuity se zdají být tak podstatnými jako faktory změny … Stručně řečeno, diplomacie prokázala, že je elastickou institucí".[151] Tím je otevřen prostor i pro další odborný výzkum diplomacie.

[149] COOLSAET, R. The Transformation of Diplomacy at the Threshold of the NewMillenium. In JÖNSSON, CH.; LANGHORNE, R. (eds). *Diplomacy. Volume III. Problems and Issues in Contemporary Diplomacy.* London – Thousand Oaks – New Delhi: SAGE Publications, 2004, s. 1.

[150] Tamtéž.

[151] JÖNSSON, CH.; LANGHORNE, R. (eds). *Diplomacy. Volume III. Problems and Issues in Contemporary Diplomacy.* London – Thousand Oaks – New Delhi: SAGE Publications, 2004, s. xiii.

4. DIPLOMATICKÉ VZTAHY

Diplomacie významnou měrou přispívá k *reprodukci mezinárodní společnosti*. Touto reprodukcí je chápán proces, kterým se obyvatelstvo daného státu udržuje jako politická a sociální entita v mezinárodní struktuře.[152] V rámci diplomacie jsou pro to důležité mechanismy *uznání* a *socializace*. Ty zásadní měrou přispívají **k fungování diplomatických vztahů**. Bez uplatnění uvedených dvou mechanismů by diplomatické vztahy nemohly fungovat.

4.1 DIPLOMATICKÉ VZTAHY A UZNÁNÍ

Diplomatické **uznání** jednoho státu jiným je v rámci mezinárodních vztahů nezbytným předpokladem pro recipročních výměny a vůbec fungování vztahů mezi státy, a tak i celého mezinárodního systému.

Diplomatické uznání a na jeho základě rozvoj vztahů souvisí s **uznáním státu**. Uznání je výrazem politické vůle realizované podle příslušných mezinárodněprávních norem. Na uznání není právní nárok. Uznání jednoho státu druhým či dalšími (mezinárodním společenstvím) závisí především na tom, jak jsou naplněny příslušné znaky státu, kterými jsou:

- stálé obyvatelstvo,
- vymezené území,
- vláda (veřejná moc) efektivně vykonávaná na daném území,
- schopnost vstupovat do vztahů s jinými státy.[153]

Splnění těchto kritérií je ještě doprovázeno dalšími požadavky:

- respektování Charty OSN a dalších důležitých mezinárodních dokumentů,
- vláda zákona (právní stát), demokracie, lidská práva, záruky pro národnostní menšiny,
- respektování neporušitelnosti státních hranic, které lze měnit pouze mírovými prostředky a společnou dohodou,
- přijetí všech významných závazků v oblasti odzbrojení, bezpečnosti a regionální stability,
- nešíření jaderných zbraní,

[152] JÖNSSON, CH.; HALL, M. *Essence of Diplomacy.* Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2005, s. 119.

[153] ONDŘEJ, J. *Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 102 an.

- všechny otázky týkající se sukcese států a regionálních sporů řešit dohodou a případně s použitím arbitráže.[154]

V oblasti mezinárodněprávní vědy lze ve vztahu k uznání rozlišit dva teoretické přístupy:[155]

1. **Konstitutivní:** Nestačí, když stát sám o sobě splňuje základní znaky jako stát, ale subjektem mezinárodního práva se stává, až ho uznají jiné státy. Tedy stát neexistuje, pokud není mezinárodně uznán. Tento přístup se uplatňoval v období tzv. tradičního mezinárodního práva, tj. zhruba do 1. světové války.
2. **Deklaratorní:** Stát existuje, jakmile naplní nezbytné znaky státu, a uznání jinými státy již jen tuto skutečnost stvrzuje. Uznání tak nemá žádný právní účinek, je pouze uznáním skutečnosti, kterou toto uznání samo o sobě nevytváří. Tento přístup odpovídá i současné praxi.

Vedle toho lze oba přístupy kombinovat. Tzn. že uznávající stát primárně souhlasí s deklaratorním uznáním, ale zároveň je ochoten s uznávaným státem vstoupit do vztahů, které jsou nad rámec předepsaných základních práv a povinností států, což má i „nepominutelné konstitutivní účinky".[156]

Zajímavým a do určité míry paradoxním případem z dějin je, když vláda britské konstituční monarchie odmítla v roce 1776 uznat USA s odůvodněním, že nelze uznat stát, který vznikl revolucí či válkou a bez souhlasu předchozího suveréna. Francouzská absolutní monarchie naproti tomu USA uznala s tím, že kritéria státnosti byla naplněna. Francie a Velká Británie zase v době americké občanské války uznaly nezávislost jižanské Konfederace.

V 19. století měla evropská diplomacie charakter exkluzivního klubu, do něhož mohly být jiné státy přijaty, pokud byly členy tohoto klubu uznány. Závěrečný akt Vídeňského kongresu v roce 1815 vyčíslil 39 států, které byly uznány za státy.

Je **rozdíl mezi uznáním státu a uznáním vlády**, které často splývá. Zatímco uznání vlády nezbytně implikuje uznání státnosti nějaké entity, uznání státu nemusí také zahrnovat uznání konkrétní vlády. Jedná se například o vládu státu, který sice trvá staletí, ale jeho konkrétní vláda se k moci dostala způsobem, který mezinárodní společenství odmítá. To byl případ bolševické vlády v Rusku a okolních oblastech, nastolené v říjnu 1917, kdy například USA až do navázání diplomatických vztahů

[154] DAVID, V.; SLADKÝ, P.; ZBOŘIL, F. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou.* Praha: Leges, 2008, s. 149.

[155] SEIDL-HOHENVELDERN, I. *Mezinárodní právo veřejné.* Praha: ASPI, 2001, s. 135; ONDŘEJ, J. *Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 105.

[156] MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné. Jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému.* 5. vyd. Brno: MU Brno – Doplněk, 2008, s. 132.

se Sovětským svazem uznávaly vládu posledního předsedy prozatímní vlády A. F. Kerenského. Podobný byl postoj i ke komunistické vládě v Číně nastolené po porážce Čankajška v roce 1949, kdy novou vládu uznaly zpočátku jen spřízněné komunistické státy. V případě Číny se uznání ostatními státy vztahovalo jen na Čankajškovu vládu, která se po porážce komunisty v roce 1949 uchýlila na Tchajwan, kde prezentovala právní kontinuitu předválečné Čínské republiky. Ze strany celého mezinárodního společenství, konkrétně na základě rezolucí RB OSN, je znám případ neuznání Jižní Rhodesie (dnes Zimbabwe) jako nezávislého státu vyhlášenou vládou Iana Smitha, praktikující v zemi politiku apartheidu.

Ve vztahu státu a vlády je však velmi důležité, když se uznání vlády odvolává na **kontinuitu trvání daného státu**, což je pro vlády daných států právně důležité, ale i morálně satisfakční tehdy, když tyto státy postihla ztráta samostatnosti a přestaly fakticky existovat. Například v československo-německé smlouvě z roku 1992 je uznána nepřerušená kontinuita československého státu od jeho vzniku v roce 1918. Lze se setkat i s předčasným mezinárodním uznáním, které může též posílit proces konstituování daného státu v situaci, kdy tento ještě nevykazuje všechny znaky samostatného státu. To je případ uznání Chorvatska ze strany SRN v roce 1992.

Zvláštním druhem uznání je uznání **vlády v exilu**, která nemůže vykonávat svou moc na území svého státu. Příkladem je uznání londýnské československé vlády za 2. světové války. Nejdříve ji Velká Británie uznala v roce 1940 jako prozatímní a o rok později spolu se Sovětským svazem se pak československé vládě dostalo plného uznání, a to i od dalších států, byť až do dubna 1945 působila mimo území Československa.

Za určitý předstupeň uznání státu a jeho vlády lze považovat **uznání za národ**. Příkladem může být uznání Čechů, Slováků, Poláků, Jihoslovanů ad. za národy bojující na straně Dohody a diplomatické uznání jejich politických reprezentací v zahraničí. V době od června do září 1918 se tak dostalo uznání Československé národní radě jako základu vlády budoucího státu ze strany Francie, Velké Británie a USA a s níž byly na základě toho navázány i diplomatické styky. Je to případ, kdy **diplomatické vztahy** byly navázány **ještě před vznikem státu**, který oficiálně v případě Československa vznikl až 28. října 1918.

Mezinárodním společenstvím byly četně uznávány národně osvobozenské organizace v době dekolonizačního procesu po 2. světové válce jako například Organizace pro osvobození Palestiny, ANC v Jihoafrické republice, MPLA v Angole či FRELIMO v Mosambiku. To již ale představuje další druh uznání, kterým je **uznání povstaleckých garnitur**, které jsou sice politickými reprezentacemi, ale po formální stránce nejsou představiteli

již existujícího státu, který ještě neovládly, nebo tento nevznikl, či nebyl mezinárodně uznán.[157]

Složitý byl proces uznávání v zemích s velkou politickou labilitou. Příkladem mohou být země Latinské Ameriky, kde v 19. i 20. století často docházelo k převratům. Zde se také zrodily dvě protikladné doktríny. První z roku 1907 byla **Tobarova doktrína**, nazvaná podle ekvádorského ministra zahraničí. Podle ní mělo dojít k uznání nové vlády až na základě výsledků svobodných voleb, které by její převzetí moci legitimizovaly. **Estradova doktrína** z roku 1930, nazvaná podle mexického ministra zahraničí, naproti tomu požadovala, aby si každý stát o diplomatických stycích s novou vládou daného státu rozhodoval sám podle svého uvážení. Zvláštní dopad může mít neuznání vlády i zpětně. Kostarice tak nebylo umožněno, aby po 1. světové válce podepsala Versailleskou mírovou smlouvu s Německem, protože válku Německu vyhlásila vláda Frederica Tinocy, která se k moci dostala v roce 1917 a nebyla uznána a v roce 1919 byla svržena.

Základním principem, dnes zcela běžným, je, že státy, které se navzájem uznávají a navazují mezi sebou **diplomatické vztahy**, tak činí jako sobě zcela **rovnoprávné subjekty**. V minulosti to však neplatilo a neplatilo to, ani když tato rovnost byla formálně uznávána. Vždy záviselo na mocenské pozici toho kterého státu a na tom, jak tato pozice byla vnímána. Příkladem byla například starověká a středověká Čína, jejíž vládci svůj stát považovali za „říši středu" a sousední kmeny považovali za „barbary čtyř světových stran". Podobnému přístupu pak byla vystavena Čína v 19. století, kdy s ní evropské mocnosti zacházely jako s polokolonií. Konkrétním výrazem toho bylo, když po prohrané sérii tzv. opiových válek byly Číně vnuceny tzv. „přístavní smlouvy". Podobně tomu bylo do určité míry i s Japonskem.

Na rozdíl od mezinárodněprávního přístupu, v oblasti mezinárodněpolitické reality lze rozlišit několik úrovní týkající se rovnosti a nerovnosti vzájemných vztahů.

První rovinu představují vztahy mezi vůči sobě navzájem nezávislými státy a zejména mezi velmocemi. Příkladem jsou vztahy mezi supervelmocemi, jakými byly v době studené války párová kategorie USA a Sovětský svaz.

Druhou rovinu představují vztahy mezi státy nezávislými a závislými typu mocnost a na ní závislý, zpravidla i menší, stát v postavení satelita či vazala. Příkladem může být vztah USA k latinskoamerickým státům v době uplatňování politiky a diplomacie „silného klacku". Stejně tak v době studené války závislost Československa a dalších komunistických států (i když ne všech) na Sovětském svazu.

[157] K tomu blíže DAVID, V.; SLADKÝ, P.; ZBOŘIL, F. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. Praha: Leges, 2008, s. 151–152.

Třetí rovinu odráží vztah mezi samotnými závislými státy, kdy vztahy mezi nimi jsou závislé na vůli mocnosti, vůči níž jsou v satelitním postavení. Příkladem mohou být například vztahy mezi Československem a jeho sousedy, zatížené i po 2. světové válce řadou územních a národnostních problémů. Sovětská politika si v době upevňování svých pozic ve střední Evropě vynutila utlumení těchto rozporů a donutila dané země k uzavření spojeneckých smluv. Československo tak například učinilo v roce 1947 s Polskem a v roce 1949 s Maďarskem.

Problematika uznání a neuznání zůstala na scéně i po 2. světové válce v případě rozdělených států jako byly Německo, Vietnam či Korea a v souvislosti s Tchajwanem vlastně i Čína. Části těchto států pod vlivem Západu byly uznány jen západními zeměmi, komunistické státy vzniklé na ostatním území zase komunistickými státy.

V současné době se tento problém vztahuje na útvary s různou mezinárodní pozicí jako je Kosovo, Severní Kypr, Jižní Osetie, Abcházie, Náhorní Karabach, Podněstří a Somaliland, pomineme-li takové kuriozity jako Sealand, Seborga či New Utopia. V roce 2001 Abcházie, Jižní Osetie, Náhorní Karabach a Podněstří dokonce ustavily tzv. Společenství neuznaných států, které ostatně též nikdo neuznal.

V mezinárodněprávní praxi existují dva základní druhy uznání států a jejich vlád:

1. ***de facto*** – je to uznání prozatímní, omezené a kdykoliv odvolatelné. Za uznání tohoto druhu lze považovat uzavření dohod s daným státem o obchodu. Příkladem je uzavření prozatímní obchodní smlouvy mezi Československem a sovětským Ruskem a se sovětskou Ukrajinou v červnu 1922.
2. ***de iure*** – je to uznání definitivní, trvalé a plnohodnotné. Je většinou doprovázeno také navázáním diplomatických styků. Nemusí však nic vypovídat o kvalitě vzájemných vztahů mezi danými státy. Například západní velmoci zásadně nesouhlasily s nastolením komunistického režimu v Československu v únoru 1948 a vztahy s ním byly oslabeny, avšak k přerušení diplomatických vztahů nedošlo a i v OSN byli českoslovenští zástupci pokládáni za zástupce Československa.

Oba druhy tohoto uznání mohou být výslovné či mlčky učiněné. Za **výslovné uznání** je považován každý formální akt, kterým uznávající stát prohlašuje svou vůli uznat druhý stát. Může tak být učiněno jednostranným aktem uznávajícího státu v podobě prohlášení vlády či diplomatické nóty obsahující vůli uznat druhý stát, či to může být bilaterální akt jako například uzavření smlouvy s daným státem. Za **uznání mlčky** (*konkludentní*) je považováno uznání na základě oficiálního aktu, kde není uznání výslovně

učiněno, ale z něhož toto uznání vyplývá. Samozřejmě se jedná o velice nízký stupeň uznání.

Diplomatické vztahy mohou mít několik podob. Mohou být pasivní, tj. případ, kdy žádné mezi nimi neexistují a když formálně existují, mohou vykazovat jen nejnutnější úroveň aktivity.

Běžně se diplomatickými vztahy chápe jejich aktivní naplňování v podobě **diplomatických styků**. Dochází k nim na základě **práva legace**. Ta má dvě roviny: aktivní a pasivní. **Aktivní** se rozumí právo vysílat své diplomatické zástupce a zřizovat diplomatické zastoupení v jiném státě. **Pasivní** pak znamená umožnit jiným státům reciprocně totéž na území svého státu (k podobám a úrovním diplomatického zastoupení dále blíže viz kapitolu 7).

Zpravidla jsou diplomatické styky navazovány po uznání daného státu či toto navázání může být výrazem uznání. Uznání i navázání diplomatických styků je reciproční. Navázání diplomatických styků s sebou většinou nese i navázání konzulárních styků. Ne vždy však musí být uznání daného státu provázeno ihned i navázáním diplomatických styků na běžně standardní úrovni.

V rámci diplomatických styků je příslušný diplomatický zástupce vyslán vládou svého státu, aby ji zastupoval u vlády druhého státu jako reprezentanta a představitele tohoto státu. Určitou výjimkou však je židovský stát Izrael. Vedoucí jeho mise v zahraničí je jednak zplnomocněným velvyslancem u vlády daného státu, ale zároveň i u židovské komunity v tomto státě.

I státy, které se navzájem neuznaly, jsou nuceny v důsledku řady okolností svým způsobem komunikovat. Při absenci přímých diplomatických vztahů může jejich styk zprostředkovat zastupování jinými státy. Například v době neexistence diplomatických vztahů mezi Československem a SRN vzájemné vztahy zprostředkovávala Francie.

Jestliže k navázání diplomatických vztahů je zapotřebí dohody obou stran, v případě **přerušení diplomatických styků** nikoli. K jejich přerušení může dojít na základě takového chování jednoho státu, který druhý stát kvalifikuje jako nepřípustné. Nejčastěji k přerušení, a to oboustrannému, dochází, vypukne-li mezi dotyčnými státy válečný konflikt.

Důvodem však mohou být konflikty či neshody jiného rázu. Například v roce 1937 přerušilo Portugalsko diplomatické styky s Československem kvůli údajné obchodní neserióznosti Československa. Naproti tomu pak komunistické Československo neudržovalo s Portugalskem diplomatické vztahy kvůli Salazarově diktatuře, podobně i se Španělskem kvůli Frankově diktatuře. Kvůli nastolení komunistického režimu zase s Československem přerušily diplomatické vztahy Kolumbie (1949) a Venezuela (1952).

Důvodem k přerušení diplomatických styků může být i obvinění z vměšování do vnitřních záležitostí a z podvratné činnosti. Kvůli tomu přerušilo diplomatické stryky s Československem, Sovětským svazem a Jugoslávií v roce 1947 Chile. Přerušení diplomatických styků může být motivováno i snahou demonstrovat solidaritu a podporu jinému státu. V roce 1967 přerušily Sovětský svaz a některé další komunistické státy diplomatické styky s Izraelem, který v červnu 1967 zahájil tzv. šestidenní válku proti arabským státům. Kvůli konfiskaci majetku vládnoucího knížecího rodu na základě poválečných dekretů prezidenta republiky E. Beneše odmítalo obnovit diplomatické styky s Československem Lichtenštejnsko. K jejich navázání došlo až s Českou republikou v roce 2009.[158]

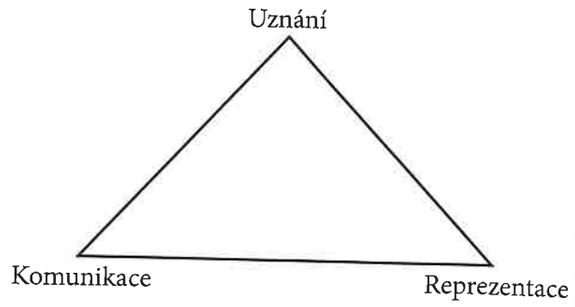
Přerušení diplomatických styků je až ten nejzazší prostředek. Vedle toho existují formy, které jsou odrazem zhoršených vzájemných vztahů. Mezi klasické metody patří obvinění některých pracovníků diplomatického personálu daného státu ze špionáže a jejich následné vypovězení ze země. Na to většinou následuje reciproční postup druhého státu. Zhoršení vztahů se může projevit i tím, že daný stát v druhém státě pověří jako vedoucího diplomatické mise diplomatického činitele nižší kategorie, například chargé d'affaires en pied. Zhoršení vzájemných vztahů též signalizuje, je-li velvyslanec „odvolán ke konzultacím" do svého ústředí. V roce 2008 tento postup například uplatnilo Srbsko vůči zemím, které uznaly nezávislost Kosova, mezi nimi i vůči ČR. V listopadu 2010 stejně postupovalo Japonsko na protest proti tomu, že ruský prezident Dmitrij Medveděv navštívil jižní část Kurilského souostroví, kterou si Japonsko nárokuje.

Jako noví aktéři mezinárodních vztahů do agendy uznání a navázání diplomatických vztahů vstupují **mezinárodní organizace**. Je dnes již všeobecnou praxí jednotlivých států a mezinárodních organizací mít mezi sebou diplomatické styky. Jsou to ovšem vztahy zvláštního druhu, protože daný stát může být i sám členem této organizace, a tím ji uznává. Stejné je to i mezi státem a integračním seskupením jako EU, které může být též pojímáno jako mezinárodní organizace *sui generis*. Zvláštním případem jsou však nevládní mezinárodní organizace, které nemusí být daným státem uznány a navíc není běžnou praxí s nimi ani navazovat diplomatické vztahy.

Státy usilující o navázání diplomatických styků s jiným státem tím zároveň vyjadřují i svou vůli s daným státem komunikovat. Na základě

[158] Protože rozdílná stanoviska na uvedenou záležitost a další problémy minulosti nepominula, byla k jejich vyjasnění a sladění zřízena komise historiků, podobně jako to učinily ČR a SRN na základě společné deklarace z roku 1997.

práva legace vysílá daný stát i svého diplomatického zástupce, který ho u příslušných orgánů druhého státu reprezentuje. **Uznání**, **komunikace** a **reprezentace** tak tvoří tři **konstitutivní prvky diplomacie,** které jsou mezi sebou ve vzájemném vztahu a které přispívají k reprodukci mezinárodního systému. Názorně to lze vyjádřit následovně:

Diplomatické uznání je nezbytný předpoklad pro každý stát, aby mohl náležitě komunikovat s jinými státy a být v nich zastupován.

4.2 Socializace v diplomacii

Uznání států a jejich vstup do mezinárodní společnosti má za následek, že dochází k **přijímání a osvojování si společných diplomatických pravidel, norem a praktik**. Na tomto základě dochází k procesu **socializace** diplomatů, kteří vytvářejí zvláštní komunitu, konkrétně v podobě diplomatického sboru (viz podkapitolu 7.8) Ne všechny státy svým vstupem do mezinárodního společenství přijaly všechny uzance a pravidla.

Například **USA** měly nedůvěru k diplomatickému systému vytvořenému evropskými dvory a minimalizovaly svůj vliv na diplomatický svět. Ještě v roce 1906 měly USA v zahraničí pouze devět zastupitelských úřadů. Koncem 2. světové války nebyla ani polovina vedoucích amerických misí kariérními diplomaty. To se pronikavě změnilo po 2. světové válce.

Podobně i předválečná **sovětská diplomacie**, která určitou dobu, aby zvýraznila novou podobu své „revoluční" diplomacie vůči kapitalistickým státům, odmítala zavedený systém diplomatických označení a namísto vyslanců a velvyslanců v roce 1918 pro všechny diplomatické zástupce zavedla označení zplnomocněný představitel (tzv. polnomočnyj predstavitěl – ***polpred***). To však vedlo k tomu, že úřady přijímajících států sovětským diplomatům pak odpíraly patřičné diplomatické pocty a nároky. Od roku 1924 proto do pověřovacích listin sovětských diplomatických zástupců

byla udávána i odpovídající diplomatická hodnost užívaná v přijímajícím státě. Od roku 1941 se pak sovětská diplomacie plně vrátila ke standardní mezinárodní praxi.

5. Ministerstva a ministři zahraničních věcí

Mezinárodní styky spadají do kompetence příslušných orgánů státu. Rozdělují se na *vnitřní* a *zahraniční*. Ministerstva zahraničních věcí jsou **vnitřními orgány států pro mezinárodní styky** v oblasti zahraniční politiky. Jejich vývoj prošel dlouhou historií v závislosti na vývoji státu jako hlavního aktéra mezinárodních vztahů.

5.1 Institucionální vývoj orgánů pro zahraniční politiku

Rozšiřování a prohlubování mezinárodních vztahů se odráželo ve zvýšených nárocích na diplomacii jak v oblasti institucionální, tak i personální. Zejména vyvstávala potřeba oddělit řízení a agendu politiky vnitřní a zahraniční, která často byla spojena například ve Francii v osobě kardinála Richelieu jako prvního ministra či v habsburské monarchii v osobě knížete Metternicha ve funkci kancléře. Navíc vzhledem k úzké spojitosti **diplomacie a války** byly tyto „dvě strany jedné mince" **řízeny společně**, či někdy dokonce i s převahou jiného rezortu. Například ve Vídni se o stálé napjaté vztahy k Osmanské říši staral až do konce 18. století dvorský válečný rada.

Agenda války a míru a dynastické svazky s jinými zeměmi tak byly dlouho považovány za výlučnou a jedinou činnost orgánů pro řízení zahraničních styků. Ostatní agenda jako ekonomická či kulturní byla považována za nedůstojnou, a tudíž nehodnou toho, aby patřila do agendy tohoto rezortu. Naopak dnes jsou ekonomická a kulturní diplomacie v kurzu. Oddělené od řízení zahraniční politiky byly také konzulární záležitosti.

První náběhy k vydělení zahraničněpolitické agendy jako samostatného rezortu lze spatřovat již ve starověku a středověku. Podstatou až do konce absolutistických monarchií ovšem zůstávalo, že veškerá moc či její převážná část byla soustředěna v rukou panovníka. Výjimkou byly pouze demokratické státy ve starověkém Řecku, starověký republikánský Řím či některé italské městské státy. **Panovník** byl jediným a suverénním **tvůrcem politiky**, a to i zahraniční. Svým **podřízeným** postupoval **pouze její řízení, nikoli** zásadní **rozhodování** o ní. Příkladem je například ve středověku královská kancelář v čele s kancléřem, později výše zmíněné postavení Richelieua či Metternicha.

K nejstarším institucím pro řízení zahraniční politiky a diplomacie lze ve **starověkém Řecku** řadit **amfiktyonie**. Byly to náboženské spolky, zakládané při svatyních některého významného božstva. Členy spolků byly kmeny žijící kolem svatyní (*amfiktyoni*). Zpočátku bylo posláním uvedených spolků pečovat o ochranu svatyní. Významná role jim připadla také při sjednávání a obsahu mezinárodních smluv či vyhlašování války a míru. Součástí byly též slavnosti konané na počest těchto božstev. Během nich bylo zakázáno vést války a byl vyhlašován „boží mír" (*hieromnémia*).

Nejstarší a nejvlivnější amfiktyonie byly u Apollónova chrámu v Delfách a thermopylská u chrámu bohyně Démétér. Jejich spojením pak vznikla delfsko-thermopylská amfiktyonie, sdružující celkem dvanáct kmenů. Každý z nich měl dva hlasy ve vrcholném valném shromáždění konaném dvakrát do roka, a to v Thermopylách a Delfách. Shromáždění jmenovalo po dvou z každého státu své zplnomocněnce – **hieromnemóny**, kteří řídili záležitosti spolku. Další skupinu zplnomocněnců představovali **pylagoři,** kteří byli jakýmisi politickými zástupci zúčastněných států. Prostřednictvím obou těchto skupin funkcionářů strany zúčastněné v dané amfiktyonii skládaly vzájemné přísahy a braly na sebe společné závazky s cílem nastavit tak určitá pravidla vzájemných vztahů v celořeckém rozsahu, jako například postupovat společně proti tomu, kdo přijaté přísahy a závazky poruší.

V případě vzájemných sporů se znesvářené strany obracely do Delf. Kněžstvo delfské svatyně též stvrzovalo politické smlouvy uzavírané mezi jednotlivými řeckými kmeny a městy. Autoritu a postavení Delf umocňovalo též to, že měly k dispozici velké finanční prostředky, vzniklé z poplatků měst a jiných zdrojů, včetně lichvářských operací.

Ve **starověkém Římě** již od jeho počátků existovalo kněžské **kolegium fetialů**, jehož úkolem bylo urovnávat spory a problémy mezi jednotlivými kmeny. Kolegium sestávalo z dvaceti osob pocházejících ze starobylých rodů a vykonávajících tuto svou funkci doživotně.

V období republiky rozhodovalo o otázkách míru a války lidové shromáždění. Orgánem tvorby a výkonu zahraniční politiky byl však v tomto období **senát**. V císařském období se senát stal jen poradním orgánem panovníka. Za císaře Claudia byla zřízena zvláštní **kancelář pro správu vyslaneckých záležitostí**, v jejímž čele stál císařův tajemník.

Ve středověké **Byzanci** vznikl pro řízení zahraničních vztahů, konkrétně vyslaneckých záležitostí, zvláštní úřad, v jehož čele byl první ministr – *magister officiorum*, později „velký logofet". V Byzanci, podobně jako i v pozdějším období a v dalších státech absolutistického typu se ovšem pravomoci příslušného činitele vztahovaly jen na správu a řízení zahraniční

politiky, konkrétně vyslaneckých vztahů, nikoli však na samostatnou tvorbu zahraniční politiky.

Od 15. století byly pro agendu zahraničních vztahů zřizovány k tomu příslušné kanceláře **v italských městských státech.** Konkrétně ve Florencii to byla *Dieci di Balia*, jejímž sekretářem byl například v letech 1498–1511 N. Machiavelli.

S úřadem pro zahraniční styky se setkáváme též **v papežském státě.** Koncem 15. století byl zřízen **Apoštolský sekretariát**. V jeho čele stál kardinál s titulem *secretarius domesticus*. Jeho pomocník *secretarius intimus* měl na starosti korespondenci s papežskými vyslanci. Další sekretář stál v čele sekce pro mezistátní styky Svatého stolce. Součástí sekretariátu byl též Archiv apoštolských listin, obsahující papežskou korespondenci s vládci jiných zemí.

V oblasti řízení zahraniční politiky od sebe **dlouho** zůstávaly **odděleny ministerstva zahraničních věcí a zahraniční služba.** Jako první toto oddělení zrušil německý kancléř Otto von Bismarck, který zavedl praxi povolávat diplomaty do ústředí. Posléze došlo ještě před 1. světovou válkou ke sloučení veškeré zahraniční služby ve Francii, poté i v dalších zemích (Norsko, Itálie, Velká Británie, USA atd.).[159] Došlo též ke **spojení diplomatické a konzulární služby**. Nejprve ve Francii (1880), poté v Německu (1919), USA (1924), ve Velké Británii (1943).[160]

Byť v čele ministerstev zahraničí byla většina šéfů diplomacie znalých problematiky na základě svých předchozích diplomatických postů v zahraničí, ministerstva se však skládala z úředníků, kteří cizinu neznali a nepůsobili tam. Vztahy mezi ústředím a zastoupeními v zahraničí proto nebyly prosty napětí a rozdílných názorů. Vedle zmíněného faktu o tom, že ministerští úředníci neznali z vlastní praxe zahraniční problematiku, k tomu zase ze strany diplomatických zástupců v zahraničí docházelo k přeceňování jejich působení. V této souvislosti se hovoří o zvláštní nemoci – *megalomania legatorum*. Nevraživost vztahů mezi oběma stranami dokumentují i následující vyjádření. Autorem prvního je německý císařský vyslanec v Londýně a Paříži hrabě Münster, který německé ministerstvo zahraničí označil za „ústřední dobytek" a tamní úředníky za „drobný dobytek". Známý ekonom Kenneth Galbraith, který počátkem 60. let působil jako velvyslanec USA v Indii (1961–1963) ve svém *Deníku velvyslance* cituje dálnopisné stanovisko State Departmentu k jeho názorům, zasílaným

[159] BERRIDGE, G. R. *Diplomacy. Theory and Practice.* 2nd Edition. Basingstoke – New York: Palgrave, 2002, s. 8.

[160] UTHMANN, J. *Diplomaté. Státní aféry od dob faraónů po současnost.* Brno: Bonus – Memorabilia, 1998, s. 32.

do Washingtonu: „Pokud vůbec byly vaše názory hodny uvážení, byly zkoumány a zavrženy."[161]

Často ale zahraniční zastupitelstva zaujímala prozíravější názory než jejich vlády. V roce 1914 německý vyslanec v Londýně hrabě Karl Lichnowsky varoval před nedozírnými následky, pokud do nadcházející 1. světové války vstoupí Velká Británie. Po obsazení demilitarizovaného pásma v Porýní v roce 1935 Hitlerem francouzský vyslanec François Poncet požadoval proti Berlínu rozhodné vojenské vystoupení.

I když se potom pro zastávání vedoucích pozicí na ministerstvu zahraničních věcí vyžadovala zahraniční diplomatická praxe, jako tomu bylo ve Francii na základě nařízení z roku 1906, existovaly výjimky. A to právě ve Francii, kde byl ve 20. letech minulého století generálním sekretářem ministerstva Philippe Berthellot. I post samotného ministra zahraničí někdy zastávali lidé, kteří též předtím vůbec v diplomacii nepracovali a přecházeli z řízení jiných rezortů. Například v Rakousko-Uhersku to byl István Burian, který předtím byl ministrem financí či Gyula Andrássy ml., který zase byl předtím uherským ministrem vnitra. Občas tuto funkci přechodně zastávali i šéfové vlád. Často také docházelo ke střídání těchto funkcí, jako například v případě Aristide Brianda ve Francii.

5.2 Přehled vývoje ministerstev zahraničních věcí vybraných zemí

První instituce v novověku, které jsou již náběhem k institucím typu **ministerstva zahraničních věcí**, vznikly **ve Francii**. V roce 1589 král Jindřich II. svěřil řízení zahraniční a diplomatické agendy namísto čtyř tajemníků jen jednomu. Byl jím tehdy Louis de Revol. Jeho nástupce **Nicolas de Neufville, pán z Villeroy** již dostal titul **prvního ministra**. Vskutku moderní úřad tohoto typu zřídil v roce 1626 až kardinál **Richelieu**. Složité bylo řízení diplomacie po smrti jeho nástupce kardinála Mazarina za éry Ludvíka XIV., kdy zahraniční politiku řídil panovník sám za pomoci celkem čtyř (!) ministrů zahraničí. Situace se nezlepšila ani za jeho nástupců, kdy vedle politiky vůbec i oblast diplomacie zasáhly nejrůznější intriky a pletichy. Ludvík XV. dokonce zřídil tajný kabinet – *cabinet noir* (černý kabinet) či *Secret du Roi* (Královské tajemství) – sestávající ze sítě tajných agentů a tajné korespondence nimi a s vlastni kurýrní a šifrovací službou. Tato privátní králova tajná služba působila i v zahraniční politice a nezávisle na ministerstvu zahraničí. Tím se vlastně francouzská zahraniční politika

[161] UTHMANN, J. *Diplomaté. Státní aféry od dob faraonů po současnost.* Brno: Bonus – Memorabilia, 1998, s. 33.

stala dvoukolejnou. Ke kuriózní situaci tak došlo při volbě polského krále v roce 1764, kdy Francii zastupoval tam působící rezidentní velvyslanec, pak zvláštní vyslanec a nakonec, i když neoficiálně, ještě rezident královy špionážní organizace mající podávat informace o jednání výše uvedených diplomatů.

Oddělení vnitřní a zahraniční politiky bylo zachováno později i za Talleyrandova působení. Od roku 1853 francouzské ministerstvo zahraničních věcí sídlí v Paříži v budově na **Quai d´Orsay**, speciálně postavené pro tyto účely. Jako první velká mezinárodní akce zde proběhla jednání o ukončení krymské války uzavřená v roce 1856 Pařížským mírem.

V habsburské monarchii vývoj souvisel s tím, že Habsburkové vládli jak ve svých „dědičných zemích", tak byli i císaři Svaté říše římské. V roce 1620 vznikla ve Vídni panovníkova dvorská kancelář. Zpočátku se zabývala jen řízením dynastických záležitostí. Postupně ale přebírala i úkoly říšské kanceláře pro zahraniční záležitosti. Důvodem bylo, že vládci jednotlivých součástí říše se považovali za zcela suverénní i v oblasti zahraniční politiky. Například mohučští arcibiskupové, kteří prováděli svou vlastní politiku vnitřní i zahraniční a často proti císařově vůli. Císařští vyslanci díky nastalému dualismu nevěděli, kam posílat své depeše. Většina je proto posílala jak do říšské, tak i dvorské kanceláře. Výsledky Vestfálského míru navíc postavení císaře v říši oslabily i v oblasti zahraniční politiky. Vyhlášení války či uzavírání míru již vyžadovalo i souhlas stavů říšského sněmu. Na to Habsburkové usilovali posílit svou moc v rodových državách, jak to dokumentuje pragmatická sankce císaře Karla VI. z roku 1713.

V roce 1720 se sídlem dvorské kanceláře stala budova na **Ballhausplatz** ve Vídni. I když Marie Terezie v roce 1742 zřídila pro zahraniční agendu samostatný úřad, přesto řízení vnitřní i zahraniční politiky zůstávalo po jejích správních reformách navenek společné, jak to dokumentuje i náplň funkce „nejvyššího dvorského a státního kancléře" V. A. Kounice či kancléře Metternicha.

K vytvoření samostatné instituce v podobě ministerstva zahraničních věcí dochází až v tzv. konstituční éře od počátku 60. let 19. století, kdy dochází i pro vnitřní záležitosti k vytvoření samostatné instituce v podobě ministerstva vnitra. Tento vývoj byl poznamenán specifičností vývoje habsburské monarchie, která zejména pro odpor politické reprezentace její uherské části jako jednotná a centralizovaná říše vlastně nikdy náležitě nefungovala. V roce 1867 došlo k dualizaci habsburské monarchie do podoby **Rakousko-Uherska**. Toto dvojstátí, spojené osobou panovníka, mělo vedle financí, armády a obchodu **společný rezort zahraniční politiky**. V jeho čele stál společný ministr zahraničí, vyjadřující vedle panovníka zpočátku i jako kancléř jednotu říše navenek. Zahraniční ministři Rakousko-Uherska, kde

si šlechta stále udržovala řadu privilegií, se rekrutovali výlučně z řad vysoké aristokracie jako původem saský Fridrich Beust (v letech 1866–1871), či uherský Gyula Andrássy (1871–1879) a později i jeho stejnojmenný syn (1918), z řad rodové české šlechty například počátkem 20. století Ottokar Czernin (1916–1917).

Institucionální vývoj **německé diplomacie** souvisel s vývojem k německé národní a státní jednotě v rámci Svaté říše římské. Dynamický rozvoj v tomto rámci zaznamenala **diplomacie Pruska**, aktivně se od svého vzniku na počátku 18. století prosazujícího mezi evropské mocnosti. V roce 1711 bylo v Berlíně ustaveno *Oddělení pro zahraniční věci*. Jednací řád, ustanovený králem Fridrichem Vilémem I. v roce 1728, zavedl kolegiální systém. Zahraniční a diplomatickou agendu tak neřídil jen jeden ministr, ale dva a dokonce i tři. Panovník se tím snažil zabránit, aby v tak důležité oblasti činnosti státu byl odkázán jen na jednoho. V této souvislosti se v dějinách diplomacie uvádí příklad, že o spojenectví Pruska s Francií ve válkách o rakouské dědictví (1744) se pruský ministr zahraničí Podewils dověděl s několikaměsíčním zpožděním. Způsob zacházení pruského krále vůbec se svými ministry britský vyslanec v Berlíně komentoval slovy: „Raději bych byl opicí na Borneu než ministrem v Prusku."[162]

Kolegiální systém byl odstraněn až za reforem ministra zahraničí Karla Hardenberga počátkem 19. století. Tehdy též došlo k usídlení úřadu na berlínské **Wilhelmstrasse**, kde zůstal i po sjednocení Německa. Od Bismarckovy éry až do roku 1918 vedl zahraniční záležitosti osobně říšský kancléř. Neexistence funkce ministra zahraničí odpovědného parlamentu se odrazila i v názvu úřadu. který se nenazýval ministerstvem zahraničních věcí, ale Zahraničním úřadem (**Auswärtigesamt**). Toto označení bez ohledu na pozdější podmínky ze setrvačnosti a z určité tradice setrvalo až do současnosti.

V Anglii od svého vzniku v 16. století existovaly dva úřady – *North Department*, který měl v agendě styky s Německem, Nizozemím, skandinávskými státy, Polskem a Ruskem, a *South Department* pro Francii, Španělsko, Portugalsko, Itálii a Osmanskou říši. V čele každého stáli státní tajemníci, kteří ne vždy měli na zahraniční politiku státu stejný názor. Toto rozdělení přetrvalo i po roce 1707, kdy došlo k ustavení Spojeného království Velké Británie. Až po prohrané válce se severoamerickými koloniemi bylo v roce 1782 řízení zahraničních záležitostí sloučeno do jednoho úřadu – **Foreign Office**, v jehož čele jako první stanul Charles James Fox. Od roku 1786

[162] UTHMANN, J. *Diplomaté. Státní aféry od dob faraónů po současnost.* Brno: Bonus – Memorabilia, 1998, s. 45.

úřad sídlí v Londýně v komplexu britských ústředních úřadů známého jako **Whitehall**.

Protože specifickou linii britských vztahů se zahraničím představovala správa kolonií, která spadala do kompetence Koloniálního úřadu, docházelo mezi ním s Foreign Office k častým neshodám o kompetence. Až v roce 1968 byla agenda spojena v jednom úřadu pod názvem **Foreign and Commonwealth Office**.

Řízení diplomacie **USA** zpočátku zajišťoval improvizovaný *Committee of Secret Correspondence*, od roku 1781 pak pod názvem *Departement of Foreign Affairs*. Až poté, co vstoupila v platnost smlouva o mezinárodním uznání USA, vznikl v roce 1789 Státní department (Department of State, též **State Department**, přeneseně podle lokality sídla též **Foggy Bottom**) v čele se **státním tajemníkem** (Secretary of State). Úřad v sobě však zahrnoval jak agendu zahraničněpolitickou, tak i vnitropolitickou. Prvním státním tajemníkem se stal Thomas Jefferson (1789–1793).

V Rusku jako zvláštní instituce pro mezinárodní styky vznikl za vlády prvního ruského cara Ivana IV. Hrozného v polovině 16. století *Vyslanecký úřad* (Posolskyj prikaz). V období let 1718–1720 byl úřad Petrem I. transformován na *Kolegium zahraničních věcí* (Kollegija inostrannych děl). Zahraniční agendou ruští panovníci pověřovali i jiné orgány. Například za Kateřiny II. byla v době války s Tureckem v roce 1768 vytvořena zvláštní rada zabývající se společně vojenskými i zahraničněpolitickými problémy. Ministerstvo zahraničních věcí (Ministerstvo inostrannych děl – **MID**) bylo zřízeno v roce 1802, kdy car Alexandr I. zavedl v Rusku ministerský systém správy. V čele ministerstva stanul Alexandr R. Voroncov. Vedle toho až do roku 1832 ještě fungovalo výše zmíněné kolegium. Rozhodující slovo v ruské zahraniční politice si vzhledem k absolutistické povaze režimu ponechával vždy panovník.

Od poloviny 19. století pak vznikla ministerstva zahraničních věcí i v mimoevropských zemích – 1839 v Osmanské říši, 1861 v Číně, 1869 v Japonsku.

Vzhledem k rozšiřování mezinárodních styků s tím však byl v rozporu v centrálních úřadech pro zahraniční záležitosti **zpočátku velmi nízký stav personálu**. Například kancléř Metternich si chod celého rezortu zajišťoval osobně. V době největší slávy britského impéria bylo ve Foreign Office v roce 1821 zaměstnáno necelých třicet zaměstnanců včetně tlumočníka. Americký State Department měl v době svého vzniku v roce 1789 šest zaměstnanců, v roce 1820 patnáct.

S takto nízkými početními stavy byla ministerstva zahraničí nucena zvládnout i **další oblasti**. V 19. století přibyly do agendy úkoly spojené

se zajišťováním záležitostí v oblasti vojenské a námořní, které připadly na ambasády přidělovaným **vojenským** a **námořním atašé**. V tomto období se také datuje vznik **konzulárních** a **obchodních** oddělení.

Současná struktura ministerstev zahraničních věcí bez ohledu na různé odlišnosti dané tradicemi i konkrétními potřebami jednotlivých států pokrývá následující oblasti:

- bilaterální styky, jednotlivá teritoria,
- mezinárodní organizace,
- regionální organizace,
- právní oblast vztahující se k agendě mezinárodních smluv a legislativě,
- obchodně-politická agenda,
- ekonomická spolupráce,
- tisková a informační agenda,
- personální agenda,
- konzulární agenda,
- kulturní styky se zahraničím,
- záležitosti týkající se finančního a materiálního zajištění ministerstva i úřadů v zahraničí,
- zajištění styku se zastupitelskými úřady, kurýrní služba,
- zajištění bezpečnosti diplomatických úřadů a osob,
- diplomatický protokol.

Tomu odpovídají i příslušné specializované útvary jednotlivých ministerstev zahraničních věcí. K nim přistupují též útvary mající na starosti obecnější úkoly či problematiku analytické a tematické povahy, například plánování a analýzy, strategie, koordinace, bezpečnostní a odzbrojovací problematika, lidská práva nebo ekonomická integrace.

Do budoucna je nutno počítat s tím, že k dosavadním klasickým formám diplomatických institucí jednotlivých států (ať vnitřním, tak vnějším) nově přibudou v rámci mezinárodních organizací také diplomatické instituce a orgány integračních struktur. Konkrétně se jedná o **diplomacii EU**, proces jejíhož budování dále postoupil na základě Lisabonské smlouvy. Vedle dosavadních struktur, zaměřujících se na vztahy mezi členskými zeměmi jde především v rámci procesu o zviditelnění EU jako společného a jednotného aktéra v mezinárodních vztazích o vytvoření tomu odpovídajících diplomatických orgánů.[163] Konkrétně se jedná o nově zřízenou funkci *vysokého představitele EU pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku*, který je zároveň i místopředsedou Evropské komise. Jako opora vysokého představitele byla

[163] Blíže viz JANEŠOVÁ, M. Diplomacie a Evropská unie. In VESELÝ, Z. a kol. *Diplomacie v měnícím se světě*. Praha: Professional Publishing, 2009, s. 163–189.

zřízena *Evropská služba pro vnější činnost (European External Action Service, EEAS)*, která je koncipována jako základ sítě diplomatického zastoupení EU, mající nahradit dosavadní delegace Evropské komise. Jejich působnost Lisabonská smlouva vymezuje v čl. 13a následovně:

1. Vysoký představitel Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku, který předsedá Radě pro zahraniční věci, přispívá svými návrhy k vypracovávání společné zahraniční a bezpečnostní politiky a zajišťuje provádění rozhodnutí přijatých Evropskou radou a Radou.
2. Vysoký představitel zastupuje Unii v záležitostech společné zahraniční a bezpečnostní politiky. Jménem Unie vede politický dialog se třetími stranami a vyjadřuje postoj Unie v mezinárodních organizacích a na mezinárodních konferencích.
3. Při výkonu své funkce se vysoký představitel opírá o Evropskou službu pro vnější činnost. Tato služba působí ve spolupráci s diplomatickými službami členských států a skládá se z úředníků příslušných oddělení generálního sekretariátu Rady a Komise, jakož i z vyslaného personálu vnitrostátních diplomatických služeb. Organizaci a fungování Evropské služby pro vnější činnost stanoví rozhodnutí Rady. Rada rozhoduje na návrh vysokého představitele po konzultaci s Evropským parlamentem a po obdržení souhlasu Komise."[164]

Tím by měla EU dostat nástroj umožňující jí provádění jednotné zahraniční politiky.

5.3 Vedoucí osobnosti diplomacie vybraných zemí

Následný přehled zachycuje nejvýznamnější vedoucí osobnosti diplomacie ve vybraných zemích od novověku, kdy se zformovala moderní ministerstva zahraničních věcí, do současnosti. Převážně se jedná o ministry zahraničních věcí, v některých případech o předsedy vlád, kabinetů či kancléře, kteří byli zároveň i šéfy diplomacie. O vedoucích osobnostech československé a české diplomacie je pojednáno spolu s vývojem orgánů pro zahraniční vztahy zvlášť v následující kapitole.

Francie

Armand Jean du Plessis de Richelieu (1585–1642) – v politice a diplomacii začínal jako papežský nuncius v Paříži. 1616 byl regentkou Marií Medicejskou jmenován státním tajemníkem války a o rok později již

[164] *Sbírka mezinárodních smluv.* Česká republika. Ročník 2009, č. 111, částka 44, s. 4728.

stanul v čele státní rady. Poté byl na příkaz krále krátce internován a v letech 1618–1619 pobýval v exilu. V roce 1619 se mu podařilo sjednat mír mezi regentkou a Ludvíkem XIII. byl v roce 1622 jmenován kardinálem, o dva roky později se stal členem královské rady a poté se stal jejím předsedou. V roce 1629 se stal prvním královým ministrem. Hospodářskou krizi, způsobenou rozsáhlými finančními výdaji v době třicetileté války, usiloval řešit pomocí merkantilistické politiky. Inicioval též založení francouzské Východoindické společnosti.

Jules Mazarin, vlastním jménem Guilio Mazarini (1602–1661) – svou kariéru začínal jako důstojník v papežské gardě. 1630 vstoupil do diplomatických služeb francouzského krále. Pracoval jako vyslanec u papežské kurie, 1631 se významně podílel na uzavření míru v Cherasco, ukončující válku o mantovské dědictví. 1635–1636 působil jako vicelegát v Avignonu a současně byl též nunciem ve Francii. 1641 se stal kardinálem a o rok později převzal po Richelieuovi řízení francouzské zahraniční politiky. Kromě jiných diplomatických aktivit se podílel též na zprostředkování míru ve druhé severní válce (1655–1660). Bezvýsledně usiloval stát se též papežem a po smrti Ferdinanda III. prosadit za císaře francouzského krále Ludvíka XIV.

Charles Maurice de Talleyrand (1754–1838) – byl původně církevním hodnostářem, aktivně se podílel za Velké francouzské revoluce na činnosti Národního shromáždění, získal přízeň Direktoria a Napoleona, který jej pověřil řízením zahraniční politiky. Podílel se na Napoleonově převratu (18. brumaire). Byl stoupencem spojenectví s rakouským císařem, zasloužil se o konkordát s papežem. Postupně se však jeho vztahy s Napoleonem začaly vyhrocovat kvůli císařově iracionální zahraniční expanzi. Za úplatu vstoupil do služeb ruského cara Alexandra I. Vedle toho Talleyrand intrikoval proti Napoleonovi i u ostatních evropských dvorů. 1814 se stal předsedou prozatímní vlády a vyhlásil sesazení Napoleona. Pomohl na trůn Ludvíku XVIII., s nímž udržoval styky již za Napoleona, a stal se opět předsedou vlády a také ministrem zahraničí. Po červencové revoluci v roce 1830 dopomohl k trůnu Ludvíku Filipovi a stal se vyslancem v Londýně (1830–1835), kde se zasloužil o britsko-francouzské sblížení. Aktivně se též v roce 1830 podílel na jednáních o nezávislosti Belgie. Celkem sloužil za svou kariéru sedmi režimům. Pro svůj pragmatický a často bezskrupulózní přístup je přirovnáván k státníkům a diplomatům podobného machiavelistického ražení jako Richelieu, Metternich či Bismarck.

Georges Clemenceau (1841–1929) – pro svůj temperament nazývaný též *Tygr Clemenceau*. Svou kariéru začal jako komunální politik v řadách radikální levice, posléze byl poslancem, senátorem, v roce 1906 ministrem

vnitra, 1906–1909 předsedou vlády, pak v opozici, 1917–1920 byl opět v čele vlády. Za svou válečnou politiku získal nesmírnou popularitu, která mu vynesla označení *Otec vítězství*. Na Pařížské mírové konferenci zastával nekompromisní protiněmecký postoj. Jinak byl zastáncem realistické politiky, skeptický vůči ideji Společnosti národů. Po neúspěchu v prezidentských volbách 1920 odešel do ústraní.

Aristide Briand (1862–1932) – původně právník, od roku 1902 poslanec francouzského Národního shromáždění za socialistickou stranu, 1909–1929 jedenáctkrát předsedou vlády a spolu s tím i samostatně ministr zahraničních věcí. Prosazoval ideu mírového soužití, odzbrojení a sjednocení Evropy, k čemuž směřovaly jeho konkrétní diplomatické aktivity. Za aktivní podíl na jednání konference v Locarnu spolu s G. Stresemannem v roce 1926 obdržel Nobelovu cenu za mír.

André Tardieu (1876–1945) – spolupracovník G. Clemenceaua na Pařížské mírové konferenci, 1929–1932 premiérem tří vlád, v poslední též ministrem zahraničí. Byl autorem plánu na hospodářské sblížení zemí střední Evropy, které mělo vyústit v dunajskou federaci Československa, Jugoslávie, Rumunska, Rakouska a Maďarska (*Tardieův plán*).

Louis Barthou (1862–1934) – poslanec francouzského parlamentu, v roce 1913 předseda vlády, následně i v dalších vládách, 1934 ministrem zahraničí. Stoupenec a propagátor politiky kolektivní bezpečnosti v podobě tzv. Východního paktu (též Východního Locarna). V rámci této politiky inicioval francouzsko-sovětské sblížení v podobě smlouvy o neútočení (1932) a spojenecké smlouvy (1935). V říjnu 1934 zavražděn spolu s jugoslávským králem Alexandrem při atentátu v Marseille.

Robert Schuman (1886–1963) – 1947–1948 byl francouzským premiérem, v období let 1948-1952 ministrem zahraničí, 1958–1960 předsedou Evropského parlamentu. S jeho jménem je spojen plán na vytvoření *Evropského společenství uhlí a oceli* (*Schumanův*, též *Monnetův plán*), které bylo počátkem evropské integrace.

Habsburská monarchie

Václav Antonín Kounic (1771–1794) – začínal jako diplomat ve službách císaře Karla VI., posléze působil ve službách Marie Terezie. Roku 1741 vedl misi k papežské kurii do Říma. 1742–1743 působil jako velvyslanec v Turíně, 1745–1746 byl v Bruselu zplnomocněným ministrem pro Rakouské Nizozemí, 1747–1748 působil jako vyslanec v Londýně. V roce 1748 císařovnu zastupoval na mírovém kongresu v Cáchách. 1750–1752 působil jako vyslanec v Paříži. V roce 1753 se stal prvním ministrem s titulem dvorního a státního kancléře. V této funkci spojoval

funkci premiéra a rezorty ministra zahraničí a vnitra. Z jeho podnětu byla v roce 1754 ve Vídni založena Orientální akademie (předchůdkyně dnešní Diplomatické akademie), která se stala základem systematické přípravy diplomatů v habsburské monarchii. Hlavní linií Kounicovy zahraniční politiky bylo dosažení spojenectví Habsburků s Francií. U francouzského dvora k tomu úspěšně využil i pomoci a vlivu favoritky Ludvíka XV. markýzy de Pompadour. Nepodařilo se mu získat pro Habsburky zpět Slezsko. Určitou náplastí na to byl zisk Haliče a Bukoviny v souvislosti s tzv. prvním dělením Polska v roce 1772. Ve vnitřní politice se podílel na reformách k modernizaci habsburské monarchie. Zůstal v úřadu i za vlády Josefa II. a Leopolda II., ale se slábnoucím vlivem.

Klemens Václav Lothar Metternich (1773–1859) – oženil se s vnučkou bývalého kancléře V. A. Kounice, otec byl diplomatem u dvora v Trevíru. 1801 se stal vyslancem habsburského panovníka v Drážďanech, 1803 v Berlíně a 1806 v Paříži. 1809 se stal ministrem zahraničí a 1810 i kancléřem. Již v roce 1803 se stal říšským knížetem. V zájmu spojenectví s Francií zprostředkoval sňatek dcery rakouského císaře Františka I. Marie Luisy s Napoleonem. Až do roku 1813 se obratně vyhýbal zapojení do protifrancouzské koalice. Učinil tak, až byl zřejmý Napoleonův pád. Byl stoupencem absolutní panovnické moci, řídil se v tomto smyslu zásadou, že „jedině panovníkům přísluší řídit osudy národů a že knížata nejsou za své jednání nikomu odpovědná kromě Boha". Svými profesními současníky byl démonizován a ostouzen pro svou nevěrohodnost. Konkrétně Napoleon na jeho adresu prohlásil, že „každý občas lže, ale lhát neustále, to je přespříliš". Za jeho podíl na reakčním způsobu vlády, potírající národní a liberální hnutí, je v habsburské monarchii období po roce 1815 označováno jako období *metternichovského absolutismu*. 1848 byl svržen revolučním hnutím.

Velká Británie

Henry Palmerston (1784–1865) – 1807 se stal členem Dolní sněmovny za torye, 1809 ministr války, účastník Vídeňského kongresu, nesouhlasil však se vznikem Svaté aliance, přestoupil k whigům, podporoval vznik nezávislé Belgie, 1830–1841, 1846–1852 ministrem zahraničí, 1852 ministrem vnitra, 1855–1865 s roční přestávkou 1858–1859 premiér. Soustředil se na rozšiřování mimoevropského rozsahu britského impéria. Vedle jiných úspěchů dovedl Británii k vítězství v krymské válce. Jeden z nejoblíbenějších liberálních britských politiků 19. století.

Anthony Eden (1897–1977) – jeden z vedoucích činitelů britské konzervativní strany, od 1923 poslanec Dolní sněmovny, od 1961 v Horní sněmovně. 1934–1935 lord strážce pečeti, 1935–1938 ministr zahraničí,

blízký spolupracovník W. Churchilla, 1940–1945 opět ministr zahraničí, jeden z hlavních účastníků jednání antihitlerovské koalice. Po návratu W. Churchilla do čela britské vlády 1950–1955 opět ministrem zahraničí. Podílel se na Pařížských dohodách (1954). Po Churchillově rezignaci 1955 britským premiérem. Po neúspěchu Velké Británie v Suezské krizi (1956) 1957 rezignoval.

Německo

Otto von Bismarck (1815–1898) – 1851 zástupce Pruska u spolkového sněmu ve Frankfurtu nad Mohanem, 1859–1862 velvyslanec v Rusku, 1862 velvyslanec ve Francii, 1862-1870 pruský ministerský předseda a ministr zahraničí. Jeho hlavním cílem bylo sjednocení Německa. 1865 uzavřel s Rakouskem v Gasteinu výhodnou smlouvu o vládu nad Šlesvickem a Holštýnskem, získaných 1864 válkou s Dánskem. 1866 uzavřel spojeneckou smlouvu s Itálií, vyhrál prusko-rakouskou válku 1866 a inicioval založení Severoněmeckého spolku. Po sjednocení Německa 1871 se stal německým říšským kancléřem, spravujícím i rezort zahraniční politiky, kde usiloval o izolaci Francie. Měl aktivní podíl na vytváření koalicí Německa (Spolek tří císařů, Dvojspolek, Trojspolek, zajišťovací smlouva s Ruskem). Nebyl přílišným stoupencem koloniální expanze Německa, usiloval především o zajištění mocenské pozice Německa v Evropě. Pro neshody s císařem Vilémem II. 1890 abdikoval.

Do dějin diplomacie se Bismarck mj. zapsal i tím, že válku s Francií vyprovokoval pomocí depeše z července 1870. V ní ho císař informoval o jednáních v lázních Emže s francouzským vyslancem Benedettim, který na něho z pověření francouzské vlády naléhal, aby pruští Hohenzollernové nekandidovali na uprázdněný španělský trůn. Bismarck pro tisk tuto tzv. Emžskou depeši upravil tak, že její znění vyvolalo rozhořčení pruské veřejnosti vůči Francii a naopak.

Zásadou Bismarckovy politiky označované jako *Realpolitik* bylo sloužit pruským a německým státním zájmům bez ohledu na uplatňované metody a tomu podřídit i zahraniční politiku a výběr spojenců. Ve snaze izolovat jako hlavního protivníka Francii usiloval o sblížení s Rakousko-Uherskem a Ruskem. Pro výše uvedené přístupy bývá tento „železný kancléř" řazen k politikům typu Machiavelliho a Richelieua.

Gustav Stresemann (1878–1929) – státovědec, 1907–1912, 1914–1918 poslanec říšského sněmu za liberály, za války stoupenec rozsáhlých anexí a neomezené ponorkové války, po válce zakladatel Německé lidové strany, 1919–1929 opět poslanec, 1921 předseda zahraničního výboru sněmu, 1923 kancléř vlády, která potřela pravicové i komunistické pokusy o převrat.

Zároveň až do 1929 ministrem zahraničí. Obnovy původního postavení Německa včetně jeho rozlohy chtěl dosáhnout politikou dorozumění s vítěznými mocnostmi Dohody a také se Sovětským svazem, s nímž 1926 podepsal přátelskou smlouvu. Patřil k nejvýznamnějším politikům „výmarské republiky". Za své diplomatické aktivity ohledně uzavření Rýnského garančního paktu 1926 byl spolu s A. Briandem oceněn Nobelovou cenou za mír.

Willy Brandt (1913–1992) – předválečný sociální demokrat, 1933 emigroval před nacistickým režimem do Norska, kde získal 1938 norské občanství, 1940 po německé okupaci Norska prchl do Švédska. 1945 se vrátil do Německa, kde zpočátku pracoval jako zpravodaj skandinávských novin. 1947 získal opět německé státní občanství. 1949–1957 a 1969 poslancem spolkového sněmu, od 1950 člen a 1955–1957 předseda senátu v západním Berlíně, kde pak 1957–1966 starostou. 1961 neúspěšně kandidoval na úřad spolkového kancléře, od 1964 předseda sociální demokracie. Ve vládě tzv. velké koalice s CDU/CSU (1966–1969) vicekancléřem a ministrem zahraničí, 1969–1974 spolkovým kancléřem ve vládní koalici se svobodnými demokraty. 1974 odstoupil kvůli odhalení špióna NDR v jeho úřadě. Až do smrti čestný předseda SPD, od 1976 předseda Socialistické Internacionály, 1977–1980 předseda komise Sever–Jih. Za svou *Ostpolitik*, vedoucí ke zmírnění mezinárodního napětí normalizačními smlouvami s východoevropskými komunistickými zeměmi obdržel Nobelovu cenu za mír.

Rusko a Sovětský svaz

Alexandr Michajlovič Gorčakov (1798–1883) – v ruských diplomatických službách od 1817, 1856–1882 ruský ministr zahraničí, od 1867 kancléř. Jeho zásluhou došlo po krymské válce k opětnému zapojení Ruska mezi velmoci, 1871 dosáhl zmírnění podmínek Pařížského míru, 1873 spoluiniciátor rusko-rakousko-německého konzervativního Spolku tří císařů, po jehož obnovení 1881 abdikoval. Neúspěchem bylo postižení Ruska v důsledku Berlínského kongresu 1878.

Georgij Vasiljevič Čičerin (1872–1936) – patřil k prvním ruským bolševikům, do 1918 v emigraci, 1918–1930 sovětský ministr (lidový komisař) zahraničí, účastník jednání o Brest-litevský mír (1918), vedoucí sovětské delegace na konferenci v Janově (1922) a v Lausanne (1923). Pod jeho vedením se podařilo Sovětský svaz dostat z mezinárodní izolace a dosáhnout diplomatického uznání ze strany západních států.

Maxim Maximovič Litvinov (1876–1951) – patřil k prvním ruským bolševikům, do bolševické říjnové revoluce v emigraci na Západě, pak

jmenován prvním sovětským zástupcem ve Velké Británii, 1918 vyhoštěn. 1921 působil v Estonsku, pak náměstkem lidového komisaře zahraničí Čičerina. Od 1926 místo něho fakticky řídil sovětskou zahraniční politiku. 1929 inicioval přistoupení Sovětského svazu a dalších zemí k Briand-Kelloggovu paktu (tzv. Litvinovův protokol). 1930–1939 ministrem zahraničí, v zájmu politiky kolektivní bezpečnosti stoupenec spolupráce se Západem, zasloužil se zejména o spojenectví s Francií a Československem (1935). Aktivně působil v SN. Po neúspěchu společného postupu se západními státy ho Stalin vystřídal ve funkci V. M. Molotovem. Litvinov zůstal náměstkem ministra, 1941–1943 zároveň sovětský velvyslanec v USA.

Vjačeslav Michajlovič Molotov (1890–1986) – patřil k prvním ruským bolševikům, jeden z nebližších Stalinových spolupracovníků. Nejdříve pracoval v aparátu bolševické strany, 1930–1941 předseda sovětské vlády (rady lidových komisařů), od 1941 její náměstek, 1939–1949 ministr zahraničních věcí. Po neúspěchu politiky kolektivní bezpečnosti personifikoval odklon sovětské zahraniční politiky od spolupráce se západními státy a příklon ke spolupráci s nacistickým Německem. Po vytvoření antihitlerovské koalice jeden z jejích předních politiků a hlavních účastníků všech rozhodujících diplomatických jednání. Ministrem zahraničních věcí byl též po Stalinově smrti v období 1953–1956. Poté byl Chruščovovým vedením jako nejaktivnější vykonavatel Stalinovy politiky zbaven významných stranických a státních funkcí. 1957–1960 velvyslancem v Mongolsku, 1960–1962 sovětský zástupce v Mezinárodní agentuře pro atomovou energii ve Vídni.

Andrej Andrejevič Gromyko (1909–1989) – od 1939 v sovětských diplomatických službách, 1946–1948 sovětský představitel v RB OSN, 1946–1949 náměstek a 1949–1957 první náměstek ministra zahraničí, poté dlouholetý ministr zahraničí za liberálnější Chruščovovy i konzervativní Brežněvovy éry (1957–1985), od počátku 50. let ve stranickém vedení. Podpořil volbu Gorbačova do vedení KSSS, 1985 pak pověřen formálně nejvyšší sovětskou funkcí (předseda prezídia Nejvyššího sovětu SSSR).

Eduard Amvrosievič Ševardnadze (1928–2014) – pracoval v aparátu KSSS, 1965–1972 ministr vnitra v gruzínské vládě, 1972–1985 první tajemník Ústředního výboru Komunistické strany Gruzie, 1985–1990 v politbyru KSSS a zároveň sovětský ministr zahraničí. Pro nesouhlas s pomalým tempem perestrojky na svou funkci rezignoval. 1992 se stal gruzínským prezidentem. 2003 pak pod tlakem opozičního hnutí donucen k abdikaci.

USA

Thomas Jefferson (1743–1826) – za americké revoluce byl guvernérem Virginie. Hlavní autor americké *Deklarace nezávislosti,* zakladatel Republikánské strany. Po B. Franklinovi byl 1785–1789 vyslancem USA v Paříži. 1789 se stal ve vládě G. Washingtona prvním ministrem zahraničí USA (státním tajemníkem). Pro sympatie k Velké francouzské revoluci se dostal do konfliktu s ministrem financí A. Hamiltonem a 1793 na svou funkci rezignoval. V letech 1797–1801 viceprezidentem, 1801–1809 třetím americkým prezidentem.

John Hay (1838–1905) – tajemník prezidenta A. Lincolna, svou diplomatickou dráhu začínal v polovině 60. let 19. století jako tajemník americké ambasády v Paříži, posléze v Madridu, poté byl chargé d´affaires ve Vídni a velvyslancem v Londýně. 1898–1905 působil ve funkci státního tajemníka. Je autorem doktríny prosazující *politiku otevřených dveří* velmocí vůči Číně (*Hayova doktrína*). S jeho jménem jsou spojeny smlouvy, jimiž USA posilovaly své pozice v oblasti Panamského průplavu.

George Marshall (1880–1959) – za 2. světové války náčelník generálního štábu americké armády, účastnil se všech významných spojeneckých konferencí během války. Diplomaticky začal působit v 1946 za poválečné občanské války v Číně jako zprostředkovatel mezi tamními komunisty a gen. Čankajškem. 1947 státním tajemníkem, 1949 rezignoval ze zdravotních důvodů. Iniciátor plánu poválečné rekonstrukce Evropy, který nese jeho jméno. Za korejské války se zasloužil, aby konflikt zůstal lokalizován jen v rámci Korejského poloostrova. 1953 obdržel Nobelovu cenu za mír.

John Foster Dulles (1888–1959) – pocházel z diplomatického prostředí (dědeček a strýc státními tajemníky), 1919 právním poradcem prezidenta W. Wilsona na Pařížské mírové konferenci, 1924 se účastnil příprav Dawesova plánu pro německé reparace, 1927 v čele americké ekonomické mise v Polsku, 1933 pozorovatelem na odzbrojovací konferenci OSN v Ženevě, 1944 hlavní zahraničně politický poradce Republikánské strany, účastnil se zakládající konference OSN v San Francisku a jednání Rady ministrů zahraničních věcí. Proti *Trumanově doktríně* pasivního „zadržování komunismu" prosazoval 1953–1959 jako státní tajemník USA ve funkčním období prezidenta D. Eisenhowera politiku nekompromisního postupu vůči sovětské politice, jejímž projevem byla *Eisenhowerova doktrína.*

Henry Kissinger (1923) – v roce 1938 před nacismem emigroval do USA. Vystudoval zde Harvardovu univerzitu, kde se pak stal profesorem v oboru dějin diplomacie a politologie. Za Kennedyho administrativy se stal vládním poradcem v Radě národní bezpečnosti, posléze na počátku

Nixonovy administrativy politickým poradcem pro otázky národní bezpečnosti. 1973 se pak stal po W. Rogersovi státním tajemníkem USA. Svou pozici si udržel i po Nixonově pádu v důsledku aféry Watergate za Fordovy administrativy do počátku roku 1977. Za svou diplomatickou aktivitu při ukončení vietnamské války obdržel Nobelovu cenu za mír za rok 1973.

Madeleine Albrightová (1937) – dcera československého diplomata Josefa Korbela (naposledy velvyslanec v Jugoslávii), který po únoru 1948 emigroval do USA. 1976 získala doktorát na Kolumbijské univerzitě, kde byl jejím konzultantem Zbigniew Brzezinski, pozdější poradce prezidenta Cartera pro otázky národní bezpečnosti. S jeho pomocí se Albrightová dostala do administrativy Bílého domu, kde měla na starosti vztahy s Kongresem a také zprostředkovávala vztah mezi Státním departmentem a Radou pro národní bezpečnost. 1993–1997 velvyslankyně USA v OSN, ve druhém funkčním období prezidenta W. Clintona 1997–2001 státní tajemnicí jako první žena v americké diplomacii. Sehrála významnou roli při tzv. východním rozšíření NATO, zasadila se o vojenský zásah NATO proti Jugoslávii v roce 1999. V současnosti vedle jiných aktivit pedagogicky působí na univerzitě v Georgetownu.

Čína

Čou En-laj (1898–1976) – studoval v Číně, Japonsku, Francii a Německu, od 1922 v Komunistické straně Číny, nejbližší spolupracovník jejího předsedy Mao Ce-tunga. Po vzniku Čínské lidové republiky 1949 až do své smrti předsedou vlády, 1949–1958 též ministrem zahraničí. Přestál všechny výkyvy čínské komunistické politiky, představitel pragmatické politiky. V zahraniční politice se celkově významně zasloužil o překonání mezinárodní izolace komunistické Číny, zejména v oblasti vztahů s USA, a o formulaci a realizaci zásad mírového soužití a rozvoj spolupráce mezi rozvojovými zeměmi.

Evropská unie

Catherine Margaret Ashtonová (1956) – britská politička, od roku 1999 baronka a doživotní členka Sněmovny lordů za Labouristickou stranu. Od 2002 ministryní školství, od 2007 vůdkyně Sněmovny lordů, od 2008 eurokomisařka pro obchod, 2009 se stala první vysokou představitelkou Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku, od 2010 též první místopředsedkyní Evropské komise.

6. Vnitřní orgány pro mezinárodní styky v České republice

Vnitřními orgány pro mezinárodní styky jsou podobně jako v ostatních státech i v ČR orgány výkonné moci **hlava státu, vláda** a **ministr zahraničních věcí**.

6.1 Historický vývoj řízení mezinárodních styků v českém státě

Pravomoci a řízení v oblasti mezinárodních styků byly od počátků českého státu závislé na povaze tohoto státu. **V období středověkého českého knížectví a království byl** stát pojímán jako stát dynastický, zosobňovaný jeho panovníkem, který byl pojímán i jako jeho vlastník. Z toho také vyplývala vedle řízení vnitřních vztahů i osobní povaha v řízení zahraničních vztahů, patřící do výlučné kompetence panovníka. To lze dokumentovat mj. i tím, že mezinárodní smlouvy byly uzavírány nikoli jménem českého státu, ale konkrétního českého panovníka, vztahující se z hlediska jejich platnosti jen po dobu jeho života, později i na jeho nástupce. Poradní roli přitom postupně získával okruh nejbližších královských rádců v podobě královské rady.

Později, zejména během 15. století, kdy začíná proces transformace českého státu ve stavovskou monarchii, se na řízení jak vnitřních, tak i zahraničních vztahů podílejí i další mocenské složky, ať už jednotliví další vlivní feudálové, tak jako celek pak zemský či v rozsahu všech korunních zemí generální sněm. Určité vlastní zahraničně politické aktivity provozovali jednotliví mocní feudálové (například Rožmberkové). Vlastní ambice tohoto druhu měly ale i vedlejší země Koruny české, jak byl od lucemburského období označován český stát. Rozhodující roli se však vždy snažila prosadit ústřední královská moc.

Pro řízení zahraničních vztahů bylo zapotřebí specializovaných činností, umožňujících komunikaci. Sem patří například gramotnost, konkrétně znalost latiny jako středověkého diplomatického jazyka, schopnost vyhotovovat listiny, organizačně zajišťovat tyto vztahy atd. Jako výkonný orgán měl tyto činnosti na starosti králův **kancléř** a jeho kancelář, zajišťující řízení státu jako celek, tedy zahraničněpolitickou agendu s vnitropolitickou dohromady. Jako první jmenovitě doložený v této funkci je znám kancléř Vladislava II. vyšehradský probošt Alexandr, který též svého času působil jako panovníkův vyslanec v Cařihradě. Znám je i další Vladislavův kancléř

a rovněž vyšehradský probošt Gervasius. Ve službách Václava II. ve funkci kancléře působil Petr z Aspeltu, který se zařadil mezi špičkové politiky a diplomaty tehdejší Evropy. V následné funkci mohučského arcibiskupa se podílel též na jednáních o nástup lucemburské dynastie na český trůn.

Po nástupu Jagellonců na český trůn se pak za vlády krále Vladislava Jagellonského, který byl zároveň i králem uherským, panovníkovo sídlo přesunulo do Budína, kam se soustředily i panovníkovy mezinárodní kontakty. Praha i s královskou kanceláří se tak ocitly mimo bezprostřední kontakt s panovníkem a jeho aktivitami.

Mimo Prahu, konkrétně do Vídně, pak posléze přesunuli své sídlo – s výjimkou období vlády Rudolfa II. – i Habsburkové. Jejich vláda pak po porážce českého stavovského povstání vedla k nastolení absolutismu a centralismu. I řízení zahraničních záležitostí se tak ocitlo v rukou příslušných institucí habsburské monarchie ve Vídni (blíže viz kapitolu 5).

Vznik **Československa** v roce 1918 s sebou přinesl i vznik ministerstva zahraničních věcí nového státu. Za náběhy k tomu lze považovat již agendu spojenou s přípravou československého státu v zahraničí, spojenou se jménem Edvarda Beneše. Beneš byl již ministrem zahraniční prozatímní vlády, ustavené koncem září 1918, jejímž jménem bylo 18. října 1918 vydáno prohlášení československé nezávislosti známé jako *Washingtonská deklarace*.

Prvním velkým angažmá nové československé diplomacie v čele s Edvardem Benešem jako ministrem zahraničí v první vládě nového Československa vedené Karlem Kramářem, byla účast na Pařížské mírové konferenci, vrcholící pak podpisem mírových smluv s Německem, Rakouskem, Bulharskem, Tureckem a Maďarskem 1919–1920, v nichž došlo k mezinárodněprávnímu stvrzení existence Československa a jeho hranic.

Dalším úkolem byl rozvoj diplomatických styků a s tím spojené budování československé zahraniční služby. Vzorem pro budování ministerstva zahraničních věcí nově vzniklého československého státu se stalo francouzské ministerstvo zahraničí s využitím modelu a do jisté míry i personálu předchozího zahraničního ministerstva Rakousko-Uherska. Organizační struktura se začala utvářet od roku 1919 a s určitými modifikacemi přetrvala až do roku 1939.

Ministerstvo řídil jako člen vlády **ministr**, jímž byl až do své volby prezidentem v roce 1935 E. Beneš. Organizační a také hospodářské a správní záležitosti zajišťovalo **prezidium**. Na rozdíl od francouzského ministerstva zde však chyběla funkce generálního tajemníka či státního tajemníka úřadu. Dále bylo ministerstvo členěno na **odbory**: **politický, právní, národohospodářský, administrativní** a **zpravodajský**, členící se ještě na další

oddělení. Samostatnými jednotkami byly **kabinet ministra** a **diplomatický protokol**. Ministerstvo zahraničí zpočátku sídlilo na Pražském hradě, od poloviny 30. let se pak jeho sídlem stal Černínský palác.

Rozbití Československa a **okupace českých zemí** v roce 1939 znamenaly spolu s dočasným zánikem Československa i zánik ministerstva zahraničních věcí a zahraniční služby. Rozhodla o tom československá vláda ihned po ohlášené a nastalé německé okupaci zbytku státu. Československým titulářům bylo nařízeno vydat československá vyslanectví a konzuláty Němcům. V řadě zemí se tak stalo. V některých však nikoli, konkrétně v Paříži, Londýně, Washingtonu a Moskvě. Československý vyslanec ve Francii Štefan Osuský dokonce svůj úřad prohlásil za orgán, který ztělesňuje kontinuitu Československa.

V sídle zrušeného ministerstva v Černínském paláci Němci zřídili úřad říšského protektora. Hitlerem vyhlášený Protektorát Čechy a Morava, požívající své autonomní postavení však jen po zcela formální stránce, měl jako jediného diplomatického zástupce svého vyslance u říšské vlády v Berlíně, ovšem bez jakýchkoli běžných diplomatických oprávnění.

Kontinuitu Československa a jeho orgánů ztělesňoval československý zahraniční odboj v čele s E. Benešem v Londýně. Konkrétně v podobě prozatímního státního zřízení v Londýně, jehož součástí vedle prezidenta a Státní rady byla i **exilová vláda**. Pro řízení ministerstva byla **vedle ministra** (Jan Masaryk) zřízena i **funkce státního tajemníka** (Hubert Ripka).

Na základě dohod mezi československým odbojovým centrem v Londýně a exilovým vedením Komunistické strany Československa v březnu 1945 v Moskvě byla počátkem dubna prezidentem jmenována v osvobozených Košicích **vláda Národní fronty Čechů a Slováků**, v čele jejíhož zahraničního ministerstva stanul opět J. Masaryk. V rámci poměrného zastoupení Čechů a Slováků byla ponechána i v rámci ministerstva zahraničních věcí předchozí funkce státního tajemníka, který byl též členem vlády. Tu vykonával slovenský komunista Vladimír Clementis, který ve skutečnosti řídil ministerstvo. S určitými obměnami zůstala v platnosti struktura z období první republiky. Nově přibyl generální sekretariát s posláním koordinovat činnost jednotlivých odborů.

Po **nastolení mocenského monopolu KSČ** v **únoru 1948** se Československo plně stalo sovětským satelitem, z čehož plynula i ztráta samostatné zahraniční politiky. Samotné **ministerstvo zahraničních věcí** podobně jako vláda a její další rezorty přestaly hrát ústavou jim danou roli a staly se pouhým **výkonným nástrojem rozhodnutí vedení komunistické strany**. Po tragické a dosud stále ne dostatečně objasněné smrti J. Masaryka v březnu 1948 tuto funkci na dlouhé období obsazovali již jen

komunisté. Prvním z nich byl výše uvedený V. Clementis, který se však záhy sám stal obětí stalinských čistek.

Nadějí pro československou zahraniční politiku a diplomacii a také její řízení byl demokratizační proces během tzv. **Pražského jara**, zmařený v srpnu 1968 intervencí armád pěti států Varšavské smlouvy. V násilně změněných podmínkách byl 27. října 1968 přijat zákon o federalizaci Československa, který byl vlastně jediným splněným cílem demokratizačního procesu KSČ, avšak jen víceméně po formální a organizační stránce.

Na základě zákona o československé federaci vznikly od 1. ledna v rámci společného státu dvě národní republiky – Česká socialistická republika a Slovenská socialistická republika. Ač na úroveň národních republik byla přenesena působnost v řadě rezortů buď výlučně (například školství, zdravotnictví), či částečně (vnitro), některé oblasti zůstaly v působnosti federace. Mezi ně konkrétně patřila i oblast zahraničních věcí, řízená nově označeným orgánem ústřední správy jako **Federální ministerstvo zahraničních věcí**. Zákon v této souvislosti přímo uvádí, že do výlučné pravomoci Československé socialistické republiky mj. náleží „zahraniční politika, uzavírání mezinárodních smluv, zastupování Československé socialistické republiky v mezinárodních vztazích a rozhodování v otázkách války a míru".[165]

V roce 1969 však neodvratně nastupující **normalizace**, jejímž obsahem bylo opětné obnovení plného mocenského monopolu KSČ, učinila konec nadějím jak na samostatnou zahraniční politiku, tak i na samostatnou činnost ministerstva zahraničí. To se opět stalo jen výkonným orgánem politiky KSČ, konkrétně příslušného tajemníka ÚV KSČ zodpovědného za mezinárodní otázky, kterým byl přední exponent prosovětské politiky Vasiľ Biľak. Tento stav přetrval po celé následné dvacetiletí.

Zásadní změnu přinesla až změna režimu **po listopadu 1989** v rámci hledání modelu tzv. autentické federace. Toto úsilí však nevedlo k úspěchu a skončilo přijetím zákona o zániku československé federace z 25. listopadu 1992, na jehož základě 1. lednem 2003 vznikaly jako nástupnické státy a samostatné subjekty mezinárodních vztahů Česká republika a Slovenská republika.

Ještě než došlo k **rozdělení Československa**, v situaci, kdy se hledala uspokojující státoprávní úprava česko-slovenských vztahů, byla jak ze slovenské, tak i z české strany snaha zviditelnit i u národních republik oblast mezinárodních vztahů. To zakotvovaly i příslušné pasáže tzv. kompetenčního zákona, který byl přijat Federálním shromážděním

[165] VESELÝ, Z. (ed.). *Dějiny českého státu v dokumentech*. 3. vyd. Praha: Professional Publishing, 2012, s. 726.

12. prosince 1990 a který poskytoval určitý prostor pro vlastní iniciativy v této oblasti. Konkrétně se v něm umožňovalo: „a) uzavírat se součástmi spolkových a federativních států dohody o spolupráci v oblasti obchodní, hospodářské, kulturní, vědecké, školské, zdravotnické a sportovní, jakož i o spolupráci ve věcech tisku, rozhlasu a televize, b) na základě pověření Českou a Slovenskou Federativní republikou uzavírat mezinárodní dohody v oblasti jejich zákonodárné působnosti, c) zastupovat Českou republiku nebo Slovenskou republiku a přijímat zahraniční zastoupení subjektů uvedených v ustanovení písmene a); postavení těchto zastoupení se řídí právním řádem platným na území přijímacího subjektu".[166]

Institucionálně se to pak projevilo v následném zřízení nových ministerstev pro mezinárodní vztahy. Na slovenské straně toto ministerstvo vzniklo již v roce 1990 a v jeho čele stál Milan Kňažko. Na české straně zpočátku tuto roli plnil Vládní výbor pro mezinárodní styky, v jehož čele stál předseda české vlády. Ministerstvo mezinárodních vztahů ČR bylo zřízeno až počátkem června 1992. Do jeho čela byl jako ministr jmenován Josef Zieleniec. Po vzniku samostatné České republiky došlo na základě zákona č. 21/1993 Sb. ke zřízení Ministerstva zahraničních věcí ČR a J. Zieleniec se stal prvním ministrem zahraničí samostatné ČR.

Poprvé národní republiky vystoupily jako svébytné subjekty při podpisu česko-slovenské smlouvy o přátelství a spolupráci již 29. října 1992. Na mezinárodním poli pak při podpisu Dohody o zóně volného obchodu ve střední Evropě (CEFTA) 21. prosince 1992, tj. těsně před nabytím platnosti zákona o zániku československé federace.

6.2 VNITŘNÍ ORGÁNY A AKTÉŘI MEZINÁRODNÍCH STYKŮ V ČR[167]

Prezident

Prezident je podle čl. 54 Ústavy ČR hlavou státu a jako takovému mu podle mezinárodního práva náleží role zastupovat stát vůči zahraničí. Jeho pravomoci jsou zařazeny do oblasti výkonné moci. Ve vztahu k zahraniční oblasti jsou jeho pravomoci v čl. 63 ústavy vymezeny následovně:

[166] *Sbírka zákonů České a Slovenské Federativní Republiky*, 1990, č. 556, s. 2074.

[167] Následující výklad sleduje i další subjekty a aktéry, kteří se podílejí v různém rozsahu a s různými pravomocemi na mezinárodních stycích ČR a její zahraniční politice. Nikoli jen ty, které jako orgány uvádí příslušná odborná literatura z oblasti mezinárodního práva z hlediska striktně dané pravomoci zastupovat a zavazovat stát.

- zastupuje stát navenek,
- sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy; sjednávání mezinárodních smluv může přenést na vládu nebo s jejím souhlasem na její jednotlivé členy,
- přijímá vedoucí zastupitelských misí,
- pověřuje a odvolává vedoucí zastupitelských misí.

Ve svém rozhodování v oblasti zahraniční politiky je však závislý na vládě. Vedoucí diplomatických misí proto jmenuje na základě návrhu vlády ČR podle návrhu Ministerstva zahraničních věcí ČR. Ústava též ve výše vymezených oblastech vyžaduje v odst. 3 čl. 63 k jeho rozhodnutí podpis předsedy vlády nebo jím pověřeného ministra (kontrasignace). Tím je pak vláda za rozhodnutí prezidenta v oblasti zahraniční politiky spoluodpovědná, podobně jako je tomu i v jiných oblastech (odst. 4 čl. 63).

Prezident jako hlava státu za pobytu na území cizího státu požívá následujících výsad a imunit:

- právo na pocty, jako slavnostní přijetí nejvyššími státními orgány,
- právo používat vlajku a státní znak na rezidenci a dopravních prostředcích,
- právo na zvláštní ochranu osobní nedotknutelnosti a bezpečnosti,
- právo vykonávat vládní funkce i v době pobytu na území cizího státu,
- svobodu styku s orgány vlastního státu i jiných států,
- nedotknutelnost obydlí, domu, vagónu, lodi, letadla nebo automobilu používaného hlavou státu,
- je vyňat z trestní a civilní jurisdikce státu pobytu,
- je osvobozen od daní a poplatků, včetně celních, za předměty osobní potřeby.

Vláda

Vláda je podle čl. 67 ústavy vrcholným orgánem výkonné moci, odpovědným Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR. Kromě vnitřních věcí řídí i zahraniční styky státu, konkrétní pravomoci obvykle stanoví ústava státu. Podle čl. 63 ústavy vláda sjednává a schvaluje ty mezinárodní smlouvy, jejichž sjednání na ni přenesl prezident republiky (viz výše). Sjednávání rezortních dohod může vláda přenést na jednotlivé členy vlády. Vláda má podle obecného mezinárodního práva vůči zahraničí reprezentativní povahu. Její představitel požívá při oficiálním pobytu na území jiného státu diplomatické výsady a imunity.

Vláda jako kolektivní orgán zodpovídá za jednotlivé oblasti, včetně zahraniční politiky. Při vytváření, řízení a provádění zahraniční politiky je hlavním orgánem vlády **ministerstvo zahraničních věcí v čele s ministrem**

zahraničních věcí, který je členem vlády (viz níže). Vedle toho v současné době v rámci Úřadu vlády ČR existuje Sekce pro evropské záležitosti.

Zahraničněekonomická oblast patří do pravomoci a působnosti dalšího ministerstva, kterým je **Ministerstvo průmyslu a obchodu**. MPO je ústředním orgánem státní správy pro oblast zahraničního obchodu a podpory exportu.

Pro oblast zahraniční dimenze bezpečnostní politiky má vedle Ministerstva národní obrany velký význam Bezpečnostní rada státu jako stálý pracovní orgán vlády pro koordinaci bezpečnostní problematiky ČR. V této oblasti má vláda sama též řadu významných pravomocí. Podle čl. 43 ústavy rozhoduje

- o vyslání ozbrojených sil ČR mimo území státu a o pobytu ozbrojených sil jiných států na území ČR, avšak pouze na dobu nejdéle 60 dnů, jde-li:
  - o plnění závazků plynoucích z mezinárodních smluv o společné obraně proti napadení;
  - o účast na mírových operacích na základě rozhodnutí mezinárodní organizace, které je ČR členem a se souhlasem přijímajícího státu;
  - o účast na záchranných pracích při pohromách živelného či ekologického charakteru;
- o průjezdu či přeletu ozbrojených sil jiných států přes území ČR,
- o účasti ozbrojených sil ČR na vojenských cvičeních mimo území státu a účasti ozbrojených sil jiných států na území ČR.

O všech výše uvedených rozhodnutích je vláda povinována neprodleně informovat parlament. Ten však může rozhodnutí vlády zrušit, pokud nesouhlas vyjádří nadpoloviční většina členů jedné z komor.

Parlament ČR

Svým způsobem významného aktéra s významnými pravomocemi v oblasti mezinárodních styků a zahraniční politiky státu představuje parlament. Parlament, konkrétně Poslanecká sněmovna, jako nejvyšší orgán zákonodárné moci, schvaluje **programové prohlášení vlády**, a tím i zaměření a úkoly zahraniční politiky vlády republiky. O plnění úkolů v této oblasti poslance informuje ministr zahraničních věcí ve svých exposé. Úkoly týkající se zahraniční politiky státu se též zabývají **zahraniční výbory obou sněmoven**. Ty se spolu s nejvyššími činiteli parlamentu v rovině této **parlamentní diplomacie** tak podílejí na plnění úkolů zahraniční politiky státu.

Další oblast působnosti parlamentu se týká území republiky. Jedině parlamentu přísluší měnit **hranice státu,** a to na základě ústavního zákona (čl. 11 ústavy).

V oblasti **mezinárodních smluv** ústava v čl. 49 při jejich **ratifikaci** vyžaduje souhlas Poslanecké sněmovny i Senátu. Konkrétně se jedná o mezinárodní smlouvy:

- upravující práva a povinnosti osob,
- spojenecké, mírové a jiné politické smlouvy,
- smlouvy, ze kterých vzniká členství České republiky v mezinárodních organizacích,
- hospodářské smlouvy všeobecné povahy,
- smlouvy o dalších věcech, jejichž úprava je vyhrazena zákonu.

V oblasti spojené s bezpečností státu dle čl. 43 parlament:

- rozhoduje o vyhlášení válečného stavu, je-li Česká republika napadena nebo je třeba plnit závazky z mezinárodních smluv o společné obraně,
- rozhoduje o účasti ČR v mezinárodních obranných organizacích,
- vyslovuje souhlas s vysláním ozbrojených sil ČR mimo území státu a o pobytu ozbrojených sil jiných států na území ČR, nejsou-li tato rozhodnutí v pravomoci vlády.

Parlament též schvaluje rozpočet ČR, v jehož rámci ovlivňuje objem prostředků určených vládě a jejím rezortům včetně ministerstva zahraničí.

I když si rozhodující a určující postavení v řízení mezinárodních styků uchovávají ústřední orgány státu, v současnosti jsou dalšími aktéry v této oblasti také **aktéři na regionální úrovni**, jejichž činnost je náplní oblasti diplomacie označované jako **paradiplomacie** (viz kapitolu 2). Legislativní základ pro to vytváří **zákon o krajském zřízení** (č. 129/2000 Sb.), kde se v § 28 o pravomocech těchto samosprávných územních celků uvádí:

1. „Kraj může spolupracovat s územními samosprávnými celky jiných států a být členem jejich mezinárodních sdružení.
2. Kraje mohou uzavírat s územními samosprávnými celky jiných států smlouvy o vzájemné spolupráci. Obsahem spolupráce mohou být jen činnosti, které patří do samostatné působnosti kraje, který smlouvu uzavírá."

Dále pak § 35 odst. h) zastupitelstvu každého kraje umožňuje „rozhodovat o spolupráci kraje s jinými kraji a o mezinárodní spolupráci".

Jednou z konkrétních forem samostatného působení kraje v oblasti mezinárodních styků je zřizování a činnost **kanceláří či zastoupení kraju v rámci EU v Bruselu**. Společnou platformu pro působení regionálních aktérů představuje od roku 1994 **Výbor regionů EU** (Comittee of Regions)

jako poradní orgán EU v otázkách místní a regionální samosprávy. Každý členský stát je zastupován volenými představiteli krajů, měst a obcí. České republice v tomto orgánu po jejím vstupu do EU připadlo 12 míst.

Vzhledem k tomu, že oblast zahraniční politiky a mezinárodních vztahů má více dimenzí a podílí se na ní i více institucí (prezident, parlament, vláda a její orgány), vyžaduje proto náležitou koordinaci mezi těmito složkami. Ústava však náležitě tyto otázky nedefinuje, a v praxi tak koordinace, pokud jde o jednotnost a konzistentnost zahraniční politiky, představuje závažný problém.

6.3 Poslání, pravomoci a struktura MZV ČR

Na *vládní úrovni* je diplomacie spojena především s posláním a působením *Ministerstva zahraničních věcí*. Jeho poslání a pravomoci jsou v ČR ve smyslu § 6 zákona č. 2/1969 Sb. ve smyslu úprav zákonem č. 21/1993 Sb. a dalších úprav následující:

- Ministerstvo zahraničních věcí je ústředním orgánem státní správy České republiky pro oblast zahraniční politiky, v jejímž rámci vytváří koncepci a koordinuje zahraniční rozvojovou pomoc a koordinuje vnější ekonomické vztahy.
- Ministerstvo zahraničních věcí zabezpečuje vztahy České republiky k ostatním státům, mezinárodním organizacím a integračním seskupením, koordinuje aktivity vyplývající z dvoustranné a mnohostranné spolupráce s výjimkou věcí náležejících do působnosti Ministerstva spravedlnosti.
- Ministerstvo zahraničních věcí dále zejména:
  - koordinuje činnost ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy v oblasti zahraničních vztahů na jim svěřených úsecích státní správy, působí k tomu, aby na těchto úsecích byly dodržovány závazky vyplývající pro Českou republiku z mezinárodních smluv, jakož i z členství České republiky v mezinárodních organizacích,
  - zajišťuje ochranu práv a zájmů České republiky a jejích občanů v zahraničí,
  - řídí zastupitelské úřady v zahraničí,
  - plní úkoly při zabezpečování styků s orgány cizích států v České republice a v zahraničí,
  - plní úkoly při správě majetku České republiky v zahraničí,
  - koordinuje a zabezpečuje přípravu, sjednávání a vnitrostátní projednávání mezinárodních smluv a dohod,

- zabezpečuje vyhlašování mezinárodních smluv, jimiž je Česká republika vázána,
- sleduje dodržování a provádění mezinárodních smluv a dohod z hlediska uplatňování zájmů České republiky,
- uděluje souhlas v případech dovozu a vývozu vojenského materiálu,
- zajišťuje přípravu pracovníků pro výkon zahraniční služby,
- organizačně a technicky zabezpečuje volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky v zahraničí a plní úkoly při volbách do Evropského parlamentu.

Ministr zahraničních věcí

Ministr zahraničních věcí patří z hlediska svého rezortu k nejvýznamnějším členům vlády. V současné době je jeho funkce též jako již několikrát předtím spojena s funkcí místopředsedy vlády. Jeho pravomoc vymezuje ústava a další zákony a nařízení. Do jeho kompetence patří:

- provádět zahraniční politiku na základě směrnic hlavy státu, vlády nebo parlamentu,
- udržovat běžné styky se stálými diplomatickými zástupci i představiteli jiných států a mezinárodních organizací,
- řídit zastupitelské úřady v zahraničí,
- chránit zájmy státu a jeho občanů v zahraničí,
- dbát v oblasti mezinárodních styků na součinnost při všech aktech jiných ústavních orgánů a ministerstev,
- podávat zprávy, návrhy, odborná vyjádření a doporučení jiným orgánům na poli zahraniční politiky.

Při oficiálním pobytu na území cizího státu ministr zahraničí požívá všech diplomatických výsad a imunit.

Základní **struktura Ministerstva zahraničních věcí** je v současnosti (stav k 4. 6. 2011) následující: **ministr** se **třemi náměstky** a **generálním sekretářem** a celkem **osm sekcí** členěných na jednotlivé odbory: sekce ministra (součástí je diplomatický protokol), sekce bezpečnostně-multilaterální, sekce Evropská, sekce mimoevropských zemí a rozvojové spolupráce, sekce ekonomické spolupráce a zahraniční prezentace, sekce právní a konzulární, sekce zpracování informací a sekce logistická (viz Přílohu XII).

6.4 Československí a čeští ministři zahraničí

Edvard Beneš (1884–1948) – 1913 docent a 1922 profesor sociologie, 1915 odešel do emigrace, kde se s T. G. Masarykem a M. R. Štefánikem

stal vedoucím představitelem československého odboje v zahraničí proti Rakousko-Uhersku s cílem vytvořit samostatný československý stát. 1915 s Masarykem inicioval vznik Českého komitétu zahraničního, 1916 se stal generálním tajemníkem Československé národní rady, na konci války v roce 1918 se stal ministrem zahraničních věcí a ministrem vnitra prozatímní československé vlády, od listopadu 1918 do prosince 1935 byl ministrem zahraničí ve všech československých vládách, 1921–1922 současně předsedou vlády. 1923–1935 člen národně socialistické strany, 1919–1926, 1929–1935 poslanec Národního shromáždění. 1935 zvolen druhým československým prezidentem. 1919–1920 zastupoval Československo na Pařížské mírové konferenci. Jako ministr zahraničí a posléze i jako prezident měl rozhodující vliv na československou zahraniční politiku, orientovanou především na spojenectví s Francií. Stál u zrodu Společnosti národů. 1923 zvolen do Rady SN, 1926 jejím předsedou, 1927 předsedou bezpečnostního a arbitrážního výboru SN, 1932 opět zvolen do Rady SN, kde byl jedním z jejích místopředsedů, 1932–1934 generálním zpravodajem odzbrojovací konference, 1935 předsedou XVI. Shromáždění SN. Iniciátor Malé dohody proti revizionistickým snahám Maďarska a československo-sovětského spojenectví (1935) proti ohrožení nacistickým Německem. Pod nátlakem britské a francouzské vlády v září 1938 přijal Mnichovskou dohodu, posléze se vzdal prezidentské funkce a odjel do zahraničí. 1939 protestoval proti okupaci českých zemí u generálního tajemníka SN, posléze inicioval vytvoření Československého národního výboru v Paříži. 1940 v Londýně vytvořil československou státní reprezentaci v exilu, kde opět zaujal prezidentskou funkci. 1943 uzavřel novou spojeneckou smlouvu se Sovětským svazem. V exilu se též dohodl s komunisty o obnově demokratického Československa. Na základě toho koncem války jmenoval vládu Národní fronty. Vycházel z představy poválečné spolupráce mezi Východem a Západem. Po únoru 1948 však odmítl nastolení komunistického monopolu moci, odmítl podepsat novou ústavu, v červnu 1948 abdikoval a v září téhož roku zemřel.

Milan Hodža (1878–1944) – slovenský agrární politik, poslanec uherského sněmu, profesor slovenských dějin, 1918–1919 zástupce čs. vlády v Budapešti, 1918–1938 poslanec Národního shromáždění 1920–1938 místopředseda celostátního výboru agrární strany, 1919–1920 a 1926–1927 ministr pro sjednocení zákonů, 1922–1926 a 1932–1935 ministr zemědělství, 1926–1929 ministr školství, 1935–1938 předseda vlády. Po volbě E. Beneše prezidentem od prosince 1935 do února 1936 také ministrem zahraničních věcí. Ve 30. letech autorem plánu na ekonomickou užší součinnost podunajských států (*Hodžův plán*). Po Mnichovu emigroval do Francie, kde založil Slovenskou národní radu jako opoziční odbojový

orgán vůči Čs. národnímu výboru E. Beneše, jehož byl odpůrcem pro neshody v národnostní otázce, zejména v česko-slovenském vztahu. Odešel do USA, kde propagoval projekt poválečné federace podunajských států mj. jako obrany proti pronikání sovětského vlivu do střední Evropy.

Kamil Krofta (1876–1945) – historik, stoupenec Benešovy zahraničněpolitické linie. 1920–1921 vyslanec ve Vatikánu, 1921–1925 v Rakousku, 1925–1927 v Německu, 1927–1935 náměstek ministra zahraničí E. Beneše. Po Benešově volbě prezidentem 1936–1938 ministrem zahraničí. Po Mnichovu abdikoval a odešel do ústraní. Za války se zapojil do činnosti odbojového Přípravného národně revolučního výboru, zatčen gestapem a do konce války vězněn. Na následky věznění záhy zemřel.

František Chvalkovský (1885–1945) – právník, 1924–1927 poslanec za agrární stranu, 1927–1932 vyslanec v Německu, 1932–1938 v Itálii, 1938–1939 ministr zahraničí v období tzv. druhé republiky. Stoupenec podřízení se nacistickému Německu. Za českou stranu spolu s prezidentem E. Háchou 15. 3. 1939 podepsal Hitlerův protokol o připojení českých zemí k Německu. 1939–1945 vyslancem Protektorátu Čechy a Morava u říšské vlády v Berlíně. Nebyl však členem tamního diplomatického sboru, funkce vyslance byla vázána jen na fyzickou osobu, podřízenou říšskému protektorovi, instituce vyslanectví neexistovala.

Jan Masaryk (1886–1948) – syn T. G. Masaryka, 1919–1922 chargé d´affaires československého vyslanectví v USA, 1925–1938 vyslanec ve Velké Británii. Odpůrce politiky appeasementu, 1939–1945 přední činitel československého zahraničního odboje. 1940–1945 ministrem zahraničí v československé exilové vládě v Londýně, 1942–1945 i jejím místopředsedou, 1944–1945 pověřen též řízením Ministerstva národní obrany. Od osvobození do března 1948 ministr zahraničí všech tří vlád Národní fronty. Podobně jako E. Beneš věřil v možnost poválečné spolupráce mezi Východem a Západem. Aktivně podporoval vznik a činnost OSN. Za Československo se účastnil její ustavující konference v San Francisku. 1946 byl zvolen prezidentem Světové federace sdružení pro Spojené národy (WFUNA). V únorové vládní krizi 1948 nepodal demisi. V březnu téhož roku za stále diskutovaných okolností a příčin tragicky zahynul.

Vladimír Clementis (1902–1952) – slovenský komunistický politik, původně advokát, publicista, 1935–1938 poslanec Národního shromáždění. Pro nesouhlas se sovětsko-německým paktem o neútočení 1939 vyloučen z komunistické strany, 1945 opět přijat. 1939–1940 se zapojil do československého odboje ve Francii, následně ve Velké Británii, kde pracoval jako redaktor v československé sekci BBC. Ve vládách Národní fronty 1945–1948 státním tajemníkem ministerstva zahraničních věcí, po skonu J. Masaryka

ministrem zahraničí. V rámci vnitrokomunistických čistek 1950 odvolán z funkce, obviněn z protistranické a protistátní činnosti a 1952 v procesu proti skupině v čele s bývalým generálním tajemníkem KSČ R. Slánským spolu s dalšími odsouzen k smrti a popraven.

Viliam Široký (1902–1971) – slovenský komunistický politik, 1935–1938 poslanec Národního shromáždění, za války v ilegálním odboji, posléze vězněn. 1945–1954 předseda slovenské KS, 1945–1953 místopředseda vlády, Po odstranění Vl. Clementise 1950–1953 ministrem zahraničí, 1953–1963 předseda vlády. Po únoru 1948 se podílel na vykonstruovaných politických procesech. Proto 1963 odvolán ze všech funkcí.

Václav David (1910–1996) – komunistický politik, koncem války člen domácího ilegálního vedení KSČ, ve vedení KSČ i po válce, 1951–1953 místopředseda Národního shromáždění, 1953–1968 ministrem zahraničních věcí. V srpnu 1968 patřil ke stoupencům sovětské okupace. 1969–1971 velvyslanec v Bulharsku, 1953–1972 místopředsedou a 1972–1987 předsedou Svazu československo-sovětského přátelství. 1969–1990 poslanec Sněmovny lidu Federálního shromáždění, 1971–1986 jejím předsedou a místopředsedou FS.

Jiří Hájek (1913–1993) – původně sociálně demokratický, po únoru 1948 komunistický politik, vystudoval práva, za války vězněn nacisty, po válce poslancem Národního shromáždění, profesor Vysoké školy politických a hospodářských věd a přední odborník na mezinárodní vztahy. 1955–1958 velvyslancem ve Velké Británii, 1957–1962 náměstkem ministra zahraničí, 1962–1965 stálý zástupce Československa v OSN, 1965–1968 ministr školství. V dubnu 1968 jmenován ministrem zahraničí ve vládě O. Černíka, aktivní stoupenec reformního kurzu KSČ. V srpnu 1968 protestoval proti sovětské okupaci v RB OSN. Na sovětský nátlak odvolán, nucen odejít z MZV, vyloučen z KSČ. 1968–1972 pracoval v Historickém ústavu ČSAV, 1973 nucen odejít do důchodu. Patřil k předním činitelům čs. disentu. V lednu 1977 jedním z prvních signatářů Charty 77 a spolu s V. Havlem a filozofem J. Patočkou jedním z jejích mluvčích (opět 1979–1980). 1988 spoluzakladatel a předseda Čs. helsinského výboru. Po listopadu 1989 1990–1992 poradcem předsedy FS A. Dubčeka.

Ján Marko (1920) – slovenský komunistický politik, původně ekonom. 1965–1968 ministrem bez portefeuille, poté místopředseda Slovenské národní rady. V lednu 1969 převzal funkci ministra zahraničí, jehož rezort do té doby po odvolání J. Hájka řídil předseda vlády O. Černík. Funkci vykonával do konce roku 1971.

Bohuslav Chňoupek (1925–2004) – slovenský novinář a publicista, aktivní stoupenec normalizace, po nástupu M. Gorbačova stoupenec

perestrojky. 1969–1970 ústředním ředitelem Čs. rozhlasu, 1970–1971 velvyslanec v Sovětském svazu. 1971–1988 ministr zahraničních věcí. 1972–1990 poslanec Sněmovny lidu FS, 1989 vyloučen z KSČ. Své působení v zahraniční politice vylíčil v pamětech *Memoáre in claris.*

Jaromír Johanes (1933) – profesí kariérní diplomat, jeden z prvních absolventů elitního Moskevského státního institutu mezinárodních vztahů (MGIMO). 1959–1961 na tiskovém odboru MZV, 1961–1964 atašé čs. velvyslanectví v Londýně, 1964–1969 poradce ministra zahraničí, 1969–1971 generální konzul v Sydney, 1971–1974 vedoucí kanceláře ministra, 1974 – 1976 velvyslanec v Kanadě, 1976–1982 velvyslanec v USA, 1982–1988 náměstek, posléze první náměstek ministra zahraničí, 1988–1989 ministr zahraničí.1989–1991 pracovník MZV, 1991–1994 rada vyslanec čs. velvyslanectví v Turecku.

Jiří Dienstbier (1937–2011) – původně novinář, zahraničně politický redaktor a komentátor Čs. rozhlasu, 1964–1967 korespondent pro Dálný východ, 1968–1969 korespondent v USA. V srpnu 1968 se aktivně podílel na vysílání Čs. rozhlasu proti sovětské okupaci. Vyloučen z KSČ, zbaven možnosti pracovat v oboru. Přední činitel čs. disentu. Signatář a 1979 a 1985 mluvčí Charty 77, 1979–1982 normalizačním režimem vězněn. V listopadu 1989 přední činitel Občanského fóra. Od prosince 1989 do voleb v červnu 1990 místopředseda federální vlády a ministr zahraničních věcí, opětně i v období do voleb 1992. Od 1990 poslanec Sněmovny lidu FS, 1991 předseda Rady Občanského hnutí. Svými zahraničně politickými aktivitami výrazně přispěl k obnovení suverénního a nezávislého postavení Československa ve světě. Mj. po vzoru někdejšího Marshallova plánu v roce 1990 navrhl program hospodářské pomoci zemím bývalého sovětského bloku v Evropě (*Dienstbierův plán*). Své představy o mezinárodním uspořádání vyjádřil ještě v disentu v publikaci *Snění o Evropě* a své vzpomínky vydal v knize *Od snění k realitě.* 1998–2001 zvláštní zpravodaj Komise OSN pro lidská práva pro FR Jugoslávii, Bosnu a Hercegovinu a Chorvatsko. Zkušenosti z této mise zpracoval v knize Daň z krve. V roce 2008 za ČSSD zvolen do Senátu PČR, kde byl předsedou Výboru pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost.

Jozef Moravčík (1945) – právník a vysokoškolský pedagog, poslanec SNR a SL FS za Veřejnost proti násilí a pak Hnutí za demokratické Slovensko. Od července 1992 do zániku ČSFR v prosinci 1992 posledním československým ministrem zahraničních věcí. 1993–1994 ministrem zahraničních věcí SR, 1994 předseda vlády SR.

Jozef Zieleniec (1946) – ekonom, po 1989 spoluzakladatel ODS, 1992 ministrem mezinárodních vztahů ve vládě ČR, 1993–1997 první ministr zahraničí ČR, od 1996 též místopředseda vlády. Pro nesouhlas s finančními

praktikami v ODS v říjnu 1997 na vládní i stranické funkce rezignoval. 2000–2006 senátorem, 2002–2003 se jako člen Konventu o evropské budoucnosti podílel na vypracování Smlouvy o Ústavě pro Evropu, 2004–2009 poslanec Evropského parlamentu.

Jaroslav Šedivý (1929) – historik a vědecký pracovník se zaměřením na československou zahraniční politiku, na počátku normalizace vyloučen z KSČ a zbaven možnosti pracovat v oboru. V prosinci 1989 se stal poradcem ministra zahraničí J. Dienstbiera. Měl výrazný podíl na vypracování a realizaci koncepce zahraniční politiky Československa jako suverénního a nezávislého státu. 1990-1994 velvyslanec ČSFR a posléze ČR ve Francii. 1995–1997 velvyslanec v Belgii a Lucembursku s pověřením zastupovat ČR i u NATO a ZEU. Na podzim 1997 se jako odborník stal ministrem zahraničí ve vládě V. Klause po demisi J. Zieleniece. Ve funkci pokračoval také v roce 1998 v následné vládě J. Tošovského. 1999–2002 velvyslanec ve Švýcarsku. Kromě historických prací vztahujících se k československo-sovětským vztahům, Metternichovi, Napoleonovi a ruským děkabristům publikoval své vzpomínky (*Černínský palác v roce nula, Velvyslancem u Eifellovy věže, Diplomacie je uměním kompromisu).*

Jan Kavan (1946) – jeden z hlavních představitelů studentského hnutí v období Pražského jara, 1969 emigroval do Velké Británie, kde vystudoval mezinárodní vztahy a historii. Aktivně se podílel na podpoře disentu v Československu. Po návratu z emigrace se po listopadu 1989 zapojil do politické a veřejné činnosti za Občanské fórum, 1990–1996 poslanec FS a poté PS PČR, 1996–2000 senátor za ČSSD, 1998–2002 ministr zahraničních věcí, od 1999 též místopředsedou vlády, 2002 zastupoval vládu v Konventu o evropské budoucnosti, 2002–2003 jako první český představitel předsedou (57.) Valného shromáždění OSN.

Cyril Svoboda (1956) – právník, zastával řadu funkcí ve vládě a parlamentu, mj. od 1990 vládní poradce, do 1992 ředitel legislativní sekce Úřadu vlády ČR, 1992–1996 první náměstek ministra spravedlnosti, od 1995 členem KDU-ČSL, od 1998 poslanec, 1996–1998 náměstek ministra zahraničních věcí, 1998 ministr vnitra, 2002–2004 místopředseda vlády a ministr zahraničních věcí, 2004–2006 ministr zahraničních věcí, 2001–2003 a 2009–2010 předseda KDU-ČSL.

Alexandr Vondra (1961) – původně geolog, aktivně se v 80. letech zapojil do činnosti disentu, 1989 mluvčí Charty 77, 1990–1992 zahraničně politický poradce prezidenta V. Havla. 1992–1997 první náměstek ministra zahraničních věcí, 1997–2001 velvyslanec v USA, 2003 z diplomacie odešel. 2006–2007 nakrátko ministr zahraničních věcí. Od 2006 senátor za ODS,

2007–2009 místopředseda vlády pro evropské záležitosti. 2010–2012 ministr obrany.

Karel Schwarzenberg (1937) – z knížecího rodu Schwarzenbergů, po roce 1948 emigroval do Rakouska, kde studoval práva a lesnictví. Po návratu po listopadu 1989 byl v období 1990–1992 kancléřem prezidenta republiky. Od 2006 senátor, 2007–2009 a 2010–2013 ministr zahraničních věcí a první místopředseda vlády.

Jan Kohout (1961) – historik a odborný pracovník v oblasti mezinárodních vztahů, na MZV od 1985, po 1990 zde prošel řadou vedoucích funkcí. 2002–2004 1. náměstek ministra zahraničních věcí, 2004–2008 velvyslanec, stálý představitel ČR při EU, 2008–2009 náměstek ministra, v období 2009–2010 místopředseda vlády a ministr zahraničních věcí, ministrem opět v roce 2013.

Lubomír Zaorálek (1956) – vystudoval filozofii, počátkem 90. let kooptován do Federálního shromáždění za Občanské fórum, od 1996 poslancem za ČSSD, od konce 90. let místopředsedou strany a stínovým ministrem zahraničních věcí, 2002–2006 předsedou Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, poté jejím místopředsedou. Ministrem zahraničních věcí je od ledna 2014.

7. ZAHRANIČNÍ ORGÁNY STÁTU PRO MEZINÁRODNÍ STYKY

Zahraničními orgány pro mezinárodní styky se rozumí takové orgány a úřady, které vysílající stát zřizuje a vysílá k jiným aktérům mezinárodních vztahů, tedy ke státům či mezinárodním organizacím s posláním hájit u nich zájmy tohoto státu.

V zásadě se tyto orgány dělí na dvě kategorie:[168]

- diplomatické,
- nediplomatické.

Diplomatické zahraniční orgány se dále člení na:

- diplomatické mise,
- stálé mise u mezinárodních organizací,
- delegace v mezinárodních organizacích a na mezinárodních konferencích,
- zvláštní mise.

Zahraniční orgány nediplomatické povahy představují konzulární úřady, agenti, komisaři.

Uvedené členění však není jednoznačné. Někteří další autoři odborné literatury toto rozčlenění na uvedené dvě kategorie (diplomatické a nediplomatické) předem nečiní.[169] Jiní uvádějí, že toto původně velmi ostré rozdělení se dnes již stírá.[170] Někteří autoři naproti tomu hovoří jen o diplomatických misích v podobě, jak je pojímá Vídeňská úmluva o diplomatických stycích (1961).[171] Na webových stránkách Ministerstva zahraničních věcí ČR jsou pod označením Diplomatické mise zahrnuty všechny druhy zahraničních zastoupení ČR i v ČR.[172]

V následujícím textu bude postupováno podle členění uvedeného v úvodu s některými doplněními.

---

[168] Členění podle DAVID, V.; SLADKÝ, P.; ZBOŘIL, F. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. Praha: Leges, 2008, s. 173.

[169] KLEINER, J. *Diplomatic Practice. Between Tradition and Innovation*. New Jersey – London – Singapore etc.: World Scientific, 2010, s. 95; ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 430 an.

[170] ONDŘEJ, J. *Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 196.

[171] FELTHAM, R. G. *Příručka diplomata*. Praha: SLON, 2003, s. 30 an.; CHATTERJEE, CH. *International Law and Diplomacy*. London: Routledge, 2007, 167 an.

[172] Dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/adresar_diplomatickych_misi/index.html.

7.1 DIPLOMATICKÉ MISE

Diplomatická mise představuje jednu z nejdůležitějších kategorií diplomacie. Je definována jako „instituce, která je více než úřad; je institucí, do níž jsou vysílajícím státem do přijímajícího státu vysíláni zástupci, aby tam dosáhli řady cílů, zejména aby podporovali kulturní, ekonomické, politické a jiné vztahy mezi vysílajícím a přijímajícím státem".[173]

Diplomatickými misemi se v praxi souhrnně rozumí zastupitelské úřady daného státu v zahraničí. Uvedený pojem má i další významy: označuje poslání, s nímž byl diplomat vyslán do zahraničí a vůbec jeho působení v místě akreditace, též to může být krátkodobá pracovní cesta vysokého diplomata s konkrétním určením jeho poslání či souhrnné označení diplomatických i dalších pracovníků daného zastupitelského úřadu. Též se tímto pojmem rozumí úřední prostory zastupitelského úřadu.[174]

Z hlediska vztahů mezi státy a principu rovnosti (i když mnohdy formální) je důležitá skutečnost, že každý suverénní stát má **aktivní i pasivní vyslanecké právo** (*právo legace – ius legationis*), tj. vysílat a přijímat diplomatické zástupce.

7.1.1 Historický vývoj diplomatických misí

Instituce diplomatických misí měla dlouholetý historický vývoj, projevující se v označení, poslání a postavení diplomatů stojících v jejich čele, či vykonávajících svou misi samostatně. Hlavním rysem diplomatických misí od počátku mezinárodních vztahů a diplomacie **až do období renesance** bylo to, že byly vykonávány *ad hoc*, tj. měly **přesně určené a časově omezené poslání**. Posléze **až do současnosti** již tyto mise v podobě diplomatických zastoupení nejrůznějšího druhu a úrovně mají rozhodující měrou **trvalý, rezidentní charakter**, odrážející již permanentní intenzitu vztahů mezi jednotlivými aktéry mezinárodních vztahů.

Jak bylo již výše uvedeno, diplomatické mise byly zpočátku jednorázového charakteru. Příkladem může být poselstvo oznamující panovníkovi jiné země nastoupení nového panovníka ve vlastní zemi či delegace mající mandát sjednat mezi dvěma státy mírovou, přátelskou či spojeneckou smlouvu.

Mezi nejstarší formy diplomatických vztahů spojené s činností diplomatických misí se řadí **proxenie**, tj. pohostinství, v **antickém Řecku**. Existovaly na několika úrovních – mezi jednotlivými osobami, rody, kmeny

[173] CHATTERJEE, CH. *International Law and Diplomacy*. London: Routledge, 2007, s. 167.

[174] Srov. HUBINGER V. *Encyklopedie diplomacie*. Praha: Libri, 2006, s. 46–47. Ten navíc do této kategorie zařazuje na rozdíl od výše uvedeného členění i orgány nediplomatické povahy, jako jsou generální konzuláty a konzuláty.

až do úrovně jednotlivých městských států. Jejich smysl spočíval v tom, že obyvatel určitého města (*proxen*) prokazoval úsluhy a pohostinství osobám z jiného města, ať už šlo o osoby soukromé, či posly, a byl prostředníkem mezi nimi a úřady svého města. Konkrétně sjednával cizím poselstvím jejich přijetí u vládních institucí a poskytoval jim rady v oblasti diplomatické etikety. Za to se mu dostávalo určitých obchodních, daňových, soudních a jiných výhod od města, zájmy jehož obyvatel ve svém městě zastával. Proxenie tedy neměly povahu vlastní diplomatické mise či diplomatického zastoupení, ale byly prostředníkem k jejich realizaci. Z dnešního pohledu by se jednalo o instituce mající tak do určité míry spíše povahu honorárních konzulátů.[175]

Vlastním diplomatickým jednáním byli pověřováni **poslové** a **vyslanci**. Nejvyšší úroveň představovali poslové označovaní jako **heroldi** (či podle jasnosti hlasu též jako *kerykes*), kteří byli považováni za potomky boha Hermese, který byl jako syn nejvyššího boha Dia poslem bohů. To, že Hermes jako patron diplomatů byl zároveň i bohem obchodu, dokládalo, že k výkonu diplomatické profese bylo třeba velké obratnosti, chytrosti jakož i rafinovanosti a lstivosti, protože Hermes přitom byl nejen ochráncem poutníků, ale i podvodníků a zlodějů. Heroldi, tito prominentní diplomatičtí emisaři, byli považováni za nedotknutelné, požívající tak vlastně diplomatické imunity. Poslání z vůle bohů vyslancům přisuzoval i Homér, který je spojoval s **anděly** (*angeloi*) představující vlastně také posly mezi bohy a lidmi.

Výběr vyslanců a určení jejich povinností měly svá přísná pravidla. V některých řeckých státech (například Athény, Sparta, Korint) byli **vyslanci voleni**. Členové poselstva byli rovnoprávní. Později se ujala praxe volit do čela poselstva jeho vedoucího (*presbeis*). Pokud se vedení diplomatické mise neujal sám nejvyšší představitel státu či města, kandidát musel být starší padesáti let, pocházet ze zámožného rodu, mít náležitou autoritu a vazby na proxeny v jiných městech. Důležité byly též **komunikační schopnosti** vyslanců, proto se jimi stávali i řečníci či herci (viz kapitolu 8).

Volitelé vyslanců po návratu veřejně projednávali a **schvalovali výsledky** vyslané **mise**, včetně finančních nákladů. Schvalování výsledků mise však nebylo vždy bezproblémové a odráželo rozpornost různých politických skupin a jejich zahraničněpolitickou orientaci. Příkladem je tzv. **Filokratův mír** z roku 346 př. n. l. mezi Makedonií a Athénami a jejich spojenci, který makedonskému králi přiznával dosažené výboje v Řecku. Slavný athénský

[175] MYSLIL, S. *Diplomatické styky a imunity: se zvláštním zřetelem k výsledkům Vídeňské kodifikační konference konané v roce 1961*. Praha: ČSAV 1964, s. 16; DAVID, V.; SLADKÝ, P.; ZBOŘIL, F. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. Praha: Leges, 2008, s. 42.

řečník Démosthenes, který stál v čele skupiny odmítající hegemonistické snahy makedonského krále Filipa II., se v této souvislosti proslavil řadou obratných projevů, známých jako „filipiky". Při projednávání v athénském shromáždění dokonce signatáře uzavřeného míru Filokrata a dalšího významného athénského řečníka a Filokratova bratra Aischina obviňoval z vlastizrady. Démosthenes zase byl Aischinem obviňován z demagogie, úplatnosti a šíření pomluv. Do této kampaně se proti Démosthenovi zapojil svými listy osobně i makedonský panovník.

Další významnou instituci vztahující se k činnostem a řízení diplomatických misí ve starověkém Řecku představovaly výše zmíněné **amfiktyonie** (viz kapitolu 5), které kromě jiného rozhodovaly i o **vysílání či přijímání diplomatických poselstev**.

Podobné instituce vztahující se k činnosti a řízení diplomatických misí nalézáme i ve **starověkém Římě**. Řecké proxenii je analogické právo pohostinství – **ius hospitii**. Významnou úlohu plnilo zejména v počátečním, královském období římských dějin kněžské kolegium **fetialů** (viz kapitolu 5). Fetialové plnili kromě projednávání důležitých zahraničněpolitických aktů, jako bylo uzavírání dohod a smluv, též úlohu poselstev, vyslaných ohlásit danému městu, že porušilo své vztahy s Římem. Pokud do 33 dnů nepřišla očekávaná reakce, fetialové informovali senát a lid, oprávněné vyhlásit válku. Podobná úloha fetialům náležela i při sjednávání a uzavírání míru.

V republikánském období byl hlavním orgánem tvorby a výkonu zahraniční politiky **senát**. Tomu také na rozdíl od pravomoci fetialů z královského období připadlo právo vysílat poselstva k ostatním panovníkům a také přijímat cizí poselstva. Za vyslance (**legáty**)[176] byli senátem obyčejně voleni sami senátoři. Pro potřebu obratného vyjednávání byli za vyslance podobně jako předtím v antickém Řecku určováni také řečníci. V císařském období, kdy došlo k celkovému oslabení moci senátu, senátu zůstaly již jen některé pravomoci, například jmenování vyslanců.

Pro styk římské obce a jejích jednotlivých občanů s příslušníky jiných kmenů byli určeni **rekuperátoři**. Byl to zvláštní druh smírčích soudců volených v počtu 3–5 a řešících zejména majetkové spory mezi Římany a ostatními městy a kmeny. Později se tato instituce zabývala též stížnostmi obyvatel římských provincií na tamní římské místodržící.

[176] Z lat. *legare* – vyslat se zmocněním, podobně delegát. Též emisar z lat. *emittere* – vyslat na misi, pověřit posláním, v angličtině pak *envoy* (z fr. *envoyer* – posílat), *emissary* používáno pro označení posla s tajným posláním). Pro rychlého posla pověřeného doručováním zpráv se ujalo označení kurýr (z fr. *courir* – utíkat, běžet).

Řada forem, pravidel a uzancí vztahujících se k činnosti a organizaci diplomatických misí z období diplomacie antického Řecka a Říma byla vzorem a inspirací v dalším vývoji zejména evropské diplomacie.

V **období středověku** v Evropě významný mocenský faktor, který určoval i podobu diplomacie, představovaly křesťanské církve. V oblasti působnosti římskokatolické církve konkrétně pak instituce **papežství** (viz kapitolu 3). V oblasti působnosti řeckokatolické církve pak císařové **Byzantské říše**, kteří byli zároveň na základě principu tzv. cesaropapismu i nejvyššími církevními představiteli.

Významnou roli plnily **křesťanské mise**, které spolu se šířením křesťanství (a tím i podmaněním christianizovaného území) měly i diplomatický a zpravodajský aspekt. Z nejznámějších misí tohoto druhu v našem prostředí lze uvést *misi Konstantina a Metoděje*, kteří pár let předtím, než byli začátkem 60. let 9. století vysláni na známou misi na Velkou Moravu, vedli diplomatické poselstvo byzantského císaře Michaela III. k Chazarům u Kaspického moře.

V oblasti organizace diplomatického zastoupení spojnici papeže a vládce Byzantské říše v Cařihradě představovaly tzv. **apokrisiarie**. K jejich vzniku došlo poté, co po zániku Západořímské říše v roce 476 došlo k oslabení ústřední papežské moci a papežové své naděje vkládali v pomoc byzantského císaře. Tato instituce, jejíž činnost trvala od 6. do poloviny 8. století, však nebyla reciproční. Podobné zástupce si ve stejné době u byzantského císaře vydržovali též patriarchové z Alexandrie, Antiochie a Jeruzaléma.[177]

Apokrisiarie nelze ještě považovat za předchůdce stálých diplomatických zastoupení, protože jejich činnost se netýkala mezinárodních, ale jen církevních, případně obchodních záležitostí. Ale to nevylučovalo, aby tito *apokrisarii* či též *responsales* neměli za úkol sledovat i politické dění na dvoře byzantského císaře a v říši vůbec.[178]

Další kategorií v rámci diplomatických misí byl **legát** *(legatus)*. Diplomaty s tímto označením vysílali nejen panovníci a velcí feudálové, ale i svobodná města a také obchodní sdružení. Posléze se označení legát začíná vztahovat jen na vyslance papeže. **Papežští legáti** byli pověřováni zvláštními úkoly církevní a politické povahy. Například projednávání podmínek nástupu nových panovníků ve státech křesťanské Evropy a zajišťování poslušnosti papeži. Byli též přítomni u křížových výprav. V českém prostředí například působili i jako vyslanci basilejského koncilu při vyhlašování tzv. kompaktát s husity v Jihlavě v roce 1436.

[177] MATTINGLY, G. *Renaissance Diplomacy*. London: Penguin Books Ltd. 1965, s. 61.
[178] ADAMOVÁ, K.; KŘÍŽKOVSKÝ, L. *Stručné dějiny diplomacie*. Praha: C.H.Beck, 2002, s. 73.

Ve 13. století se začal používat pro vyslance termín **ambasador**, který je až do současnosti používán jako označení pro nejvyššího diplomatického zástupce. V původní podobě je tento termín znám již z Caesarových *Zápisků o válce galské* jako *ambactus*, tj. služebník, vazal. Do diplomatické titulatury ho poprvé zavedli Benátčané v roce 1268 – v italštině *ambasciatore*.[179] Po zavedení označení ambasador se termín legát stal označením pro diplomata nižšího stupně. Ale ještě v 17. století byli tito ambasadoři v latinských zemích stále označováni jako legáti. Podobně diplomata nižšího stupně ve světské diplomacii označoval pojem **nuncius**. Jeho posláním bylo jen doručit určenou zprávu na rozdíl od legáta zmocněného jednáním. Později toto označení přešlo výlučně **na papežské vyslance**. Do nižší kategorie diplomatů se řadil též **procurator**. Původně to byla hodnost spojená s působením jen v církevních záležitostech. Ale protože diplomatická praxe v mezinárodních vztazích (vyjednávání, podpis smluv atd.) vyžadovala kvalifikované odborníky, kteří byli tehdy jen v církvi, uplatnil se tento titul i ve světské oblasti. Na rozdíl od předchozího nuncia měl prokurátor vyšší postavení, protože již měl jistou vyjednávací pravomoc, i když plnohodnotných pravomocí vyslanců nedosahoval. Vedle toho zvláštní postavení měli i v období středověku a počátku novověku také **heroldi**, pověření především jednáním o příměří, zajatcích, doručováním zpráv a sjednáváním spojeneckých svazků.[180]

Vedle již výše uvedených diplomatických funkcí se mezi diplomaty střední úrovně řadili pověřenci (*mandatarii*), na té vůbec nejnižší úrovni to pak byli poslíčkové (*censores, fauti, varletti, cognini*) či písaři (*tabelarii*).[181]

I přes snahu o systemizaci uvedeného množství označení diplomatů však až do 15.–16. století nepanoval striktně ustálený řád. Státy tak vysílaly své zástupce s řadou nejrůznějších označení. U těch vyšších vedle již zmíněných i s označením *ablegatus, orator, commissarius, agens, secretarius, deputatus* či *consilliarius*.[182] První pokus o systemizaci a klasifikaci diplomatických zástupců učinil ve svém díle *Ambaxiator brevilogus* (1436)

[179] V latině *ambaxiator*, od slovesa *ambactiare* – jít na misi. Základ tohoto výrazu přešel též do češtiny, kde se podle anglických pojmů (Ambassador a Embassy) používá zejména v mimoprofesním prostředí ve znění ambasador a ambasáda jako ekvivalent velvyslance a velvyslanectví.

[180] MYSLIL, S. *Diplomatické styky a imunity: se zvláštním zřetelem k výsledkům Vídeňské kodifikační konference konané v roce 1961*. Praha: ČSAV 1964, s. 26.

[181] KRÁLIK, J. *Letokruhy diplomacie. Tri tisícročia rastu a krpatenia*. Bratislava: Iura Edition, 2003, s. 98.

[182] MYSLIL, S. *Diplomatické styky a imunity: se zvláštním zřetelem k výsledkům Vídeňské kodifikační konference konané v roce 1961*. Praha: ČSAV 1964, s. 27; ADAMOVÁ, K.; KŘÍŽKOVSKÝ, L. *Stručné dějiny diplomacie*. Praha: C.H.Beck, 2002, s. 96.

Bernard du Rosier (viz kapitolu 3), který označení ambaxiator a legatus přiřknul diplomatům vyšší třídy, zatímco označení nuncius a procurator mělo přináležet diplomatům nižší třídy.[183]

V **období novověku** došlo v označení diplomatických zástupců k určitým posunům. Pojmem **ambasador** se namísto vyslance označuje **velvyslanec**, který je pojímán již jako osobní zástupce hlavy státu, a tím i jako nejvyšší diplomatická hodnost, což platí dodnes. Titul velvyslance si však nárokovaly mezi sebou jen mocnosti, což též byla praxe, která se udržela až do poloviny 20. století. **Oslovení** velvyslance bylo nejdříve *Magnificus* nebo *Spectabilis*. Při jednáních o Vestfálský mír se pak prosadilo jako všeobecné oslovení **Excelence**, původně vyhrazené jen knížatům a jejich manželkám. Poprvé toto oslovení pro své diplomaty používal již koncem 11. století císař Jindřich IV. V období baroka se titul velvyslance stal ještě květnatějším připojením epitet *mimořádný a zplnomocněný – extraordinaire et plénipotentiaire* (viz níže).

K odstranění různorodé a roztříštěné praxe v označování diplomatických zástupců zásadní měrou přispěl až **v 19. století Vídeňský kongres.** Vedle souboru opatření vytvářejících novou státoprávní architekturu ponapoleonské Evropy kongres přijal 19. března 1815 tzv. **Vídeňský reglement**.[184]

Tento řád stanovil **jednotnou klasifikaci diplomatických zástupců**. *1. třídu* tvořili **velvyslanci** a jim na roveň postavení (papežští) **legáti** nebo **nunciové**. Pouze tito byli považováni za reprezentanty svého panovníka. Označení velvyslanec však bylo vyhrazeno jen diplomatickým zástupcům ve vztazích mezi mocnostmi. Do *2. třídy* pak patřili **vyslanci, ministři** nebo ostatní osoby pověřené u panovníka. Diplomaty na této úrovni pověřovali vládcové menších států. Ve *3. třídě* byli zařazeni **chargé d´affaires** pověření u ministrů zahraničních věcí. Toto zařazení se týkalo diplomatických zástupců v menších státech, kde dočasně nepůsobil vyslanec.

V roce 1818 pak bylo toto rozčlenění ještě upraveno tzv. **Cášským protokolem**, kdy se mezi 2. a 3. třídu ještě vsunula třída **ministrů-rezidentů**, později označovaná jako *zplnomocnění ministři*.[185] Vídeňský reglement si přes všechny hektické změny v mezinárodních vztazích podržel svou

[183] ADAMOVÁ, K.; KŘÍŽKOVSKÝ, L. *Stručné dějiny diplomacie*. Praha: C.H.Beck, 2002, s. 95.

[184] Byl podepsán 19. března 1815 zástupci osmi mocností, které byly signatáři Pařížského míru (1814), tj. Rakouska, Španělska, Francie, Velké Británie, Portugalska, Pruska, Ruska a Švédska. Tento dokument se stal součástí Závěrečného aktu kongresu, přijatého 9. června téhož roku. Signatáři k připojení vyzvali i další panovníky.

[185] MYSLIL, S. *Diplomatické styky a imunity: se zvláštním zřetelem k výsledkům Vídeňské kodifikační konference konané v roce 1961*. Praha: ČSAV 1964, s. 55; ADAMOVÁ, K.; KŘÍŽKOVSKÝ, L. *Stručné dějiny diplomacie*. Praha: C.H.Beck, 2002, s. 15.

platnost téměř půl druhého století, kdy pak byl v roce 1961 nahrazen Vídeňskou úmluvou o diplomatických stycích.

Pokud jde o trvání a povahu diplomatické mise, zásadní a moderní změnu v této oblasti přinesla praxe **diplomacie italských městských států v období renesance.** Diplomatické mise postupně přestávaly být jednorázovými a časově omezenými. Vládci jednotlivých italských městských států začali mezi sebou zřizovat **stálé diplomatické mise** obsazované **rezidentními diplomaty.** Posléze se tato praxe ujala i ve vztahu k ostatním evropským panovníkům a též i mezi nimi navzájem.

Někteří autoři spatřují předchůdce těchto rezidentních diplomatů ve výše uvedených apokrisiariích. Jiní uvádějí jako příklad prokurátory vysílané koncem 13. století aragonským králem Jakubem II. k papeži či prokurátory anglického panovníka na počátku 14. století vysílané do Paříže.[186]

Za prvního jménem známého rezidentního diplomata bývá uváděn **Nicodemo Tranchedini da Pontremoli**, vyslanec milánského vévody Francesca Sforzy ve Florencii. Pontremoli, který ve Florencii působil již předtím několik let jako důvěrník mezi Sforzou a vlivným florentským občanem Cosimou di Medici, nastoupil svůj úřad s akreditovaným titulem *orator resident* v roce 1450 a setrval v něm celkem 17 let.[187] Jiní autoři zase za první stálou misi (bez udání jména) považují tu, kterou tentýž milánský vladař zřídil v roce 1455 anebo už v roce 1453 v Janově.[188] Milánští diplomaté působili od druhé poloviny 15. století mimo vlastní Itálii též v Paříži a Londýně. Postupně též docházelo k tomu, že tento druh diplomatického zastoupení byl reciproční.[189]

Za první stálé zastupitelství v období renesanční diplomacie **mimo Itálii** je považováno španělské vyslanectví v Londýně, v jehož čele stál od roku 1487 **Rodrigo Gonzales de Puebla**. V roce 1510 bylo zřízeno stálé diplomatické zastoupení francouzského panovníka ve Španělsku a u císaře Svaté říše římské, stejný rok byl u císaře jmenován i anglický vyslanec.

[186] MATTINGLY, G. *Renaissance Diplomacy*. London: Penguin Books Ltd. 1965, s. 41–62.

[187] McCLANAHAM, G. W. *Diplomatic Immunity. Principles, Practices, Problems*. Washington: Georgetown University, 1989, s. 43.

[188] MATTINGLY, G. The First Resident Embassies: Medieval Italian Origins of Modern Diplomacy. In JÖNSSON, CH.; LANGHORNE, R. (eds). *Diplomacy. II. History of Diplomacy*. London – Thousand Oaks – New Delhi: SAGE Publications, 2004, s. 223.

[189] ANDERSON, M. S. *The Rise of Modern Diplomacy 1450-1919*. London – New York: Longman, 1993, s. 2 an.

7.1.2 Diplomatické mise v současnosti

Poslání a funkce diplomatických misí ve vztazích mezi státy

Diplomatické mise jsou jednotlivými státy zřizovány proto, aby reprezentovaly svůj stát, podávaly informace o dění v přijímajícím státě a jednaly o otázkách, týkajících se vzájemných vztahů. Jsou koncipovány i jako nástroje ke spolupráci v mnohem širším záběru, tj. jak na poli politickém, tak i hospodářském, kulturním, sociálním a vědeckém.[190]

Protože uvést vyčerpávající výčet poslání a funkcí dnešních diplomatických misí by bylo velmi zdlouhavé, **Vídeňská úmluva o diplomatických stycích** (dále VÚDS), která byla přijata na závěr Vídeňské kodifikační konference 18. dubna 1961 na návrh Komise OSN pro mezinárodní právo, uvádí ty nejdůležitější v čl. 3 odst. 1 (Příloha V) následovně:

a) zastupovat vysílající stát ve státě přijímajícím;
b) chránit zájmy vysílajícího státu a jeho příslušníků ve státě přijímajícím v rozsahu dovoleném mezinárodním právem;
c) vést jednání s vládou přijímajícího státu;
d) zjišťovat všemi zákonnými prostředky podmínky a vývoj v přijímajícím státě a podávat o nich zprávy vládě vysílajícího státu;
e) podporovat přátelské vztahy mezi vysílajícím a přijímajícím státem a rozvíjet jejich hospodářské, kulturní a vědecké styky.

Stejné úkoly v tomto smyslu připadají i diplomatickým zástupcům, kteří v těchto misích pracují.

V podmínkách ČR diplomatické mise ve své činnosti vycházejí z koncepce zahraniční politiky ČR. Podrobněji mezi jejich úkoly patří zejména:

- navazovat a rozvíjet styky a jednat se státními orgány, organizacemi, institucemi a představiteli veřejného života a s občany, jakož i s mezinárodními organizacemi a institucemi v přijímajícím státě,
- zajišťovat konzulární činnost v určeném konzulárním obvodu,
- navrhovat a na pokyn ústředí připravovat a zabezpečovat návštěvy oficiálních představitelů ČR a přijímajícího státu a podílet se na jejich jednání,
- získávat, zpracovávat, hodnotit a zasílat MZV informace o vnitropolitické, zahraničněpolitické, hospodářské a kulturní situaci přijímajícího státu se zvláštním zřetelem na jeho vztahy k ČR,

[190] MYSLIL, S. *Diplomatické styky a imunity: se zvláštním zřetelem k výsledkům Vídeňské kodifikační konference konané v roce 1961*. Praha: ČSAV 1964, s. 108–109.

- informovat MZV o činnosti hlavních informačních prostředků v přijímajícím státě se zaměřením na publicitu o ČR, hledat a využívat vhodné formy a prostředky k šíření informací a publicity o ČR,
- sledovat plnění mezinárodních smluv, kterými jsou ČR a přijímající stát vázány, a předkládat návrhy na smluvní nebo jinou úpravu vztahových otázek s přijímajícím státem,
- udržovat styky se společnostmi přátel ČR a s krajanskými organizacemi,
- spolupracovat s českými centry,
- napomáhat při navazování a rozvoji styků českých subjektů s partnery v přijímajícím státě,
- hospodařit s majetkem ČR v zahraničí, který jí byl svěřen.[191]

Diplomatické mise tohoto druhu jsou **stálými misemi**, existují tak dlouho, jak dlouho mezi příslušnými subjekty existují diplomatické vztahy.

Druhy diplomatických zastoupení mezi státy

Diplomatické zastoupení mezi státy je realizované v podobě **zastupitelského úřadu**.

Druh zastupitelského úřadu odráží úroveň a druh vztahů mezi danými státy či státy a mezinárodními organizacemi. V současnosti se většinou již jedná o **velvyslanectví**, což je úroveň, která již dnes není vyhrazena jen vztahům mezi velkými státy, ale jako důkaz rovnosti států – ať velkých či malých – v podstatě mezi všemi státy. Diplomatické zastoupení na úrovni **vyslanectví** (též legace) se již prakticky nepoužívá. Existují však ještě další druhy:

Stálé zastoupení mezi státy v minulosti například existovalo v rámci německo-německých vztahů, když SRN v rámci *Ostpolitik* v roce 1972 uznala Německou demokratickou republiku jako druhý německý stát na území předválečného Německa. Historická sounáležitost obou německých států (byť byly rozdílné režimy) byla v příslušné smlouvě vyjádřena tím, že oba státy mezi sebou zřídily diplomatické styky nikoli na úrovni běžných velvyslanectví, ale právě stálých zastoupení. Toto označení se používá ale i ve vztahu k mezinárodním organizacím (viz níže).

Tradičně z minulosti má speciální typ diplomatického zastoupení v cizině Svatý Stolec (Vatikán) v podobě **apoštolské nunciatury.**

Svou zvláštnost mají i členské země britského Commonwealthu, které měly a některé i dnes ještě mají společnou hlavu státu, a nemohly si tak vyměňovat velvyslance a které mají mezi sebou a některé také ve vztahu

[191] Dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/adresar_diplomatickych_misi/urady_ceske_republiky_v_zahranici.html. [cit. 18. 5. 2014].

k jiným státům zastupitelský úřad s názvem **vysoká komise**. Například Botswana tento druh diplomatického úřadu v Londýně používá i pro jiné státy, mezi nimi i pro Českou republiku.

Z jiných zemí Libye v období Kaddáfího vlády používala k označení svých zastupitelských úřadů v cizině název *lidové byro* (People´s Bureau).

Dalším druhem zastupitelského úřadu je **styčný úřad**. Konkrétně například ČR ho má v Ramalláhu s diplomatickou působností pro Palestinská autonomní území (Pásmo Gazy, Západní břeh Jordánu).

I když zastupitelské úřady mohou mít rozdílné názvy, je zpravidla dbáno hodnosti diplomatů, konkrétně vedoucích misí, kterými jsou mimořádní a zplnomocnění velvyslanci (k tomu blíže viz dále) jako například pro ČR v případě uvedené Libye či Botswany.

Úroveň úřadu však nemusí být reciproční. Například pokud jde o diplomatické vztahy mezi Českou republikou a Palestinou: Palestina má v Praze zastupitelský úřad na úrovni velvyslanectví s čele s mimořádným a zplnomocněným velvyslancem, ČR naproti tomu výše uvedený styčný úřad v čele s vedoucím zastupitelského úřadu bez uvedení diplomatické hodnosti.

7.2 STÁLÉ MISE PŘI MEZINÁRODNÍCH ORGANIZACÍCH

Mise států při mezinárodních organizacích jsou též stálými misemi, stejně jako běžná diplomatická zastoupení mezi státy. Jejich postavení, jakož i výsady a imunity jsou upraveny *Vídeňskou úmluvou o zastoupení států v jejich stycích s mezinárodními organizacemi univerzální povahy* (Příloha IX), kterou podobně jako úmluvy o diplomatických stycích a o konzulárních stycích z let 1961 a 1963 přijala 14. března 1975 konference OSN. Problémem však je, že smlouva dosud nebyla ratifikována patřičným počtem států, a tudíž nevstoupila v platnost. Další problém představuje též skutečnost, že smlouvu nepodepsaly USA, Rakousko a Švýcarsko, jejichž souhlas jako nejvýznamnějších tzv. hostitelských států je rovněž nutný. Proto tato smlouva není závaznou mezinárodněprávní normou, ale vodítkem pro postup v dané problematice. Neexistenci komplexní právní normy proto zatím suplují dílčí smlouvy, například smlouvy uzavírané členskými státy dané mezinárodní organizace či tzv. hostitelské dohody *(headquarters agreements)*, které jsou dohodami o sídle organizace s danou zemí, kde má organizace sídlo či kde se má konat případně i mezinárodní konference.[192]

[192] TRÁVNÍČKOVÁ, Z. Mezinárodněprávní rámec diplomacie. In VESELÝ, Z. a kol. *Diplomacie v měnícím se světě*. Praha: Professional Publishing, 2009, s. 89–91.

Tento druh mise zastupuje daný stát při **mezinárodních organizacích** a dnes také **integračních seskupení**, kterých je sám členem. K jejím úkolům patří zejména:

- zajišťovat zastoupení vysílajícího státu u dané mezinárodní organizace,
- udržovat potřebný kontakt mezi vysílajícím státem a danou mezinárodní organizací,
- jednat s danou mezinárodní organizací nebo působit v jejím rámci,
- sledovat činnost dané mezinárodní organizace a informovat o ní vládu svého státu,
- podporovat mezinárodní spolupráci směřující k naplňování cílů a zásad příslušné mezinárodní organizace.

Například Česká republika má **stálé mise při OSN v New Yorku, Ženevě a Vídni** (celkový přehled viz Příloha XIV).

Vedle stálých misí při mezinárodních organizacích existují jim na roveň postavené i jiné druhy diplomatických zastoupení. Například ve vztahu k EU je to **Stálé zastoupení ČR při EU** v Bruselu.[193] Ve vztahu k Severoatlantické alianci ČR zastupuje **Stálá delegace ČR při NATO v Bruselu**.[194]

Naproti tomu mezinárodní organizace mají v daném státě své zastoupení pod různými, označeními (kancelář či středisko), jako je například Informační centrum OSN v Praze.

Specifický vývoj prodělaly v rámci Evropské unie **zastupitelské úřady Evropské komise v členských státech unie.** Názorně to lze dokumentovat na vztahu k České republice, kde v roce 1992 v Praze nejdříve zahájila svou činnost jako stálé diplomatické zastoupení *Delegace Evropské komise.* Po vstupu ČR do EU v roce 2004 se delegace transformovala v *Zastoupení Evropské komise*, které bylo přeřazeno z kategorie diplomatických misí do kategorie mezinárodních organizací jako informační a kontaktní centrum Evropské komise v České republice. Zastoupení je součástí tiskového a komunikačního servisu EK.[195]

V nečlenských zemích a při mezinárodních organizacích se po nabytí platnosti Lisabonské slouvy (1. prosince 2009) dosavadní delegace EK změnily na delegace EU.

Pokud není daný stát členem příslušné mezinárodní organizace a zajímá se o její činnost, může u ní mít **status pozorovatele**. V OSN tak mají toto postavení v kategorii nečlenských států Svatý stolec a Stát Palestina. Stálými pozorovateli této největší mezinárodní organizace je i více než 70 mezinárodních

[193] Blíže viz http://www.mzv.cz/eu.
[194] Blíže viz http://www.mzv.cz/nato.brussels.
[195] Blíže viz http://ec.europa.eu/ceskarepublika/aboutus/index_cs.htm.

organizací a entit jako například Evropská unie, Africká unie, Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě či Mezinárodní olympijský výbor.

7.3 DELEGACE V MEZINÁRODNÍCH ORGANIZACÍCH A NA MEZINÁRODNÍCH KONFERENCÍCH

Nestálé a ***ad hoc* mise** svým způsobem představují delegace v mezinárodních organizacích a na mezinárodních konferencích. I jejich postavení, funkce, výsady a imunity zahrnuje výše zmíněná *Vídeňská úmluva o zastoupení států v jejich stycích s mezinárodními organizacemi univerzální povahy*. Vzhledem k tomu, jak bylo řečeno, že nevstoupila v platnost, řídí se postup v této oblasti předpisy a praxí příslušných mezinárodních organizací a jejich smlouvami s hostitelskými státy. Například *Dohoda o sídle mezi OSN a Švýcarskem* z r. 1946 a *Dohoda o sídle mezi OSN a USA* z r. 1947.

Delegace na jednání příslušné mezinárodní organizace je delegací vyslanou státem k účasti na zasedání jejího orgánu, zpravidla jejího plenárního zasedání. Příkladně lze uvést delegaci, kterou ČR vysílá na zahájení zasedání VS OSN. Je to tedy další složka působící vedle příslušného stálého zastoupení či stálé delegace u dané mezinárodní organizace.

Delegace je složena z vedoucího delegace a dalších členů diplomatické či administrativně technické povahy. Složení delegace volně jmenuje vysílající stát, pověřovací listiny vydává podle povahy akce zástupce kompetentního orgánu státu.

Další kategorii představují **funkcionáři mezinárodních organizací**, kteří plní úkoly plynoucí z funkce, do níž byli zvoleni. Příkladem může být Jan Kavan, který byl v období 2002–2003 předsedou Valného shromáždění OSN během jeho 57. zasedání.

Analogické postavení jako delegace v mezinárodních organizacích mají i delegace na mezinárodních konferencích. Jejich působnost, výsady a imunity jsou dočasné, omezené trváním příslušné konference.

7.4 ZVLÁŠTNÍ MISE

Vedle výše uvedených druhů diplomatických misí existuje též kategorie zvláštní mise, mající **dočasnou působnost**. Její definici podává v čl. 1 *Úmluva o zvláštních misích*, kterou přijalo svou rezolucí Valné shromáždění OSN 8. prosince 1969 a která vstoupila v platnost v roce 1985 (Příloha VIII): „Zvláštní mise je dočasná mise, zastupující stát, která je vyslána jedním státem do druhého státu s jeho souhlasem, za účelem jednání s ním

o určitých otázkách, nebo k provedení určitého úkolu ve vztahu k tomuto druhému státu…" Jedná se tedy o ***ad hoc* misi** ustavenou a vyslanou k řešení nějakého zvláštního problému, který není možno řešit pomocí běžné diplomatické mise. Na rozdíl od diplomatické mise, jejíž působnost je všestranná, zvláštní mise tedy plní jen daný **konkrétní a časově omezený úkol**. Tuto misi může vyslat jak **jeden, tak i více států a rovněž do jednoho i více států.**

Tento druh mise má i svá další specifika. K realizaci zvláštní mise **není nezbytnou podmínkou, aby mezi zainteresovanými státy musely existovat diplomatické či konzulární styky**. Zdárnost jednání mise pak může navázání diplomatických styků usnadnit.

Zvláštní mise též může vystupovat v roli prostředníka mezi znepřátelenými stranami. Příkladem, v dějinách světové i české diplomacie nechvalně známým, je tzv. Runcimanova mise z roku 1938, která měla přispět k řešení postavení sudetských Němců, a tím i vztahů mezi Československem a nacistickým Německem.

Na rozdíl od stálé diplomatické mise se též nevyžaduje u jejího vedení souhlas přijímajícího státu v podobě *agrément*. Přijímající stát však musí být informovaný o velikosti a složení této mise. V podstatě identické jsou ve vztahu k diplomatickým misím výsady a imunity (viz dále).

Konkrétním příkladem zvláštní mise může být výše uvedená kyvadlová diplomacie H. Kissingera.

Zvláštní mise mohou vedle států vysílat **i mezinárodní organizace**. Vedením takové mise jsou zpravidla pověřováni zkušení diplomaté, souběžné působící ve stálých diplomatických misích. Například v letech 1967–1971 působila na Blízkém východě mise zvláštního vyslance OSN Gunnara Jarringa, tehdejšího švédského velvyslance v Sovětském svazu (1964–1973). Posláním Jarringovy mise bylo po šestidenní válce z roku 1967 dosáhnout mírového uspořádání vztahů mezi Izraelem a znepřátelenými arabskými státy.

Vedle výše uvedených příkladů zvláštních misí, majících **povahu politickou**, existují též **zvláštní mise protokolární povahy**. Jedná se konkrétně o účast představitelů či zástupců daného státu na akcích druhého státu, jako je oslava jeho státního svátku, nástup nové hlavy státu či pohřeb hlavy státu, také například svatba panovníka. V čele těchto misí protokolárního charakteru bývají významní či i nejvýznamnější vládní a ústavní činitelé. Příkladem z poslední doby je například účast některých hlav státu – mezi nimi například českého prezidenta V. Klause – na pohřbu polského prezidenta L. Kaczyńského v Krakově po letecké havárii u Smolenska v dubnu 2010.

Další agendou zvláštní mise může být například mise dobré vůle či příprava materiálů pro konferenci, nad níž má gesci několik hlav států. J. Kleiner do agendy zvláštních misí řadí i přípravu a průběh summitů hlav států a šéfů vlád, jednání ministrů zahraničních věcí a vládních delegací. Za příklad uvádí návštěvu amerického prezidenta Richarda Nixona v Čínské lidové republice počátkem roku 1972, kdy mezi USA a ČLR navíc neexistovaly diplomatické styky.[196]

Většinou se na přípravě výše uvedeného typu zvláštních misí, jako je návštěva nejvyššího státního činitele, podílí příslušný zastupitelský úřad. Avšak někdy zvláštní mise mohou probíhat mimo ni a tajné mise dokonce i bez jejího vědomí.

Byť příslušná úmluva o zvláštních misích, jak bylo uvedeno výše, byla podepsána a vstoupila v platnost, přesto k ní do jara 2008 přistoupilo jen 38 států, včetně ČR. Mezi nimi ovšem chyběly tak významné státy jako USA, Rusko, Indie, Japonsko a řada západoevropských zemí.

7.5 SÍDLO A PŮSOBNOST STÁLÝCH DIPLOMATICKÝCH MISÍ

Sídlo stálé diplomatické mise státu v jiném státě **bývá zpravidla zřizováno v sídle vlády státu**, popřípadě mezinárodních organizací, u nichž je diplomatické zastoupení zřizováno, byť VÚDS tuto záležitost neřeší. V praxi však existují výjimky. Když po šestidenní válce Izrael přenesl v rozporu s rezolucí VS OSN sídlo své vlády z Tel Avivu do Jeruzaléma, řada států své mise ponechala v předchozím hlavním městě.[197]

Někdy jsou sídla mise též z praktických důvodů (malá rozloha) umisťovány nejen mimo hlavní město, ale i v jiném státě. Například české diplomatické zastoupení (i konzulární) pro Svatý stolec ve Vatikáně, Svrchovaný řád maltézských rytířů a San Marino je umístěné v Římě.[198]

V sídle mise mají být zásadně umístěny i její příslušné *úřadovny* s jejich vedoucími činiteli. Někdy však ne všechny. Konkrétně velvyslanectví ČR v Nizozemsku je v sídle nizozemské vlády v Haagu, ale vojenský a letecký přidělenec má své sídlo v Bruselu i pro ostatní země Beneluxu.

Působnost je **zpravidla vymezena pro jeden daný stát**, v němž diplomatická mise sídlí. Ve většině případů se ve vzájemných diplomatických

[196] KLEINER, J. *Diplomatic Practice. Between Tradition and Innovation*. New Jersey – London – Singapore etc.: World Scientific, 2010, s. 193 an.
[197] Velvyslanectví v Tel Avivu má i Česká republika. V Jeruzalémě je umístěn honorární konzulát.
[198] V případě San Marina je konzulární zastoupení taktéž v Římě, ovšem v rámci českého velvyslanectví v Itálii.

vztazích jedná o reciproční vztah. Například ČR má své velvyslanectví v Berlíně a SRN zase v Praze.

Existuje ale celá řada jiných řešení, jejichž příčina spočívá v intenzitě vzájemných mezistátních, a tím i diplomatických vztahů, na váhu padají také finanční a personální možnosti státu. S tím souvisí i **akreditace**, tj. pověření pro příslušné vedoucí misí. To také ovlivňuje početnost misí. Konkrétně se jedná o tyto případy:

- Vztah není reciproční, tj. že jeden stát má svůj zastupitelský úřad v hlavním městě druhého státu, tento však ho nemá v hlavním městě prvního státu a ani na jeho území. Například sídlo českého velvyslanectví pro Uzbekistán je v Taškentu, ale sídlo zastupitelského úřadu Uzbekistánu pro ČR je v Berlíně.
- Obdobou předchozího typu je situace, kdy ani jeden ze dvou států nemá svůj zastupitelský úřad v hlavním městě ani v jiné lokalitě dotyčného státu. Například pro Šalomounovy ostrovy má působnost české velvyslanectví v australské Canberře, reciproční zastupitelský úřad Šalomounových ostrovů se nachází v Bruselu.
- Zastupitelský úřad v jednom státě může mít na základě čl. 5 VÚDS působnost i pro jiné státy. Například české velvyslanectví v Addis Abebě má diplomatickou (i konzulární) působnost včetně Etiopie i pro Džibutsko, Madagaskar, Keňu, Burundi, Komory, Rwandu, Seychely, Tanzanii, Somálsko, Jižní Súdán a Ugandu. Etiopie má přitom svůj zastupitelský úřad pro ČR v Berlíně. V případě, kdy vysílající stát pověří téhož vedoucího mise v jednom i více státech, může vysílající stát v místě, kde vedoucí mise nemá své stálé sídlo, zřídit diplomatickou misi, řízenou chargé d'affaires ad interim.
- Zastupitelský úřad státu pro jiný stát sídlí v místě vlastního vysílajícího státu. Například sídlo zastupitelského úřadu San Marina pro ČR je na tamním ministerstvu zahraničí, rovněž tak zastoupení Gabonu či Singapuru.
- Diplomatické zastoupení ve vztazích mezi dvěma státy přebírá jiný stát či státy (tzv. *caretaker embassy*) a s tím souvisí i sídlo mise. Důvodem může být přerušení či neexistence vzájemných diplomatických styků. Například během 2. světové války Švýcarsko zastupovalo 35 zemí. Když byly v roce 1961 přerušeny diplomatické styky mezi USA a Kubou, zájmy USA na Kubě zastupovala švýcarské velvyslanectví v Havaně a kubánské zájmy vůči USA československé velvyslanectví ve Washingtonu (později švýcarské). Často se pro zastupování zájmů daného státu v této situaci přibírá i původní personál mise. V případě Kuby dokonce při švýcarském velvyslanectví vznikla

Zájmová sekce Spojených států (USINT). Podobně když v roce 1976 Island přerušil diplomatické styky s Velkou Británií (*třetí trescí válka*), britské zájmy na Islandu přešly do agendy Britské zájmové sekce při velvyslanectví Francie v Reykjavíku, sestávající vyjma velvyslance z pracovníků bývalého britského velvyslanectví.

- Na základě čl. 6 VÚDS je možné, aby dva nebo více států pověřily jako šéfa mise tutéž osobu, a tím i příslušný zastupitelský úřad zastupuje v přijímajícím státě více subjektů. Tuto možnost využily například malé státy karibské oblasti, které mají své společné mise v Ottawě, Ženevě či Bruselu pod hlavičkou Organizace východokaribských států, ač ne všechny jsou členy této organizace. O společném zastoupení uvažuje EU jako samostatný aktér mezinárodních vztahů. Někdy se může jednat jen o společné sdílení prostor úřadu. V roce 2006 tak například došlo k uzavření rámcové dohody o budování společných zastupitelských úřadů a konzulátů mezi Francií a Německem. Od roku 2010 fungují v jihoafrickém Kapském městě ve společně spravované budově konzuláty České republiky, Maďarska, Polska a Slovenska (tzv. Visegrádský dům).
- Diplomatické styky mohou existovat, i když nejsou vzájemně zřízeny diplomatické mise. K udržování diplomatických styků s jinými státy tak lze využít půdu mezinárodní organizace prostřednictvím příslušné stálé mise při OSN či země, v níž mají oba státy pro ni své zastupitelské úřady. Tento přístup se řadí do oblasti tzv. *úsporné diplomacie (cut-price diplomacy)*. Tak například Maledivy řádově udržují v zahraničí jednu desítku zastupitelských úřadů, ale diplomatické styky s celkem 140 státy.

Od uvedených řešení se pak také odvíjí **početnost misí**, kdy je jasné, že jejich počet neodpovídá počtu udržovaných diplomatických styků.

Krajním případem je vedle omezování početnosti pracovníků té které diplomatické mise **rušení zastupitelských úřadů**. Například **Česká republika** na základě poukazu vlády na potřebu úspor od roku 2008 do počátku roku 2011 zrušila velvyslanectví v Montevideu (Uruguay), Singapuru (Singapur), Luandě (Angola), Bogotě (Kolumbie, posléze obnovena), Caracasu (Venezuela), Kinshase (Kongo), Nairobi (Keňa), San´á (Jemen) a San José (Kostarika).[199] Některé zastupitelské úřady a jejich tituláři přitom měli pověření i pro další země. Nově byl naproti tomu v roce 2009 otevřen zastupitelský úřad v ázerbájdžánském Baku, na velvyslanectví byla rok předtím povýšena styčná kancelář v kosovské Prištině.

[199] Došlo také ke zrušení generálních konzulátů v Bonnu, Katovicích, Kapském Městě, Montrealu a Bombaji, v Sydney a Kapském Městě změněny na konzuláty, v Miláně a Montrealu na honorární konzuláty.

Aktuální přehled diplomatických misí ČR a dalších zastoupení lze nalézt na příslušných webových stránkách MZV. V tištěné podobě i elektronické podobě včetně personálií pak ve **Zprávě o zahraniční politice ČR** za příslušný rok (od roku 2011 již jen Stručný přehled zahraniční politiky ČR). Naproti tomu přehled velvyslanectví, konzulárních úřadů a zastoupení mezinárodních organizací včetně jmenného přehledu diplomatů působících v ČR poskytuje **Diplomatická listina** (Diplomatic List), kterou lze nalézt rovněž na výše uvedených webových stránkách MZV ČR. Výše uvedené přehledy pro jednotlivé země poskytují také ministerstva zahraničních věcí všech ostatních zemí.

7.6 STRUKTURA DIPLOMATICKÉ MISE

Struktura je závislá na oblastech a rozsahu činnosti, kterou má diplomatická mise plnit v místě svého působení. Strukturu lze pojmout ve dvou rovinách:

- personální a
- organizační podle obsahu a rozsahu činnosti mise.

Personální struktura mise

Personálně strukturuje misi VÚDS, která v čl. 1 rozeznává a definuje tyto pojmy:

- *šéf mise* (head of the mission, chef de mission) – vedoucí mise, osoba pověřená vysílajícím státem, aby vykonávala povinnosti spojené s touto funkcí;
- *členové mise* (members of the mission, membres de la mission) – rozumí se jimi jak šéf mise, tak členové personálu mise;
- *členové personálu mise* (members of the staff of the mission, membres du personnel de la mission) – rozumí se jimi členové diplomatického personálu, administrativního a technického personálu a také služebního personálu mise;
- *diplomatický personál* (members of the diplomatic staff, membres du personnel diplomatique) – skládá se ze členů personálu mise, kteří mají diplomatické hodnosti;
- *diplomatický zástupce* (diplomatic agent, agent diplomatique) – je jím šéf mise nebo člen diplomatického personálu mise;
- *členové administrativního a technického personálu* (members of the administrative and technical staff, membres du personnel administratif et technique) – rozumějí se jimi členové personálu mise, kteří jsou zaměstnaní v administrativních nebo technických službách mise;

- *členové služebního personálu* (members of the service staff, membres du personnel de service) – rozumí se jimi členové personálu mise, kteří jsou zaměstnaní v domácích službách mise;
- *soukromá služebná osoba* – rozumí se jí osoba, která je zaměstnána v domácích službách člena mise, který si ji platí, a která není zaměstnancem vysílajícího státu.

Vedoucí mise

Vedoucími mise – tituláři – jsou nejčastěji a nejběžněji diplomaté v hodnosti **velvyslanců**, a jim na roveň postavení papežští *nunciové* či v diplomatických vztazích mezi zeměmi Commonwealthu *vysocí komisaři*. Na základě vzájemného ujednání mezi příslušnými vládami jimi mohou být v určitých případech i diplomaté nižších hodností (vyslanci, ministři, papežští internunciové, chargé d'affaires – viz dále).

Vedoucího příslušné mise jmenuje hlava vysílajícího státu na návrh ministerstva zahraničí a vlády. K nástupu do své funkce vedoucí mise musí obdržet schválení přijímacího státu – **agrément**. Svého úřadu se vedoucí mise zpravidla ujímá po odevzdání **pověřovacích listin** hlavě přijímajícího státu. Vedoucímu mise může přijímající strana podle čl. 4 odst. 2 bez udání důvodů agrément neudělit. Stejně tak může jeho, případně i další členy mise, rovněž bez udání důvodu, prohlásit podle čl. 9 odst. 1 za *persona non grata*, tj. nežádoucí osobu (viz dále).

Vedoucí diplomatické mise je zodpovědný vedle plnění instrukcí a pokynů svého ústředí za formulování diplomatické politiky. V tom jsou mu nápomocni jako jeho hlavní poradci vedoucí jednotlivých úseků mise. Tato politika je podle britského diplomata a odborníka R. Felthama „plodem politického úsudku, intuice i politické moudrosti a je založena na důvěrné znalosti a porozumění obyvatelům a vládám obou zemí".[200] Může mít podobu doporučení a rad vlastní vládě i vládě hostitelské země, přijíždějícím politikům a obchodníkům. „Diplomatická politika je aspektem, který odlišuje diplomatickou misi od poštovního úřadu."[201]

Organizační struktura mise

Z hlediska obsahu a rozsahu činnosti lze vydělit následující hlavní úseky: politický, ekonomický a obchodní, kulturní, vojenský. V současné době je běžným zvykem, že k velvyslanectvím je připojena i konzulární agenda, a mají tudíž i konzulární oddělení (viz dále).

[200] FELTHAM, R. G. *Příručka diplomata.* Praha: SLON, 2003, s. 32.
[201] Tamtéž.

V konkrétní podobě jsou však určité diference. Například české velvyslanectví ve Washingtonu má následující organizační členění:[202]

- Sekce velvyslance,
- Sekce zástupce velvyslance,
- Politická sekce,
- Ekonomická sekce,
- Konzulární sekce,
- Kulturní sekce,
- Vojenská sekce,
- Administrativní sekce.

České velvyslanectví v Moskvě má tuto organizační strukturu:[203]

- Velvyslanec,
- Politicky úsek velvyslanectví,
- Ekonomicky úsek,
- Konzulární a vízový úsek,
- Úsek přidělence obrany,
- Styčný důstojník Policie ČR.

Velikost mise

U žádného druhu diplomatických zastoupení není univerzálně stanoveno početní určení. Ve VÚDS v čl. 11 odst. 1 je k tomu uvedeno: „Není-li zvláštní dohody o počtu členů personálu mise, může přijímající stát požadovat, aby počet personálu mise byl udržován v hranicích, které on považuje za rozumné a obvyklé, se zřetelem k okolnostem a podmínkám v přijímajícím státě a k potřebám příslušné mise" (Příloha V). V tomto duchu se vyjadřují i další podobné úmluvy. V podstatě je tak velikost misí dána na základě reciprocity.

Velikost personálního obsazení misí se odvíjí od intenzity vzájemných vztahů, daných mj. i postavením, které dané státy mají v mezinárodních vztazích. Závisí to i na finančních a personálních možnostech daného státu, které limitují i počet misí, jak o tom bylo hovořeno výše. O velikosti mise vypovídá i podoba její organizační struktury.

Vedle toho může být velikost mise ovlivněna i politickým a strategickým zájmem určitého státu vůči jinému v rámci složité mocensko-politické šachovnice. Výmluvný byl v tomto směru počet 150 pracovníků sovětského velvyslanectví na Grenadě zjištěný po intervenci USA v roce 1983. Takovou velikost mělo pro srovnání tehdejší velvyslanectví SRN v Paříži.

[202] Dostupné na: http://www.mzv.cz/washington/cz/o_nas/struktura_velvyslanectvi/index.html (stav ke květnu 2014).

[203] Dostupné na: http://www.mzv.cz/moscow/cz/o_velvyslanectvi/organizacni_struktura.html (stav ke květnu 2014)).

Nejpočetnější českou diplomatickou misi ve světě představuje v současné době Stálé zastoupení při EU v Bruselu, čítající stovku pracovníků.

Řada zemí z hlediska efektivity a úsporných důvodů snižuje počet misí, a tím i počet pracovníků v zahraniční službě. V tomto ohledu není česká diplomacie s poukazem na nedávné razantní snižování stavu žádnou výjimkou. Například v roce 2002 zavřelo řadu svých zastupitelských úřadů Dánsko. Německá diplomacie snížila své početní stavy od sjednocení v roce 1990 do roku 2008 ze zhruba 80 000 pracovníků na 6 550.[204]

7.7 Třídy, hodnosti a funkce diplomatů

Vedoucí diplomatických misí jsou podle čl. 14 odst. 1 VÚDS (Příloha V) rozděleni do **tří tříd**:

1. *Velvyslanci* (ambassadors) nebo *nunciové*. Jsou pověření u hlav států. Patří sem i jiní šéfové misí rovnocenné hodnosti, konkrétně *vysocí komisaři*.
2. *Vyslanci*, *ministři* a *internunciové*, kteří jsou též pověření u hlav států.
3. *Chargés d'affaires*, pověření u ministrů zahraničních věcí.

Toto rozčlenění do tříd nemá žádný vliv na postavení těchto diplomatů jakožto vedoucích misí a slouží pouze k určování seniority mezi diplomaty různých zemí. Rozdíl je tak pouze protokolární a týká se pořadí a etikety.

Pokud jde o to, do jaké třídy budou vedoucí misí přináležet, záleží podle čl. 15 VÚDS na dohodě států samotných mezi sebou.

Na rozdíl od diplomatických tříd **diplomatické hodnosti** vyjadřují strukturu a hierarchii **uvnitř diplomatické služby konkrétní země**. Je tím vyjadřováno kariérní a protokolární postavení diplomata spolu s jeho odbornou způsobilostí a připraveností na výkon zahraniční služby. Diplomatické hodnosti mohou být přiznány či propůjčeny.

V české diplomatické službě je v souladu s mezinárodní praxí členění hodností diplomatů, rozdělených do skupin, následující:[205]

Vedoucí diplomaté

- velvyslanec (Ambassador),
- rada-vyslanec (Ministr Counsellor).

[204] KLEINER, J. *Diplomatic Practice. Between Tradition and Innovation*. New Jersey – London – Singapore etc.: World Scientific, 2010, s. 125.

[205] Na rozdíl od tohoto členění publikovaného na oficiálních webových stránkách MZV ČR, (dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/velvyslanci/hodnosti_a funkce_diplomatu_objasneni.html). Kariérní řád pro diplomatické a konzulární pracovníky MZV ČR neuvádí členění do jednotlivých skupin a namísto hodnosti velvyslanecký rada používá označení rada (Příloha X, odd. V).

Vyšší (seniorní) diplomaté

- velvyslanecký rada (Counsellor of Embassy).

Nižší (juniorní) diplomaté

- I. tajemník (1st Secretary),
- II. tajemník (2nd Secretary),
- III. tajemník (3rd Secretary),
- atašé (Attaché).[206]

Do diplomatického profesního rámce patří i diplomaté v přípravě (studenti Diplomatické akademie, nově přijatí pracovníci MZV připravující se na misi), ale ti nemají žádné diplomatické hodnosti.

Pravidla a procedury při přiznávání diplomatických hodností spolu s potřebnými požadavky a předpoklady jsou obsahem kariérních řádů, které mají vypracována jednotlivá ministerstva zahraničních věcí.

Vedle hodností jsou rozlišovány také **funkce diplomatů**:

Mimořádný a zplnomocněný velvyslanec

Mimořádný a zplnomocněný velvyslanec je pověřen zastupováním svého státu a jejího nejvyššího představitele u hlavy či vlády jiného státu a je také vedoucím mise v přijímajícím státě. Do této funkce je diplomat jmenován prezidentem republiky po projednání vládou a na návrh ministra zahraničí. Označení „mimořádný" bylo v minulosti připojováno k označení velvyslance se zvláštním posláním. V současnosti znamená, že je jediným velvyslancem v čele zastupitelského úřadu vysílajícího státu v přijímajícím státě. Označení „zplnomocněný" znamená, že daný velvyslanec je vybaven pověřovacími listinami s určením zastupovat svůj stát v přijímajícím státě. Tento plný titul má naprostá většina vedoucích diplomatů v čele zastupitelských úřadů. Jen v britské diplomatické praxi a praxi některých dalších zemí Commonwealthu je vysoký komisař „akreditovaným zástupcem a zplnomocněncem" (*accredited Representative and Plenipotentiary*).

Pro objasnění rozdílu mezi hodností „vyslanec" a funkcí „mimořádný a zplnomocněný velvyslanec" je třeba uvést, že diplomatický pracovník může mít hodnost velvyslance, ale nemusí být jmenován mimořádným a zplnomocněným velvyslancem. Na větších a významných zastupitelských úřadech může být i více diplomatů v hodnosti velvyslance. Avšak jen jeden z nich může být „mimořádným a zplnomocněným velvyslancem" a tedy vedoucím mise jmenovaným prezidentem republiky.

[206] Hodnost atašé bývá propůjčována i nediplomatickým pracovníkům po dobu výkonu funkce – hospodářům úřadů a dalším, například působících v rizikových zemích.

Chargé d´affaires (vedoucí úřadu)

Funkce chargé d´affaires (CDA) přísluší diplomatovi pověřenému vedením zastupitelského úřadu, který není řízen mimořádným a zplnomocněným velvyslancem. Při jmenování CDA vysílající stát nežádá o souhlas hostitelské země (agrément) a jeho jmenování je pouze oznamováno cizímu ministerstvu zahraničí. VÚDS rozlišuje funkce:

Chargé d´affaires en pied (e. p.)

CDA e. p. *je dlouhodobě pověřeným* **vedoucím zastupitelského úřadu**, do jehož čela vysílající stát nedeleguje mimořádného a zplnomocněného velvyslance. Jmenování CDA e. p. může signalizovat i politické důvody, kdy není zájem vztahy povyšovat na „plnou" velvyslaneckou úroveň.

Chargé d´affaires ad interim (a. i.)

CDA a. i. je diplomatický pracovník **pověřený dočasným vedením zastupitelského úřadu** po dobu nepřítomnosti mimořádného a zplnomocněného velvyslance, který stojí nebo má stát v jeho čele (například v mezidobí před jmenováním nového velvyslance). V případě dlouhodobého vyslání CDA a.i. může signalizovat i zájem na dočasnosti takového řešení.

Česká republika má z politických důvodů delší dobu chargé d'affaires a. i. ve funkci vedoucího zastupitelského úřadu na Kubě a naopak. Podobně je tomu i ve vztazích mezi Íránem a Českou republikou, kde jsou zastupitelské úřady obou států vedeny chargé d´affaires e. p.

Atašé

Vedle toho, že atašé je nejnižší diplomatická hodnost, jak bylo uvedeno výše, je toto označení užíváno i jako **funkce pro diplomata, pověřeného konkrétní a speciální agendou**, k jejímuž řízení jsou zapotřebí příslušné odborné znalosti. Rozeznáváme tak například funkce kulturního, tiskového či vojenského atašé nebo přesněji česky řečeno **přidělence**. Tento termín určuje druh diplomatem vykovávané práce bez závislosti na diplomatické hodnosti. V podstatě to závisí na konkrétní podobě a rozsahu činnosti, kterou daná mise v místě svého působení vykonává. Pojem tohoto tzv. odborného atašé tak vyjadřuje jeho konkrétní odbornou činnost a nikoli titul, který může být jiný. Například u vojenských atašé vojenská hodnost, obchodní atašé je většinou vybírán z diplomatických úředníků s hodností tajemníků nebo radů.

Existují i další hodnosti a funkce vyšších diplomatů:

Stálý představitel (angl. *Permanent Representative*)

Označení se používá pro vedoucího stálé mise akreditovaného státem u mezinárodní organizace jako například OSN, majícího obvykle hodnost

velvyslance. Ve struktuře EU existuje Výbor stálých zástupců (*Comité des Représentants Permanents – COREPER).*

Mimořádný vyslanec

Tento titul byl označením pro vedoucího zastupitelského úřadu ve 2. diplomatické třídě, v oficiálním styku titulován jako (zplnomocněný) ministr. Toto označení nemělo reprezentativní charakter. Mise s ním spojená byla označována jako legace. V současnosti se již pro vedoucí stálých diplomatických misí nepoužívá.

Velvyslanec se zvláštním posláním (angl. *Ambassador-at-Large*, dř. *Special Envoy*) Tato kategorie je používána pro diplomaty, pověřené projednáváním specifických úkolů politické, ekonomické či diskrétní povahy, které není vhodné či možné projednávat standardní diplomatickou cestou, ale pomocí „tiché diplomacie". Zvláštní vyslanci nejsou akreditováni u žádné hlavy státu, vlády či mezinárodní organizace. K plnění úkolů jsou do této funkce jako „vyslanci dobré vůle" vybíráni známé a přijatelné osobnosti politického či kulturního života (například bývalí prezidenti, diplomaté či vědci). Pro tento druh velvyslance se používá též anglický termín *roving ambassador.*[207] Z řady z nich lze uvést amerického právníka a diplomata D. Scheffera, který se z pověření americké vlády jako odborník na válečné zločiny například podílel na vytvoření mezinárodních soudních tribunálů pro bývalou Jugoslávii a Rwandu.

Diplomatické pasy s hodností velvyslance se zvláštním posláním dostávají v ČR i v jiných zemích i ministři různých rezortů a vedoucí delegací na mezinárodních jednáních.

V minulosti byly také uděleny „čestné hodnosti velvyslance". Konkrétně v ČR ministr zahraničních věcí Jan Kavan rozhodl o udělení **čestné hodnosti velvyslanec** skupině bývalých diplomatických pracovníků, kteří byli v letech 1948–1953 z politických důvodů propuštěni z MZV a posléze vězněni.

Vysoký komisař (angl. *High Commissioner*, fr. *Haut Commissaire*)

Termín byl zčásti objasněn již výše v souvislosti s britskou diplomatickou praxí. V minulosti to bylo označení pro zmocněné vrcholné představitele na nesamostatných územích (například z rozhodnutí Společnosti národů na mandátním území Palestiny, z rozhodnutí OSN v Eritreji). V současnosti

[207] V praxi některých zemí se termínem *roving ambassador* označuje též nerezidentní velvyslanec, sídlící v mateřské zemi a země své akreditace příležitostně navštěvující. Srov. HUBINGER, V. *Encyklopedie diplomacie.* Praha: Libri, 2006, s. 133.

je toto označení v rámci OSN používáno jako titul pro vedoucí některých organizací humanitárního charakteru jako například vysoký komisař pro uprchlíky či vysoký komisař pro lidská práva.

Vysoký představitel/zástupce (angl. *High Representative*)

Titul označuje diplomata, který zastupuje mezinárodní organizaci nebo celek více států a jejich zájmy v určitém regionu. Příkladem může být Vysoký představitel pro Bosnu a Hercegovinu, jehož funkce byla zřízena Daytonskými dohodami z r. 1995 s úkolem dohlížet na implementaci mírových ujednání v oblasti. Tento představitel je zároveň i Zvláštním představitelem EU. Označení se též používá v EU – Vysoký představitel Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku.

O praxi předválečné sovětské diplomacie bylo v této souvislosti pojednáno výše (viz kapitolu 4).

7.8 Diplomatický sbor

V souvislosti s růstem stálých zastoupení u jednotlivých panovnických dvorů docházelo také k utváření stálého **diplomatického sboru** *(corps diplomatique).*[208] Toto „profesní bratrstvo" – jak to nazval H. Nicolson – se vyznačuje zvláštní charakteristikou, spočívající v tom, že jeho členové *mají společné profesní zájmy, avšak politické a obchodní zájmy jsou již rozdílné.*[209] Ve vlastním, užším pojetí se jedná o souhrn diplomatických zástupců (vedoucích misí) pověřených v daném státě. V širším smyslu je jedná o souhrn všech diplomatů působících v daném státě. Diplomatický sbor není právnickou osobou. Zpravidla má bdít nad dodržováním diplomatických výsad a imunit v daném státě a vystupovat kolektivně na jejich ochranu. Jako kolektivní těleso plní své role při ceremoniálních záležitostech (účast na významných akcích daného státu jako například nástup či úmrtí hlavy státu, oslavy státního svátku atd.).

Diplomatický sbor se může dále strukturovat na menší seskupení obyčejně podle geografické příslušnosti či příslušnosti k užšímu regionálnímu seskupení (například skupiny afrických, asijských či arabských států nebo zemí EU). V jejich rámci se komunikují záležitosti vztahující se ke společným záležitostem regionu vůči hostitelské zemi.

[208] Podrobněji k této problematice v rámci evropské diplomacie viz nejnověji CROSS, M. K. D. *The European Diplomatic Corps. Diplomats and International Cooperation from Westphalia to Maastricht.* Basingstoke – New York: Palgrave, 2007.

[209] BERRIDGE, G. R. *Diplomacy. Theory and Practice.* 2nd Edition. Basingstoke – New York: Palgrave 2002, s. 109.

Během diplomatické praxe se ustálila a osvědčila funkce reprezentanta diplomatického sboru označovaného jako **doyen**.[210] Zpravidla se jedná o služebně nejstaršího šéfa mise v daném státě (princip *ancienity*), v některých zemích s katolickou tradicí se jím stává papežský (apoštolský) nuncius. Tak tomu je i v čele diplomatického sboru v Praze.

Náplň práce doyena diplomatického sboru se týká ceremoniálních a protokolárních záležitostí a záležitostí spojených s každodenní činností diplomatů v dané zemi. Vláda hostitelské země v žádném případě nemůže vyvíjet nátlak na obsazení této funkce. Ve vztazích mezi diplomaty samotnými může ve sporech mezi nimi působit jako smírčí orgán.

Důležitým rysem ve stylu práce diplomatického sboru je posilování neformálních vazeb a kontaktů, které mohou přispět k usnadnění výkonu diplomatického poslání. K tomu slouží celá řada akcí pořádaných buď hostitelskou zemí, či zastupitelskými úřady vysílajících zemí.

7.9 Diplomatické výsady a imunity

Diplomatické výsady a imunity představují důležitý institut diplomatického práva.[211] Jsou základem pro nerušenou činnost misí a jejich personálu (princip *ne impediatur legatio*). Rozvoj diplomacie byl bez nich nemyslitelný již od jejích počátků.[212]

Na prvním místě byla především **ochrana osoby samotného diplomata**. Potřeba této ochrany se odvíjela od poznání, že je výhodnější posla druhé strany uchovat při životě a vytvořit mu podmínky pro plnění jeho poslání než ho zabít, což v minulosti také nebyl nikterak výjimečný případ. Proto se postulace požadavku **ochrany** a **nedotknutelnosti** posla objevuje již od počátku mezinárodních styků a diplomacie. Ve staroindickém souboru legend *Mahábhárata* je to formulováno nadmíru výmluvně: „Král nesmí zabít posla za žádných okolností. Král, který zabije posla, propadne se do pekel se všemi svými ministry."[213] A tak bylo také možno očekávat, že podobného zacházení se dostane i recipročně. Marcus Terentius Varro, považovaný za největšího učence starověkého Říma, na základě svých zkušeností jako vyslanec triumvira Pompeia

[210] Tento pojem, podobně jako „diplomatický sbor", však není ve VÚDS zmiňován ani definován.

[211] Protože v následujícím výkladu je daná problematika postižena jen v základním výčtu, odkazuji na práce právních odborníků. Z poslední doby viz například CHATTERJEE, CH. *International Law and Diplomacy*. London: Routledge, 2007, s. 188 an. Z dostupných titulů v češtině SEIDL-HOHENVELDERN, I. *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: ASPI, 2001, s. 181 an.

[212] K teoretickým právním názorům na historii diplomatických imunit viz blíže ADAMOVÁ, K.; KŘÍŽKOVSKÝ, L. *Stručné dějiny diplomacie*. Praha: C.H.Beck, 2002, s. 125 an.

[213] PAUL, V. *Nejstarší památky mezinárodního práva*. Praha: Academia, 1996, s. 195.

proslul postulací zásady o posvátnosti osob vyslanců (*Sacra sunt corpora legatorum*). Nedotknutelnost vyslanců postuluje v jednom z doplňků i zákoník sálských Franků *Lex Salica* z počátku 6. století a za zabití vyslanců dokonce stanovuje výkupné (*vehrgeld*) ve výši 18 000 solidů.[214]

Významná pro plnění funkce a poslání diplomata byla mimo jiné též **exteritorialita**, tj. zásada, že osoby a instituce reprezentující svůj stát jsou vyňaty z jurisdikce a donucovací moci přijímajícího státu. V období feudalismu se tento funkční přístup zdůvodňoval ještě tím, že podobně jako pro vládce, tak i pro jeho diplomatického zástupce je každé místo pobytu mimo vlastní stát dočasně součástí území tohoto státu, a tak mimo území (extra teritorium) přijímajícího státu. V praxi ovšem tento přístup státy nepřipustily a zredukoval se v podstatě jen na to, že přijímající stát se vystříhá toho, aby proti diplomatickému zástupci uplatňoval obecné normy cestou obvyklého donucení.[215]

Bouřlivý rozvoj diplomatických aktivit, zejména od 17. století, vyvolal zvýšený zájem diplomatickou praxi v této oblasti právně regulovat, jak o tom svědčí celá řada úvah a doporučení z pera takových autorit jako Gentili, Hotman, Grotius, Wicquefort nebo Vattel. Nicméně až do konce 19. století v této oblasti stále přetrvávalo obyčejové právo.

První kodifikační dokument vztahující se k diplomatickým výsadám a imunitám v tomto směru představuje *Cambridžský reglement*, který v roce 1895 vypracoval Institut mezinárodního práva na Univerzitě v Cambridge. V regionálním rámci amerického kontinentu pak danou problematiku upravuje *Havanská úmluva o diplomatických zástupcích* z roku 1928. Posléze došlo ke kodifikaci výsad a imunit OSN (1946) a mezinárodních odborných organizací (1947).

Ve vztahu k diplomatickým misím výsady a imunity obsahuje VÚDS (1961), která je také v tomto ohledu považována za nejdůležitější. Obdobných výsad a imunit jako diplomatické stálé mise a jejich pracovníci požívají též zvláštní mise, zastoupení a delegace u mezinárodních organizací, delegace na mezinárodních konferencích a konzuláty, jak to zakotvují příslušné úmluvy, které se k nim vztahují.

Pokud jde o terminologické rozlišení, podle některých autorů výsady a imunity nejsou totožné pojmy. Co se týče **výsad**, jejich obsah je pozitivní, diplomatičtí zástupci požívají určitých oprávnění a výhod vůči příslušníkům přijímajícího státu. Pokud jde o **imunity**, jejich obsah je negativní, protože na diplomatické zástupce se nevztahují určité normy, kterým jinak podléhají státní příslušníci přijímajícího státu.

[214] VESELÝ, Z. *Dějiny mezinárodních vztahů* 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 40.

[215] OUTRATA, V. *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: Orbis, 1960, s. 273.

Souhrnně se výsadami a imunitami rozumí soubor zvláštních práv a výhod, které požívají diplomatické mise, jejich členové spolu se svými rodinnými příslušníky k zajištění potřebného výkonu funkcí reprezentantů vysílajícího státu v zahraničí.[216]

VÚDS výsady a imunity pojímá ve dvou rovinách. První zahrnuje výsady a imunity ve vztahu k diplomatickým misím a jejich funkcím, druhá výsady a imunity ve vztahu k osobě diplomata, ať vedoucího mise, či personálu mise, stejně tak i diplomata, který služebně projíždí státem, kde není akreditován.

Zejména a v souhrnném přehledu se jedná o tyto výsady a imunity:

- Právo mise a jejího vedoucího vyvěšovat státní vlajku a státní znak na budovách mise, včetně rezidence a na dopravním prostředku (čl. 20).
- Nedotknutelnost místností mise, zařízení a majetku. K zajištění toho musí odpovídající opatření zajistit přijímající stát (čl. 22). K flagrantnímu případu porušení nedotknutelnosti mise a vědomému zanedbání její ochrany ze strany přijímajícího státu došlo, když v roce 1979 budovu velvyslanectví USA v Teheránu s tichým souhlasem nového islámského režimu obsadili militantní studenti a drželi tam jako rukojmí 52 pracovníků ambasády. USA to kvalifikovaly jako ozbrojený útok ve smyslu čl. 51 Charty OSN a podnikly pokus o osvobození rukojmích, který však skončil neúspěšně. Rukojmí byli osvobozeni až po čtrnácti měsících po složitém diplomatickém jednání.
- Nedotknutelnost archivu a písemností mise (čl. 24).
- Zajištění svobody pohybu na území přijímajícího státu (čl. 26).
- Svoboda komunikace mise s orgány svého státu, nedotknutelnost korespondence a pošty mise (čl. 27).
- Nedotknutelnost osoby, obydlí a korespondence diplomatického zástupce (čl. 29 a 30).
- Vynětí diplomatického zástupce z trestní, civilní a správní jurisdikce přijímajícího státu (čl. 31), možnost zříci se vynětí z této jurisdikce (čl. 32).
- Osvobození diplomatických zástupců od zdanění (čl. 23 a 34), cla a celních prohlídek (čl. 36), vynětí z ustanovení o sociálním zabezpečení (čl. 33), osvobození ode všech osobních a veřejných služeb a vojenských povinností (čl. 35).

[216] MYSLIL, S. *Diplomatické styky a imunity: se zvláštním zřetelem k výsledkům Vídeňské kodifikační konference konané v roce 1961*. Praha: ČSAV 1964, s. 181.

- V rozsahu článků 29–36 se výsady a imunity vztahují i na členy rodiny diplomatického zástupce. Omezeněji požívají výsad a imunit také členové administrativního a technického personálu a soukromé služebné osoby, nejsou-li příslušníkem přijímajícího státu (čl. 37).
- V případě ozbrojeného konfliktu a v případě přerušení diplomatických styků musí přijímající stát osobám používajícím uvedené výsady a imunity zajistit bezpečný odjezd, chránit a opatrovat místnosti mise, které může vysílající stát svěřit za tímto účelem i třetímu státu (čl. 44–45).

V rámci toho však jsou stanovena i určitá omezení:

- Osoby požívající výše uvedených výsad a imunit musí dbát zákonů a předpisů přijímajícího státu a nesmí se vměšovat do jeho vnitřních záležitostí (čl. 41).
- Diplomatický zástupce nebude v přijímajícím státě provozovat pro svůj osobní prospěch žádnou výdělečnou činnost (čl. 42).

Členové diplomatického personálu nesmějí – až na výjimky udělené přijímajícím státem – být jmenováni z řad občanů přijímajícího či třetího státu (čl. 8).

V praxi se lze setkat s tím, že vůči členům mise může přijímající stát uplatnit dva krajní způsoby postoje. Buď se jedná o vypovězení anebo o poskytnutí diplomatického azylu.

Nežádoucí osoba

Přijímající stát má též nástroje, jak zabránit činnosti diplomatů, vůči nimž má námitky. Přijímající stát podle čl. 9 VÚDS může kdykoliv a bez uvedení důvodu prohlásit vedoucího mise či jiného člena diplomatického personálu za nežádoucí osobu – *persona non grata*. Vysílající stát dotyčnou osobu odvolá nebo její funkci na misi ukončí. Vůči nastupujícímu vedoucímu mise může přijímající stát své výhrady vyjádřit tím, že mu neudělí agrément či je již předtím diplomatickou cestou naznačeno, že se nejedná o přijatelnou osobu.

Diplomatický azyl

Je řada případů, kdy se diplomatické mise stávají objektem humanitárního útočiště pro osoby pronásledované ve vlastní zemi z politických důvodů a z těchto důvodů případně i ohrožené na životě. Na regionální latinskoamerické úrovni k tomu jako právní rámec slouží *Úmluva o diplomatickém azylu*, přijatá v roce 1954 v Caracasu.

Často ovšem dochází k situaci, kdy je obtížné tento problém právně kvalifikovat, a to zejména u diplomatických misí, které nejsou signatáři

výše uvedené úmluvy a záleží na konkrétní dohodě. To byl případ, kdy pěti tisícům Chilanů po puči generála Pinocheta na dvacet zastupitelských misí poskytlo humanitární útočiště ve svých prostorách. Na základě tolerance chilských úřadů bylo daným osobám umožněno vycestovat ze země.

V září 1989 zase tisíce východoněmeckých občanů využilo svých dovolených v Maďarsku, Polsku a Československu, aby se uchýlilo na tamních velvyslanectvích SRN se žádostí o vycestování do spolkové republiky. Nakonec došlo k dohodě o vycestování, které se v uzavřených vagonech uskutečnilo i přes území tehdejší NDR.

Neúspěšné naproti tomu bylo úsilí asi třiceti žen s dětmi z tehdejšího Sovětského svazu v roce 1963 o azyl na velvyslanectví USA se zdůvodněním, že jsou pronásledovány pro své evangelické náboženské přesvědčení. Americká strana jejich žádost odmítla s poukazem, že nebyly ohroženy jejich životy ani osobní svobody.

V některých případech však domácí úřady neváhaly porušit nedotknutelnost diplomatické mise. Když se v roce 1980 na francouzské velvyslanectví uchýlil syn svrženého a zavražděného liberijského prezidenta, povstalečtí vojáci vnikli do budovy mise a dotyčného zatkli.[217]

Zvláštní kategorii představují **vojenské jednotky, lodě a letadla v zahraničí**. Jedná se o specifické součásti státu, které se nacházejí mimo území vlastního státu na území státu jiného. V mírové době se práva a povinnosti obou stran řeší na základě smlouvy o pobytu či o zřízení vojenské základny. V době ozbrojeného konfliktu jako projevu vzájemného nepřátelství mezi státy se jedná o okupaci. Může se tak jednat o jednání legální či protiprávní. I původně protiprávní jednání lze za určitých mocenských a politických situací legalizovat dodatečně. Příkladem je například československo-sovětská smlouva o pobytu sovětských vojsk na území Československa z října 1968 po intervenci armád Varšavské smlouvy v srpnu téhož roku. Tyto zahraniční součásti státu mají **zvláštní právní postavení**, jsou **vyňaty z jurisdikce státu**, kde se nacházejí, a řídí se právním řádem svého domovského státu.

7.10 Konzulární styky

Konzulární styky mezi sebou udržují jak státy, které mezi sebou mají diplomatické styky, tak – a to spíše výjimečně – i státy, které je z nejrůznějších důvodů nemají. Navázání diplomatických vztahů s sebou v zásadě nese i navázání konzulárních styků tam, kde předtím neexistovaly. Přerušení

[217] ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 443.

diplomatických vztahů však automaticky neznamená i přerušení konzulárních vztahů. Příkladem je pokračování konzulárních styků poté, co na základě tzv. Hallsteinovy doktríny SRN v období let 1957–1968 přerušila diplomatické styky s Jugoslávií, nebo po přerušení diplomatických styků mezi Ruskem a Gruzií v roce 2008.

Navázání konzulárních styků se děje na základě samostatných **konzulárních úmluv** *(consular conventions)* anebo **konzulárními doložkami** ke smlouvám. Platné konzulární právo kodifikuje **Vídeňská úmluva o konzulárních stycích** přijatá 24. dubna 1963 (dále VÚKS).

Úřady pro výkon konzulárních styků jsou **konzuláty**. Jsou **druhem zastupitelských úřadů nediplomatické povahy**.

7.10.1 Historický vývoj

Jistou analogii s konzuláty a jejich představiteli konzuly lze spatřovat již ve starověku v Řecku s institucí *proxenů* a v Římě s institucí *ius hospitii* (viz výše) či s funkcí jednoho z předních úředníků nazývaného *praetor peregrinus*, který řešil problémy cizinců.

Ve středověké Evropě je počátek konzulů spjat s jižními částmi Itálie, Francie a Španělska, kde vznikaly kolonie cizích kupců. Posléze se tato instituce rozšířila i do dalších oblastí Evropy.

Po křížových výpravách se tato instituce začala rozšiřovat také do oblastí Blízkého východu, podléhajících Osmanské říši. Významná role přitom připadla italským městským státům. Benátky měly již od konce 12. století ve všech svých koloniích v Jeruzalémském království společného správce označovaného jako *baiulus* (it. bailo). Tento úředník působil i jako hlava benátské kolonie v Cařihradě od roku 1204, kdy se Benátky podílely v rámci 4. křížové výpravy na instalaci tzv. Latinského císařství. Tato funkce byla zachována i po obnově Byzantské říše v roce 1261, dokonce i po jejím vyvrácení Turky v roce 1453. V čele janovských kolonií stáli dva konzulové, tři pak v pisánských koloniích. Funkce těchto úředníků spočívala dílem v plnění úkolů hospodářské a dílem i politické a diplomatické povahy. Konkrétně se jednalo o sjednávání smluv a dohod hospodářské a politické povahy, které se týkaly daného právního subjektu v objektu koloniální správy a orgánu státu, kde příslušná kolonie existovala.[218]

Konzula si volili obchodníci usazení na daném obchodním místě v zahraničí. Zvolený konzul nemusel mít výhradně stejnou státní příslušnost jako ti, kteří ho zvolili; mohl to být příslušník státu, na jehož

[218] ADAMOVÁ, K.; KŘÍŽKOVSKÝ, L. *Stručné dějiny diplomacie*. Praha: C.H.Beck, 2002, s. 94.

území obchodníci působili, případně to mohl být i občan třetího státu. Tito konzulové měli zejména v islámských zemích často i soudní pravomoci v právních sporech, které vedli jak obchodníci samotní mezi sebou, nebo proti státu, kde působili, nebo i proti třetí straně. Důvodem bylo, že tehdejší islámské právo se nepovažovalo za kompetentní rozhodovat tyto spory. Smlouvy o poskytnutí takových pravomocí, které vlastně dávaly cizím obchodníkům značná privilegia, se nazývaly **kapitulace**, a to podle toho, že byly členěny na jednotlivé kapitoly. Rozšířeny byly zejména v Osmanské říši. Později se pak staly nástrojem jednostranného zvýhodnění příslušníků evropských mocností. V 19. století se je částečně podařilo prosadit i v dalších zemích, zejména v Číně. Zrušeny byly až po 1. světové válce.[219]

Později se namísto volených konzulů (*consules electi*) ujala praxe konzulů jmenovaných státem (*consules missi*), kteří se stali i ochránci zájmů nejen svých krajanů, ale i státu jejich původu. Pravomoci těchto konzulů se postupně rozšiřovaly tak, že se týkaly i civilní a trestní jurisdikce nad jejich krajany. Od počátku 17. století však tato dimenze tzv. jurisdikčních konzulů vzala za své s rozmachem činnosti stálých diplomatických misí. Důvodem bylo též to, že uplatnění principů suverenity a rovnosti států již neumožňovalo tak rozsáhlé vynětí z právní podřízenosti státu, kde konzulové působili.[220]

Pojímání konzulárních činností v dnes přijímaném smyslu se ustálilo během druhé poloviny 19. století, kdy si to vyžádal rozmach mezinárodního obchodu a přepravy zboží. Až ve 20. století se pak došlo od obyčejového práva v této oblasti ke **kodifikaci konzulárního práva**. A to jak v regionálním rámci (*Panamerická úmluva o konzulárních zástupcích* z r. 1928 a *Evropská úmluva o konzulárních funkcích,*[221] tak v rámci celosvětovém (výše uvedená VÚKS).

7.10.2 Poslání a úkoly konzulátu

Konzulát je zahraniční orgán státu zřízený na území cizího státu za účelem plnění úkolů obsažených ve VÚKS. Podle čl. 5 je konzulát pověřen zejména následujícími úkoly:

- ochranou zájmů vysílajícího státu a jeho státních příslušníků (fyzických i právnických osob);

[219] SEIDL-HOHENVELDERN, I. *Mezinárodní právo veřejné.* Praha: ASPI, 2001, s. 189–190.
[220] OUTRATA, V. *Mezinárodní právo veřejné.* Praha: Orbis, 1960, s. 290.
[221] Byla přijata členskými státy Rady Evropy 11. 12. 1967. Znění dostupné na: http://translate.google.cz/translate?hl=cs&langpair=en|cs&u=http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/061.htm.

- podporou rozvoje obchodních, hospodářských, kulturních a vědeckých styků;
- referováním o stavu v přijímajícím státě;
- vydáváním cestovních dokumentů;
- zastupováním a ochranou státních příslušníků vysílajícího státu;
- usnadněním soudních a správních řízení vedených ve vysílajícím státě;
- výkonem dozoru nad loděmi a letadly registrovanými ve vysílajícím státě a v poskytování pomoci jejich posádkám;
- výkonem jiných funkcí, pokud to není v rozporu s předpisy a postoji přijímajícího státu.

Konzulát tak v podstatě není určen k výkonu funkcí politické povahy, ale plní zejména **funkce povahy administrativně-správní, občansko-právní** a **ekonomicko-obchodní**. Nezastupuje – až na případné výjimky – daný stát na úrovni diplomatických styků. V současnosti se však rozdíl mezi diplomatickou misí a konzulárním úřadem stírá. **Diplomatické mise** plní zpravidla prostřednictvím konzulárního oddělení i **konzulární funkce**, jak to umožňuje čl. 3 odst. 2 VÚDS. **Konzulární úředníci** podle čl. 17 VÚKS mohou naopak zase být pověřeni **výkony diplomatických úkonů**, dokonce mohou vykonávat i funkci zástupců vysílajícího státu u kterékoliv mezivládní organizace.

Konzulární funkce jsou vykonávány v rámci stanoveného **konzulárního obvodu**. Se souhlasem přijímajícího státu je lze vykonávat i mimo tento obvod. Vysílající stát může pověřit konzulární úřad výkonem konzulárních funkcí zároveň i v dalším státě, případně i za něho vykonávat konzulární funkce v přijímajícím státě.

7.10.3 Struktura konzulárních úřadů

Konzulární úřady se člení na:

- generální konzuláty,
- konzuláty,
- vicekonzuláty,
- konzulární jednatelství.

Vedle generálních konzulátů a konzulátů existují ještě *generální honorární konzuláty* a *honorární konzuláty*. Mají v podstatě podobné funkce. Jsou však vedeny honorárními konzulárními úředníky, kteří nemají diplomatický status a nejsou zaměstnanci příslušného MZV, tedy ani kariérními diplomaty. Honorární konzulové jsou občané státu, kde je příslušný úřad tohoto typu zřízen, anebo tam jako občané vysílajícího

státu dlouhodobě působí. Konzulové tohoto typu se rekrutují z řad osobností kulturního či ekonomického života, které mají k vysílajícímu státu úzké osobní vazby (bývalí studenti, jejichž rodinným příslušníkem je osoba pocházející ze zastupovaného státu atd.).

Zřizování konzulárních úřadů tohoto typu je upraveno zvláštním služebním předpisem. Ve své činnosti se honorární konzulární úředník zastupující konkrétně ČR řídí zejména *Statutem honorárního konzulárního úředníka* a *Instrukcí pro výkon konzulárních funkcí honorárního konzulárního úředníka*.

Konzulární jednatelství

Jsou nejnižším stupněm konzulárního úřadu. Ta fungují permanentně (například konzulární jednatelství ČR v Podgorici) anebo mohou být zřizována i v případě potřeby na omezenou dobu, jako například konzulární jednatelství v Salt Lake City při ZOH 2002 či vzhledem k velké sezónní koncentraci českých turistů v zahraničí (Barcelona, Marseille, Split, Rijeka, Burgas).

Konzulární sbor

Podobně jako v případě diplomatů představují i konzulové v daném místě zvláštní jednotku označovanou jako konzulární sbor – *Corps consulaire*. Velmi početný je tento sbor v New Yorku, kde se v roce 1925 institucionalizoval v podobě *Společnosti zahraničních konzulů* (*Society of Foreign Consuls*), čítající dnes přes jedno sto konzulů všech typů. V čele jako prezident stojí na období 2013–2014 filipínský generální konzul Mario de Leon junior. Zástupcem jednoho z místopředsedů společnosti je český generální konzul Martin Dvořák.[222]

7.10.4 Konzulární úředníci a třídy

Konzulární činitelé jsou na základě čl. 1 VÚKS strukturováni následovně:

- *Vedoucí konzulárního úřadu.* Vedoucí konzulárních úřadů jsou podle čl. 9 rozděleni do čtyř tříd:
  - generální konzul,
  - konzul,
  - vicekonzul,
  - konzulární jednatel.

[222] Dostupné na: http://www.consulsnewyork.com/executive_committee.htm.

- *Konzulární úředník* – osoba pověřená výkonem konzulárních funkcí.
- *Konzulární zaměstnanec* – osoba zaměstnaná v administrativních nebo technických službách.
- *Člen služebního personálu* – osoba zaměstnaná v domácích službách konzulárního úřadu.
- *Člen konzulárního úřadu* – konzulární úředník, konzulární zaměstnanec, člen služebního personálu.
- *Člen konzulárního personálu* – konzulární úředník (bez vedoucího konzulárního úřadu), konzulární zaměstnanec, člen služebního personálu.
- *Člen soukromého personálu* – osoba zaměstnaná výlučně v soukromých službách člena konzulárního úřadu.

O honorárním typu konzulů bylo pojednáno výše.

Tam, kde je konzulární agenda vykonávána na misích diplomatickými pracovníky vyslanými na **konzuláty,** se pro ně v souladu s VÚKS po dobu jejich přeložení do zahraničí používají níže uvedené diplomatické hodnosti, jak to pro podmínky české zahraniční služby uvádí v odd. V i Kariérní řád MZV ČR (Příloha X):

- *generální konzul* – rada-vyslanec, případně velvyslanec,
- *konzul* – I. tajemník a rada,
- *vicekonzul* – II. a III. tajemník,
- *konzulární jednatel* – atašé.[223]

7.10.5 Podmínky pro činnost konzula

K výkonu činnosti konzula je ze strany vysílajícího státu nutný **konzulský patent**. Vystavuje ho příslušná vláda formou listiny, zápisu do konzulského patentu nebo zveřejněním v oficiální tiskovině. Konzulský patent obsahuje vymezení funkcí nastupujícího konzula, jeho konzulární obvod a sídlo jeho úřadu.

Ze strany přijímajícího státu je naproti tomu nezbytné tzv. **exekvatur**, tj. souhlas státu vyjádřeny v naprosté většině států podpisem ministra zahraničních věcí v rámci určeného konzulárního obvodu. Je vydáváno po předložení konzulského patentu. Podobně jako u udělení agrément diplomatickým pracovníkům i exekvatur přijímající vláda nemusí podle čl. 12 odst. 2 VÚKS bez udání důvodů udělit. Bez udání důvodu může rovněž přijímající strana

[223] Ne vždy je to však v praxi striktně dodržováno. Například webové stránky českého velvyslanectví v Haagu uvádějí, že konzulem je II. tajemník tamního zastupitelského úřadu. (http://www.mzv.cz/hague/cz/o_velvyslanectvi/struktura_uradu.html, citace 25. 3. 2011).

označit vedoucího i členy konzulárního úřadu za nežádoucí osobu (*persona non grata*).

Pokud jde o **výsady a imunity konzulátů a konzulárních úředníků**, jsou tyto na rozdíl od diplomatických výsad a imunit poněkud užší. Ke konzulárním právům náleží právo konzulárního úředníka na přístup k zadrženým občanům, právo na informace v případě úmrtí, tragických nehod (například ztroskotání lodi, letecké nehody) a právo na přístup k úřadům. Pokud jde o vlastní výsady a imunity, patří k nim například zajištění osobní ochrany konzulárního úředníka, jeho osobní nedotknutelnost, vynětí z jurisdikce, právo nesvědčit atd. jako u diplomatických misí. Určitý rozsah výsad a imunit mají i honorární konzulové, nikoli ovšem jejich rodinní příslušníci.

7.11 Další orgány mezinárodních styků

Další orgány zahraničních styků představují úřady, jejichž činnost:

a) má diplomatický charakter,
b) představuje doplňující oblast zahraniční politiky mezi státy mající mezi sebou diplomatické styky,
c) rozvíjí vztahy mezi zeměmi, které mezi sebou diplomatické styky nemají.

V aplikaci na podmínky a možnosti české diplomacie lze uvést konkrétně následující:

Ad a) Do uznání Kosova a navázání diplomatických styků s ním existovala od roku 2006 jako české diplomatické zastoupení při misi OSN (UNIK) **Styčná kancelář** ČR v Prištině. Poté se v roce 2008 přeměnila na zastupitelský úřad na úrovni velvyslanectví. Svým způsobem provizorní podobu českého zastupitelského úřadu v Palestině až dodnes supluje výše zmíněný **Styčný úřad** ČR v Ramalláhu.

Ad b) **Česká centra** – reprezentují Českou republiku v zahraničí zejména v kulturní a obchodní sféře a oblasti cestovního ruchu. Centra nemají diplomatický status. Jsou řízena **Správou českých center**, spadající jako příspěvková organizace pod MZV ČR. V současné době funguje v zahraničí celkem 23 českých center ve 20 státech.[224] V některých zemích existuje i několik center. Například v Německu v Berlíně, Düsseldorfu a Mnichově. Obyvatelům Česka má prezentovat činnost těchto center v roce 2006 zřízené České centrum v Praze.

[224] Dostupné na: http://www.czechcentres.cz.

Ad c) **Česká ekonomická a kulturní kancelář** – je jediným úřadem tohoto druhu a nachází se v Tchajpej na Tchajwanu. Důvodem jejího založení je neexistence diplomatických styků mezi ČR a Tchajwanem a z toho vyplývající nemožnost zřídit na Tchajwanu velvyslanectví. Na rozdíl od velvyslanectví se Česká ekonomická a kulturní kancelář zaměřuje jedině na otázky obchodu a kultury.

8. Úkoly, osobnost a postavení diplomata

Diplomat je kategorie vztahující se v nejširším slova smyslu na všechny pracovníky v oblasti diplomacie, ať už v ústředí v čele s ministrem zahraničí, či v oblasti nejrůznějších funkcí a činností spjatých s diplomatickým posláním v zahraničí. V následujících podkapitolách bude pozornost zaměřena především na tuto druhou skupinu, tj. na diplomatické zástupce.

8.1 Úkoly diplomata

Výčet funkcí a úkolů diplomatů, respektive diplomatických zástupců, patří mezi **hlavní témata nejrůznějších diplomatických příruček a manuálů**. Mezi ty nejstarší patří doporučení poradce indického panovníka Kautilji. V následujícím úryvku z 16. kapitoly 1. knihy jeho arthašástry z roku 300 př. n. l., který je citován poněkud obsáhleji, protože podobné nároky na vyslance kladli i další autoři, se praví:

„Muž, který je nadán všemi přednostmi ministra, je plnomocníkem; muž, který je o čtvrtinu menší (tj. méně schopný – *pozn. aut.*), je vyslancem s přesně popsaným úkolem; muž, který je o polovinu menší, je poslem, nesoucím královské oznámení. Vyslanec se dává na cestu, jsa řádně vybaven vozy, tažnými zvířaty a muži-doprovodem… Bude cestovat a pečlivě studovat. Bude ve styku s lidmi (nepřáteli) v lesních i pohraničních chalupách, stejně jako s vedoucími v pevných městech. Prozkoumá krajiny, které jsou vhodné pro vlastní a které pro nepřítele, aby se tam založil vojenský tábor, aby se tam bitva zahájila nebo aby se bitvě vyhnulo. Získá znalosti o velikosti nepřátelských opevněných měst a o zemích v říši a také o tom, jak lze získat cenný majetek, obživu a ochranné možnosti v nepřátelské zemi. Jakmile bude připuštěn do sídelního města nepřítele, usadí se tam a svůj příkaz vyřídí, jak mu bylo poručeno, i kdyby s tím bylo spojeno nebezpečí života. Bude pozorovat, zda v řeči nepřítele, v jeho obličeji či pohledu se zračí přízniva nálada, zda jeho řečem vzdává čest, zda jej nechá sedět blízko svého trůnu… Bude tam bydlet, dokud nebude propuštěn a nestane se domýšlivým nebo zpupným tím, že jsou mu prokazovány pocty. Vystříhá se vína a žen. Bude spát sám. Neboť mnohdy se ukázalo, že prostřednictvím spících a opilých vešel ve známost obsah poslání. Zajistí si znalosti pomoci kajícníků nebo zvědů maskovaných jako obchodníci, v říši cizího panovníka o pobuřování těch, kteří se dají zpracovat (přesvědčit), o použití slídilů-vrahů u těch, kteří

se nedají zpracovat… Prostřednictvím svých vlastních vyslanců má panovník toto vše nechat provádět a vyslancům nepřítele za pomoci protivyslanců a špehů, jakož i viditelných i neviditelných strážců toto znemožnit.“[225]

Ironicky a poněkud zkarikovaně vyjadřuje poslání diplomata okřídlený a známý bonmot anglického diplomata z počátku 17. století Henryho Wottona, vztahující se k poslání vyslance: „Vyslanec je slušný muž, který je vyslán do ciziny, aby tam lhal v zájmu své země.“[226]

Protože diplomacie je stále probíhající proces, v němž dochází k neustálé změně okolností, je třeba, aby tomu odpovídala i úroveň diplomatů. S ohledem na to následovně roli diplomata vymezuje E. Satow: „Povinností diplomatického činitele je dohlížet na dodržování dobrých vztahů, chránit zájmy svých krajanů, a informovat svou vládu o všech významných záležitostech, aniž by byl obviněn, že tak činí nestandardním způsobem“ a k tomu ještě připojuje, že „k nejdůležitějším úkolům též náleží být nápomocen při dodávání zpráv speciálního charakteru vojenskými, námořními a obchodními atašé“.[227] Ke schopnostem diplomata patří umět vyhodnotit situaci, rozeznat podstatné od vedlejšího a identifikovat potenciální hrozby vládě, kterou zastupuje.

Podle mezinárodního obyčejového práva je funkcí diplomatického zástupce udržovat a zprostředkovávat oficiální styky mezi vysílajícím a přijímajícím státem v celém souhrnu jejich vzájemných vztahů. Mezi úkoly diplomatického zástupce náleží především:

- ve všech směrech reprezentovat vysílající stát, svou činností zajišťovat udržování stálého oficiálního styku mezi vládami vysílajícího a přijímajícího státu, chránit práva a zájmy svého státu a být účasten jednání při sjednávání a uzavírání mezinárodněprávních aktů mezi těmito státy,
- chránit v přijímajícím státě práva a zájmy příslušníků svého státu, tj. státních občanů i právnických osob,
- informovat pravidelně svou vládu o politické a hospodářské situaci v přijímajícím státě.

Ve starší nauce diplomatického práva byly hlavní úkoly diplomatického zástupce vyjádřeny následující triádou francouzských sloves: *négocier, protéger, observer* – vyjednávat, chránit, pozorovat.[228]

---

[225] PAUL, V. *Nejstarší památky mezinárodního práva*. Praha: Academia, 1996, s. 191–192.
[226] NICOLSON, H. *Diplomacy*. Washington, D. C.: Institute for Study of Diplomacy, Georgetown University, 1988, s. 21.
[227] SATOW, E. *A Guide to Diplomatic Practice. I.* 2nd Edition. London: Longmans, Green & Co. 1922, s. 188.
[228] OUTRATA, V. *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: Orbis, 1960, s. 271.

Pro náležité plnění svých úkolů byli diplomaté vybavováni vysílající stranou příslušnými instrukcemi. Znalec renesanční diplomacie G. Mattingly v této souvislosti s odvoláním na nesouhlasný postoj klasika diplomatické nauky B. du Rosiera připomíná, že diplomat dostával dva druhy instrukcí. První byly oficiální, druhé pak ty, kterými se měl skutečně řídit.[229]

V podstatě se úkoly diplomatických zástupců shodují s těmi, které jsou na základě Vídeňské úmluvy o diplomatických stycích vyhrazeny úřadům, jejichž prostřednictvím tyto úkoly plní, tj. diplomatických misí (Příloha V, čl. 3 odst.1).

8.2. Osobnostní předpoklady a výběr diplomatů

Z výše uvedených úkolů se odvíjí i osobnostní předpoklady, které pro výkon svého povolání má diplomat mít. Doporučení v tomto směru lze opět najít v historii diplomacie. Konkrétně podle indických Zákonů Manu má mít vyslanec sedm darů s důrazem na řečnické umění a dobrou paměť:[230]

„Sedm darů musí vyslanec míti.
Ze vzácného rodu pocházeti,
výmluvný, obratný a rozhodný k činu býti.
Musí umět přívětivými slovy mluviti,
přesně o tom, co viděl, zpravovati
a dobrou pamětí vládnouti.
To je těch sedm darů.“

Schopnost patřičné úrovně komunikace byla již v minulosti považována za základní předpoklad úspěšné činnosti diplomata. Proto se kladl tak velký důraz na výmluvnost a řečnické nadání. Konkrétně ve starověkém Řecku, kde diplomatická komunikace mezi městskými řeckými státy závisela na přímé a ústní výměně názorů a informací a na bezprostředních kontaktech mezi jednajícími stranami. Komunikace byla otevřená a veřejná, opřená o ústní schopnosti. Tajná jednání byla ve vztazích mezi řeckými státy neznámá. Poslové podávali zprávy na veřejných shromážděních a argumentovali též veřejně. V řecké diplomacii *keryx*, posel, je indoevropské slovo, objevující se v mykénské řečtině, které se vztahuje k jasnosti hlasu mluvčího. Proto byli diplomatickými misemi často pověřováni řečníci či herci. Athénský řečník Démosthenes mezi hlavní zbraně diplomata vedle jeho vzdělání, reputace, pozorovacích schopností a důvtipu řadil slovo

[229] MATTINGLY, G. *Renaissance Diplomacy*. London: Penguin Books Ltd. 1965, s. 39.
[230] UTHMANN, J. *Diplomaté. Státní aféry od dob faraónů po současnost*. Brno: Bonus – Memorabilia, 1998, s. 7.

na první místo. Jak již bylo v souvislosti s bohem Hermesem řečeno výše (viz kapitolu 7), do výbavy diplomatické profese patřily i takové vlastnosti jako obratnost, chytrost, rafinovanost či lstivost.

Z novověkých autorů F. de Callières po diplomatovi požadoval trpělivost, umění vyznat se v lidech, dobrý úsudek a schopnost rychle zhodnotit situaci, přátelské a příjemné chování, schopnost ovládat se a náležitou vybavenost znalostí cizích jazyků. I on podobně jako Wicquefort přikládal velký význam tomu, aby diplomat sbíral tajné informace z prostředí hostitelské země. Za tím účelem měl pořádat různé společenské akce. Avšak on osobně nemá tyto informace pomocí špionážních praktik získávat. To má ponechat někomu ze svého okolí.

Na rozdíl od ostatních již Callières na diplomatovi nepožaduje, aby byl dobrým řečníkem. Požaduje však, aby znal historii a vůbec měl náležitou vzdělanostní úroveň. Ti, kteří ji nemají, by vzhledem k tomu, že reprezentují svého panovníka a zemi, vůbec do zahraniční neměli být vysíláni. V této souvislosti je připomínán rozhovor mezi benátským vyslancem v Římě a vévodou toskánským. Když si mu vévoda stěžoval na neschopnost benátského vyslance ve Florencii, dostalo se mu odpovědi, že v Benátkách je mnoho bláznů. Na to mu vévoda opáčil, že ve Florencii jsou také, ale že si dávají pozor, aby je neexportovali.[231]

Podle E. Satowa je třeba mít pro úspěšnou diplomatickou kariéru takové vlastnosti, jako je dobrá nálada, dobré zdraví a dobrý vzhled. A dále adept diplomacie má být raději více než jen průměrně inteligentní, ačkoli neobyčejně nadaným géniem zase být také nemusí. Dále musí mít čestný charakter postrádající sobeckých ambicí, mít trénovanou mysl studiem toho nejlepšího z literatury i historie a být schopen posuzovat fakta. „Zkrátka kandidát musí být *vzdělaný gentleman*.“[232]

V minulosti byla diplomacie doménou aristokracie. Proto její způsob chování, etiketa, zdvořilost a jazyková obratnost byly spojovány i s diplomaty. Za nezbytnou je tato výbava považována až dodnes. Ovšem v současnosti složitost diplomacie a mezinárodních vztahů po diplomatech navíc vyžaduje i důkladné znalosti z oblasti politiky a ekonomiky.

Za nejdůležitější vlastnosti diplomata jsou tak na základě toho považovány.[233]

- profesionalita,
- dovednost a takt v jednání s lidmi,

[231] CALLIÉRES, F. de. *On the Manner of Negotiating with Princes*. New York: Houghton Mifflin, 2000, s. 43.
[232] SATOW, E. *A Guide to Diplomatic Practice. I.* 2nd Edition. London: Longmans, Green & Co. 1922, s. 198.
[233] CHATTERJEE, CH. *International Law and Diplomacy*. London: Routledge, 2007, s. 82.

- odborné znalosti,
- schopnost porozumět problémům a záležitostem obou stran a jejich významu z mezinárodní perspektivy,
- flexibilita týkající se strategie,
- porozumění problémům, pro něž je mezinárodní diplomacie potřebná,
- mravnost,
- předvídavost,
- schopnost umět vést včetně zvládání krizových situací.

Již po staletí se diskutuje, zda má diplomacie mít také svou etickou dimenzi, konkrétně vyjádřenou v lapidární otázce: **má diplomat říkat pravdu?** Často je právě v této souvislosti citován výše uvedený Wottonův bonmot. Ten se ovšem týká chování diplomata ve vztahu k přijímajícímu státu, nikoli k vysílajícímu státu, kde se předpokládá samozřejmá loajalita.

Je známa celá řada diplomatů, kteří se zapsali do dějin diplomacie právě lhaním. Například Nikolaj Pavlovič Ignaťjev, ruský vyslanec v Osmanské říši si za krátkou dobu tamního působení (1864–1867) vysloužil přezdívku *Menteur paša (Paša lhář)*. Se lhaním byly spojeny i podvody, jako tomu bylo v případě Hitlerova vicekancléře Franze von Papena, který se při dojednávání konkordátu s Vatikánem v dubnu 1933 do příslušné smlouvy snažil dostat pasáž, o které se vůbec nejednalo.

Ke vztahu pravdy a lži v diplomacii výstižně poznamenává J. Uthmann, že klasici diplomacie již od dob Callièra „věděli, že člověk sice nemůže říct celou pravdu, avšak že troufalá lež ničí fundament mezinárodních vztahů a oloupí diplomata o to, co potřebuje jako ryba vodu: důvěru".[234] Mluvení pravdy je tak druhým extrémem, na který upozorňoval na Berlínském kongresu v roce 1878 britský premiér Benjamin Disraeli ve vztahu k německému kancléři Bismarckovi: „Dejte si na něj pozor, ten si myslí to, co říká."[235]

K okřídleným bonmotům na uvedené téma a vztahující se k jasnosti vyjádření, patří *cum grano salis*, onen vysvětlující rozdíl mezi dámou a diplomatem:

Když dáma řekne ne, myslí možná, snad,
když řekne možná, snad, myslí ano,
když řekne ano, tak to není dáma.
Když diplomat řekne ano, myslí možná, snad,
když řekne možná, snad, myslí ne,
když řekne ne, není diplomat.[236]

[234] UTHMANN, J. *Diplomaté. Státní aféry od dob faraónů po současnost.* Brno: Bonus – Memorabilia, 1998, s. 133.
[235] Tamtéž, s. 133–134.
[236] KRÁLIK, J. *Letokruhy diplomacie. Tri tisícročia rastu a krpatenia.* Bratislava: Iura Edition, 2003, s. 14.

Jak již bylo řečeno, ve vztahu k vysílajícímu státu se u diplomata předpokládá loajalita. To však neplatí bezezbytku. Předně je známo, že někteří diplomaté své služby, které překračovaly únosnou morální míru, poskytovali více stranám. Flagrantně známým je v této souvislosti na nejvyšší diplomatické úrovni Napoleonův ministr zahraničí Charles de Talleyrand. Ten za své služby, které obnášely i angažmá ve prospěch druhé strany, figuroval na výplatních páskách habsburského, saského a ruského panovníka. Své služby nabízel i dalším panovníkům, kteří však o jeho hodnověrnosti nebyli přesvědčeni. Když Talleyrand už ve funkci francouzského vyslance v Londýně nabízel při jednání o nezávislost Belgie na londýnské konferenci v roce 1831 za odměnu své angažmá ve prospěch Nizozemska, nizozemský ministr zahraničí dal svému vyslanci na jednání následující instrukci: „Jelikož je Talleyrand gauner, nesmí být suma v žádném případě zaplacena předem."[237]

Svým způsobem se zásada v diplomacii mluvit pravdu dotýká i hodnověrnosti zpráv zasílaných vedoucími misí do ústředí. Byť se nemusí jednat vždy o nepravdu, přece jen se lze setkat v diplomatické korespondenci tohoto druhu s líčením událostí, které mají v rozporu s realitou zvýraznit význam a zásluhy pisatele, či se zasíláním informací, které nejsou pravdivé. V posledním případě to může odrážet jak úroveň zdroje informací, tak i schopnost daného diplomata rozeznat informaci od dezinformace či skutečný význam a relevanci získané informace.

Je zajímavé sledovat **sociální a národnostní původ diplomatů**. V antickém starověku se kombinovala ve složení poselstev kritéria schopnosti, majetnosti a politického postavení. V evropském středověku se diplomaté v naprosté většině rekrutovali **z řad církve**, která tehdy představovala jedinou vzdělanou vrstvu společnosti a s tím byly spojeny i její schopnosti řídit státní administrativu, včetně zahraniční politiky a diplomacie.

V období novověku se mezi přední politiky a diplomaty evropského věhlasu řadí bezesporu kardinálové Richelieu, Mazarin a Bernis ve službách francouzských králů Ludvíka XIII., Ludvíka XIV. a Ludvíka XV. Církevní minulost měl za sebou jako biskup v Autun i Talleyrand. Z téhož prostředí pocházeli též vlivní činitelé zákulisní, tajné diplomacie. Mezi nejschopnější intrikány se řadí kapucínský páter Josef, *šedá eminence* ve službách kardinála Richelieu. Ve službách jeho o století pozdějšího nástupce kardinála de Bernis byl po skončení své diplomatické kariéry a vedle svých milostných avantýr jako tajný agent angažován i Giacomo Casanova.

[237] UTHMANN, J. *Diplomaté. Státní aféry od dob faraónů po současnost.* Brno: Bonus – Memorabilia, 1998, s. 111.

Pouze Benátky se ke službám církve a konkrétně církevních řádů v diplomacii stavěly negativně. V nařízení vydaném v tomto smyslu již v roce 1434 se to zdůvodňovalo s poukazem na to, že „jsme Benátčané a až potom křesťané."

Později dochází k rekrutaci diplomatů **z řad šlechty**.[238] Již pro konec středověku jsme toho svědky i v českém prostředí. Konkrétně v období vlády Jiřího z Poděbrad lze uvést například Václava Kostku z Postupic a ve Francii naturalizovaného Itala Antonia Mariniho z Grenoblu v čele delegace, pověřené v roce 1464 panovníkem jednáním s francouzským králem o jeho projektu křesťanské unie evropských panovníků. S diplomatickými aktivitami Jiřího z Poděbrad je spojena i osoba jeho švagra Lva z Rožmitálu v čele poselstva „z Čech až na konec světa".[239] Z období vlády Marie Terezie mezi diplomaty evropského formátu patřil bezesporu výše zmiňovaný nejvyšší státní kancléř, stojící též v čele habsburské diplomacie, Václav Antonín Kounic. Šlechtici stáli v čele diplomacie Habsburské říše i v dalších obdobích (viz kapitolu 5).

Mezi šlechtici se v diplomacii uplatnila i tzv. nová šlechta, sociálně původem z nižších vrstev. Například německý velvyslanec ve Washingtonu z počátku 20. století Hermann Speck von Sternburg, byl synem saského pasáka dobytka a za to, že vyvinul druh kvalitní vlny byl povýšen do šlechtického stavu, a to ruským carem Alexandem I.[240]

Šlechta však své pozice v diplomacii postupem doby jako předtím církev ztrácela. Ale její zastoupení v diplomacii převažovala až do 1. světové války. Například v Německu za Bismarckovy éry bylo šlechtického původu v zahraniční službě 70 % vyšších činitelů.

Již dávno předtím **nebyla** pro státní funkce, a tedy ani pro službu v diplomacii **rozhodující** původní **státní příslušnost a národnost**. Například kardinál Mazarin byl původem Ital. V čele ruské diplomacie zase působili německý šlechtic Karl von Nesselrode a řecký hrabě Kapodistrias. Rakousko-uherský kancléř a ministr zahraničí Beust byl předtím ministrem zahraničí a premiérem v Sasku. Státní tajemník USA H. Kissinger byl německé národnosti. Pokud jde o vedoucí diplomatických misí, vyslancem pruského krále Fridricha Velikého v Londýně byl italský hrabě

[238] Jak uvádí H. Nicolson, zpočátku nebylo zvykem ustanovovat vyslance jen z řad šlechty či vládnoucí třídy. Tak například francouzský král Ludvík XI. vyslal na misi k Marii Burgundské dokonce svého holiče, Florencie zase do Neapole chemika. Koncem 60. let 15. století původ z vyšších vrstev prosadila až papežská kurie. NICOLSON, H. *The Evolution of Diplomatic Method*. London: Cassell Publisher Ltd. 1954, s. 34.

[239] VESELÝ, Z. Diplomatické aktivity Jiřího z Poděbrad. In *Jiří z Poděbrad národohospodář*. Praha: ČVUT, 2010, s. 30 an.

[240] UTHMANN, J. *Diplomaté. Státní aféry od dob faraónů po současnost*. Brno: Bonus – Memorabilia, 1998, s. 68.

Lusi či v Paříži skotský hrabě George Keith. V období od středověku až do 20. století to plynulo i z toho, že na trůnech vládly často cizí dynastie, říše byly mnohonárodnostní a národnostní a etnické hledisko nehrálo výlučnou roli.

S růstem významu diplomacie rostly i nároky na **profesionalizaci diplomatů**. Převažující zastoupení šlechty nebylo v souladu s náročností úkolů, které diplomacie řešila. Během novověku se doposud úzce elitní sociální základna diplomacie začala postupně měnit a do rezortu – byť ještě ne do reprezentativních funkcí – začali pronikat jedinci nešlechtického původu. Rozhodující se stávaly ne původ a majetek, ale **schopnosti a odbornost**. Například vedoucímu císařské delegace na jednáních o Vestfálský mír hraběti Trauttmannsdorffovi pomáhal dvorní rada Volmar, syn městského písaře. V době osvíceného absolutismu v čele Kounicova kabinetu stáli po sobě původem švec a syn voraře Spielman a Thugut. Pronikání do vyšších funkcí bylo již složitější a naráželo na stavovské a společenské předsudky. Francouzský královský dvůr si například jen velmi těžko zvykal na chování prvního amerického vyslance B. Franklina, které si spojoval s chováním „dobrého divocha" J. J. Rousseaua.

Výstižně úlohu těchto kvalifikovaných odborníků postihl císařský velvyslanec v Benátkách hrabě Portia: „Je-li vyslanec špatným hrdinou a je tady jenom proto, aby byl pouze jakousi ozdobou, je nutno tím víc myslet na to, dát mu k ruce schopného sekretáře, který je potom v hodinách kolečkem a vyslanec ručičkou."[241] Ironicky si do malé profesionality mnohých diplomatů rýpnul i Ch. de Talleyrand: „Diplomatovi nestačí nic nevědět, patří k tomu i jistá dávka slušnosti."[242]

Vztah odbornosti a neodbornosti má však nadčasovou a obecnou platnost. Například německý ministr zahraničí z období Výmarské republiky Gustav Stresemann podmínil žádost jednoho ředitele nemocnice, aby mu ze známosti zajistil místo velvyslance, tím, že on zase jednomu z jeho diplomatů přenechá své místo v nemocnici.

V dalším vývoji jako nové kritérium začíná i v diplomacii hrát roli **politická příslušnost**. Systém stranického obsazování úřadů zavedl v roce 1829 americký prezident Andrew Jackson. Tento *spoils system* znamenal, že s příchodem nového prezidenta docházelo k výměně celé administrativy podle jeho stranické příslušnosti.

Vedle výše uvedeného bylo až do 1. světové války nezbytným předpokladem pro výkon zahraniční služby být bohatým. Ani po zavedení platů

[241] UTHMANN, J. *Diplomaté. Státní aféry od dob faraónů po současnost*. Brno: Bonus – Memorabilia, 1998, s. 68.

[242] Tamtéž, s. 71.

jejich výše zdaleka nestačila na pokrytí požadovaných reprezentativních výdajů. V Rakousku dokonce museli zájemci o zahraniční službu až do roku 1772 platit přijímající příspěvek, tzv. arrhu. Skrblictvím vůči vlastním diplomatům byli zvláště známi Benátčané. A tak plat byl pojímán jako pouhý příspěvek. Z dějin diplomacie je znám i zoufalý dopis císařských vyjednavačů o Vestfálský mír do ústředí o poskytnutí prostředků: „Jestliže se ve vší slušnosti odhodláváme obtěžovat Vaše Veličenstvo tak často a hojně kvůli naší obživě, je tomu tak proto, že nás nutí nejvyšší nouze, v níž se nacházíme, protože jsme již tak dlouhou dobu beze všech prostředků."[243] A tak si řada diplomatů dokonce musela půjčovat. Další možností bylo přivydělávat si vedlejšími příjmy. V tomto smyslu povolil pruský král Fridrich Veliký svému vyslanci v Londýně hraběti Lusimu, aby si otevřel obchod s olejem. J. Uthmann zase uvádí, že v OSN se traduje, že tamní zástupci některých afrických států si měli přivydělávat jako taxikáři.[244] Tato situace pochopitelně byla i jednou z příčin korupce a braní úplatků. Jak bylo uvedeno výše, proslul tím mj. Talleyrand.

I v diplomacii podobně jako v dalších oblastech nezřídka záleželo také na přízni vládnoucích a vlivných. Například kardinál Bernis vděčil za svou kariéru markýze de Pompadour, posléze upadl na panovnickém dvoře v nemilost, později byl vzat na milost a poslán jako vyslanec do Říma. Vyslání na misi však bylo i vyjádřením nepřízně. Ruský vicekancléř Bestužev byl poslán carevnou Alžbětou jako vyslanec do Kodaně, když ne náležitě splnil jedno její velmi osobní přání. Až Kateřina II. ho pak jmenovala ministrem zahraničí. S pojímáním diplomatické mise jako odkladiště nepohodlných či upadnuvších v nemilost se lze setkat i ve 20. století. Například Stalinův ministr zahraničí V. M. Molotov, poté co prohrál mocenský boj s novým vedením v čele s N. S. Chruščovem, byl zbaven své funkce a poslán jako velvyslanec do Mongolska. V Československu byl jako velvyslanec do Rumunska odsunut před rokem 1968 za své liberálně reformní názory Čestmír Císař. Podobně, pro změnu v Turecku, po svém odvolání z nejvyšší funkce v KSČ a poté i v parlamentě skončil Alexandr Dubček.

Ani diplomacii se nevyhnul nepotismus. Z dynastií diplomatů uveďme z předchozího období například rody Nesselrodů, Metternichů či Büllowů.

Na druhé straně se lze setkat s tím, že diplomatický post byl bývalým parlamentním, politickým či stranickým činitelům odměnou za jejich zásluhy. Motivem může být i snaha tímto způsobem zvýšit váhu diplomatické

[243] UTHMANN, J. *Diplomaté. Státní aféry od dob faraónů po současnost.* Brno: Bonus – Memorabilia, 1998, s. 109.
[244] Tamtéž, s. 112.

mise v dané hostitelské zemi. Tento typ velvyslance označovaného jako tzv. *political appointee ambassador* se objevuje především v diplomacii USA, latinskoamerické a africké diplomacii. Naopak velmi ojedinělé je to v britské diplomacii.

Profesionalizace diplomacie byla spojena s růstem požadavků na kvalifikaci diplomatů. Jestliže obsazení funkce šéfa diplomacie souviselo především s náležitými politickými předpoklady, u ostatních diplomatů byla důležitá již jejich odborná způsobilost. Převratnou novinkou v tomto směru bylo, když pro uchazeče diplomacie ve Francii byly v roce 1877 zavedeny přijímací zkoušky. Podobně tak učinily i další státy.

Nestačily však již jen předpoklady dané vysokoškolskou úrovní vzdělání v rozličných oborech a talent pro diplomacii. Naléhavou potřebou se ukázala speciální a **systematická příprava diplomatů**. Již Callières požadoval, že diplomaté by neměli pocházet z řad právníků, vojáků či duchovních, ale měli by mít svůj vlastní profesní profil.

První vzdělávací zařízení pro diplomaty představuje vatikánská *Accademia dei nobili ecclesiastici* založená papežem Klementem XI. v roce 1701. Ve Francii byla v roce 1712 založena *Académie politique*, ale ta po několika letech zanikla. Až v roce 1752 vznikla ve Štrasburku *École d´État européenne*, později *École libre des Sciences*, která již je předchůdkyní dnešní *École nationale d´Administration (ENA)*. Pro potřeby pruské diplomacie byl v roce 1747 založen pro velvyslance seminář (*Séminaire des Ambassadeurs*). Kam byla tato potřeba napřena i vzhledem k dobovým zahraničněpolitickým zájmům státu, ukazuje v roce 1754 ve Vídni založená *Orientální akademie*, orientovaná na přípravu diplomatů pro vztahy s Osmanskou říší.

V Československu v době, kdy bylo sovětským satelitem, byli českoslovenští diplomaté profesně připravováni v Moskevském státním institutu mezinárodních vztahů *(Moskovskij gosudarstvennyj institut meždunarodnych otnošenij – MGIMO)*, který odhlédnuto od politických a ideologických limitů patřil a patří i dnes ve světě mezi špičková pracoviště. Po obnově suverenity Československa po roce 1989 začala úlohu pracoviště speciální profesní přípravy plnit v rámci ministerstva zahraničních věcí Diplomatická akademie. Nově se konstituovalo studium diplomacie jako akademického oboru v rámci mezinárodních vztahů na vysokých školách. Z veřejných vysokých škol konkrétně na Fakultě mezinárodních vztahů Vysoké školy ekonomické v Praze (Středisko mezinárodních studií Jana Masaryka) a ze soukromých na Vysoké škole mezinárodních a veřejných vztahů Praha.

Jako v každém úřadě i v zahraniční službě došlo postupem doby k systemizaci a vypracování **pravidel pro služební postup diplomatů a stanovení předpokladů** tohoto postupu. Ve Francii v roce 1800 zavedl

ministr zahraničí Ch. de Talleyrand sedmistupňovou služební hierarchii, a to od aspiranta až po velvyslance. Posléze k tomu došlo i v dalších státech. Tyto postupy až dodnes pro své stálé pracovníky zahraniční služby – **kariérní diplomaty** – zakotvují **kariérní řády** příslušných zahraničních ministerstev. Vedle kariérních diplomatů druhou skupinu tvoří **politicky nominovaní diplomaté**, a to na úrovni velvyslanců anebo mající zvláštní úkol či pověření. Za ***ad hoc* diplomaty** jsou považováni členové delegací či účastníci mezinárodních akcí, kteří v diplomacii trvale nepracují. Podobně i tzv. dočasní diplomaté, kterými mohou být politicky určení činitelé nebo specialisté, kteří se po splnění úkolu vrací ke svému předchozímu pracovnímu zařazení.[245]

8.3 Reprezentace a pravomoci diplomata

Reprezentace je všeobecně pojímána jako **klíčová funkce diplomata**. Je to problematika, která není spojena jen s diplomacií v minulosti, ale týká se i moderního systému diplomacie.[246] Většinou autorů je dokonce považována za jednu z hlavních funkcí diplomacie vůbec.[247] Diplomat je nositel, prostřednictvím něhož se uskutečňuje komunikace, a na tom, jakou kvalitu má tento „vodič", závisí i úroveň komunikace. Už Wicqueort zdůrazňoval význam reprezentativní funkce diplomacie. Diplomaty považoval za přední ze všech, protože reprezentovali vládce. A právo legace s nimi spojené pak považoval za hlavní známku suverenity.

Reprezentace (z lat. slovesa *repraesentare* – znázorňovat, znovu představovat, zastupovat) je považována za neodmyslitelnou součást lidské kultury, za něco, čím se člověk odlišuje od zvířat.

Potřeba reprezentace vzniká obecně z toho, že daný subjekt či autorita nemohou být osobně přítomni při hájení a prosazování svých zájmů či nemají příslušné odborné znalosti. Jedna osoba totiž nemůže umět všechno a být zároveň všude, kde má své zájmy. To platí i o vládcích a politicích.

V diplomacii je **diplomat nositelem přenesené vyšší autority** ve vztahu vládce – zástupce, představuje vlastně autoritu v zastoupení. Diplomat ovšem není jen reprezentantem své domácí autority, tedy *něčím zástupcem*, ale také *zástupcem u někoho*. Je proto odpovědný vlastně na dvojí úrovni – na úrovni strany vysílající i na úrovni strany přijímající.

[245] HUBINGER, V. *Encyklopedie diplomacie*. Praha: Libri, 2006, s. 75.
[246] SHARP, P. Who needs Diplomats. Problem of diplomatic representation. In JÖNSSON, CH.; LANGHORNE, R. (eds). *Diplomacy. III. Problems and Issues in Contemporary Diplomacy*. London – Thousand Oaks – New Delhi: SAGE Publications, 2004, s. 59.
[247] JÖNSSON, CH.; HALL, M. *Essence of Diplomacy*. Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2005, s. 98.

Hans Morgenthau rozlišoval celkem **tři roviny reprezentace**: *symbolickou, legální* a *politickou*. První postihuje skutečnost, že diplomat je především symbolický představitel své země. Druhá se pak vztahuje k tomu, že diplomat zároveň jedná jako legální představitel své vlády. A podstata politické reprezentace spočívá v tom, že diplomat se spolu s ministerstvem zahraničí podílí na zahraniční politice státu.[248]

Jönsson a **Hall** u reprezentace rozlišují **dvě roviny**. Tou první je reprezentace pojímaná jako *chování*, jednání v zájmu druhých, tou druhou pak reprezentace jako *status*, zastupování druhých.[249] V první rovině lze diplomaty přirovnat například k právníkům, kteří reprezentují zájmy svých klientů jako diplomaté zájmy svých nadřízených autorit. Tato potřeba vystala z prozaické skutečnosti, že vládce jednoho státu nemohl zvládnout narůstající agendu vztahů s jinými státy a její složitost. Druhou rovinou reprezentace je pozice, v níž diplomat vlastně ztělesňuje a symbolizuje svého vládce a svůj stát. To již souvisí s nároky, kladenými na původ a schopnosti diplomata tuto pozici zastávat.

Ústřední kategorií první roviny ve vztahu vládce a zástupce jeho zájmů v zahraničí představuje **mandát** (z lat. *mandatus* – pověření, zmocnění, příkaz). Podle Jönssona a Halla ho lze členit na dva druhy – *imperativní* a *volný*.[250]

Na základě **imperativního mandátu** diplomat jedná podle přesně daných pokynů svého nadřízeného. Někdy až na úrovni, která bývá ve zkarikované podobě prezentovaná jako *his master's voice*.

Takové vymezení mandátu lze najít už v nejstarších diplomatických textech starověkého Blízkého východu. Ve 14. století př. n. l. chetitský panovník Tudhaliya II. psal vládci Shunashshurovi z Kizvatny: „Pokud se jedná o tabulku, kterou Vám, Já, Mé Veličenstvo, posílám, a o slova, která jsou na ní napsána, a slova posla, která Vám ústně sdělí: jestliže se poslova slova nebudou shodovat se slovy na tabulce, Vy Shunashshura určitě nebudete poslovi věřit a určitě si nevezmete k srdci špatný obsah jeho sdělení."[251]

Ve středověké evropské diplomacii se s příkladem imperativního mandátu setkáváme u nuncia jako vyslance papežské kurie. Nuncius je podle slov středověkého komentátora „ten, kdo nahrazuje dopis: je něco jako

[248] MORGENTHAU, H., J. *Politics among Nations. The Struggle for Power and Peace*. Brief Edition. New York etc.: McGraw Hill, Inc. 1993, s. 364–367.
[249] JÖNSSON, CH.; HALL, M. *Essence of Diplomacy*. Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2005, s. 100 an.
[250] Tamtéž, s. 101 an., 105 an.
[251] BECKMAN, G.; HOFFNER, H. A. *Hittite Diplomatic Texts*. Atlanta: Scholars Press, 1996, s. 111. Cit. dle JÖNSSON, CH.; HALL, M. *Essence of Diplomacy*. Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2005, s. 101–102.

hlásná trouba, jako flašinet, hlas vládce, který ho vyslal a který recituje slova svého pána".[252] Takoví poslové se pak ze strachu vyhýbali tomu, aby vůbec interpretovali instrukce svého vládce.

U diplomatů s imperativním mandátem se proto také prověřovalo, zda nedošlo k překročení a **porušení mandátu**. V antickém Řecku byli poslové podrobeni auditu (*euthyna*), při němž bylo zkoumáno, zda vše bylo splněno v souladu s pověřením, a to i po ekonomické stránce. Za zneužití pravomoci svého poslání (*parapresbeia*) poslové dokonce mohli být pohnáni před soud.

Za porušení mandátu byli diplomaté postihováni i ve středověké Evropě. Například v Benátkách tamní senát dokonce odmítl přijmout nevýhodné ústupky zapříčiněné jeho diplomaty, kteří neuposlechli instrukcí, sami je měli buď napravit, nebo byli nahrazeni jinými.

Volný mandát oproti imperativnímu mandátu dává diplomatickému zástupci poměrně široké pole pravomocí, ovšem za předpokladu, že jeho jednání směřuje k naplnění záměrů ústředí vysílající strany. Povaha tohoto mandátu se odrážela i v titulatuře. V antickém Řecku to byl autocrator, ve středověku procurator, dnes mimořádný a zplnomocněný velvyslanec.

Autocrator byl posel, vybaven plnými mocemi. Byl to důkaz respektu pro městský stát, když k němu jiný vyslal takového posla. *Procurator* byl zase protikladem reprezentanta se striktními pravomocemi (nuncius). Namísto výslovných instrukcí byli ve 13. století prokurátoři svými vládci předem vybaveni prázdnými zpečetěnými listy, ponechanými jim k vyplnění, a tím měli nesmírnou svobodu a volnost v jednání. Tato praxe je doložena již ve starověku, kdy chetitský posel přijel k asyrskému králi vybaven „dopisem míru" i „dopisem války" a byl králem zmocněn podle situace namístě rozhodnout, který předá.

Snaha zvýraznit své rozsáhlé pravomoci někdy vedla až k verbální redundanci jako v anglickém královském dopise z roku 1701 ustanovujícím jednoho vyslance s titulaturou „*Legatum Extraordinarium, Commissarium, Procuratorem et Plenipotentiarium*" (tj. vyslancem mimořádným, pověřeným, řídícím a zplnomocněným).

Vyskytly se i situace, kdy určené pravomoci diplomatů a jejich odpovědnost či časově stanovený mandát měly vliv na mezinárodní jednání.

Z dějin diplomacie nedávné současnosti lze uvést dva příklady. Prvním je z oblasti sovětsko-amerických odzbrojovacích jednání o kontrole a omezení jaderného zbrojení osud návrhu dohody o raketách středního doletu, který dohodli hlavní vyjednavači obou delegací Julij Kvicinskij a Paul Nitze

[252] QUELLER, D. E. *The Office of Ambassador in the Middle Ages*. Princeton: Princeton University Press, 1967, s. 7. Cit. dle JÖNSSON, CH.; HALL, M. *Essence of Diplomacy*. Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2005, s. 101.

v létě 1982 při soukromé „procházce lesem" poblíž švýcarského lyžařského střediska Saint-Cerque u Ženevy. Návrh byl přijatelným kompromisem, který otvíral cestu k dalšímu jednání. Jejich nejvyšší vedení však navržený postup odmítla a jednání se dále nepohnula.[253] Dohody pak bylo dosaženo až v roce 1987.

Druhý příklad je z doby o čtyři roky později. 19. září 1986 byly na jednání konference o opatřeních k posílení důvěry a bezpečnosti a o odzbrojení v Evropě, probíhající ve Stockholmu od ledna 1984, zastaveny hodiny, aby se v daném termínu stihlo přijetí závěrečného dokumentu, přijatého reálně vlastně až o tři dny později.

Náležitost vztahu mezi pravomocemi politika a diplomata názorně na příkladu lodní dopravy ilustruje M. Stearns: „Konečný cíl lodi, její náklad, tonáž, zajištění její ochrany, to vše je hlavně odpovědnost majitelů. Dovést loď bezpečně do cíle je nebo by měla být primárně odpovědnost diplomatického lodivoda."[254]

Problém odpovědnosti a míry loajality diplomata vůči své autoritě rozebíral počátkem 17. století ve své klasické práci o dokonalém diplomatovi De Vera (viz kapitolu 3). Na otázku, zda je vyslanec absolutně povinován vyhovět i neoprávněným přáním svého pána, odpovídal následovně: „je velmi obtížné dát do souladu osobní prospěch a čest… vyslanec, kterého považujeme za dobrého člověka, nesmí v zájmu kohokoli uhnout z cesty spravedlnosti ani se sám stát nástrojem či vykonavatelem nějakého zločinu či bezbožnosti".[255] Ovšem vychází z předpokladu, že u křesťanského panovníka se nepředpokládá, že by mohl mít nečestné úmysly.

Také někteří další autoři argumentovali, že diplomaté nebyli vázáni poslušností, jestliže se příkazy jejich vládců neslučovaly s morálkou. I Callières, který jinak vyžaduje diplomatovu poslušnost vůči své vládě, připouští, že lze odmítnout uposlechnout instrukce, když by na diplomatech bylo vyžadováno, aby jednali „proti právu a Božské spravedlnosti".[256] A tak aby tento problém diplomata minul a mohl být perfektním vyslancem, je podle Torquata Tassa hlavním předpokladem to, aby byl perfektní sám vladař.[257]

Pokud pro diplomata nastane výše uvedené dilema a nechce se podvolit, má jen dvě možnosti – buď je donucen k rezignaci na svůj post anebo

[253] KVICINSKIJ, J. *Vremja i slučaj. Zametki professionala*. Moskva: Olma, 1999, s. 356 an.
[254] STEARNS, M. *Talking to Strangers: Improving American Diplomacy at Home and Abroad*. 4th Printing. Princeton: Princeton University Press, 1999, s. xiii.
[255] BERRIDGE, G. R. (ed.). *Diplomatic Classics. Selected Texts from Commynes to Vattel*. Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2004, s. 92.
[256] NICOLSON, H. *The Evolution of Diplomatic Method*. London: Cassell Publisher Ltd. 1954, s. 68.
[257] ADAMOVÁ, K.; KŘÍŽKOVSKÝ, L. *Stručné dějiny diplomacie*. Praha: C.H.Beck, 2002, s. 106.

rezignuje dobrovolně sám. Příkladů se nabízí celá řada. Pro kritiku vládní politiky vůči Persii byl odvolán v roce 1927 ze své diplomatické funkce H. Nicolson (viz kapitolu 3). Americký velvyslanec ve Varšavě v letech 1945–1947 Arthur B. Lane nejenže rezignoval, ale dokonce v roce 1948 publikoval knihu, ostře kritizující neochotu své vlády zaujmout tvrdší pozici proti sovětskému pohlcování Polska. Americký velvyslanec v Indonésii John Allison nesouhlasil tak zásadně s povahou uložených úkolů, že požádal o přeložení a stal se pak v roce 1958 velvyslancem v Praze. Velvyslanec USA v OSN Andrew Young byl donucen k rezignaci v roce 1979 za Carterovy administrativy, když se dopustil takových hříchů, jako že obvinil britskou vládu z rasismu, kubánské jednotky v Angole považoval za stabilizační faktor, hovořil o tom, že v USA jsou političtí vězni stejně jako v Sovětském svazu či se zúčastnil nepovoleného setkání se zástupci Organizace pro osvobození Palestiny. V roce 2003 řada vysoce postavených amerických diplomatů rezignovala na své velvyslanecké posty na protest proti intervenčním přípravám prezidenta Bushe vůči Iráku. Britský velvyslanec v Uzbekistánu Craig Murray byl v roce 2004 odvolán, když ve zprávě, která se dokonce dostala na veřejnost, obvinil britskou a americkou tajnou službu (MI 6 a CIA), že ve válce proti terorismu používají informace uzbecké zpravodajské služby, získané na základě mučení.[258] Počátkem roku 2011 vypověděli poslušnost libyjskému vůdci M. Kaddáfímu na protest proti jeho brutálnímu postupu proti povstalcům pracovníci libyjských diplomatických misí v USA, Austrálii, Indii, Indonésii, Polsku, ČR a dalších zemích, a někteří dokonce na své posty rezignovali.

Známy jsou v tomto ohledu i případy z československé i české diplomacie. V roce 1968 byl ze své funkce ministra zahraničních věcí na sovětský nátlak odvolán Jiří Hájek poté, co v Radě bezpečnosti protestoval proti sovětské okupaci Československa. V roce 2003, tedy již v době, kdy už česká diplomacie fungovala v demokratických poměrech, byla odvolána velvyslankyně v Kuvajtu Jana Hybášková za to, že veřejně kritizovala rozhodnutí vlády o stažení české vojenské polní nemocnice z irácké Basry.[259]

Jak uvádějí Jönsson a Hall, v reálné praxi se imperativní či volný mandát ve své extrémní podobě objevují jen zřídka a poznamenávají: „Diplomaté nejednají, jako by byli hlásnou troubou, na druhé straně si zase ale nepřejí úplnou volnost a odpovědnost. Nejpříjemnější pozice pro ně je být někde

[258] JÖNSSON, CH.; HALL, M. *Essence of Diplomacy*. Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2005, s. 103–104.

[259] HYBÁŠKOVÁ, J. *Čekání na válku. Výpověď odvolané české velvyslankyně v Kuvajtu*. Praha: Rybka, 2004, s. 323–324.

uprostřed. Volnost může být užitečná v neformálním toku jeho vlastních myšlenek, omezení může být užitečné v jednání.“[260]

Reprezentace je více než statický vztah dynamickým procesem. Je to **proces vzájemné interakce mezi vládci a jejich zástupci.**

Reprezentace a mandát s ní spojený se však netýkají jen vztahu mezi diplomatickým zástupcem a jeho nadřízenou autoritou z vysílající země. **Diplomaté** jsou totiž **odpovědni také autoritám hostitelských zemí.** Porušení tohoto vztahu a daného mandátu pak může vést až k tomu, že příslušný diplomat je pojímán jako *persona non grata* se všemi z toho plynoucími důsledky, jak bylo uvedeno výše. Z dějin diplomacie lze uvést z celé plejády několik konkrétních příkladů, majících různé důvody a také důsledky, které byly naštěstí tlumeny institucí diplomatických výsad a imunit (viz podkapitolu 7.9). V roce 1584 se španělský vyslanec v Londýně Bernardino de Mendoza podílel na spiknutí, jehož cílem bylo svrhnout královnu Alžbětu I. ve prospěch katolické skotské královny Marie Stuartovny. Jeho účast byla odhalena a byl vyzván, aby ihned opustil Anglii. Španělský panovník ho na to poslal jako svého vyslance do Paříže.[261] O tři roky později byl z pokusu o zavraždění téže královny obviněn zase francouzský vyslanec v Londýně. Alžběta ho však nevyhostila, ale dala mu lekci o úloze vyslance a napomenula ho, aby se o podobný čin vůči ní již nepokoušel. Skandálně si počínal císařský vyslanec v Benátkách na počátku 17. století. Ve své rezidenci si zřídil nevěstinec, padělal peníze, zabil svého sluhu a pokusil se neúspěšně zabít i svou ženu. Benátský senát proto požadoval na Vídni jeho odvolání. V roce 1898 byl z USA za psaní hanlivých poznámek o tamním prezidentovi vyhoštěn španělský diplomatický zástupce. V roce 1952 byl za nežádoucí osobu prohlášen sovětským vedením tehdejší velvyslanec USA George Kennan, když během tiskové konference v Berlíně přirovnal podmínky pro pobyt velvyslance v Moskvě k těm, s nimiž se setkal na počátku 2. světové války v nacistickém Německu v Berlíně. Na to ho americká vláda sama iniciativně povolala „ke konzultacím“.[262] Za rozšiřování nepřátelských pamfletů vůči egyptskému prezidentovi Sadatovi byl zase v roce 1976 vyhoštěn z Káhiry libyjský velvyslanec. Za pokus o podplacení předsedy finského parlamentu v roce 1983 musel Helsinky opustit velvyslanec Severní Koreje,

[260] JÖNSSON, CH.; HALL, M. *Essence of Diplomacy*. Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2005, s. 108.

[261] MATTINGLY, G. *Renaissance Diplomacy*. London: Penguin Books Ltd. 1965, s. 194. Tato kauza též podnítila A. Gentiliho, působícího v té době jako profesor mezinárodního práva v Oxfordu, k napsání jeho slavné práce o vyslancích (viz kapitolu 3).

[262] MAYERS, D. *George Kennan and the Dilemmas of U. S. Foreign Policy*. New York – Oxford: Oxford University Press, 1990, s. 202–203.

když tímto způsobem usiloval zabránit zasedání Meziparlamentní unie v jihokorejském Soulu.[263]

Postavení diplomata souvisí též s tím, **komu** je vlastně **podřízen** v situaci, kdy nadřízených autorit může být několik. Například v parlamentní republice se setkáváme s několika aktéry mezinárodních vztahů: parlament, prezident, předseda vlády a ministr zahraničních věcí. Parlament má své pole působnosti a své výbory pro zahraniční záležitosti. Předseda vlády stojí v čele ministrů. Ministr zahraničních věcí je zase bezprostředním nadřízeným diplomatů. A pro ty je pak otázkou, kdo je jejich nadřízený. A ke komu mají být loajální, jestliže se výše uvedené orgány mezi sebou neshodnou? V prostředí starověkých demokratických Athén si už Démosthenes stěžoval na víceré nadřízené athénských diplomatických misí a z toho plynoucí zdlouhavé procedury spojené s jejich činností. Z americké diplomacie druhé poloviny 19. století je zase znám příklad, kdy se tehdejší velvyslanec USA ve Velké Británii John L. Motley řídil více názory předsedy senátního výboru pro zahraniční vztahy než pokyny státního tajemníka. Výsledkem pak bylo, že daného diplomata pak prezident Grant odvolal.[264]

Někdy může nastat na mezinárodním jednání dokonce tak zvláštní situace, kdy vládce i zástupce mohou být jednou osobou. H. Nicolson v této souvislosti kritizuje účast prezidenta Woodrowa Wilsona na Pařížské mírové konferenci jako „obtížný a trapný příklad nedokonalé reprezentace". A to proto, že na jedné straně byl Wilson nejvyšším činitelem americké exekutivy a jeho mandát nebylo možné zpochybňovat. Na druhé straně ale bylo všeobecně známo, že nebyl v plné míře představitel ústřední autority v zemi, zejména všech amerických voličů.[265] Za největší neúspěch jeho vyjednávání se považuje to, co je obecně pokládáno za jeho úspěch, totiž rozhodnutí o zřízení Společnosti národů, jejíž Pakt se dokonce stal první částí mírových smluv Dohody s poraženými státy. Ale je to neúspěch z toho úhlu pohledu, že v domácí politice vstup své země do této organizace prosadit nedokázal.

Ohledně toho, jak si má diplomatický zástupce počínat, dává následující šalamounský návod na základě své praxe již výše citovaný M. Stearns: „Ambasador musí rozhodnout, zda instrukce dovoluje volnou interpretaci,

[263] UTHMANN, J. *Diplomaté. Státní aféry od dob faraónů po současnost.* Brno: Bonus – Memorabilia, 1998, s. 92.

[264] JÖNSSON, CH.; HALL, M. *Essence of Diplomacy.* Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2005, s. 109.

[265] NICOLSON, H. *The Evolution of Diplomatic Method.* London: Cassell Publisher Ltd. 1954, s. 35.

a když ano, tak kolik… Až diplomaté nabudou dojmu, že si vytvořili na instrukce vlastní názor, musí se rozhodnout, jak s nimi co nejlépe naložit."[266]

Jönsson a Hall k tomu ještě přidávají slova nejmenovaného švédského diplomatického veterána, že „nejrozumnější jsou ty instrukce, které si napíšete sami". Sami pak doporučují, že diplomat má navrhnout své vládě vlastní postup s dodatkem „sauf avis contraire", tj. pokud mi bezprostředně nedáte opačné instrukce, budu se držet tohoto postupu.[267]

V případě reprezentace může nastat problém, že diplomatický zástupce vysílající země oslabí svou reprezentativní funkci v tom smyslu, že podlehne tomu, co se v diplomatických kruzích označuje jako *localitis*, tj. že se stane „domorodcem". To znamená, že je již natolik pohlcen prostředím hostitelské země, že sdílí i její názory, či je obhajuje a prezentuje je i vůči vysílající zemi. Proto je této diplomatické „nemoci" předcházeno **pravidelnou cirkulací diplomatů**, kteří se nechávají v cizích zemích jen po omezenou dobu, zpravidla plus minus tři roky. Pak jsou vysláni do zcela jiné země či se vrací zpět do ústředí, kde mohou být pověřeni také zcela odlišnou agendou.

Další nároky na reprezentaci s sebou nese **měnící se povaha a vzrůstající počet aktérů současných mezinárodních vztahů**. Do mezinárodních vztahů dnes vstupují i **jiné autority než vlády států**, a tím se otvírá **otázka povahy jejich diplomatických zástupců**. Například v případě různých nadnárodních ekonomických korporací či dalších nevládních organizací, které nejsou centry organizované moci v dosud pojímaném smyslu, jako je tomu v případě států.

Druhou rovinou reprezentace je funkce, v níž **diplomatický zástupce ztělesňuje vysílající autoritu**. To byl také důvod, proč dřívější poslové byli nedotknutelní – aby s nimi bylo zacházeno, jako kdyby byl přítomen vládce sám osobně. A v tom lze též spatřovat kořeny diplomatické imunity. Při oficiálních příležitostech jako by se vyslanec vlastně „přeměňoval" ve svého pána. Tento fakt přílišné osobní spjatosti vládce a jeho diplomatického zástupce byl spojován s monarchistickými typy vládců. V moderních státech parlamentního a demokratického typu je diplomatický zástupce považován za reprezentanta nejvyššího suveréna státu, tj. lidu. Jedním z důvodů, proč vláda USA až do konce 19. století neustanovila vyslance, bylo, že americká veřejnost nahlížela na ambasadory jako na osobní zástupce monarchů.[268]

[266] STEARNS, M. *Talking to Strangers: Improving American Diplomacy at Home and Abroad.* 4th Printing. Princeton: Princeton University Press, 1999, s. 77.

[267] JÖNSSON, CH.; HALL, M. *Essence of Diplomacy.* Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2005, s. 111.

[268] Tamtéž, s. 113. V 19. století tak USA měly v evropských zemích stálá vyslanectví jen v Londýně, Paříži a Petrohradě. Diplomatické styky s ostatními státy měli na starosti cestující diplomatičtí pracovníci (tzv. roving ministers).

Symbolická dimenze reprezentace diplomata jako reprezentace státu je pojímána na ten způsob, jako je reprezentantem státu jeho vlajka. Reprezentovat svého vladaře či stát však s sebou nese vysoké nároky právě proto, že diplomat je jakýmsi zrcadlem vysílající autority. Italský renesanční klasik Francesco Guiccardini v této souvislosti uvádí názor vévody Ludovica Sforzy, který řekl, že vládci měli být zkoušeni podle těchž kritérií jako samostříly, a odůvodnil to následovně: „Zda je samostřil dobrý, lze posoudit podle šípů, které vystřeluje, hodnota vládců je posuzována podle kvality mužů, které vysílá ven."[269]

Diplomaté zosobňují jak tradice a civilizační vyspělost svých států, tak i současně úroveň nadřízených a vysílajících autorit. Úroveň vysílaných diplomatických zástupců je zároveň signálem, jak si vysílající strana váží přijímající strany. Proto je v tomto ohledu požadována jejich náležitá bezúhonnost. Je proto důležité uvědomit si, zda kvality vysílaného diplomatického zástupce odpovídají i představám, normám a zvyklostem přijímající země. Pokud toto není respektováno, mohou nastat problémy. Ať už obtíže či dokonce odmítnutí daného diplomata přijmout. V roce 2001 byl jmenován izraelským velvyslancem v Kodani Carmi Gillon. To však vzbudilo rozhořčené protesty aktivistů za lidská práva, protože se o Gillonovi vědělo, že jako velitel tajné služby *Shabak* dal souhlas k mučení Palestinců podezřelých z teroristické činnosti. Nakonec mu dánské ministerstvo zahraničí agrément udělilo. V některých případech však k udělení agrément nedošlo. Pro odmítavý vztah k čínské imigraci odmítla čínská vláda v roce 1891 přijmout jako diplomatického zástupce USA dřívějšího senátora Henry W. Blaira. V roce 1913 zase Mexiko odmítlo přijmout jako amerického vyslance Jamese W. Gerarda s poukazem na to, že údajně špatně zacházel s pracovními silami ve svém mexickém těžebním podniku. USA v roce 1922 nepřijaly jako německého vyslance Andrease Hermese, protože byl obviněn z podvodného jednání ve funkci německého ministra financí.

Reprezentace státu s sebou nese i to, že diplomaté mohou být vnímáni jako **symboly ztělesnění odmítaných a nepřátelských hodnot** a chování jejich státu. Když byl v roce 1970 městskými guerillami zajat britský velvyslanec v Uruguay Geoffrey Jackson, bylo mu jeho věznitelí sděleno, že je trestán jako „symbol institucionálního neokolonialismu".[270]

A proto má v této souvislosti činnost diplomata i svou rizikovou dimenzi a je z toho důvodu považována za **nebezpečné povolání**. A to nejen ve výše

[269] BERRIDGE, G. R.; KEENS-SOPER, M.; OTTE, T. G. *Diplomatic Theory from Machiavelli to Kissinger*. Basingstoke – New York: Palgrave, 2001, s. 35.
[270] JÖNSSON, CH.; HALL, M. *Essence of Diplomacy*. Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2005, s. 115.

uvedené souvislosti. Ale i vzhledem k tomu, že diplomaté a jejich personál včetně rodinných příslušníků představovali jak možný zdroj zisků, pokud například vezli dary či jiné cennosti, či se stávali rukojmími k vydírání vlád či jiných autorit. Nezřídka docházelo i k vraždám diplomatů. Nebezpečnými objekty se v této souvislosti stávaly i objekty diplomatických misí. To lze v dějinách diplomacie v i v současnosti dokumentovat bezpočtem konkrétních příkladů.

V roce 1799 po skončení diplomatických jednání mezi revoluční Francií a císařem Františkem II. v Rastattu byli při své zpáteční cestě zavražděni francouzští vyslanci a přitom byly ukořistěny i jejich tajné materiály. Ač stopy ukazovaly na iniciaci z habsburské strany a byl znám i konkrétní viník, kdo skutečně vraždu a loupež nařídil, zůstalo zahaleno tajemstvím.

V roce 1970 byl v Guatemale teroristy (tzv. Revoluční ozbrojené síly) odvlečen tamní západoněmecký velvyslanec hrabě Karl Spreti. Když však guatemalská vláda odmítla splnit podmínku únosců na propuštění 16 jejich bojovníků a zaplacení 700 tisíc dolarů, byl německý diplomat zabit.[271] Téhož roku byl unesen i německý velvyslanec v Brazílii Theodor von Holleben. Brazilská vláda však propustila požadovaných čtyřicet vězňů a diplomat byl propuštěn na svobodu. V Bejrútu byl v roce 1976 unesen a zabit americký velvyslanec Francis Meloy, v roce 1981 potkal podobný osud jeho francouzského kolegu Louise Delamara. Jen pro ilustraci, oproti roku 1968, kdy byli zabiti dva diplomaté, v roce 1982 zahynulo již celkem 21 diplomatů.[272]

Od druhé poloviny 20. století také nabyly na intenzitě útoky na zastupitelské úřady. V roce 1958 rozvášněný dav během převratu Abdula Kásima vypálil v Bagdádu tamní britskou ambasádu. V roce 1981 bylo v Bejrútu bombou zničeno irácké velvyslanectví a zemřelo na 30 lidí včetně velvyslance. O dva roky později zde tentýž osud potkal americkou ambasádu, zemřelo 65 lidí. V září 2012 ozbrojenci v libyjském Bengházi zabili velvyslance USA a další tři pracovníky mise. Došlo však i k opačnému případu. V roce 1984 došlo ke střelbě z budovy libyjské ambasády v Londýně do emigrantů, kteří demonstrovali proti politice libyjského vůdce M. Kaddáfího. Několik demonstrantů bylo zraněno, o život přišla jedna policistka. Když libyjské úřady odmítly střelce vydat, Velká Británie přerušila s Libyí diplomatické styky.

Někdy zůstalo jen u obsazení budov diplomatických misí a vzetí tamního personálu jako rukojmích. Více než rok bylo v období 1979–1980 okupováno americké velvyslanectví v Teheránu. Koncem roku 1996 ozbrojenci guerilly Tupa Amaru obsadili rezidenci japonského velvyslance v době

[271] KLEINER, J. *Diplomatic Practice. Between Tradition and Innovation*. New Jersey – London – Singapore etc.: World Scientific, 2010, s. 135.
[272] JÖNSSON, CH.; HALL, M. *Essence of Diplomacy*. Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2005, s. 115.

oslav státního svátku jeho země v Limě a zajali na 600 hostí, vedle cizích diplomatů (mezi nimi i jeden český diplomat) i členy peruánské vlády a žádali propuštění svých spolubojovníků. Po jednáních s vládou byla řada rukojmí propuštěna, ale přes 70 jich bylo drženo v zajetí i nadále. Rukojmí byli osvobozeni peruánskými vládními vojáky až v dubnu příštího roku, přičemž jeden rukojmí zahynul.[273] V roce 1998 došlo ke koordinovaným bombovým útokům islámských teroristů na americké ambasády v keňském Nairobi a tanzanském Dar es Salaamu, při nichž celkově zahynulo přes dvě stovky lidí a přes 4 tisíce bylo zraněných.

Braní diplomatů jako rukojmí či jiné nevhodné chování dokonce přímo praktikovali i vládci a vlády některých zemí. Vedle toho, že diplomaté museli někdy dlouhou dobu čekat na přijetí panovníkem, na druhé straně byli záměrně zadržováni či dokonce drženi v internaci. Jedním z mnoha případů bylo zadržení a uvěznění byzantských diplomatů ostrogótským králem Theodatem. V reakci na to však byzantský císař Justinián zase uvěznil ostrogótské poselstvo, které v tu dobu pobývalo u jeho dvora, a vzkázal, že ho propustí, až budou propuštěni jeho diplomaté.[274]

V Osmanské říši existovala dlouholetá tradice držet vyslance jako rukojmí, aby se jejich vlády „dobře chovaly". V době válek s Turky byl vyslanec nepřátelského státu poslán v Istanbulu do pověstného vězení *Sedm věží*, kde byli vězněni také cizí lodní kapitáni a obchodníci.[275]

Na státní příkaz docházelo i k vraždám. Tak byl v roce 1541 z podnětu císařského místodržitele v Itálii zabit Antoine Rincon, který měl poté, co francouzský král František I. uzavřel proti Habsburkům spojenectví s tureckým sultánem, nastoupit v Istanbulu jako francouzský vyslanec. V nejnovějších dějinách například došlo k opakovaným ale neúspěšným pokusům americké CIA o atentát na kubánského vůdce F. Castra.

Není divu, že někdy spolu s tím, že diplomatické povolání nebylo ani finančně lukrativní, vyvstávaly pro některé vládce a vlády problémy i z tohoto důvodu získat příslušný diplomatický personál pro své mise v zahraničí. Ve snaze čelit tomu byl v Benátkách v roce 1271 dokonce přijat dekret, kde se osobám, které se vyhýbaly diplomatické službě, předepisovaly těžké pokuty. Podobné nařízení v roce 1421 přijala i Florencie.[276]

Útoky proti diplomatům a jejich misím se pak zase na druhé straně stávaly záminkou k zásahu do vnitřních záležitostí toho kterého státu.

[273] KLEINER, J. *Diplomatic Practice. Between Tradition and Innovation.* New Jersey – London – Singapore etc.: World Scientific, 2010, s. 132.
[274] *Dějiny diplomacie. I.* Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 96.
[275] BERRIDGE, G. R.; KEENS-SOPER, M.; OTTE, T. G. *Diplomatic Theory from Machiavelli to Kissinger.* Basingstoke – New York: Palgrave, 2001, s. 60.
[276] NICOLSON, H. *The Evolution of Diplomatic Method.* London: Cassell Publisher Ltd. 1954, s. 29.

V rámci tzv. Boxerského povstání v Číně v roce 1900 došlo k napadení diplomatické čtvrti v Pekingu, přičemž byl zabit tamní německý vyslanec Klemens von Ketteler. To se stalo záminkou k následnému ozbrojenému zásahu evropských mocností, USA a Japonska, a tím i k potlačení povstání. K ohrožení a napadání sídel diplomatických misí západních zemí v Pekingu docházelo i během čínské kulturní revoluce v 60. letech minulého století.

Někdy vraždy diplomatů odrážely problémy vnitropolitické povahy. V červenci 1918 byl německý vyslanec v sovětském Rusku Wilhelm von Mirbach zavražděn příslušníkem strany sociálních revolucionářů, kteří nesouhlasili s uzavřením Brest-litevského míru a podněcovali obnovení války s Německem. V květnu 1923 byl zase zabit sovětský diplomat Vaclav V. Vorovskij bělogvardějským emigrantem během mezinárodní konference o Blízkém východě v Lausanne. Zavraždění legačního tajemníka Ernsta Ratha na německé ambasádě v Paříži židovským emigrantem Herschelem Grynszpanem se stalo v listopadu 1938 v Německu záminkou k rozpoutání pogromu proti Židům, známému jako tzv. křišťálová noc. V dubnu 1975 šest německých teroristů zaútočilo na německé spolkové velvyslanectví ve Stockholmu a zajalo jeho pracovníky. Když nebyl splněn jejich požadavek na propuštění teroristů vězněných v Německu, zabili vojenského atašé a obchodního atašé.[277]

Významným aspektem činnosti diplomatů je, že nereprezentují jen svůj vysílající stát a jeho autority, ale **reprezentují** také určité **ideje a poslání**. Diplomaté jsou totiž obecně vnímáni jako reprezentanti míru či mezinárodního řádu. A. Watson v této souvislosti uvádí, že diplomaté nebyli v průběhu dějin vedeni jen *raison d´état*, státním zájmem, ale také *raison de système.*[278] Diplomaté tak představují výlučný cech s mezinárodní dimenzí a měli by si být proto řečeno slovy H. Nicolsona „vědomi, že zájmy lidstva převyšují jednotlivé národní zájmy".[279]

Reprezentace se také vztahuje k tématice diplomatického protokolu, o čemž je pojednáno dále (viz kapitolu 11).

8.4 Ženy v diplomacii

Říká se, že ženy mají lepší předpoklady pro diplomacii než muži, a to díky svému šarmu a inteligenci a zejména spojení obojího. Ale někteří

[277] KLEINER, J. *Diplomatic Practice. Between Tradition and Innovation.* New Jersey – London – Singapore etc.: World Scientific, 2010, s. 132.
[278] WATSON, A. *Diplomacy. Dialog between States.* London: Eyre Methuen, 2004, s. 112 an.
[279] H. Nicolson v předmluvě k THAYER, CH. W. *Diplomat.* New York: Harper, 1959, s. xi.

autoři to nepřijímají, ba dokonce odmítají. Například A. de Wicquefort je názoru, že ženy nemohou pracovat v rezortu vyžadujícím muže největších schopností.[280] Maďarská odborná příručka z roku 1928 ženám naprosto upírá způsobilost pro diplomacii. Mají sice mnohé vlastnosti jako takt a jemnocit, ale zato jim prý chybí schopnost chladnokrevného uvažování, lhostejnost a objektivnost. Podobně i Raoul Genet se ve svém třísvazkovém *Pojednání o diplomacii* z roku 1931 domnívá, že ženy se mohou uplatnit jen v domácnosti: „Tam mohou vyniknout. Ve veřejném životě nic nezískají, mohou jen ztratit."[281] Diplomacie tak dlouho zůstala doménou mužů podobně jako politika vůbec. Ale v minulosti ženy do diplomacie a tím i do dějin také významně zasáhly a v současnosti zasahují stále více.

Známé a okřídlené úsloví *cherchez la femme* má v tomto ohledu několik významů, na jejichž základě lze roli a úlohu žen v diplomacii strukturovat do čtyř skupin:

1. První skupina je spojena se **sňatkovou diplomacií**, kdy řada dcer z vládnoucích dynastií byla provdána v zájmu státu a pro dobré vztahy za panovníka jiného státu. Tak byla v období starověké diplomacie 13 let po uzavření egyptsko-chetitské smlouvy z roku 1273 př. n. l. na její posílení provdána za faraóna dcera chetitského panovníka. Dostatek příkladů je i z dějin české diplomacie. V 10. století byla za polského piastovského knížete Měška provdána dcera Přemyslovce Boleslava I. Dobrava. Ve 12. století pak za dánského krále Waldemara dcera Přemysla Otakara I. Markéta, v Dánsku známá jako královna Dagmar. Koncem 14. století byla za anglického krále Richarda II. provdána nevlastní sestra krále Václava IV., známá v anglické tradici jako „dobrá královna Anna".
2. Druhá skupina ohledně úlohy žen v diplomacii je spjata **s oblastí ochrany a získávání informací**. Pokud jde o ochranu informací před vyzrazením, už Kautilja požadoval, jak bylo citováno výše, aby se vyslanec vystříhal vína a žen. V zájmu získávání informací zase Talleyrand tvrdil, že proto „je třeba nasazovat ženy". A k tomu jako svůj významný zdroj informací na Vídeňském kongresu využíval tanečnici Bigottini.
Zvláštní kategorii v této souvislosti představují ženy jako **manželky diplomatů**. V současnosti jejich účast po boku manžela-diplomata vyžaduje diplomatický protokol. Dříve tomu však bylo opačně. Například nařízení Benátské republiky z roku 1268 přímo zakazovalo vyslancům, aby byli doprovázeni ženami, které by mohly „vyžvanit" státní tajemství.

[280] BERRIDGE, G. R. (ed.). *Diplomatic Classics. Selected Texts from Commynes to Vattel*. Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2004 s. 15.
[281] Cit. dle UTHMANN, J. *Diplomaté. Státní aféry od dob faraónů po současnost*. Brno: Bonus – Memorabilia, 1998, s. 78.

Běžným doprovodem diplomata se stala žena až v 17. století. Ve Versailles pro ženu diplomata – *ambassadrice* – dokonce existoval zvláštní ceremoniál. Jinde se lpělo na předchozí konzervativní tradici. Například císař Leopold I. v roce 1669 požadoval na svém vyslanci v Madridu, aby tam prosadil, že příští španělský vyslanec bude starým mládencem, „neboť jsme neměli se ženami vyslanců nikdy štěstí".[282] Bismarck by dokonce pro své diplomaty uvítal celibát. Když se například jeho vyslanec ve Vídni Lothar von Schweinitz v padesáti letech oženil a měl pak deset dětí, Bismarck vzdychal, že jako starý mládenec podával docela užitečné informace, ale nyní je na každé větě poznat, že mu na kolenou sedí dítě. Někdy manželky vyslanců mohly prokazovat užitečné služby díky svým kontaktům na nejvyšší úrovni, jako tomu bylo v případě manželky prvního vyslance nizozemských generálních stavů, která měla veřejně známý poměr s francouzským králem Jindřichem IV. To bylo sice pro vyslance van Aersena společensky i osobně velmi nepříjemné a ponižující, ale zase se za to z první ruky dozvídal ty nejdůležitější a nejtajnější informace.[283]

3. Třetí skupina zahrnuje ženy, které aktivně **ovlivňovaly politiku a diplomacii, ač v zahraniční politice ani diplomacii trvale profesně nepůsobily**. Známý je v tomto ohledu mír z roku 1529 mezi císařem Karlem V. a francouzským králem Františkem I. v rámci válek o Itálii, uzavřený v Cambrai za zprostředkování císařovy tety a nizozemské místodržící Markéty Rakouské a královy matky Louisy Savojské. Proto si též vysloužil označení, jež do dějin diplomacie vstoupilo jako tzv. dámský mír.[284] Asi nejznámější ženu v oblasti politických a diplomatických intrik a v praxi tzv. budoárové diplomacie představuje favoritka Ludvíka XV. markýza de Pompadour. Na základě její přízně mj. dosáhl kancléř Marie Terezie a předtím vyslanec v Paříži Václav Antonín Kounic uzavření spojenectví Habsburků s Francií. Tento velký diplomatický úspěch vešel do dějin jako tzv. změna aliancí, označovaná dokonce jako „diplomatická revoluce".
4. Čtvrtou skupinu představují vlastní **profesionální státničky, političky a diplomatky**. Tuto skupinu lze ještě rozdělit na několik podskupin:
   a) První představují ty, které působily v politice v různých vysokých funkcích například v roli samostatných či pověřených **panovnic** jako anglické a skotské královny Alžběta I., Marie Stuartovna, Viktorie, Alžběta II., v Rakousku Marie Terezie, v Rusku Alžběta, Kateřina II.

[282] Cit. dle UTHMANN, J. *Diplomaté. Státní aféry od dob faraónů po současnost*. Brno: Bonus – Memorabilia, 1998, s. 80.
[283] Tamtéž, s. 81.
[284] VESELÝ, Z. *Dějiny mezinárodních vztahů*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 80.

či regentka Kateřina Medicejská ve Francii. Uvedené, ač svůj úřad získávaly převážně na základě dědičnosti, zároveň vynikaly i náležitými schopnostmi, projevujícími se velmi významně také v diplomacii. V moderní době a současnosti na základě demokratických pravidel řada žen zastávala či zastává nejvyšší státní funkce jako **premiérky** či **prezidentky**: v Indii Indíra Gándhíová, na Srí Lance Siramávo Bandáranájáková, v Indonésii Megawatti Sukarnoputriová, na Filipínách Corazón Aquinová a Gloria Macapagal-Arroyová, v Izraeli Golda Meierová, v Nicaragui Violeta Barrios de Chamorrová, ve Velké Británii Margaret Thatcherová, v Irsku Mary Robinsonová a Mary Macaleeseová, v Norsku Gro Harlem Brundlandová, v Lotyšsku Vaira Vike-Freibergová, v Estonsku Dalia Grybauskaitéová a na Slovensku Iveta Radičová.

b) Méně žen oproti tomu však působilo na nejvyšších diplomatických postech jako **ministryně zahraničních věcí**. Významné bylo a je jejich místo v diplomacii USA. První ženou, která stanula v čele State Departmentu, byla předchozí zástupkyně USA v OSN **Madelaine Albrightová**, o níž již bylo pojednáno výše (viz kapitolu 5).
Po jejím vystřídání prvním Afroameričanem na čele americké diplomacie C. Powellem (2001) následovala v roce 2005 opět žena a první Afroameričanka **Condoleezza Riceová.** Není bez zajímavosti, že k zájmu o mezinárodní vztahy jí při jejím vysokoškolském studiu přivedl otec M. Albrightové J. Korbel. V zájmu o tuto problematiku pokračovala i ve svém akademickém působení na univerzitě ve Stanfordu. Politicky se angažovala ve volební kampani G. W. Bushe a stala se posléze jako první žena prezidentovou poradkyní pro národní bezpečnost. Patřila k rozhodným zastáncům invaze USA do Iráku v roce 2003.
Třetí ženou v čele americké diplomacie se následně po Riceové v roce 2009 stala žena bývalého prezidenta W. Clintona **Hillary Clintonová** ve vládě prezidenta Baracka Obamy, proti němuž se ucházela o post prezidentského kandidáta v primárkách Demokratické strany.

c) Celá řada žen však působila a působí v diplomacii také **na úrovni diplomatických misí**.
První ženu v tomto pořadí představuje sovětská diplomatka **Alexandra Kollontajová**. Jako jediná žena byla zastoupena v první sovětské vládě (tzv. vládě lidových komisařů) s odpovědností za sociální záležitosti. V roce 1922 se stala vedoucí sovětské diplomatické mise v Norsku. Na základě jejího působení o dva roky později došlo k navázání vzájemných diplomatických vztahů a Kollontajová se jako první žena v dějinách diplomacie stala v Oslu vyslankyní (v tehdejší sovětské terminologii zplnomocněnou představitelkou). Aktivně se pak podílela na přípravě sovětské pozice pro konferenci v Janově, což bylo první významné mezinárodní jednání, jehož se sovětské Rusko účastnilo. Ve druhé polovině 20. let pak působila jako vyslankyně v Mexiku, pak opětně v Norku a od začátku 30. let a po celou dobu 2. světové války jako sovětská velvyslankyně ve Švédsku. Vedla též sovětskou delegaci při jednání o příměří s Finskem k ukončení sovětsko-finské války.

V americké diplomacii lze naproti tomu uvést **Jeanne Kirkpatrickovou**, v období let 1981–1985 velvyslankyni USA v OSN. Jako politoložka působila zpočátku své kariéry na akademické půdě, kde zastávala vyhraněně antikomunistická stanoviska, jejichž ústředním tvrzením bylo, že pravicové režimy je třeba považovat za menší zlo než levicové. Prostor k prosazování svých stanovisek v mezinárodních vztazích zejména ve vztahu k Sovětskému svazu pak dostala v uvedené funkci právě za administrativy prezidenta Reagana, jehož pak také následovala ve stranickém přechodu od demokratů k republikánům. Na půdě OSN patřila k neochvějným zastáncům politiky Izraele.

V českém prostředí lze za historicky první diplomatku považovat druhou dceru knížete Boleslava I. Mladu, sjednávající v 60. letech 10. století v čele knížecího poselstva u papeže v Římě založení pražského biskupství a založení prvního ženského kláštera u sv. Jiří na Pražském hradě, jehož se pak stala i první abatyší.

V polistopadové československé a posléze **české diplomacii** vedle pozic na ústředí v Praze ženy zastávaly a zastávají diplomatické posty v řadě zemí a mezinárodních organizací. Patří mezi ně M. Vášáryová v Rakousku (1990–1993, poté velvyslankyně SR v Polsku a státní tajemnice MZV SR); M. Fialková v Polsku (1990–1993) a v Albánii (od 2007); R. Klímová v USA (1991–1993); D. Huňátová ve Finsku a v Estonsku (1992–1997), v Egyptě a v Súdánu (1998–2002), v Malajsii (2004–2008), nyní generální konzulka v Chicagu; H. Ševčíková v Dánsku (1991–1995), v Itálii a na Maltě (1998–2002) a v Řecku (od 2010); P. Řezníčková ve Španělsku (1993–1995); E. Filipi v Iráku (CDA, 1993–1996), v Libanonu (1997–2001) a v Turecku (2004–2010); J. Jeslínková v Litvě a v Lotyšsku (1993–1998) a generální konzulka v Montrealu (2008–2010); V. Zemanová v Uruguayi (1994–1998), v Mexiku (2000–2004) a v Peru (2006–2010); M. Košťálová při mezinárodních organizacích se sídlem ve Vídni (1996–1999) a v Dánsku (1999–2004); J. Hybášková ve Slovinsku (1997–2001), v Kuvajtu a Kataru (2002–2003) a velvyslankyně EU v Iráku (od 2011); V. Jeřábková na Kypru (1998–2002) a ve Spojených arabských emirátech (2005–2009); J. Bulenová v Lotyšsku (1998–2002) a v Řecku (2002–2006); K. Lukešová

v Belgii (1998–2002), Lucembursku (2006–2010) a Španělsku (od 2014); J. Moserová v Austrálii a na Novém Zélandu (1999–2001), poté prezidentka generální konference UNESCO v Paříži; H. Bambasová (náměstkyně ministra zahraničí 1994–1997, 2009–2010) v Nizozemsku (1999–2001) a v Maďarsku (od 2010); M. Chatardová ve Švédsku (2002–2007), ve Francii (od 2010) a při UNESCO (od 2013); J. Štouračová v Jugoslávii a poté v Srbsku (2000–2004, předtím 1997–2000 generální ředitelka Czech Trade); E. Drdáková v Iráku (CDA, 2001–2003) a generální konzulka v Bombaji (2007–2010); A. Prouzová ve Finsku (2002–2006); V. Štěpová při Radě Evropy (2002–2007); J. Hřebíčková v Iráku (2003), zástupkyně vedoucího Stálé mise ČR při OSN v New Yorku (2004–2007), v Kosovu (2008–2011); H. Hubáčková v Maďarsku (2002–2006) a v Srbsku a v Černé Hoře (2008–2014); E. Urbanová v Maroku (2003–2007); I. Hlavsová ve Slovinsku (2005–2009) a v Srbsku a Černé Hoře (od 2014); I. Holoubková v Jordánsku (2007–2011); H. Mottlová v Řecku (2006–2010); M. Vicenová při EU (2008–2012); M. Fuchsová v Keni (2008–2011); V. Kuchyňová-Šmigolová při mezinárodních organizacích se sídlem ve Vídni (2009–2013); E. Žigová vedoucí styčného úřadu v Ramalláhu (2005–2008), poté (2008–2012) generální konzulka v New Yorku; M. Šarbochová v Portugalsku (2009–2013); B. Tomášová v Iráku (2009–2011) a v Albánii (od 2012); K. Fialková v Japonsku (od 2010), E. Hrdá při OSN v New Yorku (od 2011); K. Sequensová při OSN v Ženevě (od 2011); B. Fajkusová v Jihoafrické republice (od 2011), J. Hynková ve Švédsku (od 2011); I. Grollová v Mongolsku (od 2012), M. Froňková v Maroku (od 2012), J. Gašparíková v Kambodži (CDA, od 2013), L. Pokorná v Senegalu (CDA, od 2013) a L. Klausová na Slovensku (od 2013).

Zvyšující se podíl žen v diplomacii představuje trend v diplomacii většiny zemí, včetně muslimských, ale snaha stanovit kvóty žen v politice nebo v diplomacii naráží na značný odpor i mezi ženami samotnými.

8.5 Celebrity v diplomacii

Velký přínos pro diplomacii představuje využití známých osobností. V podstatě je můžeme rozdělit do tří skupin.

V první skupině se lze setkat s řadou **významných osobností z jiných oborů činnosti, které působily i jako profesionální diplomaté.** Z těch nejznámějších ve 20. století lze uvést známého chilského básníka a nositele Nobelovy ceny za literaturu (1971) Pabla Nerudu.[285] Neruda po předchozích

[285] Vlastním jménem Ricardo Eliezer Neftalí Reyes Basoalto (1904–1973). Svůj literární pseudonym, který pak přijal za své vlastní jméno, převzal již ve svém mládí u jména od Paula Verlaina a u příjmení od českého básníka Jana Nerudy.

diplomatických a politických aktivitách (mj. i jako senátor za komunistickou stranu) působil v letech 1970–1972 za vlády prezidenta S. Allendeho jako velvyslanec ve Francii.

Významnou celebritou v diplomacii byl též levicový mexický básník a rovněž nositel Nobelovy ceny za literaturu (1990) Octavio Paz, působící po 2. světové válce na diplomatických postech v západní Evropě, USA, Indii a Japonsku.

Jinou významnou celebritou v diplomacii se stala známá představitelka dětských rolí v amerických filmech Shirley Temple-Blacková (1928). V letech 1969–1970 zastupovala USA v OSN, poté působila jako velvyslankyně USA v Ghaně (1974–1976) a v letech 1989–1992 v Československu.

Druhou skupinu představují **bývalí významní státníci, politici a diplomaté** jako například někteří bývalí američtí prezidenti.

Jimmy Carter tak byl vyslán prezidentem Clintonem v čele mírové mise do Severní Koreje, poté co tamní vedení v roce 1994 ohrozilo jednání o severokorejském jaderném programu, když vypovědělo ze země inspektory Mezinárodní agentury pro atomovou energii. Z řady dalších aktivit lze uvést účast na neoficiálních izraelsko-palestinských mírových jednáních v Ženevě v letech 2002–2003, v roce 2002 navštívil jako první americký (byť bývalý) prezident komunistickou Kubu a vedl jednání s tamním Castrovým režimem, zejména o lidských právech a občanských svobodách. Dokonce mu bylo umožněno setkat se i s tamními disidenty. V roce 2009 navštívil Vietnam, kam přijel s vlastním projektem stavební obnovy jedné lokality na severu země. V témže roce dokonce přijel do pásma Gazy k jednáním o mírovém uspořádání tamní oblasti s palestinským hnutím Hamas, které je v USA na seznamu teroristických organizací. Jako výraz uznání za jeho činnost mu byla udělena Nobelova cena za mír (2002).

William Clinton byl v roce 2009 generálním tajemníkem OSN jmenován zvláštním vyslancem pro Haiti, kde bylo jeho úkolem především pomoci při obnově země po předchozích ničivých tropických bouřích. V roce 2010 se zde také stal koordinátorem OSN pro humanitární a finanční pomoc, když zemi postihlo ničivé zemětřesení.

Oba výše uvedení státníci se též osobně v Severní Koreji podíleli na propuštění tamním režimem uvězněných amerických občanů.[286] V podobných aktivitách byl předtím úspěšný i bývalý západoněmecký kancléř Willy

[286] V srpnu 2009 dosáhl Clinton propuštění novinářek Laury Lingové a Euny Leeové, které byly v polovině roku v Severní Koreji odsouzeny na 12 let vězení za ilegální vstup do země a za nepřátelskou činnost proti KLDR. V dubnu následujícího roku byl tamtéž za stejný čin odsouzen k osmi rokům těžkých prací a pokuté ve výši 7 milionu dolarů učitel Aijalon Gomes. Ač o jeho propuštění jednal speciální americký vládní emisar, na žádost severokorejské vlády si ho osobně v srpnu 2010 mohl převzít jen J. Carter.

Brandt. V roce 1990 osobním jednáním dosáhl propuštění 174 občanů západních států, které držel po invazi do Kuvajtu jako rukojmí irácký diktátor Saddám Husajn.

Do třetí skupiny lze mimo politiku svým způsobem pojmout **významné osobnosti z různých oborů lidské činnosti**, které však nepůsobily jako profesní diplomaté.

Z ekonomické oblasti to byl například Birger Dahlerus, švédský průmyslník, snažící se z pověření předního nacistického pohlavára Hermanna Göringa po útoku na Polsko v roce 1939 o zprostředkování míru mezi Německem a Velkou Británií. O příznivé vztahy mezi USA a Sovětským svazem v době studené války usiloval americký obchodník Armand Hammer.

Svými aktivitami proti nebezpečí zbraní hromadného ničení byli známí **významní vědci** Albert Einstein, Bertrand Russel či Frederic Joliot-Curie, kteří stáli koncem 50. let minulého století u zrodu mezinárodního hnutí vědců známého jako tzv. Pugwashské hnutí.

Řada významných **současných kulturních celebrit** se v současnosti angažuje v humanitárních, osvětových či charitativních a filantropických akcích, jako jsou kampaně proti AIDS, chudobě, za dodržování lidských práv, za zákaz lovu ohrožených druhů zvířat apod. Patří mezi ně například vedoucí irské hudební skupiny U2 Bono či irský zpěvák Bob Geldof a hollywoodské filmové hvězdy Pamela Anderson, Sandra Bullock či Richard Gere. Mezi nimi i Angelina Jolie, která se mj. na jaře roku 2011 stala velvyslankyní dobré vůle OSN pro uprchlíky mezi libyjskými utečenci v Tunisku. Do podobných aktivit se zapojovaly i další celebrity jako například tragicky zahynuvší britská princezna Diana angažující se v kampaních proti AIDS a za zákaz nášlapných min.[287]

[287] Blíže viz COOPER, A. F. *Celebrity Diplomacy.* Boulder: Paradigm Publisher, 2008.

9. Diplomatická komunikace

Obecně se komunikací (z lat. *communicare* – dělat sdíleně či společně) chápe dorozumívání prostřednictvím sdělování a přijímání informací. V psychologii je komunikace považována za „předpoklad a nejdůležitější formu sociálního styku, spočívající ve vysílání a přijímání signálů či poselství".[288] V sociologickém pojetí se komunikací rozumí „proces sdělování a vyměňování informací v societě apod." a je považována za typ sociální interakce.[289] Všem vyměňovaným **informacím a zprávám** je vysílající i přijímající stranou přikládán **sdílený význam**.[290]

Komunikace se odehrává na všech úrovních lidských aktivit, tedy i na úrovni diplomacie. A **pro diplomacii** také představuje základní **podmínku jejího fungování**.

9.1 Komunikace a diplomacie

Nepostradatelnost komunikace v diplomacii vyplývá už z pojmu i obsahu mezinárodních vztahů. Politolog Z. Zbořil komunikaci v praxi mezinárodních vztahů vymezuje následovně: „bilaterální a multilaterální konzultace, přímé a nepřímé kontakty, celá oblast diplomacie, včetně zařízení pro diplomatickou komunikaci, mezinárodní korespondence, výměna informací, výměna nót, zaujímání postojů a vydávání prohlášení jednostranných i vícestranných, průzkumná jednání, multilaterální nebo bilaterální diskuze nebo dialog..."[291] Výše zmíněný americký diplomat M. Stearns ve svých pamětech k významu komunikace pro diplomacii uvádí: „Komunikace je podstatou diplomacie. Nikdy nemůže být dobrým diplomatem ten, kdo špatně komunikuje."[292]

Z pestré strukturace komunikace lze ve vztahu k diplomacii ilustrativně uvést následující rozlišení druhů komunikace:

- *Lineární, interakční a transakční komunikace.* U tohoto členění jsou ve vztahu k diplomacii plně funkční jen poslední dvě. U lineární

[288] *Velký slovník naučný. I.* Praha: Diderot, 1999, s. 723.
[289] Tamtéž, s. 723.
[290] Z plejády psychologické a sociologické literatury obsahující podrobnou analýzu této velmi frekventované problematiky viz pro českého zájemce například VYBÍRAL, Z. *Psychologie lidské komunikace.* Praha: Portál, 2000; De VITO, J. A. *Základy mezilidské komunikace.* Praha: Grada, 2001; WATZLAWICK, P.; BAVELASOVÁ, J. B.; JACKSON, D. D. *Pragmatika lidské komunikace. Interakční vzorce, patologie a paradoxy.* Hradec Králové: Konfrontace, 1999.
[291] ZBOŘIL, Z. Komunikace v mezinárodních vztazích. *Mezinárodní politika,* 2002, č. 5, s. 11.
[292] STEARNS, M. *Talking to Strangers: Improving American Diplomacy at Home and Abroad.* 4th Printing. Princeton: Princeton University Press, 1999, s. 112.

komunikace jde sdělení jen jednosměrně, například zprávy či informace z masmedií k posluchačům či čtenářům. Při interakční komunikaci se naproti tomu současně střídají pozice mluvčího a posluchače. Při transakční komunikaci komunikující subjekt jako mluvčí i posluchač funguje současně. Spolu s vysíláním svých sdělení jsou zároveň přijímána sdělení od druhého či druhých subjektů komunikace, včetně jejich doprovodných reakcí.[293] V tomto smyslu platí v diplomacii jako hlavní zásada komunikace ta, kterou formuloval někdejší rakouský ministr zahraničí Karl Gruber slovy: „Komunikace mezi diplomaty je dvousměrná ulice. Nikdo nemůže očekávat, že získá mnoho informací, pokud není schopen a ochoten informace také sdělit. Vyslanec, s nímž chce každý hovořit, je ten, který sám má o rozhovor zájem."[294]

- *Přímá a nepřímá* komunikace. Přímá komunikace se odehrává na základě bezprostředního vztahu mezi tím, kdo vysílá informace, a tím, kdo je přijímá. Například při jednání mezi státníky či přijetí velvyslance při předávání pověřovacích listin hlavě přijímajícího státu. Nepřímá komunikace předpokládá, že mezi stranou vysílající a stranou přijímající informace existuje nějaký zprostředkovací článek. Například v případě neexistence diplomatických styků se vztahy mezi dvěma státy mohou uskutečňovat prostřednictvím třetího státu. Příkladem může být výše uvedené Švýcarsko za 2. světové války či řešení vztahů mezi USA a Kubou. Stejně tak při ukončování konfliktu může být třetí strana požádána o zprostředkování (mediaci). Na základě nepřímé komunikace může dojít i k přímé komunikaci. Svým způsobem může mít za určitých okolností i přímá komunikace prvky nepřímé komunikace. Například v případě, kdy spolu strany nekomunikují přímo při setkání ve stejném čase a na stejném místě, ale zprostředkovaně pomocí některého druhu komunikační technologie. V případě použití telefonu se jedná o neúplnou přímou komunikaci, protože oba subjekty sice spolu komunikují, ale jen slovně, verbálně, avšak není přítomna nonverbální složka komunikace. Lepší je to v případě použití videotelefonu.
- *Verbální a nonverbální komunikace.* V diplomacii se setkáváme především s verbální komunikací, ať už mluvenou či psanou. Stejně tak svou roli má i nonverbální forma komunikace (viz níže).

[293] De VITO, J. A. *Základy mezilidské komunikace.* Praha: Grada, 2001, s. 18.
[294] FREEMAN, CH. W. Jr. *The Diplomat's Dictionary.* Washington, D.C.: National Defense University Press, 1994, s. 67.

- *Interpersonální a veřejná* komunikace. V interpersonální komunikaci jedinec komunikuje s jedincem či jedinci a všichni vystupují jako individua. Tito jedinci nevystupují sami za sebe, ale jsou nositeli určitých rolí, zde konkrétně diplomatů, kteří jednají s pověřením a z vůle nadřízené autority. A to i v případě summitu, kdy jednají přímo nejvyšší státní představitelé. Jednají sice s většími pravomocemi než pověření diplomaté, avšak na základě pravomocí, daných jim ústavou, pokud se jedná o představitele demokratického státu. Při veřejné komunikaci dochází k předávání sdělení sice anonymním příjemcům, ale tvořícím určitou cílenou entitu, které chceme sdělení předat. Za příklad může sloužit tisková konference či informace pro tisk či komuniké sdělující veřejnosti výsledky nějakého mezinárodního jednání.

I pro diplomacii je důležité rozlišení dvou rovin **komunikace**, jak ho v psychologii provádí tzv. paloaltská komunikační škola.[295] Konkrétně se jedná o **rovinu vztahovou a obsahovou**. Aniž bychom chtěli tento faktor přeceňovat, přesto svou roli v diplomatické komunikaci může sehrát, jaké psychologické typy spolu komunikují, zda jsou si například vyjednavači při daném mezinárodním jednání sympatičtí atd. Diplomatickou dimenzi této roviny lze také prezentovat na vědomí odpovědnosti daných diplomatů, že se musí v zájmu dobrých vztahů mezi jejich státy či i v zájmu lidstva pokusit dosáhnout dohody, ač jim k tomu z ústředí nejsou dány potřebné pravomoci. Příkladem může být v předešlé kapitole uvedená dohoda během „lesní procházky" mezi J. Kvicinským a P. Nitzem.

Vztahová rovina též vystupuje do popředí v situaci, kdy mezi nimi obsahová rovina nehraje hlavní roli, protože o obsahu, který je předmětem jednání, nejednají rovnocenné subjekty. Například přijetí tzv. moskevského protokolu československým a sovětským vedením v srpnu 1968 nebylo výsledkem jednání o jeho obsahu, který připravilo sovětské vedení, ale důsledkem satelitního vztahu Československa vůči Sovětskému svazu, umocněném na základě sovětské vojenské intervence.

Pokud spolu jednají rovnocenné subjekty, je nutno při nedorozumění v komunikaci od sebe oddělit analýzu vztahové a obsahové roviny. Jde o to, aby se komunikace soustředila především na obsahovou rovinu a aby vztahová rovina byla využita, pokud napomáhá cestě k dohodě, nikoli aby oslabovala kvalitu komunikace. Pokud to komunikující subjekty dokáží, vytváří si předpoklady k dosažení zdárného výsledku.

[295] WATZLAWICK, P.; BAVELASOVÁ, J. B.; JACKSON, D. D. *Pragmatika lidské komunikace. Interakční vzorce, patologie a paradoxy.* Hradec Králové: Konfrontace, 1999.

Pokud jde o komunikační subjekty, formy a normy, tak i přes mnohé společné rysy diplomacie vykazuje určitá specifika. Byť mezi sebou komunikují lidské subjekty, komunikují ne samy za sebe, ale v určité roli a s určitým posláním. Diplomaté reprezentují a zastupují zájmy vysílající strany – ať svého panovníka, či státu a jeho orgánů, což jsou jiné kategorie subjektů a rovin než například jednání mezi dvěma soukromými subjekty. Formy komunikace jsou upraveny určitými společně sdílenými normami, které obsahuje a kodifikuje v rámci mezinárodního práva diplomatické právo.

S ohledem na nezastupitelnost komunikace B. S. Murty diplomacii definuje jako „proces nadnárodní komunikace mezi elitami ve světové aréně".[296] Diplomacie je často vůbec pojímána jako *komunikace* nebo jako *řízený proces komunikace* či *komunikační systém v mezinárodní společnosti.*[297] Hedley Bull poukazuje na to, že původní formou diplomacie bylo *předávání zpráv mezi jednou a druhou nezávislou politickou komunitou.*[298]

Vazba komunikace a diplomacie sahá hluboko do historie. Od Homéra je i řada dalších autorů toho názoru, že prvními diplomaty vlastně z tohoto úhlu pohledu byli andělé jako poslové mezi bohy a lidskými bytostmi (viz kapitolu 7). Náležité komunikační schopnosti byly také odedávna u diplomata považovány za zcela nezbytné předpoklady jeho působení (viz kapitolu 8).

9.2 Diplomatický jazyk

Rozhodující pro komunikaci je jazyk. Obecně lze jazyk považovat za „sociálně přijatou soustavu znaků, jejichž významy, platné v určitém sociálním kontextu (referenčním systému významů), slouží k označování jevů vnitřního i vnějšího světa, a tím i ke komunikaci".[299]

Diplomacie zahrnuje komunikaci mezi státy, které jsou od sebe odděleny různými jazyky. Komunikace je však možná, když strany jí účastné sdílejí společný význam, tj. když existuje společný diplomatický jazyk.

H. Nicolson pojímá termín „diplomatický jazyk" ve trojím smyslu:

- aktuální jazyk používaný mezi diplomaty v konverzaci a korespondenci,

[296] MURTY, B. S. *The International Law of Diplomacy: The Diplomatic Instrument and World Public Order.* New Haven – Dordrecht – Boston – London: New Haven Press/Martinus Nijhoff Publisher, 1989, s. 1.
[297] Uvádí JÖNSSON, CH.; HALL, M. *Essence of Diplomacy.* Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2005, s. 67.
[298] Tamtéž.
[299] GEIST, B. *Sociologický slovník.* Praha: Victoria Publishing, 1992, s. 148.

- odborné výrazy, které se staly součástí diplomatického slovníku,
- slovní obraty a fráze, které diplomatům a ministrům umožňují říci si mezi sebou energická a zásadní stanoviska a názory tak, aby nevyzněly provokativně a urážlivě.[300]

Aktuální diplomatický jazyk je zde pojímán **v lingvistickém smyslu.** Od počátku dějin různé typy lidských společenství používaly a dosud ještě používají také rozdílné jazyky. V mezinárodní komunikaci to pak bylo zdrojem komplikací, nedorozumění a nesvárů, a to od dávných dob. Například v době řecko-perských válek vyslal perský král Artaxerxés do Sparty zvláštního posla se stížností, že vyslancům, kteří byli vysláni k jeho dvoru, nebyl schopen porozumět a žádal Sparťany, aby vybrali někoho, komu by rozuměl. Tento případ je zajímavý i tím, jak byl řešen po jazykové stránce. Stížnost byla připravena v aramejštině, napsána a zaslána v asyrštině a Sparťané požadovali překlad do řečtiny.[301]

Praxe si tak postupně vyžádala společný diplomatický jazyk, označovaný jako *lingua franca.* Nešlo však o nějaký nově vytvořený jazyk, jak byl původně výše uvedený termín chápán,[302] ale o některý z existujících jazyků. Nejstarší diplomatické jazyky pocházejí od starověkých civilizací z oblasti Blízkého východu. Nejdříve to byla *sumerština*, od 3. tisíciletí př. n. l. její místo zaujala *akkadština*, mezi jejíž dialekty v této souvislosti patřila asyrština a babylonština. Akkadština stejně jako sumerština používala klínové písmo, které mohlo být dobře využito i mluvčími jiných jazyků. Egyptské písmo bylo například využíváno jen Egypťany. Posléze se diplomatickým jazykem stala *aramejština*, která se rozšířila ze Sýrie i do Persie a stala se i jazykem pouštních karavan.

Později se společnými diplomatickými jazyky v Evropě a přilehlých mimoevropských oblastech staly na základě expanze Řeků a Římanů **řečtina a latina.** Latina v psané i mluvené podobě dominovala i ve středověké Svaté říši římské a v římskokatolické církvi, a tím byla i jazykem evropské diplomacie a z ní vzešlých dokumentů. Latinsky jsou psány významné dokumenty mezinárodních vztahů i v novověku. Například vestfálské mírové smlouvy z Osnabrücku a Münsteru z roku 1648, jakož i mírové smlouvy Anglie s Dánskem z roku 1670 či s Nizozemím o čtyři roky později.

[300] NICOLSON, H. *Diplomacy.* Washington, D.C.: Institute for Study of Diplomacy, Georgetown University, 1988, s. 122.
[301] JÖNSSON, CH.; HALL, M. *Essence of Diplomacy.* Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2005, s. 69.
[302] Termín *lingua franca* (arabsky *sabir*) byl původně používán Araby, kteří označovali všechny národy v západní Evropě jako Franky, k pojmenování všech románských jazyků, zejména italštiny. Později se tímto pojmem rozuměl jazyk s románskou slovní zásobou odvozenou většinou ze španělštiny a italštiny, a s velmi jednoduchou gramatikou. Byl používaný až do konce 19. století zejména námořníky v oblasti Středozemního moře.

Posléze se používání latiny jako společné řeči stalo méně častým, častější se stala jednání za pomoci tlumočníků. Během 18. století se stala společnou řečí evropské šlechty **francouzština** a ta se stala i diplomatickým jazykem. To se promítlo i do jazyka řady významných diplomatických dokumentů ukončujících mezinárodní jednání, a to i těch, jichž se Francie neúčastnila. Ve francouzštině byl již roku 1659 uzavřen Pyrenejský mír mezi Francií a Španělskem. Francouzsky byly například psány dohody o trojím dělení Polska z konce 18. století, v 19. století pak třeba tzv. zajišťovací smlouva mezi Ruskem a Německem z roku 1887.

Ovšem v 19. století sílily snahy britské diplomacie o prosazení **angličtiny**. Již v roce 1800 lord William Grenville jako ministr zahraničí udržoval vztahy s cizími diplomaty akreditovanými u dvora sv. Jakuba namísto francouzštiny v angličtině. V roce 1826 ministr zahraničí George Canning instruoval své diplomaty, aby v oficiálních mezinárodních vztazích používali angličtinu. Následník předešlých i v premiérské funkci lord Henry Palmerston v roce 1851 prohlašoval, že každá země je v oficiálních vztazích oprávněna používat svůj vlastní jazyk.[303]

Na úrovni mezinárodních konferencí se pak angličtina jako diplomatický jazyk prosadila v průběhu 20. století, zejména po 2. světové válce. Poprvé tomu bylo po 1. světové válce v roce 1919 na Pařížské mírové konferenci, kde byla jednacím jazykem i italština. Tehdejší francouzský premiér G. Clemenceau se marně snažil zabránit tomu, aby autentickým jazykem mírových smluv byla jen francouzština. Již mírová smlouva s Německem byla sepsána i v angličtině a postavena na roveň s francouzským zněním.[304]

Při ustavování **OSN** v roce 1945 se jazyková pluralita ještě rozšířila. Charta OSN v čl. 111 prohlašuje za stejně autentický její text **v čínštině, francouzštině, ruštině, angličtině a španělštině.** Tím tyto jazyky získaly **status oficiálních (úředních) jazyků OSN**. Později se jím ve Valném shromáždění, Radě bezpečnosti a Hospodářské a sociální radě stala i **arabština**.[305] Angličtina je pak spolu s francouzštinou pracovním jazykem Sekretariátu OSN.

Podobná situace je i v **EU. Status úředních jazyků má celkem třiadvacet jazyků**, pokrývajících všechny členské země (angličtina, bulharština, čeština, dánština, estonština, finština, francouzština, holandština, irština, italština, litevština, lotyština, maltština, maďarština, němčina, polština,

[303] JÖNSSON, CH.; HALL, M. *Essence of Diplomacy.* Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2005, s. 71.

[304] UTHMANN, J. *Diplomaté. Státní aféry od dob faraónů po současnost.* Brno: Bonus – Memorabilia, 1998, s. 128.

[305] Neúspěšná byla v roce 2009 podaná žádost Bangladéše, aby se dalším oficiálním jazykem stala i bengálština, která se řadí podle počtu lidí, kteří ji používají, na 6. místo ve světě.

portugalština, rumunština, řečtina, slovenština, slovinština, švédština, španělština). Do všech těchto jazyků se též překládají všechny právní akty EU. Na úrovni nižší, než je jednání ministrů jsou **pracovními jazyky** angličtina a francouzština a stále více i němčina. Jazykem Evropského soudního dvora v Lucemburku je pouze francouzština.

V současnosti je jako zprostředkující a jednací jazyk používána při většině mezinárodních jednání a organizací především angličtina.

Používání více jazyků vede někdy k problémům správného a jednoznačného výkladu. Jako známý příklad lze uvést rezoluci Rady bezpečnosti OSN č. 242 z 22. listopadu 1967, v níž je Izrael vyzýván k vyklizení území, která obsadil začátkem června 1967 v průběhu tzv. šestidenní války. Určitá gramatická odlišnost anglického a francouzského znění vedla k rozdílnému výkladu, zda má Izrael vyklidit území úplně či jen částečně.[306]

Zejména při komunikaci v diplomacii je nutno znát nejen vlastní jazyk, ale na základě znalosti kultury dané země i význam a smysl užívaných obratů. Pro ilustraci, jaké další situace mohou nastat v oblasti této **mezikulturní komunikace**, lze uvést následující příklady:

26. července 1945 byla z iniciativy americké vlády vydána tzv. Postupimská deklarace s požadavkem a podmínkami bezpodmínečné kapitulace Japonska. Tehdejší japonský premiér Suzuki na tiskové konferenci sdělil, že jí vláda nepřikládá velký význam. Doslova použil termín „mokusacu", což může znamenat jak „zdržet se vyjádření", tak i „nechat bez povšimnutí", tedy ignorovat. Japonská zpravodajská agentura při překladu do angličtiny použila druhou možnost. A tak 30. července 1945 americký deník The New York Times přinesl úvodník s titulkem, že Japonsko kapitulační ultimátum spojenců odmítá. Následkem takto prezentovaného japonského postoje bylo svržení amerických atomových bomb na Hirošimu a Nagasaki.[307]

Trapný případ se stal americkému prezidentu R. Nixonovi v roce 1969, když na japonském premiéru Sato při jeho návštěvě ve Washingtonu žádal, aby Japonsko omezilo svůj vývoz do USA. Sato odpověděl japonsky „Zenšo šimasu", což doslova sice znamená „udělám, co je v mé moci", ale

[306] Anglická verze zní „Withdrawal of Israel armed forces from territories occupied in the recent conflict", francouzská „Retrait des forces armées israéliennes des territoires occupés lors du récent conflit". (http://www.un.org/documents/sc/res/1967/scres67.htm). Rozdíl byl v tom, že ve francouzském znění byl použit ve vztahu k územím určitý člen, v anglickém nikoli a ani další bližší určení. Srov. též PEHAR, D. Use of Ambiguities in Peace Agreements. In *Language and Diplomacy*. Malta: Malta University Press, 2001, s. 177.

[307] SKŘIVAN, A. *Pád Nipponu.* Praha: Mladá fronta, 1990, s. 199–200. Též UTHMANN, J. *Diplomaté. Státní aféry od dob faraónů po současnost.* Brno: Bonus – Memorabilia, 1998, s. 129.

významově to znamená, že „v žádném případě". Když Sato svůj Nixonem předpokládaný slib nesplnil, označil ho americký prezident za lháře.[308]

Zejména mezinárodní jednání tohoto druhu kladou vysoké nároky na tlumočníky, kteří mají postihnout náležitě i obsahový význam sdělení, ne pouze jeden jazyk „převádět" do druhého. To s sebou nese i znalost odborné terminologie vztahující se k danému tématu jednání. K trapné situaci v tomto smyslu například došlo při setkání americké ministryně zahraničních věcí Hillary Clintonové s jejím ruským protějškem Sergejem Lavrovem v roce 2009 v Ženevě. Aby vyjádřila snahu o nový počátek americko-ruských vztahů, předala Clintonová Lavrovovi jako dárek malou krabičku s červeným tlačítkem označeným výrazem *reset*. Vedle uvedeného označení v angličtině však byl namísto odpovídajícího ruského ekvivalentu *perezagruzka* použit termín *peregruzka*, odpovídající anglickému *overcharge* a znamenající mimo jiné a protismyslně *přetížení*.

Diplomacie v rámci svého jazyka používá též **odborné výrazy** a svůj možno říci i **žargon**, které se staly součástí jejího profesního slovníku. Mezi odborné výrazy můžeme řadit termíny – ať už v jejich cizojazyčné či zdomácnělé podobě – z nichž většinu postihuje mezinárodní a diplomatické právo (například agrément, aliance, azyl, casus belli, kapitulace, konkordát, konvence, pakt, persona non grata, raison d´état); stejně tak i diplomatické hodnosti (ambasador, chargé d´affaires, atašé, konzul) a označení dokumentů či výsledků jednání (demarše, depeše, nóta, pověřovací listiny, generální akt, závěrečný akt);[309] dále označení některých aliančních, integračních či konzultativních seskupení, označovaných někdy až v podobě akronymů (Contadora, Trosjpolek, Dohoda, G8, G20, Malá dohoda, Ocelový pakt, Osa, Rio pakt, Svatá aliance, Aliance čtyř, Svatá liga, Výmarský trojúhelník, UNESCO). Patří sem i označení některých struktur a povahy mezinárodních vztahů (vestfálský systém, versailleský systém, studená válka), aktů, událostí či procesů spojovaných s určitými lokalitami či specifickými rysy nabývající tím symbolický význam (helsinský proces, lisabonský proces, dámský mír, katolický mír, Maastricht I, Maastricht II, Mnichov, Rapallo, Trianon, Velká hra, Ženevský protokol) či druhů a principů politiky a diplomacie (politika appeasementu, silného klacku, nátlaková, kyvadlová apod. diplomacie, panča šíla, gentlemanská dohoda, salámová taktika). Lze sem zařadit i přezdívky, označující v minulosti a současnosti například sídla vlád či ministerstev zahraničních věcí jednotlivých zemí (Ballhausplatz,

[308] COHEN, R. *Negotiating Across Cultures: Communication Obstacles in International Diplomacy*. 3rd Edition. Washington, D.C.: United States Institute of Peace, 1995, s. 113.

[309] Obsáhlejší výčet se stručnými definicemi s odvoláním na klasickou práci E. Satowa A Guide to Diplomatic practice uveden v NICOLSON, H. *Diplomacy*. Washington, D. C.: Institute for Study of Diplomacy, Georgetown University, 1988, s. 127–136.

Bílý dům, Černín, Kreml, Quai d´Orsay, Vysoká porta či Wilhelmstrasse). Řada těchto označení a termínů nabývá až metaforické podoby.[310]

I přesto, že se v diplomacii z lingvistického hlediska používá ustálená soustava jazyků a diplomacie, má podobně jako medicína své odborné výrazy a žargon, ke komunikaci v plném slova smyslu to nestačí. V komunikaci ať už mluvené, či písemné používá **věty, obraty, formulace a fráze s určitým významem**. Proto je též komunikace pojímána jako proces, v němž zasílatelé podávají informace v zakódované podobě a příjemci musí tyto informace **dekódovat, porozumět významu a obsahu sdělení**. Důležité přitom je, že tato sdělení jsou, jak bylo uvedeno výše, formulována velmi obratně, zdvořile a uhlazeně. Právě tato specifická dikce diplomatického jazyka vedla k onomu pojetí diplomacie jako výrazu pro obratný a až úlisný druh jednání. Často je proto v této souvislosti uváděn bonmot amerického spisovatele Caskie Stinnetta: „diplomat je osoba, která vám umí říci, abyste šel k čertu takovým způsobem, že se na to těšíte jako na výlet".[311]

Z diplomatické praxe lze uvést celou řadu příkladů. Jestliže diplomatické rozhovory mezi dvěma stranami byly označené za „užitečné", je zřejmé, že proběhly bezvýsledně. Sdělí-li jedna vláda druhé, že sleduje vývoj s „velkou pozorností", sděluje jí tím varování. Když oznámí, že „nebude lhostejně přihlížet" k nějaké akci druhé strany, vyhrožuje protiopatřeními. Došlo-li k „otevřené výměně názorů", stanoviska byla zcela protichůdná a nedošlo ke shodě.

Někdy formulace obsažené ve zveřejněném komuniké dokonce byly v rozporu se skutečností. V období existence Sovětského svazu, ovládajícího svůj blok a většinu komunistických stran, bylo zcela zaběhnutým druhem vyjádření o jednáních probíhajících na bilaterální úrovni či v rámci RVHP nebo Varšavské smlouvy, že proběhla „v soudružské a přátelské atmosféře", „v ovzduší bratrství, nerozborného přátelství založeného na principech socialistického internacionalismu", „s vědomím odpovědnosti za budování socialismu" či „v zájmu jednoty komunistického hnutí" atd. Přitom bylo zřejmé, že se stanovisky a opatřeními předloženými sovětskou stranou většinou nebylo možno polemizovat, ale museli se jim podvolovat.

Svou pravou podstatu skrývala i vyjádření zdůvodňující motivy a opatření vůči jinému státu. Kardinál Richelieu zdůvodňoval svou politiku snahou dosáhnout „přirozených hranic" Francie, Ludvík XIV. zase svou expanzivní

[310] K problematice metafor v mezinárodních vztazích viz stať P. Druláka v DRULÁK, P. a kol. *Jak zkoumat politiku. Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2008, s. 125–148. Též DRULÁK, P. *Metafory studené války. Interpretace politického fenoménu*. Praha: Portál, 2009.

[311] JÖNSSON, CH.; HALL, M. *Essence of Diplomacy*. Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2005, s. 72.

politiku o připojení jihozápadních území Svaté říše římské formuloval jako znovupřipojení (tzv. reunie).[312]

Rusko a Prusko druhé dělení Polska v roce 1793 zdůvodňovaly následovně: „Zvrat v ústavě a vnitřní vládě polské republiky ilegálním povstáním z 3. května 1791, neklid, kterému jsou od té doby Poláci stále vystaveni a následky tím způsobené, donutily Jeho Veličenstvo pruského krále a Vaše Veličenstvo, carevnu vší Rusi, aby se mezi sebou a s okolními mocnostmi poradili, jakými prostředky by své vlastní státy měli uchránit před bezprostředně hrozícím nebezpečím."[313]

Francouzská diplomacie zase okupaci Porúří v roce 1923, kterou mělo být Německo přinuceno k placení reparací, vysvětlovala svou snahou získat „produktivní zástavu".

Jen v kontextu celé nacistické politiky a při pochopení její podstaty lze pochopit agresivní podstatu Hitlerových slov, jimiž v březnu 1939 zdůvodňuje okupaci českých zemí a vytvoření protektorátu: „Po tisíc let náležely k životnímu prostoru německého národa česko-moravské země. Násilí a nerozum vytrhly je svévolně z jejich starého historického okolí a posléze jejich zapojení do umělého útvaru Česko-Slovenska vytvořilo ohnisko stálého neklidu. Od roku k roku zvětšovalo se nebezpečí, že z tohoto prostoru – jako již jednou v minulosti – vyjde nové nesmírné ohrožení evropského míru… Německá říše však nemůže v těchto pro její vlastní klid a bezpečnost stejně jako pro obecné blaho a obecný mír tak rozhodně důležitých oblastech trpěti žádné trvalé poruchy. Dříve nebo později musela by nésti nejtěžší důsledky jako mocnost dějinami a zeměpisnou polohou nejsilněji interesovaná a spolupostižená. Odpovídá tudíž příkazu sebezáchovy, jestliže Německá říše jest rozhodnuta zasáhnouti rozhodně k zajištění základů rozumného středoevropského řádu a vydati nařízení, která z toho vyplývají."[314]

Někdy tato rétorika zasáhla i dokumenty, které nebyly určeny veřejnosti. Například v tajném dodatku sovětsko-německého paktu o neútočení ze srpna 1939, byl záměr likvidace Polska formulován slovy: „Otázka, zda zájem obou stran bude vyžadovat udržení nezávislého polského státu a jakými hranicemi má být tento stát vymezen, bude moci být definitivně vyřešena teprve v průběhu dalšího politického vývoje."[315]

[312] VESELÝ, Z. *Dějiny mezinárodních vztahů*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 97.
[313] *Geschichte in Quellen. Amerikanische und Französische Revolution*. München: Bayerische Schulbuch-Verlag, 1981, s. 269.
[314] VESELÝ, Z. (ed.). *Dějiny českého státu v dokumentech*. 3. vyd. Praha: Professional Publishing, 2012, s. 580–581.
[315] VESELÝ, Z. *Dějiny mezinárodních vztahů*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 278.

9.3 NONVERBÁLNÍ DIPLOMATICKÁ KOMUNIKACE

Důležitou složkou diplomatické komunikace jsou její nonverbální formy. Diplomatická **řeč těla** zahrnuje všechno od osobních gest až po manipulaci s vojenskými silami. Například potřesení rukou je obecně považováno za vyjádření přátelské kvality mezistátních vztahů, přenášející jazyk osobních vztahů do mezinárodní arény. Původ symbolického potřásání rukou zřejmě mohl být preventivním opatřením, aby bylo zřejmé, že nemáte v ruce zbraň. Ve starověkém Řecku pojem *dexia* ve smyslu slibu byl odvozen od symbolického potřesu rukou a starověcí umělci ho užívali jako vizuální symbol – dvě tisknoucí ruce ruší, anulují agresivní potenciál jednoho vůči druhému.

Za významné projevy v komunikaci mezi státy jsou považovány **místo jednání a jeho uzpůsobení** (viz kapitolu 12). Například v 30. letech N. Chamberlain přistoupil na Mussoliniho naléhání, aby se jednání mezi Velkou Británií a Itálií konala v Římě, i přes nesouhlas ministra zahraničí A. Edena, že by to mohlo být jinými považováno za ústupek diktátorovi.

V době počátků pařížských jednání o ukončení americké války ve Vietnamu v roce 1969 se problémem stala podoba stolu a pojmenování zúčastněných stran. Vedle zástupců USA, Severního Vietnamu a Jižního Vietnamu se totiž jednání měla zúčastnit i delegace Fronty národního osvobození Jižního Vietnamu, a stůl měl být proto čtyřstranný. To jihovietnamská delegace odmítala, protože by to znamenalo uznat FNO za rovnocenného a dalšího legitimního zástupce Jižního Vietnamu. Nakonec se na základě návrhu sovětské diplomacie začalo jednat u kulatého stolu a bez oficiálního označení zúčastněných stran. H. Kissinger vzpomíná, že „toto uspořádání bylo dostatečně dvojznačné, aby komunisté mohli mluvit o čtyřech účastnících jednání a Spojené státy spolu s Jižním Vietnamem zase o dvoustranných rozhovorech (spojenci versus komunisti)".[316]

V roce 2002 zase rozhovory vyvolané přiznáním Severní Koreje, že vyvíjí jaderné zbraně a odstupuje od smlouvy o nešíření těchto zbraní, byly vedeny u šestistrannného stolu, aby byla vyloučena jakákoliv implikace o prioritě či nerovném postavení některé ze zúčastněných stran.

Mezi významné projevy nonverbální komunikace patří též **úroveň reprezentace**. Nižší úroveň reprezentace je obecně považována za vyjádření chladu či nesouhlasu vůči druhé jednající straně, přičemž reprezentace na vyšší úrovni je považována za známku respektu či vážnosti a úcty. Již ve starověku proto byl kladen důraz na výběr poslů. Řecká města

[316] KISSINGER, H. *Roky v Bílém domě*. Praha: Jiří Buchal – BB/art, 2006, s. 58.

dokonce vyvinula katalog diplomatických hodností, kterou bylo možno využít k vysílání nonverbálních poselství. Vyslat posla s titulem *autocrator* nebo zplnomocněný bylo výrazem náležitého respektu k přijímající straně. Vyslání posla s titulem *kerykes* znamenalo faktické přiznání, že mezi nimi existuje válečný stav, aniž ještě byl vyhlášen. Když Římané jednou vyslali jako posla na Rhodos atletického instruktora, přijímající strana to vnímala jako urážku a posel musel být nakonec vyměněn. Tento symbolický význam výběru poslů přetrval i v následujících obdobích..

Řadou příkladů poslouží i dějiny diplomacie po 2. světové válce. Například výběr Averella Harrimana k jednání o jaderných zkouškách do Moskvy v létě 1963 byl pozitivním signálem americké strany. Harriman byl totiž dřívějším poradcem a zvláštním vyslancem prezidenta F. D. Roosevelta, v letech 1943–1946 pak americký ambasador v Moskvě a v roce 1959 doprovázel Chruščova při jeho návštěvě USA. Další příklad je z oblasti tzv. funerální diplomacie. Když se v říjnu 1981 konal pohřeb egyptského prezidenta A. Sadata, arabské země vyslaly reprezentace na nízké úrovni. Opačná naproti tomu byla úroveň přítomnosti západních státníků. Obojí bylo odrazem rozdílného ocenění Sadatovy politiky vůči Izraeli. Když švédská vláda vyslala u příležitosti uctění obětí teroristických útoků v Madridu v březnu 2004 ministra nižší úrovně a většina ostatních států byla reprezentována na vyšší úrovni, sklidila za to kritiku domácí opozice. Pohřbu J. Arafata v listopadu téhož roku se Švédsko účastnilo zase na úrovni premiéra, zatímco ostatní státy EU vyslaly zahraniční ministry.

Vztahy mezi vládci a jejich státy byly odedávna v této formě komunikace vyjadřovány také **dary**. Náležitým oceněním bylo možno vyjádřit vztah strany darující k obdarované, ale také otevíraly cestu k získání přátelství či spojenectví.

Ve starověkém Římě například dary od diplomatických misí přijímal státní pokladník, kvestor, který také ty ze spřátelených zemí osobně vítal na hranicích. Za zvlášť nákladné dary se dokonce vedoucím misí stavěly na úpatí Kapitolu pomníky, jako například vyslanci seldžuckého krále Epitanovi, který Římu od svého panovníka věnoval zlatý dar o váze přes pět centů. Takovým misím pak byla po celou dobu jejich přítomnosti prokazována i patřičná pozornost.

Dary měly nejrůznější podobu. Vedle zlata, drahého kamení a jejich uměleckého zpracování též zlacené postele, varhany, spotřební zboží a dokonce i živá a exotická zvířata. Karel Veliký tak například od bagdádského chalífy Hárun ar-Rašída obdržel živého slona.

Někteří panovníci si dary dokonce vynucovali jako podmínku k udržení dosavadních přátelských vztahů. Například chetitský vládce

Šuppiluliumaš I. v dopise egyptskému faraónovi napsal: „Nyní jsi, můj bratře, vstoupil na trůn svého otce a stejně jako tvůj otec a já jsme si navzájem vyžadovali dary, stejně tak i nyní ty a já navzájem chceme být dobrými přáteli."[317]

Někteří panovníci se o výměně darů vyjadřovali recipročně. V 15. století př. n. l. babylonský král Burnaburiáš v dopise egyptského faraona Amenhotepa IV. přímo vyzývá: „Co žádáš z mé země, napiš, dostane se ti, co já žádám z tvé země, napíši, abys mi to poslal."[318]

Stejným gestem ovšem opačného významu bylo odmítnutí darů. V jednom z dokumentů archivu nalezeného v el-Amarně je doložen případ, kdy egyptský faraón vrátil mittanskému vládci darované sochy s odůvodněním, že nebyly vyrobeny z dostatečně kvalitního zlata. Ten to pojal jako výraz zhoršení vzájemných vztahů.

Dary bylo zvykem dávat i vyslancům. Tato praxe se velmi zalíbila i obávanému hunskému vládci Atilovi. Když poslal do Cařihradu vyslance, kteří měli dojednat vydání přeběhlíků a vyslanci pak byli zahrnuti dary s odpovědí, že v Byzanci žádní nejsou, vymýšlel si pak nejrůznější záminky k tomu, aby mohl vysílat i další.[319]

V současné době jsou dary též pojímány jako výraz přátelských vztahů, ale mají již povahu pozorností, vyměňovaných u příležitosti státních návštěv na nejvyšší úrovni. Například sovětský vůdce Leonid Brežněv, známý svou zálibou v rychlých zahraničních autech, dostal při návštěvě SRN jako dar dvoumístný mercedes, který ihned k údivu dárců i ochranky okamžitě na dálnici vyzkoušel a zastavil se až 150 kilometrů od Bonnu. Někdy mají dary spíše symbolický ideový a politický význam. Příkladem toho je, když prezident Václav Havel při první státní návštěvě USA obdržel jako dar americké vlády československému lidu Masarykův český rukopisný koncept Washingtonské deklarace z roku 1918.

9.4 Diplomatická signalizace

Diplomatická komunikace s jinými státy a jejich představiteli má svou verbální i nonverbální složku a je v určitých projevech označována za diplomatickou signalizaci.[320] Jejím smyslem je přijímající straně **naznačit**

[317] PAUL, V. *Nejstarší památky mezinárodního práva*. Praha: Academia, 1996, s. 31.
[318] Tamtéž, s. 134.
[319] *Dějiny diplomacie. I.* Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 87.
[320] JÖNSSON, CH.; HALL, M. *Essence of Diplomacy*. Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2005, s. 75. Někteří autoři, například J. Kleiner, však signalizaci ztotožňují s nonverbální složkou komunikace. KLEINER, J. *Diplomatic Practice. Between Tradition and Innovation*. New Jersey – London – Singapore etc.: World Scientific, 2010, s. 375.

postoj či úmysl vysílající strany. Předpokladem pochopitelně je, že obě strany sdílejí společný komunikační kód, společně a stejně chápou symboliku určitých vyjádření, gest a náznaků.

Se signalizací se můžeme setkat i v jiných oblastech činnosti. Konkrétně v dopravě znamená na základě stejného sdílení významu daného signálu informaci o situaci či pokyn a obojí s sebou nese potřebu jednoznačné reakce. Signál zde tedy musí být jednoznačný.

V diplomacii tomu samozřejmě je taktéž, ať už v rámci verbální, či nonverbální komunikace. Některé příklady byly uvedeny výše. K nim lze přiřadit i několik výmluvných příkladů, které signalizovaly zájem o normalizaci americko-čínských vztahů. V roce 1969 byla v Číně zadržena posádka amerických jachtařů, které záchranný člun zanesl do čínských teritoriálních vod. Když USA oznámily, že zmírňují obchodní omezení s Čínou, čínská strana vzápětí oba jachtaře propustila.[321] Druhým příkladem známým jako „pingpongová diplomacie" je ono známé pozvání a přijetí amerických stolních tenistů čínským premiérem Čou En-lajem v roce 1971.[322] Podobně tomu bylo i v případě, když byl Kissinger během návštěvy císařského Letního paláce v Pekingu vyfotografován severovietnamským novinářem, za což se mu pak Čou En-laj omluvil.[323]

Lze zaznamenat i rozdíl v diplomatické signalizaci z hlediska určení adresáta. Například král blízkovýchodní starověké říše Mitanni byl v monumentálních nápisech určených egyptské veřejnosti označován za faraonova poddaného, v diplomatických dopisech zasílaných mu egyptským panovníkem jako jeho „bratr". H. Kissinger zase ze svých jednání v Číně popisuje v rozporu s okázalým přijetím své vlastní osoby rozsáhlou protiamerickou propagandu tamních sdělovacích prostředků směrem k čínské veřejnosti. Uklidněním mu měla být Čou En-lajova slova, že je třeba si všímat „akcí Pekingu, nikoli jeho rétoriky".[324]

V diplomatické signalizaci bylo využíváno i symbolů, ve starších dobách konkrétně náboženských. V 9. století byly Benátky na východě vystaveny tlaku Byzantské říše a na severozápadě zase Franské říše. Projevovalo se to i v tom, že Byzanc vnucovala Benátkám kult sv. Theodora, Frankové zase kult sv. Martina. Aby Benátky získaly svou vlastní náboženskou identitu, a tím deklarovaly i svou politickou nezávislost, přijaly za svého patrona

[321] KISSINGER, H. *Roky v Bílém domě*. Praha: Jiří Buchal – BB/art, 2006, s. 173–174.
[322] Tamtéž s. 655–656.
[323] Tamtéž, s. 717–718.
[324] Tamtéž, s. 717.

evangelistu sv. Marka, jehož ostatky byly do Benátek získány z Alexandrie, která se nacházela v držení muslimů.[325]

Vedle toho se lze setkat se signalizací, která naopak může být **mnohoznačná** či dokonce i **klamná**. Rozdíl mezi uvedenou oblastí dopravy a diplomacie spočívá v tom, že v dopravě by mohla mnohoznačnost signálu vést bezprostředně ke způsobení dopravní nehody i katastrofy. V diplomacii podobné následky mohou nastat samozřejmě také, ale reakce na daný signál v diplomatické komunikaci na rozdíl od pokynu návěstí v dopravě nemusí být okamžitá, protože diplomatická komunikace může být a je déletrvající proces.

V diplomatické komunikaci je mnohoznačnost pokládána za úmyslný způsob jak si udržet flexibilitu a učinit signály nevymahatelnými. Mnohoznačné signály umožňují vysilateli argumentovat: „To jsem nikdy neřekl", „to není to, co jsem myslel", atd., když si to situace vyžaduje.

Spojení diplomacie s klamáním lze vysledovat až do starověkého Řecka. Řekové Hermesovi přisuzovali šarm, lstivost, prohnanost a klamnost a tyto vlastnosti přenášeli i na posly. Za příklad vyloženě klamné signalizace lze uvést praxi byzantské diplomacie. Zahraniční návštěvníci byli do hlavního města vedeni různými a strastiplnými oklikami a kolem různých opevnění, aby získali dojem, že přístup do metropole říše je velmi složitý, a případně ji dobývat by tak bylo velmi riskantní.

Vedle výše uvedených příkladů obratné diplomatické signalizace dějiny diplomacie znají i řadu příkladů **špatně pochopené signalizace**. Britský premiér Anthony Eden byl v době suezské krize v říjnu 1956 přesvědčen o americké podpoře britské a francouzské vojenské intervence proti Egyptu, když si špatně vyložil mnohoznačnou formulaci amerického stanoviska o „užití síly, kdyby selhaly všechny ostatní postupy".[326]

9.5 Diplomatická komunikace a informace

Komunikace k tomu, aby byla úspěšná a aby byla správně pochopena a „dešifrována" její signalizační stránka, také vyžaduje dostatek informací. A to **informace dvojího druhu**. Jednak **o povaze a obsahu problému, který je předmětem komunikace s druhou stranou**. A jednak **o partnerovi, se kterým je komunikováno**, o jeho prostředí, které mu umožňuje nebo naopak limituje jeho jednání, což je nutno brát v potaz a znát v rámci výše zmíněné mezikulturní komunikace. Nejde však jen o získávání informací,

[325] JÖNSSON, CH.; HALL, M. *Essence of Diplomacy*. Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2005, s. 80.
[326] Tamtéž.

ale v rámci komunikace i o potřebnost jejich předávání, jak to vyjádřil výše zmíněný K. Gruber.

V současnosti obecně tuto oblast diplomatické profese zakotvuje Vídeňská úmluva o diplomatických stycích ve vztahu k funkcím diplomatické mise v čl. 3 odst. 1d následovně: „zjišťovat všemi zákonnými prostředky podmínky a vývoj v přijímajícím státě a podávat o nich zprávy vysílajícímu státu" (Příloha V).

Získávání informací ale také v diplomacii patří k nejcitlivějším oblastem, protože míra dodržení těchto „zákonných prostředků" a hlavně jejich posouzení je záležitost velmi problematická. Často bývá právě tato problematika podkladem k tomu, aby diplomat v přijímajícím státě byl prohlášen za *persona non grata* se všemi z toho plynoucími důsledky, konkrétně ukončení jeho funkce a odjezd ze země působení.

Potřeba informací a jejich vyhodnocení jsou **nepostradatelné** pro tvorbu politiky vůbec, v tomto ohledu **pro tvorbu zahraniční politiky**. Oficiálně získávané či dodávané informace však pro to byly odedávna považovány za nedostačující. Proto již od počátků diplomacie patří k nepostradatelným aktivitám v jejím rámci i získávání takového druhu informací, které druhá strana nesděluje a tají. Vyslancům to jako úkol ve své Arthašástře připomíná již indický Kautilja (viz kapitolu 8).

Velkou pozornost věnovala **získávání informací** byzantská diplomacie. Říše byla totiž málo vyzbrojená, a tak se chtěla vyhnout konfliktům. Proto tuto činnost také Byzantinci považovali za hlavní předpoklad veškerých diplomatických vztahů. Vedle svého misijního poslání byli úkolem získávat informace pověření byzantským panovníkem u spřátelených Chazarů i známí věrozvěsti Konstantin a Metoděj.[327]

Hluboce zakořeněné očekávání, že výzvědná činnost musí být i úmyslem každého návštěvníka, vysvětluje péči, s jakou byli cizinci v Konstantinopoli sledováni, omezováni a hlídáni.

Bývalý izraelský ministr zahraničí Abba Eban k tomu poznamenal: „Nijak neskrývaná byzantská praxe zahrnující získávání informací mezi úkoly vyslanců vedla ke zrodu pověsti vyslance jako špiona. A ti se nikdy tohoto podezření nezbavili."[328] Někteří panovníci v minulosti, jako například francouzský Ludvík XI., proto považovali cizí diplomaty na svých dvorech za špiony *en bloc*. Sami si však přitom, jako například Ludvík XV., vydržovali vlastní tajné agenty (viz kapitolu 5). Jako ctihodného špióna ostatně diplomata klasifikoval i Wicquefort.

[327] DVORNÍK, F. *Počátky zpravodajských služeb.* Praha: Prostor, 2001, s. 199.
[328] EBAN, A. *The New Diplomacy. International Affairs in the Modern Age.* London: Weidenfeld & Nicolson, 1983, s. 336.

V renesanční Itálii právě rostoucí potřeba nejen posílat zprávy, ale také shromažďovat informace o sousedech mezi ambicemi zasaženými italskými městskými státy přispěla ke vzniku jedné z nejdůležitějších inovací diplomacie, jakou byla instituce rezidentních diplomatů.

Běžná byla i praxe, kdy vyslanci dokonce kupovali informace a obchodovali s nimi. Informace se staly zbožím směny. V roce 1505 benátský vyslanec ve Francii v odpověď na stížnosti, že nikdy nebyl se svými zprávami první, napsal svému vládci, že ten mu nikdy neposlal drby či klevety, které by mohl vyměnit za jiné informace.

Někteří diplomaté trpěli až chorobnou psavostí. Například z téhož období benátský vyslanec, tentokrát v Římě, Antonio Giustinian byl tak horlivý, že psal až několik zpráv denně. Bylo spočítáno, že v době od 1. května 1503 do 30. dubna 1504 jich napsal 472![329]

Problematika získávání informací odráží úroveň vzájemných vztahů vůbec. Až na výjimky totiž nedocházelo a nedochází k obviňování diplomatů z této činnosti mezi státy s demokratickým zřízením.[330] Na druhé straně však tento problém nenastával ani mezi státy, z nichž jeden byl ve vztahu k druhému ve vazalském či satelitním postavení a jehož diplomacie stejně jako všechny další oblasti života státu, jako například Československa v době studené války byly pod kontrolou Sovětského svazu.

Čas od času docházelo a dochází k obvinění určité části pracovníků diplomatické mise, že jejich činnost „je neslučitelná s diplomatickým posláním". Na to obvykle následuje i početně reciproční stejné obvinění diplomatů na opačné straně. Známo je to zejména z oblasti vztahů mezi západními a komunistickými zeměmi.

Stav ekonomiky, zahraniční politika, morálka ozbrojených sil, vědecký výzkum pro vojenské účely, zdraví vůdců, stabilita vlády, pravděpodobné výsledky nadcházejících voleb, síla opozice a tak dále, to představuje již po dlouhou dobu hlavní náplň diplomatických zpráv, které pak lze využít i při diplomatické komunikaci s druhou stranou. Tím je míněno, že nebude účelem diplomatického jednání zdržovat se zjišťováním informací všeobecně dostupných, ale soustředit se na jednání právě na základě jejich znalosti.

Výzvědná činnost je v mezinárodních vztazích institucí odedávna všeobecně známou. Avšak diplomacii se špionáží nelze ztotožnit. Velkým rozdílem mezi špionáží a diplomatickým sběrem informací je, že diplomatické zdroje a metody přitom užívané mohou být důvěrné, ale nikoli tajné a podloudné.

[329] MATTINGLY, G. *Renaissance Diplomacy*. London: Penguin Books Ltd. 1965, s. 104, 292.
[330] To však neznamená, že tuto činnost neprovádějí bezpečnostní služby. V říjnu 2013 vzbudilo rozruch, když bývalý americký agent E. Snowden zveřejnil tajné informace, že americké bezpečnostní služby se zaměřují také na spojence USA. Mimo jiné se mělo jednat i o odposlech mobilu německé kancléřky A. Merkelové.

Diplomacie a špionáž jsou soupeřící stejně jako doplňující se instituce. Některé státy přitom utrácejí více za špionáž než za diplomacii. Zejména během studené války vyslanectví často poskytovala krytí pro zpravodajské činitele. Ještě dnes diplomacie poskytuje špionáži krytí a vybavení a je terčem zpravodajské činnosti, a proto využívající obrannou zpravodajskou podporu.

Zatímco většinou **v historii** měl **diplomat monopol na zajišťování informací** ze zahraničí, tak dnes čelí konkurenci nejen zpravodajské komunity, ale také médií. Z médií nejenže vlády získávají většinu informací o vývojových trendech ve světě, ale také velká dávka diplomatických zpravodajství sestává z analýz založených na práci novinářů. Nepřetržitý proud **informací z masmédií** tak vede k otázce, zda diplomatické zprávy již nejsou nadbytečné, redundantní. Praxe ukazuje, že informace pohotově získané různými médii včetně internetu zůstávají významnými doplňky, ale nemohou nahradit informace získané diplomatickými kanály. Diplomaté vždy pěstovali soukromé zdroje jako doplněk k oficiálním zdrojům. To platí jak pro diplomacii starověkého Blízkého východu, tak pro diplomacii v renesanční Itálii, tak i pro dnešní diplomacii.

Všestranná výměna informací je dnes všeobecně rozšířenou přijatou praxí i v diplomacii. Jestliže se může zdát, že význam diplomatického sběru informací průběhem času poklesl, objem informací poskytovaný diplomaty vzrostl.

Důležitá je **rychlost přenosu informací**. Jistě to není problém v době dnešních informačních technologií. Ale pokud jde o minulost, nutno si uvědomit, že k jejich přenosu za pomoci kurýra byly po souši až do vynálezu železnice jako nejrychlejší dopravní prostředek používáni koně. Situaci jistě posléze zlepšil i vynález telegrafu.

Nabízí se však otázka, do jaké míry má **úroveň komunikace vliv na omezení nebo volnost pravomocí** diplomatického zástupce (viz kapitolu 8), konkrétně její technologická stránka. Práci diplomatů dříve komplikovala pomalá komunikace a její omezené možnosti. Zejména měli-li omezené mandáty.

Avšak bouřlivý **rozvoj komunikačních technologií** až do jejich současné podoby s sebou přinesl **dva důsledky**.

Předně to, že se urychlila a usnadnila komunikace mezi ústředím a zastupitelskými úřady, což má za následek situaci, nad kterou jeden velvyslanec naříkal s těmito slovy: „Přímá komunikační spojení dnes změnila všechny diplomatické posty v pobočky centrál a vedoucí úřadů ve správce. Není prakticky žádný detail v činnosti úřadu, k němuž by ústředí nevydalo

instrukci, dokonce i tam, kde je důležitá znalost místní situace, kterou by nejlépe měl znát velvyslanec."[331]

Pozitivně a s následujícím očekáváním zase své stanovisko vyjádřil jiný diplomat: „Protože komunikace jsou nyní rychlé, je více možné, aby to bylo využito k tomu, aby se velvyslanec stal součástí procesu, v němž se politika utváří."[332] Příkladem toho může být „dlouhý telegram" George Kennana z Moskvy (tehdy ještě ve funkci chargé d'affaires) State Departementu z roku 1946, který položil základy americké politiky „zadržování" komunismu, tj. sovětské expanze v začátcích studené války.

Druhý důsledek rozvoje komunikačních technologií pro diplomatické zástupce spočívá v tom, že kontakty mezi státy a jejich představiteli se již nemusí odehrávat přes klasické diplomatické kanály, tj. prostřednictvím zastupitelských úřadů. Přímá telefonická spojení mezi jednotlivými státníky, internet, narůstající četnost summitové diplomacie a přímých osobních setkání, to jsou jen některé z příkladů, které mají své plné opodstatnění, zejména v krizových situacích, kdy je třeba komunikovat a rozhodovat rychle. V době studené války v americko-sovětských vztazích nutnost takového přístupu vyplynula ze způsobu a možností komunikace v období kubánské krize na podzim roku 1962. Stanoviska nejvyššího amerického a sovětského představitele J. F. Kennedyho a N. S. Chruščova v podobě dopisů byla zasílána telegraficky a šifrovaně prostřednictvím velvyslanců ve Washingtonu a v Moskvě, což si pak vyžádalo určitý čas, pokud šlo o doručení jejich konečným adresátům. Proto bylo po překonání krize rozhodnuto zřídit mezi Bílým domem a Kremlem tzv. červený telefon, nejdříve v podobě dálnopisu, pak skutečné telefonní linky. Následně se touto sítí propojili všichni vedoucí státníci velmocí.

Důsledky technologického rozvoje komunikace na vztahy mezi diplomatickými zástupci a jejich nadřízenými autoritami však nemusí být jednoznačné. To lze opětně dokumentovat na výše uvedeném příkladu. Dostupný způsob komunikace prostřednictvím uvedeného způsobu doručování dopisů byl sice pomalejší, než by si vyžadovala naléhavost situace, na druhé straně dával určité možnosti k taktizování a zvážení dalšího postupu. Konkrétně se jednalo o to, když se prezident Kennedy rozhodl reagovat na dřívější Chruščovův dopis, který dával větší prostor pro řešení situace než ten, který následoval, což se pro další vývoj situace ukázalo příznivé.[333] A ve vztahu k výše uvedenému vlivu diplomatů na formulování zahraniční

[331] JÖNSSON, CH.; HALL, M. *Essence of Diplomacy.* Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2005, s. 108.
[332] Tamtéž, s. 109.
[333] Srov. KENNEDY, R. F. *Třináct dní. Vzpomínky na kubánskou raketovou krizi.* Praha – Litomyšl: Paseka, 1999, s. 46.

politiky možno dodat, že v Kennedyho krizovém týmu se úspěšně uplatnil nedávný americký velvyslanec v Moskvě Llewellyn Thompson, který prezidentovi uvedený postup navrhl.

Spolu se získáváním informací bylo od nepaměti důležité také **utajování informací** zasílaných mezi diplomaty a jejich řídícím ústředím. Nebylo možno se spoléhat na to, že kurýr nebude zejména v době válek třeba zadržen či později i na diplomatické imunity vztahující se k nedotknutelnosti diplomatického zavazadla s korespondencí. Proto se **zprávy** důmyslně **šifrovaly**. V období antické diplomacie Sparťané vynalezli *skytalé*, což byla tyčka, kolem které byla ovinuta úzká rolka pergamenu, která byla potom příčně opatřena nápisy. Oddělený proužek mohl přečíst příjemce jen tehdy, měl-li tyčku o stejném průměru.

Běžnou šifrovací metodou bylo domluvené nahrazování písmen (následujícím, přespříštím) či číslicemi, používání domluvených slov či obratů. Jindy se zase instrukce ukrývaly do různých částí oděvu. Například československá delegace na pařížské mírové konferenci v roce 1919 měla instrukce zašité do hedvábných knoflíků. K ukrytí informací sloužila i různá místa na těle. Například v antickém Řecku se psávala tajná sdělení na ostříhanou hlavu otroka. Další technikou bylo používání neviditelných inkoustů. Používala se i ta praxe využívat jiných institucí. Například N. Machiavelli své depeše do Florencie za svého působení na misi ve Francii zasílal prostřednictvím lyonské pobočky florentského bankéře Dei.[334]

Luštění zpráv je zvlášť důležité v době vzájemných konfliktů. Získání informací o úmyslech nepřítele mohlo druhé straně ušetřit množství jejích prostředků a zejména lidských životů. Na počátku 1. světové války se ruskému námořnictvu podařilo zajistit kód z potopeného německého křižníku Magdeburk. Ruský námořní atašé v Londýně o nálezu informoval tehdejšího britského ministra námořnictva W. Churchilla. Když ruská strana nález posléze Britům i předala, Churchill se vyjádřil, že „tento dárek má stejnou váhu jako vyhraná bitva".[335] Pomocí tohoto kódu byl ve slavném *room 40* britské admirality rozluštěn i pověstný Zimmermannův telegram, navrhující Mexiku německé spojenectví za vstup do války proti USA. Tehdejší britský ministr zahraničí James Balfour tento telegram německého ministra zahraničí předal americkému velvyslanci v Londýně. Jeho následné zveřejnění v americkém tisku

[334] PIEKALKIEWICZ, J. *Historie světové špionáže. Agenti. Systémy, akce.* Praha: Naše vojsko, 2004, s. 108.

[335] Tamtéž, s. 268.

usnadnilo prezidentu Wilsonovi prosadit vstup USA do 1. světové války po boku Dohody.

Za 2. světové války na podzim 1940 zase Američané rozluštili japonský kód *Purple*, a mohli tak číst rozhovory japonského vyslance v Berlíně s Hitlerem a také radiové zprávy japonského námořnictva.

K šifrování i opačnému postupu sloužily speciální přístroje. Mezi nejdůmyslnější v první polovině 20. století se bezpochyby řadí legendární německá *Enigma*. Ještě před vypuknutím války se jeden z přístrojů podařilo získat polským agentům a kryptoanalytikům částečně odhalit principy a metody jeho fungování. Na ně pak úspěšně navázali britští kryptoanalytici, kteří po celou dobu 2. světové války mohli dešifrovat tajné nepřátelské depeše. Přístroj v mylném domnění, že je stále dokonalý, byl používán některými vládami zejména v rozvojových zemích ještě v poválečném období.

Někdy ovšem může být zašifrování zpráv a instrukcí kontraproduktivní. Například v závěrečné fázi jednání o Vestfálský mír císařská delegace potřebovala, aby výsledek jednání schválil císař a sdělil to své delegaci. Když císařova odpověď dorazila, nebylo ji možno rozluštit a lhůta daná francouzskou a švédskou stranou se krátila. Nakonec se na poslední chvíli císařskému vyslanci Volmarovi podařilo stanovisko svého panovníka rozluštit – císař souhlasil.[336]

Šifrovací praxe je zaběhnutou praxí i v současnosti. Zvlášť důležitá je však v situaci, kdy mezi dvěma státy dochází ke zhoršování vztahů či dokonce k válce. Zajímavý případ se týká Iráku a Íránu, které v době, kdy mezi sebou v letech 1980–1988 vedly válku, ponechávaly po řadu let v Teheránu a Bagdádu svá diplomatická zastoupení.[337] Ta byla ve spojení se svým ústředím jen pomocí radiového spojení, přes které byly vyměňovány šifrované zprávy. Vleklost konfliktu a nemožnost měnit šifrovací nastavení vedly k tomu, že po určité době byly šifry na obou stranách prolomeny.

Po éře radiového spojení následoval dálnopis. V posledních letech jsou už veškeré šifrované zprávy zasílány přes počítače. Zaměstnání radistů a šifrantů tak v diplomatických službách již ztratilo svůj význam.

Konkrétně se diplomatická komunikace odehrává na úrovni a v podobě diplomatických písemností a dokumentů, diplomatických procedur, protokolu a etikety, mezinárodního jednání a vyjednávání, o čemž pojednávají následující kapitoly.

[336] UTHMANN, J. *Diplomaté. Státní aféry od dob faraónů po současnost.* Brno: Bonus – Memorabilia, 1998, s. 123.

[337] Diplomatické styky byly přerušeny až po sedmi letech bojů.

10. Diplomatické písemnosti a dokumenty

Písemné materiály patří mezi základní prostředky mezilidské komunikace v podobě psané řeči. Obecně je jejich vznik a používání v podstatě od počátků lidské civilizace spojen s dvěma předpoklady. Musí existovat společné sdílení symbolů a jazyka v nich používaných a nosič v podobě kamene, hliněných destiček, papyru a zejména pak klasického papíru a dnes v podobě elektronického nosiče. Jejich smyslem bylo zachytit informaci a předat ji, neboť by mohla být během jiného druhu přenosu, nejčastěji ústního, zkreslena a také nedochována. Právě doložitelnost a trvalost dochování informací nejen pro dobu bezprostředního použití, ale i pro další období nejen jako informačních zdrojů, ale i kodifikaci norem, zákonů, závazků či instrukcí tvoří vlastní smysl písemných materiálů.

10.1 Diplomatické písemnosti a korespondence

Diplomatické písemnosti jsou nepostradatelnou metodou a způsobem diplomatické komunikace a zároveň i nástrojem předávání informací od počátků diplomacie. Z raných počátků mezinárodních vztahů a diplomacie lze například uvést zachovanou rozsáhlou korespondenci egyptského faraóna s okolními vládci. Písemně zachycené instrukce a pověření posla v antickém Řecku daly název samotné diplomacii. H. Nicolson podotýká, že „diplomacie, jak vyplývá z jejího názvu, je vůbec více druhem psané než verbální zručnosti".[338]

Dynamický rozvoj a inovace v této oblasti přinesla pro budoucnost renesanční Itálie zavedením rezidentních diplomatů. Základem jejich zpráv (*ricordi*) bylo diplomatické zpravodajství. Na jeho velkou intenzitu byl kladen důraz zejména v benátské diplomacii. V jejím rámci byly rozlišovány dva druhy diplomatických zpráv. Prvním byly *dispacci* (depeše). V nich bylo ústředí svým diplomatem průběžně informováno o aktuálních událostech v dané zemi. Druhým byly *relazioni* (relace). V nich diplomat – a to většinou po skončení své mise – podával souhrnné a obsáhlejší informace o dění v zemi své působnosti.[339]

[338] NICOLSON, H. *Diplomacy*. Washington, D. C.: Institute for Study of Diplomacy, Georgetown University, 1988, s. 60.

[339] Blíže viz například HAMILTON, K.; LANGHORNE, R. *The Practice of Diplomacy: Its Evolution, Theory and Administration*. London – New York: Routledge, 1998, s. 53.

Někteří ambasadoři trpěli už výše zmíněnou chorobnou psavostí při sdělování informací. Někdy i proto, aby nebyli z ústředí kritizováni. K. Metternich z doby, kdy byl rakouským vyslancem v Sasku, uvádí, že tehdejší britský vyslanec Elliot mu schopnost zásobovat Foreign Office svými zprávami dvakrát týdně, vysvětloval slovy: „Jestliže se dozvím něco, co by mohlo zajímat mou vládu, tak to nahlásím. Nedozvím-li se nic, tak si své zprávy vymyslím a odvolám je prostřednictvím příštího kurýra."[340] Jak uvádí J. Uthmann, zvlášť horliví byli v psaní zpráv chargé d´affaires v době nepřítomnosti velvyslance, aby více vynikla jejich důležitost. Bismarck tuto horlivost označoval za „inkoustový průjem zmocněnců".[341]

Zvlášť poutavou částí zpravodajských informací diplomatů do ústředí byly informace a charakteristiky vztahující se k vládnoucím elitám přijímajícího státu. Nejstarší dochovanou zprávu tohoto druhu napsal roku 1492 benátský vyslanec ve Francii Zaccaria Contarini, který tehdejšího panovníka Karla VIII. bez obalu charakterizoval následovně: „Jeho Veličenstvo francouzský král má 22 let, je malý a špatně stavěný. Má ošklivý obličej, krátkozraké oči, příliš velký orlí nos a odulé rty, které jsou většinou otevřené. Rukama dělá trhavé pohyby; jeho způsob mluvy je rozvláčný. Podle mého dojmu, jenž může být ovšem zcela chybný, je tělesně a duševně zaostalý."[342]

S podobnými a často rovněž nelichotivými charakteristikami vládců a nejvyšších státních činitelů se lze setkat i ve zprávách dnešních diplomatů, jak o tom svědčí nedávno zveřejněné tajné dokumenty diplomacie USA na webových stránkách WikiLeaks.

Zpracovávání tohoto druhu písemností se netýkalo jen rezidentních diplomatů, ale i zvláštních a dočasných misí pověřených konkrétním zadáním. Příkladem může být v českém prostředí výše uvedená Runcimanova mise z léta 1938.

Klasifikace diplomatických písemností je možná podle několika kritérií a způsobů. V zásadě je můžeme podle oblastí, v rámci kterých plní své poslání, rozčlenit na:

- písemnosti **vnitřní povahy**, které se týkají výhradně vztahu na úrovni nadřízené autority a podřízeného diplomata či diplomatického úřadu. Konkrétně na úrovni vztahu ministerstva zahraničních věcí a diplomatického zastoupení mimo území vlastního státu;

[340] UTHMANN, J. *Diplomaté. Státní aféry od dob faraónů po současnost*. Brno: Bonus – Memorabilia, 1998, s. 114.

[341] Tamtéž, s. 117.

[342] Tamtéž.

- písemnosti vnější povahy vztahující se k **mezinárodním diplomatickým stykům** na všech úrovních, tedy mezi státy navzájem a také mezi státy a dalšími aktéry mezinárodních vztahů.

Diplomatickými písemnostmi se většinou rozumí druh písemností v rámci mezinárodních diplomatických styků a jimi uskutečňované **korespondence jako metody a formy komunikace v diplomatické praxi**.

R. P. Barston v této souvislosti hovoří o čtyřech metodách přímé komunikace mezi uvedenými aktéry: nóty, dopisy, memoranda a aide-mémoires. K dalším druhům tohoto druhu komunikace – ať už přímé či nepřímé – mezi nejvyššími státními představiteli a jinými státními činiteli řadí projevy, stanoviska, komuniké a interview pro tisk. Patří sem též deklarace. Do zvláštního oddílu pak řadí mezinárodní smlouvy. [343]

K. S. Rana se v případě diplomatických písemností zase zaměřuje jen na ty, které obsahují diplomaty získané a zasílané informace, a zahrnuje je jako jeden ze způsobů diplomatických metod souhrnně pod diplomatické zprávy.[344]

Jak uvádí J. Kleiner, pro písemnou diplomatickou korespondenci neexistují žádná obecně aplikovatelná pravidla a záleží na vládě každého státu, jaká pro svou zahraniční službu stanoví.[345] Nicméně na základě letitého vývoje diplomatických vztahů došlo k určité standardizaci podob a druhů diplomatické korespondence a jejich dodržování a respektování je vyžádáno potřebou náležité socializace daného státu v diplomatických vztazích v mezinárodní komunitě (viz kap. 4.2).

Podle současné české diplomatické úřední praxe je **diplomatická korespondence** pojímána jako **„souhrn nejrůznějších druhů dopisů a písemných dokumentů týkající se zahraničních styků zemí na bilaterální i multilaterální úrovni"** a je strukturována podle dvou vzájemně se prolínajících přístupů:

a) z hlediska obsahového a
b) z hlediska odesílatele.

Do skupiny **z hlediska obsahového** patří:

- pověřovací a odvolací listiny, žádosti o udělení agrément a souhlas s ním,
- kabinetní listy,
- konzulské patenty a exekvatur,
- dopisy,
- telegramy, poselství, memoranda, deklarace,
- nóty.

[343] BARSTON, R. P. *Modern Diplomacy*. 3rd Edition. Harlow: Person Education Ltd. 2006, s. 259, 311.
[344] RANA, K. S. *Bilateral Diplomacy*. 2nd Print. New Delhi: Manas Publications, 2006, s. 181 an.
[345] KLEINER, J. *Diplomatic Practice. Between Tradition and Innovation*. New Jersey – London – Singapore etc.: World Scientific, 2010, s. 376.

Do skupiny **z hlediska odesilatele** patří diplomatická korespondence:

- hlavy státu: pověřovací a odvolací listiny, dopisy, poselství, deklarace, telegramy,
- předsedy vlády nebo jejího člena (s výjimkou ministra zahraničních věcí): dopisy, poselství, deklarace,
- ministra zahraničních věcí: kabinetní list, konzulský patent, telegramy,
- zastupitelského úřadu: nóty.[346]

K dalším písemnostem se řadí:

- protokolární písemnosti: pozvánka, menu, vizitka, minutovník, instrukce pro příchod a pobyt hostů (druh setkání, místo a datum setkání, předepsaný oděv, přesný příchod),
- publikace ministerstva zahraničí: diplomatická listina, protokolární průvodce upravující způsob a administrativní agendu úkonů (agrément pro velvyslance, jmenování chargé d´affaires ad interim, exekvatur, příchod šéfa a dalších pracovníků mise, víza atd.),
- vnitrostátní písemnosti: materiály pro kolegium ministra, pro vládu a pro parlament,
- podkladové materiály pro jednání vedoucích činitelů se zahraničními návštěvami a na multilaterální jednání.

K tomu nutno ještě přiřadit písemnosti vnitřní povahy mezi ústředím a příslušným zastupitelským úřadem v podobě zpráv, informací či sdělení.

Významný druh písemností z oblasti mezinárodního práva a diplomacie představují mezinárodní smlouvy (viz dále).

Z diplomatických písemností a dokumentů lze přehledně uvést a blíže charakterizovat následující druhy diplomatické korespondence:

Pověřovací listiny (angl. *letters of credentials*, fr. *lettres de créance*) – listiny, které předává hlava státu nově nastupujícímu šéfovi diplomatické mise na úrovni mimořádného a zplnomocněného velvyslance pro hlavu státu, u níž tento nastupuje jako stvrzení pověření zastupovat daný stát u hlavy či vlády přijímající země. V některých státech je zvykem předávat *jmenovací dekret s úkoly své mise* (*commission of appointment*), obsahující hlavní cíle a poslání mise daného diplomata. Teprve po jejich předání je velvyslanec *en post*, tj. plně akreditován. Před předáním pověřovacích listin a nástupem nového vedoucího diplomatické mise je nutné mít souhlas přijímajícího státu – *agrément*.

Ve vztazích mezi státy, které jsou součástí britského Commonwealthu a které za svou hlavu státu uznávají britského panovníka, vysocí komisaři dostávají *letters of introduction*, které vydává předseda vlády daného státu

[346] *Diplomatická praxe I.* Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 1994, s. 52–62.

pro předsedu vlády přijímajícího státu. Důvodem je skutečnost, že britský panovník nemůže pověřovat šéfa mise u sebe samého v jiném státě. Stejným dokumentem jsou vybavováni i britští stálí zástupci u mezinárodních organizací. V těch zemích Commonwealthu (republiky), které mají vlastní hlavy státu, jsou jejich vysocí komisaři vybavováni *letters of commission*.

Spíše výjimkou a zejména u monarchií jsou *opětovné pověřovací listiny*. Jejich předání nastává, když dojde v daném státě ke změně panovníka. Protože však šéf mise je týž, nemusí jeho setrvání předcházet nové agrément. Předání tohoto druhu listin pak upravuje zvláštní protokol.

Speciálním typem tohoto druhu listin jsou *pověřovací listiny se zvláštním posláním*. Jsou jimi vybavovány osoby, zmocněné zastupovat hlavu svého státu, která se nemůže sama například z důvodu nemoci zúčastnit významného protokolárního aktu (nástup či pohřeb hlavy státu, vyhlášení samostatnosti apod.) nebo významného politického jednání.

Odvolací listiny (angl. *letters of recall*) – týkají se odcházejícího velvyslance, odevzdává je při předání svých pověřovacích listin nový šéf diplomatické mise. Někdy je v této souvislosti naopak předáván tzv. *lettre de recréance* (angl. *recredential*), v němž hlava státu vyjadřuje uspokojení nad kvalitou vykonané práce a lítost nad odjezdem končícího šéfa mise.

Pověřovací i odvolací listiny mají ustálenou a standardní formu včetně formulací. V některých zemích je vedle hlavy státu spolupodepisuje ministr zahraničních věcí. Většinou jsou psány v některém ze světových jazyků. V praxi některých asijských a afrických zemí jsou psány v národním jazyce a doprovozeny ověřeným překladem do světového jazyka. Listiny jsou uloženy ve zvláštní obálce s uvedením adresáta. Obálka je opatřena suchou státní pečetí. Spolu s originály jsou vyhotovovány i kopie (*working copy*). Namísto vlastnoručního podpisu příslušné hlavy státu jsou ověřeny podpisem šéfa diplomatického protokolu, někde vedoucího kanceláře odesílatele. Předávají se vzápětí po příjezdu nového šéfa mise šéfovi diplomatického protokolu přijímající země (viz kapitolu 11).

Konzulský patent – dokument, který vystavuje vláda vysílající země před vysláním konzula do země jeho nadcházejícího působení. Bez uvedení konkrétního adresáta je v patentu stvrzeno, že tam jmenovitě uvedená osoba je konzulem v zařazení do konkrétní třídy, je též vymezeno sídlo tohoto konzula a určen obvod jeho působnosti v této funkci. Patent podepisuje ministr zahraničních věcí, v některých zemích je podepisován přímo hlavou státu, případně jinou pověřenou osobou. Výkon funkce na základě tohoto patentu je však možný až po obdržení exekvatur přijímající země (viz níže).

Pokud jde o jazyk patentu, lze rozlišit několikerou praxi: buď je patent psán v jazyce vysílající země a doprovozen ověřeným překladem (ředitelem

diplomatického protokolu) ve světovém jazyce, či je psán přímo a jen ve světovém jazyce, anebo je psán na dvoulistě zrcadlovým způsobem dvojjazyčně.

Exekvatur – písemný souhlas ministra zahraničních věcí, případně hlavy státu či jiné pověřené osoby přijímajícího státu s výkonem funkce konzula vysílající země na základě jeho konzulského patentu. Je vydáván v podobě samostatné listiny či zápisem do konzulského patentu nebo oficiálně publikováno.

Kabinetní list – (fr. *lettre de kabinet*) v diplomacii má několik podob. Jednak to může být druh neformální komunikace mezi panovníky, kde se vzájemně oslovují jako bratr (popř. sestra) či bratranec. Je kontrasignován členem vlády. Případně i ministrem zahraničních věcí, když se jedná o formálnější podobu (*lettre de chancellerie*) a je výrazem vyjádření nerovnosti mezi postavením odesílatele a adresáta či rozdílnosti titulatury hlav států plynoucí z rozdílné ústavněprávní formy daných států (republika, monarchie).

Nejčastěji je to **osobní dopis ministra zahraničních věcí** adresovaný jeho protějšku **za účelem představit chargé d´affaires**. Výslovně by mělo být uvedeno, zda se jedná o osobu pověřenou výkonem této funkce dočasně (*ad interim*) či trvale (*en pied*), čehož se týká prakticky většina případů. Kabinetní list je psán ve světovém jazyce na dopisním papíře ministra zahraničních věcí. Předává se ministru zahraničí přijímající země, případně jeho náměstkovi. V některých zemích tomu je i v případě, kdy dočasný chargé d´affaires působí de facto jako trvalý (viz kapitolu 7), v jiných za této situace stačí notifikace kabinetního listu příslušnému ministerstvu zahraničních věcí. Na kabinetní list se neodpovídá.

Dopis – forma korespondence na úrovni hlav států a předsedů vlád. Používá se v případě, kdy je třeba obšírněji se vyjádřit k řešení složitého problému. Příkladem mohou být dopisy mezi nejvyššími představiteli USA a Sovětského svazu J. F. Kennedym a N. S. Chruščovem v době kubánské raketové krize v roce 1962. Používá se též v případě poděkování po ukončené návštěvě, pozvání na návštěvu či k blahopřání. Podobným druhem je i *poselství*.

Tyto druhy písemností jsou psány zpravidla v národním jazyce s přiloženými ověřenými překlady a kopiemi. Předává je příslušný zastupitelský úřad zpravidla ministerstvu zahraničních věcí přijímající země. Předávající zastupitelský úřad by měl obdržet nótu příslušného ministerstva zahraničních věcí o tom, že daná písemnost byla obdržena a jak s ní bylo naloženo.

Deklarace – (z lat. *declarare*, veřejně vyhlašovat) – též forma korespondence mezi hlavami států. Jejím obsahem je prohlášení k nějaké významné mezinárodní události či při nějaké symbolické příležitosti (výročí). Její znění je psáno v národním jazyce, je doplněno ověřeným překladem a je

předáváno zastupitelským úřadem ministerstvu zahraničních věcí v zemi adresáta. Režim ohledně odpovědi a přijetí je identický jako u výše uvedených dokumentů (dopis, poselství).

Stejným pojmem se označovala i politická prohlášení učiněná společně několika státy (*Deklarace Spojených národů* z ledna 1942, *Deklarace o osvobozené Evropě* přijatá Jaltskou konferencí v únoru 1945, či mezinárodní organizací *(Všeobecná deklarace lidských práv* přijatá OSN v prosinci 1948, *Miléniová deklarace* přijatá OSN v září 2000).Též jí může být politické prohlášení učiněné představiteli jednoho státu k jiným státům (tzv. *Schumanova deklarace* z 9. května 1950) či příslušným politickým činitelům a domácí a světové veřejnosti (Masarykova *Washingtonská deklarace* z října 1918). Též představuje druh dokumentu týkající se vzájemných vztahů mezi subjekty diplomatických vztahů, doplňující či nahrazující mezinárodní smlouvu (*Česko-německá deklarace* z ledna 1997).[347]

Deklarace nepředstavuje právně závazný dokument, má víceméně jen dimenzi morálního závazku, apelu a výzvy ze strany jejího autora.

Nóta – (z lat. *notare*, zapsat, zaznamenat) představuje nejobvyklejší formu sdělení mezi subjekty diplomatických vztahů. Korespondence prostřednictvím nót se odehrává mezi zastupitelským úřadem a jiným zastupitelským úřadem, mezi zastupitelským úřadem a ministerstvem zahraničních věcí přijímající země, jakož i mezi ministerstvem zahraničních věcí a cizími zastupitelskými úřady.[348]

Obsahuje číslo jednací odesílatele, datum a podpis (parafu) a úřední razítko odesílatele.

Nóty se člení podle povahy a obsahu na několik druhů:

- ***formální/osobní*** – je psána vedoucímu zastupitelského úřadu nebo jinému vedoucímu téhož úřadu, případně ministru zahraničních věcí či hlavě státu přijímající země. Má formu zdvořilostního dopisu, kterým se oznamuje nebo vysvětluje určitá skutečnost (blahopřání, kondolence, oznámení nepřítomnosti tituláře daného zastupitelského úřadu). V současnosti je využívána omezeně. Nevyžaduje se na ni odpověď. Má oficiální charakter, je psaná v první osobě jménem autora nóty a je jím podepsaná.
- ***verbální*** – je vůbec nejrozšířenějším druhem diplomatické korespondence. Obsahuje běžnou agendu týkající se provozu diplomatických styků (například sdělení o příjezdu či nepřítomnosti vyslance, žádost o přijetí u státního představitele). Verbální nóta je

[347] Někteří autoři v tomto smyslu deklarace přiřazují k mezinárodním smlouvám, např. BARSTON, R. P. *Modern Diplomacy*. 3rd Edition. Harlow: Person Education Ltd. 2006, s. 319.

[348] *Diplomatická praxe I.* Praha: MZV ČR, 1994, s. 58.

psána na nótovém papíře ve třetí sobě, v úvodu a závěru obsahuje zdvořilostní fráze, je opatřena kulatým razítkem. Nepodepisuje se, ale musí být opatřena parafou vedoucího úřadu za posledním slovem textu. Zasílá se poštou či předává osobně.

- ***hromadná*** – sdělení ministerstva zahraničních věcí hostitelské země obsahující stejný text i formální náležitosti a zaslané současně všem zastupitelským úřadům v zemi.[349]
- ***cirkulární*** – též se jedná o sdělení ministerstva zahraničních věcí hostitelské země nebo jedním zastupitelským úřadem všem zastupitelským úřadům. Ale na rozdíl od hromadné nóty má charakter oběžníku, kde adresáti nejsou oslovováni individuálně.
- ***identická*** – sdělení ministerstva zahraničních věcí hostitelské země či i zastupitelského úřadu v této zemi obsahující (až na drobné detaily) stejný text i formální náležitosti a zaslané současně (simultánně) jen vybraným zastupitelským úřadům v zemi.[350]
- ***kolektivní*** – nóta stejného textu zaslaná několika zastupitelskými úřady jinému zastupitelskému úřadu či ministerstvu zahraničních věcí.
- ***protestní*** – zvláštní druh verbální nóty, vyjadřuje odmítavou písemnou (může být i ústně) reakci státu na počínání druhého státu (například porušování vzdušného prostoru). Tento druh nóty musí obsahovat slovo protest nebo sloveso protestovat. Je předávána ministrem zahraničních věcí (či jeho náměstkem) protestující země pozvanému vedoucímu mise, jehož vládě je protest adresován. Nóta i rozhovor vedený při přijetí obsahují nezbytné zdvořilostní formulace. Je-li zaslána poštou, její přijetí se nepotvrzuje, aby to nevedlo k dojmu, že tím s ní přijímající strana souhlasí. Je-li nóta předávána osobně, lze její přijetí odmítnout, což je považováno za nesouhlas s protestem. Nebylo-li možno se s jejím obsahem předem seznámit, lze jí odmítnout i poté, a to tím způsobem, že ji vrátí představitel ministerstva zahraničních věcí (ministr či náměstek) pozvanému tituláři protestující země s konstatováním, že nóta je pro vládu jeho země nepřijatelná. Důvody není třeba sdělovat.
- ***ultimativní*** – též zvláštní druh verbální nóty, prohlášení vlády jednoho státu vůči protějšku jiného státu, v němž se hrozí následnými sankcemi (zpravidla vojenskými) v případě nesplnění daného

[349] Na rozdíl od výše citovaného materiálu ministerstva zahraničních věcí (Diplomatická praxe I., s. 59), tento druh nóty uvádí Hubinger. HUBINGER, V. *Encyklopedie diplomacie*. Praha: Libri, 2006, s. 109.

[350] Hubinger uvádí, že tento druh nóty bývá někdy ztotožňován s kolektivní nótou; neuvádí, že je určena jen vybraným adresátům. Tamtéž.

požadavku. Je to vlastně nejkrajnější forma diplomatické korespondence před vznikem válečného stavu. Například britské ultimátum Německu ze 4. srpna 1914 kvůli porušení neutrality Belgie.

- ***potvrzující*** – písemné stvrzení souhlasu hlavy přijímajícího státu s osobou, kterou vysílající stát navrhl za velvyslance či vyslance (*agrément*).

Vedle případu uvedeném v souvislosti s protestní nótou může dojít k **odmítnutí nóty** ještě v případě, kdy je psána jazykově nesrozumitelně a nelze ji náležitě interpretovat a reagovat na ni a když je sice jazykově srozumitelná a není protestní, ale je psána hrubým a urážlivým stylem a nerespektuje zásady mezinárodní zdvořilosti.

Pokud jde o **jazyk nóty**, nóty ministerstva zahraničních věcí se píší místním jazykem a jsou opatřeny neoficiálním překladem v některém ze světových jazyků. U nót zastupitelských úřadů se používá světový jazyk používaný v dané oblasti. U obou druhů nót by se mělo dbát tradičních jazykových zvyklostí, pokud se v bilaterálních vztazích neužívá jiné praxe.

Memorandum – (z lat. to, co má být zapamatováno) – pamětní spis, obsahuje z pozice předávajícího záznam události, stanovisko k určitému problému, shrnutí rozhovoru, případně i návrh na řešení. Je určeno pro situace, které se týkají komplexních problémů a není možno je podat jinou formou diplomatické korespondence. Jeho styl je informativní, věcný, ve vztahu k odesílateli či adresátovi se užívá třetí osoba, obsahuje jen datum, nikoli zdvořilostní formulace, podpis a razítko. Memorandum může být podáno samostatně či připojeno doprovodně k nótě.

Toto označení se též používá pro dokument, kterým dvě nebo více stran dávají na vědomí shodu v názoru na problém, na jeho řešení či je vyjádřena vůle k řešení problému nebo ke spolupráci. Konkrétně může mít podobu ***memoranda o porozumění***, které odráží v jednání mezi stranami situaci, kdy se ještě v projednávané problematice nedospělo tak daleko, aby řešení a společný postup byl zakotven závazně v podobě smlouvy či memoranda o spolupráci. Též může mít podobu ***memoranda o spolupráci*** (například *Memorandum o budoucí spolupráci mezi ČR a Lichtenštejnskem* přijaté při navázání diplomatických styků 9. září 2009). Tato memoranda se mohou týkat nejen politické, ale i ekonomické, sociální, vzdělávací nebo vědecké oblasti.

Demarše – (z fr. *démarche)* – oficiální poselství předávané příslušným diplomatem hlavě nebo vládě přijímajícího státu. Její obsah je velmi rozmanitý. Může obsahovat žádost, požadavek, protest, stížnost či ultimátum. Uplatňuje se v krizových či vyhrocených situacích. Jejím smyslem je adresáta varovat před určitým jednáním či ho k nějakému naopak nutit

až formou ultimáta. Příkladem je například tzv. noční demarše britského a francouzského vyslance u československého prezidenta E. Beneše 22. září 1938 požadující přijmout výsledky jednání mezi Hitlerem a britským premiérem N. Chamberlainem v Berchtesgadenu o odstoupení československého pohraničí Německu.

Depeše (z fr. *dépêcher*, pospíšit, angl. *despatch)* – rychle předaná psaná zpráva příslušného diplomatického zástupce v dané zemi ministru zahraničních věcí své země.

Telegram je technickou formou zaslání informace či sdělení. Může mít *povahu vnitřní* v rámci vztahu mezi ústředím a zastupitelským úřadem. Obvykle bývá zašifrovaný. Může mít též podobu *in claris* (řec.-lat., fr. *en clair*), kdy je posílán bez zašifrování. Obsahem bývá administrativní sdělení či informace, které není třeba utajovat. Telegramy posílané z ústředí více zastupitelským úřadům nesou označení *cirkulární telegramy*.

Telegram též může mít povahu vnější a je zasílaný *v rámci mezistátních styků*. Například jím může být mezi nejvyššími státními činiteli blahopřání ke státnímu svátku, ke zvolení či uvedení do funkce, v reakci na to poděkování, poděkování po ukončení státní návštěvy z paluby letadla, vyjádření soustrasti v případě úmrtí státníka či v případě rozsáhlých škod a lidských obětí v důsledku přírodní katastrofy či neštěstí apod. Telegram se posílá ve světovém jazyce, a to buď přímo adresátovi, nebo prostřednictvím zastupitelského úřadu.

Na úrovni ministrů zahraničních věcí se telegram též využívá k oznámení jmenování chargé d´affaires ad interim.

Dříve se telegramy zasílaly telefonicky, později dálnopisem, nyní jedině elektronicky.

Aide mémoire (fr. pomocný pamětní zápis) – je neformální diplomatickou písemností, obsahující shrnující záznam skutečností sdělených ústně s tím, aby se předešlo nejednoznačnostem a nepřesnému výkladu. Předává se druhé straně vzápětí po skončeném jednání s cílem usnadnit další jednání. Po formální stránce se píše na čistý list papíru, bez data a adresy, razítka, parafy i podpisu; používá se třetí osoba a bezpodmětové obraty (připomíná se, že…), předává se osobně. Někdy předání tohoto dokumentu provází i stručná verbální nóta.

Bout de papier (fr., útržek, angl. *speaking note)* – písemnost postrádající všechny náležitosti závazných a identifikovatelných náležitostí (postrádá hlavičku, oslovení, podpis i datum). Může obsahovat poznámku, vzkaz či stručný návrh předaný jedním diplomatem druhému v situaci, kdy je snaha překonat obtíže při jednání. V podstatě má stejný smysl jako aide-mémoire (je však méně oficiální) či jako non-paper.

Non-paper – písemnost postrádající podobně jako bout de papier všechny formální náležitosti. Je používán jako způsob předání písemné informace mezi diplomaty při jednání s cílem zachytit určité skutečnosti či návrhy, není určen k citaci a ani není oficiálním dokumentem, který by vyjadřoval nějaký názor či stanovisko, ale vysloveně pomocným a pracovním druhem diplomatické písemnosti. Používá se zejména při jednáních multilaterálního charakteru ve snaze usnadnit jednání.

Food-for-thought paper – tj. námět k přemýšlení, ještě méně formální než non-paper.

Vedle toho se lze setkat i s dalšími druhy, názvy a postupy, odrážejícími určitou specifiku diplomatické korespondence některých zemí. V anglosaském prostředí je *despatch* používáno jako označení pro formální dopis velvyslance či vysokého komisaře ministru či jinému velvyslanci své země.[351] V diplomacii USA se pro telegrafické depeše (kabelogramy) užívá označení *cables*. V praxi EU se ve vzájemném styku mezi institucemi EU a jednotlivými diplomatickými misemi členských zemí používá jednotný systém pro korespondenci v rezortu společné zahraniční a bezpečnostní politiky označovaný jako *COREU (Correspondance Européenne)*.

Zvláštní druh diplomatické dokumentace představuje **diplomatická listina** (*Diplomatic List*). Obsahuje přehled velvyslanectví, konzulárních úřadů a zastoupení mezinárodních organizací akreditovaných v dané zemi včetně jejich personálního obsazení.

Diplomatická listina pro každé zastoupení v ČR má následující podobu:[352]

- seznam všech vedoucích diplomatických zastoupení (tedy i těch, kteří nesídlí v Praze) podle data příjezdu v pořadí:
  - velvyslanci s datem předání jejich pověřovacích listin,
  - velvyslanci, jimž bylo uděleno agrément,
  - chargé d´affaires en pied,
  - chargé d´affaires ad interim;
- v abecedním pořádku seznam diplomatických misí a konzulárních úřadů jednotlivých států a posléze mezinárodních organizací s touto strukturou:
  - neoficiální a oficiální název státu,
  - datum státního svátku dané země,
  - zastupitelský úřad s jeho dalším členěním (velvyslanectví, ekonomická sekce,

[351] Srov. HUBINGER, V. *Encyklopedie diplomacie*. Praha: Libri, 2006, s. 42.

[352] Dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/adresar_diplomatickych_misi/diplomaticka_listina.html.

  - konzulární sekce, konzulát apod.), adresou a všemi druhy kontaktů a úředními hodinami pro veřejnost,
  - hierarchicky podle funkcí souhrnně či strukturovaně jmenný seznam všech diplomatických pracovníků, u vedoucích diplomatických misí i zde s uvedením data předání jejich pověřovacích listin;
- kalendářní přehled státních svátků jednotlivých zemí.

Vedením diplomatické listiny je pověřen Diplomatický protokol MZV ČR. Dokument je průběžně aktualizován a oficiálně publikován v angličtině. V poslední době již není vydáván v papírové podobě, ale je zveřejňován jen na webových stránkách MZV ČR.

S určitými odchylkami mají podobnou strukturu i diplomatické listiny ostatních států. Například Zahraniční úřad SRN publikuje diplomatickou listinu jen v němčině v části *Länder, Reise, Sicherheit* (Země, cestování, bezpečnost) v oddíle *Auslandsvertretungen* (Zahraniční zastoupení) a s údaji podle zastoupení jednotlivých států, údaje o zastoupení mezinárodních organizací jsou publikovány zvlášť.[353] Také Ministerstvo zahraničních věcí Ruské federace dává tyto informace jen v ruské verzi webových stránek v části *Дипломатический клуб* (Diplomatický klub) – *Дипломатические и консульские представительства зарубежных государств в России* (Diplomatická a konzulární zastoupení cizích států v Rusku).[354]

10.2 Mezinárodní smlouvy

Mezi nejvýznamnější písemnosti, které většinou odrážejí vrchol a úspěch diplomatických jednání zúčastněných stran,[355] patří mezinárodní smlouvy. Jejich nejrůznější podoba, struktura, obsah, způsoby uzavírání nás provázejí po celé dějiny mezinárodních vztahů a diplomacie. Trvalo však celá staletí, než došlo ke kodifikaci smluvního práva v podobě vlastního smluvního ujednání. Tu v současnosti představuje **Vídeňská úmluva o smluvním právu** přijatá 23. května 1969 a vstoupivší v platnost 27. ledna 1980 (dále VÚSP).[356]

[353] Dostupné na: http://www.auswaertigesamt.de/DE/Laenderinformationen/03WebseitenAV/Uebersicht_node.html.

[354] Dostupné na: http://www.mid.ru/bul_newsite.nsf/kartaflat/10.02.

[355] Tato relativizace je činěna proto, že někdy mezinárodní smlouvy nemusí být úspěchem všech zúčastněných stran a také výsledkem jiných okolností, například než diplomatických jednání, třeba když je smlouva či dokument podobného významu na druhé straně různými způsoby vynucena (viz dále).

[356] V roce 1986 byla přijata též *Vídeňská úmluva o smluvním právu mezi státy a mezinárodními organizacemi nebo mezi mezinárodními organizacemi navzájem*, která však doposud nevstoupila v platnost.

Úmluva vymezuje základní termíny mezinárodních smluv, sjednávání (*negociaci*) a uzavírání mezinárodních smluv, jejich vstup v platnost, povinnost jejich dodržování a provádění v praxi, jejich zpětnou působnost (*retroaktivitu*) a problematiku interpretací mezinárodních smluv.[357]

10.2.1 Terminologie

Podle definice uvedené ve výše zmíněné VÚSP uvedené v čl. 1a) je smlouva „mezinárodní dohoda uzavřená mezi státy písemnou formou, řídící se mezinárodním právem, sepsaná v jediné nebo ve dvou či více souvisících listinách, ať je její název jakýkoliv". (Příloha VII). Je to tedy dokument písemnou formou stvrzující výsledky jednání, obsah, pravidla a postupy ve vztazích mezi aktéry mezinárodních vztahů.

Výše uvedená definice připouští, jak to ostatně i sama obsahuje, i použití jiných termínů než smlouva. Konkrétně v české jazykové praxi se vedle pojmů *smlouva*, *úmluva*, *dohoda* můžeme setkat i s dalšími výrazy jako *konvence* či *pakt*, což jsou v podstatě termíny převzaté z mezinárodní praxe. Například v angličtině se používají termíny *treaty, agreement, convention, pact,* ve francouzštině *traité, entente, accord, pacte, contrat,* v němčině *Vertrag, Abkommen, Traktat* či v ruštině *dogovor, soglašenije, konvencija.* Praxe užívání těchto pojmů záleží na zvyklostech dané země. Tak se lze setkat s řadou rozmanitých použití v podstatě synonymního významu. Například Mnichovská dohoda, Pařížský traktát, Varšavská smlouva, Pakt o Společnosti národů či Rýnský garanční pakt. Výsledný smluvní dokument však může být označen i jako *charta* či *akt* (Charta OSN, Závěrečný akt helsinské Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, Pařížská charta pro novou Evropu). Specifickým termínem *konkordát* či *modus vivendi* pak byly označovány dohody vlád s papežem o postavení církve v té které konkrétní zemi (například Konkordát wormský, Modus vivendi mezi Československem a Vatikánem). Povahu a platnost smlouvy mohou mít i dokumenty jiné povahy jako například *protokol* (Boxerský protokol, Ženevský protokol, Protokol o ukončení okupačního režimu v SRN) či *deklarace* (Česko-německá deklarace) či dokonce i *punktace* (Olomoucké punktace mezi Pruskem a Rakouskem). Někdy i mezinárodní *dohoda* sjednaná jen *výměnou nót* (například ujednání mezi československou a britskou vládou o zrušení vízové povinnosti ze září 1990). K praxi používaní názvů viz níže.

[357] Úplné znění viz Příloha VII. Podrobný rozbor této úmluvy z právního aspektu viz ČEPELKA, Č. *Právo mezinárodních smluv. Vídeňská úmluva o smluvním právu (1969) s komentářem.* Praha: Karolinum, 1999.

10.2.2 Klasifikace a typy mezinárodních smluv

Oficiálně a obecně se mezinárodní smlouvy v aplikaci na podmínky České republiky dělí podle způsobu jejich vstupu v platnost, sjednané úrovně a oblasti působnosti na tři druhy:[358]

- prezidentské,
- vládní,
- rezortní.

Prezidentské smlouvy – smlouvy, které jsou **ratifikovány** (tj. definitivně stvrzeny) prezidentem republiky po vyslovení souhlasu parlamentem (případně referendem jako například smlouva o přístupu ČR k EU).[359]

Vládní smlouvy – smlouvy či dohody, které z řady důvodů nevyžadují ratifikaci ani souhlas parlamentu či v referendu a svým obsahem přesahují rámec jednoho konkrétního ministerstva či jiného ústředního orgánu státní správy (například dohoda o odchodu sovětských okupačních vojsk z Československa z února 1990). Některé smlouvy však ratifikaci vyžadovaly, například smlouva o pobytu sovětských okupačních vojsk v Československu (1968).[360]

Rezortní smlouvy – smlouvy, které rovněž nepodléhají ratifikaci a souhlasu parlamentu či referenda a svým obsahem nepřesahují oblast působnosti příslušného ministerstva či jiného ústředního orgánu státní správy (například ujednání mezi ministerstvy obrany ČR a Velké Británie ohledně spolupráce v oblasti obranného materiálu z května 1999).

Povahu smlouvy lze někdy identifikovat podle uvedení stran, které ji uzavírají (viz dále).

Mezinárodní smlouvy podle svého obsahu a tématiky řeší zásadní problémy mezi dvěma či více státy, anebo dílčí problémy, rozvádějí a konkretizují smlouvy obecného charakteru do některých oblastí. A proto je lze členit ještě detailněji, přičemž tatáž smlouva může být začleněna buď na základě celého svého obsahu, či některých jeho částí do různých kategorií.

Podle obsahu se jedná o **mezinárodní smlouvy** především **politického charakteru:**

[358] „Směrnice vlády pro sjednávání, vnitrostátní projednávání, provádění a ukončování platnosti mezinárodních smluv. Příloha k usnesení vlády ČR ze dne 11. 2. 2004 č. 131." In *Metodická příručka ke sjednávání mezinárodních smluv.* Praha: MZV ČR, 2004, s. 2–3. Dostupné na: http://racek.vlada.cz/usneseni/usnweb.nsf/0/66A3199D7D65F6EFC12571B6006F8DF4.

[359] Konkrétně příslušný čl. 10a odst. 2 Ústavy ČR to ukládá ve vztahu k mezinárodním smlouvám, jimiž mohou být některé pravomoci orgánů ČR přeneseny na mezinárodní organizaci nebo instituci: „K ratifikaci mezinárodní smlouvy uvedené v odst. 1 je třeba souhlasu Parlamentu, nestanoví-li ústavní zákon, že k ratifikaci je třeba souhlasu daného v referendu". VESELÝ, Z. (ed.). *Dějiny českého státu v dokumentech.* 3. vyd. Praha: Professional Publishing, 2012, s. 776–777.

[360] Tamtéž, s. 723.

- ***spojenecké*** – uzavřené mezi dvěma či více signatáři se závazkem vzájemné pomoci v případě hrozby či realizace vojenského napadení jednoho ze signatářů jiným státem či státy s ním spojenými. Někdy plnění spojeneckých závazků může být vázáno i na plnění třetí stranou (viz níže podpisový protokol k československo-sovětské smlouvě 1935). Spojenecké smlouvy mezi více účastníky po 2. světové válce jsou založeny na principu kolektivní sebeobrany s odvoláním na čl. 51 Charty OSN (čl. 5 Washingtonské smlouvy o NATO, čl. 4 Varšavské smlouvy), aniž je však tento blíže specifikován.
- ***přátelské*** – běžný typ mezi dvěma státy, deklarující zásady přátelství, porozumění a dobrých sousedských vztahů bez stanovení nějakých závazků kromě závazku přijatý dokument dodržovat (Smlouva o porozumění a přátelství mezi Českou a Slovenskou Federativní Republikou a Francouzskou republikou 1991, Smlouva mezi Českou a Slovenskou Federativní Republikou a Spolkovou republikou Německo o dobrých sousedských vztazích a přátelské spolupráci 1992, Smlouva mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o dobrém sousedství, přátelských vztazích a spolupráci 1992).
- ***mírové*** – uzavírají celkově konflikt mezi dvěma či více stranami. A to jak mezi daným poraženým státem a vítěznou koalicí (jednotlivé mírové smlouvy Německa, Rakouska, Maďarska, Bulharska a Turecka s vítěznou koalicí Dohody a jejími spojenci 1919–1920), či mezi jednotlivými státy válčících koalic (například komplex mírových smluv v rámci tzv. Utrechtského míru 1713 a následně míru v Rastattu 1714 na závěr válek o španělské dědictví). Dalšími typy mírových smluv jsou *preliminární* tj. předběžné (například mezi Francií a Rakouskem 1735 uzavírající válku o polské nástupnictví) a *separátní* (Brestlitevská mírová smlouva mezi sovětským Ruskem a Německem, Rakousko-Uherskem, Bulharskem a Tureckem 1918, mírová smlouva s Japonskem po 2. světové válce 1951). Někdy k uzavření mírových smluv nedošlo a byly nahrazeny jiným dokumentem (Smlouva o konečném uspořádání ve vztahu k Německu 1990) či zůstal stav v podobě příměří (příměří v Pchanmunžomu 1953 na závěr Korejské války). Pro jeden konflikt, v němž je účastno více stran, může být jednání uzavřeno jedním dokumentem, případně s přílohami (například Rámcová dohoda o míru v Bosně a Hercegovině) nebo souborem více mírových smluv s jednotlivými koalicemi či státy konfliktu (například třicetiletá válka či výše uvedené války o španělské dědictví a mírové smlouvy po 1. světové válce).

- ***o neútočení (neutralitní)*** – signatáři se zavazují vůči sobě upustit od násilného aktu či válečné akce, a ani neposkytnout pomoc třetí straně či stranám, s nimiž se jedna ze smluvních stran dostane do konfliktu (polsko-sovětský pakt o neútočení 1932, francouzsko-sovětská smlouva o neútočení 1932, polsko-německý pakt o neútočení 1934, sovětsko-německý pakt o neútočení 1939, sovětsko-japonský pakt o neutralitě 1941).
- ***územní (hraniční)*** – většinou jsou uzavírány po válce či při vzniku nových států, rektifikaci hranic (pokud tyto záležitosti nebyly ošetřeny jako součást širšího ujednání), jako je například mírová smlouva (smlouva mezi Lagašem a Ummou 2600 př. n. l., česko-slovenské hraniční smlouvy 1992, 1996). Tento typ smluv se může týkat i rozdělení dobývaných území (například španělsko-portugalská smlouva v Tordesillas 1494 či tajný dodatek sovětsko-německého paktu 1939 o rozdělení Polska a Pobaltí).
- ***přístupové (akcesní)*** – smlouvy, jimiž stát či skupina států přistupuje ke smlouvě již uzavřené jinou skupinou smluvních stran (Athénská přístupová smlouva k EU 2003). Někdy se tak děje oznámením o přistoupení na základě předchozího souhlasu parlamentu (například 1995 přistoupení ČR k zakládající Konvenci OECD, 1999 k Washingtonské smlouvě NATO).

  Za určitý předstupeň těchto smluv lze považovat *asociační dohody*, jimiž se daný stát přidružuje k nějaké smluvní struktuře (například Evropská dohoda o přidružení ČR k ES 1993).
- ***normalizační*** – smlouvy napravující stav, kdy sice předtím vztahy mezi smluvními stranami byly většinou jen de facto či i de iure, zatížené nevyřešenými problémy jako územní, hraniční, finanční, bezpečnostní záruky apod. (německo-sovětská smlouva z Rapallo 1922, smlouvy o vzájemných vztazích SRN se Sovětským svazem, Polskem 1970 a Československem 1973).
- ***arbitrážní*** – smluvní závazek řešit případné spory mezi dvěma či více stranami rozhodnutím třetí strany (stát, skupina států, smírčí komise, mezinárodní soudní instituce), jíž bude spor postoupen a jejímuž verdiktu se smluvní strany podrobí (československo-německá arbitrážní smlouva 1925).

Dále to pak mohou být mezinárodní smlouvy povahy hospodářské, obchodní, kulturní, vědeckotechnické aj.

Podle **počtu zúčastněných stran**:

- ***bilaterální*** – signatáři jsou dvě strany, zpravidla státy. Svým způsobem je bilaterální smlouvou i smlouva státu s mezinárodní organizací, například mezi USA a OSN o poskytnutí pozemku pro OSN.
- ***multilaterální*** – signatáři je tři či více stran, přičemž může jít jak o smlouvu podepsanou kolektivně všemi účastníky na jednom místě a ve stejný den (Charta OSN, Washingtonská smlouva o založení NATO), či postupně jedním či více účastníky (Athénská přístupová smlouva k EU).

Ustavující mezinárodní organizace, které jsou podle rozsahu členské základny a závazků:

- ***světové*** – jejich signatáři mohou být státy a další možné strany z celého světa – Pakt o Společnosti národů, Charta OSN, smlouvy zakládající mezinárodní organizace se specifickým zaměřením (Světová obchodní organizace, Světová zdravotnická organizace, Světová poštovní unie atd.).
- ***regionální*** – smlouvy zakládající NATO, Varšavskou smlouvu, EU, Ligu arabských zemí, Africkou unii, bilaterální smlouvy mezi sousedními státy či státy jednoho regionu.

Podle **možnosti přístupu** – ***otevřené***, zpravidla mnohostranné smlouvy; ***polootevřené/polozavřené***, přístupné jen určitému druhu účastníků a ***zavřené***, dvoustranné i vícestranné týkající se podle povahy výlučně jen daných účastníků (například hraniční smlouvy mezi dvěma či několika státy).

Podle **délky sjednané platnosti** se může jednat o smlouvy:

- ***krátkodobé*** – uzavírány na dobu do 5 let (polsko-sovětský pakt o neútočení 1932 na 3 roky, sovětsko-jugoslávská smlouva o neútočení 1941 a sovětsko-japonský neutralitní pakt 1941 na 5 let).
- ***dlouhodobé*** – na 10 let (sovětsko-německý pakt 1939, československo-německá přátelská smlouva 1992, na 15 let (česko-slovenská přátelská smlouva 1992), na 20 let (československo-sovětská spojenecká smlouva 1943), na 50 let (smlouva o vytvoření ESUO 1951).

Oba druhy obsahují vždy možnost prodloužení smlouvy, někdy i automatického a bez úprav, pokud jedna ze smluvních stran za dohodnutých časových limitů smlouvu nevypoví.

- ***bez udání délky či podmínění platnosti*** – délku platnosti neuvádějí smlouvy zakládající mezinárodní organizace či integrační sdružení jako Charta OSN či Maastrichtská smlouva. V minulosti, zejména v období středověku, byly dokonce smlouvy uzavírány se závazky přecházející i na dědice signatářů či i na „věčné časy", jak o tom z českých diplomatických dějin svědčí příslušné formulace spojenecké

smlouvy mezi českým a uherským králem (1335) anebo přátelské smlouvy mezi českým a francouzským králem (1464).[361]

Případ podmíněné platnosti představoval závěrečný článek Varšavské smlouvy, kde se sice stanovila doba platnosti na 20 let, ale její následný zánik se podmiňoval tím, když bude uzavřena Celoevropská smlouva o kolektivní bezpečnosti.[362]

Z bilaterálních smluv je v této souvislosti snad nejkurióznější československo-sovětská smlouva o pobytu sovětských okupačních vojsk na území Československa (1968), kde se v čl. 15 o trvání smlouvy uvádí, že „zůstane v platnosti, pokud se sovětská vojska dočasně budou nacházet na území Československé socialistické republiky".[363]

Mezinárodní smlouvy lze *členit ještě dalšími způsoby*. Například podle druhu uzavření na *písemné*, což je většina smluv, anebo *ústní (gentleman agreements)*, které mohou či nemusí být právně závazné. V mezinárodní praxi existují též smlouvy označované jako *pacta tacita*, tj. sjednané mlčky, konkludentně, bez ústního či písemného vyjádření.[364] Smlouvy též mohou být *veřejné*, určené k publikaci či *tajné* (zejména vojensko-bezpečnostního charakteru). Někdy může být smlouva veřejná a dodatky k ní tajné, jako například německo-japonský pakt proti Kominterně (1936) či sovětsko-německý pakt o neútočení (1939). Dále rozeznáváme smlouvy *právotvorné*, tvořící objektivní právo jako například samotná VÚSP, *kontraktuální*, ve kterých si smluvní strany určují svá zvláštní práva a plnění (smlouvy o neútočení, celní dohody), smlouvy s plněním *jednorázovým* (extradice určených osob) či *opakujícím se* (dohoda o civilní letecké dopravě). Vedle smluv sjednaných se všemi náležitostmi a procedurami včetně ratifikace jsou ještě *smlouvy sjednané ve zjednodušené formě* (*in simplified form*), u nichž zpravidla není k dispozici slovní znění jejich pravidel a které nevyžadovaly výslovný souhlas parlamentu s jejich uzavřením (například Jaltská dohoda či Postupimská dohoda).[365]

Dále je možné mezinárodní smlouvy členit *podle posloupnosti mezi ní a problematikou, kterou řeší*. V podstatě se jedná o dva druhy. Ten první se týká mezinárodních smluv, které se uzavírají, aby k nějakému stavu či situaci došlo či naopak nedošlo. Mezi smlouvy tohoto typu *ante* tak

[361] VESELÝ, Z. (ed.). *Dějiny českého státu v dokumentech*. 3. vyd. Praha: Professional Publishing, 2012, s. 92–93, 188.
[362] VESELÝ, Z. *Dějiny mezinárodních vztahů*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 477.
[363] VESELÝ, Z. (ed.). *Dějiny českého státu v dokumentech*. 3. vyd. Praha: Professional Publishing, 2012, s. 723.
[364] ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 146.
[365] DAVID, V.; SLADKÝ, P.; ZBOŘIL, F. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. Praha: Leges, 2008, s. 95.

patří smlouvy vytvářející mezinárodní organizace, integrační seskupení či na druhé straně spojenecké smlouvy, smlouvy o neútočení ve snaze zabránit ohrožení smluvních stran.

Druhý typ smluv jsou smlouvy, které *ex post* řeší následky předchozího stavu. Sem patří například mírové smlouvy.

Může to být i kombinace obojího. Například polsko-německá smlouva 1970 spojovala vypořádání s minulostí a povahu vztahů do budoucna uznáním územních změn, které vzešly z výsledků 2. světové války, zřeknutím se vzájemných územních nároků a spolu s tím i závazkem zřeknout se ve vzájemných vztazích mezi oběma státy hrozby silou či použití síly.

Též by bylo možné smlouvy dělit i *podle vůle těch, jichž se týkají*. Většinou jsou smlouvy uzavírány mezi zcela rovnoprávnými subjekty a dobrovolně, ze svobodné vůle. Někdy však mohou být uzavřeny na základě nátlaku, což mezinárodní právo vylučuje a činí taková ujednání neplatným. VÚSP v čl. 51 a 52 uvádí: „Souhlas státu s tím, že bude vázán smlouvou, jehož bylo dosaženo donucením zástupce státu činy nebo hrozbami, je bez jakéhokoli právního účinku… Každá smlouva, jejíhož uzavření bylo dosaženo hrozbou síly nebo použitím síly za porušení zásad mezinárodního práva vtělených do Charty Organizace spojených národů, je nulitní" (Příloha VII).

Ale byly i situace, kdy byly smlouvy uzavírány mezi stranami, z nichž jedna byla rovnoprávná jen de iure, ale nikoli ve skutečnosti, což může dokládat i to, že se na přípravě takové smlouvy rovnoprávně ani nepodílela. Tak byl Číně například v roce 1901 vnucen Boxerský protokol, mírové smlouvy po 1. světové válce byly dány poraženým státům jen k podpisu. Pod sovětským nátlakem byla nucena československá strana po okupaci své země v srpnu 1968 přijmout Moskevský protokol a schválit smlouvu o pobytu sovětských okupačních vojsk na území Československa.

O smlouvách rezortního typu již bylo pojednáno výše.

10.2.3 Sjednávání mezinárodních smluv

Přípravě jakož i potom plnění mezinárodních smluv je třeba věnovat velkou pozornost. Význam mezinárodních smluv nespočívá jen v tom, že jsou důležitou součástí diplomatického jednání, ale též spočívá v jejich obsahu a významu pro samotné mezinárodní vztahy a postavení jednotlivých států v nich.

Sjednání mezinárodní smlouvy jako ostatně každé smlouvy je vždy odvislé od vůle, ochoty a způsobilosti stran příslušnou smlouvu sjednat, přičemž je třeba již v této fázi mít na mysli dvě skutečnosti. Předně to, že platí obecně uznávaná zásada, že smlouvy se mají plnit (*pacta sunt*

servanda). Druhou skutečností je jejich nadřazenost nad vnitrostátním právem a tudíž, jak uvádí čl. 27 VÚSP: „Strana se nemůže dovolávat ustanovení svého vnitrostátního práva jako důvodu pro neplnění smlouvy" (Příloha VII). Tuto skutečnost zakotvuje v novelizovaném čl. 10 také česká ústava: „Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva."[366]

Pravomoc sjednávat jakož i pak ratifikovat mezinárodní smlouvy obecně přísluší hlavě státu. Rovněž tak v českém prostředí. Na základě zmocnění daném ústavou prezident přenesl svým rozhodnutím z 28. dubna 1993 (č. 144/1993 Sb.) s výhradou jiného rozhodnutí pravomoc sjednávat a schvalovat smlouvy, které nevyžadují souhlas parlamentu i na vládu a její jednotlivé členy.[367]

Ústřední a koordinační role při sjednávání a uzavírání každé mezinárodní smlouvy v ČR připadá *ministerstvu zahraničních věcí*.[368] To dále sleduje, zda jsou smlouvy sjednávány v souladu se zahraničněpolitickými zájmy státu, zabezpečuje dále i jejich přípravu a projednávání, registraci, vyhlašování, sleduje jejich dodržování a plnění.

Podle povahy smlouvy je určen i její *gestor* přípravy (příslušné ministerstvo, určený člen vlády). Před zahájením jednání o smlouvě má gestor možnost provést zpravidla diplomatickou cestou *sondáž* ke zjištění stanoviska druhé smluvní strany ohledně povahy a obsahu smlouvy.

Gestor rovněž zpracovává *návrh směrnice*, který zahrnuje zdůvodnění účelnosti smlouvy, návrh zásad smluvní úpravy, návrh na složení delegace expertů a jejich mandátu k jednání a návrh druhu smlouvy (prezidentská, vládní, rezortní).

Gestor rovněž vypracovává v součinnosti se zúčastněnými ministerstvy či dalšími orgány státní správy:

- *návrh na sjednání smlouvy*, který mj. obsahuje *návrh rozhodnutí vlády* ve věci sjednání smlouvy, jmenování zmocněnce k podpisu smlouvy, text případné výhrady v případě mnohostranné smlouvy,

[366] VESELÝ, Z. (ed.). *Dějiny českého státu v dokumentech*. 3. vyd. Praha: Professional Publishing, 2012, s. 776.

[367] Blíže viz KOUDELKA, Z. Prezident a mezinárodní smlouvy. *Právník*, č. 9, 2009, s. 929–939.

[368] Podrobně jeho úkoly a dále uvedené postupy při sjednávání, provádění a ukončování platnosti mezinárodních smluv stanovuje výše uvedená „Směrnice vlády pro sjednávání, vnitrostátní projednávání, provádění a ukončování platnosti mezinárodních smluv" a konkrétněji vykládá a rozvádí „Metodická instrukce ministra zahraničních věcí ke sjednávání, vnitrostátnímu projednávání, provádění a ukončování platnosti mezinárodních smluv ze dne…" In *Metodická příručka ke sjednávání mezinárodních smluv*, s. 2–15, 16–37.

- *předkládací zprávu*, obsahující mj. přehled vzájemných vztahů s druhou smluvní stranou, stanovisko druhé smluvní strany, povahu závazků ze smlouvy vyplývajících a zda jsou tyto v souladu s ústavním pořádkem ČR a se závazky plynoucími z členství ČR v EU, závazky ze smluv s jinými státy a mezinárodními organizacemi a v souladu s obecně uznávanými zásadami mezinárodního práva.
- *návrh textu smlouvy* či detailních zásad smluvní úpravy, zpracovaný na základě výsledků diplomatického jednání či jednání expertů,
- *návrh postupu delegace* v případě přijetí konečného textu smlouvy na jednání mezinárodní organizace či diplomatické konference,
- *předkládací zprávu pro parlament* u návrhu na sjednání prezidentské smlouvy
- *vyhodnocení připomínkového řízení*.

Výše uvedený proces vnitrostátního sjednávání mezinárodní smlouvy musí probíhat vždy v kontaktu a v koordinaci s druhou smluvní stranou. Vlastní uzavření a podpis smlouvy a příslušné procedury se sjednávají diplomatickou cestou.

Vstup v platnost upravují pravidla a předpisy každé ze smluvních stran a také oboustranně dohodnuté a ve smlouvě uvedené určení nabytí platnosti smlouvy.

Některé smlouvy (konkrétně ujednání a dohody) lze – při zachování procedur vnitrostátního projednávání – v mezistátní rovině sjednat v tzv. zjednodušené formě, nejčastěji formou výměny osobních či verbálních nót, resp. dopisů. Návrh na sjednání smlouvy a její text obsahuje tzv. úvodní nóta. Odpovídající nóta druhé strany musí ocitovat celý text úvodní nóty, případně se na ni odvolá. V nótách se potvrzuje, od kdy smlouva vstupuje v platnost, což může nastat až po vzájemné výměně nót.

10.2.4 Název, struktura a obsah mezinárodních smluv

Název smluv

Jak bylo uvedeno výše, k označení jednotlivých mezinárodních smluv existuje celá řada dalších termínů. V české praxi se doporučuje v souvislosti s podobou smluv užívat těchto označení:[369]

- úmluva – u mnohostranných smluv,
- smlouva – u dvoustranných prezidentských smluv,
- dohoda, protokol – u dvoustranných vládních smluv,

[369] „Metodická instrukce ministra zahraničních věcí ke sjednávání, vnitrostátnímu projednávání, provádění a ukončování platnosti mezinárodních smluv ze dne…" In *Metodická příručka ke sjednávání mezinárodních smluv*, s. 29–30.

- ujednání, protokol – u dvoustranných rezortních smluv,
- ujednání, dohoda – u dohod sjednaných výměnou nót.

Subjekty smluvních stran

Smluvním subjektem se rozumí ten, kdo smlouvu sjednává a uzavírá. Pokud jde o prezidentský typ smluv, například československo-francouzská spojenecká smlouva z ledna 1924 je v tomto ohledu uvedena následovně: „President republiky československé a president republiky francouzské…" s tím, že jsou následně uvedeni jejich zástupci, zmocnění ji podepsat.[370] (Ohledně podpisu smluv viz dále). Někdy může i tento typ smluv, vyžadujících ratifikaci, být uveden názvy uzavírajících států. Například československo-německá smlouva o dobrém sousedství a přátelské spolupráci z února 1992: „Česká a Slovenská Federativní Republika a Spolková republika Německo…"[371] Existují i výjimky, kdy i ujednání uzavřená na vládní úrovni vyžadovala souhlas parlamentu. Příkladem může být výše uvedená česko-německá deklarace, i když její text o potřebě takového souhlasu nehovoří.[372]

Většinou jsou smluvními stranami mezinárodních smluv státy. Ale jsou i výjimky, kdy se jedná na jedné straně o stát a na druhé o mezinárodní organizaci. Z dějin české diplomacie takovou smlouvou mohou být svým způsobem dohody mezi českými husity a basilejským koncilem známé jako *kompaktáta*. Z období 20. století pro úpravu vztahů mezi státem a papežem známe výše uvedené termíny *konkordát* a *modus vivendi*, kde papež vystupuje jako hlava katolické církve, byť byl či je zároveň hlavou vlastního státu (dříve Církevní stát, v současnosti Vatikán). Příkladem konkordátu jsou Lateránské smlouvy mezi Itálií a Svatým stolcem (1929) či modus vivendi mezi Československem a Svatým stolcem (1928). Podobným typem smlouvy jsou smlouvy NATO s Ruskem a Ukrajinou (Ustavující akt Rusko – NATO, Charta partnerství mezi NATO a Ukrajinou, 1997).

Preambule

Je to úvodní část, která následuje hned za označením smluvních stran a slavnostním až patetickým jazykem vyjadřuje jejich důvody a principy s odkazem na dokument, na nichž má daný smluvní dokument spočívat (nyní nejčastěji Charta OSN), též se objevuje stručná rekapitulace vzájemných vztahů a předchozích smluv, případně jsou uvedena jména zmocněných zástupců.

[370] VESELÝ, Z. (ed.). *Dějiny českého státu v dokumentech*. 3. vyd. Praha: Professional Publishing, 2012, s. 536.
[371] Tamtéž, s. 758.
[372] VESELÝ, Z. (ed.). *Dějiny české politiky v dokumentech*. Praha: Professional Publishing, 2005, s. 691–693; http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/neverejne/druha_svetova_valka_a_jeji_dusledky/cesko_nemecka_deklarace_o_vzajemnych.html.

Pro ilustraci lze uvést několik ukázek smluv s označením smluvních stran a s nimi spojených preambulí:

Z období starověku, kdy bylo zvykem uvádět božstva řídící činy panovníků, za mnohé úvod výše zmíněné *hraniční smlouvy mezi městy Lagaš a Umma* v Mezopotámii (2600 př. n. l.), v němž je velmi stručně vyjádřen obsah smlouvy:

„Enlil, král všech zemí, otec všech bohů, svým rozhodným příkazem stanovil hranici mezi Ningirsu a Šara. Mesalim, král Kiše, na příkaz své bohyně Ištaran, ji vyměřil a postavil tam hraniční sloup."[373]

Z období středověku lze uvést část preambule v *návrhu smlouvy českého krále Jiřího z Poděbrad na vytvoření mírové organizace křesťanských panovníků* (1462–1464), v níž se rozsáhle popisuje tristní stav tehdejší křesťanské Evropy:

„Ve jménu Pána našeho Ježíše Krista. My A B C známo činíme všem i každému zvláště na věčnou paměť: Když pročítáme spisy starých dějepisců, zjišťujeme, že křesťanství bylo kdysi ve velkém rozkvětu a lidmi i majetkem požehnané, tak do délky a šířky rozlehlé, že v jeho lůně bylo zahrnuto sto sedmnáct přebohatých království, že ze sebe vydalo také tolik lidí, že na velmi dlouhý čas si podmanilo velkou část pohanstva spolu s hrobem Páně; a nebylo tenkrát na celém světě národa, který by se odvážil znepokojovati vládu křesťanů. Avšak všichni víme, jak je dnes rozervané, zničené, ubohé a všeho bývalého lesku a nádhery zbavené. Vždyť v samém křesťanství došlo předekrátkou dobou k takové změně, že kdy by kdo ze starých králů, knížat či velmožů vstal teď z mrtvých a navštívil křesťanské země, nepoznal by ani svou zemi vlastní."[374]

Z dokumentů 19. století například *Závěrečný akt Vídeňského kongresu* (1815) začíná následovně:

„Jménem Svaté a nedotknutelné Trojice.

Mocnosti, jež podepsaly smlouvu, uzavřenou v Paříži 30. května 1814, se sešly ve Vídni se spojeneckými panovníky a státy, aby v souladu s čl. 32 této smlouvy, doplnily její ustanovení a připojily k ní dohody, jejichž nezbytnost vyvolal stav, v němž Evropa zůstala v důsledku poslední války. Přejíce si nyní shrnout ve společné shodě jednotlivé výsledky svých jednání a vzájemně je ratifikovat, pověřily své zplnomocněnce shrnout v obecném dokumentu ustanovení společného vyššího a trvalého zájmu a připojit k tomuto dokumentu jako nedílnou součást kongresové úmluvy, smlouvy, dohody, prohlášení, nařízení a další akty, jak jsou v této smlouvě uvedeny…"[375]

[373] VESELÝ, Z. *Dějiny mezinárodních vztahů*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 31.
[374] VESELÝ, Z. (ed.). *Dějiny českého státu v dokumentech*. 3. vyd. Praha: Professional Publishing, 2012, s. 175.
[375] VESELÝ, Z. *Dějiny mezinárodních vztahů*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 170.

Následovně s dobovým českým pravopisem byla uvedena *československo-francouzská garanční dohoda* (1925):

„President Republiky Československé a President Republiky Francouzské, snažíce se stejnou měrou, aby Evropa byla ušetřena války upřímným zachováváním závazků přijatých téhož dne k udržení všeobecného míru, rozhodli se zaručiti si navzájem jejich dobrodiní smlouvou uzavřenou v rámci Paktu Svazu Národů a smluv platných mezi nimi, a ustanovili k tomu cíli svými plnomocníky, a to:

.....

kteří, vyměnivše si své plné moci, shledané v dobré a náležité formě, dohodli se na těchto ustanoveních…"[376]

Některé smlouvy, zejména mnohostranné, oplývaly rozsáhlejšími preambulemi jako například Římská *smlouva o vytvoření Evropského hospodářského společenství* (1957):

„Jeho Veličenstvo král Belgičanů, president Spolkové republiky Německo, president Francouzské republiky, president Italské republiky, Její královská Výsost velkovévodkyně lucemburská, Její Veličenstvo královna nizozemská, rozhodnuti položit základy stále většího spojení mezi evropskými národy, odhodláni zabezpečit společnou akcí hospodářský a sociální pokrok svých zemí odstraněním překážek, které rozdělují Evropu, stanovíce za základní cíl svého úsilí neustálé zlepšování životních a pracovních podmínek svých národů, uznávajíce, že odstranění existujících překážek vyžaduje společné akce zaměřené k zajištění ustálenosti hospodářského růstu, rovnováhy výměny zboží a loajálnosti soutěže, snažíce se posílit jednotu hospodářství svých zemí a zajistit jeho harmonický vývoj vyrovnáváním rozdílů mezi jednotlivými oblastmi a odstraněním zaostávání oblastí s méně výhodnými podmínkami, přejíce si přispět společnou obchodní politikou k postupnému odstraňování omezení mezinárodního obchodu, hodlajíce potvrdit solidaritu, která spojuje Evropu a zámořské země, a přejíce si zajistit rozvoj jejich blahobytu v souladu se zásadami Charty Spojených národů, odhodláni upevnit tímto spojením svých zdrojů záruky míru a svobody a vyzývajíce ostatní národy Evropy, které jejich vysoké cíle sdílejí, aby se připojily k jejich úsilí, rozhodli se zřídit Evropské hospodářské společenství a jmenovali za tím účelem jako své zplnomocněnce…kteří se po výměně svých plných mocí, jež byly shledány v dobré a náležité formě, dohodli na těchto ustanoveních…"[377]

[376] VESELÝ, Z. (ed.). *Dějiny českého státu v dokumentech*. 3. vyd. Praha: Professional Publishing, 2012, s. 543.
[377] VESELÝ, Z. *Dějiny mezinárodních vztahů*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 485.

Velmi důležitou textaci měla *československo-německá normalizační smlouva* (1973):

„Československá socialistická republika a Spolková republika Německa, poučeny historií, že mír vyžaduje harmonické soužití národů Evropy, v pevné vůli jednou provždy skoncovat s neblahou minulostí ve svých vztazích, především v souvislosti s druhou světovou válkou, která přinesla nezměrné útrapy evropským národům, uznávajíce, že mnichovská dohoda z 29. září 1938 byla Československé republice vnucena nacistickým režimem pod hrozbou síly, uvědomujíce si, že v obou zemích vyrostla již nová generace, která má právo na zajištěnou mírovou budoucnost, vedeny úmyslem vytvořit trvalé základy pro rozvoj dobrých sousedských vztahů, ve snaze upevnit mír a bezpečnost v Evropě, přesvědčeny, že mírová spolupráce na základě cílů a zásad Charty Organizace spojených národů odpovídá tužbám národů a zájmům míru ve světě, se dohodly takto…"[378]

Ke smlouvám s obsáhlou preambulí se řadí *česko-ruská přátelská smlouva* (1993):

„Česká republika a Ruská federace (dále jen „Smluvní strany"), navazujíce na tradiční vztahy přátelství mezi národy obou států, přihlížejíce ke skutečnosti, že Česká republika je nástupnickým státem České a Slovenské Federativní Republiky a Ruská federace je státem – pokračovatelem Svazu sovětských socialistických republik, vycházejíce z hlubokých politických a hospodářských přeměn v obou státech, v Evropě a ve světě, přesvědčeny o tom, že vzájemná úcta a spolupráce mezi oběma státy odpovídá zájmům národů České republiky a Ruské federace a slouží upevňování míru, bezpečnosti a spolupráce v Evropě, vytvoření kvalitativně nových vztahů založených na rovnosti, považujíce územní celistvost a neporušitelnost hranic všech států za neoddělitelnou součást nového mírového uspořádání v Evropě, řídíce se pravidly mezinárodního práva, především zásadami Charty Organizace spojených národů, a jednajíce v souladu se závazky přijatými v rámci Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, Pařížskou chartou pro novou Evropu, napomáhajíce k přeměně Evropy v kontinent míru, bezpečnosti, demokracie a blahobytu, zdůrazňujíce význam bezvýhradné úcty k lidským právům a základním svobodám a zásadám demokracie, humanismu a právního státu, přejíce si definitivně skoncovat s totalitní minulostí spojenou s nepřípustným použitím síly proti Československu v roce 1968 a s dalším neospravedlnitelným setrváváním sovětských vojsk na československém území, jehož materiální důsledky jsou řešeny příslušnou dohodou z 1. dubna 1992, navazujíce na zásady

[378] VESELÝ, Z. (ed.). *Dějiny českého státu v dokumentech*. 3. vyd. Praha: Professional Publishing, 2012, s. 737–738.

společné československo-ruské Deklarace o zásadách vzájemných vztahů a spolupráce ze 14. května 1991, dohodly se takto…"[379]

Jiné typy smluv, jako například protokoly či rezortní smlouvy a ujednání jsou naproti tomu věcnější a prosty úvodních a květnatých preambulí.

Vlastní obsah smluv

Jádrem smlouvy jsou jednotlivé články, určující její obsah a charakter (jejich obsahové členění viz výše).

Byť je každá mezinárodní smlouva jedinečná, přesto používají řady **shodných formulací** na základě ustálených a vyžadovaných diplomatických pravidel a uzancí. Například pokud byla smlouva uzavírána zmocněnými zástupci, následuje po jejich uvedení v drobných jazykových odchylkách formulace, jako v československo-německé arbitrážní smlouvě: „kteří vyměnivše si plné moci, shledané v dobré a náležité formě, dohodli se na těchto ustanoveních…"[380]

Někdy shodné formulace (ať v preambuli či vlastním textu) postihují stejné důvody a okolnosti uzavření bilaterálních smluv mezi státy. Typické jsou v tomto ohledu shodné či podobné formulace u spojeneckých smluv, které uzavíralo v rámci sovětského bloku Československo, obsahující pro Československo důležité stanovisko ohledně Mnichovské dohody. Zcela a doslovně shodné jsou v českém znění příslušné články ve spojeneckých smlouvách s Polskem a Maďarskem (1967, 1968): „Vysoké smluvní strany konstatují, že Mnichovské dohody ze dne 29. září 1938 bylo dosaženo hrozbou útočné války, jakož i použitím síly proti Československu, že byla součástí zločinného spiknutí vlády nacistického Německa proti míru a hrubým porušením základních pravidel soudobého mezinárodního práva, a že dohoda byla proto od samého počátku neplatná, se všemi z toho vyplývajícími důsledky."[381]

Závěrečná ustanovení smluv

Obsahová ustanovení podle povahy smlouvy obsahují prohlášení, že není proti nikomu namířena a že není v rozporu s dalšími závazky a smlouvami smluvních stran. Tak česko-slovenská přátelská smlouva (1992) v tomto

[379] VESELÝ, Z. (ed.). *Československá a česká zahraniční politika 1990–2003 (Dokumenty)*. Praha: Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů Praha, 2003, s. 93–94.

[380] VESELÝ, Z. (ed.). *Dějiny českého státu v dokumentech*. 3. vyd. Praha: Professional Publishing, 2012, s. 539. Srov. s příslušnými formulacemi v dalších smlouvách meziválečného období, jako například smlouvy Československa s Rumunskem, Rakouskem, Jugoslávií, Francií, Sovětským svazem. Tamtéž, s. 305–306, 308, 310, 323.

[381] VESELÝ, Z. (ed.). *Československá zahraniční politika 1945–1989 (Dokumenty)*. Praha: VŠE, 2001, s. 223, 252.

smyslu obsahuje v čl. 20 následnou formulaci: „Tato smlouva není namířena proti třetím státům. Nedotýká se práv a závazků vyplývajících z platných dvoustranných i mnohostranných smluv a dohod uzavřených Smluvními stranami s třetími státy."[382] Někdy je obsažen i závazek konkretizovaný například v čl. 5 československo-sovětské spojenecké smlouvy (1943): „Každá z Vysokých smluvních stran se zavazuje neuzavírat žádného spojenectví a neúčastniti se žádné koalice, namířených proti druhé Vysoké smluvní straně."[383] Též obsahovaly ustanovení o způsobu řešení sporů, jako v předposledním článku italsko-sovětský pakt o neútočení (1933): „Vysoké smluvní strany se zavazují předložit smírčímu řízení otázky, které by mohly vzniknout mezi nimi a které by nemohly býti vyřešeny obvyklými diplomatickými cestami."[384]

Některé smlouvy dokonce zavazovaly její signatáře udržet je celé v tajnosti. Například rusko-německá „zajišťovací smlouva" (1887) v čl. 5 uvádí: „Vysoké smluvní strany si navzájem slibují uchovat obsah a existenci této smlouvy jakož i přiloženého protokolu v tajnosti."[385] Někdy se utajení vztahovalo jen na přiložené dodatky, například v německo-japonském paktu proti Komunistické internacionále (1936) anebo v sovětsko-německém paktu o neútočení (1939).

Procedurální ustanovení smluv se týkají zejména jejich vstupu v platnost, doby platnosti, změn a revize smluv, jazyka textu, uložení, lokace, datace a podpisu.

Vstup smluv v platnost

Podle čl. 24 odst. VÚSP mezinárodní smlouva vstupuje v platnost „způsobem a dnem určeným v jejích ustanoveních nebo dohodou států, které se zúčastnily jednání" či jakmile byl vyjádřen souhlas s tím být vázán smlouvou všemi smluvními stranami (Příloha VII). Nejčastějším způsobem vstupu smluv v platnost je výměna **ratifikačních listin**, přičemž způsob ratifikace je věcí každé smluvní strany.[386] Někdy smlouva vstupuje

[382] VESELÝ, Z. (ed.). *Československá a česká zahraniční politika 1990–2003 (Dokumenty)*. Praha: Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů Praha, 2003, s. 78.

[383] VESELÝ, Z. (ed.). *Dějiny českého státu v dokumentech*. 3. vyd. Praha: Professional Publishing, 2012, s. 608.

[384] VESELÝ, Z. (ed.). *Světová politika 20. století v dokumentech (1900–1945)*. Praha: VŠE, 2000, s. 164.

[385] VESELÝ, Z. *Dějiny mezinárodních vztahů*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 183.

[386] I v ČR je vedle souhlasu parlamentu nutný také soulad dané mezinárodní smlouvy s ústavou, jak to zakotvuje její čl. 87 v odst. 2: „Ústavní soud dále rozhoduje o souladu mezinárodní smlouvy podle čl. 10a a čl. 49 s ústavním pořádkem, a to před její ratifikací. Do rozhodnutí Ústavního soudu nemůže být smlouva ratifikována." VESELÝ, Z. (ed.). *Dějiny českého státu v dokumentech*. 3. vyd. Praha: Professional Publishing, 2012, s. 788. V této záležitosti Ústavní soud ČR rozhodoval na dvojí podnět některých senátorů o Lisabonské smlouvě EU (2007) a rozhodl ve prospěch smlouvy.

v platnost dnem podpisu, jako například československo-sovětská vládní dohoda o odchodu sovětských vojsk z Československa (1990). Někdy může s ohledem na mimořádnou situaci obsahovat i kombinaci obojího. Výše zmíněná československo-sovětská smlouva (1943) v čl. 6 v této záležitosti stanovuje: „Tato smlouva vstupuje v platnost ihned po podepsání a podléhá ratifikaci v době co možná nejkratší…"[387]

Smlouvy multilaterálního charakteru při zakládání mezinárodních organizací přitom vyžadují uložení ratifikačních listin stanoveným počtem států. Například Charta OSN, přijatá na zakládající konferenci OSN v San Francisku 26. června 1945 v čl. 110 odst. 3 uvádí: „Tato Charta nabude účinnosti uložením ratifikačních listin republiky Čínské, Francie, Svazu sovětských socialistických republik, Spojeného království Velké Británie a Severního Irska, Spojených států amerických a většiny ostatních signatárních států." (Příloha II). Tento požadavek byl splněn k 24. říjnu 1945. Odevzdáním svých ratifikačních listin se také jednotlivé státy staly členy organizace.

Někdy se však stane, že již podepsaná smlouva v domácím prostředí úspěšně neprojde ratifikačním procesem či tento není dokončen. To je z nedávné doby osud Smlouvy o ústavě pro Evropu (2004), která nedosáhla požadované jednomyslné ratifikace ve všech členských zemích EU, když ji v roce 2005 odmítla ratifikační referenda ve Francii a Nizozemí. Z bilaterálních smluv tento osud potkal česko-vatikánskou smlouvu o vzájemných vztazích (2002), kterou Poslanecká sněmovna českého parlamentu pro řadu výhrad dosud neschválila.

Doba platnosti (viz výše)

Na právní vztahy vzniklé ze smlouvy nemá podle čl. 63 vliv přerušení diplomatických či konzulárních styků mezi smluvními stranami. Jejich neexistence také není podle čl. 74 téže smlouvy na překážku uzavření smlouvy.

Tak jako lze ve smlouvě stanovit podmínky jejího **prodloužení**, stejně tak i její **výpověď**. V tomto případě se používá formulace obsažená například v československo-francouzské přátelské smlouvě (1991): „…platnost bude mlčky prodlužována vždy o pět let, pokud jedna ze Stran písemně neoznámí druhé Straně při dodržení lhůty jednoho roku před uplynutím příslušné doby platnosti svoje rozhodnutí vypovědět smlouvu".[388]

[387] VESELÝ, Z. (ed.). *Dějiny českého státu v dokumentech*. 3. vyd. Praha: Professional Publishing, 2012, s. 608.

[388] VESELÝ, Z. (ed.). *Československá a česká zahraniční politika 1990–2003 (Dokumenty)*. Praha: Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů Praha, s. 38.

Oznámení výpovědi ve lhůtě nejméně jeden rok předem stanovuje též čl. 56 odst. 2 VÚSP. Tato smlouva v následných článcích (Příloha VII) upravuje i podmínky a důvody **přerušení plnění** a **zániku smlouvy**.

Změny a úpravy smluv jsou přípustné jen se souhlasem smluvních stran na základě čl. 39 a 40 VÚSP.

Jazyk smluv

U bilaterálních smluv se používá jazyk obou smluvních stran. A jejich rovnost a autenticitu je třeba uvést. Například v československo-německé přátelské smlouvě (1992) je uvedeno, že byla sepsána „ve dvou vyhotoveních, každé v jazyce českém a německém, přičemž obě znění mají stejnou platnost".[389] Uvedenou stejnou platnost jazyků smlouvy stanovuje čl. 33 odst. 1 VÚSP.

Smlouvu lze též sepsat po vzájemné dohodě jen v jazyce jedné ze smluvních stran. Československo-francouzská garanční smlouva tak byla sepsána jen ve francouzštině. Dnešní praxe již ale tuto možnost nepřipouští.

V případě, kdy jsou si jazyky smluvních stran vzdálené, lze smlouvu sepsat ještě ve třetím jazyce, přičemž pokud by došlo k rozdílné interpretaci, bude rozhodující toto znění.

Na prvním místě se uvádí ta strana (jméno státu a zplnomocněného zástupce v názvu, preambuli, textu a umístění podpisů), které připadne příslušný exemplář ve všech jazykových zněních. Jedná se o tzv. **alternát**. Exemplář, kde je příslušná strana uvedena jako první, též jako první podepisuje, čímž je vyjádřena rovnost smluvních stran. Mnohostranné smlouvy s velkým počtem signatářů, pokud jsou podepisovány společně, bývají zpravidla uváděny a podepisovány podle abecedního pořadí zemí.[390] Alternace se však neuplatňuje ve vlastní textové části smlouvy tam, kde by se narušil jeho obsah a smysl (změna v adresátech práv a závazků).

U mnohostranných smluv se zpravidla užívá dohodnutých oficiálních jazyků jednání konference či organizace. V textu dokumentu je vždy

[389] VESELÝ, Z. (ed.). *Dějiny českého státu v dokumentech*. 3. vyd. Praha: Professional Publishing, 2012, s. 766. Zajímavé je však ustanovení odstavce 3 téhož článku smlouvy: „Předpokládá se, že výrazy použité ve smlouvě mají v každém z původních textů stejný význam." (Příloha VII.). Nejde jen o stejné chápání obecných výrazů smlouvy, ale i použití názvu smluvního státu. Před rokem 1989 československá strana ve vzájemných smlouvách se SRN její oficiální název (Bundes Republik Deutschland) překládala nikoli jako Spolková republika Německo, ale Spolková republika Německa. Jako neoficiální, ale s politickým podtextem se běžně používalo označení Německá spolková republika. Československá strana těmito formulacemi dávala najevo, že na území předválečného Německa existuje ještě jeden německý stát – Německá demokratická republika.

[390] Například Athénská přístupová smlouva řadí země abecedně podle prvního písmene názvu v jejich mateřských jazycích. VESELÝ, Z. (ed.). *Dějiny české politiky v dokumentech*. Praha: Professional Publishing, 2005, s. 703–706.

uvedeno, která jazyková znění jsou autentická. Charta OSN ve svém čl. 111 v roce svého přijetí (1945) uvádí stejnou autenticitu textu v čínštině, francouzštině, ruštině, angličtině a španělštině. (Příloha II).

Praxí dnes je sjednávat mezinárodní smlouvy ve všech jazycích členských států a texty v tomto znění považovat též za autentické. Athénská přístupová smlouva k EU tak uvádí, že byla „sepsaná v jediném vyhotovení v jazyce anglickém, českém, dánském, estonském, finském, francouzském, irském, italském, litevském, lotyšském, maďarském, maltském, německém, nizozemském, polském, portugalském, řeckém, slovenském, slovinském, španělském a švédském, přičemž všechna znění v těchto jazycích mají stejnou platnost".[391]

Uložení a registrace smluv

Mezinárodní smlouva má v současnosti v textu určeno své uložení, tj. **depozitáře**. Podle čl. 76 VÚSP depozitáře mohou smluvní státy určit buď přímo ve smlouvě, nebo jiným způsobem. Funkcí depozitáře je podle čl. 55 téže smlouvy zejména úschova původního textu, pořizování ověřených opisů, přijímání přistupovacích podpisů, oznámení a listin, informování o tom, že byl přijat příslušný počet podpisů, ratifikačních listin a přistupovacích listin.

Bilaterální smlouvy jsou uloženy buď u každé ze smluvních stran s tím, že každá dostává podepsaná znění v jazyce obou smluvních stran jako originály. Též mohou být uloženy u jiného depozitáře, jako výše uvedená československo-francouzská garanční smlouva. Její francouzský originál byl podle příslušného článku smlouvy uložen v archivu Společnosti národů s tím, že každá smluvní strana dostala od generálního sekretáře SN ověřené opisy originálního znění, tj. ve francouzštině.

Též multilaterální smlouvy jsou uloženy podle vzájemné dohody. Tak Athénská přístupová smlouva k EU v čl. 3 uvádí, že „bude uložena v archivu vlády Italské republiky (tehdy předsedající země EU – *pozn. aut.*), která předá její ověřený opis všem vládám ostatních signatářských zemí".[392] V případě, že smlouva (úmluva) vznikla na půdě OSN, jsou její ratifikační listiny uloženy u generálního tajemníka OSN.

Každá mezinárodní smlouva musí být zaslána k registraci či zařazení a zápisu do rejstříku, v současnosti sekretariátu OSN. Touto povinností je pověřen depozitář po vstupu smlouvy v platnost.

[391] VESELÝ, Z. (ed.). *Dějiny české politiky v dokumentech*. Praha: Professional Publishing, 2005, s. 707.

[392] Tamtéž.

Lokace a datace smluv

Místo a datum uzavření a podepsání příslušné smlouvy zpravidla odpovídá skutečnosti. Někdy tomu však může být po vzájemné dohodě jinak. Tak československo-francouzská deklarace ze srpna 1944 nese datum 17. srpna v Londýně a Alžíru, ve skutečnosti byla podepsána až 22. srpna v Londýně.[393]

Podpisy smluv

Podpisy na smlouvě jsou posledními údaji vlastního textu a také *akt podpisu* je vyvrcholením jejich sjednávání. Za přípravu smlouvy k podpisu je zpravidla odpovědná ta strana, v jejímž hlavním městě má k podpisu dojít.[394]

Smlouvy podepisují ti, kteří jsou k jejich uzavření oprávněni, pověřeni či zmocněni.

Nad místem pro vlastní podpis je vždy uvedeno, za jakou instituci je podepisována. Prezidentská smlouva je tak podepisována „Za Českou republiku", vládní smlouva „Za vládu České republiky", rezortní smlouva „Za Ministerstvo… České republiky".

Někdy lze nalézt obrácené pořadí (například československo-německá přátelská smlouva 1992).

Někdy se pod podpisem uvádí i funkce toho, kdo smlouvu podepisuje. U zmocněnců se podobně jako na začátku smlouvy uvádí, kdo je zmocnil. Podpisem československo-sovětské spojenecké smlouvy (1943) byl československým prezidentem zmocněn tehdejší velvyslanec v Sovětském svazu Z. Fierlinger. Proto je ve smlouvě nad jeho podpisem uvedeno „Z plné moci presidenta Československé republiky". Ze sovětské strany byl podpisem zmocněn ministr zahraničí V. Molotov „Z plné moci Presidia Nejvyššího Sovětu SSSR".[395]

Pokud jde o počet těch, kteří smlouvu podepisují, může to být jeden představitel či i několik, u těch nejdůležitějších smluv zpravidla prezident, předseda vlády či ministr zahraničních věcí, přičemž nemusí jít reciprocně o stejnou úroveň. Československo-německou normalizační smlouvu (1973) podepsali z československé strany předseda vlády L. Štrougal

[393] *Československo-francouzské vztahy v diplomatických jednáních (1940–1945)*. Praha: Karolinum, Historický ústav AV ČR, 2005, s. 395–396. Z jiných příkladů lze uvést *Washingtonskou deklaraci* československé nezávislosti z 18. října 1918, která sice nebyla mezinárodní smlouvou, ale prohlášením předaným vládě USA. Za místo vzniku je v textu uvedena Paříž jako sídlo Československé národní rady. Ve skutečnosti ji její autor T. G. Masaryk sestavil ve Washingtonu, jak to odráží i její zavedený název. Blíže viz VESELÝ, Z. (ed.). *Dějiny českého státu v dokumentech*. 3. vyd. Praha: Professional Publishing, 2012, s. 472.

[394] BARSTON, R. P. *Modern Diplomacy*. 3rd Edition. Harlow: Person Education Ltd. 2006, s. 328.

[395] VESELÝ, Z. (ed.). *Dějiny českého státu v dokumentech*. 3. vyd. Praha: Professional Publishing, 2012, s. 608.

a ministr zahraničí B. Chňoupek, za německou stranu spolkový kancléř W. Brandt a ministr zahraničních věcí W. Scheel, avšak bez uvedení jejich funkcí. Československo-německou přátelskou smlouvu (1992) již za československou stranu vedle ministra zahraničních věcí J. Dienstbiera podepsal prezident V. Havel a za německou stranu spolkový kancléř H. Kohl a ministr zahraničních věcí H.-D. Genscher, aniž funkce signatářů též byly uvedeny. Athénskou přístupovou smlouvu k EU podepsali na základě prezidentova zmocnění za Českou republiku jak prezident V. Klaus, tak i premiér V. Špidla, místopředseda vlády a ministr zahraničních věcí C. Svoboda a vedoucí vyjednavač za českou stranu o přistoupení P. Telička.[396]

Svého času bylo specifikem sovětské diplomacie, že u nejvyššího sovětského představitele byla s ohledem na povahu politického režimu uváděna na prvním místě stranická a až potom státní funkce. Dokladem toho může být například sovětsko-americká smlouva SALT II z roku 1979, kde je za sovětskou stranu L. Brežněv jako signatář uveden nejdříve jako generální tajemník Ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu a až na druhém místě v nejvyšší státní funkci jako předseda Prezidia Nejvyššího sovětu Svazu sovětských socialistických republik.[397]

Následně jsou smlouvy vázány a opatřovány pečetěmi smluvních stran.[398]

U multilaterálních smluv se pořadí podpisu, jak bylo uvedeno již výše, řídí **podle abecedního pořadí** signatářských zemí, jak to stvrdil Cášský kongres v roce 1818. Poprvé tato zásada byla uplatněna již na Vídeňském kongresu při podpisu Vídeňského reglementu o tři roky dříve, kde bylo též stanoveno, že u mnohostranných smluv, které připouštějí alternát, se bude pořadí podpisu losovat. Problémem však i následně někdy bylo, že i když pořadí bylo podle francouzské abecedy, podle jakého jazyka a názvu daného státu se mělo shodně určit. Například United States of America či États Unis d´Amerique (viz též podkapitolu 11.2).

Někdy nemusí dojít k podpisu smluv bezprostředně po jejich uzavření, ale s určitým časovým odstupem s tím, že jsou zatím podepsány jen předběžně, **parafovány**. Příkladem může být proces podpisu mírové smlouvy ukončující válku v Bosně a Hercegovině. Smluvní dokumenty byly dojednány a parafovány nejvyššími představiteli Srbska, Chorvatska a Bosny a Hercegoviny na americké letecké základně v Daytonu v listopadu 1995. V definitivní podobě a slavnostně pak byly za účasti

[396] *Úřední věstník Evropské unie (cs)*, 23. 9. 2003, s. 25.

[397] Dostupné na: http://www.state.gov/www/global/arms/treaties/salt2-2.html.

[398] Podrobnosti obsahuje „Metodická instrukce ministra zahraničních věcí ke sjednávání, vnitrostátnímu projednávání, provádění a ukončování platnosti mezinárodních smluv ze dne…" In *Metodická příručka ke sjednávání mezinárodních smluv*, s. 36–37.

nejvyšších představitelů světových velmocí podepsány v prosinci téhož roku v Paříži.

U multilaterálních smluv může dojít k podpisu bezprostředně po uzavření jako u bilaterálních smluv. Někdy je však proces podpisu postupný, zejména u mezinárodních úmluv přijatých OSN. Na to je pamatováno v příslušném článku takové smlouvy oznámením, komu a že – a případně kdy a kde – bude vystavena k podpisu. Viz například čl. 81 VÚSP.

Většinou smlouvy sestávají z jednoho kompaktního textu. Ve středověké diplomacii se můžeme setkat i s jinou praxí. Například česko-francouzská přátelská smlouva (1464) je složena z prohlášení zmocněnců českého krále a prohlášení francouzského krále, která jsou spojena společným prohlášením.[399]

Mezinárodní smlouvy mohou navíc jako **připojené součásti** obsahovat:

- ***podpisové protokoly a prohlášení*** – jimi se ještě doplňují, upřesňují či i podmiňují podepsané texty smluv. Československo-sovětská spojenecká smlouva 1935 tak v podpisovém protokolu podmiňovala účinnost spojeneckých závazků poskytnutím pomoci ze strany Francie. Podpisový protokol československo-sovětské spojenecké smlouvy 1943 umožňoval přistoupení další strany (míněno Polsko) a tak přeměnu v trilaterální pakt. Signatáři Mnichovské dohody 1938 v dodatku okleštěnému Československu zase slibovali záruky jeho další existence garancí nových hranic. V podobě připojeného prohlášení k zakládací smlouvě SEATO (1954) USA omezily své vojenské závazky jen na případ komunistické agrese.
- ***výhrady*** – smluvní strana souhlasí s textem smlouvy, ale nesouhlasí s určitou pasáží. Tak Československo v roce 1987 projevilo v přistupovací listině k VÚSP výhradu, že se necítí vázáno „ustanovením čl. 66 Úmluvy a prohlašuje v souladu se zásadou suverénní rovnosti států, že v každém případě je k předložení sporu Mezinárodnímu soudnímu dvoru nebo smírčímu řízení nutný souhlas všech stran sporu".[400]
- ***tajné dodatky*** – asi mezi nejznámější patří tajné protokoly připojené k paktu o neútočení a smlouvě o hranicích a přátelství mezi Německem a Sovětským svazem ze srpna a září 1939 o rozdělení Polska a Pobaltí.

[399] VESELÝ, Z. (ed.). *Dějiny českého státu v dokumentech*. 3. vyd. Praha: Professional Publishing, 2012, s. 186–188.

[400] *Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 4. září 1987 o Vídeňské úmluvě o smluvním právu.* Sbírka zákonů, č. 15/1988, s. 44.

- ***další dodatky*** – mezi ně lze zařadit prohlášení dodané jen jednou smluvní stranou. Například se jedná o prohlášení o německé jednotě, které německá strana připojila ke smlouvám o vzájemných vztazích se Sovětským svazem a Polskem z roku 1970 a východním Německem 1972.

10.3 Archivace a edice diplomatických písemností a dokumentů

Rozvoj diplomatických vztahů s sebou nesl také shromažďování a ukládání diplomatických písemností a dokumentů veřejné i tajné povahy v archivech.

K unikátním sbírkám tohoto druhu patří diplomatické písemnosti egyptských faraónů, které byly v 19. století objeveny v **el-Amarně** na pravém břehu Nilu, kde bylo kdysi sídlo Amenhotepa IV. (Achnatona) Achetaton. Písemnosti psané klínovým písmem v akkadštině, resp. v babylonštině jako jejím dialektu, obsahují na téměř čtyřech stovkách hliněných tabulek především korespondenci vládců 18. dynastie Amenhotepa III. a jeho syna Amenhotepa IV. s jinými panovníky, hlavně s vazalskými vládci Sýrie a Palestiny, jejichž státy představovaly jakési nárazníkové pásmo mezi Egyptem a Chetitskou říší. Cenné svědectví podávají též nálezy stejného druhu v sídelním městě chetitských panovníků **Chattušaš** (dnešní Boghazköy v Turecku), včetně chetitské verze egyptsko-chetitské spojenecké smlouvy z r. 1273 př. n. l. Významné památky odkryl též archiv diplomatické korespondence v **Ugaritu** (dnešní Ras Šamra v Sýrii) mezi tamními a chetitskými vládci. Rozsáhlou diplomatickou aktivitu dokládají písemné materiály zachované v archivu a knihovně asyrských panovníků, zejména Aššurbanipala II., v **Ninive** (na území dnešního Iráku).

Ve středověké Evropě k praxi systematického shromažďování a ukládání diplomatických písemností přistoupil v Evropě Svatý stolec, který převzal praxi antického císařského Říma. Postupně následovaly i další státy, shromažďující dokumenty státní povahy. Praxe jejich uchovávání týkající se i chodu a činnosti zahraniční agendy však byla různá. Benátky uchovávaly státní dokumenty na pevném a stanoveném místě. Ve Španělsku ještě v 15. století bylo běžné, že všechny příslušné dokumenty byly pod zámkem přechovávány doma u státního ministra. Po jeho smrti museli dva notáři provést inventuru a předat je vládě. Dokumenty byly uloženy do masivních dřevěných truhel nazývaných *arcasy*. Od jejich názvu zřejmě pochází i slovo *archiv*. Truhly byly zapečetěny a uloženy na různých královských zámcích. Až na příkaz krále Filipa II. z roku 1563

byly všechny státní a další listiny čítající několik desítek milionů svezeny na hrad do města Simancas, kde jsou archivovány až dodnes.

Podobné archivy vznikaly postupně i v dalších zemích jako specializované archivy v rámci ministerstev zahraničních věcí.[401] Ve Francii byla dokonce již roku 1874 pro správu diplomatických archivů zřízena speciální komise (*Commission des Archives Diplomatiques*).

10.3.1 Archivace písemností a dokumentů české a československé diplomacie

Písemnosti a dokumenty vztahující se k české a československé zahraniční politice a diplomacii jsou obsaženy ve fondech archivů ústředních státních institucí. Sem patří zejména příslušné fondy Národního archivu, Archivu Parlamentu České republiky a především fondy Archivu Ministerstva zahraničních věcí České republiky. Ke studiu jsou obecně podle archivního zákona č. 499/2004/Sb. přístupné archiválie, které jsou zpracovány a uspořádány a nejsou v zásadě mladší 30 let.

Národní archiv (NA), začleněný do rezortu Ministerstva vnitra, spravuje fondy, vztahující se celkově jak ke státním dějinám, tak mj. také fondy vztahující se k zahraniční politice. V jeho tzv. Korunním archivu, což je název pro bývalý samostatný *Archiv Koruny české*, jsou uloženy originály tak důležitých listin k dějinám českého státu a vztahující se i k jeho mezinárodnímu postavení, jako jsou udělení královské hodnosti Vladislavu II. císařem Fridrichem Barbarossou (1158), Zlatá bula sicilská (1212), bula papeže Klimenta VI. povyšující pražské biskupství na arcibiskupství (1344), listiny Karla IV. inkorporující Moravu a Slezsko do českého státu (1348), konfederace stavů zemí Koruny české (1619) či souhlas českého sněmu s postoupením Slezska Prusku (1743).

Z oblasti státní správy, zahrnující i oblast zahraničněpolitickou a diplomatickou, se v NA dále nacházejí fond *České vyslanectví v Řezně z období 1708–1748*, fondy *Úřadu předsednictva vlády ČSR, ČSSR a ČSFR* a *Výstřižkový archiv Ministerstva zahraničních věcí*.

I pro oblast mezinárodní a zahraničněpolitickou mají v České republice jako v dalších postkomunistických zemích zejména pro období po roce

[401] THOMAS, D. H.; CASE, L. M. *The new guide to the diplomatic archives of Western Europe*. Philadelphia: University of Pensylvania Press, 1975. Nejnověji a pro země EU viz *Guide to the archives of Member State´s Foreign Ministries and European Union institutions*. 3rd revised and enlarged edition. European Commission. Secretariat-General, 2005. Současný přehled všech diplomatických archivů dostupný na webových stránkách Státního Departmentu USA: http://history.state.gov/countries/archives.

1945 význam fondy obsahující materiály vzešlé z činnosti komunistické strany a jejích orgánů.[402]

Archiv Parlamentu České republiky obsahuje materiály vzešlé z činnosti této instituce i jejích předchůdců, jako byly Federální shromáždění ČSSR a ČSFR, Národní shromáždění Československé republiky a český zemský sněm. Studium těchto materiálů usnadňuje to, že stenografické zápisy z plenárních zasedání parlamentu byly vydány tiskem. Navíc i to, že tyto zápisy a další materiály jsou pro období od r. 1861 až do současnosti zpracovány ve *Společné česko-slovenské digitální parlamentní knihovně*, dostupné na internetu.[403] Důležitá jsou zejména *expozé ministrů zahraničních věcí* a diskuze k nim a *projednávání mezinárodních smluv* ať už v zahraničních výborech, či v plénu jednotlivých komor parlamentu.

Nejobsáhlejší zdroje pro studium dějin české a československé diplomacie obsahuje **Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky** (AMZV).[404]

Archiv vznikl v lednu 1921 jako součást prezidia ministerstva pod označením „oddělení I/5 archiv". V čele archivu stál diplomat, archivář a historik Jan Opočenský. Základem fondů byly archivy odboje, vznikající archiv státních smluv a postupně docházející politické zprávy jednotlivých zastupitelských úřadů.

Do agendy archivu náležela také spisová rozluka s Rakouskem po 1. světové válce, sahající zpět až k roku 1848. Materiál spadající do této spisové rozluky a přináležející Československu ale nebyl uložen v AMZV. Fondy se rozrůstaly pořizováním opisů těch listin z vídeňských archivů, které nepatřily do spisové rozluky, ale měly přitom vztah k politickému životu Československa.

V roce 1934 byl archiv přestěhován z Toskánského paláce do nově zrekonstruovaného Černínského paláce.

Po nacistické okupaci zbytku Československa byl archiv již 16. března 1939 vydán německé správě a až do konce války spadal pod pravomoc říšského protektora. Po vzniku tzv. Slovenského státu došlo též ke spisové rozluce. Některé části archivu byly během války převezeny do Berlína a po prozkoumání navráceny zpět. Některé fondy pocházející ze spisové rozluky s Rakouskem byly předány do státního archivu ve Vídni.

[402] Podrobnější údaje o jednotlivých fondech dostupné na: http://www.nacr.cz/C-fondy/pruv.aspx.

[403] Dostupné na: http://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=82.

[404] Následné pasáže byly zpracovány s využitím informací zveřejněných na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/specializovany_archiv_mzv/archiv_ministerstva_zahranicnich_veci.html (cit. 5. 12. 2010).

Po skončení 2. světové války byly archivní fondy opět převzaty československou správou a nově byl převzat fond londýnské exilové vlády.

Rozdělením Československa a vznikem samostatné České republiky a Slovenské republiky v lednu 1993 archiv rozdělen nebyl a zůstal ve své dosavadní podobě v rámci MZV České republiky. Na slovenskou žádost byly pro MZV SR udělány na MZV ČR kopie všech dokumentů vztahujících se ke Slovensku.

K 31. prosinci 2009 bylo v AMZV deponováno 225 archivních fondů o celkovém rozsahu více než 4 tisíce běžných metrů, vztahujících se především k období od roku 1918 do současnosti. Z nich je zpracována již polovina a inventarizováno je na 600 běžných metrů.

Mezi nejvýznamnější a přístupné fondy patří:

Politická zpravodajství zastupitelských úřadů 1918–1975 – je to hlavní zdroj informací pro historii vztahů Československa s jednotlivými státy, obsahuje diplomatické relace o politickém (zčásti také o ekonomickém a kulturním) dění v jednotlivých státech a vzájemných vztazích, které zpracovávaly a zasílaly jednotlivé československé zastupitelské úřady Ministerstvu zahraničních věcí.

Fond mezinárodních smluv 1918 – do současnosti – uchovává originály dvoustranných mezinárodních smluv a ověřené kopie mnohostranných mezinárodních smluv a další listinné dokumenty k těmto smlouvám.

Sibiřské archivy 1916–1929 – fond obsahuje dochované písemnosti konzulárních úřadů a úřadů politických zmocněnců z doby pobytu československých legií v Rusku. Hlavní část fondu představuje materiál úřadu československého vládního zmocněnce ve Vladivostoku a materiály jeho důvěrníků v Omsku, Charbinu, Irkutsku, Krasnojarsku a Mandžusku. Dále mj. obsahuje i písemnosti zmocněnce Československé národní rady na Rusi, vojenského přidělence při štábu polského vojska či konzulárního představitele ČSR v Jekatěrinburgu a Krasnojarsku.

Pařížský archiv 1918–1921 – obsahuje nejrůznější přípravné materiály pro Pařížskou mírovou konferenci po 1. světové válce a materiály z jednání této konference ve Versailles, Saint Germain a Trianonu (politická, hospodářská a vojenská agenda, reparace a finanční otázky, hraniční problémy, zprávy, hlášení, telegramy, rozhodnutí, analýzy atd.). Představuje jeden ze základních fondů, neopomenutelných při zkoumání mezinárodněpolitických souvislostí vzniku Československa a jeho zakotvení v mezinárodním právu.

Kabinet ministra 1918–1939 – obsahuje základní materiály k mezinárodněpolitickým otázkám uvedeného období, k vnitropolitické situaci v tehdejším Československu, korespondenci adresovanou ministrovi zahraničních věcí, záznamy jeho ústních a písemných projevů, záznamy

o úředních cestách, rozhovorech, čestných členstvích, odpovědi na interpelace apod.

Fondy meziválečných sekcí MZV 1918–1939 – obsahují materiály sekcí, které byly součástí organizační struktury ministerstva po celé meziválečné období:

- I. sekce (Prezidium) – obsahuje materiály týkající se zprostředkování úředního styku sekcí s ministrem, dozoru nad úřadováním (úprava spisů, úřední hodiny, přidělování personálu sekcím), záležitosti československých zastupitelských úřadů v zahraničí i cizích legací v Československu po stránce osobní, ubytovací a zásobovací.
- II. sekce (politická) – byla jednou z nejvýznamnějších sekcí MZV tehdejšího Československa a její fond obsahuje materiály veškeré politické agendy včetně politické stránky vztahů obchodních a kulturních vztahujících se k československé zahraniční politice.
- III. sekce (zpravodajská) – obsahuje materiály čtyř oddělení (propagační, literární, redakční a tiskový archiv), jejímž posláním byla propagace Československa ve světě.
- IV. sekce (národohospodářská) – obsahuje písemnosti, týkající se zahraničního obchodu, finanční a celní problematiky z mezinárodního hlediska.
- V. sekce (administrativní).
- VI. sekce (právní) – vznikla vydělením z politické sekce k 1. dubnu 1936 a její fond obsahuje materiály vztahující se k mezinárodněprávní problematice zahraniční politiky.

Diplomatický protokol 1918–1939 – obsahuje materiály týkající se československých zastupitelských úřadů v zahraničí a zahraničních zastupitelských úřadů v Československu, vzájemných diplomatických styků, státních návštěv a udělování československých i zahraničních vyznamenání.

Londýnský archiv 1939–1945 – obsahuje obyčejné i důvěrné spisy československé exilové vlády v Londýně a sbírku fotografií. Představuje zásadní fond k dějinám československého odboje během 2. světové války. Ukazuje roli prezidenta Beneše a londýnské vlády při hájení kontinuity Československa po Mnichovu 1938, mezinárodněprávní a diplomatické souvislosti tohoto procesu. Obsahuje materiály k dějinám jednotlivých československých zastupitelských úřadů, ať již předaných německé administrativě, či nikoliv.

Ústřední restituční a reparační komise 1945–1962 – fond obsahuje materiály týkající se uplatňování československých reparačních a restitučních nároků za účelem nápravy škod z období 2. světové války, přípravu na jednání, podklady k jednotlivým případům, vysílání delegátů a odborníků na jednání.

Konzulární odbor 1945–1990 – obsahuje agendu konzulární, především agendu dědictví, pátrání, soukromé majetkové záležitosti, vyhoštění, a státní občanství. Mezi materiály je také korespondence mezi jednotlivými zastupitelskými úřady v majetkoprávních záležitostech, dále písemnosti týkající se československých státních příslušníků v zahraničí, vydávání cestovních povolení, pátrání po nezvěstných osobách, válečných zločincích, materiály týkající se repatriace a reemigrace.

Řadu důležitých archivních dokumentů lze najít i v dalších institucích. Ve vztahu k mezinárodní dimenzi činnosti nejvyššího státního představitele se jedná o **Archiv Kanceláře prezidenta republiky**, obsahující mj. ve fondu T-Tajné zprávy z československých vyslanectví z Bělehradu, Bernu, Bukurešti, Varšavy, Vatikánu a Washingtonu v meziválečném období.

V **archivu Masarykova ústavu Akademie věd ČR** se nacházejí fondy T. G. Masaryka a Edvarda Beneše. Vedle toho také archiv obsahuje i fondy Benešových spolupracovníků V. Klecandy a kancléře J. Smutného. Součástí je i fond Jana Masaryka.

Pozůstalosti některých významných diplomatů lze nalézt v **Archivu Národního muzea.** Například pozůstalosti V. Mastného, Z. Fierlingera, K. Krofty či část písemností T. G. Masaryka a E. Beneše.

Protože oblast zahraniční politiky a diplomacie byla a je propojena i s činností dalších rezortů, svůj význam mají i fondy **archivů Ministerstva národní obrany a Ministerstva obchodu a průmyslu**. V návaznosti na vojenskou problematiku je to pak v rámci Vojenského ústředního archivu Vojenský historický archiv Praha. V něm se nalézají například fondy Československé vojenské zastupitelské úřady 1945–1956, Vojenská kancelář prezidenta republiky 1945–1977 a Pařížská mírová konference 1945–1946.

10.3.2 Edice a publikace diplomatických písemností a dokumentů

Pro usnadnění studia jsou diplomatické písemnosti a dokumenty vydávány též v podobě samostatných edicí. Podílí se na nich jak archiváři spravující příslušné fondy, tak i další odborníci, především z řad historiků. Ze zahraničních edicí lze uvést obsáhlé německé, britské, francouzské či ruské/sovětské edice materiálů zahraniční politiky v meziválečném období.[405] Z domácích edicí se pak jedná o řadu *Dokumenty československé*

[405] *Akten zur deutschen auswärtigen Politik, 1918–1945.* Frankfurt am Main – Baden-Baden – Göttingen, 1950–1995; *Documents on British foreign policy, 1919–1939.* London: H+M Stationery Off. 1966; *Documents diplomatique français 1920–1932, 1932–1939.* Paris: Imprimerie Nationale; *Dokumenty vněšnej politiky Sovetskogo sojuza (1937–1938).* Moskva: Gosudarstvennoje izdatělstvo političeskoj literatury, 1958–1977.

zahraniční politiky, pokrývající především meziválečné období.[406] Z problematiky bilaterálních relací Československa lze uvést edice dokumentů týkající se československo-sovětských, československo-francouzských či československo-polských vztahů za 2. světové války.[407]

Mezinárodní smlouvy, dohody, deklarace a podobná ujednání vztahující se k Československu a České republice patří mezi úředně publikované dokumenty. Základní informace o nich jsou průběžně publikovány na stránkách Ministerstva zahraničních věcí[408] a jejich znění se všemi náležitostmi jsou zveřejňována ve **Sbírce zákonů a mezinárodních smluv**.[409] Podobně je tomu i v dalších státech.

Vedle sbírek jednotlivých států mezinárodní sbírku polooficiální povahy vydává na základě čl. 102 Charty OSN Sekretariát OSN pod názvem *United Nations Treaty Collection*.[410] Tato řada navazuje na předchozí sbírku Společnosti národů *League of Nations Treaty Series*. Z neúředních sbírek se jedná o publikace dokumentů v přílohách odborných právnických časopisů, z nichž se mezi nejznámější řadí *American Journal of International Law (Official Documents)*.

Projevy státníků při zahraničních návštěvách, oficiální vládní postoje a stanoviska k problémům mezinárodních vztahů a další dokumentaci obsahuje periodicky vydávaná dokumentace ministerstva zahraničních věcí.[411] S projevy současného prezidenta i Ministra zahraničních věcí se lze seznámit též na příslušných internetových stránkách.[412]

[406] *Vznik Československa 1918, Československo na pařížské mírové konferenci 1918–1920, Československá zahraniční politika a vznik Malé dohody 1920–1921, Československá zahraniční politika v roce 1936, 1937, 1938, od rozpadu Česko-Slovenska do uznání československé prozatímní vlády 1939–1940, od uznání československé prozatímní vlády do vyhlášení válečného stavu Německu 1940–1941, Československá zahraniční politika v roce 1942.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, Karolinum, Historický ústav AV ČR, 1994–2011.

[407] *Československo-sovětské vztahy v diplomatických jednáních 1939–1945. Dokumenty. I, II.* Praha: Státní ústřední archiv v Praze, 1998, 1999; *Československo-francouzské vztahy v diplomatických jednáních (1940–1945).* Praha: Karolinum, Historický ústav AV ČR, 2005; *Československo-polská jednání o konfederaci a spojenectví 1939–1944. Československé diplomatické dokumenty – Czechoslovak-Polish Negotiations of the Establishment of Confederation and Aliance 1939–1944. Czechoslovak Diplomatic Documents.* Praha: Karolinum, Historický ústav AV ČR, 1995.

[408] Dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/vyhledavani_smluv/index$45924.html.

[409] Pro období po roce 1945 dostupné na: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/. Samostatná Sbírka mezinárodních smluv je vydávána až od roku 2000.

[410] Dostupné na http://treaties.un.org/Home.aspx.

[411] *Zahraniční politika. Data. Dokumenty.* Dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/archivy/mesicnik_zahranicni_politika_ceske.html. Pro období předválečného Československa lze nalézt řadu dokumentů v periodiku MZV *Zahraniční politika* (Praha, 1922–1938) a pro poválečné období až do zániku Československa v periodiku téhož vydavatele *Dokumenty k československé zahraniční politice*. Praha: Panorama, 1954–1989, Orbis, 1990–1992.

[412] Dostupné na: http://www.hrad.cz/cz/, http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/vedeni_ministerstva/lubomir_zaoralek.html.

Řadu významných dokumentů a projevů vztahujících se k diplomacii přináší také denní tisk. Problémem je však někdy úroveň kvality jejich redakčních úprav. Významným a již naprosto nepostradatelným zdrojem informací se staly internetové servery. V poslední době v tomto ohledu vzbudily značnou pozornost především tajné depeše diplomatů USA, které byly zveřejněny na webových stránkách WikiLeaks. Řada publikovaných údajů o předních světových státnících a jejich politice byla přijata natolik senzačně, že tuto kauzu dokonce italský ministr zahraničních věcí Franco Frattini označil za „11. září světové diplomacie".

11. DIPLOMATICKÝ PROTOKOL, PROCEDURY A ETIKETA

11.1 DIPLOMATICKÝ PROTOKOL

Diplomatické styky a komunikace jsou řízeny podle určitých zásad, procedur a v podobě ceremonií, které se vyvíjely již od počátku diplomacie. **Soubor** těchto ať už psaných, či nepsaných **pravidel** zdvořilosti a zformalizovaných způsobů a postupů **jednání** a **chování mezi diplomaty jednotlivých zemí a mezi nimi a orgány přijímajícího státu** či mezinárodní organizace je označován jako **diplomatický protokol**.

Slovo **protokol** pochází z řeckého *protokolos*, tj. po sobě následující a vyjadřující tak předepsaný sled úkonů. Obecně lze chápat tento pojem jako soubor určitých předepsaných a vyžadovaných pravidel. Ale má i celou řadu dalších významů jako úvod a závěr listiny, označení zápisu o úředním, například soudním jednání, zachycující doslovný text o jeho průběhu, či pomocná úřední kniha o přijetí písemností.

Vedle diplomatického protokolu existují ještě další druhy stanovující hierarchii a pravidla chování v příslušné oblasti: *státní protokol* hierarchii mezi oficiálními představiteli, případně veřejnými činiteli v rámci daného státu, *církevní protokol* hierarchické vztahy uvnitř církve, *společenský protokol* upravující tyto záležitosti v běžném společenském životě. V anglosaské oblasti se lze setkat i s pojmem *business protocol*, který lze v češtině chápat jako pravidla společenského styku v podnikatelské branži.

V souvislosti s mezinárodními vztahy pak termín protokol může označovat zápis o jednání mezinárodní konference, dokument, kterým se prodlužuje, upravuje či doplňuje mezinárodní smlouva či dohoda nebo dokument, který je přijímán namísto nich.

Diplomatický protokol se **zabývá formální, nikoli věcnou stránkou mezinárodních styků** a je odrazem jejich obsahu a úrovně. Diplomatický protokol v každém státě vychází z domácích tradic a z norem obsažených v mezinárodně kodifikovaných dokumentech diplomatického a konzulárního práva jako je především Vídeňská úmluva o diplomatických stycích a navazující úmluvy.

Termín diplomatický protokol označuje zároveň také **útvar ústředního orgánu pro řízení zahraničních styků**, jehož úkolem je řízení, zajišťování a dodržování výše uvedených činností. Podobně jako v dalších zemích je

příslušným orgánem v této oblasti **Diplomatický protokol Ministerstva zahraničních věcí České republiky**. Jeho úkoly jsou následující:[413]

- Z organizačně-technického a protokolárního hlediska zajišťuje návštěvy ministrů zahraničí jiných států i jejich náměstků a představitelů některých mezinárodních organizací v ČR, návštěvy ministra zahraničí ČR a jeho náměstků do zahraničí, stykovou činnost ministra zahraničí a jeho náměstků se zahraničními partnery a některými ústavními činiteli ČR.
- Připravuje všechny písemné materiály a zajišťuje procedurální náležitosti spojené s nástupem velvyslanců a dalších diplomatických zástupců ČR jakož i cizích států v ČR do funkce (tj. pověřovací a odvolací listiny, kabinetní listy vedoucích zastupitelských úřadů na úrovni chargé d´affaires, konzulské patenty a exekvatur pro generální a honorární konzuly atd.).
- Vede dokumentaci o státních symbolech a oficiálních svátcích zemí, se kterými ČR udržuje diplomatické styky.
- Zajišťuje schvalování a zasílání osobní, blahopřejné (s výjimkou novoročních blahopřání) a kondolenční korespondence ústavních činitelů ČR.
- Vede evidenci členů cizích diplomatických misí a konzulárních úřadů a pracovníků v mezinárodních vládních organizací akreditovaných v ČR, vydává diplomatickou listinu, sleduje agendu diplomatických výsad a imunit, zajišťuje vyžadování a vydávání diplomatických povolení pro nepravidelné lety českých a cizích státních letadel.
- Po odborné stránce je gestorem a hlavním koordinátorem dodržování Zásad a pravidel jednotné protokolární praxe.

Funkce šéfa diplomatického protokolu je jedna z nejvyšších funkcí v rámci vůbec všech ministerstev zahraničí, protože za určitých okolností tento může působit i jako politický činitel a zastoupit i ministra zahraničí či jiného vysokého státního představitele. Do jeho rukou po příjezdu do daného státu velvyslanci předávají kopie svých pověřovacích listin.

Vzhledem k tomu, že v ČR na rozdíl od USA, Ruska či Slovenska **neexistuje jednotná instituce státního protokolu**, mají své vlastní protokolární útvary či alespoň pracovníky i ostatní ústřední státní orgány. Jejich úkoly jsou podobné jako u Diplomatického protokolu MZV ČR, i když nepokrývají celý rozsah jeho činnosti. Z těch hlavních sem patří pracoviště s následující náplní činnosti:[414]

[413] *Zásady a pravidla jednotné protokolární praxe v České republice.* Praha: MZV ČR, 2001, s. 28.
[414] Tamtéž, s. 28–29.

Protokol Kanceláře prezidenta republiky

Zajišťuje program prezidenta i jeho manželky, připravuje a zajišťuje návštěvy hlav států a s nimi srovnatelných návštěv (viceprezidentů, členů panovnických rodin) v ČR a zahraniční cesty prezidenta ČR. Tento útvar též vede agendu státních vyznamenání. V jeho čele stojí prezidentem jmenovaný ředitel, který je též správcem státní pečeti.

Samostatné oddělení protokolu Kanceláře Senátu Parlamentu České republiky

Zajišťuje po organizační a protokolární stránce návštěvy na úrovni předsedy a místopředsedů Senátu PČR, předsedy Výboru pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost, předsedy Výboru pro záležitosti EU,[415] jak v ČR, tak i při jejich zahraničních cestách.

Oddělení protokolu předsedy Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky

Zajišťuje styk předsedy sněmovny s prezidentem republiky, předsedou vlády a dalšími státními a politickými reprezentanty ČR a s představiteli cizích států. Je v kontaktu s výše i níže uvedenými protokolárními pracovišti, vyřizuje agendu týkající se protokolární korespondence předsedy sněmovny, zajišťuje přijímání hostů předsedy sněmovny, velvyslanců a dalších činitelů zahraničních zastupitelských úřadů, a v rámci oficiálních návštěv i hostů prezidenta, předsedy vlády a ministra zahraničních věcí. Má na starosti též účast předsedy sněmovny na slavnostních ceremoniálech a dalších politických a společenských akcích, zabezpečuje akce pořádané předsedou sněmovny. V koordinaci s odborem mezinárodních vztahů zajišťuje zahraniční cesty předsedy sněmovny a delegací jím vedených.

Odbor protokolu a zahraničních styků Úřadu vlády České republiky

Po protokolární stránce zajišťuje program předsedy vlády a program jeho manželky v ČR i při cestách do zahraničí.

11.2 K HISTORII DIPLOMATICKÝCH PROCEDUR A CEREMONIÍ

Jak bylo uvedeno výše, již od počátku diplomacie se vyvíjely formální procedury a ceremonie mezi jednotlivými aktéry a účastníky diplomatických vztahů.

Mezi významné v tomto ohledu patřilo již vzájemné **oslovování panovníků** a další formulační náležitosti spojené s prokazováním si úcty, jak to dokumentuje zachovaná písemná korespondence. Po formální stránce

[415] Dříve Výbor pro evropskou integraci (aktualizováno autorem).

se panovníci velkých říší navzájem titulovali „velký král" a oslovovali „můj bratr", jak to dokládá chetitská verze spojenecké smlouvy s Egyptem z roku 1273 př. n. l.: „Riamašeša-Mai-Amana, velký král Egypta, uzavřel smlouvu na stříbrné desce s Chattušilem, velkým králem, králem chetitským, svým bratrem..."[416] Panovníci říší v 19. a ještě ve 20. století jako například německý císař a ruský car se pro vyjádření své přináležitosti k vrcholné vládnoucí elitě oslovovali jako bratranci.

Pravidla diplomatické korespondence mezi panovníky též vyžadovala používání dalších zdvořilostních frází. Z období starověké diplomacie 15. století př. n. l. se zachoval dopis, kde babylonský král Burnaburiáš egyptskému faraonovi Amenhotepovi IV. po oslovení uvádí: „Mně se vede dobře, tobě, tvému domu, tvým ženám, tvým synům, tvé zemi, tvým šlechticům, tvým koním, tvým válečným vozům zdar."[417] Vynechání těchto obratů bylo považováno za vyjádření neúcty k druhému panovníkovi, a tudíž napjatých vztahů s ním.

Významná ceremoniální pravidla byla spojena s **vysíláním a přijímáním poselstev a vyslanců** u příležitosti projednávání vlastní mezivztahové agendy (například uzavření míru, spojenecké smlouvy) či při zvláštních příležitostech, jako bylo blahopřání k nástupu panovníka či vyjádření soustrasti s jeho úmrtím a nějaké další tomu podobné záležitosti.

Ceremonie a postupy s tím spojené lze dokumentovat na příkladě starověkého Řecka. O způsobu výběru bylo pojednáno již výše (viz kapitolu 7). Když vyslanec daného řeckého státu přijel do jiného, obrátil se nejdříve a obyčejně i s proxenem na úředníka, který měl na starosti tamní diplomatické záležitosti. Jemu vyslanec předložil své pověřovací listiny a dostalo se mu příslušných rad a instrukcí k dalšímu počínání. Poté, co se vyslanec tímto způsobem vlastně v přijímajícím státě registroval, za několik dní pak byl povolán, aby v záležitosti, se kterou přijel, vystoupil v radě či před lidovým shromážděním. Po projednání mu byly sděleny výsledky.

Patřičné ceremonie byly v antickém Řecku spojeny i s příjezdem vyslance zpět domů, kde musely být výsledky mise projednány na veřejném shromáždění. Každý občan přitom měl právo vyjádřit vůči vyslanci a jeho činnosti své připomínky, dokonce vznášet i obvinění. Pokud byly výsledky vyslance a jeho poselstva schváleny, dostalo se mu odměny. V Athénách to

[416] PAUL, V. *Nejstarší památky mezinárodního práva*. Praha: Academia, 1996, s. 23. Stejná úroveň titulatury měla zároveň dokumentovat i rovnost obou panovníků. Zajímavé je, že v egyptské verzi je však chetitský panovník označován jen jako „veliký kníže". Oslovení „můj bratr" je odborníky považováno jen za vyjádření samostatnosti, nikoli však i rovnoprávnosti. Tamtéž, s. 93.

[417] Tamtéž, s. 134.

byl vavřínový věnec a oběd ve zvláštní budově poblíž Akropole nazývané *prytaneion*, sloužící pro pohoštění čestných hostů státu.[418]

K základnímu vybavení poselstev patřily vedle potřebné dokumentace přivážené dary, které byly po příjezdu předávány, jak o tom bylo pojednáno výše (viz kapitolu 9).

V minulosti způsob přijetí poselstva okázale a výmluvně odrážel úroveň vzájemných vztahů. Tak ve starověkém Římě byla poselstva spřátelených či spojeneckých panovníků zpravidla vítána již na hranicích kvestorem (státním pokladníkem), který od nich přijímal též dary. Takovým delegacím, zvláště přivážely-li hodnotné dary, byla věnována i náležitá protokolární pozornost. Naproti tomu vyslanci nepřátelských států i jejich mise nebyli do Říma vůbec vpuštěni. Byli ubytováni ve zvláštní vile na Martově poli, kde čekali, až bude dán souhlas k jejich přijetí. To se pak odehrávalo výmluvně v chrámu bohyně války Belony. Někdy se stalo, že takový vyslanec nebyl ani přijat a musel ve stanovené lhůtě Řím opustit. I tehdy však Římané ctili nedotknutelnost osoby vyslance.

Přijetí vyslance panovníkem patřilo k nejvýznamnějším protokolárním záležitostem, a proto této záležitosti byla věnována patřičná pozornost vysílající strany. Již Bernard du Rosier zdůrazňoval, že vyslanci mají kromě jiného také předat od svého panovníka jako jeho výraz úcty panovníkovi druhé země „compliment", a proto toto povolání považoval za velmi odpovědné.[419] Proto také při nástupu do své funkce vyslanec dostával pokyny, jak si má počínat, čeho si má všímat a o čem podávat zprávy. Z dějin diplomacie jsou v této souvislosti v literatuře uváděny pokyny, o čem a jak má hovořit benátský vyslanec Zaccaria Contarini, který byl v roce 1492 vyslán k francouzskému králi Karlu VIII., aby mu jménem Republiky sv. Marka blahopřál ke sňatku s Annou Bretaňskou. Měl konkrétně vyjádřit uspokojení, které Benátky z této radostné události prožívají a ukládá se mu toto vyjádřit „co nejvzletněji a nejvybranějším stylem", ale na druhé straně to učinit zcela nezávaznými a co nejobecnějšími slovy, jak se na diplomata sluší.[420]

Vedle toho byla s ohledem na výše zmíněný význam přijetí vyslance panovníkem věnována i pozornost patřičné ceremoniální úrovni přijímající strany, která usilovala vyslance co nejvíce ohromit pompézností přijímající strany, svědčící o jejím bohatství a moci, o čemž vyslanec jistě neopomene náležitě informovat své nadřízené.

[418] *Dějiny diplomacie. I.* Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 33.

[419] ADAMOVÁ, K.; KŘÍŽKOVSKÝ, L. *Stručné dějiny diplomacie.* Praha: C.H.Beck, 2002, s. 96.

[420] *Dějiny diplomacie. I.* Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 176. Ve své zprávě však na francouzského panovníka již chválu nepěl, jak o tom svědčí negativní charakteristika uvedená v předchozí kapitole.

Příkladem toho byly ceremoniály byzantské diplomacie, týkající se i péče o cizince. Proto přibližně od 5. do 11. století fungovala zvláštní kancelář pro cizince, výmluvně označovaných za barbary (lat. *scrinium barbarorum*, řec. *scrinión tón barbarón*). Do její agendy patřilo přijímání a provázení cizích vyslanců a organizování jejich pobytu a odjezdu, samozřejmě včetně jejich sledování.[421] Vlastní přijímání cizích vyslanců u císaře měl na starosti správce dvorského ceremoniálu. Jak uvádí F. Dvorník, vysílání a přijímání diplomatických misí v Byzanci probíhalo tak, aby bylo možno od cizích diplomatů získat co nejvíce informací a přitom před nimi neodhalit žádné slabiny ve správě říše.[422]

O významu, který byl z důvodů výše uvedených ceremoniálům přikládán, svědčí i to, že sám byzantský císař Konstantin VII. Porfyrogennetos (905–959), literát a vědec na trůně, je vedle jiných příruček vztahujících se ke správě říše (zejména *O správě říše – De administrando imperio*), i autorem *Knihy obřadů (De ceremoniis)*, představující obsáhlý soubor informací o všech formalitách praktikovaných na byzantském císařském dvoře.[423] Byzantskou praxí se pak inspirovaly i ostatní panovnické dvory.

Jak už bylo zmíněno výše, vyslanci byli do hlavního města Cařihradu dopravováni co nejdelší a nejméně pohodlnou cestou, to však z důvodů úmyslně klamné signalizace (viz podkapitolu 9.4). Cestou byly vyslancům poskytovány ubytovací a stravovací služby od speciálně k tomu určených osob. Jejich příjezd do císařské metropole doprovázel zvuk fanfár a vlající prapory. Po příjezdu byli ubytováni ve vyhrazených palácích, pro pohyb mimo ně měli k dispozici ozbrojený doprovod, který jim však zároveň bránil v kontaktu s místními obyvateli.

To se však týkalo jen situace, kdy Byzanc měla zájem na spolupráci či spojenectví s daným státem. Rozpornou zkušenost s přijetím na byzantském dvoře poloviny 10. století zažil historik a vyslanec biskup Liutprand z Cremony. Poprvé Byzanc navštívil v roce 948 ve službách italského krále Berengara II. Z této návštěvy pochází i jeho nadšené líčení přijetí císařem Konstantinem VII. Porfyrogennetem, umocněné oslnivou výzdobou jeho trůnního sálu, stejně tak i následnou hostinou a vůbec pozorností, která mu byla ze strany hostitelů věnována.[424] Podruhé Liutprand navštívil Byzanc

[421] Tato kancelář také ve své podstatě plnila – řečeno současnou terminologií – úlohu zpravodajské centrály.

[422] DVORNÍK, F. *Počátky zpravodajských služeb.* Praha: Prostor, 2001, s. 202.

[423] ZÁSTĚROVÁ, B. a kol. *Dějiny Byzance.* Praha: Academia, 1994, s. 166.

[424] *Dějiny diplomacie. I.* Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 93–94. Své zážitky z této mise Liutprand popsal v díle *Antapodosis, seu rerum per Europam gestarum, Libri VI.* zahrnující události z let 887–949. Anglický překlad viz SQUATRITI, P. *The Complete Works of Liudprand of Cremona.* Medieval Texts in Translation. Washington, D.C.: The Catholic University Press, 2007, s. 41–202.

v roce 968, tentokrát ve službách císaře Oty I., aby sjednal sňatek byzantské princezny Theofano s jeho synem, budoucím Otou II. Nemístné Otovy nároky na věno, jaké by nevěsta měla přinést (konkrétně byzantské državy v Itálii) tehdejšího císaře Nikefora II. Fokase pobouřily natolik, že Liutprand musel namísto lichotivých slov vyslechnout velmi nediplomatické formulace o tom, že jeho pán nemá nárok nazývat se římským císařem, ale jen barbarským králem, který chce uzurpovat nároky jediného oprávněného císaře, který sídlí v Cařihradě. V tomto duchu bylo velmi nepříznivě a nevybíravě nakládáno pak i se samotným Otovým vyslancem. Tomu pak odpovídalo zase i jeho krajně kritické až zkarikované líčení byzantských poměrů.[425]

To, jak byl přijat vyslanec či poselstvo vládce či představitele jiného státu, svým způsobem signalizovalo, jaké úcty a vážnosti daný panovník a stát požívají u přijímající strany.

Vyžadované ceremonie přitom měly dokumentovat nadřazenost přijímající strany. Z řady příkladů spojených s ruskou carevnou Kateřinou II. lze uvést její požadavek, aby jí vyslanci při představování líbali ruku. V roce 1762 to vyslanec habsburské císařovny Marie Terezie hrabě Mercy odmítl s tím, že u vídeňského dvora není takový zvyk. Když neuspěl, žádal, aby totéž pak činil ruský vyslanec i jeho panovnici. Opět neuspěl a byl nucen se podřídit carské dvorní etiketě.[426]

Ostentativním zdůrazňováním své nadřazenosti byli známí i čínští císařové. Když v roce 1792 za účelem sjednání obchodní smlouvy navštívil Čínu vyslanec anglického krále Jiřího III. lord George Macartney, musel čekat na přijetí u císaře v Pekingu až do září příštího roku. Při přijetí k němu bylo přistupováno jako k zástupci vazalského státu, když se po něm požadovalo, aby před císařem poklekl na obě nohy a hlavu sklonil k císařovým nohám. Macartney to však podmínil tím, že totéž musí učinit příslušný císařův hodnostář před obrazem anglického krále. Podle čínských pramenů se prý nakonec anglický diplomat podvolil, podle jeho údajů prý dosáhl kompromisu, když před císařem poklekl jen na jedno koleno. Vlastní úkol mise však skončil neúspěšně.[427]

[425] ZÁSTĚROVÁ, B. a kol. *Dějiny Byzance.* Praha: Academia, 1994, s. 180–181. Líčení této mise obsahuje speciální Liutprandova zpráva *Relatio de legatione Constantinopolitana ad Nicephorum Phocam.* Dostupné na http://www.fordham.edu/halsall/source/liudprand1.html. Nová jednání o výše uvedený sňatek pak byla vedena v roce 970 již novým vyjednavačem Pandulphem. Tentokrát jednání skončila úspěšně a v dubnu 972 došlo k sňatku. HILL, D. J. *A History of Diplomacy in the International Development of Europe. I.* London: Longmans, Green & Co. 1921, s. 186.

[426] *Dějiny diplomacie. I.* Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 312.

[427] Tamtéž, s. 525.

Nicméně jsou doloženy i případy, kdy čínský císař jednal s druhou stranou jako s rovnoprávným partnerem. Konkrétně v roce 52 př. n. l. na doporučení svých rádců se rozhodl jednat s hunským vládcem Šan-yü ne jako s podřízeným vazalem, ale jako s hostem, který je s ním zcela rovnocenný. Historické prameny pozitivně hodnotí, že tento císařův postup spojený pak ještě s uplatněním diplomatických metod včetně darů pak vedl k tomu, že Huny dostal do podřízeného postavení.[428]

V čínském prostředí se též dbalo, aby diplomatická poselstva byla vyměňována v určitých pravidelných intervalech. Ve *Sbírce pojednání o pravidlech správného jednání a obřadních zvyklostech (Li-ťi, kniha XLV. Pching-I)* pocházející přibližně z období 500 př. n. l. se uvádí: „Bylo ustanoveno, Synem Nebes, aby feudální knížata si každoročně vyměnila poselstvo malé a každé tři roky velké poselstvo, aby tak byla podnícena výměna zdvořilostí. Tím, že knížata jsou podnícena zachovávat obřadní zvyklosti, nečiní útoky jeden na druhého a v jejich státech není útlaku a přehmatů." Dále se pak podrobně uvádí, jak se poselstvo vítá: „Vládce vysílá úředníka, aby se setkal s poslem na hranicích státu, a vysokého úředníka, aby mu nabídl obvyklé dary a předal blahopřání po námahách cesty a na předměstí poblíž hlavního města; sám pak se s ním setká a pokloní se mu uvnitř Velké brány, a pak jej přijme v chrámě předků; s tváří k severu se mu pokloní, když pak byly předány dary, které přinesl, a znovu se pokloní, když bylo předáno poselství v uznání jeho blahosklonnosti. Tím potvrzuje svou úctu. Vládce státu, k němuž bylo vysláno poselstvo, s ním zachází takto: Od příchodu až do odjezdu je zásobováno ze tří obchodů, zřízených pro tyto účely."[429]

Někdy pravidla protokolu na panovnickém dvoře byla spojena i s významnými mocenskými otázkami. Například když v roce 642 zemřel v Byzanci císař Hérakleitos, došlo k nástupnické krizi. Ač si císař ve své závěti přál, aby spolu s jeho dvěma staršími syny zároveň vládla i jejich matka a císařovna Martina, utvořila se proti ní silná opozice. Ta ji pak spolu s jejím vlastním synem svrhla. Aby byl zmařen jejich opětný nástup na trůn, byli oba i zmrzačeni, protože mrzák nemohl být císařem.[430] V případě Martiny hrálo roli i to, že žena nemohla přijímat cizí vyslance.[431]

I když pravidla upravující průběh protokolárních aktů nabyla téměř precizní podoby, přesto může dojít k neočekávaným situacím. Z nedávné současnosti se v tomto ohledu stalo známým gesto německého spolkového

[428] PAUL, V. *Nejstarší památky mezinárodního práva.* Praha: Academia, 1996, s. 227.
[429] Tamtéž, s. 234.
[430] Císařovna byla zbavena jazyka, její syn nosu. HRADEČNÝ, P. a kol. *Dějiny Řecka.* Praha: Lidové noviny, 1998, s. 120–121.
[431] JÖNSSON, CH.; HALL, M. *Essence of Diplomacy.* Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2005, s. 122.

kancléře W. Brandta, když za své návštěvy v Polsku v prosinci 1970 při kladení věnců obětem povstání varšavského ghetta neočekávaně a mimo protokol kajícně poklekl. Tento „kniefall", jehož fotografie obletěla celý svět, byl o to působivější, že ho učinil muž, který sám byl rozhodný odpůrce nacismu a musel před ním z vlastní země emigrovat.

V době, kdy vládcové jednotlivých zemí vytvářejí určitou komunitu v tom smyslu, že buď oni či jejich diplomatičtí zástupci se setkávají při různých druzích jednání, vystupuje do popředí otázka jejich vzájemné **přednosti** a hierarchického pořadí na mezinárodní scéně.

K prvnímu stanovení pořadí došlo v roce 1504 **u papežova dvora** v protokolu s názvem *Ordo Regum Christianorum (Řád křesťanských králů).* Pořadí jednotlivých vyslanců zde bylo na základě rozhodnutí papeže Julia II. určeno podle následující hierarchie světských panovníků: císař a král Svaté říše římské, poté králové francouzský, španělský, aragonský, portugalský, anglický, sicilský, skotský uherský, navarrský, kyperský, český, polský a dánský.[432] Kritériem byla délka trvání příslušné křesťanské monarchie, jejíž panovník byl stvrzen papežem.[433] Druhou kategorii tvořila víc jak desítka vévodů.

Vyslanci císaře a králů byli přijímáni k papežově audienci za přítomnosti konsistoria tvořeného kolegiem kardinálů ve velkém tzv. Královském sále papežova sídla. Vyslanci vévodů a ostatních panovníků a zemí byli přijímáni v malém, tzv. Vévodském sále. Jen výjimečně papež přijímal vyslance přímo ve svých komnatách.

Stanovená pravidla byla rigidně dodržována. Vyslanec se tak musel při audienci před papežem třikrát poklonit, pak mu políbit střevíc a poté setrvat ve stoje a s obnaženou hlavou. Neúspěšné byly i snahy vylepšit za úplatu své pořadí, jak se o to snažili zástupci Janova v neprospěch Benátek.

Na dvorech světských panovníků byl první v pořadí samozřejmě papežský nuncius, protože papež se považoval a byl uznáván za prvního mezi vládci vůbec. Proto byl jeho vyslanec i doyenem diplomatického sboru (viz podkapitolu 7.8). Závaznost papežského řádu však nebyla všeobecně přijímána, konkrétně císařem s ohledem na jinou mocenskou a prestižní strukturu vládců jednotlivých částí říše.

Ve Francii bylo pravidlem, že vyslanci králů a papeže přicházeli k panovníkovi v doprovodu urozených princů. Kuriózní situace nastala, když měl být v roce 1635 přijat anglický vyslanec u královského dvora, který

[432] SATOW, E. *A Guide to Diplomatic Practice.* 4th Edition. London etc.: Longmans, Green & Co., 1957, s. 25–26.
[433] Přednost tak měl francouzský panovník před španělským, protože Merovejci založili Franskou říši, z níž vzešla i křesťanská Francie, již v 5. století, zatímco na španělském území došlo ke vzniku křesťanských států až později.

momentálně sídlil mimo Paříž, a nebyl tudíž přítomen žádný z urozených princů. Vyslanec si však vystál, že se muselo počkat, až požadovaný princ ke dvoru dorazil.[434]

Umně otázku přednosti vyřešil kardinál Mazarin při jednání o Vestfálský mír. Aby se vyhnul sporu o protokolární pořadí s vyslanci spojeneckého švédského krále, jednala Francie o mír s protivníky v katolickém Münsteru a zvlášť švédská strana v protestantském Osnabrücku. I tak trvalo více než rok, než došlo k dohodě o přednost vyslanců a jejich delegací při vjezdu do měst, kde jednání probíhala, či při vstupu do jednacích prostor a o zasedací pořádek. Při sjednávání míru v Karlovicích v roce 1699 zase byla jednací hala upravena tak, aby každá delegace (rakouská, polská, benátská a turecká) mohla vejít vlastními dveřmi, a tím zároveň s ostatními.[435]

Dějiny diplomacie dokládají řevnivost ohledně přednosti zejména mezi vyslanci francouzského a španělského krále. Když při hostině na počest nástupu papeže Pia IV. v roce 1560 v Římě dostal přednost francouzský vyslanec, vyslanec španělského krále to neunesl a rozčílený opustil sál.

Krvavý průběh měl spor o přednost v roce 1661 v Londýně, kdy se mezi sebou při doprovodu nového švédského vyslance španělský vyslanec de Wattewille a francouzský vyslanec maršál d´Estrades dokonce osobně střetli v pouliční bitce. Zvítězil de Wattewille za cenu několika mrtvých na obou stranách. Na nátlak Ludvíka XVI., který Španělsku hrozil válkou, byl pak uvedený španělský diplomat odvolán. Po vyřešení uvedeného incidentu pak Španělé již francouzskou přednost uznávali. Výjimkou byl jen císařský dvůr ve Vídni, stejně habsburský jako v Madridu. Na protest proti tomu se pak Ludvík XVI. ovšem nechával zastupovat jen vyslanci a nikoli velvyslanci.

Francouzsko-španělský spor pak ztratil na ostrosti, když Bourboni po válkách o španělské dědictví získali i španělský trůn. Po předchozích dohodách z let 1733 a 1743 pak došlo v roce 1761 k definitivní dohodě mezi všemi třemi bourbonskými větvemi (francouzskou, španělskou, italskou) v podobě tzv. *Pacte de Famille* (Rodinný pakt), který ustanovil, že přednost přísluší tomu vyslanci, který dorazil do přijímající země jako první. Výjimkou byla jen Parma a Neapol, kde měla přednost příslušet francouzskému vyslanci.[436]

[434] ADAMOVÁ, K.; KŘÍŽKOVSKÝ, L. *Stručné dějiny diplomacie.* Praha: C.H.Beck, 2002, s. 107.
[435] Stejně tak a z téhož důvodu byla upravena také zasedací místnost na konferenci Velké trojky v létě 1945 v Postupimi.
[436] Znění paktu dostupné na: http://www.heraldica.org/topics/france/pacte1761.htm.

Uznáním diplomatické přednosti bylo někdy podmíněno i uznání titulu příslušného panovníka. Konkrétně Francie uznala císařský titul ruských vládců, až když carevna Alžběta v roce 1745 písemně stvrdila, že bude uznávat francouzskou přednost.[437]

Definitivně pak problematiku přednosti vyřešil *Vídeňský reglement* z roku 1815, který mj. stanovil, že přednost diplomatických zástupců v jednotlivých třídách se řídí podle data oficiálního oznámení o jejich příjezdu. Stejný princip s připojením předání pověřovacích listin stvrdila pak i *Vídeňská úmluva o diplomatických stycích* z roku 1961 (Příloha V, čl. 13, 16).

Stejně jako přednost vyslanci v minulosti bedlivě uplatňovali i jiné prestižní výsady, konkrétně jezdit v kočáře se šestispřežím. Pokud při této příležitosti došlo k jejich kumulaci, způsobovalo to dopravní kolaps jako například v průběhu multilaterálních mírových jednání v Nijmegen (1678–1679) či v Rijswijku (1697).

V praxi multilaterálních mezinárodních jednání se většinou volí **abecední pořadí**, dnes většinou podle anglické abecedy. Přitom existuje několik kombinací. V OSN sedí delegace členských zemí podle anglické abecedy, přičemž první písmeno pořadí se losuje. Rada EU zase řadí státy v abecedním pořadí podle názvu členských států v jejich mateřském jazyce, komisaři jsou usazeni podle data svého nástupu do funkce. V NATO jsou představitelé stálých zastoupení řazeni abecedně. Organizace amerických států zase používá praxi losování.[438]

Uplatnění výše uvedených postupů vyžaduje pružný přístup s ohledem na danou situaci ve vzájemných vztazích. Když na pražský summit NATO v roce 2002 přijel nepozván ukrajinský prezident Leonid Kučma, vyvolal diplomatickou krizi. Podle abecedního pořádku zemí v angličtině by měl tento kontroverzní státník, podezřelý z poskytnutí radarové výzbroje Iráku, sedět vedle prezidenta USA George Bushe a britského premiéra Tonyho Blaira. Prekérní situace byla vyřešena tím, že pro zasedací pořádek bylo přijato pořadí zemí podle francouzské abecedy. Kučma tak nakonec zasedl mezi tureckého prezidenta a Vysokého představitele EU pro společnou zahraniční a bezpečnostní politiku Javiera Solanu.

Řada dalších a konkrétních „provozních" situací a záležitostí s nimi spojených je pak detailně postižena v rámci etikety (viz dále).

[437] UTHMANN, J. *Diplomaté. Státní aféry od dob faraónů po současnost.* Brno: Bonus – Memorabilia, 1998, s. 27.
[438] GOLDSTEIN, E. *Developments in Protocol.* Dostupné na: http:/www.diplomacy.edu/Books/mdiplomacy_book/goldstein/goldstein.htm.

Mezi důležitou agendu v diplomacii patřilo **vyhlašování války** a sjednávání **míru**, což bylo též spojeno s určitými postupy a procedurami.[439] Chetitský panovník například ve snaze najít záminku k válce, vyzval v dopise druhou stranu, aby mu vydala jeho uprchlé poddané. Když žádosti nebylo vyhověno, následoval další dopis s obviněním, že tím se druhá strana dopustila agrese a celý problém lze řešit jen válkou. Dokladem toho je dopis Muršila II. určený králi Arzavy: „Když jsem požadoval vrácení mých poddaných, kteří k tobě přešli, nevrátil jsi mi je. A nazval jsi mě děckem a bral jsi mne na lehkou váhu. Tomu je konec. Bojujme a nechť bůh bouře, můj pán, rozhodne náš případ."[440]

Ve starověké Číně platila pro vybrané situace pro válku určitá omezení. Neměla být zahajována proti státu, kde zemřel panovník, či kde se odehrávaly vnitřní nepokoje. Zprvu se též dodržovalo pravidlo vysílat k druhé straně parlamentáře, kteří sdělili důvod a čas zahájení boje. Parlamentáři byli nedotknutelní. Vojenských akcí se mohlo účastnit jen regulérní vojsko. Ranění a nemocní byli respektováni, váleční zajatci však byli mrzačeni či zotročeni. Pokud válka neskončila jednoznačným vítězstvím jedné strany, sjednával se mír. V případě měst se nepřítel měl vzdálit se svým vojskem do určené vzdálenosti, aby bylo zřejmé, že se jedná o mírovou smlouvu uzavřenou svobodně a dobrovolně oběma stranami. Uzavření smlouvy před branami hlavního města však již bylo považováno za přiznání porážky.[441]

Ve starověkém Římě se nejdříve člen kolegia fetialů (později v čele čtyřčlenné komise) odebral do příslušného města s návrhem na smírné řešení problému. Pokud do 33 dnů nepřišla požadovaná odpověď, komise sdělila kolegiu fetialů, aby se obrátilo na senát a lid jako oprávněným vyhlásit válku. Historik Titus Livius ve svém díle o válce Římanů s Latiny uvádí, že samotný akt vyhlášení války byl proveden tak, že jeden z fetialů hodil na území nepřítele kopí, které mělo spálený a zkrvavený konec. Když byl po válce sjednán mír, určený fetial přečetl jeho obsah a připojil k tomu přísahu o potrestání toho, kdo by dosažený mír porušil.

Protože sjednání mírových smluv bylo někdy déletrvající záležitostí, významné bylo uzavření příměří. K jeho uzavření strana, která o to usilovala, vyslala ke druhé straně posla s nabídkou na přerušení nepřátelství. Někdy však příměří bylo jen přestávkou, než opět propukly boje. Také může být

[439] Pravidla vedení válek po právní stránce patří do *válečného práva* (ius belli) jako speciálního odvětví mezinárodního práva. Blíže viz ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 681 an.

[440] PAUL, V. *Nejstarší památky mezinárodního práva*. Praha: Academia, 1996, s. 100.

[441] Tamtéž, s. 249.

stavem, od něhož se k uzavření mírové smlouvy nedospělo, jako v případě Korejské války bylo příměří v Pchamundžomu z roku 1953.

Někdy i mírová jednání probíhala po etapách. Mír tak byl uzavřen nejdříve jako preliminární (předběžný) a až posléze jako definitivní. Například v rámci válek o rakouské dědictví byl po první slezské válce probíhající v jejich rámci nejdříve mezi Rakouskem a Pruskem uzavřen mír v červnu 1742 ve Vratislavi a o víc jak měsíc později pak definitivně v Berlíně. Stejně tak postupně byly uzavírány i mírové smlouvy uzavírající konflikt mezi více účastníky. Na závěr válek o španělské dědictví byla nejdříve v roce 1713 uzavřena řada mírových smluv s Francií v Utrechtu, po čtvrt roce pak tamtéž mírová smlouva britsko-španělská a až v březnu příštího roku v Rastattu pak mírová smlouva Francie s Habsburky.

V pozdějších dobách se však již od vypovězení války, a tím i postupů s tím spojených upouštělo z toho důvodu, aby strana zahajující válku využila ve svůj prospěch překvapení nepřítele. Tak v období let 1700–1907 došlo celkem ke 140 válkám a jen v 10 případech došlo k jejich formálnímu vyhlášení.[442] Praxe zahájení války bez formálního vypovězení pokračovala i nadále, ač *III. Haagská úmluva o počátku nepřátelství* z roku 1907 požadovala předchozí vyhlášení či ultimatum s podmíněným vyhlášením války. Tak například Německo přepadlo Polsko a Sovětský svaz (1939, 1941), Japonsko USA (1941), Irák Írán (1980) a Kuvajt (1990), bez vypovězení války zahájily invazi do Iráku USA a Velká Británie (2003).

11.3 Protokolární praxe v ČR

Protokolární praxe v České republice je v současné době sjednocena do komplexu zásad a pravidel, který písemně zpracovalo a vydalo Ministerstvo zahraničních věcí. Při absenci jediného, tj. státního protokolu formuluje jednotná protokolární a ceremoniální pravidla, která jsou běžná v mezinárodní praxi v jejich aplikaci na podmínky České republiky.[443]

1. **Všeobecná část** se týká návštěv nejvyšších ústavních činitelů (prezident, předsedové obou komor parlamentu, předseda vlády, ministr zahraničních věcí) a pravidel a opatření s tím spojených.

   Návštěvy jsou strukturovány následovně:

   - Oficiální návštěva – je uskutečňována na základě oficiálního pozvání příslušného ústavního činitele. Oficiální návštěva hlavy státu je státní

[442] ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 685.

[443] *Zásady a pravidla jednotné protokolární praxe v České republice*, odkud je následující text převzat a parafrázován.

návštěva. Při ceremoniálech se uplatňují protokolární zvyklosti přijímající strany s případnými úpravami podle zvláštních přání hosta. Délka státní návštěvy nepřesahuje 3 dny.

- Pracovní (neoficiální) návštěva – uskutečňuje se též na základě pozvání daného ústavního činitele ČR, nejsou předepsány okruhy protokolárních přijetí. Zpravidla trvá jeden den, má menší počet členů delegace a obvykle omezený ceremoniál. Za tento druh návštěvy se považuje i účast státních představitelů na mezinárodních jednáních jako jsou konference, zasedání orgánů mezinárodních organizací a další akce politického, ekonomického a kulturního charakteru.
- Soukromá návštěva – do této kategorie patří všechny ostatní návštěvy cizích státních představitelů v ČR. Nejsou zde předepsány žádné ceremoniály a zpravidla nejsou zajišťována žádná přijetí na reciproční úrovni. Základní informace o návštěvě by však měla být oznámena Diplomatickému protokolu MZV ČR.

Potřebný protokolární a organizačně-technický servis (i u soukromých návštěv) zajišťuje protokol příslušného státního orgánu přijímající země zpravidla ve spolupráci se zastupitelským úřadem státu, odkud host přijíždí.

Pokud není dohodnuto jinak, **finanční náklady** návštěvy nese hostitelská strana. Úhrady a servis (doprava, ubytování, strava spojené s návštěvou) jsou zpravidla poskytovány na základě reciprocity. Podle usnesení vlády č. 506 z 22. května 2000 se tyto poskytují v následující struktuře:

- u návštěvy hlavy státu celkem 17 osobám (z toho 7 členům delegace a 10 členům doprovodu),
- u návštěvy předsedy vlády 12 osobám (z toho 7 členům delegace a 5 členům doprovodu),
- u návštěvy ministra zahraničních věcí celkem 6 osobám.

Úhrady členů doprovodu nad stanovený počet hradí obvykle strana hosta. Přesný počet členů delegace se vždy upřesňuje ve vztahu ke každé konkrétní návštěvě.

Hostitelská strana rovněž zajišťuje **bezpečnost** zahraniční delegace, a to v součinnosti s Ředitelstvím ochranné služby Policie ČR. Ta též zajišťuje dopravu delegace, pokud není dohodnuto jinak.

Dary se vyměňují zpravidla jen při oficiálních návštěvách a vyměňují si je většinou jen vedoucí delegací. Výměna probíhá po dohodě obou stran. Je upřednostňován protokolární způsob předání, tj. prostřednictvím pracovníků příslušných protokolů, resp. doručení do místa ubytování delegace.

Přijímající strana připravuje **program**, který je zahraniční delegaci předán v příslušné jazykové mutaci. Program obsahuje časové rozvržení pobytu, seznam osob, s nimiž se zahraniční delegace setká, ubytovací

a dopravní pořádek. Běžnou formou programu je jeho zpracování do podoby minutovníku, který zahraniční delegace obdrží předem anebo ihned po příjezdu. Dostávají ho i zainteresované osoby a instituce v hostitelské zemi a všichni další, kteří zajišťují pobyt delegace (ochranka, policie, řidiči). Vedle oficiálního programu je zajišťován i zvláštní, poznávací program zahrnující prohlídku hlavního města a významných pamětihodností. V tomto rámci se konají také neformální akce.

Samostatnou část doprovodu zahraniční delegace tvoří novinářský doprovod. Celkové tiskové zajištění návštěvy, včetně tiskových setkání, je v péči tiskového odboru příslušné státní instituce.

Součástí návštěvy je i **vlajková výzdoba**, kdy se vyvěšují vlajky hostitelské země a vlajky země zahraniční delegace, případně i vlajky mezinárodní organizace.[444] Jejich použití vychází ze zákona č. 3/1993 Sb., o státních symbolech ČR, ve znění pozdějších předpisů.

2. Návštěvy představitelů cizích států v ČR mají protokolární zajištění podle úrovně a druhu návštěvy.

Při návštěvách **hlavy státu** je následující protokolární zajištění:

U oficiálních návštěv:

a) ***Vítání a loučení na letišti*** se účastní: náměstek ministra zahraničních věcí, vedoucí Kanceláře prezidenta republiky, velvyslanec ČR v příslušné zemi, ředitel protokolu Kanceláře prezidenta republiky, ředitel diplomatického protokolu MZV, vedoucí zastupitelského úřadu státu hosta.

Uvítání na nádvoří Pražského hradu je upraveno vlastními normami KPR a upřesněno na základě minutovníku. Za MZV ČR se zpravidla účastní stejní pracovníci jako na letišti. Pokud návštěva přijíždí autem, k vítání i loučení dochází na státní hranici a účastní se ho jen protokol KPR. Odpadá protokolární ceremoniál.

b) ***Protokolární ceremoniál a protokolární náležitosti*** jsou následující:

- na letišti státní vlajky obou států, červený koberec, čestný špalír, kolona vozů je připravena na letištní ploše;
- na Pražském hradě za účasti prezidenta republiky probíhá uvítací ceremoniál, který obsahuje: státní hymny, pasáž z Janáčkovy Symfonietty a v doprovodu prezidenta republiky přehlídku čestné jednotky;

[444] Pořadí vyvěšování vlajek mezinárodních organizací se různí. Například když jsou vyvěšovány vlajky všech členských zemí EU podle abecedního pořadí, vlajka EU je na posledním místě. Při návštěvě člena Evropské komise se však vlajka EU vyvěsí před vlajky členských zemí na první místo.

- vlajková výzdoba:
  - v rezidenci hosta (standarta hosta, resp. státní vlajka),
  - na automobilu (malá standarta nebo vlaječka státu hosta),
  - na místech, která host navštíví (státní vlajky země hosta a ČR).

c) ***Setkání s prezidentem republiky***.

d) ***Protokolární přijetí*** předsedou vlády, předsedou Senátu PČR a předsedou Poslanecké sněmovny PČR.

e) ***Společenský podnik na počet hosta*** – prezident republiky pořádá slavnostní oběd nebo večeři. Reciproční podnik hosta není obvyklý, jeho případné uspořádání je ponecháno na uvážení hosta.

f) ***Stálý doprovod*** – hlavě státu je při její návštěvě ČR poskytnut čestný doprovod, který tvoří velvyslanec ČR v zemi hosta a ředitel či pověřený pracovník protokolu KPR.

Dále protokol upravuje návštěvy na úrovni obou komor parlamentu a předsedy vlády.

Při návštěvách na úrovni **ministra zahraničních věcí** je následující protokolární zajištění:

a) ***Vítání a loučení na letišti*** se účastní náměstek ministra zahraničních věcí a/nebo ředitel diplomatického protokolu, velvyslanec ČR v zemi hosta (v případě jeho pozvání do ústředí), ředitel příslušného odboru MZV, pracovník diplomatického protokolu pověřen doprovodem delegace, osoba pověřená doprovodem případného partnera hlavního hosta, vedoucí zastupitelského úřadu země hosta. V případě příjezdu návštěvy autem se uvítání i loučení provádí na hranicích státu pouze za účasti zástupců diplomatického protokolu.

b) ***Protokolární ceremoniál a protokolární náležitosti*** jsou následující:

- na letišti v případě příletu návštěvy státním letadlem na staré letiště Praha-Ruzyně je toto vyzdobeno státními vlajkami obou zemí; vlajková výzdoba se nezařizuje v případě příletu linkovým spojem a uvítání návštěvy ve VIP salonku mezinárodního letiště Praha-Ruzyně;
- vlajková výzdoba:
  - v rezidenci hosta státní vlajka jeho země,
  - na automobilu vlaječka státu hosta,
  - v Černínském paláci: státní vlajka hosta a státní vlajka ČR na budově, ve slavnostním vchodu tři vlajky země hosta a tři vlajky ČR,
  - v místech, která host navštíví vlajka hosta a vlajka ČR.

c) ***Jednání s ministrem zahraničních věcí***.

d) ***Protokolární přijetí*** prezidentem republiky, předsedou vlády ČR, předsedou Senátu PČR, předsedou Poslanecké sněmovny PČR.

e) ***Stálý doprovod*** hosta tvoří velvyslanec ČR v příslušném státě, případně pracovník diplomatického protokolu a pracovník příslušného teritoriálního odboru.

Návštěvy na úrovni **hlav mezinárodních organizací** politické povahy jsou považovány za obdobné návštěvám na úrovni ministrů zahraničních věcí. Hlavy zvlášť významných organizací tohoto typu (EU, NATO) jsou přijímány na úrovni předsedy vlády.

Svá protokolární pravidla s přihlédnutím k zaměření rezortu a úrovně návštěvy mají návštěvy na ostatních úrovních (rezortní ministři, vedoucí představitelé ústředních orgánů apod.).

U pracovních návštěv na uvedených úrovních bilaterálního rázu, pokud není uvedeno jinak, se uplatňují obvykle stejná protokolární a ceremoniální pravidla jako u oficiálních návštěv. U pracovních návštěv multilaterálního charakteru se vychází z mezinárodních zvyklostí.

3. Cesty nejvyšších ústavních činitelů ČR do zahraničí

Cesty připravuje příslušný protokol ve spolupráci s MZV ČR, českým zastupitelským úřadem v dané zemi a zastupitelským úřadem navštěvované země v ČR.

Při cestě **prezidenta republiky**:

a) ***Rozloučení a uvítání*** se účastní vedoucí Kanceláře prezidenta republiky, vedoucí Vojenské kanceláře prezidenta republiky a vedoucí zastupitelského úřadu navštěvované země;

b) ***Protokolární ceremoniál a protokolární zajištění*** jsou následující:

- letiště (nádraží) je vyzdobeno státní vlajkou ČR a vlajkou navštěvovaného státu,
- státní hymna ČR,
- přehlídka čestné jednotky.

Obdobně a modifikovaně na základě vlastních protokolárních pravidel probíhají cesty i ostatních nejvyšších ústavních činitelů.

4. Počátek diplomatické mise vedoucího zastupitelského úřadu cizího státu v ČR obnáší několik aktů:

Agrément – žádost o jeho udělení prezidentem republiky se dá předložit diplomatickému protokolu MZV ČR anebo diplomatické misi ČR v příslušném státě, který o agrément pro svého tituláře žádá. Součástí žádosti, jejíž přesná forma není stanovena, musí být stručný životopis nového velvyslance. Odpověď bývá zpravidla vyřízena během 4–6 týdnů.[445]

[445] V. Hubinger uvádí, že v dnešní diplomatické praxi je, zejména u mimoevropských zemí, z byrokratických důvodů běžná lhůta i několika měsíců. HUBINGER, V. *Encyklopedie diplomacie*. Praha: Libri, 2006, s. 21.

Příjezd vedoucího diplomatické mise do ČR je pojímán v širším smyslu jako jeho **nástup do funkce** a obsahuje následné akty:

- ***Vlastní příjezd*** – příslušné informace včetně termínu příjezdu velvyslance s patřičným předstihem sdělí velvyslanectví příslušného státu verbální nótou diplomatickému protokolu MZV. V pracovních dnech mezi 8. až 20. hodinou je pak velvyslanec oficiálně přivítán ve VIP salonku starého letiště Praha-Ruzyně, případně na nádraží v Praze zástupcem ředitele diplomatického protokolu MZV. Mimo uvedenou dobu nebo když nový velvyslanec přijíždí autem, je uvítán při první návštěvě na ministerstvu zahraničí ředitelem diplomatického protokolu.
- ***Návštěva u ředitele diplomatického protokolu*** – je uskutečňována krátce po příjezdu nového velvyslance. Jednání je věnováno přípravě předání pověřovacích listin. Velvyslanec v rámci toho sdělí, jakým jazykem bude při nástupní audienci u prezidenta hovořit, kolik osob bude mít jeho doprovod a zda se účastní též vojenský a letecký přidělenec.
- ***Předání kopií pověřovacích listin*** – je provedeno do rukou náměstka ministra zahraničních věcí či ředitele diplomatického protokolu. Předání činí velvyslanec bez doprovodu, případně jen v doprovodu tlumočníka.
- ***Předání pověřovacích listin prezidentu republiky*** – v určený den předání se dostaví pověřený pracovník diplomatického protokolu do rezidence či úřadu velvyslance (u nerezidentních do hotelu, kde je velvyslanec ubytován) a doprovodí velvyslance na Pražský hrad k audienci a předání pověřovacích listin do rukou prezidenta republiky. Vlastní ceremoniál je obsažen v samostatné informaci. Po skončení aktu odjede velvyslanec na původní místo, opět v doprovodu pracovníka diplomatického protokolu.
- ***Protokolární návštěvy nového velvyslance*** – vedle návštěvy u ředitele diplomatického protokolu vykoná nový velvyslanec obvykle dále tyto návštěvy:
  - na Ministerstvu zahraničních věcí ČR: po předání kopií pověřovacích listin u vrchního ředitele příslušné sekce, u ředitele příslušného politického (teritoriálního) odboru, po předání pověřovacích listin u ministra zahraničních věcí,
  - u doyena diplomatického sboru – sjednává ji velvyslanectví přímo s papežskou nunciaturou a uskutečňuje se po předání kopií pověřovacích listin,

  - další protokolární návštěvy – je na rozhodnutí samotného velvyslance požádat po předání pověřovacích listin o přijetí též u dalších ústavních činitelů (předsedové obou komor parlamentu, předseda vlády a její členové). Návštěvy sjednává velvyslanectví přímo s protokolárním pracovištěm instituce daného činitele.

Zdvořilostní návštěvy partnera velvyslance u manželky nebo manžela prezidenta republiky a dalších ústavních činitelů nejsou zvykem.

- ***Nástup nového chargé d´affaires*** – chargé d´affaires (ať už *en pied* či *ad interim*), který se ujímá funkce vedoucího zastupitelského úřadu, krátce po svém příjezdu navštíví ředitele diplomatického protokolu MZV, který ho přivítá a převezme od něho příslušný kabinetní list. Následně diplomatický protokol zajistí návštěvu u náměstka ministra zahraničních věcí. Další nástupní návštěvy jsou na vůli samotného chargé d´affaires.
- ***Styková činnost vedoucího a dalších členů mise*** – odvíjí se od toho, že diplomatické mise se mohou bez ohledu na čl. 41 odst. 2 VÚDS v souladu s evropskou diplomatickou praxí obracet přímo na státní orgány a instituce ČR bez prostřednictví MZV ČR a také se s nimi stýkat. Přitom se předpokládá, že ústavní činitelé a vysocí státní funkcionáři (od úrovně náměstka ministra výše) povedou jednání s vedoucím diplomatické mise a jen výjimečně s jeho zástupcem. Stejně tak vysocí činitelé na úrovni krajů povedou jednání s vedoucím konzulární mise. Ústavní činitelé ČR přijímají, jak plyne z výše uvedeného, zahraniční návštěvy zpravidla od úrovně náměstka ministra výše, další vysocí státní funkcionáři pak od úrovně ředitele odboru.

5. Ukončení diplomatické mise vedoucího zastupitelského úřadu v ČR obsahuje tyto akty:

- ***Oznámení o ukončení mise*** – příslušné velvyslanectví oficiálně informuje verbální nótou diplomatický protokol o předpokládaném ukončení mise daného velvyslance a o datu jeho odjezdu z ČR.
- ***Protokolární návštěvy před ukončením mise velvyslance v ČR*** se uskutečňují u všech činitelů, navštívených při nástupu do funkce na úrovni prezidenta republiky, uvedených funkcionářů MZV a doyena diplomatického sboru. Návštěvy ostatních činitelů jsou ponechány na rozhodnutí velvyslance. Nerezidentní velvyslanci obvykle protokolární návštěvy při ukončení mise nekonají.
- ***Odjezd velvyslance*** je organizován v pracovní dny mezi 8. až 20. hodinou ve VIP salonku letiště Praha-Ruzyně či na nádraží v Praze zpravidla za účasti zástupce ředitele diplomatického protokolu.

- ***Odjezd chargé d´affaires*** se uskutečňuje obvykle po návštěvě ředitele diplomatického protokolu, ostatní návštěvy jsou ponechány na uvážení odjíždějícího diplomata.

6. Protokolární zajištění výjezdu vedoucích zastupitelských úřadů ČR
Po obdržení agrément se designovaný velvyslanec na veřejném zasedání představí Zahraničnímu výboru sněmovny a senátnímu Výboru pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost. Před svým odjezdem na misi je velvyslanec přijat prezidentem republiky a ministrem zahraničních věcí, předsedy obou komor parlamentu a předsedou vlády. Podle uvážení může velvyslanec požádat o přijetí i u dalších činitelů.
Diplomatický protokol MZV designovanému velvyslanci zajistí před jeho odjezdem předání pověřovacích listin. Vedoucím úřadů v zařazení chargé d´affaires (v praxi e. p.) a generální konzul předává kabinetní list a konzulský patent ředitel diplomatického protokolu; jejich přijetí u ministra zahraničních věcí není obvyklé.

7. Státní a politické akty, další společenské akce s účastí diplomatického sboru se člení následovně:

- ***Oslava státního svátku ČR*** – v den státního svátku ČR (1. leden) a den vzniku samostatného československého státu (28. říjen) prezident republiky s chotí v prostorách Pražského hradu zpravidla v dopoledních hodinách přijímá vedoucí zastupitelských úřadů akreditovaných v ČR s partnery. Ti jsou na večerní hodiny téhož dne na Pražský hrad zváni k slavnostnímu předávání státních vyznamenání s následnou recepcí.
- ***Inaugurace prezidenta republiky*** – inaugurace se v souladu s čl. 59 Ústavy ČR uskutečňuje na společné schůzi obou komor parlamentu ČR ve Vladislavském sále Pražského hradu. K ní jsou zváni též představitelé cizích států a diplomatický sbor. Inauguraci společně zajišťují kanceláře prezidenta republiky a obou komor parlamentu ve spolupráci s diplomatickým protokolem MZV, který též zajišťuje oficiální pozvání zahraničních představitelů.
- ***Vánoční, resp. Novoroční setkání jednotlivých ústavních činitelů s diplomatickým sborem*** – obvykle v předvánočním, resp. novoročním období pořádají předsedové Senátu a Poslanecké sněmovny, předseda vlády a ministr zahraničních věcí setkání s diplomatickým sborem. Setkání zajišťuje příslušné protokolární pracoviště ve spolupráci s diplomatickým protokolem MZV, který též koordinuje termíny setkání.

8. Pořadí vedoucích misí v ČR se řídí čl. 16. VÚDS, tj. podle ancienity. Funkci **doyena diplomatického sboru** zastává papežský (apoštolský) nuncius. V případě jeho nepřítomnosti či jiných okolností ho zpravidla zastupuje rezidentní velvyslanec s nejdelší dobou akreditace. Samostatné konzulární sbory v jednotlivých místech ČR, kde působí konzuláty, nemají výraznější tradici.

9. Udělování státních vyznamenání prezidentem republiky v podobě řádů a medailí se děje v den státního svátku ČR – v den vzniku samostatné Československé republiky (28. říjen) ve Vladislavském sále Pražského hradu. Na slavnostní akt jejich předávání jsou zváni vedoucí zastupitelských misí akreditovaní v ČR s partnery. Udílení státních vyznamenání vedoucím diplomatických misí není součástí české protokolární praxe.

10. Zasílání blahopřejné a soustrastné korespondence
Gestorem zasílání tohoto druhu korespondence je u všech ústavních činitelů MZV ČR. Návrh textu připravuje příslušný politický odbor MZV, případně protokolární útvar příslušné státní instituce. Text schvaluje diplomatický protokol MZV, který následně zařizuje jeho překlad a odeslání adresátovi, a to buď prostřednictvím českého zastupitelského úřadu v příslušné zemi, nebo přímo adresátovi. Novoroční blahopřejnou korespondenci nejvyšších ústavních činitelů zajišťují příslušná protokolární pracoviště jejich institucí. Pokud je využíváno tzv. kapitánské pošty (po kapitánech letadel ČSA), je možno novoroční blahopřejnou korespondenci zasílat prostřednictvím MZV.

11. Státní pohřeb je v ČR organizován v případě úmrtí jejího významného představitele bez toho, že by existovala jednotná ustálená protokolární pravidla. Proto se v této záležitosti ustavuje zvláštní *ad hoc* výbor. Úmrtní oznámení či smuteční nótu rozesílá diplomatický protokol MZV diplomatickému sboru spolu s dalšími informacemi ohledně smutečního obřadu. Spolu s tím je oznamováno pozvání na smuteční obřad pro představitele cizích států. Jsou vystaveny kondolenční archy. V době státního smutku se nekonají společenské akce.

12. Kondolence a zápis do smuteční knihy v případě úmrtí zahraničního státníka jsou prováděny ředitelem diplomatického protokolu. Není přitom omezena účast dalších politických a jiných představitelů ČR.

13. Protokolární pořadí, které se uplatňuje v ČR, vychází z těchto zásad: volení představitelé mají přednost před jmenovanými představiteli, představitelé s celostátní působností mají přednost před představiteli regionální úrovně. Uplatněny jsou i tradice první československé republiky a mezinárodní zvyklosti.

Obecné protokolární pořadí je doporučeno v následujícím sledu:
1. prezident ČR,
2. předseda Senátu Parlamentu ČR,
3. předseda Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR,
4. předseda vlády ČR,
5. předseda Ústavního soudu ČR,
6. předseda Nejvyššího soudu ČR,
7. místopředsedové Senátu Parlamentu ČR,
8. místopředsedové Poslanecké sněmovny ČR,
9. místopředsedové vlády ČR,
10. členové vlády ČR,
11. diplomatický sbor (doyen, velvyslanci v pořadí dle ancienity),
12. senátoři (předsedové výborů, předsedové klubů, senátoři),
13. poslanci (předsedové výborů, předsedové klubů, poslanci),
14. guvernér České národní banky,
15. předseda Nejvyššího kontrolního úřadu,
16. veřejný ochránce lidských práv (ombudsman),
17. primátor hl. města Prahy,
18. krajští hejtmani,
19. vrcholní představitelé církví,
20. rektoři vysokých škol,
21. vedoucí ostatních ústředních orgánů,
22. primátoři měst,
23. náměstci ministra,
24. ředitelé krajských úřadů,
25. velvyslanci ČR.

Protokolární pořadí v krajích, kde se zohledňuje postavení představitelů regionu v roli hostitelů v daném kraji, je následující:
1. prezident ČR,
2. předseda Senátu Parlamentu ČR,
3. předseda Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR,
4. předseda vlády ČR,
5. předseda Ústavního soudu ČR,
6. předseda Nejvyššího soudu ČR,
7. krajský hejtman,
8. členové vlády,
9. diplomatický sbor,
10. senátoři,
11. poslanci,

12. primátor,
13. arcibiskup a biskupové,
14. rektor vysoké školy,
15. ředitel Krajského úřadu,
16. starostové,
17. konzulární sbor akreditovaný v regionu (pořadí dle ancienity),
18. vedoucí zastoupení ústředních státních orgánů v místě.

14. Vzhledem k neexistenci jednotného státního protokolu existují samostatná **protokolární pracoviště ústředních orgánů ČR**, o nichž bylo pojednáno výše.

Obecné zásady postupu při jmenování nového velvyslance ČR v zahraničí

Jmenování nového velvyslance ČR v zahraničí probíhá podle následné standardní procedury MZV ČR:[446]

Velvyslanec je vybírán obvykle z profesionálních diplomatů personální radou Ministerstva zahraničních věcí ČR. Doporučení rady je vodítkem pro ministra zahraničních věcí. Ve zdůvodněných případech může být jmenována osobnost, která není profesním diplomatem. Na jeho osobnost jsou kladeny vysoké požadavky (zejména jazykové vybavení, zkušenosti na mezinárodním poli, schopnost prezentace ČR a jejích zájmů, schopnost řídit zastoupení v cizím státě, nezbytná je bezpečnostní prověrka na jeden ze dvou nejvyšších stupňů).

Velvyslance navrhuje ministr vládě. Po jejím schválení je návrh předložen prezidentovi republiky, který velvyslance jmenuje. Tato procedura je výrazem toho, že velvyslanec není zástupcem ministerstva zahraničí, ale hlavy státu.

Následně je životopis navrhovaného velvyslance zaslán přijímajícímu státu, který během několika týdnů (případně měsíců) vysloví souhlas s jeho přijetím – **agrément**. Ve výjimečných případech dotyčný stát souhlas nevydá. Odmítnutí může být buď výrazem vážných problémů, které spočívají ve výhradách přijímajícího státu vůči navrhované osobě, nebo odrazem negativních vztahů mezi oběma státy. Nejčastější formu odmítnutí představuje mlčení, tedy neudělení agrément po dobu několika měsíců.

Po obdržení agrément od přijímajícího státu vyhotoví Kancelář prezidenta republiky listiny, kterými pověřuje velvyslance a doporučuje ho

[446] Dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/velvyslanci/procedura_jmenovani_velvyslance.html [cit. 18. 5. 2014].

hlavě přijímajícího státu. Současně je formální listinou odvoláván stávající velvyslanec v daném státě.

Jméno nového velvyslance je možné zveřejnit až po udělení agrément. Předčasné zveřejnění jména velvyslance neodpovídá etiketě v mezinárodních vztazích. A to z několika důvodů. Především by tento krok nediplomaticky omezil možnost tichého neudělení agrément. Hostitelský stát by to mohl opodstatněně vnímat jako tlak na přijetí navržené osoby, což by nepřispělo k budování dobrých vztahů mezi oběma státy. Současně by to znamenalo narušení standardní politické a ekonomické činnosti velvyslanectví, resp. dosavadního velvyslance. Zveřejnění nového jména by totiž mohlo vést k odkládání důležitých aktivit a rozhodnutí, protože by hostitelský stát mohl vyčkávat, až přijde nový velvyslanec.

11.4 ETIKETA

S diplomatickým protokolem úzce souvisí etiketa. Nejedná se však o totožné pojmy. Termín *etiketa* se odvozuje od starofrancouzského výrazu *estiquer* pocházejícího ze starogermánského *stechen* a znamenající vyvěsit či upevnit. Rozumělo se tím vyvěšování či zveřejňování pravidel, která se měla dodržovat u panovnického dvora a zřejmě i v objektech pro stráže a vojsko.

Etiketa se obecně týká pravidel chování při společenských příležitostech,[447] přičemž diplomatická patří k těm nejprestižnějším a udávajícím tón i pro ostatní společenské úrovně.

Základem vztahu mezi těmito dvěma pojmy je, že protokolární pravidla jsou nadřazena pravidlům etikety, jak bude ukázáno dále. Tyto dvě oblasti jsou navzájem nerozlučně propojeny. Není možno si představit precizně fungující diplomatický protokol, v němž by diplomat neuměl dbát pravidel etikety a pohyboval se na recepci doslova jako „slon v porcelánu". Například při společenské konverzaci, u jídla či v chování k ženám.

Pravidla a zásady etikety se týkají zdvořilého a slušného chování, jakož i způsobů vhodného oblékání. Ve stručném přehledu se jedná o následující:[448]

Základem při společenském styku jsou pravidla **společenské přednosti**. Osoba, které je dávána přednost, je označována jako osoba společensky starší, osoba přednost poskytující pak osobou společensky mladší. V různých

[447] Jak však upozorňuje I. Šroněk, ve francouzštině je pro pravidla zdvořilého chování obvykle užíván výraz *règles du savoir vivre*. Srov. ŠRONĚK, I. *Diplomatický protokol a praktické otázky společenské etikety*. Praha: Karolinum, 2002, s. 61.

[448] Rozsáhleji a konkrétněji k této tematice vedle uvedené Šroňkovy publikace, z níž především je dále čerpáno, dále viz například ŠPAČEK, L. *Nová velká kniha etikety*. Praha: Mladá fronta, 2008; SMEJKAL, V.; BACHRACHOVÁ, H. *Lexikon společenského chování*. 4. vyd. Praha: Grada, 2009.

zemích se pravidla ve vztazích mezi těmito dvěma kategoriemi uplatňují rozdílně. V oblasti střední Evropy v závislosti na věku, pohlaví, funkci a společenském postavení. V pohlavně monolitní skupině mimo pracovní vztahy rozhoduje věk. V mezipohlavním vztahu má přednost žena před mužem. Ovšem nikoli v případech, kdy se jedná o mladou ženu a mnohem staršího muže, který má v tomto případě přednost. V pracovním prostředí závisí na funkci, kdy přednost má samozřejmě nadřízený před podřízeným. To platí i pro případ mladého pracovníka a jemu pracovně podřízené starší ženy. Jde-li však o bezprostředně zdvořilostní akt a také v mimopracovním prostředí, měla by být respektována přednost ženy.

Některá odlišná kulturní prostředí však mají své odlišnosti. Jestliže v evropském kulturním prostředí žena jde po boku k ní se galantně chovajícího muže, například v arabském světě nikoli. Při jednáních se zahraničními hosty je host považován za osobu společensky starší.

V aplikaci na konkrétní situace tak při vstupu do budovy či místnosti mají obecně přednost osoby vycházející před vcházejícími. Při vstupu i odchodu má přednost žena. Ovšem s výjimkou restaurace či jiných veřejných místností, kam první vstupují podle společenské přednosti muži. Osoba společensky starší též vstupuje do místnosti v rámci pracovní činnosti jako první. V některých případech je tomu v pořadí opačně. Například do výtahu podobně žena i hlavní osoba nastupují až mezi posledními, a to jak z praktických, tak i z bezpečnostních důvodů.

Z toho se odvíjí i postupy spojené s **pozdravem**. Při pozdravu se dodržuje přiměřená vzdálenost. Tomu, koho zdravíme, se díváme do očí. Jako první zdraví přicházející a odcházející. Žena opětuje pozdrav kývnutím hlavy, muž stejně tak nebo případně zdvihnutím pokrývky hlavy. Pokud je pozdrav spojen s **podáním ruky**, ruku jako první podává osoba starší, při oficiálním úředním styku osoba společensky významnější či v hierarchicky vyšším postavení. Porušování této zásady je běžné v dnešní době u řady zejména mladších lidí, kteří tak činí z projevu mylné představy, že se to sluší, či také z toho důvodu, že jsou zvyklí na svou nadřízenou pozici ve vlastním pracovním prostředí, ale nerespektují, že v jiném prostředí mohou být, pokud jde o přednost v postavení osoby, společensky mladší. Mezi muži je podávání ruky běžným a častým aktem zdvořilosti. Ve vztahu mezi pohlavími jako první podává ruku žena. Muž přitom povstane. Žena při podání ruky může zůstat sedět, pokud se však nezdraví se starší ženou. Muži někdy též doplňují zdravení žen i tím, že jim náznakem políbí ruku. Nikdy však, je-li ženina ruka v rukavici či jedná-li se o svobodné děvče. A políbí-li muž ruku ve společnosti jedné ženě, měl by tak učinit i dalším,

s nimiž se zdraví. Podávání rukou však na rozdíl od Evropy a Ameriky není zvykem v asijských zemích.

Při příchodu na společenskou akci, na níž jsme pozváni, se nejdříve pozdravíme s hostitelkou a posléze s hostitelem, pokud nám tento sám nevyšel v ústrety.

V diplomatickém prostředí upravují protokolární pravidla etiketu poněkud odlišně. Například při vstupu do prostor na recepci ke státnímu svátku, na pořádaný oběd či večeři vstupuje první velvyslanec a až poté jeho manželka či partnerka. Ač jinak vždy hostitel zdraví jako první ženu, přijímající velvyslanec jako prvního zdraví příchozího velvyslance a až poté jeho manželku či partnerku. Totéž platí i v případě, kdy je ve funkci velvyslance žena, a tak splývá etiketa s protokolárními pravidly.

Při **představování** je obecně společensky mladší osoba představována společensky starší osobě, tedy muž ženě, mladší staršímu, podřízený nadřízenému. Představení je možné dvěma způsoby. Buď se daná osoba představuje sama, anebo je představována prostřednictvím třetí osoby. Po představení následuje reakce v podobě slovní reakce nejčastěji slovy „těší mne" či „dobrý den". Je však naprosto nevhodné, aby slovní vazbu „těší mne" pronášela osoba společensky mladší. S výjimkou Velké Británie je přitom zvykem podat si ruku. Jak bylo uvedeno výše, vždy ruku první podává osoba společensky starší. V asijských zemích se však ruce nepodávají. Poté, pokud se jedná o pracovní setkání, následuje předávání vizitek. Představování by mělo probíhat s úsměvem, který vyjadřuje radost a potěšení z tohoto aktu, spojeného s pohledem do očí. K vzájemnému představování nedochází, pokud se jedná o krátké a obsahově bezvýznamné setkání, z něhož nevyplyne zájem ve styku pokračovat.

V osobním, pracovním a společenském styku plní důležitou funkci **vizitky**. Jejich význam dává již sám název odvozený z francouzštiny od slovesa *visiter*, tj. navštívit. Původně v době neexistence jiných komunikačních spojení vizitku předával neohlášený návštěvník služebnictvu toho, kým chtěl být přijat.

Osobní vizitky představují soukromou osobu, obsahují o ní nejzákladnější údaje jako jméno a příjmení (v maďarštině obráceně), akademické tituly, vědecké hodnosti, adresu bydliště, soukromý telefon a mail. V anglosaských zemích a ve Francii se užívají i společné vizitky manželských párů. V těchto jazykových prostředích to je umožněno i tím, že příjmení muže i ženy lze vyjádřit společně neměnným zněním.

Pracovní, firemní vizitky jsou vyhotovovány na rozdíl od osobních na náklady firmy či instituce daného představitele či pracovníka. Vždy obsahují viditelně označení firmy, vedle jména představitele i jím zastávanou

funkci, úřední telefon, fax a mail. Nikdy však údaje soukromé povahy jako osobní telefon apod. Čím je funkce vlastníka vizitky vyšší, tím méně vedlejších údajů by měla obsahovat. Vizitky jedné instituce či formy by měly být ve stejném provedení, včetně velikosti, v žádném případě by vizitky podřízených neměly být větší než nadřízených.

Na vizitkách diplomatických pracovníků se uvádí jen jejich jméno, funkce a označení úřadu, nikoli akademické tituly a další informace.

V oblasti mezinárodních styků je potřeba mít vždy vizitky v cizojazyčných provedeních. V původním jazyce se na vizitce ponechává jméno a příjmení. Jinak nutno respektovat uzance prostředí daného jazyka. Nejvíce se to týká akademických titulů a firemních funkcí, které nelze automaticky přenášet či překládat. Například v anglosaských zemích se titul doktor používá jen pro lékaře či těch, kteří získali Ph.D. Z češtiny přeložený inženýr jako *engineer* znamená jen strojníka, technika či mechanika. V německém jazykovém prostředí se JUDr. převádí jako *Dr. iur* či *Dr. jur.* Pro inženýra lze pak použít označení *Dipl. Ing.*, pro inženýra ekonomie pak *Dipl. Kaufmann.* Ve francouzském prostředí se pro absolventy vysokých technických škol používá titulu *ingénieur civil des mines*, pro právníky *licencié en droit.* Ruská praxe zase zná jen hodnosti kandidáta či doktora věd s uvedením oboru.

Pokud jde o označení funkcí, jejich znění v německém prostředí je adekvátní českému. Jinde však již jsou odlišnosti, a to někdy značné. Ve Francii se například generální ředitel označuje jako *Président Directeur Général.* V anglosaském prostředí označení *manager* znamená vedoucího či odpovědnou osobu, která pod sebou nemá další podřízené. Ředitel ve Velké Británii se označuje jako *Director*, generální ředitel jako *Managing Director.* V USA pojem Director označuje člena správní rady, kteří nevykonávají operativní činnost. Označení generální ředitel odpovídá *President*, obvykle ve spojení s označením *Chief Executive Officer* (CEO). Praxi zahraničních označení převzaly i firmy a instituce v českém prostředí, a to zejména v anglickém znění, což někdy působí zejména u malých a naprosto zanedbatelných subjektů jen jako výraz komplexu jejich bezvýznamnosti ekonomické i společenské.

Vizitky se předávají při prvním seznámení či návštěvě a případně při loučení, pokud je snaha se s druhým subjektem opětně setkat. Při větších společenských akcích se vizitky odevzdávají na místo vyhrazené hostitelem, aby tento měl přehled o účastnících akce. Vizitky se v obálce jí odpovídajícího rozměru přikládají též k zasílaným dárkům či pozornostem.

Na vizitkách zůstává volný levý spodní roh, kam lze ustálenými zkratkami z francouzštiny sdělit důvod své návštěvy. A to i v případě, kdy je vizitka použita k blahopřání například k Novému roku či kondolenci,

pokud toto není zasíláno samostatně. Při použití malých písmen pak na zaslané vizitce se například zkratkou *p.p.* (pour présenter) oznamuje nástup nového vedoucího diplomatické mise, *p.p.c* (pour prendre congé) odjezd bez možnosti osobně se rozloučit. Vizitka s blahopřáním k Novému roku se označuje zkratkou *p.f.* (pour felicité) s příslušným letopočtem, vizitka odpovídající na blahopřání se označuje *p.r. et p.f.* (pour remercier et pour féliciter), kondolence *p.p.p.* (pour prendre part) či *p.c.* (pour condoler). K daru či květinám se přikládá vizitka se sdělením *avec les compliments* či v angličtině *with compliments*. Vizitku nepoužíváme jako písemné vzkazy s výjimkou, kdy navštívená osoba nebyla zastižena.

U stolu se vizitky předávají z ruky do ruky. Na Dálném východě se vizitka předává oběma rukama.

Formální a obsahová úroveň vizitky i její předávání a přijímání se tak od počátku podílí na tom, jaký obraz si účastníci vzájemného styku vytváří jeden o druhém.

Oslovování je možné činit několika způsoby, a to tituly, jménem či funkcí. Použití *akademických titulů* je běžné (mimo Rakousko) v německy mluvících zemích. Podobná praxe je i u nás. V anglosaských zemích je oslovení akademickým titulem omezeno na případy uvedené v souvislosti s vizitkami. V politickém a hospodářském životě a státní správě se užívá oslovení *funkcí*. Jinak v oblasti Severní Ameriky je možné užít prosté oslovení pan či paní. Ve Francii je četnější oslovování funkcemi, akademickými tituly zřídka. V Rusku a ostatním postsovětském prostoru (vyjma Pobaltí) je oslovení složeno z křestního jména a tzv. otčestva (tj. jména otce rozšířeného o koncovku –ič či –ovna, například Ivan Sergejevič, Anna Ivanovna). V některých zemích se tituly při oslovení povyšují. Například v Polsku se náměstek ministra oslovuje ministr, podplukovník plukovník. Ve Francii se oslovení funkcí používá, i když ji dotyčný již nezastává.

Zejména v konstitučních monarchiích lze užít na vizitkách i při oslovení *šlechtické tituly*, které jsou jinak v současnosti již anachronismem a jejich respektování při společenském styku je výrazem úcty k tradicím. V německém prostředí je to vyjádřeno výrazem *von* (oslovujeme například Herr von). Dalšími tituly jsou svobodný pán (Freiherr) či hrabě (oslovujeme Herr Graf beze jména či se jménem). Ve Velké Británii je nejnižším šlechtickým titulem *Sir* (při oslovení titul spojen jen s křestním jménem – Sir John). Manželce muže s tímto titulem přísluší titul *Lady* (oslovení titulem s příjmením – Lady Smith). Šlechtický titul přináležející v této úrovni ženě zní *Dame* (oslovení Dame Mary). Příslušník vyšší šlechty má titul *Lord* (oslovení titulem a příjmením – Lord Halifax). Ve Francii se šlechtický predikát vyjadřoval předložkou *de* či *de la*. V současnosti již nevyjadřují

šlechtickou příslušnost, ale staly se běžnou součástí jména (například Charles de Gaulle).

V českém prostředí se běžně používá oslovení pan a paní, běžné je též oslovování akademickými tituly a funkcemi. Šlechtických titulů se oficiálně neužívá.[449]

Je pravidlem i výrazem naší náležité úrovně dotyčného oslovovat vždy v 5. pádě. Je též třeba si dát pozor, abychom jméno při vyslovování nekomolili a používali v tom znění, jak je zvyklý jeho nositel. Ke snazšímu zvládnutí tohoto problému pomůže jméno na vizitce a zjištění toho, jak dotyčného oslovují ostatní, zejména z jeho okruhu. Při oslovení je důležité též oslovení v náležité osobě. Konkrétně se jedná o tykání a vykání. Angličtina tyto dvě varianty nerozlišuje, jiné jazyky jako němčina jich mají více (onikání). Zásadou je, že nelze tykat tomu, koho neznáme, anebo jen proto, že je mladší. Ve společenském a pracovním styku zásadně tykání nabízí osoba společensky starší. Vždy je třeba se citlivě přizpůsobit prostředí a situacím, v nichž se pohybujeme. Například je zřejmé, že v pobočkách zahraničních firem v ČR se bude uplatňovat podniková kultura mateřských podniků z ciziny.

Oblékání je rovněž velmi důležitou složkou společenské etikety. I přes mnohé odlišnosti dané rozdílností a pestrostí kulturních tradic v oblasti diplomacie i v této oblasti platí určitá ustálená pravidla, jež jsou odrazem vysokého stupně socializace diplomatické komunity jako celku. Nutno podotknout, že vhodnosti oblečení se věnuje pozornost i mimo diplomacii. Řada firem a institucí přímo předepisuje, jak se mají či nemají její zaměstnanci oblékat. Zejména tam, kde jde při styku se zákazníkem o náležitý image firmy, například v bankovnictví. U některých institucí jsou přímo předepsány uniformy, které mají též viditelně a jasně z hlediska potřeb náležitého řízení a fungování vyjadřovat příslušnost k instituci a hierarchické vztahy v ní (policie, armáda atd.).

V prostředí diplomacie je způsob oblékání vázán na postavení a typ pořádané akce, respektováno je samozřejmě i to, zda se jedná o muže či ženu.

U mužů je základem jejich oblečení *při pracovní činnosti oblek*, nejlépe současného módního střihu. Lze použít i vestu, příhodná obleku má být i košile s kravatou. V levé horní kapse saka je vhodný zejména u společenských příležitostí bílý kapesník či kapesník ze stejného materiálu jako kravata. Boty mají být šněrovací a vždy tmavší než oblek, ponožky by měly ladit s kravatou. Podle uvážení lze volit i provedení doplňků (hodinky, spony do kravat, tvar brýlí, manžetové knoflíčky).

[449] Byly zrušeny při vzniku Československé republiky zákonem č. 61 z 10. 12. 1918.

Pro společenské příležitosti se používá, pokud není předepsán jiný oblek, *vycházkový oblek.* Je jednořadový či dvouřadový, výjimečně lze volit k sobě ladící komplet saka a kalhot. Oproti pracovnímu obleku je vycházkový oblek konzervativnější, a tedy tmavší barvy. Košile má být jednobarevná a světlá, kravata ne příliš výrazná.

Jako univerzální oblek pro slavnostní příležitosti pořádané ve dne i večer se nosí *tmavý či černý oblek.* Nejlépe aby byl dvouřadový, košile je bílá a kravata světle hladká či proužkovaná, ponožky a boty se nosí černé.

V řadě zemí se ke slavnostním příležitostem pořádaných ve dne, jako jsou nástupní audience, svatby či pohřby, používá *žaket.* Skládá se z delšího buď tmavě černého, či šedivého vzadu rozstřiženého kabátu, který má šikmo střižené přední díly, kalhot bez manžet, které jsou buď šedé, či černé s bílým proužkem, a vesty. Košile je bílá s tvrdým límcem a zahrnutými rohy, kravata se nosí šedá, boty a ponožky jsou černé, doplňkem jsou rukavice z tmavé kůže, jako pokrývka hlavy se používá černý či šedivý cylindr.

Velmi rozšířeným oblekem při večerních slavnostních příležitostech jako oficiální recepce či akce kulturní povahy (divadla, koncerty) je *smoking.* Sestává z jednořadového či – dnes už více – dvouřadového saka, které má hedvábné klopy, na levé straně kapsu, kalhoty bez manžet, které mají obvykle lampasy. Košile je bílá a měkká, k ní pak motýlek černé či jiné tmavé barvy, ponožky jsou černé a boty téže barvy jsou hladké lakové. Doplňkem jsou bílé glacé rukavice a bílý náprsní kapesník. Název smoking se používá především v německém kulturním prostředí, v britském prostředí se pro tento druh oblečení používá označení *dinner jacket*, v USA a Kanadě *tuxedo.*

Jako slavnostní oblečení pro večerní příležitosti a někdy u příležitosti audience u hlavy státu v denním čase se nosí *frak.* Sako je z lehké černé látky se zvláštním střihem a klopami z jemně vroubkované hedvábné látky (ryps). Kalhoty jsou z látky téže barvy s lampasy a bez manžet. Vesta je bílá či černá. Košile je bílá se zahrnutými rohy tvrdého límce, může být i měkký límec. Bílé barvy je i motýlek, lze použít i bílý nebo černý látkový pás. Ponožky jsou černé barvy, stejně tak i hladké lakové boty. Jako pokrývku hlavy lze použít měkký černý klobouk, někde též cylindr z matného rypsu.

Použití příslušného oblečení může být pro danou společenskou akci ohlášeno výše uvedenými označeními již na pozvánce. Jinak lze přes den přijít v běžném společenském obleku, večer v tmavém, nejlépe v černém.

U žen jsou v oblékání při pracovní činnosti a při společenských akcích větší rozdílnosti. Navíc k tomu mnohem více než u mužů přistupuje uplatnění posledních módních trendů.

Při pracovní činnosti by žena měla být oblečena střídmě do šatů či kostýmu s halenkou. K tomu mají ladit punčochy a boty.

Jako *vycházkové šaty* lze volit kostým nebo kalhotový kostým světlejší i pestřejší barvy. *Večerní šaty* jsou krátké, koktejlové i dlouhé v souladu s předepsaným pánským oblečením. *Malá večerní toaleta* odpovídá pánskému smokingu, jsou to šaty světlé či tmavší barvy s dlouhým rukávem a bez většího výstřihu. *Velká večerní toaleta* se páruje s pánským frakem. Má podobu dlouhých šatů různých barev bez rukávů a s velkým výstřihem.

Nedílnou součástí dámského oblečení jsou doplňky v podobě šperků (pro večerní toalety je nepřípustná bižuterie), u vycházkových šatů větší kožená kabelka, k večerním šatům malá kabelka buď kožená anebo textilní. Součástí toalety jsou i rukavice, které by měly barevně ladit s botami a kabelkou. Rukavice se nesvlékají při pozdravu, jen při stolování.

Při zvlášť slavnostních příležitostech jako je nástupní audience, návštěva hlavy státu či slavnostní recepce ke státnímu svátku se na předepsaný oblek přivěšují řády a vyznamenání, a to buď ve skutečné velikosti, anebo v miniaturním provedení v podobě stužky.

Důležitou součástí pracovní činnosti na nejrůznějších úsecích a zejména v oblasti mezinárodních styků jsou **společenské podniky.** Jejich smyslem je přispět k vzájemnému poznání a sblížení s cílem usnadnit pak i pracovní kontakty.

Společenské podniky jakéhokoli druhu vyžadují **náležitou organizační přípravu** a mají svá pravidla, z nichž některá již byla uvedena výše. ***Pozvání*** na tento druh akcí se děje ústně či písemně. Forma ústního pozvání je vhodná pro menší skupinu a zejména na oběd. Velkou pozornost je třeba věnovat výběru hostů. Hostitel musí dbát, aby se vyhnul pozvání osob, u nichž se dají předpokládat nedobré pracovní i lidské vztahy a s nimiž se též z důvodů povahových či jazykových obtížně komunikuje. Pozvánky se zasílají buď v podobě osobního dopisu, nebo na tištěných kartách, kam se jména pozvaných dopisují ručně. Obsahují zdvořilostní formou pozvání na akci se všemi informacemi o ní (jméno a funkci hostitele, jméno pozvaného, určení důvodu, času a místa konání, žádost o stanovisko pozvaného k účasti). Pozvánka může obsahovat i pozvání pro manželku (manžela), případně partnerku (partnera). Žádost o odpověď je vyznačena francouzskou zkratkou *R. S. V. P.* (*Répondez, s´il vous plait* – odpovězte, prosím). Na pozvánky s tímto označením je nutno odpovědět, a to telefonicky či písemně. Pokud se odpověď nevyžaduje, je uvedená zkratka přeškrtnuta. Může být případně uvedeno i požadované oblečení.[450] Pozvánky jsou až

[450] Běžný společenský oblek – angl. *Informal*, fr. *Tenue de ville*, černý oblek – angl. *Dark suit, smoking* – angl. *Black Tie*, fr. *Cravate noir*, žaket – angl. *Cut, Cutaway, Morning Coat*, frak – angl. *White Tie*, fr. *Cravate blanche* nebo *En habit*. Druh vyžadovaného ženského oblečení se na pozvánkách neuvádí, odvíjí se od předepsaného mužského oblečení.

na výjimky nepřenosné. Tam, kde je to třeba náležitě zdůraznit, se uvádí *Requested only.* Pokud je pozvánka zaslána po předchozím ústním dojednání, připojují se pro připomenutí buď francouzské zkratky zkratka *p. m.* (pour memoire) nebo *p. r.* (pour rappelé), nebo v angličtině *To remind.*

Společenské podniky jsou zpravidla spojeny s pohoštěním. Význam této jistě příjemné a pro některé někdy i jediné smysluplné komponenty společenského života vyjádřil britský premiér viktoriánské éry lord Palmerston známými slovy: „Stolování je životem a duší diplomacie." Mezi **hlavní druhy** těchto **společenských podniků** se řadí následující:

V USA jsou rozšířeným druhem *pracovní snídaně*, v současnosti jsou pořádány už i v českém prostředí. Konají se v hotelu, v bytě hostitele, nebo i na pracovišti před započetím jednání.

Velmi rozšířenou formou je zejména v obchodní a podnikatelské branži *pracovní oběd.* Jeho smyslem je výměna a zkoumání názorů a stanovisek mezi jednajícími stranami a pokud možno navázání užších osobních vztahů s cílem usnadnit pak další jednání. Konverzace se pohybuje od nezávazných témat až po zásadní pracovní záležitosti. Koná se buď samostatně či v rámci vlastního jednání. Platí pravidlo, že kdo zve, ten též platí.

Pro větší počet osob zpravidla před polednem je pořádána *číše vína* (fr. *coup de champagne*). Koná se u příležitosti státního svátku, podpisu smlouvy či zahájení nějaké kulturní akce. Manželky nejsou zvány. Její délka je asi hodinu.

Pracovní oběd může být nahrazen formou *buffet-lunch*, který se koná v místě, kde se koná i jednání. Tato forma občerstvení se používá i u takových podniků jako jsou konference či sympozia, kde je velký počet účastníků. Probíhá samoobslužnou formou bez zasedacího pořádku u malých stolků k sezení či stání. Podobně jako forma večeře probíhá i *buffet-dinner.*

Náročnější pravidla platí v případě, kdy je pořádán *oficiální oběd* (lehčí oběd angl. *Lunch,* větší *Luncheon,* fr. *déjeuner*) či *večeře* (angl. *Dinner, Supper,* fr. *diner, souper*). Obě dvě události jsou slavnostní příležitostí, přičemž oběd se od večeře liší tím, že je méně formální. Na obě akce se zve pozvánkou, kde je uveden začátek. Oběd se koná v pracovní době, čímž je omezena délka jeho trvání. U večeře je časové omezení menší. Oba dva typy podniků se konají v restauraci. V jejich průběhu se po hlavním jídle pronášejí vstoje přípitky či projevy. První v pořadí je hostitel. Ostatní přitom sedí, ale nejedí a nepijí.

Další formou je *koktejl* (angl. *Coctail party*), pořádaný při méně slavnostnějších příležitostech. Může mít dvě podoby. První probíhá v podobě *drink*, což je krátké společenské setkání vstoje v průběhu a v místě jednání před

obědem v rámci bilaterálního jednání či akce s menším počtem účastníků. Druhá probíhá zpravidla po osmnácté hodině po dobu asi dvou hodin, rovněž vstoje, vedle nápojů se již servíruje i menší množství studeného jídla.

Společenské akce nejvyšší úrovně představují slavnostní *recepce* (angl. *Reception,* fr. *réception*). Pořádají se u příležitosti státního svátku či jiných významných příležitostí daného státu, na počest významných státních návštěv či v rámci mezinárodních konferencí. Konají se ve večerních hodinách na základě pozvánek, zvány jsou zpravidla i manželky. Hostitel s hostitelkou osobně vítají hosty při příchodu a při odchodu se s nimi též loučí. Recepce se uskutečňují vstoje a trvají zhruba dvě hodiny.

Obdobou recepce je *raut,* avšak v diplomatickém prostředí se tento pojem neužívá.

V hovorovém jazyce se pro některé výše uvedené formy užívá pojem *banket,* který se již oficiálně neužívá.

Každý z výše uvedených podniků má též svá pravidla, co se týče druhů podávaných jídel a nápojů.[451]

Z diplomatického prostředí lze uvést ještě některé další typy společenských podniků. *Matiné* je příležitostí uspořádat v dopoledních hodinách vystoupení státníků, politiků či diplomatů, besedy s novináři či tiskové konference, též akce kulturního charakteru. V podvečerní dobu lze uspořádat *čaj* (angl. *Tea*), vhodný zejména pro dámskou společnost, nikoli výlučně pro muže. Během letních měsíců lze jako obdobu buffet-dinner uspořádat *zahradní slavnost* (angl. *Garden party*). Z dalších akcí sem patří hudební či filmový večer, taneční či bridžový večer a společenský ples.

Pokud společenský podnik vyžaduje ***rozmístění účastníků***, je to věcí hostitele. Způsob, jakým jsou účastníci rozesazeni, je vyjádřením úrovně celého jednání a úcty k hostům. Obecně hostitel zaujímá místo proti dveřím. Důvodem je, aby měl dobrý přehled. Jako první usedá hostitelka, není-li přítomna, tak hostitel a po něm pak hosté podle jejich společenského postavení. Hostitel a hostitelka přitom sedí naproti sobě. Střídavě mají být rozesazeni muži a ženy a domácí účastníci a hosté. Vhodně je třeba usadit též v případě potřeby tlumočníka. Pokud se akce účastní významní hosté z diplomatické branže, je nutno znát jejich postavení a protokolární pořadí. Konkrétně může nastat několik situací, daných počtem účastníků a tvarem stolu (Příloha XV).

Při zvaní zahraničních návštěvníků k tomuto druhu podniků spojených s jídlem je nutno respektovat jejich zvyklosti a omezení, daná zdravotním stavem či tradicemi země, odkud pocházejí.

[451] Blíže BALUŠEK, M. *Umenie diplomacie.* Bratislava: Belimex, 1996, s. 120–124.

Nedílnou součástí uvedených společenských setkání je ***konverzace***. Je vedena podle rozsahu a povahy akce a okruhu osob, s nimiž konverzujeme. Na akcích tohoto typu se setkávají lidé, kteří se již znají z předchozích jednání a společenských podniků. Tím je jejich konverzace ulehčena, protože víme, na jaké téma se s nimi nejlépe hovoří. Druhou skupinu tvoří ti, kteří se potkávají poprvé. Ať už při pracovním jednání či při společenském podniku. Zde je nutno konverzaci přizpůsobit postavení strany, s níž konverzujeme. Hlavní zásadou při konverzaci je druhou stranu neobtěžovat, nepřetěžovat ji informacemi a sděleními, o něž evidentně nemá zájem; též délku konverzace přizpůsobit zájmu druhé strany. Stejně konverzujeme tak, abychom její hlasitostí nerušili ostatní a nevzbuzovali nevyžádaně jejich pozornost. K nejběžnějším konverzačním tématům patří počasí, společné poznatky, prožitky a zájmy vztahující se ke kulturně společenské tématice.

12. MEZINÁRODNÍ JEDNÁNÍ A VYJEDNÁVÁNÍ

Mezinárodní jednání a vyjednávání patří v diplomacii mezi její hlavní a nejdůležitější činnosti. Jednání (angl. *conference, session, talks*)[452] je zde pojímáno jako procedurální proces po stránce jeho forem, organizačních struktur, zásad a pravidel. Vyjednávání (angl. *negotiation, bargaining*)[453] je pak procesem, v němž zúčastněné strany aktivně a za pomoci určitých technik a metod usilují o dosažení náležitých a pro ně příznivých výsledků, důraz je kladen na obsahovou stránku. Autoři odborných publikací z oblasti diplomacie se zaměřují především na problematiku vyjednávání. Jednání v podobě konferencí od této problematiky tematicky oddělují s tím, že se buď věnují jednomu, či druhému, ale nikdy ne společně v rámci jedné publikace.[454] Jiní autoři, mezi nimi i čeští, zase používají oba termíny zástupně.[455] **Vyjednávání tvoří obsah jednání** či může být jeho **vyhraněnější modifikací**.

Mezinárodní jednání a vyjednávání lze od sebe odlišit i následovně:

1. O jednání se dá hovořit tehdy, kdy zúčastněné strany chtějí řešit problém, který je společně ohrožuje, z nějakých důvodů se jich dotýká a není důvodem konfliktního vztahu mezi nimi. Sem lze zařadit například jednání na půdě mezinárodních organizací o takových problémech jako znečišťování ovzduší či boj proti chudobě.

---

[452] Pro jednání angličtina používá i další termíny. Rozdíl mezi výše uvedenými při možnosti jiných výkladů může v češtině spočívat v tom, že konferencí je chápáno jednání v rámci i mimo mezinárodní organizaci (například konference nezúčastněných zemí v Bandungu 1955). Zasedání lze zařadit mezi formy činnosti mezinárodních organizací konkrétně jejich orgánů (například zasedání VS OSN, RB OSN). Rozhovory jsou nejvolnější částí jednání, přičemž jejich účastníky mohou být dvě strany či více stran a mohou mít konzultativní či sondážní povahu (například při jednáních během státní návštěvy, rozhovory mezi různými zainteresovanými státy o palčivých problémech mezinárodních vztahů jako například o situaci na Blízkém východě).

[453] Nuance mezi oběma termíny spočívá v tom, že první termín je jemnější variantou ve smyslu dojednávání, sjednávání, projednávání, jednání, které není tak vyostřené až konfliktní, jako onen druhý termín, pro který lze použít výraz dohadování, ba dokonce až slangový výraz *handrkování*. V literatuře najdeme jejich použití jak párově souběžné, tak i zaměnitelné, viz například LAUREN, P. G.; CRAIG, G. A.; GEORGE, A. L. *Force and Statecraft. Diplomatic Challenges of Our Time*. 4th Edition. New York – Oxford: Oxford University Press, 2007, s. 153.

[454] Problematika konferencí je tématem autorů s právnickým zaměřením, viz například CHATTERJEE, CH. *International Law and Diplomacy*. London: Routledge, 2007; problematika vyjednávání zase tématem autorů spíše se sociologizujícím zaměřením, viz například BARSTON, R. P. *Modern Diplomacy*. 3rd Edition. Harlow: Person Education Ltd. 2006; BERRIDGE, G. R. *Diplomacy. Theory and Practice*. 2nd Edition. Basingstoke – New York: Palgrave, 2002.

[455] Srov. KREJČÍ, O. *Mezinárodní politika*. 4. vyd. Praha: Ekopress, 2010, s. 342–344.

2. Vyjednávání se týká situace, kdy je třeba řešit konflikty ve vzájemných vztazích, ať už v jejich fázi před vypuknutím, či v zájmu jejich ukončení, a kdy jsou strany vůči sobě neústupné či málo vstřícné z obav, aby neutrpěly jejich zájmy. V tomto smyslu také vyjednávání pojímá R. P. Barston: „Vyjednávání lze definovat jako úsilí posoudit a usmířit konfliktní pozice za účelem dosažení přijatelného východiska."[456]

Do vyjednávání lze zapojit i třetí stranu jako zprostředkovatele, jako například v případě řešení vleklého izraelsko-arabského konfliktu, kdy jeho část byla vyřešena za zprostředkování americké strany uzavřením dohod v Camp Davidu mezi Izraelem a Egyptem v roce 1978.[457]

V realitě mezinárodních vztahů jsou však situace, kdy jedna poloha může přecházet do jiné. Například proces normalizace vzájemných vztahů mezi dvěma státy může zprvu probíhat jako poklidné jednání, dokud se nenarazí na nějaký sporný problém finanční či územní povahy, kdy nastoupí fáze složitého vyjednávání, jehož neúspěch může vést až k nezdaru celého jednání. Naopak po překonání sporných otázek zase může nastat fáze poklidného a dělného jednání. Příkladem může být jednání a zejména vyjednávání o vstup ČR do EU. Složitost celé záležitosti, kdy ČR mnohdy musela v rámci přístupových jednání reagovat na celou řadu podmínek a sama usilovala o prosazení svých názorů, vedla k tomu, že vedoucí českého týmu v této záležitosti Pavel Telička byl označován běžně jako hlavní *vyjednavač* či šéf českého *vyjednávacího* týmu.[458]

Oproti minulosti, kdy mezinárodní rámec jednání a vyjednávání byl dán diplomatickými vztahy mezi jednotlivými státy, postupně došlo k jeho rozšíření o řadu dalších aktérů, konkrétně mezinárodních organizací vládního anebo nevládního charakteru. Tím se rozšířilo i pole samotné diplomacie.

Za základní předpoklad vzájemného jednání a vyjednávání mezi zúčastněnými subjekty je považováno jejich vzájemné uznání (viz kapitolu 4). Nemusí to ovšem být nutně v podobě diplomatických styků, ale uznání daného subjektu jako strany, s níž se chce jednat. Jednat totiž spolu mohou i státy, které spolu diplomatické vztahy mezi sebou neměly a výsledkem jednání a vyjednávání má být teprve jejich navázání, což má být výrazem jejich uznání. Někdy může dojít k tomu, že se na společném jednacím fóru sejdou státy, které se vzájemně neuznávají, ba jsou dokonce mezi sebou v nepřátelském postavení. To je případ Iráku a Íránu v době války mezi

[456] BARSTON, R. P. *Modern Diplomacy*. 3rd Edition. Harlow: Person Education Ltd. 2006, s. 48.
[457] Speciálně ke konfliktům a jejich řešení viz WAISOVÁ, Š. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2005.
[458] Rozdíl je patrný i ze sémantického hlediska, kdy jednání v sobě neimplikuje výsledek, ale proces, zatímco vyjednávání už je více spojeno s tím, že bude něco vyjednáno, tj. že jednání povede k výsledku.

nimi (1980–1988), kdy se obě země bez ohledu na tyto vztahy nacházely jako členské státy na půdě společné organizace, konkrétně OSN.

12.1 MEZINÁRODNÍ JEDNÁNÍ

Mezinárodní jednání se odehrává na nejrůznějších úrovních, v několika formách a s různým obsahem i délkou trvání. Na bilaterální úrovni se může jednat například o jednání, jehož předmětem je navázání či normalizace diplomatických styků mezi dvěma státy. Jednání může proběhnout jako jednorázový akt po předchozí přípravě nebo se může skládat z řady postupných jednání, která již vyžadují složité vyjednávání. Příkladem jednání na bilaterální úrovni může být setkání nejvyšších představitelů dvou států či jejich ministrů zahraničních věcí.

Velmi často jednání probíhá na multilaterální úrovni v podobě konferencí a kongresů.[459] V současnosti se pro uvedené druhy jednání spíše používá označení konference. Ch. Chatterjee ji a její smysl pojímá následovně: „Termínem *konference* se rozumí konzultace, diskuze či shromáždění k diskuzi. Hlavním smyslem pro konání konference je tak navzájem diskutovat či konzultovat postupně jednotlivé problémy ve snaze dosáhnout jejich řešení."[460] S pojmem kongres se dnes můžeme setkat v případě označení názvu některých parlamentů (Kongres USA), politických stran (Africký národní kongres) či jejich sjezdů (kongres ODS). Někdy je označení jen odrazem dobového úzu v literatuře. Pro některá jednání se ani jedno označení nepoužívá, zejména pokud trvalo delší dobu. Například v případě několik let trvajících diplomatických jednání o ukončení třicetileté války se užívá jen finálního označení Vestfálský mír.

Konference lze členit různým způsobem. Ch. Chatterjee nabízí následující klasifikaci:

a) bilaterální,
b) multilaterální,
c) konference, které se konají pod záštitou mezinárodních či mezivládních organizací.

Diplomatická zprostředkování či jednání využívající jako svého nástroje mezinárodní nebo mezivládní organizace lze označit jako **konferenční diplomacii**.[461]

Konferenční diplomacie je již starého data. Mezi nejstarší se řadí *korintský kongres* z roku 338 př. n. l. iniciovaný makedonským králem Filipem

[459] O rozlišení obou pojmů se pokusil již E. Satow (viz kapitolu 3).
[460] CHATTERJEE, CH. *International Law and Diplomacy*. London: Routledge, 2007, s. 131.
[461] Tamtéž, s. 131.

za účelem vytvoření celořecké federace pod makedonskou hegemonií.[462] Ve středověku sem patří církevní koncily, které se zabývaly nikoli jen náboženskou problematikou, ale i mezinárodně vztahovou, což plynulo z nezastupitelné role církve v tehdejších mezinárodních vztazích. Následné období od novověku až po současnost je zaplněno celou řadou akcí tohoto druhu, z nichž k nejvýznamnějším se řadí především mírová jednání ukončující velké válečné konflikty. K těm nejdůležitějším a zlomovým patří jednání o Vestfálský mír (1644–1648), Vídeňský kongres (1814–1815) a následující kongresy Svaté aliance (1818–1822), Berlínský kongres (1878), Pařížská mírová konference (1919–1920) či Pařížská mírová konference se satelity Německa po 2. světové válce (1946–1947). Patří sem i konference zakládající mezinárodní organizace, o nichž je pojednáno níže.[463]

Velký nárůst konferenční diplomacie zaznamenala během 19. a zejména 20. století. Přispěl k tomu především rozvoj mezinárodní spolupráce mezi státy na mezivládní úrovni a zejména vznik a rozvoj činnosti **mezinárodních organizací**, které se staly významným aktérem současných mezinárodních vztahů.[464] I jejich vznik je výsledkem ustavujícího jednání, jak bylo uvedeno výše. Mezi ně se z minulosti řadí především *Společnost národů*; v současnosti **Organizace spojených národů**, která vznikla na ustavující konferenci na jaře 1945 v San Francisku a představuje největší a svým členským zastoupením i nejpočetnější mezinárodní organizaci. Její fórum představuje také nejpočetnější a nejvyšší rovinu diplomatických vztahů.[465] Na jednání příslušných orgánů se scházejí zástupci jednotlivých států od představitelů jednotlivých misí až po ministry zahraničních věcí a hlavy států.

Vedle OSN jako univerzální a největší organizace existuje celá řada dalších organizací regionální úrovně v podobě integračních sdružení, ekonomických a bezpečnostních organizací. Z nejdůležitějších a nejznámějších lze uvést Evropskou unii, NATO, OPEC, ASEAN.

Lze se setkat i s případy, kdy vzniku vlastní mezinárodní organizace předcházela delší dobu struktura na úrovni konferencí či kongresů. To je případ

[462] Nelze též nezmínit sice neúspěšný, ale svým posláním podobný pokus athénského politika Perikla již z roku 448 př. n. l. na svolání panhelénského mírového kongresu, na němž měly zúčastněné řecké městské státy jednat o zajištění svobodné mořeplavby a upevnění vzájemných mírových vztahů.

[463] Podrobněji přehled konferencí, kongresů, mírových jednání a jednání ustavujících mezinárodní organizace viz VESELÝ, Z. *Smlouvy, pakty, dohody. Slovník mezinárodně politických a diplomatických aktů*. 2. vyd. Praha: Epocha, 2006.

[464] Přehled těch nejdůležitějších viz FELTHAM, R. G. *Příručka diplomata*. Praha: SLON, 2003, s. 121–166.

[465] Proto je činnost na tomto fóru pojímána též jako parlamentní diplomacie (viz kapitolu 2, pozn. 45).

Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, která se v mezinárodní bezpečnostní organizaci transformovala v roce 1995 z Konference o bezpečnosti a spolupráce v Evropě. Stejnou transformací z Dohody o černomořské ekonomické spolupráci (1992) se v roce 1998 ustavila Organizace pro černomořskou ekonomickou spolupráci. Významný, byť neúspěšný byl v tomto směru z historie i pokus českého krále Jiřího z Poděbrad z počátku 60. let 15. století svolat kongres křesťanských panovníků s cílem ustavit jako bezpečnostní a kooperativní strukturu křesťanskou mírovou unii.

Na rozdíl od *ad hoc* sjednávaných konferencí a kongresů se mezinárodní organizace vyznačují velkou intenzitou svých jednání a pravidelností jejich konání. Vedle vlastních programových dokumentů jsou pro jednání důležitá pravidla obsažená v jejich jednacích řádech. Vzhledem k významu OSN se mezinárodní organizace většinou jako svého vzoru drží *jednacího řádu OSN*.[466]

Obecný **model konference a jednacího řádu** je zpravidla následující:

V případě jednorázových konferencí se **jednací řád** projednává v rámci příprav a schvaluje se pak na začátku konference. V tomto případě i u jednání mezinárodních organizací se na začátku schvaluje předem navržený program s obsahem jednání i procedurální záležitosti. Obvykle tyto záležitosti k projednání připravuje sekretariát konference.

V souladu s jednacím řádem musí být i složení delegací. Každá **delegace** musí být vybavena zmocněním o svém pověření vysílající stranou. Též je možné, aby se tak stalo notifikací příslušného ministerstva zahraničních věcí sekretariátu konference.

Sekretariát konference se podílí jak na průběhu bezprostředních příprav, tak na průběhu jednání. Má funkci věcnou a organizační. Z věcných záležitostí je jeho úkolem příprava materiálů pro jednání či zpracovávání závěrečných dokumentů. Zajišťuje též tlumočnický servis atd.

Další součástí konference jsou **funkcionáři**. Konferenci předsedá zvolený předseda, dále pak jeden či více místopředsedů a případně i zpravodaj. V případě pravidelně se opakujících jednání může dojít k předem připravené dohodě o rotaci. Například v Radě bezpečnosti se předsedové mění každý měsíc. U jednorázových konferencí je předsedou zpravidla volen představitel hostitelské země. Předsedající má ve své kompetenci jak oblast řídící, tak i procedurální. V rámci toho musí být schopen vést jednání

[466] Na základě Charty OSN mají svůj jednací řád jednotlivé orgány OSN, tj. Valné shromáždění, Rada bezpečnosti, Hospodářská a sociální rada a Poručenská rada. Jednací řád VS OSN dostupný na: http://www.un.org/en/ga/about/ropga/index.shtml. Jednací řád RB dostupný na: http://www.un.org/Docs/sc/scrules.htm.

tak, aby vedlo k dosažení daného cíle, zahajuje a ukončuje jednání, dává hlasovat, uděluje či odebírá slovo jednajícím stranám.

Z dalších záležitostí jednací řád stanovuje **pracovní jazyky jednání a oficiální jazyky**, v nichž se vydávají dokumenty (například v OSN viz podkapitolu 9.2). Dále jednací řád upravuje způsob podávání návrhů a hlasování.

Zasedací pořádek na konferencích je zpravidla dán na základě abecedy. U jednání OSN v New Yorku například podle anglické, na zasedáních orgánů OSN v Ženevě pak podle francouzské abecedy (viz též podkapitolu 11.2).

Identifikace delegátů se děje tím způsobem, že jmenovkami se označují na oděvu samotní delegáti a pak jsou označena jmenovkami či názvy zemí, které zastupují, i místa, která jsou jim na základě výše uvedeného pořadí přidělena.

V jednacím řádu jsou obsažena i **práva jednotlivých delegací**. Konkrétně právo vystoupit v diskuzi, mít dotaz, právo na odpověď, právo na faktickou poznámku, možnost podávat procedurální návrhy.

Výsledky jednání konferencí jsou **závěrečné dokumenty** (rezoluce, závěrečný akt, deklarace atd.), případně i závěrečné shrnutí předsedajícím.[467]

Řada konferencí a vůbec mezinárodních jednání v současnosti nabyla pravidelného rázu. To se týká především mezinárodních organizací, které mají pravidelné intervaly svých zasedání. Příkladem může být OSN, zasedání jehož Valného shromáždění vlastně probíhají permanentně v ročních cyklech. Každé nové zasedání, které je číslováno, začíná návazně na předchozí na podzim každého roku vždy s nově zvoleným předsedou.[468] Zahajovacího jednání se zúčastňuje řada nejvyšších představitelů členských států.

Svým způsobem je pravidelnost jednání i ve vztazích mezi státy zakotvená v různých aliančních smlouvách anebo ve smlouvách bilaterálního charakteru, které obsahují závazek setkávání představitelů smluvních stran na různé úrovni. V prvním případě lze příkladně uvést závazek signatářů Organizačního paktu Malé dohody z roku 1933, kde byla mj. ustavena tzv. Stálá rada se závazkem scházet se minimálně třikrát ročně.[469] Ve druhém případě lze uvést československo-německou přátelskou smlouvu z roku 1992, zakotvující v čl. 11 „pravidelné konzultace na různých úrovních

[467] Podrobněji viz CHATTERJEE, CH. *International Law and Diplomacy.* London: Routledge, 2007; FELTHAM, *Příručka diplomata*, s. 186–195 a celkově pak KAUFMANN, J. *Conference Diplomacy. An introductory Analysis.* London: Macmillan Presss, 1996; WALKER, R. A. *Multilateral Conferences. Purposeful International Negotiation* Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2004.

[468] Pro období zasedání 57. VS (2002–2003) jím byl poprvé za ČR předchozí ministr zahraničních věcí Jan Kavan.

[469] VESELÝ, Z. (ed.). *Dějiny českého státu v dokumentech.* 3. vyd. Praha: Professional Publishing, 2012, s. 558.

s cílem zabezpečení dalšího rozvoje a prohloubení svých dvoustranných vztahů a koordinace stanovisek k mezinárodním otázkám".[470] Na úrovni předsedů vlád se mají konzultace konat nejméně jednou za rok. Je pochopitelné, že při mnohosti styků jsou tyto závazky velmi náročné. Proto se využívá k uvedeným setkáním zejména na nejvyšší úrovni i jiných příležitostí. Například při zahájení nového zasedání VS OSN. E. Beneš v rámci Malé dohody využíval k jednáním se svými partnery z Jugoslávie a Rumunska prostor v rámci Společnosti národů v Ženevě. Vrcholní představitelé členských zemí EU mohou pro svá bilaterální setkání využít pravidelných jednání Evropské rady.

12.2 MEZINÁRODNÍ VYJEDNÁVÁNÍ

Jak bylo uvedeno výše, **vyjednávání** je jednou ze složek triády úkolů diplomata (vyjednávat – chránit – pozorovat). Vyjednávání je tak všeobecně považováno za jádro diplomacie, **za nejvyšší formu diplomatické komunikace**, je jedním z jejích hlavních pilířů. K problematice vyjednávání, které je nepostradatelnou a doslova každodenní činností ve všech oblastech života společnosti, byla vydána celá řada nejrůznějších publikací, nejčastěji s návody na úspěšné jednání v jednotlivých profesních činnostech.[471] Jedna z řady definicí, obsažená v publikaci patřící mezi ty kvalitní, říká, že je to „forma komunikace vedená tak, aby umožnila dosáhnout dohody při jednáních, při nichž obě strany mají nejen společné, ale i rozdílné zájmy".[472]

Vyjednávání však nemusí být složité, jen když zúčastněné strany mají rozdílné zájmy, ale i když je mají společné, protože se mohou lišit v názorech a postupech na to, jak jich dosáhnout. Například v éře americko-sovětských odzbrojovacích jednání bylo sice společnou snahou dosáhnout snížení jaderných zbrojních arzenálů, ale každá strana měla rozdílné názory o tom, jak a v jaké struktuře je má ta která strana snížit.

Hlavním motivem vyjednávání je potřeba získat něco, co nelze získat jinak, v případě mezinárodních vztahů donucením či válkou. Vyjednávání není jednorázovou akcí, ale procesem, který obsahuje níže uvedené složky a strukturu.

[470] VESELÝ, Z. (ed.). *Dějiny českého státu v dokumentech.* 3. vyd. Praha: Professional Publishing, 2012, s. 761.

[471] Z těch, které se z pera českých a slovenských autorů vztahují k mezinárodnímu jednání na obchodním a diplomatickém poli, lze uvést například: ZAMYKALOVÁ, M. *Mezinárodní obchodní jednání.* Praha: Professional Publishing, 2003; VRŠANSKÝ, P. *Základy diplomatickej komunikácie.* Bratislava: Iura Edition, 2004.

[472] FISHER, R.; URY, W.; PATTON, B. *Dohoda jistá: zásady úspěšného vyjednávání.* Praha: Management Press, 1994, s. 7.

Principy vyjednávání

Vyjednávání v sobě zahrnuje *interakci* a *vzájemnou závislost* mezi aktéry, z nichž každý prosazuje své zájmy. Paradoxně se stávají ve vztahu k sobě jak partnery, tak zároveň i rivaly, a vytvářejí tak „protikladné partnerství". Smysl má jen takové vyjednávání, které skončí výsledkem uspokojujícím všechny zúčastněné strany. Základním pravidlem je, že **žádná strana nesmí mít pocit, že ona prohrála ve prospěch druhé, naopak všichni se musí považovat za vítěze.** Podle autorů publikace *Force and Statecraft* je nutno se v zájmu úspěšného vyjednávání držet následujících zásad:[473]

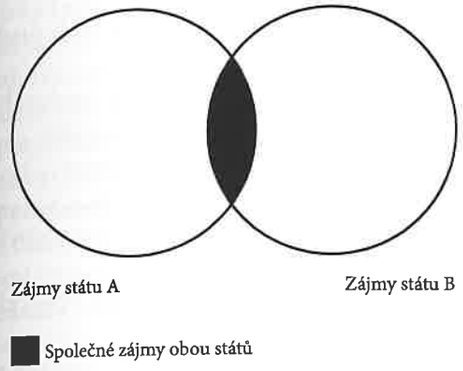
1. *Společně sdílený zájem na dosažení dohody.* Všechny zúčastněné strany (ať už na bilaterální nebo multilaterální úrovni) musí být zajedno v tom, že sdílejí společný problém, shodnout se, že tento není neřešitelný a připustit i požadavky a stanoviska druhé strany v hledání jeho diplomatického řešení.
2. *Schopnost zjistit a určit body rezistence na jedné i druhé straně*, tj. hranici požadavků, od kterých žádná z jednajících stran v žádném případě nehodlá ustoupit.
3. Sdílené zájmy a cíle zúčastněných stran jsou nejlépe patrné v prostoru mezi jejich body rezistence, který je možno označit jako *pásmo dohody (settlement range)*. Je to oblast, kde se možnosti shody ukazují nejvíce zřejmé a kde vyjednavači usilují o nějaký stupeň sblížení svých zájmů ve snaze dospět k dohodě s druhou stranou. Nalezení tohoto pásma je snazší v rámci bilaterálního než multilaterálního vyjednávání, kde je celá řada rozdílných zájmů a přístupů k řešení. Možnosti pro dohodu se mohou zvýšit i tím, jestliže jedna ze stran umožní druhé řešení jiného problému, a uplatňuje tak postup vázání a propojování problémů *(linkage)*.
4. K zajištění úspěšnosti vyjednávání je též nutná existence *vzájemných výhod*. Sdílené zájmy a cíle jsou výrazem toho, že zúčastněné strany věří, že dohoda bude sloužit jejich vlastním zájmům a přinese jim všem nějakou výhodu, kterou si není žádná z nich schopna zajistit sama nebo jen s rizikem či za nepřípustnou cenu. Už F. de Callières v této souvislosti poukazoval na to, že smlouvy, které neobsahují žádné vzájemné výhody, nemají dlouhého trvání.[474]
5. Nezbytným faktorem pro úspěšné vyjednávání je osoba *zkušeného vyjednavače*, který výše uvedené zásady realizuje.

[473] LAUREN, P. G.; CRAIG, G. A.; GEORGE, A. L. *Force and Statecraft. Diplomatic Challenges of Our Time.* 4th Edition. New York – Oxford: Oxford University Press, 2007, s. 154–157.
[474] BERRIDGE, G. R. (ed.). *Diplomatic Classics. Selected Texts from Commynes to Vattel.* Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2004, s. 143.

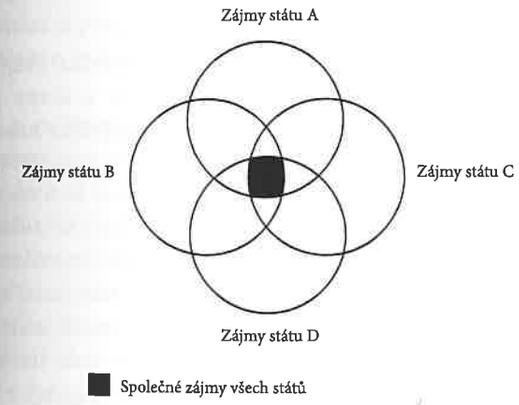

Vyjednávání má naději na úspěch podle toho, zda a v jakém rozsahu existuje pole společně sdílených zájmů. Názorně to ukazují následující schémata:

Bilaterální vyjednávání

Multilaterální vyjednávání

Při multilaterálním vyjednávání nemusí být rozsah sdílených zájmů zúčastněných stran stejný. Může se stát, že státy A a B mají tento prostor společně větší, než s nimi či jedním z nich má stát C. Úspěch vyjednávání pak záleží na tom, zda dojde k modifikaci zájmů a požadavků, aby došlo ke všeobecné shodě. Příkladem, kdy k dohodě nedošlo, může být osud mírové smlouvy s Japonskem po 2. světové válce. Smlouva byla v roce

1951 v San Francisku uzavřena a podepsána z velmocí protihitlerovské koalice jen západními státy. Nikoliv Sovětským svazem (a také jeho satelity Československem a Polskem), který do smlouvy neprosadil výslovné přiřčení mu Kuril a zbývající části Sachalinu.

Klasifikace vyjednávání

Podle R. P. Barstona lze vyjednávání podle jeho druhů a předmětu jednání klasifikovat následovně:[475]

1. *politické* (návrhy rezolucí, kulturní dohody, změny hranic, výměna válečných zajatců, navázání diplomatických styků…),
2. *rozvojové* (půjčky, finanční projekty, zadluženost…),
3. *smluvní* (prodej a nákup ropy, zemního plynu…),
4. *ekonomické* (obchodní dohody, tarify, antidumpingová agenda, sankce…),
5. *bezpečnostní* (tranzit, nákup zbraní, společný vývoj zbraní, kontrola zbrojení…),
6. *regulační* (dohody proti používání žoldáků, mořské právo, vzdušné služby, lodní doprava, narkotika…),
7. *administrativní* (vstupní/výstupní víza, koupě půdy či budov pro ambasádu, dohoda o zrušení vízové povinnosti…).

Struktura vyjednávacího procesu

Vyjednávací proces je strukturován do několika etap: etapa přípravných rozhovorů, etapa formulace principů a etapa podrobných jednání.[476] Podrobnější členění v podobě základního modelu podává R. P. Barston:[477]

1. ***Přípravná fáze*** zahrnuje:
   - přípravu národní pozice,
   - dohodu o místě konání,
   - schválení návrhu programu jednání,
   - úroveň, na níž budou jednání vedena.
2. ***Úvodní (procedurální) fáze*** zahrnuje:
   - potvrzení pověřovacích listin zúčastněných stran,

[475] BARSTON, R. P. *Modern Diplomacy*. 3rd Edition. Harlow: Person Education Ltd. 2006, s. 51.

[476] S odvoláním na I. W. Zartmana a M. Bermana uvádí BERRIDGE, G. R. *Diplomacy. Theory and Practice*. 2nd Edition. Basingstoke – New York: Palgrave 2002, s. 27. Přehled členění spolu s dalším rozborem problematiky viz též PETERKOVÁ, J. Úvod do mezinárodního vyjednávání a komunikace. *Mezinárodní vztahy*, 2004, č. 2, s. 49–65.

[477] BARSTON, R. P. *Modern Diplomacy*. 3rd Edition. Harlow: Person Education Ltd. 2006, s. 53–54.

   - opětné potvrzení účelu a funkce rozhovorů (tj. zda se jedná o neoficiální či přípravné diskuze, oficiální rozhovory nebo zda a kde se počítá s následnými rozhovory),
   - pracovní dokumentaci,
   - pracovní postupy:
     - přestávka (pokud se s ní počítá),
     - jednací jazyk,
     - procedurální pravidla,
     - dohoda o tom, jaký text (pokud nějaký je) bude použit jako základ pro jednání,
     - zda má být pořizován záznam jednání.
3. ***Úvodní (podstatná) fáze*** obsahuje:
   - schválení či doplnění nebo změnu programu jednání,
   - představení výchozí pozice.
4. ***Vlastní jednání*** se týká:
   - zjištění odlišných stanovisek,
   - vytváření prostoru pro dohodu.
5. ***Odklad vyjednávání na pozdější kola rozhovorů*** (je-li to určené).
6. ***Dosažení rámcové dohody.***
7. ***Právní doladění textu a zapracování zbývajících navržených změn.***
8. ***Parafování či podpis definitivní dohody.***
9. ***Prohlášení o jednání či komuniké.***

Příprava a počáteční fáze mohou trvat několik let. Jednak dlouho může trvat projevení vůle stran k jednání. V případě řešení konfliktu k tomu může dojít až buď s ohledem na všeobecné válečné vyčerpání anebo na základě toho, že druhá strana již nemá sil k pokračování v konfliktu. A jednak problémem může být i zastoupení zúčastněných stran. Již výše byl uveden příklad, kdy na jednáních o ukončení Vietnamské války Jižní Vietnam odmítal účast Fronty národního osvobození Jižního Vietnamu. Někdy může celá akce na počátku i skončit. Příkladem může být summit čtyř velmocí v Paříži v květnu 1960. V Paříži již byli na pozvání francouzského prezidenta de Gaulla nejvyšší představitelé Sovětského svazu, Velké Británie i USA. Krátce před zahájením summitu však sovětský vůdce N. S. Chruščov, nespokojený s postojem amerického prezidenta k incidentu s letadlem U2, z Paříže odjel s tím, aby se jednání odložilo.

Několik let může trvat i samotný proces vyjednávání ve všech svých fázích. Jednání o Vestfálský mír začala v roce 1644 a trvala čtyři roky. Výše uvedená jednání o ukončení Vietnamské války trvala od roku 1968 do počátku roku 1973. Přímo učebnicovým příkladem může být Konference

o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, pro niž a její agendu se ujal symptomatický termín *helsinský proces*. Začala v Helsinkách první etapou již v roce 1973, o dva roky na summitu tamtéž přijala svůj hlavní dokument *(Závěrečný akt)* a pak pokračovala dalšími koly v podobě tzv. následných schůzek, až se nakonec přeměnila v mezinárodní organizaci (OBSE).

Důležitou roli hraje výběr **místa.** K zajištění odpovídajících pracovních podmínek pro zúčastněné strany (ubytování, servis atd.) je nutný též jejich pocit, že zvolené místo nefavorizuje druhou stranu. Tak se buď za místa k jednání volí střídavě města (nejlépe hlavní) zúčastněných stran, nebo se jedná – a to velmi často – v místech třetí strany či státu, které obecně požívají mezinárodní důvěry či jsou schopny zajistit služby a bezpečnost. Řada měst jako Ženeva, Vídeň, Paříž či Helsinky se v tomto ohledu stala již všeobecně zažitým pojmem. Některá místa ovšem pro některé jiné státy a jejich veřejnost mohou mít spíše negativní nádech. Pokud jde o historické reminiscence, tak například Mnichov u Čechů a Slováků či Trianon u Maďarů. Někdy je při počátečním úsilí o ukončení konfliktu za místo jednání – ba přímo vyjednávání – zvoleno stykové území mezi bojujícími stranami jako například Pchamnundžom v Korejské válce. Někdy jsou z důvodu bezpečnosti volena i kuriózní místa. Například mír v Tylži z roku 1807 ruský car Alexandr I. a Napoleon dojednávali na voru na řece Němen.

Pokud jde o stanovení termínu, důležitým faktorem je načasování neboli **temporizace** (angl. timing). Je to snaha jedné ze stran načasovat jednání tak, aby pro ni bylo výhodné. Vedle obecně politických dispozic a zájmů zde hraje roli i vliv kulturní podmíněnosti. Tak u některých státníků může být tato agenda dávána do souladu s termíny voleb v jejich zemích, vlivem tisku a veřejného mínění. Tam, kde tyto faktory nemají vliv na stabilitu režimu, zase může být určující zdravotní stav vůdce či diktátora. Temporizace se týká nejen začátku, délky či konce jednání, ale toho, ve vhodný okamžik do jednání vnést nové návrhy či změnit vyjednávací styl. Za mistra temporizace je pokládán kníže Metternich, kterému je přisuzováno i autorství tohoto termínu.

Z řady dalších aspektů vyjednávacího procesu je nutno též zmínit **úroveň zastoupení**. Jak bylo již uvedeno, záleží na mandátu vyjednavače (viz kapitolu 8). Úroveň zastoupení záleží na povaze problému a fázi, v níž je projednáván. Typickým příkladem může být proces sjednávání mezinárodních smluv (viz podkapitolu 10.2). Základním předpokladem k započetí procesu vyjednávání musí být nejvyšší politická vůle, vyjádřená výměnou stanovisek mezi státníky, ať už jimi samými, či příslušně pověřenými orgány či činiteli. Poté na základě svých mandátů se svých rolí ujímají vyjednavači. Vyjednávání může být úspěšně ukončeno na dvou

úrovních. Buď na úrovni samotných vyjednavačů, kteří k tomu mají mandát. Příkladem může být například uzavření čtyřstranné dohody o Berlíně z roku 1971, podepsané velvyslanci Francie, Sovětského svazu, USA a Velké Británie. Anebo na úrovni nejvyšších představitelů, kteří pak sjednané smlouvy slavnostně podepíší. Někdy mohou smlouvy být podepsány jen předběžně (parafovány) a pak definitivně podepsány, jako tomu bylo v případě Daytonských dohod o Bosně a Hercegovině (viz podkapitolu 10.2.4).

Do vyjednávání se vedle přímo zúčastněných stran může zapojit i **třetí strana,** a to několika následujícími způsoby:

Může na požádání zúčastněných stran poskytnout tzv. ***dobré služby*** *(good offices)*. Rozumí se jimi diplomatická aktivita s cílem napomoci vůbec navázání kontaktů mezi stranami konfliktu či sporu k usnadnění a umožnění komunikace. Poskytující strana není přímým účastníkem vyjednávání a je v pozici neutrálního faktoru požívajícího důvěry obou stran, své služby poskytuje i diskrétně. Příkladem v tomto směru mohou být dobré služby Švýcarska, kterými přispělo k ukončení alžírské války (Évianské dohody 1962), angažovanost sovětské diplomacie vedoucí k dočasnému mírovému urovnání konfliktu mezi Indií a Pákistánem o území Kašmíru (Taškentská deklarace 1966), úsilí generálního tajemníka OSN K. Waldheima o osvobození amerických diplomatických a konzulárních pracovníků v Teheránu (1980) či nabídka Norska ke konání tajných jednání mezi Izraelci a Palestinci ústící pak v dohodu o zásadách palestinské autonomie (Dohoda z Oslo 1993).[478]

Zúčastněné strany mohou požádat *třetí stranu o* ***zprostředkování*** *(mediaci)*. Podle G. F. Berridge při mediaci hraje na rozdíl od dobrých služeb zprostředkovatel aktivní roli.[479] I tentokrát se musí jednat o stranu, která je ve vztahu k zúčastněným stranám ohledně problému mezi nimi neutrální a požívající jejich důvěry. Na rozdíl od dobrých služeb se svým způsobem stává další stranou jednání. Poskytuje své území, její zástupci se účastní jednání a mohou překládat návrhy řešení.

Příkladem mediace mohou být v tomto směru aktivity papežských či benátských diplomatů na jednáních o Vestfálský mír.[480] Z nejnovějšího období

[478] S palestinskými zástupci nejdříve jednali z vlastní iniciativy dva izraelští akademici, izraelská diplomacie se zapojila až následně.

[479] Mezi aktivní úlohou zprostředkovatele u mediace a pasivní úlohou při dobrých službách leží někde uprostřed „smiřování" (konciliace). Stejná jako konciliace je též arbitráž, ovšem s tím rozdílem, že učiněná doporučení jsou pro zúčastněné strany závazná. Srov. BERRIDGE, G. R. *Diplomacy. Theory and Practice*. 2nd Edition. Basingstoke – New York: Palgrave 2002, s. 188.V současné diplomatické praxi se však již od tak striktního rozlišování upustilo. Někdy je totiž těžké přesně postihnout, o jaký druh aktivity třetí strany se jedná.

[480] HILL, D. J. *A History of Diplomacy in the International Development of Europe. II.* London: Longmans, Green & Co. 1914, s. 597.

diplomacie lze za výsledky úspěšné mediace uvést dohody z Camp Davidu uzavřené mezi egyptským prezidentem A. Sadatem a izraelským premiérem M. Beginem za zprostředkování amerického prezidenta J. Cartera. Podobně i výše uvedené Daytonské dohody, zprostředkované dalším americkým prezidentem W. Clintonem.

V roli zprostředkovatele nemusí vystupovat vždy jen jedna strana, ale i stran více. V tomto případě hovoříme o *mnohostranném zprostředkování*. Příkladem toho může být tzv. kontaktní skupina pro Bosnu a Hercegovinu, ustavená v roce 1994 a obnovená opět v souvislosti s kosovskou krizí v roce 1999. Jejími členy byly Francie, Německo, Rusko, Spojené státy a Velká Británie.

Zprostředkovateli mohou být jak státní představitelé či mezinárodní organizace, ale stejně tak i soukromé osoby (viz kapitolu 8) či nevládní a nestátní organizace a instituce.V anglosaské diplomacii se pro tyto dva druhy diplomatických aktivit používají označení *track one* a *track two* (viz kapitolu 2).

Někdy však může nastat situace, kdy zprostředkovatel své řešení oběma stranám vnutí na základě svého dominantního a autoritativního postavení nad nimi a jeho rozhodnutí nabývá závazné, arbitrážní a ultimativní podoby. Příkladem může být z období starověku uzavření hraniční smlouvy mezi sumerskými městy Lagaš a Umma z roku 2600 př. n. l. za uvedené podoby zprostředkování krále sousedního státu Kiš. Ve středověku byl v tomto ohledu nespornou autoritou papež. Z dějin diplomacie bezprostředně po 2. světové válce je znám Stalinův apel, aby Československo a Polsko odložily své hraniční spory a neprodleně uzavřely spojeneckou smlouvu.

Ne vždy také musí být nabídka mediace úspěšná a může být přímo či nepřímo odmítnuta. Prvním způsobem, který je v diplomacii zřídkavý, se zachovala britská premiérka M. Thatcherová vůči nabídce generálního tajemníka OSN J. Péreze de Cuellar po britsko-argentinské válce o Falklandy v roce 1982.

Strany sporu mohou do svého jednání zapojit třetí stranu i na úrovni *vyšetřovací komise, smírčího (konciliačního) a rozhodčího (arbitrážního) řízení*. Z dějin diplomacie jsou v tomto ohledu známy Lyttonova komise (1931–1932), Runcimanova mise (1938) či vídeňské arbitráže z let 1938 a 1940. Řada těchto a dalších možností, institucí a procedur je pak upravena v rámci mezinárodního práva.[481]

[481] Konkrétně a přehledně viz například ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 516 an.; DAVID, V.; SLADKÝ, P.; ZBOŘIL, F. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. Praha: Leges, 2008, s. 341 an.

Na využití výše uvedených forem a způsobů vyjednávání apeluje v souvislosti s pokojným řešením sporů čl. 33 Charty OSN (Příloha II).

Faktory ovlivňující vyjednávání

Vyjednávání je odvislé od několika faktorů. Předně od toho, jaké *obecné hodnoty* jednající strana sdílí vůči vztahům k ostatním státům, což je odvozeno od povahy politického režimu v dané zemi. Dále to mohou být faktory jako *velikost a význam země* v mezinárodních vztazích počítaje v to její polohu, počet obyvatel, ekonomickou a vojenskou potenci. Je zřejmé, že nátlakové styly jednání asi nebude uplatňovat malá země vůči velmoci, naopak to možné a časté je. Dále to jsou *okolnosti mezinárodní situace*, které daný stát vedou k tomu, jak se chovat vůči jinému státu. Příkladem může být situace, kdy velký stát A má třeba řešit územní problém s malým státem B a mohl by uplatnit silácké a nátlakové metody. Avšak vystříhá se toho, pokud tento stát B má svou územní integritu a vůbec svoji existenci pojištěnu spojeneckou smlouvou s jinou mocností či státy. Pokud se přesto stát A rozhodne k tvrdému postupu proti státu B, činí tak s rizikem zásahu jiných či s vědomím, že ostatní státy na pomoc státu B nepřijdou. Konkrétně to lze vztáhnout na osud Československa v době mnichovské krize v roce 1938.

Vyjednávací pozice

Při vyjednávání mezi zúčastněnými stranami záleží na jejich vyjednávací pozici, která může být dána, jak bylo uvedeno výše, jinými okolnostmi, než je samo vlastní vyjednávání. Z toho lze odvodit i výchozí postavení jednotlivých stran. Protože i když vycházíme z předpokladu, že v diplomacii jsou si zúčastněné strany rovny, ve skutečnosti se mnohdy jedná jen o rovnost formální. O mnohem příznivější výsledky pro sebe bude usilovat dominantní strana oproti straně submisivní a bude k tomu mít i odpovídající pozici.

Vyjednávací pozice tak může být *symetrická* a *asymetrická*. Příkladem symetrické vyjednávací pozice může být vyjednávání o Vestfálský mír. Bylo to několik let trvající vyjednávání mezi dvěma víceméně stejně potentními stranami, jak o tom svědčil i závěr války, kdy ani jedna z bojujících koalic (švédsko-francouzská a proti ní císařsko-ligistická) neměly na bojištích tak rozhodující převahu, že by válka na bojištích skončila drtivou porážkou jedné či druhé koalice. Proto také válka v podobě Vestfálského míru skončila v podstatě kompromisem.

Symetrická vyjednávací pozice je v současnosti v souvislosti s prosazováním demokratických principů v mezinárodních vztazích uznávaná jako jediná přípustná. Nelze si představit například některou z mezinárodních

organizací, která by ve svých základních dokumentech tuto pozici popírala tím, že by nepřipouštěla rovnost svých členských subjektů.

Za příklad *asymetrické vyjednávací pozice* může sloužit vyjednávání spojené s ukončením 1. světové války. Císařské Německo a jeho spojenci nebyli schopni na konci války náležitých vojenských výsledků, a to vedlo k jejich kapitulaci a podpisu mírových smluv, které jim byly Dohodou nadiktovány. Na Pařížské mírové konferenci poražená strana mohla vyjednáváním jen víceméně kosmeticky minimalizovat rozhodnutí vítězů. Stejně tak asymetrickou vyjednávací pozici mělo nacistické Německo a jeho satelité a spojenci, pokud šlo o podmínky kapitulace a následné mírové smlouvy, které byly nakonec z důvodů, které zde nejsou předmětem rozboru, uzavřeny jen se satelity Německa.

V bilaterálním vyjednávání lze asymetrickou vyjednávací pozici dokumentovat při jednání československého prezidenta E. Háchy a ministra zahraničních věcí F. Chvalkovského s nejvyššími činiteli nacistického Německa v noci ze 14. na 15. března 1939, kdy v podstatě Hitler československé straně oznámil následnou okupaci zbytku Československa a vynutil si v podobě společného protokolu souhlas jeho nejvyšších představitelů. Podobně tomu bylo i při jednání československé stranické a vládní delegace v srpnu 1968 s nejvyššími sovětskými činiteli. Předchozí zatčení a internace některých vrcholných československých představitelů a hrozba dalších zásahů sovětských jednotek okupujících Československo proti domácímu obyvatelstvu byly účinným nátlakem na československé představitele, aby až na jednu výjimku podepsali tzv. Moskevský protokol, jímž začala likvidace Pražského jara.

Strategie vyjednávání

K vyjednávání lze zvolit jednu z následujících strategií:

Kompetitivní strategie

Tato strategie vychází ze snahy zúčastněné strany být za každou cenu vítězem. Pokud je tato strategie na základě nátlaku, vynucených ústupků i výhrůžek úspěšná, je jejím výsledkem asymetrická dohoda, která nebude mít dlouhého trvání. Pokud stejný přístup zvolí i druhá strana, k uzavření dohody vůbec nedojde.

Kooperativní strategie

Tato strategie je založena na tom, že zúčastněné strany jsou si vědomy toho, že dosažení dohody je možné jen na základě vzájemných ústupků a spolupráce. Za vítěze se tedy musely považovat všechny strany účastné jednání. Pokud přece jen nešlo všechny zájmy a požadavky sladit, řešením bylo poskytnutí

výjimek. Tímto způsobem bylo například v rámci EU nedávno dosaženo ratifikace Lisabonské smlouvy ze strany Velké Británie, Polska a ČR.

Styly vyjednávání

Styly vyjednávání lze rozdělit na dva základní, a to poziční a principiální.[482]

Poziční styl vyjednávání

Je to nejběžnější způsob vyjednávání založený na tom, že každá strana zaujímá určitou pozici, která druhé straně naznačuje, o co té první jde. Úspěch jednání je závislý na tom, jak daná strana dokáže zaujímat a měnit pozice k dosažení svého cíle. Slabinou tohoto stylu však je, že nemusí vést k rozumné dohodě. Nemusí být ani efektivní. Zaujímání extrémních pozic a malou ochotu k ústupkům může totiž praktikovat i druhá strana a jednání, pokud vůbec neskončí pro vzájemnou neústupnost neúspěšně, je tak z hlediska času i úsilí velmi náročné. Pokud se však tímto jedna strana vůči druhé prosadí, může to vést pro budoucnost k ohrožení vztahů. Nevýhody pozičního vyjednávání jsou tím větší, čím větší je počet zúčastněných stran. Proto je na takových fórech, jako je OSN, takový styl nepoužitelný.

Poziční styl vyjednávání lze ještě rozčlenit na *měkký* a *tvrdý*.

Měkký styl vyjednávání lze v rámci mezinárodních vztahů uplatnit v takových situacích, kdy spolu jednají státy mající dlouhodobě nekonfliktní, přátelské a společné zájmy a jsou vedeny snahou o dohodu. Snaha o dohodu převažuje nad zisky z této dohody. Tento styl lze uplatnit, když je reciproční.

Tvrdý styl vyjednávání je uplatňován tou jednající stranou, pro niž je jediným cílem vítězství, k čemuž využívá nátlaku, výhrůžek bez ochoty poskytnout druhé straně jakékoli či podstatné ústupky. Příkladem může být jednání o reparacích Německa po 1. světové válce. Spojenci nejdříve stanovili reparace ve výši 226 miliard zlatých marek. Když Německo tuto výši odmítlo, spojenci okupovali i část pravobřežního Porýní. Pak tzv. Londýnským ultimátem v roce 1921 poněkud slevili a konečnou výši reparací stanovili ve výši 132 miliard zlatých marek pod pohrůžkou, že pokud Německo nepřijme, bude okupováno celé Porýní. Svou povahou sem patří i již výše uvedená jednání mezi Hitlerem a Háchou a československými a sovětskými představiteli o Moskevském protokolu.

Při střetu obou stylů samozřejmě vítězí ten tvrdý.

Oba styly lze střídat, konkrétně od tvrdého lze přejít k měkkému či v zájmu dohody být k této změně donucen. Příkladně to lze dokumentovat

[482] Podle FISHER, R.; URY, W.; PATTON, B. *Dohoda jistá: zásady úspěšného vyjednávání.* Praha: Management Press, 1994, s. 14 an.

na průběhu československo-sovětských jednání z počátku roku 1990 o uzavření dohody o odchodu sovětských okupačních vojsk z Československa. Svědectví o tom podal přímý účastník těchto jednání, historik a diplomat J. Šedivý, který vyšel ze zkušenosti, kterou popisoval ve svých pamětech americký státní tajemník J. Byrnes se sovětským ministrem zahraničních věcí V. M. Molotovem.[483] V první fázi jednání si sovětská strana chtěla výhružkami a nátlakem vynutit uzavření nové smlouvy o dalším pobytu sovětských vojsk. Až po neústupnosti československé strany v další fázi přistoupila na to, že bude jednat o odchodu svých jednotek, což systémem „něco za něco" ovšem brzdila svými nároky v majetkoprávních záležitostech. Až odsunutí této agendy na další jednání otevřelo cestu ke třetí a finální etapě, která již po věcném a realistickém vyjednávání dospěla k uzavření dohody o odchodu sovětských jednotek z československého území do poloviny roku 1991, což také bylo naplněno.[484]

Principiální styl vyjednávání

Tento styl je považován v současnosti za jeden z nejpopulárnějších. Vychází z následujících čtyř postulátů:

1. Oddělit *lidi* od problému, zúčastěné strany by se měly považovat za jeden tým, který usiluje vyřešit společnými silami problém.
2. Je potřeba překonat zaujaté pozice, protože ty mohou zatemňovat skutečné *zájmy*, s nimiž zúčastněná strana přichází na jednání. Proto je třeba zaměřit se ne na pozice, ale na zájmy.
3. K tomu, aby bylo možno dosáhnout dohody, je třeba mít několik vzájemně výhodných *alternativ* řešení problému, z nichž je pak jednu možno použít.
4. Výsledek by měl vycházet ze společně stanovených *kritérií*, která budou objektivní a nebudou budit dojem, že jsou výhodná jen pro jednu stranu.

V literatuře je popsána celá řada dalších variant postupů a doporučení, které by měly vést k úspěšnému výsledku vyjednávání. Jedním z nich, který se vztahuje k tomu, zda vůbec riziko vyjednávání podstoupit, je tzv. BATNA, což je zkratka pro postup nazývaný *Nejlepší alternativa k vyjednávané dohodě (Best Alternative To a Negotiated Agreement)*. Jeho podstatou je uvědomit si, jaká a zda je alternativa, pokud dohoda nebude sjednána a pokud ano, zda jí bude dosaženo lepších výsledků, než kdyby uzavřena

[483] ŠEDIVÝ, J. Historik v současné zahraniční politice. In *Mezinárodní politika*, 2004, č. 4, s. 31–33.
[484] Podrobněji k průběhu jednání viz ŠEDIVÝ, J. *Velvyslancem u Eiffelovy věže 1990–1994. Praha – Paříž v zahraniční politice*. Praha: Mladá fronta 2008, s. 17 an.

nebyla. Příslušná strana si tak musí zvážit, čeho musí dosáhnout, aby pro ni byla výhodná. Tím je pak určena i motivace k jejímu uzavření.

Pružného přístupu využívá vyjednávací postup ve stylu *jiujitsu*. Uplatňuje se v situaci, kdy jedna strana jednání uplatňuje tvrdý poziční styl vyjednávání. Druhá strana nemá v tomto případě podobný přístup opětovat, ale obratně a trpělivě manévrovat a odhalovat nemožnost přijetí návrhů jedné strany bez toho, že by tato nerespektovala návrhy druhé strany.

Další postup označovaný jako *salámová taktika* vychází z postulátu nepředkládat své návrhy najednou, ale postupně. Stejně tak se nelze zavazovat k ústupkům, pokud nejsou známy všechny požadavky druhé strany. A pokud budou učiněny a objeví se nové požadavky druhé strany, je možno poskytnuté ústupky stáhnout s tím, že novými požadavky nastala nová situace a jednání se musí vrátit na počátek.[485]

V praxi mezinárodního vyjednávání jak na bilaterální úrovni, tak zejména na multilaterální úrovni je též uplatňována *metoda jednoho textu*. Ta počítá s účastí třetí strany jako zprostředkovatele, která v případě, že se jednající strany nemohou dohodnout, připraví vlastní text dohody, který dá ostatním stranám k připomínkám. Tím od sebe vlastně oddělí jednající strany a postaví je proti návrhu třetí strany do jedné řady, což umožní oslabit nesoulad mezi předešlými protivnými stranami. Tohoto postupu bylo americkou diplomacií využito k úspěšnému uzavření již výše zmiňovaných mírových jednání mezi Egyptem a Izraelem v Camp Davidu v roce 1978.

Mezinárodní vyjednávání a kulturní odlišnosti

Mezinárodní vyjednávání často probíhá mezi subjekty z odlišného kulturního prostředí, a tak se při něm tím pádem uplatňují také odlišné styly a postupy vyjednávání.[486] Proto je třeba si toho být při jednání se zahraničními partnery vědom a respektovat to i přesto, že v jednáních diplomatického charakteru se uplatňují více méněvšeobecně uznávaná pravidla a postupy. Přehledně lze upozornit na rozdíly a specifika v těchto oblastech:[487]

První oblastí je *tempo jednání*. Rozdíly jsou patrné již v úvodní seznamovací fázi. Velmi krátká je zejména u Američanů či Nizozemců, kteří se

[485] ZAMYKALOVÁ, M. *Mezinárodní obchodní jednání*. Praha: Professional Publishing, 2003, s. 35.
[486] Blíže s náležitým koncepčně metodologickým ukotvením viz z novější literatury COHEN, R. *Negotiating Across Cultures: Communication Obstacles in International Diplomacy*. 3rd Printing. Washington, D. C.: United States Institute of Peace, 1995. Přehled vyjednávání podle jednotlivých regionů a zemí viz ACUFF, F. L. *How to Negotiate with Anyone Anywhere Around the World*. 3rd Edition. New York: AMACOM/American Management Association, 2008.
[487] Podle ZAMYKALOVÁ, M. *Mezinárodní obchodní jednání*. Praha: Professional Publishing, 2003, s. 51–60.

vyznačují snahou co nejrychleji přejít k věcnému jednání, jehož samotný průběh by měl být také co nejrychlejší. V řadě zemí Latinské Ameriky, Afriky a Asie (zejména v arabských zemích) je úvodní fázi přikládán velký význam a může trvat několik týdnů i měsíců, během nichž druhá strana svého partnera testuje, zda je důvěryhodný a zda s ním vstoupit v jednání. K posílení vazeb důvěry je proto třeba v některých zemích, například afrických, vybudovat si síť osobních známostí. Během vlastního jednání zejména s čínskými a japonskými partnery je třeba postupovat trpělivě, vyhýbat se otevřené konfrontaci a projevům nesouhlasu. Především u Japonců je třeba počítat s tím, že konzultace v rámci jejich struktur jsou oproti západním zemím rozsáhlejší. Tlak na urychlení jednání a rozhodnutí může mít opačný efekt.

Závěr jednání může mít podobu buď písemného dokumentu, anebo též ústního slibu. Na rozdíl od západních zemí je v řadě arabských a asijských zemí písemná smlouva pojímána jako prohlášení úmyslu či rámcový dokument než jako dokument závazný včetně všech detailů. Pokud dojde ke sporu, je lépe hledat nápravu cestou dalšího jednání, než se jí domáhat soudní cestou a za pomoci právníka. Pokud dojde k dohodě, její rychlé a přesné plnění lze očekávat v západních zemích a v Japonsku. V latinskoamerické a arabské oblasti je nutno počítat s velkou laxností.

Rozdílné jsou též *způsoby vyjednávání*. V řadě západoevropských zemí a v zemích Dálného východu se obvykle uplatňuje kooperativní přístup, naopak ze strany USA, Ruska či z oblasti Středního východu zase kompetitivní. Například ve Švédsku či Austrálii jsou úvodní nabídky blízké konečné dohodě, opačně je tomu v přístupu ruských, čínských či arabských partnerů. Různý je i přístup k ústupkům, které jsou nezbytnou součástí každého vyjednávání. Malá ochota k nim je ze strany USA, Jihoafrické republiky či Brazílie, s postupem času se ochota k nim zvyšuje například u Indonésie, Filipín či Indie, opačně pak ze strany Austrálie, Thajska, Nového Zélandu a Tchajwanu.

Pokud jde při mezikulturní komunikaci o použití *jazyka*, běžně se dnes používá angličtina. Je však nutno dbát na to, zda komunikujeme se stranou, pro níž je angličtina mateřským jazykem, anebo se stranou, pro níž je jako pro nás angličtina zprostředkujícím jazykem. Ve druhém případě, protože i angličtina má mnoho odstínů, je třeba hovořit zřetelně, vyhýbat se dlouhým a komplikovaným větám a idiomatickým výrazům.

Rozdílná je *hlasitost projevu*. Partneři z některých asijských zemí jsou zvyklí hovořit tiše, hlasitější jazykové projevy jsou patrné u Severoameričanů a Arabů. Je nutno si též uvědomit, že hlasitější projevy a smích, které jsou typické v západních zemích, mohou asijští partneři vnímat jako nezdvořilé.

Smích je v Japonsku a dalších asijských zemích pojímán jako zakrývání rozpaků nebo i jako skrytý nesouhlas či rozhořčení. Květnatá rétorika, přehánění a nadsázky jsou typické pro vyjadřování Arabů. V západních zemích má sdělení explicitní, přímou povahu s malým významem kontextu. S implicitním, nepřímým charakterem sdělení se lze setkat oproti tomu v asijských zemích, kde je význam sdělení třeba dešifrovat z jeho kontextu.

Rozdílná je i *nonverbální komunikace*. U amerických, ruských a německých partnerů lze očekávat pevný stisk rukou, naopak lehký či žádný pak u asijských partnerů. V některých islámských zemích muži nepodávají ruce ženám. Protože v buddhistických zemích jsou hlava a vlasy považovány za nejvznešenější část těla, je nutno se vyhnout jejich dotýkání, a to i u dětí. V řadě západních zemí je za důkaz upřímnosti považován přímý pohled do očí partnera. Delší pohled do očí japonského partnera může být vnímán jako narušení jeho osobní sféry. V asijských i jiných zemích podřízený před nadřízeným jako výraz respektu klopí zrak. Kulturně podmíněna je i vzdálenost mezi partnery. U Evropanů a Severoameričanů je to v rozmezí 50–65 cm, v Latinské Americe cca 35 cm, v oblasti Středního východu dokonce 29–25 cm, zatímco v Thajsku naopak 80–85 cm. Rozdílné je pojímání mlčení, které je též součástí komunikace. V západních zemích je mlčení považováno za nevhodné, jiné národy, jako například Japonci mlčením dávají najevo, že o problému přemýšlí.

Projevování *emocí* ve vzájemných vztazích je běžné v latinskoamerických a arabských zemích, zatímco v řadě západních zemí a v Japonsku je projevování emocí tlumeno.

Pokud jde o *loajalitu* ve vztazích mezi zaměstnancem a firmou, je velmi malá zejména v USA. Opačně je tomu v Japonsku, Brazílii či Mexiku.

V *počtu jednajících osob* v individualisticky založeném kulturním prostředí západních zemí je zpravidla jednáním pověřen jeden vyjednavač. Naopak v kolektivisticky založeném kulturním prostředí arabských či asijských zemí se zpravidla jednání zúčastňuje celý tým.

Odlišná je v různých kulturách i *role ženy*. Ač v řadě zemí, zejména západních, došlo k jejich společenské emancipaci, přesto je jejich zastoupení považováno za nedostatečné. Zejména v řadě asijských, latinskoamerických a arabských zemí je patrné upřednostňování mužů.

ZÁVĚR

Publikace v předloženém přehledu a výkladu usilovala postihnout pokud možno ve vyvážených proporcích hlavní oblasti diplomacie, utřídit reálie, poznatky a názory a poukázat na jejich vzájemnou propojenost a prostupnost, a pokusit se tak tímto zpracováním diplomacii prezentovat jako odbornou disciplínu v rámci jejího akademického studia.

Snahou bylo dostat do záběru výkladu všechny hlavní tematické celky vztahující se k diplomacii. Důraz byl vedle teoretické dimenze a přiblížení diplomatické praxe kladen na historickou dimenzi ve snaze ukázat vývoj této disciplíny a pokud možno na konkrétních reáliích a příkladech.

V současné době se v diplomacii objevuje celá řada nových trendů a metod ovlivněných jak vývojem mezinárodní reality dané fenoménem globalizace a zcela novou úrovní komunikačních technologií, tak i jejího teoreticko metodologického uchopení. Nacházíme se ve středu úvah o tom, jak se bude diplomacie vyvíjet v budoucnu. Již nyní je možno vidět některé nové přístupy v samotné diplomatické praxi či snahu o jejich hledání.

Rostoucí intenzita vztahů mezi přibývajícími aktéry mezinárodních vztahů, a tím i diplomacie a technické inovace je umožňující například již nevyžadují – a vzhledem k finančním nákladům v současném období ekonomické a finanční krize ani neumožňují – klasické rezidentní diplomaty. Ti již nemusí pobývat přímo v místě přijímajícího státu, ale mohou řídit úřad pomocí notebooku a internetu. Budou se tak stávat něčím, co lze nazvat virtuálními rezidentními diplomaty.

Nové výzvy diplomacii přináší též integrační procesy v jednotlivých oblastech světa. Aktivně si v tomto směru počíná konkrétně Evropská unie. Ve své snaze být globálním hráčem ve světové aréně se nabízí otázka, jak se bude vyvíjet oblast jejího diplomatického působení a působení jednotlivých národních států. Nebude snaha vůči vnějšímu okolí oblast diplomatického zastoupení nadmíru unifikovat? Neklesne diplomacie dosud suverénních národních států, z nichž unie přese všechny unifikační snahy sestává, na úroveň paradiplomacie, kdy si tyto ponechají možnost určitých aktivit na tomto poli, ale rozhodující směr a podoba zahraniční politiky a diplomacie bude udávána orgány z centra, kde bude lze hájit národní zájmy jako parciální sice na demokratické bázi, ale prostřednictvím velmi složitých byrokratických mechanismů?

Tyto a další nové trendy a otázky v diplomacii současnosti a budoucnosti si však zasluhují a vyžadují důkladné zkoumání a na základě toho i samostatné zpracování.

PŘÍLOHY

I. VÍDEŇSKÝ REGLEMENT A CÁŠSKÝ PROTOKOL (19. 3. 1815, 21. 11. 1818)

VÍDEŇSKÝ REGLEMENT

Aby se předešlo nedorozuměním, k nimž často docházelo a která by mohla ještě i nyní vyvolat nároky na přednosti pořadí mezi různými diplomatickými zástupci, dohodli se zplnomocněnci mocností, které jsou signatáři Pařížské smlouvy, na následujících článcích a cítí povinnost vyzvat i další korunované hlavy, aby přijaly tentýž reglement:

Článek I.

Diplomatičtí zástupci jsou rozděleni do tří tříd:
1. třída velvyslanců, legátů nebo nunciů,
2. třída vyslanců, ministrů nebo ostatních osob pověřených u panovníků,
3. třída chargé d´affaires u ministrů zahraničních věcí.

Článek II.

Jedině velvyslanci, legáti nebo nunciové jsou reprezentanty svého mocnáře.

Článek III.

Diplomatičtí zástupci v mimořádném poslání z tohoto titulu žádnou přednost nemají.

Článek IV.

Diplomatičtí zástupci obdrží v každé třídě mezi sebou pořadí podle data oficiálního oznámení o jejich příjezdu. Text reglementu nepřináší žádnou novotu, pokud jde o zástupce papeže.

Článek V.

V každém státě bude určen jednotný způsob přijetí diplomatického zástupce každé třídy.

Článek VI.

Rodinné svazky nebo příbuzenské svazky u dvora nedávají žádné zvláštní pořadí jejich diplomatickým zástupcům. To platí i pro politické aliance.

Článek VII.

V aktech nebo smlouvách mezi mocnostmi, které připouštějí alternát, bude se mezi ministry rozhodovat losem, v jakém pořadí se na nich mají podepsat.

CÁŠSKÝ PROTOKOL

...Aby se předešlo nepříjemným diskuzím, jež by mohly vyvstat v budoucnosti v souvislosti s diplomatickou etiketou, kterou – jak se zdá – nepředvídala příloha ke kongresovému aktu vídeňskému, jíž byly vyřešeny otázky hodností, je dohodnuto mezi pěti dvory, že ministři rezidenti u nich akreditovaní budou tvořit, pokud jde o jejich hodnost, další třídu mezi třídou ministrů druhého řádu a chargé d´affaires.

(Původní francouzské znění vydal G. F. de Martens in: Nouveau recueil de traités... Gottingue: Dieterich, II., 1818, s. 449–450, IV, 1820, s. 648. České znění převzato z: S. Myslil. Diplomatické styky a imunity. Praha: ČSAV, 1964, s. 55)

II. CHARTA ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ (26. 6. 1945)

MY, LID SPOJENÝCH NÁRODŮ, JSOUCE ODHODLÁNI

uchránit budoucí pokolení metly války, která dvakrát za našeho života přinesla lidstvu nevýslovné strasti,

prohlásit znovu svou víru v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu lidské osobnosti, v rovná práva mužů i žen a národů velkých i malých,

vytvořit poměry, za nichž mohou být zachovány spravedlnost a úcta k závazkům plynoucím ze smluv a jiných pramenů mezinárodního práva a podporovat sociální pokrok a zlepšovat životní úroveň ve větší svobodě, a k tomuto cíli

pěstovat snášenlivost a žít spolu v míru jako dobří sousedé, sjednotit své síly k zachování mezinárodního míru a bezpečnosti, přijmout zásady a zavést metody zajišťující, že ozbrojené síly nebude užíváno leč ve společném zájmu, a

používat mezinárodního ústrojí na podporu hospodářského a sociálního povznesení všech národů,

rozhodli jsme se spojit své úsilí, abychom těchto záměrů dosáhli.

Proto se naše vlády prostřednictvím svých zástupců, kteří se shromáždili v městě San Francisku a předložili své plné moci, jež byly shledány v dobré a náležité formě, dohodly na této Chartě Spojených národů a zřizují tímto mezinárodní organizaci zvanou Spojené národy.

KAPITOLA I
Cíle a zásady
Článek 1

Cíle Spojených národů jsou tyto:

1. udržovat mezinárodní mír a bezpečnost a za tím účelem činit účinná kolektivní opatření, aby se předešlo a odstranilo ohrožení míru, aby byly potlačeny útočné činy nebo jiná porušení míru a aby pokojnými prostředky a ve shodě se zásadami spravedlnosti a mezinárodního práva bylo dosaženo úpravy nebo řešení těch mezinárodních sporů nebo situací, které by mohly vést k porušení míru,
2. rozvíjet mezi národy přátelské vztahy, založené na úctě k zásadě rovnoprávnosti a sebeurčení národů, a činit jiná vhodná opatření na posílené světového míru,

3. uskutečňovat mezinárodní součinnost řešením mezinárodních problémů rázu hospodářského, sociálního, kulturního nebo humanitního a podporováním a posilováním úcty k lidským právům a základním svobodám pro všechny bez rozdílu rasy, pohlaví, jazyka nebo náboženství, a
4. být střediskem, které by uvádělo v soulad počiny národů při dosahování těchto společných cílů.

Článek 2

Organizace a její členové, jdouce za cíli prohlášenými v článku 1, budou jednat podle těchto zásad:

1. Organizace je založena na zásadě svrchované rovnosti všech svých členů.
2. Všichni členové Organizace plní poctivě závazky, které převzali podle této Charty, aby tak všem členům zajistili práva a výhody plynoucí z členství v Organizaci.
3. Všichni členové Organizace urovnávají své mezinárodní spory pokojnými prostředky tak, aby mezinárodní mír i bezpečnost a spravedlnost nebyly ohrožovány.
4. Všichni členové Organizace se vystříhají ve svých mezinárodních stycích hrozby silou nebo použití síly jak proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti kteréhokoli státu, tak jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s cíli Spojených národů.
5. Všichni členové Organizace jí poskytnou veškerou pomoc při každé akci, kterou podnikne podle této Charty, a vystříhají se poskytovat pomoc kterémukoli státu, proti němuž Spojené národy podnikají preventivní nebo donucovací akci.
6. Organizace se postará o to, aby i státy, které nejsou jejími členy, jednaly podle těchto zásad, pokud to bude nutné k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti.
7. Žádné ustanovení této Charty nedává Organizaci spojených národů právo, aby zasahovala do věcí, které svou podstatou patří do vnitřní pravomoci státu, ani nezavazuje členy, aby takové věci podrobovali řešení podle této Charty, tato zásada však nebrání, aby se použilo donucovacích opatření podle kapitoly VII.

KAPITOLA II
Členství
Článek 3

Původními členy Spojených národů budou státy, které se zúčastnily konference Spojených národů o mezinárodní organizaci v San Francisku nebo podepsaly předtím Deklaraci Spojených národů ze dne 1. ledna 1942 a podepíší a ratifikují tuto Chartu podle článku 110.

Článek 4

1. Členství v Organizaci je otevřeno všem ostatním mírumilovným státům, které přijmou závazky obsažené v této Chartě a podle úsudku Organizace jsou způsobilé a ochotné tyto závazky plnit.
2. Přijetí každého takového státu za člena Organizace se uskuteční rozhodnutím Valného shromáždění na doporučení Rady bezpečnosti.

Článek 5

Člena Organizace, proti kterému Rada bezpečnosti podnikne preventivní nebo donucovací akce, může Valné shromáždění zbavit na její doporučení výkonu členských práv a výsad. Výkon těchto práv a výsad může obnovit Rada bezpečnosti.

Článek 6

Člena Organizace, který soustavně porušuje zásady této Charty, může Valné shromáždění na doporučení Rady bezpečnosti z Organizace vyloučit.

KAPITOLA III
Orgány

Článek 7

1. Jako hlavní orgány Organizace spojených národů se zřizují Valné shromáždění, Rada bezpečnosti, Hospodářská a sociální rada, Poručenská rada, Mezinárodní soud a Sekretariát.
2. Podle této Charty mohou být zřízeny pomocné orgány, které se ukáží nutnými.

Článek 8

Organizace nezavede žádná omezení, pokud jde o rovnoprávnou způsobilost mužů i žen zastávat jakoukoli funkci v jejích hlavních i pomocných orgánech.

KAPITOLA IV
Valné shromáždění
Složení

Článek 9

1. Valné shromáždění tvoří všichni členové Organizace.
2. Každý člen Organizace má ve Valném shromáždění nejvýše pět zástupců.

Funkce a pravomoci

Článek 10

Valné shromáždění může projednávat všechny otázky nebo věci, které patří do rámce této Charty nebo se týkají pravomocí a funkcí orgánů touto Chartou stanovených, a může – s výjimkou ustanovení článku 12 – členům Organizace, Radě bezpečnosti nebo členům i Radě zároveň činit doporučení o všech takových otázkách nebo věcech.

Článek 11

1. Valné shromáždění může pojednávat o obecných zásadách součinnosti pro udržování mezinárodního míru a bezpečnosti, zahrnujíc v to zásady odzbrojení a úpravy zbrojení, a může činit doporučení ve věci těchto zásad členům, Radě bezpečnosti nebo členům i Radě zároveň.
2. Valné shromáždění může projednávat veškeré otázky týkající se udržování mezinárodního míru a bezpečnosti, které mu předložil některý člen Organizace nebo Rada bezpečnosti nebo podle článku 35 odstavce 2 stát, který není členem Organizace a – s výjimkou ustanovení článku 12 – může o všech takových otázkách

činit doporučení státu nebo státům, jichž se věc týká, nebo Radě bezpečnosti nebo státům i Radě zároveň. Každou otázku, v které je třeba akce, Valné shromáždění postoupí Radě bezpečnosti buď před rozpravou nebo po ní.
3. Valné shromáždění může upozorňovat Radu bezpečnosti na situace, které by mohly ohrozit mezinárodní mír a bezpečnost.
4. Pravomoc Valného shromáždění stanovená v tomto článku neomezuje obecný dosah článku 10.

Článek 12

1. Pokud Rada bezpečnosti vykonává v jakémkoli sporu nebo v jakékoli situaci funkce určené jí touto Chartou, Valné shromáždění neučiní žádné doporučení o takovém sporu nebo situaci, leda, že o to Rada bezpečnosti požádá.
2. Generální tajemník zpraví za souhlasu Rady bezpečnosti Valné shromáždění při každém zasedání o všech věcech týkajících se udržování mezinárodního míru a bezpečnosti, které Rada bezpečnosti projednává, podobně ihned zpraví Valné shromáždění nebo, jestliže nezasedá, členy Organizace, jakmile Rada bezpečnosti přestane o takové věci jednat.

Článek 13

1. Valné shromáždění dává podnět k studiu a činí doporučení s tím cílem,
   a) aby byla podporována mezinárodní součinnost na poli politickém a aby byl posilován postupný rozvoj mezinárodního práva a jeho kodifikace,
   b) aby byla posilována mezinárodní součinnost na poli hospodářském, sociálním, kulturním, výchovném a zdravotním a aby bylo usnadňováno uskutečňování lidských práv a základních svobod pro všechny bez rozdílu rasa, pohlaví, jazyka nebo náboženství.
2. Ostatní úkoly, funkce a pravomoci Valného shromáždění ve věcech zmíněných v odstavce 1b stanoví kapitoly IX a X.

Článek 14

S výhradou ustanovení článku 12 může Valné shromáždění doporučovat opatření pro pokojnou úpravu každé situace jakéhokoli původu, má-li za to, že by mohla ohrozit obecné blaho nebo přátelské vztahy mezi národy, zahrnujíc v to situace vznikající z toho, že byla porušena ustanovení této Charty, která určují cíle a zásady Spojených národů.

Článek 15

1. Valné shromáždění dostává od Rady bezpečnosti výroční i zvláštní zprávy a jedná o nich, tyto zprávy obsahují hlášení o opatřeních, o kterých Rada bezpečnosti rozhodla nebo která učinila, aby byl udržen mezinárodní mír a bezpečnost.
2. Valné shromáždění dostává zprávy od jiných orgánů Organizace a jedná o nich.

Článek 16

Valné shromáždění vykonává v soustavě mezinárodního poručenství ty funkce, které jsou mu určeny v kapitolách XII a XIII, zahrnuje v to schvalování poručenských úmluv pro oblasti, které nejsou označeny jako strategicky důležité.

Článek 17

1. Valné shromáždění jedná o rozpočtu Organizace a schvaluje ho.
2. Náklady Organizace nesou členové podle rozvrhu usneseného Valným shromážděním.
3. Valné shromáždění projednává a schvaluje finanční a rozpočtové dohody s mezinárodními odbornými organizacemi, zmíněnými v článku 57, a zkoumá správní rozpočty takových organizací s tím, aby jim předkládalo svá doporučení.

Hlasování

Článek 18

1. Každý člen Valného shromáždění má jeden hlas.
2. Rozhodnutí Valného shromáždění v důležitých otázkách se přijímají dvoutřetinovou většinou hlasů členů přítomných a hlasujících. Za důležité otázky se považují: doporučení týkající se udržování mezinárodního míru a bezpečnosti, volba nestálých členů Rady bezpečnosti, volba členů Hospodářské a sociální rady, volba členů Poručenské rady podle odstavce 1c článku 86, přijímání nových členů do Organizace, stavení členských práv a výsad, vylučování členů, otázky týkající se fungování poručenské soustavy a otázky rozpočtové.
3. Rozhodnutí o jiných otázkách, čítajíc v to určování nových skupin otázek, o nichž se má rozhodovat dvoutřetinovou většinou, se přijímají většinou hlasů členů přítomných a hlasujících.

Článek 19

Člen Organizace, který je v prodlení s placením svých příspěvků Organizaci, nemá právo hlasovat ve Valném shromáždění, jestliže se částka jeho nedoplatků rovná částce příspěvků, k nimž je povinen za předcházející dvě plná léta nebo je vyšší. Valné shromáždění může přesto dovolit takovému členu, aby hlasoval, je-li přesvědčeno, že neplacení je způsobeno okolnostmi, které nejsou v moci tohoto člena.

Řízení

Článek 20

Valné shromáždění se schází k pravidelným zasedáním ročním a, jestliže toho poměry vyžadují, k zasedáním zvláštním. Zvláštní zasedání svolává generální tajemník na žádost Rady bezpečnosti nebo většiny členů Organizace.

Článek 21

Valné shromáždění se usnáší na svém jednacím řádu. Předsedu si volí pro každé zasedání.

Článek 22

Valné shromáždění může zřídit takové pomocné orgány, které považuje za nutné k výkonu svých funkcí.

KAPITOLA V
Rada bezpečnosti

Složení

Článek 23

1. Radu bezpečnosti tvoří jedenáct (od r. 1965 patnáct – *pozn. aut.*) členů Organizace. Republika Čínská (od r. 1971 Čínská lidová republika – *pozn. aut.*), Francie, Svaz sovětských socialistických republik (od r. 1991 Ruská federace – *pozn. aut.*), Spojené království Velké Británie a Severního Irska a Spojené státy americké jsou stálými členy Rady bezpečnosti. Šest (od r. 1965 deset – *pozn. aut.*) jiných členů Organizace volí jako nestálé členy Rady bezpečnosti Valné shromáždění, které přitom přihlédne především k tomu, jak členové Organizace přispívají k udržování mezinárodního míru a bezpečnosti a k ostatním cílům Organizace a rovněž k spravedlivému rozdělení po stránce zeměpisné.
2. Nestálí členové Rady bezpečnosti se volí na dobu dvou let. Při první volbě nestálých členů budou však tři zvoleni na dobu jednoho roku. Vystupující člen nemůže být ihned volen znovu.
3. Každý člen Rady bezpečnosti má jednoho zástupce.

Funkce a pravomoci

Článek 24

1. Aby byla zabezpečena rychlá a účinná akce Organizace, svěřují její členové Radě bezpečnosti základní odpovědnost za udržování mezinárodního míru a bezpečnosti a souhlasí s tím, že Rada bezpečnosti, vykonávajíc své úkoly v rámci této odpovědnosti, jedná jejich jménem.
2. Vykonávajíc tyto úkoly, bude Rada bezpečnosti postupovat podle cílů a zásad Spojených národů. Zvláštní pravomoc, která se dává Radě bezpečnosti, aby mohla plnit tyto úkoly, stanoví kapitoly VI, VII, VIII a XII.
3. Rada bezpečnosti předkládá Valnému shromáždění k projednání výroční zprávu a podle potřeby i zprávy zvláštní.

Článek 25

Členové Organizace souhlasí, že přijmou a splní rozhodnutí Rady bezpečnosti podle této Charty.

Článek 26

Aby bylo usnadněno vytvoření a udržování mezinárodního míru a bezpečnosti s nejmenším vynaložením lidských a hospodářských zdrojů světa na zbrojení, ukládá se Radě bezpečnosti, aby za pomoci Výboru vojenských štábů, zmíněného v článku 47, vypracovala plány na zavedení systému úpravy zbrojení, které budou předloženy členům Organizace.

Hlasování

Článek 27

1. Každý člen Rady bezpečnosti má jeden hlas.
2. O otázkách procedurálních rozhoduje Rada bezpečnosti kladnými hlasy sedmi (od r. 1965 devíti – *pozn. aut.*) členů.
3. O všech ostatních otázkách rozhoduje Rada bezpečnosti kladnými hlasy sedmi (od r. 1965 devíti – *pozn. aut.*) členů čítajíc v to hlasy všech stálých členů, rozumí se však, že se při rozhodování podle kapitoly VI a podle odstavce 3 článku 52 strana ve sporu zdrží hlasování.

Řízení

Článek 28

1. Rada bezpečnosti je organizována tak, aby byla schopna působit nepřetržitě. K tomu cíli je každý člen Rady bezpečnosti v sídle Organizace stále zastoupen.
2. Rada bezpečnosti koná pravidelné schůze, na kterých každý její člen může, jestliže si to přeje, být zastoupen členem vlády nebo jiným zástupcem zvláště určeným
3. Rada bezpečnosti může konat schůze také jinde než v sídle Organizace, a to tam, kde to podle jejího soudu nejvíce usnadní její činnost.

Článek 29

Rada bezpečnosti může zřídit takové pomocné orgány, jaké považuje k provádění svých funkcí za nutné.

Článek 30

Rada bezpečnosti se usnáší na svém jednacím řádu, v němž určuje také způsob volby svého předsedy.

Článek 31

Každý člen Organizace, který není členem Rady bezpečnosti, může se bez práva hlasu účastnit rozpravy o kterékoli otázce vznesené na Radu bezpečnosti, kdykoli Rada bezpečnosti má za to, že zájmy onoho člena jsou zvláště dotčeny.

Článek 32

Je-li stranou ve sporu, o němž jedná Rada bezpečnosti, bude pozván člen Organizace, který není členem Rady bezpečnosti, nebo stát, který není členem Organizace, aby se bez práva hlasu účastnil rozpravy o sporu. Pro účast státu, který není členem Organizace, ustanoví Rada bezpečnosti podmínky, jaké uzná za správné.

KAPITOLA VI
Pokojné řešení sporů

Článek 33

1. Strany ve sporu, jehož trvání by mohlo ohrozit udržení mezinárodního míru a bezpečnosti, budou nejprve usilovat o jeho řešení vyjednáváním, vyšetřováním, zprostředkováním, řízením smírčím, rozhodčím nebo soudním, použitím

oblastních orgánů nebo ujednání nebo jinými pokojnými prostředky podle vlastního výběru.
2. Rada bezpečnosti, uzná-li to za nutné, požádá strany, aby urovnaly svůj spor takovými prostředky.

Článek 34

Rada bezpečnosti může konat šetření o každém sporu nebo každé situaci, které by mohly vést k mezinárodním třenicím nebo způsobit spor, aby tak mohla rozhodnout, zda trvání sporu nebo situace může ohrozit zachování mezinárodního míru a bezpečnosti.

Článek 35

1. Každý člen Organizace může upozornit Radu bezpečnosti nebo Valné shromáždění na každý spor nebo každou situaci rázu zmíněného v článku 34.
2. Stát, který není členem Organizace, může upozornit Radu bezpečnosti nebo Valné shromáždění na každý spor, v němž je stranou, jestliže napřed přijme, pokud jde o tento spor, závazky pokojného řešení stanovené touto Chartou.
3. Jednání Valného shromáždění ve věcech, na které bylo upozorněno podle tohoto článku, řídí se ustanoveními článku 11 a 12.

Článek 36

1. Rada bezpečnosti může v kterémkoli období sporu, který má ráz zmíněný v článku 33 nebo situace obdobného rázu, doporučit vhodné řízení nebo metody úpravy.
2. Rada bezpečnosti přihlédne ke všem způsobům řízení, které strany pro řešení sporu již přijaly.
3. Činíc doporučení podle tohoto článku, Rada bezpečnosti přihlédne rovněž k tomu, že je obecným pravidlem, aby strany vznášely spory právní povahy na Mezinárodní soud podle ustanovení jeho statutu.

Článek 37

1. Jestliže strany sporu, který je rázu zmíněného v článku 33, neurovnají spor prostředky uvedenými v tomto článku, vznesou jej na Radu bezpečnosti.
2. Má-li Rada bezpečnosti za to, že trvání sporu by mohlo vskutku ohrozit udržení mezinárodního míru a bezpečnosti, rozhodne, zda má jednat podle článku 36, či doporučit takové podmínky urovnání sporu, jaké považuje za přiměřené.

Článek 38

Aniž jsou tím dotčena ustanovení článku 33 až 37, Rada bezpečnosti může, žádají-li o to všechny strany sporu, činit jim doporučení za účelem pokojného řešení sporu.

KAPITOLA VII
Akce při ohrožení míru, porušení míru a činech útočných

Článek 39

Rada bezpečnosti určí, zda došlo k ohrožení míru, porušení míru nebo útočnému činu, doporučí nebo rozhodne o tom, jaká opatření bude třeba učinit podle článku 41 a 42, aby byl udržen nebo obnoven mezinárodní mír a bezpečnost.

Článek 40

Aby se předešlo zhoršení situace, Rada bezpečnosti, dříve než učiní doporučení nebo rozhodne o opatřeních stanovených v článku 39, může vyzvat strany, o které jde aby provedly zatímní opatření, jež považuje za nutná nebo žádoucí. Taková zatímní opatření nejsou na újmu právům, nárokům nebo postavení stran, o které jde. Jestliže taková zatímní opatření nebudou provedena, Rada bezpečnosti k tomu náležitě přihlédne.

Článek 41

Rada bezpečnosti může rozhodnout, jaká opatření, kromě užití ozbrojené síly, mají být provedena, aby jejím rozhodnutím bylo dodáno účinnosti a může vyzvat členy Organizace, aby taková opatření učinili. Tato opatření mohou zahrnovat úplné nebo částečné přerušení hospodářských styků, spojů železničních, námořních, leteckých, poštovních, telegrafních, radiotelegrafních a jiných, jakož i přerušení styků diplomatických.

Článek 42

Má-li Rada bezpečnosti za to, že by opatření podle článku 41 nedostačovala, nebo kdyby se nedostačujícími ukázala, může podniknout takové akce leteckými, námořními nebo pozemními silami, jaké považuje za nutné k udržení nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti. Takové akce mohou zahrnovat demonstrace, blokádu a jiné operace leteckými, námořními nebo pozemními silami členů Organizace.

Článek 43

1. Aby přispěli k udržování mezinárodního míru a bezpečnosti, všichni členové Organizace se zavazují, že Radě bezpečnosti na její výzvu a podle zvláštní dohody nebo dohod poskytnou ozbrojené síly, pomoc a prostředky nutné k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti, čítaje v to i právo průchodu.
2. Taková dohoda nebo dohody určí počet a druhy sil, stupeň jejich pohotovosti a všeobecné rozmístění i ráz prostředků a pomoci, jež mají být dodány.
3. Tyto dohody budou ujednány co nejdříve na podnět Rady bezpečnosti. Uzavře je Rada bezpečnosti se členy Organizace nebo skupinami členů Organizace a budou podléhat ratifikaci signatárních států podle jejich ústavních předpisů.

Článek 44

Rozhodne-li se Rada bezpečnosti použít síly, pak dříve než vyzve člena Organizace v Radě nezastoupeného, aby poskytl ozbrojené jednotky k splnění závazků

převzatých podle článku 43, pozve ho, jestliže si toho člen přeje, aby se účastnil rozhodování Rady bezpečnosti o použití sil.

Článek 45

Aby Organizace mohla provádět naléhavá vojenská opatření, budou členové Organizace udržovat okamžitě použitelné národní jednotky letectva pro společnou mezinárodní akci donucovací. Jejich sílu, stupeň pohotovosti a plány pro jejich společnou akci určí Rada bezpečnosti za pomoci Výboru vojenských štábů v mezích stanovených zvláštní dohodou nebo dohodami zmíněnými v článku 43.

Článek 46

Plány použití ozbrojené moci vypracuje Rada bezpečnosti za pomoci Výboru vojenských štábů.

Článek 47

1. Zřizuje se Výbor vojenských štábů, aby radil a pomáhal Radě bezpečnosti ve všem, co se týká vojenských potřeb Rady pro udržování mezinárodního míru a bezpečnosti, použití sil jí poskytnutých a jejich velení, úpravy zbrojení a případného odzbrojení.
2. Výbor vojenských štábů tvoří náčelníci štábů stálých členů Rady bezpečnosti nebo jejich zástupců. Jestliže účinné provádění úkolů výboru vyžaduje, aby se jeho praci zúčastnil některý člen Organizace v něm trvale nezastoupený, vyzve jej výbor k účasti.
3. Výbor vojenských štábů odpovídá pod pravomocí Rady bezpečnosti za strategické řízení všech ozbrojených sil Radě bezpečnosti poskytnutých. Otázky, které se týkají vedení těmto silám, budou upraveny později.
4. Výbor vojenských štábů může se zmocněním Rady bezpečnosti a po poradě s příslušnými oblastními orgány zřídit oblastní podvýbory.

Článek 48

1. Akce nutné k provedení rozhodnutí Rady bezpečnosti pro udržení mezinárodního míru a bezpečnosti podnikají všichni nebo někteří členové Organizace tak, jak Rada bezpečnosti určí.
2. Taková rozhodnutí provádějí členové Organizace přímo i svými akcemi v příslušných mezinárodních organizacích, jichž jsou členy.

Článek 49

Členové Organizace si společně poskytnou vzájemnou pomoc při provádění opatření, o nichž rozhodla Rada bezpečnosti.

Článek 50

Jestliže Rada bezpečnosti podniká preventivní nebo donucovací opatření proti některému státu, pak kterýkoli jiný stát, ať člen či nečlen Organizace, před nímž vyvstanou zvláštní hospodářské nesnáze, jež jsou následkem provádění těchto opatření, má právo poradit se s Radou bezpečnosti o řešení těchto nesnází.

Článek 51

Dojde-li k ozbrojenému útoku na některého člena Organizace, žádné ustanovení této Charty není na překážku přirozenému právu individuální nebo kolektivní sebeobrany, dokud Rada bezpečnosti neučiní opatření nutná k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti. Opatření učiněná členy Organizace při výkonu tohoto práva sebeobrany oznámí se ihned Radě bezpečnosti a nedotýkají se nikterak pravomoci a odpovědnosti, kterou má podle této Charty Rada bezpečnosti, aby kdykoli podnikla takovou akci, jakou považuje za nutnou k udržení nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti.

KAPITOLA VIII
Oblastní dohody

Článek 52

1. Žádné ustanovení této Charty nebrání existenci oblastních dohod nebo orgánů pro řešení takových otázek udržování mezinárodního míru a bezpečnosti, které se hodí pro oblastní akci, jestliže takové dohody nebo orgány a jejich činnost lze sloučit s cíli a zásadami Organizace.
2. Členové Organizace, kteří vstoupí v takové dohody nebo ustaví takové orgány, vynaloží veškeré úsilí, aby dříve, než předloží místní spory Radě bezpečnosti, dosáhli jejich pokojného řešení použitím těchto oblastních dohod nebo orgánů.
3. Rada bezpečnosti povzbuzuje rozvoj pokojného řešení místních sporů použitím takových oblastních dohod nebo orgánů buď na podnět států, jichž se to týká, nebo z vlastního popudu.
4. Tento článek se nijak nedotýká použití článku 34 a 35.

Článek 53

1. Kde je to vhodné, použije Rada bezpečnosti takových oblastních dohod nebo orgánů pro donucovací opatření pod svou pravomocí. Avšak žádné opatření podle oblastních dohod nebo oblastními orgány nebude podniknuto bez zmocnění Rady bezpečnosti, ledaže jde o opatření proti některému nepřátelskému státu, blíže určenému v odstavce 2 tohoto článku, která jsou předvídána na základě článku 107 nebo v oblastních dohodách směřujících proti obnovení útočné politiky takového státu, a to dokud Organizace nebude na žádost dotčených vlád pověřena úkolem zabránit jakémukoli novému útoku takového státu.
2. Výraz „nepřátelský stát", kterého je použito v odstavce 1 tohoto článku, zahrnuje každý stát, který byl za 2. světové války nepřítelem kteréhokoli signatáře této Charty.

Článek 54

Rada bezpečnosti bude vždy pln zpravována o každé činnosti pro udržení mezinárodního míru bezpečnosti, která se podniká nebo zamýšlí podle oblastních dohod nebo oblastními orgány.

KAPITOLA IX
Mezinárodní hospodářská a sociální součinnost

Článek 55

Aby se vytvořily podmínky stability a blahobytu, jež jsou nutné pro pokojné a přátelské styky mezi národy, založené na úctě k zásadě rovnoprávnosti a sebeurčení národů, Organizace spojených národů bude podporovat:

a) zvyšování životní úrovně, plnou zaměstnanost a vytváření podmínek pro hospodářský a sociální pokrok a rozvoj,
b) řešení mezinárodních hospodářských, sociálních, zdravotních a příbuzných problémů, jakož i mezinárodní součinnosti v oblasti kultury a výchovy,
c) obecnou úctu k lidským právům a základním svobodám pro všechny bez rozdílu rasy, pohlaví, jazyka nebo náboženství a jejich zachování.

Článek 56

Všichni členové Organizace se zavazují, že budou společně i jednotlivě jednat v součinnosti s Organizací, aby bylo dosaženo cílů stanovených v článku 55.

Článek 57

1. Různé odborné organizace, které byly zřízeny mezivládními dohodami a mají na základě svých stanov rozsáhlé mezinárodní úkoly v oboru hospodářském, sociálním, kulturním, výchovném, zdravotním a v oborech příbuzných, budou přidruženy k Organizaci podle ustanovení článku 63.
2. Organizace, jež budou takto přidruženy k Organizaci spojených národů, označují se dále jako „odborné organizace".

Článek 58

Organizace dává doporučení pro koordinaci programů a činnosti odborných organizací.

Článek 59

Organizace dává, je-li to vhodné, popud k jednání mezi zúčastněnými státy o vytvoření jakýchkoli nových odborných organizací, které jsou nutné k dosažení cílů stanovených v článku 55.

Článek 60

Odpovědnost za výkon funkcí Organizace, stanovených v této kapitole, svěřuje se Valnému shromáždění a pod jeho řízením Hospodářské a sociální radě, která pro tento účel má pravomoc určenou v kapitole X.

KAPITOLA X
Hospodářská a sociální rada

Článek 61

1. Hospodářskou a sociální radu tvoří osmnáct (od r. 1965 dvacet sedm – *pozn. aut.*) členů Organizace volených Valným shromážděním.

2. S výhradou odstavce 3 bude se ročně volit šest (od r. 1965 devět – *pozn. aut.*) členů Hospodářské a sociální rady na dobu tří let. Vystupujícího člena lze ihned volit znovu.
3. Při první volbě bude zvoleno osmnáct členů Hospodářské a sociální rady. Úřední období šesti členů takto zvolených uplyne koncem prvního roku a období dalších šesti koncem druhého roku, a to podle úpravy, kterou stanoví Valné shromáždění. *(Odstavec 3 s platností od r. 1965 zní: „Při první volbě po rozšíření počtu členů Hospodářské a sociální rady z osmnácti na dvacet sedm volí se devět doplňujících členů kromě těch, kteří vyměňují šest členů, jimž uplynulo funkční období na konci daného roku. Funkční období tří z devíti doplňujících členů uplyne koncem prvního roku a dalších tří koncem druhého roku podle úpravy učiněné Valným shromážděním.")*
4. Každý člen Hospodářské a sociální rady je v ní zastoupen jedním zástupcem.

Funkce a pravomoc

Článek 62

1. Hospodářská a sociální rada může konat studie a vypracovávat zprávy nebo dávat popud k studiím a zprávám o mezinárodních otázkách hospodářských, sociálních, kulturních, výchovných, zdravotních a o věcech příbuzných a činit ve všech těchto věcech doporučení Valnému shromáždění, členům Organizace a příslušným odborným organizacím.
2. Může činit doporučení směřující k posílení úcty k lidským právům a základním svobodám pro všechny a k jejich zachovávání.
3. Může připravovat a Valnému shromáždění předkládat návrhy ujednání ve věcech, které jsou v její působnosti.
4. Může podle pravidel stanovených Organizací svolávat mezinárodní konference o věcech, které jsou v její působnosti.

Článek 63

1. Hospodářská a sociální rada může s kteroukoli z organizací zmíněných v článku 57 uzavírat dohody, které stanoví podmínky, za nichž tato organizace bude přidružena k Organizaci spojených národů. Takové dohody podléhají schválení Valného shromáždění.
2. Může koordinovat činnost odborných organizací tak, že se s nimi radí a dává jim doporučení a že dává doporučení Valnému shromáždění a členům Spojených národů.

Článek 64

1. Hospodářská a sociální rada může činit všechna vhodná opatření, aby dostávala pravidelné zprávy od odborných organizací. Může se dohodnout s členy Organizace a s odbornými organizacemi, aby dostávala zprávy o tom, co podnikli k provedení jejich vlastních doporučení a doporučení Valného shromáždění ve věcech, které patří do působnosti Rady.
2. Může Valnému shromáždění podávat své připomínky k těmto zprávám.

Článek 65

Hospodářská a sociální rada může dodávat zprávy Radě bezpečnosti a bude jí na její žádost nápomocna.

Článek 66

1. Hospodářská a sociální rada plní funkce, které při provádění doporučení Valného shromáždění patří do její působnosti.
2. Za souhlasu Valného shromáždění může konat služby, o které požádají členové Spojených národů nebo odborné organizace.
3. Provádí jiné funkce, které jsou stanoveny jinde v této Chartě nebo které jí určí Valné shromáždění.

Hlasování

Článek 67

1. Každý člen Hospodářské a sociální rady má jeden hlas.
2. Hospodářská a sociální rada rozhoduje většinou členů přítomných a hlasujících.

Řízení

Článek 68

Hospodářská a sociální rada zřizuje komise v oboru hospodářském a sociálním a pro podporování lidských práv i jiné komise, potřebné k výkonu svých funkcí.

Článek 69

Jde-li o věc, na které má zvláštní zájem některý člen Organizace, Hospodářská a sociální rada jej vyzve, aby se bez hlasovacího práva účastnil jejího jednání o této věci.

Článek 70

Hospodářská a sociální rada může ujednat, aby se zástupci odborných organizací účastnili bez hlasovacího práva jednání rady, jakož i jednání komisí jí zřízených, a aby se její vlastní zástupci účastnili jednání odborných organizací.

Článek 71

Hospodářská a sociální rada může vhodným způsobem navázat poradní styk s nevládními organizacemi, které se zabývají věcmi patřícími do její působnosti. Takový styk může být navázán i s mezinárodními organizacemi, a kde je to vhodné, i s organizacemi vnitrostátními po poradě s členem Organizace, o kterého jde.

Článek 72

1. Hospodářská a sociální rada se usnáší na svém jednacím řádu, v němž určí také způsob volby svého předsedy.
2. Hospodářská a sociální rada se schází podle potřeby, a to podle svého jednacího řádu, který obsahuje též ustanovení o svolávání schůzí na žádost většiny jejích členů.

KAPITOLA XI
Deklarace o nesamosprávných územích
Článek 73

Členové Organizace spojených národů, kteří mají nebo přejímají odpovědnost za správu území, jejichž lid ještě nedosáhl v plné míře samosprávy, uznávají zásadu, že zájmy obyvatel těchto území jsou na prvním místě, a přijímají za svou svatou povinnost závazek, že budou v rámci soustavy mezinárodního míru a bezpečnosti, zřízené touto Chartou, co nejvíce podporovat jejich blahobyt a že za tím účelem:

a) zajistí, náležitě dbajíce kultury lidu, o nějž jde, jeho politické, hospodářské, sociální a výchovné povznesení, spravedlivé zacházení s ním a jeho ochranu před zneužíváním,
b) budou rozvíjet samosprávu, náležitě přihlížet k politickým tužbám lidu a pomáhat mu v postupném rozvíjení jeho svobodných politických zřízení, a to podle zvláštních poměrů každého území a jeho lidu i jejich různých stupňů vývoje,
c) budou posilovat mezinárodní mír a bezpečnost,
d) budou podporovat účinná opatření pro rozvoj, podněcovat bádání a k praktickému uskutečňování sociálních, hospodářských a vědeckých cílů v tomto článku stanovených spolupracovat zájemně, a ve všech případech, kdy to bude vhodné, též s mezinárodními odbornými institucemi,
e) budou pravidelně zasílat generálnímu tajemníkovi pro informaci – s výhradou omezení, jichž by si vyžádala bezpečnost a zřetele ústavní – statistické a jiné zprávy technického rázu o hospodářských, sociálních a výchovných poměrech území, za která jsou odpovědni, kromě území, o kterých platí kapitoly XII a XIII.

Článek 74

Členové organizace se rovněž shodují, že jejich politika pro území, pro něž platí tato kapitola, stejně jako pro jejich území vlastní, musí být založena na obecné zásadě dobrého sousedství a náležitě přihlížet k zájmům a blahobytu ostatního světa ve věcech sociálních, hospodářských a obchodních.

KAPITOLA XII
Soustava mezinárodního poručenství
Článek 75

Organizace spojených národů zřizuje pod svou pravomocí soustavu mezinárodního poručenství pro správu a kontrolu území, která této soustavě podrobí jednotlivé pozdější dohody, Tato území se dále označují jako „poručenská území".

Článek 76

Základní úkoly poručenské soustavy ve shodě s cíli Organizace, jež stanoví článek 1 této Charty, jsou:

a) upevňovat mezinárodní mír a bezpečnost,
b) podporovat politické, hospodářské, sociální a výchovné povznesení obyvatel poručenských území a jejich postupný vývoj k samosprávě nebo nezávislosti

podle zvláštních okolností každého území a jeho lidu a svobodně vyslovených přání lidu, o který jde, a podle ustanovení každé poručenské dohody,
c) posilovat úctu k lidským právům a základním svobodám pro všechny bez rozdílu rady, pohlaví, jazyka nebo náboženství a posilovat vědomí vzájemné závislosti národů světa,
d) zajistit všem členům Organizace a jejich příslušníkům rovné zacházení v oboru sociálním, hospodářském a obchodním, jakož i rovné zacházení s jejich příslušníky při výkonu spravedlnosti, aniž tím bude dotčeno uskutečňování cílů již uvedených a zachování ustanovení článku 80.

Článek 77

1. Poručenská soustava platí pro území,která patří do těchto kategorií, a budou jí podrobena poručenskými dohodami:
   a) území, která jsou nyní pod mandátem,
   b) území, která budou odloučena od nepřátelských států jak následek 2. světové války,
   c) území, která státy odpovědné za jejich správu dobrovolně této soustavě podrobí.
2. Pozdější dohoda ustanoví, která území uvedených kategorií budou podrobena soustavě a za jakých podmínek.

Článek 78

Poručenská soustava neplatí pro území, která se stala členy Organizace, neboť vzájemné vztahy mezi členy jsou založeny na úctě k zásadě svrchované rovnosti.

Článek 79

O poručenských podmínkách pro každé území, které má být podrobeno poručenské soustavě, včetně veškerých úprav a změn, dohodnou se státy přímo zúčastněné a, jde-li o území, která jsou pod mandátem některého člena Organizace, také mocnost mandátní. Schváleny budou podle článku 83 a 85.

Článek 80

1. Pokud to nebude ujednáno v jednotlivých poručenských dohodách sjednaných podle článku 77, 79 a 81, jimiž se každé takové území podrobuje poručenské soustavě, a pokud takové dohody nebudou sjednány, žádné ustanovení v této kapitole nebude přímo ani nepřímo vykládáno tak, jako by nějak pozměňovalo jakákoli práva některého státu nebo lidu nebo ustanovení platných mezinárodních smluv, jejichž stranami jsou členové Organizace.
2. Odstavce 1 tohoto článku nebude vykládán tak, jako by skýtal důvody k prodlení nebo odkladu jednání o dohodách nebo sjednání dohod jimiž se mandátní nebo jiná území podrobují poručenské soustavě podle článku 77.

Článek 81

Poručenská úmluva bude vždy obsahovat podmínky, za jakých bude poručenské území spravováno, a určí moc, která bude vykonávat správu poručenského území.

Takovou mocí, dále nazývanou „spravující moc", může být jeden nebo několik států nebo Organizace spojených národů sama.

Článek 82

Bez újmy zvláštní dohody nebo zvláštních dohod podle článku 43, může v poručenské dohodě být stanovena jedna nebo více strategických oblastí, které mohou zahrnovat část poručenského území, pro něž úmluva platí, nebo i území celé.

Článek 83

1. Všechny funkce Organizace spojených národů v oblastech strategicky důležitých, počítajíc v to i schvalování ustanovení poručenských dohod i jejich úprav a změn, vykonává Rada bezpečnosti.
2. Základní cíle stanovené v článku 76 platí pro lid všech strategických oblastí.
3. Zachovávajíc ustanovení poručenských dohod a přihlížejíc k požadavkům bezpečnosti použije Rada bezpečnosti v strategických oblastech pomoci Poručenské rady při výkonu těch funkcí Spojených národů, které vyplývají z poručenské soustavy a týkají se věcí politických, hospodářských, sociálních a výchovných.

Článek 84

Spravující moc je povinna zajistit, aby poručenské území přispívalo k udržování mezinárodního míru a bezpečnosti. Za tím účelem může spravující moc použít dobrovolnických sborů, prostředků a pomoci poručenského území při plnění závazků, které v této akci převzala vůči Radě bezpečnosti, jakož i pro místní obranu a udržování práva a pořádku v poručenském území.

Článek 85

1. Funkce Organizace spojených národů ve věci poručenských dohod pro všechny oblasti neoznačené jako strategické, počítaje v to i schvalování ustanovení poručenských dohod a jejich úprav nebo změn, vykonává Valné shromáždění.
2. Poručenská rada, jednajíc pod řízením Valného shromáždění, bude Valnému shromáždění pomáhat při vykonávání těchto funkcí.

KAPITOLA XIII
Poručenská rada
Složení
Článek 86

1. Členy Poručenské rady jsou tito členové Organizace:
   a) členové Organizace, kteří spravují poručenská území,
   b) z členů Organizace vyjmenovaných v článku 23 ti, kteří nespravují poručenská území.
   c) tolik jiných členů Organizace, zvolených na dobu tří let Valným shromážděním, kolik je třeba, aby bylo zajištěno, že celkový počet členů Poručenské rady bude rovným dílem rozdělen mezi ty členy Organizace, kteří takové území nespravují.

2. Každý člen Poručenské rady určí osobu zvláště kvalifikovanou jako svého zástupce v Radě.

Funkce a pravomoci
Článek 87

Vykonávajíc své funkce může Valné shromáždění a pod jeho řízením Poručenská rada:
a) zkoumat zprávy, které předložila spravující moc,
b) přijímat petice a zkoumat je v poradním styku se spravující mocí.
c) zařizovat pravidelné návštěvy v příslušných poručenských územích ve lhůtách dohodnutých se spravující mocí,
d) provádět tyto i jiné úkony podle ustanovení poručenských dohod.

Článek 88

Poručenská rada vypracuje dotazník o politickém, hospodářském, sociálním a výchovném vývoji obyvatel každého poručenského území a spravující moc každého poručenského území, patřícího do působnosti Valného shromáždění, podává mu na základě tohoto dotazníku každoročně zprávu.

Hlasování
Článek 89

1. Každý člen Poručenské rady má jeden hlas,
2. Poručenská rada rozhoduje většinou hlasů přítomných a hlasujících členů.

Řízení
Článek 90

1. Poručenská rada se usnáší na svém jednacím řádu, v němž určí také způsob volby svého předsedy.
2. Poručenská rada se schází podle potřeby, a to podle svého jednacího řádu, který bude obsahovat též ustanovení o svolání schůzí na žádost většiny jejích členů.

Článek 91

Poručenská rada používá, je-li to vhodné, pomoci Hospodářské a sociální rady a odborných organizací ve věcech, které se jich týkají.

KAPITOLA XIV
Mezinárodní soud
Článek 92

Mezinárodní soud je hlavním soudním orgánem Spojených národů. Vykonává své funkce podle připojeného statutu, který je založen na statutu Stálého dvora mezinárodní spravedlnosti a je nedílnou částí této Charty.

Článek 93

1. Všichni členové Organizace jsou ipso facto stranami zúčastněnými na statutu Mezinárodního soudu.

2. Stát, který není členem Organizace, může se stát stranou zúčastněnou na statutu Mezinárodního soudu za podmínek, které pro každý případ určí Valné shromáždění na doporučení Rady bezpečnosti.

Článek 94

1. Každý člen Organizace se zavazuje, že se podrobí rozhodnutí Mezinárodního soudu v každém sporu, v kterém je stranou.
2. Jestliže strana v některém sporu nesplní své závazky z nálezu vyneseného Mezinárodním soudem, může se druhá strana obrátit na Radu bezpečnosti, jež, považuje-li to za nutné, může doporučit nebo rozhodnout, jaká opatření mají být učiněna, by se nález stal účinným.

Článek 95

Žádné ustanovení této Charty nebrání členům Organizace, aby svěřovali řešení svých sporů jiným soudům na základě dohod, které již platí nebo které teprve budou sjednány.

Článek 96

1. Valné shromáždění nebo Rada bezpečnosti mohou požádat Mezinárodní soud, aby dal posudek o kterékoli právní otázce.
2. Jiné orgány Spojených národů a odborné organizace, které k tomu Valné shromáždění kdykoli zmocní, mohou rovněž žádat Soud o posudek v právních otázkách, které vznikají v oboru jejich činnosti.

KAPITOLA XV
Sekretariát

Článek 97

Sekretariát je složen z generálního tajemníka a úředníků jichž bude Organizace potřebovat. Generálního tajemníka ustanovuje Valné shromáždění na doporučení Rady bezpečnosti. Je hlavním správním úředníkem Organizace.

Článek 98

Generální tajemník působí v této funkci na všech schůzích Valného shromáždění, Rady bezpečnosti, Hospodářské a sociální rady i Poručenské rady a vykonává všechny ostatní úkoly, které mu tyto orgány svěří. Generální tajemník předkládá Valnému shromáždění výroční zprávu o činnosti Organizace.

Článek 99

Generální tajemník může upozornit Radu bezpečnosti na každou věc, která podle jeho názoru může ohrozit udržení mezinárodního míru a bezpečnosti.

Článek 100

1. Generální tajemník a úředníci, vykonávajíce svůj úřad, nebudou žádat ani přijímat pokyny od žádné vlády ani od kterékoli jiné moci stojící mimo Organizaci.

Vystříhají se každého jednání, které by bylo neslučitelné s jejich postavením jako mezinárodních úředníků odpovědných pouze Organizaci.
2. Každý člen Organizace se zavazuje, že bude dbát výlučné mezinárodní povahy úkolů generálního tajemníka a úředníků a že se nebude snažit, aby na ně při vykonávání jejich úkolů působil.

Článek 101

1. Úředníky ustanovuje generální tajemník podle směrnic stanovených Valným shromážděním.
2. Vhodní úředníci se natrvalo přidělí Hospodářské a sociální radě, Poručenské radě a podle potřeby i jiným orgánům Organizace. Tvoří část sekretariátu.
3. Při přijímání zaměstnanců a stanovení jejich služebních podmínek je třeba se řídit především nutností zajistit co nejvyšší úroveň výkonnosti, schopnosti a bezúhonnosti. Bude se náležitě dbát, aby úředníci byli vybíráni na zeměpisné základně co nejširší.

KAPITOLA XVI
Různá ustanovení

Článek 102

1. Každá smlouva a každá mezinárodní dohoda, které uzavře kterýkoli člen Organizace po tom, kdy tato Charta nabude účinnosti, zaregistrují se co nejdříve v sekretariátu a budou jím uveřejněny.
2. Žádná strana jakékoli smlouvy nebo mezinárodní dohody, které nebudou zaregistrovány podle ustanovení odstavce 1 tohoto článku, nemůže se jich dovolávat před žádným orgánem Organizace spojených národů.

Článek 103

V případě rozporu mezi závazky členů Organizace podle této Charty a jejich závazky podle kteréhokoli jiného mezinárodního ujednání mají přednost závazky podle této Charty.

Článek 104

Organizace spojených národů požívá na území každého svého člena takové právní způsobilosti, jaká je nutná k výkonu jejich funkcí a k uskutečňování jejich úkolů.

Článek 105

1. Organizace spojených národů požívá na území každého svého člena takových výsad a imunit, jaké jsou nutné k uskutečňování jejích úkolů.
2. Rovněž zástupci členů Organizace a úředníci organizace požívají takových výsad a imunit, jaké jsou nutné k nezávislému výkonu jejich úkolů, které souvisí s činnosti Organizace.

3. Valné shromáždění může činit doporučení, pokud jde o určení, jak v podrobnostech používat odstavce 1 a 2 tohoto článku, nebo může členům Organizace navrhnout za tím účelem nutné úmluvy.

KAPITOLA XVII
Přechodná opatření bezpečnostní
Článek 106

Dokud nenabudou účinnosti takové zvláštní dohody, zmíněné v článku 43, které Radě bezpečnosti podle jejího mínění umožní, aby začala plnit své úkoly podle článku 42, budou se strany zúčastněné na Deklaraci čtyř států, podepsané v Moskvě dne 30. října, jakož i Francie radit podle odstavce 5 této Deklarace navzájem, a bude-li toho podle okolností třeba, i s jinými členy Organizace, o takové společné akci jménem Organizace, jaké by bylo třeba k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti.

Článek 107

Jde-li o akci proti státu, který byl za 2. světové války nepřítelem kteréhokoli signatáře této Charty, žádné ustanovení této Charty nečiní takovou akci neoprávněnou, ani jí nebrání, jestliže ji jako důsledek této války podnikly nebo schválily vlády, které za ni mají odpovědnost.

KAPITOLA XVIII
Změny
Článek 108

Změny této Charty nabudou účinnosti pro všechny členy Organizace, budou-li schváleny hlasy dvou třetin členů Valného shromáždění a ratifikovány dvěma třetinami členů Organizace podle jejich ústavních předpisů, čítajíc v to všechny stálé členy Rady bezpečnosti.

Článek 109

1. Obecná konference členů Organizace za účelem revize této Charty může se konat v době a místě, které určí hlasy dvou třetin Valného shromáždění a hlasy kterýchkoli sedmi *(devíti)* členů Rady bezpečnosti. Každý člen Organizace má na konferenci jeden hlas.
2. Jakákoli změna této Charty, doporučená dvoutřetinovou většinou hlasů konference, nabude účinnosti, bude-li ratifikována dvěma třetinami členů Organizace podle jejich ústavních předpisů, čítajíc v to všechny stálé členy Rady bezpečnosti.
3. Nebude-li se taková konference konat před desátým výročním zasedáním Valného shromáždění, počítáno od té doby, kdy tato Charta nabude účinnosti, bude návrh na svolání takové konference dán na pořad tohoto zasedání Valného shromáždění a konference se bude konat, bude-li tak rozhodnuto většinou hlasů členů Valného shromáždění a hlasy kterýchkoli sedmi členů Rady bezpečnosti.

KAPITOLA XIX
Ratifikace a podpis
Článek 110

1. Tato Charta bude ratifikována signatárními státy podle jejich ústavních předpisů.
2. Ratifikační listiny budou uloženy u vlády Spojených států amerických, jež zpraví o každém uložení všechny signatární státy, jakož i generálního tajemníka Organizace, až bude ustanoven.
3. Tato Charta nabude účinnosti uložením ratifikačních listin republiky Čínské, Francie, Svazu sovětských socialistických republik, Spojeného království Velké Británie a Severního Irska, Spojených států amerických a většiny ostatních signatárních států. Poté sepíše vláda Spojených států amerických protokol o uložení ratifikačních listin a zašle jeho opisy všem signatárním státům.
4. Signatární státy této Charty, které ji budou ratifikovat po tom, kdy nabyla účinnosti, stanou se původními členy Organizace spojených národů ode dne, kdy uloží své příslušné ratifikační listiny.

Článek 111

Tato Charta, jejíž čínský, francouzský, ruský, anglický a španělský text jsou stejně autentické, zůstane uložena v archivu vlády Spojených států amerických. Její řádně ověřené opisy zašle tato vláda vládám ostatních signatárních států.

Na důkaz toho podepsali zástupci vlád Spojených národů tuto Chartu.
Dáno v městě San Francisku dne dvacátého šestého června roku tisíc devět set čtyřicet pět.

(Dokumenty ke studiu mezinárodního práva a politiky. 1. Praha, 1963, s. 135–164)

III. Úmluva o výsadách a imunitách Organizace spojených národů (13. 2. 1946)

Jelikož článek 104 Charty Organizace spojených národů stanoví, že Organizace požívá na území každého ze svých členských států takové právní způsobilosti, jaké je třeba, aby konala své úkoly a plnila své cíle, a jelikož článek 105 Charty Organizace spojených národů stanoví, že Organizace požívá na území každého ze svých členských států výsad a imunit, jichž je třeba, aby plnila své cíle, a že zástupci členských států Organizace spojených národů a úředníci Organizace požívají podobné výsad a imunit, jichž je třeba, aby nezávisle vykonávali své úkoly souvisící s Organizací,

Valné shromáždění rezolucí přijatou dne 13. února 1946 schválilo úmluvu níže uvedenou a doporučilo, aby každý členský stát Organizace spojených národů k ní přistoupil.

Článek I
Právní osobnost

§ 1

Organizace spojených národů je právnickou osobou. Má způsobilost:
a) sjednávat smlouvy;
b) nabývat nemovitého a movitého majetku a zcizovat jej;
c) vystupovat před soudy.

Článek II
Vlastnictví, fondy a majetky

§ 2

Organizace spojených národů, její vlastnictví a majetky,kdekoli umístěné a v čí-koli držení, požívají imunity vůči právním řízením kteréhokoli druhu, pokud se jí Organizace spojených národů v určitém případě výslovně nezřekla. Rozumí se však, že zřeknutí imunity se nemůže vztahovat na žádné opatření exekuční.

§ 3

Místnosti Organizace spojených národů jsou nedotknutelné. Vlastnictví a majetky Organizace spojených národů, kdekoliv umístěné a v číkoli držení, požívají imunity vůči prohledávání,záboru, konfiskaci, vyvlastnění a kterémukoli jinému zásahu exekučnímu, správnímu, soudnímu nebo zákonodárnému.

§ 4

Archivy Organizace spojených národů a vůbec všechny listiny, jež jí patří nebo jsou v jejím držení, jsou nedotknutelné, ať jsou kdekoliv umístěny.

§ 5

Nepodléhajíc finanční kontrole, finančním předpisům ani finančnímu moratoriu kteréhokoli druhu

a) Organizace spojených národů může držet fondy, zlato nebo devizy kteréhokoli druhu a mít účty v kterékoli měně;

b) Organizace spojených národů může svobodně převádět své fondy, zlato nebo devizy z jedné země do druhé nebo uvnitř kterékoli země a směňovat kterékoli devizy, jež drží, na kteroukoli jinou měnu.

§ 6

Při výkonu svých práv podle výše uvedeného § 5 bude Organizace spojených národů mít náležitý zřetel na všechny připomínky vlády kteréhokoli členského státu, pokud shledá, že jim může vyhovět bez újmy svým zájmům.

§ 7

Organizace spojených národů, její majetky, příjmy a jiné vlastnictví, jsou:
a) osvobozeny ode všech přímých daní; rozumí se však, že se Organizace spojených národů nebude domáhat osvobození od daní, jež jsou ve skutečnosti pouhou náhradou za služby obecně užitečné;
b) osvobozeny od cel a dovozních i vývozních zákazů a omezení co do předmětů dovážených nebo vyvážených Organizací spojených národů pro její úřední potřebu. Rozumí se však, že předměty s tímto osvobozením dovezené nebudou prodány v zemi, do níž byly dovezeny, leč za podmínek dohodnutých s vládou oné země;

c) osvobozeny od cel a dovozních i vývozních zákazů a omezení co do publikací Organizace.

§ 8

Ačkoli se Organizace spojených národů zpravidla nebude domáhat osvobození od spotřebních dávek a od daní z prodeje movitého a nemovitého majetku, tvořících součást ceny, jež má být zaplacena, přece učiní členské státy, kdykoli to bude možné, vhodná správní opatření za účelem slevy nebo vrácení dávky nebo daně, kdy Organizace spojených národů bude činit pro úřední potřebu významné nákupy majetku, na které takové dávky a daně byly nebo mají být uvaleny.

Článek III
Výhody týkající se dopravování zpráv

§ 9

Organizace spojených národů bude na území každého členského státu požívat pro dopravování úředních zpráv nakládání nikoli méně výhodného, nežli je nakládání poskytované vládou toho členského státu kterékoli jiné vládě, čítajíc v to její diplomatický zastupitelský úřad, pokud jde o přednostní práva, sazby a poplatky za poštovní zásilky, kabelogramy, telegramy, radiogramy, fototelegramy, telefonické a jiné dopravování zpráv, jakož i pokud jde o novinářské sazby pro zprávy pro tisk a rozhlas. Úřední korespondence ani jiné úřední dopravování zpráv Organizace spojených národů nepodléhá cenzuře.

§ 10

Organizace spojených národů bude mít právo užívat šifer a odesílat a přijímat korespondenci kurýry nebo zavazadly, požívajícími týchž imunit a výsad, jako diplomatičtí kurýři a diplomatická zavazadla.

Článek IV
Zástupci členských států

§ 11

Zástupci členských států v hlavních a pomocných orgánech Organizace spojených národů a na konferencích svolaných Organizací spojených národů požívají při vykonávání svých úkolů a cestou do místa schůze a z tohoto místa těchto výsad a imunit:
a) imunity vůči zatčení nebo vazbě a vůči zabavení osobních zavazadel a imunity vůči právním řízením kteréhokoli druhu pro výroky ústní nebo písemné a pro všechna jednání, jež učiní jakožto zástupci;
b) nedotknutelnosti veškerých listin a dokumentů;
c) právo užívat šifer a přijímat listiny a korespondenci kurýrem nebo v zapečetěných zavazadlech;
d) pro sebe i své manžely vynětí z přistěhovaleckých omezení, z hlášení cizinců a z povinností plynoucích z národní služby ve státě, do kterého přijíždějí nebo kterým projíždějí při výkonu svého úřadu;
e) co do omezení devizových nebo měnových týchž výhod, které se poskytují zástupcům cizích vlád s dočasným úředním posláním;

f) co do osobních zavazadel, týchž imunit a výhod, které se poskytují diplomatickým zástupcům, a rovněž
g) takových jiných výsad, imunit a výhod, kterých požívají diplomatičtí zástupci, pokud nejsou neslučitelné s tím, co předchází, kromě práva domáhat se osvobození od cel na zboží dovážené (jinak než jako součást jejich osobních zavazadel) a od spotřebních dávek nebo daní z prodeje.

§ 12

Aby byla zástupcům členských států v hlavních a pomocných orgánech Organizace spojených národů a na konferencích svolaných Organizací spojených národů zajištěna plná svoboda slova a nezávislost při plnění povinností, imunita vůči právním řízením pro výroky ústní nebo písemné a pro všechna jednání, jež učiní při plnění svých povinností, se bude i nadále poskytovat, i když tyto osoby již nebudou zástupci členských států.

§ 13

Tam, kde daňová povinnost kteréhokoli druhu závisí na bydlišti, se za období bydliště nepovažují ta období, po která se zástupci členských států v hlavních a pomocných orgánech Organizace spojených národů a na konferencích svolaných Organizací spojených národů zdržují v některém členském státě pro plnění svých povinností.

§ 14

Výsady a imunity se zástupcům členských států poskytují nikoli pro osobní prospěch jednotlivců samotných, nýbrž na zabezpečení nezávislého vykonávání jejich úkolů souvisících s Organizací spojených národů. Proto má členský stát nejen právo, nýbrž povinnost zříci se imunity svého zástupce v každém případě, kdy by podle mínění členského státu imunita překážela výkonu spravedlnosti a kdy je možno se jí zříci bez újmy účelu, pro který se imunita poskytuje.

§ 15

Ustanovení § 11–13 nelze používat ve vztahu mezi zástupcem a úřady státu, jehož je příslušníkem, anebo jehož je nebo byl zástupcem.

§ 16

Pro účely tohoto článku se má za to, že výraz „zástupci" zahrnuje všechny delegáty, zástupce delegátů, poradce, odborné znalce a tajemníky delegací.

Článek V
Úředníci

§ 17

Generální tajemník určí kategorie úředníků, na něž se vztahují ustanovení tohoto článku a článku VII. Předloží seznam těchto kategorií Valnému shromáždění. Potom budou tyto kategorie sděleny vládám všech členských států. Jména úředníků pojatých do těchto kategorií budou občas oznamována vládám členských států.

§ 18

Úředníci Organizace spojených národů:
a) budou požívat imunity vůči právním řízením pro výroky ústní nebo písemné a pro všechna jednání, jež vykonají při výkonu úřadu;

b) budou osvobozeni od zdanění platů a požitků, placených jim Organizací spojených národů;
c) budou požívat imunity vůči povinnostem plynoucím z národní služby;
d) budou spolu se svými manžely a s členy svých rodin, žijícími na jejich náklady, požívat imunity vůči přistěhovaleckým omezením a vůči hlášení cizinců;
e) budou požívat stejných výsad co do devizových výhod, jako úředníci obdobné hodnosti přidělení diplomatickým zastupitelským úřadům pověřeným u příslušné vlády;
f) budou spolu se svými manžely a s členy svých rodin, žijícími na jejich náklady, v době mezinárodní krize požívat při repatriaci týchž výhod, jako diplomatičtí zástupci;
g) budou mít právo dovézt bezcelně svůj nábytek a svršky v době, kdy poprvé nastoupí v úřad v zemi, o kterou jde.

§ 19

Generálnímu tajemníkovi a všem zástupcům generálního tajemníka budou pro ně samotné, pro jejich manžely a pro jejich nezletilé děti kromě imunit a výsad, vytčených v § 18, poskytovány výsady a imunity, vynětí a výhody, poskytované podle mezinárodního práva diplomatickým zástupcům.

§ 20

Výsady a imunity se poskytují úředníkům v zájmu Organizace spojených národů a nikoli pro osobní prospěch jednotlivců samotných. Generální tajemník bude mít právo a povinnost zříci se imunity kteréhokoli úředníka v každém případě, kdy by podle jeho mínění imunita překážela výkonu spravedlnosti a kdy je možno se jí zříci bez újmy zájmům Organizace spojených národů. Jde-li o generálního tajemníka, má Rada bezpečnosti právo zříci se imunity.

§ 21

Organizace spojených národů bude v každé době spolupracovat s příslušnými úřady členských států, aby usnadnila řádné vykonávání práva, zabezpečila zachovávání policejních předpisů a zabránila každému zneužití v souvislosti s výsadami, imunitami a výhodami, uvedenými v tomto článku.

Článek VI
Znalci pověření posláním pro Organizaci spojených národů

§ 22

Znalcům (pokud nejsou úředníky spadajícími pod článek V), vykonávajícím poslání pro Organizaci spojených národů, se budou poskytovat ty výsady a imunity, jichž je třeba pro nezávislé vykonávání jejich úkolů v době jejich poslání, čítajíc v to dobu strávenou na cestách, souvisících s jejich posláním. Zejména se jim poskytují:
a) imunita vůči zatčení nebo vazbě a vůči zabavení osobních zavazadel;
b) imunita vůči právním řízením kteréhokoli druhu, pro výroky ústní nebo písemné a pro jednání, jež učiní při plnění svého poslání. Tato imunita vůči právním řízením se bude i nadále poskytovat, i když tyto osoby již nebudou zaměstnány posláním pro Organizaci spojených národů;
c) nedotknutelnost veškerých listin a dokumentů;

d) pro jejich spojení s Organizací spojených národů právo užívat šifer a přijímat listiny a korespondenci kurýrem nebo v zapečetěných zavazadlech;
e) co do omezení devizových nebo měnových, tytéž výhody, které se poskytují zástupcům cizích vlád s dočasným úředním posláním;
f) co do osobních zavazadel, tytéž imunity a výhody, které se poskytují diplomatickým zástupcům.

§ 23

Výsady a imunity se poskytují znalcům v zájmu Organizace spojených národů a nikoli pro osobní prospěch jednotlivců samotných. Generální tajemník bude mít právo a povinnost zříci se imunity kteréhokoli znalce v každém případě, kdy by podle jeho mínění imunita překážela výkonu spravedlnosti a kdy je možno se jí zříci bez újmy zájmům Organizace spojených národů.

Článek VII
Laissez-passer Organizace spojených národů

§ 24

Organizace spojených národů může svým úředníkům vydávat laissez-passer. Úřady členských států budou uznávat a přijímat tato laissez-passer jako platné cestovní doklady, přihlížejíce přitom k ustanovením § 25.

§ 25

Žádosti majitelů laissez-passer Organizace spojených národů o víza (jsou-li vyžadována) se vyřizují co nejspěšněji, je-li k nim připojeno osvědčení, že majitel cestuje z pověření Organizace spojených národů. Kromě toho se takovým osobám poskytují výhody pro rychlé cestování.

§ 26

Výhody podobné těm, které jsou vytčeny v § 25, se budou poskytovat znalcům a jiným osobám, které sice nejsou majiteli laissez-passer Organizace spojených národů, avšak mají osvědčení, že cestují z pověření Organizace spojených národů.

§ 27

Generálnímu tajemníkovi, zástupcům generálního tajemníka a ředitelům, cestujícím s laissez-passer Organizace spojených národů z pověření Organizace spojených národů, se budou poskytovat tytéž výhody, které se poskytují diplomatickým zástupcům.

§ 28

Ustanovení tohoto článku lze vztahovat na obdobné úředníky zvláštních orgánů, jestliže to stanoví dohody o vztahu, sjednané podle článku 63 Charty.

Článek VIII
Vyřizování sporů

§ 29

Organizace spojených národů učiní opatření pro vhodný způsob vyřizování:
a) sporů, vzniklých ze smluv, nebo jiných sporů soukromoprávní povahy, v nichž je stranou Organizace spojených národů;

b) sporů, v nichž je účasten kterýkoli úředník Organizace spojených národů, který pro své úřední postavení požívá imunity, jestliže se generální tajemník imunity nezřekl.

§ 30

Všechny spory vzniklé z výkladu nebo provádění této Úmluvy budou předloženy Mezinárodnímu soudnímu dvoru, jestliže se v některém případě strany nedohodnou, že užijí jiného způsobu vyřízení. Vznikne-li spor mezi Organizací spojených národů na jedné straně a některým členským státem na straně druhé, bude podle článku 96 Charty a podle článku 65 Statutu Mezinárodního soudního dvora podána žádost o posudek o kterékoli právní otázce ve sporu zahrnuté. Strany přijmou posudek Mezinárodního soudního dvora jako rozhodující.

Závěrečný článek

§ 31

Tato úmluva se předkládá všem členským státům Organizace spojených národů k přístupu.

§ 32

Přístup se provede složením listiny u generálního tajemníka Organizace spojených národů a úmluva nabude účinnosti pro každý členský stát dnem, kdy složí listinu o přístupu.

§ 33

Generální tajemník zpraví všechny členské státy Organizace spojených národů o složení každé listiny o přístupu.

§ 34

Rozumí se, že když se za některý členský stát složí listina o přístupu, bude onen členský stát podle vlastního práva s to provádět ustanovení této úmluvy.

§ 35

Tato úmluva zůstane mezi Organizací spojených národů a každým členským státem, který složí listinu o přístupu, v účinnosti po tak dlouho, pokud onen členský stát zůstane členským státem Organizace spojených národů, nebo až do té doby, kdy revidovaná všeobecná úmluva bude schválena valným shromážděním a onen členský stát se stane smluvní stranou této revidované úmluvy.

§ 36

Generální tajemník může sjednat s kterýmkoli členským státem nebo s kterýmikoli členskými státy dodatkové dohody, upravující ustanovení této úmluvy, pokud jde o onen členský stát nebo o ony členské státy. Tyto dodatkové dohody budou v každém jednotlivém případě podléhat schválení Valného shromáždění.

(Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 52/1956 Sb. o přístupu Československé republiky k Úmluvě o výsadách a imunitách Organizace spojených národů ze dne 13. února 1946)

IV. Úmluva o výsadách a imunitách odborných organizací (21. 11. 1947)

Jelikož Valné shromáždění Organizace spojených národů přijalo dne 13. února 1946 rezoluci usilující o co největší sjednocení výsad a imunit, kterých požívá Organizace spojených národů a různé odborné organizace; a jelikož se konaly konzultace týkající se provádění uvedené rezoluce mezi Organizací spojených národů a odbornými organizacemi; Valné shromáždění rezolucí 179 (II) přijalo dne 21. listopadu 1947 tuto Úmluvu, která se předkládá odborným organizacím k přijetí a všem členským státům Organizace spojených národů a všem ostatním státům, které jsou členy jedné nebo více odborných organizací, k přistupu.

Článek I
Definice a rozsah
Oddíl 1

V této Úmluvě:

1. Slova „standardní ustanovení" se týkají ustanovení článku II. až IX.
2. Slova „odborné organizace" znamenají:
   a) Mezinárodní organizaci práce;
   b) Organizaci spojených národů pro výživu a zemědělství;
   c) Organizaci spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu;
   d) Mezinárodní organizaci pro civilní letectví;
   e) Mezinárodní měnový fond;
   f) Mezinárodní banku pro obnovu a rozvoj;
   g) Světovou zdravotnickou organizaci;
   h) Světovou poštovní unii;
   i) Mezinárodní telekomunikační unii; a
   j) kteroukoli jinou organizaci přidruženou k Organizaci spojených národů podle ustanovení článku 57 a 63 Charty.
3. Slovo „Úmluva" znamená ve vztahu ke kterékoli odborné organizaci standardní ustanovení, jak jsou upravena konečným (nebo revidovaným) textem přílohy předané touto organizací podle ustanovení oddílů 36 a 38.
4. Pro účely článku III. slova „majetek a aktiva" zahrnují rovněž majetek a fondy spravované odbornou organizací při výkonu jejich ústavních funkcí.
5. Pro účely článku V. a VII. výraz „zástupci členů" třeba vykládat tak, že zahrnuje všechny zástupce, alternáty, poradce, technické experty a tajemníky delegací.
6. V oddílech 13, 14, 15 a 25 se výrazem „schůze svolaná odbornou organizací" rozumí schůze: 1. jejího shromáždění a výkonného orgánu (jakkoli označeného) a 2. jakékoli komise předvídané podle její ústavy, 3. jakékoli mezinárodní konference jí svolané, 4. jakéhokoli výboru kteréhokoli z těchto orgánů.
7. Výraz „vedoucí sekretariátu" znamená hlavního výkonného úředníka příslušné odborné organizace, ať je označen jako „generální ředitel" nebo jinak.

Oddíl 2

Každá smluvní strana této Úmluvy ve vztahu ke kterékoli odborné organizaci, na niž se Úmluva vztahuje podle oddílu 37, poskytne této organizaci nebo ve vztahu k ní výsady a imunity stanovené ve standardních ustanoveních na základě podmínek v nich specifikovaných s výhradou úprav obsažených v ustanoveních konečné (nebo revidované) přílohy týkající se dané organizace a předané podle oddílů 36 nebo 38.

Článek II
Právnická osobnost
Oddíl 3

Odborné organizace jsou právnickými osobami. Mají způsobilost a) sjednávat smlouvy, b) nabývat nemovitého a movitého majetku a disponovat jím, c) vystupovat před soudy.

Článek III
Majetek, fondy a aktiva
Oddíl 4

Odborné organizace; jejich majetek a aktiva kdekoli umístěné a kýmkoli držené, požívají imunity vůči právním řízením kteréhokoliv druhu, pokud se jí v určitém případě výslovně nezřekly. Rozumí se však, že žádné zřeknutí se imunity se nemůže vztahovat na žádné opatření exekuční.

Oddíl 5

Místnosti odborných organizací jsou nedotknutelné. Majetek a aktiva odborných organizací, kdekoli umístěné a kýmkoli držené požívají imunity vůči prohlídce, rekvisici, konfiskaci, vyvlastnění a jakémkoli jinému zásahu výkonnému, administrativnímu, soudnímu nebo zákonodárnému.

Oddíl 6

Archívy odborných organizací a vůbec všechny listiny, které jim náleží nebo jsou v jejich držení, jsou nedotknutelné, ať jsou kdekoli umístěny.

Oddíl 7

Nepodléhajíce finanční kontrole, předpisům nebo moratoriím kteréhokoliv druhu,

a) odborné organizace mohou držet fondy, zlato nebo kteroukoli měnu a mít účty v kterékoli měně;

b) odborné organizace mohou svobodně převádět své fondy, zlato nebo měnu z jedné země do druhé nebo uvnitř kterékoli země a směňovat kteroukoli měnu, jíž drží, za kteroukoli jinou měnu.

Oddíl 8

Při výkonu svých práv podle výše uvedeného oddílu 7 bude každá odborná organizace brát náležitý zřetel na všechny připomínky vlády kterékoli smluvní strany, pokud shledá, že jim může vyhovět bez újmy svých zájmů.

Oddíl 9

Odborné organizace, jejich aktiva, příjmy a jiný majetek jsou

a) osvobozeny ode všech přímých daní; rozumí se však, že se odborné organizace nebudou domáhat osvobození od dní, které jsou ve skutečnosti pouhou úhradou za služby obecně užitečné;
b) osvobozeny od celních poplatků a dovozních a vývozních zákazů a omezení, pokud jde předměty dovážené nebo vyvážené odbornými organizacemi pro jejich úřední potřebu. Rozumí se však, že předměty s tímto osvobozením dovezené nebudou prodány v zemi, do níž byly dovezeny, leč za podmínek, dohodnutých s vládou tohoto státu;
c) osvobozeny od celních poplatků a dovozních i vývozních zákazů a omezení pokud jde o jejich publikaci.

Oddíl 10

Ačkoli odborné organizace se zpravidla nebudou domáhat osvobození od spotřebních dávek a od daní z prodeje movitého a nemovitého majetku, tvořících součást ceny, jež má být zaplacena, smluvní strany přesto učiní, kdykoli to bude možné, vhodné správní opatření za účelem prominutí nebo omezení dávky nebo daně, když odborné organizace budou činit pro úřední potřebu důležité nákupy, na které takové dávky a daně byly nebo mají být uvaleny.

Článek IV
Usnadnění spojení
Oddíl 11

Každá odborná organizace nebude na území každého státu, který je stranou této Úmluvy vůči uvedené organizaci požívat pro dopravování úředních zpráv nakládání neméně výhodného, než je nakládání poskytované vládou uvedeného státu kterékoli jiné vládě čítaje v to její diplomatický zastupitelský úřad, pokud jde o přednostní práva, sazby a poplatky za poštovní zásilky, kabelogramy, telegramy, radiogramy, fototelegramy, telefonické a jiné dopravování zpráv, jakož i pokud jde o novinářské sazby za zprávy pro tisk a rozhlas.

Oddíl 12

Úřední korespondence a ostatní úřední spojení odborných organizací nepodléhají cenzuře.

Odborné organizace mají právo používat šifer a odesílat a přijímat korespondenci prostřednictvím kurýrů nebo zapečetěných zavazadel, požívajících týchž imunit a výsad jako diplomatičtí kurýři a diplomatická zavazadla.

Nic v tomto oddíle nebude vykládáno tak, že by vylučovalo přijetí vhodných bezpečnostních opatření, stanovených dohodou mezi smluvní stranou této Úmluvy a odbornou organizací.

Článek V
Zástupci členských států
Oddíl 13

Zástupci členských států požívají na schůzích svolaných odbornou organizací při výkonu svých funkcí a cestou do místa schůze a z tohoto místa těchto výsad a imunit:

a) imunity proti zatčení nebo vazbě a proti zabavení osobních zavazadel a imunity vynětí z jurisdikce kteréhokoli druhu pro výroky ústní nebo písemné a pro všechna jednání, jež učiní jakožto zástupci;
b) nedotknutelnosti veškerých listin a dokumentů;
c) právo užívat šifer a přijímat listiny a korespondenci kurýrem nebo v zapečetěných zavazadlech;
d) pro sebe i své manžely vynětí z přistěhovaleckých omezení, z hlášení cizinců a z povinností plynoucích z národní služby ve státě, do kterého přijíždějí nebo kterým projíždějí při výkonu svého úřadu;
e) pokud jde o omezení devizová nebo měnová týchž výhod, které se poskytují zástupcům cizích vlád s dočasným úředním posláním;
f) pokud jde o osobní zavazadla týchž imunit a výhod, které se poskytují diplomatickým zástupcům obdobné hodnosti.

Oddíl 14

Aby byla zástupcům členských států v odborných organizacích na schůzích jimi svolaných zajištěna plná svoboda slova a plná nezávislost při plnění jejich povinností, imunita vůči právním řízením pro výroky ústní nebo písemné a pro všechna jednání, jež učiní při plnění svých povinností, se bude i nadále poskytovat, bez ohledu na to, že tyto osoby již nebudou vykonávat tyto funkce.

Oddíl 15

Tam, kde daňová povinnost kteréhokoli druhu závisí od pobytu, se za dobu pobytu nepovažují ta období, po které se zástupci smluvních stran v odborných organizacích a na schůzích svolaných těmito odbornými organizacemi zdržují v některém státě, který je smluvní stranou, pro plnění svých povinností.

Oddíl 16

Výsady a imunity se zástupcům smluvních stran poskytují nikoli pro jejich osobní prospěch, nýbrž k zabezpečení nezávislého vykonávání jejich úkolů souvisících s odbornými organizacemi. Proto má smluvní strana nejen právo, nýbrž povinnost zříci se imunity svého zástupce v každém případě, kdy by podle mínění smluvní strany imunita překážela výkonu spravedlnosti a kdy je možno sej í zříci bez újmy účelu, pro který se imunita poskytuje.

Oddíl 17

Ustanovení oddílu 13, 14 a 15 nelze aplikovat na vztah mezi zástupcem a úřady státu, jehož je příslušníkem anebo jehož je nebo byl zástupcem.

Článek VI
Úředníci
Oddíl 18

Každá odborná organizace určí kategorie úředníků, na něž se vztahují ustanovení tohoto článku a článku VIII. Předloží jejich seznam všem smluvním stranám této Úmluvy v případě každé odborné organizace a generálnímu tajemníkovi Organizace spojených národů. Jména úředníků zahrnutých do těchto kategorií oznámí čas od času výše uvedeným vládám.

Oddíl 19

Úředníci odborných organizací:

a) požívají imunity vynětí z jurisdikce pro výroky ústní nebo písemné a pro všechna jednání při výkonu svých úředních funkcí;
b) jsou vyňati ze zdanění platů a požitků, placených jim odbornými organizacemi za týchž podmínek, jako úředníci Organizace spojených národů;
c) požívají spolu se svými manžely a s příbuznými na nich závislými imunity vůči přistěhovaleckým omezením a vůči hlášení cizinců;
d) požívají stejných výsad pokud jde o devizové výhody, jako úředníci diplomatických zastupitelských úřadů obdobných hodností;
e) požívají spolu se svými manžely a s příbuznými na nich závislými v době mezinárodních krizí týchž repatriačních výhod jako úředníci diplomatických zastupitelských úřadů obdobných hodnosti;
f) mají právo dovézt bezcelně svůj nábytek a svršky v době prvého nástupu úřadu v příslušné zemi.

Oddíl 20

Úředníci odborných organizací požívají imunity vůči povinnostem plynoucím z národní služby, přičemž ve vztahu ke státům, jejichž jsou občany, se tato imunita týká pouze těch úředníků odborných organizací, jejichž jména byla v souvislosti s jejich posláním zanesena do seznamu sestaveného vedoucím sekretariátu odborné organizace a schváleného příslušným státem.

Jestliže by jiní úředníci odborných organizací měli být povoláni k výkonu národní služby, příslušný stát poskytne na žádost příslušné odborné organizace takový dočasný odklad povolání uvedených úředníků, jaký je třeba k tomu, aby se zabránilo přerušení důležité práce.

Oddíl 21

Kromě výsad a imunit uvedených v oddílech 19 a 20 vedoucí sekretariátu každé odborné organizace a rovněž úředník jednající jeho jménem v době jeho nepřítomnosti, požívají spolu se svými manžely a nezletilými dětmi takových výsad

a imunit, vynětí a výhod, jež jsou poskytovány diplomatickému personálu podle mezinárodního práva.

Oddíl 22

Výsady a imunity se poskytují úředníkům pouze v zájmu odborných organizací a nikoli pro jejich osobní prospěch. Každá odborná organizace má právo a povinnost zříci se imunity kteréhokoli úředníka v každém případě, kdy by podle jejího mínění překážela výkonu spravedlnosti a kdy je možno se jí zříci bez újmy zájmů této odborné organizace.

Oddíl 23

Každá odborná organizace bude vždy spolupracovat s příslušnými úřady členských států, aby usnadnila řádný výkon práva, zabezpečila zachovávání policejních předpisů a zabránila každému zneužití výsad, imunit a výhod, uvedených v tomto článku.

Článek VII
Zneužití výsady
Oddíl 24

Jestliže kterákoli smluvní strana této Úmluvy má za to, že došlo k zneužití výsady nebo imunity uvedené v této Úmluvě, budou se konat konzultace mezi touto stranou a příslušnou odbornou organizací s cílem zjistit, zda k němu došlo, a v kladném případě zajistit, aby se neopakovalo. Jestliže konzultace nepovedou k uspokojivému výsledku pro tuto stranu a pro tuto odbornou organizaci, bude otázka, zda došlo k zneužití výsady nebo imunity, předložena Mezinárodnímu soudnímu dvoru podle ustanovení oddílu 32. Jestliže Mezinárodní soudní dvůr dospěje k závěru, že ke zneužití došlo, bude mít smluvní strana této Úmluvy, která byla tímto zneužitím poškozena, právo odejmout příslušné odborné organizaci po jejím uvědomění výhody plynoucí z výsady nebo imunity, jíž bylo zneužito.

Oddíl 25

1. Zástupci členských států na shromážděních svolaných odbornými organizacemi, při výkonu svých funkcí a během své cesty do místa a z místa shromáždění, a úředníci kategorie, stanovené v oddílu 18, nesmí být požádáni místními orgány, aby opustili stát, v němž vykonávají své funkce v souvislosti s jakoukoli úřední činností. Avšak v případě zneužití výsad spojených s pobytem, jehož se taková osoba dopustila v určitém státě mimo rámec svých úředních funkcí, může vláda tohoto státu požádat, aby tento stát opustil za těchto podmínek:
2.

I. Zástupci členských států nebo osoby, které mají podle oddílu 21 nárok na diplomatické imunity, nebudou požádáni, aby opustili stát jiným způsobem než podle procedury uplatňované vůči diplomatickým zástupců akreditovaným v tomto státě.

II. V případě úředníka, na něhož se nevztahuje oddíl 21, nebude vydán příkaz, aby opustil příslušný stát, leč se souhlasem ministra zahraničních věcí tohoto státu,

který může být vysloven jen po konzultaci s výkonným vedoucím příslušné od-
borné organizace; a jestliže proti úředníkovi probíhá řízení o vyhoštění, vedouc
sekretariátu odborné organizace má právo zúčastnit se takového řízení jménem
osoby, proti níž bylo zavedeno.

Článek VIII
Laissez-passer
Oddíl 26

Úředníci odborných organizací mohou používat laissez-passer Organizace spo-
jených národů v souladu s administrativními ujednáními uzavřenými mezi gene-
rálním tajemníkem Organizace spojených národů a příslušnými orgány odborných
organizací, které mohou být zvláště zmocněny k vydávání laissez-passer. Generální
tajemník Organizace spojených národů bude informovat všechny smluvní strany
o každém takto uzavřeném ujednání.

Oddíl 27

Smluvní strany této Úmluvy uznají a přijmou laissez-passer Organizace spo-
jených národů vydané úředníkům odborných organizací jako platné cestovní do-
klady.

Oddíl 28

Žádosti o víza, kde se vyžadují od úředníků odborných organizací, kteří mají
laissez-passer Organizace spojených národů, budou vyřizovány co nejrychleji, bu-
de-li k nim přiloženo potvrzení o tom, že cestují v souvislosti se záležitostmi od-
borné organizace. Kromě toho bude těmto osobám usnadněno rychlé cestování.

Oddíl 29

Výhody obdobné těm, jež jsou uvedeny v oddíle 28., se poskytují expertům a ji-
ným osobám, kteří, ač nemají laissez-passer Organizace spojených národů v sou-
vislosti se záležitostmi odborných organizací, požívají při cestování týchž výhod
jako úředníci diplomatických misí srovnatelné hodnosti.

Oddíl 30

Vedoucí sekretariátu, jejich pomocníci, vedoucí oddělení a ostatní úředníci,
kteří nemají nižší hodnost než vedoucí oddělení odborných organizací, a kteří ces-
tují na laissez-passer Organizace spojených národů v souvislosti se záležitostmi od-
borných organizací, požívají týchž cestovních výhod jako úředníci diplomatických
misí srovnatelné hodnosti.

Článek IX.
Urovnávání sporů
Oddíl 31

Každá odborná organizace učiní opatření pro vhodný způsob urovnávání:
a) sporů, vzniklých ze smluv, nebo jiných sporů soukromoprávní povahy, jichž
je odborná organizace stranou;

b) sporů, v nichž je účasten kterýkoli úředník odborné organizace, který pro
své úřední postavení požívá imunity, pokud nedošlo ke zřeknutí se imunity
podle ustanovení oddílu 22.

Oddíl 32

Všechny spory vzniklé z výkladu nebo provádění této Úmluvy budou předlo-
ženy Mezinárodnímu soudnímu dvoru, pokud se v některém případě strany ne-
dohodnou, že užijí jiného prostředku urovnání. Vznikne-li rozpor mezi některou
odbornou organizací na jedné straně a některou smluvní stranou na straně druhé,
bude podle článku 96 Charty, článku 65 Statutu Mezinárodního soudního dvora,
a v souladu s příslušnými ustanoveními dohod, uzavřených mezi Organizací spo-
jených národů a příslušnou odbornou organizací, podána žádost o posudek o kte-
rékoli právní otázce ve sporu zahrnuté. Strany přijmou posudek Mezinárodního
soudního dvora jako rozhodující.

Článek X
Přílohy a provádění jednotlivými odbornými organizacemi
Oddíl 33

Při provádění této Úmluvy každou odbornou organizací jsou v platnosti stan-
dardní ustanovení s výhradou změn, obsažených v konečném (revidovaném) textu
přílohy, týkající se této organizace, podle ustanovení oddílu 36 a 38.

Oddíl 34

Ustanovení Úmluvy ve vztahu ke kterékoli odborné organizaci musí být vyklá-
dána ve světle funkcí, svěřených této odborné organizaci jejím statutem.

Oddíl 35

Návrhy příloh 1 až 9 se doporučují uvedeným odborným organizacím. V pří-
padě kterékoli odborné organizace, jež není výslovně uvedena v oddílu 1, generální
tajemník Organizace spojených národů zašle této organizaci návrh přílohy dopo-
ručený Hospodářskou a sociální radou.

Oddíl 36

Konečný text každé přílohy bude přijat příslušnou odbornou organizaci podle
její ústavní procedury. Opis přílohy přijaté každou odbornou organizací bude pře-
dán generálnímu tajemníkovi Organizace spojených národů a nahradí tak návrh
uvedený v oddíle 35.

Oddíl 37

Tato Úmluva nabude pro každou odbornou organizaci účinnosti, jakmile pře-
dá generálnímu tajemníkovi Organizace spojených národů konečný text příslušné
přílohy a bude ho informovat o tom; že přijímá standardní ustanovení, jak byla
upravena v příslušné příloze, a zaváže se provádět oddíly 8, 18, 22, 23, 24, 31, 32,
42 a 45 s výhradou jakýchkoli úprav oddílu 32, jež mohou být pokládány za nutné
za účelem sladění konečného textu přílohy s ústavou příslušné odborné organizace

a všechna ustanovení přílohy, ukládající této odborné organizaci povinnosti. Generální tajemník zašle všem členským státům Organizace spojených národů a jiným členským státům odborných organizací ověřené opisy všech příloh, jež mu byly předány podle ustanovení tohoto oddílu a revidovaných příloh, jež byly předány podle ustanovení oddílu 38.

Oddíl 38

Jestliže některá odborná organizace po předání konečného textu přílohy podle ustanovení oddílu 36 schválí jakýkoli doplněk v souladu se svým ústavním postupem, předá tato odborná organizace revidovaný text generálnímu tajemníkovi Organizace spojených národů.

Oddíl 39

Ustanovení této Úmluvy žádným způsobem neomezují a nejsou na újmu výsad a imunitám, jež byly nebo mohou být poskytnuty kterýmkoli státem některé odborné organizaci pro to, že na území tohoto státu se nachází její sídlo nebo sídla jejich oblastních úřadoven. Tato úmluva nebude vykládána tak, že by zabránila kterémukoli členskému státu a kterékoli odborné organizaci uzavřít dodatečné dohody upravující ustanovení této Úmluvy nebo rozšiřující nebo omezující výsady a imunity poskytované touto Úmluvou.

Oddíl 40

Rozumí se, že standardní ustanovení pozměněné konečným textem přílohy zaslané příslušnou odbornou organizaci generálnímu tajemníkovi Organizace spojených národů podle ustanovení oddílu 36 (nebo revidované přílohy zaslané podle ustanovení oddílu 38), budou v souladu s ustanoveními ústavy, která bude pro příslušnou odbornou organizaci v platnosti, a jestliže by bylo zapotřebí doplnit tuto ústavu tak, aby byla sladěna, takový doplněk vstoupí v platnost v souladu s ústavní procedurou této odborné organizace předtím než bude konečná (nebo revidovaná) příloha předána.

Tato Úmluva nemá působit tak, aby rušila nebo měnila ustanovení ústavy některé odborné organizace, ani práva, ani povinnosti, jež by mohla mít, získat nebo převzít.

Článek XI
Závěrečná ustanovení
Oddíl 41

Přístup k této úmluvě kteréhokoli členského státu Organizace spojených národů a (s přihlédnutím k ustanovení oddílu 42) kteréhokoli členského státu některé odborné organizace se uskuteční uložením listiny o přístupu u generálního tajemníka Organizace spojených národů, a nabude účinnosti dnem jejího uložení.

Oddíl 42

Každá příslušná odborná organizace doručí text této Úmluvy spolu s příslušnými přílohami těm svým členským státům, které nejsou členy Organizace

spojených národů a vyzve je, aby k ní přistoupily, pokud jde o tuto organizaci, uložením listiny o přístupu k této Úmluvě buď u generálního tajemníka Organizace spojených národů nebo u vedoucího sekretariátu příslušné odborné organizace.

Oddíl 43

Každá smluvní strana této Úmluvy uvede ve své listině o přístupu tu odbornou organizaci nebo organizace, vůči nimž se zavazuje provádět ustanovení této Úmluvy. Každá smluvní strana této Úmluvy se může dodatečným písemným sdělením generálnímu tajemníkovi Organizace spojených národů zavázat provádět ustanovení této Úmluvy vůči další nebo dalším odborným organizacím. Toto sdělení nabude účinnosti dnem, kdy je obdrží generální tajemník.

Oddíl 44

Tato Úmluva vstoupí v platnost pro každou smluvní stranu této Úmluvy ve vztahu k některé odborné organizaci, jakmile pro tuto organizaci se stala aplikovatelnou podle ustanovení oddílu 37 a jakmile se smluvní strana zaváže provádět ustanovení Úmluvy vůči této organizaci v souladu s ustanovením oddílu 43.

Oddíl 45

Generální tajemník Organizace spojených národů bude informovat všechny členské státy odborných organizací o uložení každé listiny o přístupu, kterou obdržel podle ustanovení oddílu 41, a dalších sdělení, které obdržel podle ustanovení oddílu 43. Vedoucí sekretariátu kterékoli odborné organizace bude informovat generálního tajemníka Organizace spojených národů a členské státy příslušné organizace o uložení každé listiny o přístupu, která byla u něho uložena podle ustanovení oddílu 42.

Oddíl 46

Jakmile některý stát uložil listinu o přístupu nebo pozdější sdělení, může tento stát provádět podle svých předpisů ustanovení této Úmluvy, upravené konečným textem příslušných příloh, týkajících se odborných organizací, zahrnutých takovým přístupem nebo sdělením.

Oddíl 47

1. S výhradou odstavců 2. a 3. tohoto oddílu, každá smluvní strana této Úmluvy se zavazuje provádět tuto Úmluvu vůči každé odborné organizaci, kterou uvede ve své listině o přístupu nebo v pozdějším sdělení až do té doby, než revidovaná Úmluva nebo příloha nabude účinnosti pro tuto organizaci a příslušný stát přijme tuto revidovanou Úmluvu nebo přílohu. V případě revidované přílohy se přijetí státy provede sdělením generálnímu tajemníkovi Organizace spojených národů, jež nabude účinnosti dnem, kdy je obdrží generální tajemník.
2. Avšak každá smluvní strana této Úmluvy, která není nebo přestala být členským státem některé odborné organizace, může zaslat písemné sdělení generálnímu tajemníkovi Organizace spojených národů a vedoucímu sekretariátu příslušné

organizace o tom, že hodlá odejmout této organizaci výhody této Úmluvy od určitého dne, nikoli však dříve, než tři měsíce po obdržení tohoto sdělení.

3. Každá smluvní strana této Úmluvy může odejmout výhody této Úmluvy kterékoli odborné organizaci, která přestane být přidružena k Organizaci spojených národů.
4. Generální tajemník Organizace spojených národů bude informovat všechny smluvní strany této Úmluvy o každém sdělení, které obdrží podle ustanovení tohoto oddílu.

Oddíl 48

Na žádost jedné třetiny smluvních stran této Úmluvy generální tajemník Organizace spojených národů svolá konferenci za účelem její revize.

Oddíl 49

Generální tajemník Organizace spojených národů zašle opisy této Úmluvy každé odborné organizaci a vládě každého členského státu Organizace spojených národů.

Přílohy (zde netištěny)

(*Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 21/1968 Sb. o Úmluvě o výsadách a imunitách mezinárodních odborných organizací*)

V. Vídeňská úmluva o diplomatických stycích (18. 4. 1961)

Státy, které jsou stranami této Úmluvy, připomínajíce, že lid všech zemí uznával z dávných dob postavení diplomatických zástupců, majíce na zřeteli cíle a zásady Charty Spojených národů týkající se svrchované rovnosti států, udržení mezinárodního míru a bezpečnosti a podpory přátelských vztahů mezi národy, věříce, že mezinárodní úmluva o diplomatických stycích, výsadách a imunitách přispěje k rozvoji přátelských vztahů mezi národy, bez ohledu na rozdílnosti v jejich ústavním a společenském zřízení, uvědomujíce si, že účelem takových výsad a imunit není prospěch jednotlivce, nýbrž zajištění účinného výkonu funkcí diplomatických misí představujících státy, potvrzujíce, že pravidla obyčejového mezinárodního práva budou i nadále řídit otázky, jež nejsou výslovně upraveny ustanoveními této Úmluvy, se dohodly o tomto:

Článek 1

Pro účely této Úmluvy následující výrazy budou mít tento význam:

a) „šéf mise" je osoba pověřená vysílajícím státem, aby vykonávala povinnosti spojené s touto funkcí;
b) „členy mise" se rozumí šéf mise a členové personálu mise;

c) „členy personálu mise" se rozumí členové diplomatického personálu, administrativního a technického personálu, jakož i služebního personálu mise;
d) „diplomatický personál" se skládá z členů personálu mise, kteří mají diplomatické hodnosti;
e) „diplomatický zástupce" je šéf mise nebo člen diplomatického personálu mise;
f) „členy administrativního a technického personálu" se rozumějí členové personálu mise, kteří jsou zaměstnání v administrativních nebo technických službách mise;
g) „členy služebního personálu" se rozumí členové personálu mise, kteří jsou zaměstnání v domácích službách mise;
h) „soukromá služebná osoba" je osoba, která je zaměstnána v domácích službách člena mise a která není zaměstnancem vysílajícího státu;
i) „místnostmi mise" se rozumí budovy nebo části budov a pozemky k nim přilehlé, bez ohledu na vlastnictví, jsou-li používány pro účely mise, včetně rezidence šéfa mise.

Článek 2

Zřízení diplomatických styků mezi státy a stálých diplomatických misí se děje vzájemnou dohodou.

Článek 3

1. Funkcí diplomatické mise je mimo jiné:
   a) zastupovat vysílající stát ve státě přijímajícím;
   b) chránit zájmy vysílajícího státu a jeho příslušníků ve státě přijímajícím v rozsahu dovoleném mezinárodním právem;
   c) vést jednání s vládou přijímajícího státu;
   d) zjišťovat všemi zákonnými prostředky podmínky a vývoj v přijímajícím státě a podávat o nich zprávy vládě vysílajícího státu;
   e) podporovat přátelské vztahy mezi vysílajícím a přijímajícím státem a rozvíjet jejich hospodářské, kulturní a vědecké styky.
2. Nic v této Úmluvě nebude vykládáno jako překážka pro výkon konzulárních funkcí ze strany diplomatické mise.

Článek 4

1. Vysílající stát se musí ujistit, že přijímající stát udělil agrément osobě, kterou zamýšlí pověřit jako šéfa mise v tomto státě.
2. Přijímající stát není povinen sdělit vysílajícímu státu důvody, pro které odmítl udělit agrément.

Článek 5

1. Vysílající stát může, poté když řádně uvědomil příslušné přijímající státy, podle okolností pověřit šéfa mise nebo jmenovat jakéhokoliv člena diplomatického personálu ve více než jednom státě, jestliže žádný z přijímajících států nevznese výslovné námitky.

2. Pověří-li vysílající stát téhož šéfa mise v jednom nebo více dalších státech, může v každém státě, kde šéf mise nemá své stálé sídlo, zřídit diplomatickou misi, řízenou chargé d'affaires ad interim.
3. Šéf mise nebo kterýkoliv člen diplomatického personálu mise může vystupovat jako zástupce vysílajícího státu při jakékoliv mezinárodní organizaci.

Článek 6

Dva nebo více států může pověřit tutéž osobu jako šéfa mise v jiném státě, jestliže přijímající stát nevznese námitky.

Článek 7

S výhradou ustanovení článku 5, 8, 9 a 11 může vysílající stát volně jmenovat členy personální mise. V případě vojenských, námořních nebo leteckých přidělenců si může přijímající stát vyžádat jejich jméno předem ke schválení.

Článek 8

1. Členové diplomatického personálu mise mají být v zásadě občany vysílajícího státu.
2. Členové diplomatického personálu mise nesmějí být jmenováni z řad občanů přijímajícího státu, s výjimkou, kdy k tomu tento stát dá souhlas, jenž může být kdykoliv odvolán.
3. Přijímající stát si může vyhradit totéž právo ve vztahu k občanům třetího státu, kteří zároveň nejsou občany vysílajícího státu.

Článek 9

1. Přijímající stát může kdykoliv a bez povinnosti uvést důvody pro své rozhodnutí oznámit vysílajícímu státu, že šéf mise nebo kterýkoliv člen diplomatického personálu mise je persona non grata anebo že kterýkoliv jiný člen personálu mise je nepřijatelný. V takovém případě vysílající stát podle okolností buď odvolá tuto osobu anebo ukončí její funkce na misi. Osoba může být prohlášena za non grata nebo za nepřijatelnou předtím, než vstoupila na území přijímajícího státu.
2. Jestliže vysílající stát odmítne nebo opomine v rozumné době vyhovět povinnosti podle odstavce 1 tohoto článku, přijímající stát může odmítnout uznat dotyčnou osobu za člena mise.

Článek 10

1. Ministerstvo zahraničních věcí přijímajícího státu nebo takové jiné ministerstvo, o němž může být dohoda, bude uvědoměno o:
   a) jmenování členů mise, jejich příjezdu a konečném odjezdu nebo o ukončení jejich funkce na misi;
   b) příjezdu a konečném odjezdu osoby náležející k rodině člena mise, případně o skutečnosti, že osoba se stala nebo přestala být příslušníkem rodiny člena mise;

   c) příjezdu a konečném odjezdu soukromých služebných osob, které jsou v zaměstnání osob uvedených v bodě a) tohoto odstavce, a případně o skutečnosti, že opouštějí zaměstnání těchto osob;
   d) najímání a propouštění osob, které jsou trvale usídleny v přijímajícím státě, jako členů mise nebo soukromých služebných osob oprávněných k výsadám a imunitám.
2. Podle možnosti bude dáváno předchozí oznámení o příjezdu a konečném odjezdu.

Článek 11

1. Není-li zvláštní dohody o počtu členů personálu mise, může přijímající stát požadovat, aby počet personálu mise byl udržován v hranicích, které on považuje za rozumné a obvyklé, se zřetelem k okolnostem a podmínkám v přijímajícím státě a k potřebám příslušné mise.
2. Přijímající stát může rovněž v těchto mezích a bez diskriminace odmítnout přijetí úředníků určité kategorie.

Článek 12

Vysílající stát nemůže bez předchozího výslovného souhlasu přijímajícího státu zřídit úřadovny, jež jsou součástí mise, v jiných místech než těch, v nichž je sídlo mise.

Článek 13

1. Má se za to, že šéf mise převzal své funkce v přijímajícím státě buď jakmile odevzdal své pověřovací listiny, anebo jakmile notifikoval svůj příjezd ministerstvu zahraničních věcí přijímajícího státu nebo takovému jinému ministerstvu, o němž může být dohoda, byla odevzdána ověřená kopie jeho pověřovacích listin ve shodě s praxí platnou v přijímajícím státě, což bude jednotně dodržováno.
2. Pořadí při odevzdávání pověřovacích listin nebo jejich ověřené kopie je určováno datem a dobou příjezdu šéfa mise.

Článek 14

1. Šéfové misí jsou rozděleni do tří tříd a to:
   a) velvyslanci nebo nunciové pověření u hlav států, a jiní šéfové misí rovnocenné hodnosti;
   b) vyslanci, ministři a internunciové, pověření u hlav států;
   c) chargés d'affaires, pověření u ministrů zahraničních věcí.
2. S výjimkou pořadí a etikety se nebude činit žádné rozlišování mezi šéfy mise s ohledem na jejich zařazení do tříd.

Článek 15

Státy se dohodnou o třídě, k níž budou náležet šéfové jejich misí.

Článek 16

1. Šéfové misí budou mít pořadí ve svých třídách podle data a doby, kdy převzali své funkce v souladu s článku 13.
2. Změna v pověřovacích listinách šéfa mise, která neznamená změnu třídy, nemá vliv na jeho pořadí.
3. Tento článek se nedotýká jakékoliv praxe prováděné přijímajícím státem, pokud jde o pořadí zástupce Vatikánu.

Článek 17

Pořadí členů diplomatického personálu mise bude sděleno šéfem mise ministerstvu zahraničních věcí nebo takovému jinému ministerstvu, o němž může být dohoda.

Článek 18

V každém státě bude zachováván jednotný postup při přijímání šéfů misí v každé třídě.

Článek 19

1. Je-li místo šéfa mise uprázdněno nebo nemůže-li šéf mise vykonávat své funkce, bude jako šéf mise prozatímně vystupovat chargé d'affaires ad interim. Jméno chargé d'affaires ad interim bude notifikováno buď šéfem mise nebo v případě, že tak nemůže učinit ministerstvem zahraničních věcí vysílajícího státu ministerstvu zahraničních věcí přijímajícího státu nebo takovému jinému ministerstvu, o němž může být dohoda.
2. V případech, kdy v přijímajícím státě není přítomen žádný člen diplomatického personálu mise, může být vysílajícím státem se souhlasem přijímajícího státu určen člen administrativního a technického personálu, který bude pověřen vedením běžných administrativních záležitostí mise.

Článek 20

Mise a její šéf mají právo vyvěšovat vlajku a státní znak vysílajícího státu na místnostech mise, čítajíc v to residenci šéfa mise, a na jeho dopravních prostředcích.

Článek 21

1. Přijímající stát buď usnadní vysílajícímu státu získání místností potřebných pro misi na svém území, v souladu se svými zákony, anebo mu pomůže opatřit umístění mise jiným způsobem.
2. Rovněž pomůže misím, v případě nutnosti, opatřit vhodné ubytování pro jejich členy.

Článek 22

1. Místnosti mise jsou nedotknutelné. Orgány přijímajícího státu do nich nesmí vstoupit, leda se svolením šéfa mise.

2. Přijímající stát má zvláštní povinnost učinit všechna vhodná opatření k ochraně místností mise před jakýmkoliv vniknutím nebo poškozením a k zabránění jakémukoliv rušení klidu mise nebo újmě na její důstojnosti.
3. Místnosti mise, jejich zařízení a jiný majetek v nich i dopravní prostředky mise nemohou být předmětem prohlídky, rekvizice, zabavení nebo exekuce.

Článek 23

1. Vysílající stát a šéf mise jsou osvobozeni od všech daní a dávek, celostátních, oblastních nebo místních, pokud jde o místnosti mise, jejichž jsou vlastníky nebo nájemci, ledaže se jedná o poplatky představující úplatu za služby skutečně prokázané.
2. Vynětí ze zdanění uvedené v tomto článku se nevztahuje na takové daně a dávky, jež mají být podle zákonů přijímacího státu placeny osobami, vstupujícími do smluvního poměru s vysílajícím státem nebo šéfem mise.

Článek 24

Archívy a písemnosti mise jsou nedotknutelné kdykoliv a kdekoliv se nalézají.

Článek 25

Přijímající stát všemožně usnadní výkon funkcí mise.

Článek 26

S výhradou zákonů a nařízení týkajících se oblastí, do nichž je přístup zakázán nebo upraven z důvodů státní bezpečnosti, zajistí přijímající stát všem členům mise svobodu pobytu a cestování na svém území.

Článek 27

1. Přijímající stát povolí a bude chránit svobodné spojení mise ke všem oficiálním účelům. Při spojení s vládou, jakož i s ostatními misemi a konzuláty vysílajícího státu ať jsou kdekoliv, může mise použít všech vhodných sdělovacích prostředků, čítajíc v to diplomatické kurýry a kódované nebo šifrované zprávy. Mise však může zřídit a používat radiostanici pouze se souhlasem přijímajícího státu.
2. Úřední korespondence mise je nedotknutelná. Pod úřední korespondencí se rozumí veškerá korespondence mající vztah k misi a jejím funkcím.
3. Diplomatická pošta nesmí být otevřena ani zadržena.
4. Zásilky představující diplomatickou poštu musí být opatřeny zřetelným vnějším označením, že jde o diplomatickou poštu a mohou obsahovat pouze diplomatické písemnosti nebo předměty určené k úřednímu použití.
5. Diplomatický kurýr, který bude vybaven úředním dokumentem označujícím jeho postavení a počet zásilek představujících diplomatickou počtu, bude chráněn přijímajícím státem při výkonu svých funkcí. Požívá osobní nedotknutelnosti a nesmí být žádným způsobem zatčen ani zadržen.
6. Vysílající stát nebo mise mohou určovat diplomatické kurýry *ad hoc*. V takových případech bude rovněž použito ustanovení odstavce 5 tohoto článku s tím,

že imunity v něm vyjmenované se přestanou aplikovat jakmile takový kurýr odevzdal na místo určení svěřenou mu diplomatickou poštu

7. Diplomatická pošta může být svěřena kapitánu civilního letadla přistávajícího na dovoleném vstupním letišti. Kapitán bude vybaven úředním dokumentem označujícím počet zásilek představujících diplomatickou poštu, avšak nebude považován za diplomatického kurýra. Mise může poslat jednoho ze svých členů, aby převzal přímo a volně diplomatickou poštu od kapitána letadla.

Článek 28

Poplatky a dávky vybírané misí v rámci výkonu jejích úředních povinností jsou vyňaty ze zdanění.

Článek 29

Osoba diplomatického zástupce je nedotknutelná. Diplomatický zástupce nesmí být žádným způsobem zatčen nebo zadržen. Přijímající stát s ním bude jednat s náležitou úctou a učiní všechna vhodná opatření, aby zabránil každému útoku proti jeho osobě, svobodě nebo důstojnosti.

Článek 30

1. Soukromé obydlí diplomatického zástupce požívá stejné nedotknutelnosti a stejné ochrany jako místnosti mise.
2. Jeho písemnosti, korespondence a s výjimkou ustanovení odstavce 3 článku 31 i jeho majetek požívají rovněž nedotknutelnosti.

Článek 31

1. Diplomatický zástupce je vyňat z trestní jurisdikce přijímajícího státu. Je rovněž vyňat z jeho jurisdikce civilní a správní, s výjimkou případů, že jde.
   a) o žalobu věcnou týkající se soukromé nemovitosti na území přijímajícího státu, ledaže ji vlastní v zastoupení vysílajícího státu pro účely mise;
   b) o žalobu týkající se dědictví, v němž je diplomatický zástupce vykonavatelem poslední vůle, správcem dědictví, dědicem nebo odkazovníkem jako soukromá osoba a nikoliv jako zmocněnec vysílajícího státu;
   c) o žalobu týkající se jakéhokoliv svobodného povolání nebo obchodní činnosti, jež diplomatický zástupce vykonává v přijímajícím státě vedle svých úředních funkcí.
2. Diplomatický zástupce není povinen vypovídat jako svědek.
3. Diplomatický zástupce nepodléhá exekučním opatřením, vyjma v případech uvedených pod písmeny a), b) a c) odstavce 1 tohoto článku a jestliže exekuce může být provedena, aniž by byla porušena nedotknutelnost jeho osoby nebo jeho obydlí.
4. Vynětí diplomatického zástupce z jurisdikce přijímajícího státu neznamená jeho vynětí z jurisdikce státu vysílajícího.

Článek 32

1. Vysílající stát se může zříci vynětí z jurisdikce diplomatických zástupců a osob požívajících imunity podle článku 37.
2. Zřeknutí musí být vždy učiněno výslovně.
3. Zahájí-li řízení diplomatický zástupce nebo osoba požívající imunity podle článku 37, nemůže se dovolávat vynětí z jurisdikce, pokud jde o vstřícné pohledávky přímo souvisící s hlavní žalobou.
4. O zřeknutí se vynětí z jurisdikce ve věcech civilních nebo administrativních se nemá za to, že zahrnuje zřeknutí imunity co do exekučního výkonu rozsudku, pro nějž je nutné zvláštní zřeknutí se.

Článek 33

1. S výhradou ustanovení odstavce 3 tohoto článku je diplomatický zástupce vyňat z ustanovení o sociálním zabezpečení, jež mohou platit v přijímajícím státě, pokud jde o služby vykonávané pro vysílající stát.
2. Vynětí stanovené v odstavci 1 tohoto článku se rovněž vztahuje na soukromé služebné osoby, zaměstnané výlučně diplomatickým zástupcem, za podmínky:
   a) že nejsou občany přijímajícího státu nebo v něm nejsou trvale usídlené;
   b) že jsou podrobeny ustanovením o sociálním zabezpečení, jež mohou platit ve vysílajícím státě nebo ve třetím státě.
3. Diplomatický zástupce, jenž zaměstnává osoby, na něž se nevztahuje vynětí stanovené v odstavci 2 tohoto článku, je povinen plnit povinnosti uložené zaměstnavatelům ustanoveními o sociálním zabezpečení přijímajícího státu.
4. Vynětí stanovené v odstavcích 1 a 2 tohoto článku nebrání v dobrovolné účasti na sociálním zabezpečení přijímajícího státu, pokud je taková účast tímto státem dovolena.
5. Ustanovení tohoto článku se nedotýkají dvoustranných nebo mnohostranných ujednání o sociálním zabezpečení dříve sjednaných a nebrání sjednání takových ujednání v budoucnu.

Článek 34

Diplomatický zástupce je osvobozen od všech daní a dávek, osobních nebo věcných, celostátních, oblastních nebo místních, s výjimkou:

a) nepřímých daní, jež bývají obvykle obsaženy v ceně zboží nebo služeb;
b) daní a dávek ze soukromých nemovitostí na území přijímajícího státu, ledaže je vlastní v zastoupení vysílajícího státu pro účely mise;
c) pozůstalostních, nástupnických nebo dědických poplatků vybíraných přijímajícím státem s výhradou ustanovení odstavce 4 článku 39;
d) daní a dávek ze soukromých příjmů, které mají svůj pramen na území přijímajícího státu, a kapitálových daní z investic vložených do obchodních podniků v přijímajícím státě;
e) poplatků vybíraných jako úplata za zvláštní služby skutečně prokázané;
f) registračních, soudních, hypotečních a kolkovacích poplatků v souvislosti s nemovitostmi, s výhradou ustanovení článku 23.

Článek 35

Přijímající stát osvobodí diplomatické zástupce ode všech osobních služeb, ode všech veřejných služeb jakéhokoliv druhu a ode všech vojenských povinností takových, jako jsou povinnosti spojené s rekvizicemi, vojenskými příspěvky a ubytovací povinnosti.

Článek 36

1. V souladu se zákony a předpisy, jež může vydat, přijímající stát dovolí dovézt a poskytne vynětí ze všech celních dávek, daní a souvisících s tím poplatků, jiných než poplatků za skladování, odvoz a podobné služby:
   a) u předmětů určených pro úřední potřebu mise;
   b) u předmětů určených k osobní potřebě diplomatického zástupce nebo členů jeho rodiny tvořících součást jeho domácnosti, čítajíc v to věci určené pro jeho zařízení.
2. Osobní zavazadlo diplomatického zástupce nepodléhá celní prohlídce, ledaže jsou vážné důvody k domněnce, že obsahuje předměty, které nepožívají osvobození uvedeného v odstavci 1 tohoto článku nebo předměty, jejichž dovoz nebo vývoz je zakázán zákony nebo upraven karanténními předpisy přijímajícího státu. Taková prohlídka bude provedena jen v přítomnosti diplomatického zástupce nebo jeho zmocněnce.

Článek 37

1. Členové rodiny diplomatického zástupce, tvořící součást jeho domácnosti, požívají, nejsou-li občany přijímajícího státu, výsad a imunit zmíněných v článcích 29 až 36.
2. Členové administrativního a technického personálu, spolu se členy svých rodin, kteří tvoří součást jejich domácnosti, požívají, nejsou-li občany přijímajícího státu nebo nejsou-li v něm trvale usídleni, výsad a imunit zmíněných v článcích 29 až 35 s výjimkou, že vynětí z civilní a administrativní jurisdikce přijímajícího státu, zmíněné v odstavci 1 článku 31, se nebude vztahovat na činnost vykonávanou mimo rámec jejich povinností. Požívají rovněž výsad zmíněných v článku 36, odstavce 1, pokud jde o předměty dovážené v době jejich prvního zařízení.
3. Členové služebního personálu mise, kteří nejsou občany přijímajícího státu nebo v něm trvale nesídlí, požívají imunity, pokud jde o činnost vykonávanou v rámci jejich povinností, jsou osvobozeni od daní a dávek z odměny, kterou dostávají z důvodu svého zaměstnání a požívají vynětí zmíněného v článku 33.
4. Soukromé služebné osoby ve službách členů mise, nejsou-li občany přijímajícího státu nebo nejsou-li v něm trvale usídleny, jsou osvobozeny od daní a dávek z odměny, kterou dostávají z důvodu svého zaměstnání. Avšak přijímající stát musí nad těmito osobami vykonávat svou jurisdikci tak, aby nedošlo k nevhodnému zasahování do výkonu funkcí mise.

Článek 38

1. Kromě jiných výsad a imunit, jež mu mohou být poskytnuty přijímajícím státem, diplomatický zástupce, který je občanem tohoto státu nebo v něm trvale sídlí,

požívá pouze vynětí z jurisdikce a nedotknutelnost, pokud jde o oficiální činnost vykonávanou při plnění jeho funkcí.
2. Ostatní členové personálu mise a soukromé služebné osoby, které jsou občany přijímajícího státu nebo v něm trvale sídlí, požívají výsad a imunit toliko v rozsahu, jejž připustí přijímající stát. Avšak přijímající stát musí vykonávat nad těmito osobami svou jurisdikci tak, aby nedošlo k nevhodnému zasahování do výkonu funkcí mise.

Článek 39

1. Každá osoba, která má nárok na výsady a imunity, bude jich požívat, jakmile vstoupí na území přijímajícího státu, aby nastoupila své místo, anebo, je-li už na jeho území, jakmile její jmenování bude notifikováno ministerstvu zahraničních věcí nebo jinému ministerstvu, o kterém může být dohoda.
2. Když skončí funkce osoby požívající výsad a imunit, skončí tyto výsady a imunity obvykle v okamžiku, kdy tato osoba opustí zemi, anebo po uplynutí rozumné doby, ve které tak má učinit, avšak potrvají až do této doby i v případě ozbrojeného konfliktu. Imunita však trvá, pokud jde o činy, které tato osoba podnikla při výkonu svých funkcí jakožto člen komise.
3. V případě smrti člena mise, požívají členové jeho rodiny nadále výsad a imunit, k nimž jsou oprávněni, až do uplynutí rozumné doby, ve které mají opustit zemi.
4. Zemře-li člen mise, který není občanem přijímajícího státu nebo v něm trvale nesídlí, anebo člen jeho rodiny, který tvoří součást jeho domácnosti, povolí přijímající stát odvezení movitého majetku zemřelého, s výjimkou majetku, který byl získán v zemi a jehož vývoz byl zakázán v době úmrtí. Pozůstalostní, nástupnické a dědické poplatky nebudou vybírány z movitého majetku, který byl na území přijímajícího státu pouze v důsledku přítomnosti zemřelého tam jakožto člena mise, nebo jakožto příslušníka rodiny člena mise.

Článek 40

1. Projíždí-li diplomatický zástupce územím nebo je na území třetího státu, který mu poskytl vízum, v případě, že se vízum vyžaduje, aby nastoupil nebo se vrátil na své místo, nebo vrací-li se do své země, třetí stát mu zajistí nedotknutelnost a takové ostatní imunity, potřebné k zajištění jeho průjezdu nebo návratu. Totéž platí pro členy jeho rodiny požívající výsad a imunit, kteří doprovázejí diplomatického zástupce nebo cestují odděleně za ním anebo se vracejí do své země.
2. Při okolnostech podobných těm, které jsou uvedeny v odstavci 1 tohoto článku, třetí státy nebudou bránit členům administrativního a technického nebo služebního personálu mise a členům jejich rodin v průjezdu svým územím.
3. Třetí státy poskytnou úřední korespondenci a jiným úředním sdělením, procházejícím jejich územím, včetně sdělení kódovaných nebo šifrovaných, stejnou volnost a ochranu, jaká je poskytována přijímajícím státem. Poskytnou diplomatickým kurýrům, jimž byla udělena víza, je-li jich zapotřebí, a diplomatické poště v průjezdu stejnou nedotknutelnost a ochranu jakou je povinen poskytnout přijímající stát.

4. Povinnosti třetích států uvedené v odstavcích 1, 2 a 3 tohoto článku se vztahují také na osoby uvedené v těchto odstavcích a na úřední sdělení a diplomatickou poštu, jejichž přítomnost na území třetího státu je způsobena vyšší mocí.

Článek 41

1. S výhradou svých výsad a imunit mají všechny osoby, požívající takových výsad a imunit, povinnost dbát zákonů a předpisů přijímajícího státu. Jsou rovněž povinny nevměšovat se do vnitřních záležitostí tohoto státu.
2. Všechna úřední jednání s přijímajícím státem, jimiž je mise pověřena státem vysílajícím, budou vedena s ministerstvem zahraničních věcí přijímajícího státu nebo jiným ministerstvem, o kterém může být dohoda, anebo jejich prostřednictvím.
3. Místností mise nesmí být používáno způsobem neslučitelným s funkcemi mise, jak jsou stanoveny touto Úmluvou nebo jinými pravidly obecného mezinárodního práva anebo zvláštními dohodami platnými mezi státem vysílajícím a přijímajícím.

Článek 42

Diplomatický zástupce nebude v přijímajícím státě provozovat pro osobní prospěch žádné zaměstnání nebo obchodní činnosti.

Článek 43

Funkce diplomatického zástupce končí mimo jiné:

a) sdělením vysílajícího státu přijímacímu státu, že funkce diplomatického zástupce skončila;
b) sdělením přijímajícího státu vysílajícímu státu, že podle odstavce 2 článku 9, odmítá uznávat diplomatického zástupce jako člena mise.

Článek 44

Přijímající stát musí i v případě ozbrojeného konfliktu poskytnout osobám požívajícím výsad a imunit, pokud nejsou příslušníky přijímacího státu, a členům rodin těchto osob bez ohledu na jejich příslušnost, výhody umožňující jim odjet jak možno nejdříve. Zejména jim musí dát v případě potřeby k dispozici dopravní prostředky nutné pro jejich dopravu a dopravu jejich majetku.

Článek 45

V případě přerušení diplomatických styků mezi dvěma státy, nebo byla-li mise trvale nebo dočasně odvolána:

a) přijímající stát musí, i v případě ozbrojeného konfliktu, respektovat chránit místnosti mise spolu s jejím majetkem a archívy;
b) vysílající stát může svěřit opatrování místností mise spolu s jejím majetkem a archívy třetímu státu, přijatelnému přijímacímu státu;
c) vysílající stát může svěřit ochranu svých zájmů a zájmů svých příslušníků třetímu státu, přijatelnému přijímacímu státu.

Článek 46

Vysílající stát může s předchozím souhlasem státu přijímacího a na žádost třetího státu, který nemá zastoupení v přijímajícím státě, převzít dočasnou ochranu zájmů třetího státu a jeho příslušníků.

Článek 47

1. Při použití ustanovení této Úmluvy nebude přijímající stát činit rozdílu mezi jednotlivými státy.
2. Za diskriminace se však nepovažuje:

a) jestliže přijímající stát aplikuje některé z ustanovení této Úmluvy omezené v důsledku omezené aplikace tohoto ustanovení vůči jeho misi ve vysílajícím státě;
b) jestliže na základě zvyklosti nebo dohody si státy vzájemně poskytují příznivější zacházení než je požadováno ustanoveními této Úmluvy.

Článek 48

Tato Úmluva bude otevřena k podpisu všem členským státům Organizace spojených národů. nebo některé odborné organizace nebo účastníkům Statutu Mezinárodního soudního dvora, a jakémukoliv jinému státu, který bude vyzván Valným shromážděním Organizace spojených národů, aby se stal stranou Úmluvy, a to: do 31. října 1961 u Spolkového ministerstva zahraničních věcí Rakouska a poté, do 31. března 1962 v sídle Organizace spojených národů v New Yorku.

Článek 49

Tato Úmluva podléhá ratifikaci. Ratifikační listiny budou uloženy u generálního tajemníka Organizace spojených národů.

Článek 50

Tato Úmluva bude otevřena k přístupu kterémukoliv státu, jenž náleží do některé ze čtyř kategorií uvedených v článku 48. Listiny o přístupu budou uloženy u generálního tajemníka Organizace spojených národů.

Článek 51

1. Tato Úmluva vstoupí v platnost třicátého dne po datu uložení dvacáté druhé ratifikační listiny nebo listiny o přístupu u generálního tajemníka Organizace spojených národů.
2. Pro každý stát, který ratifikuje Úmluvu nebo k ní přistoupí po uložení dvacáté druhé ratifikační listiny nebo listiny o přístupu, vstoupí Úmluva v platnost třicátého dne po uložení jeho ratifikační listiny nebo listiny o přístupu.

Článek 52

Generální tajemník Organizace spojených národů bude informovat všechny státy náležející do některé ze čtyř kategorií uvedených v článku 48:

a) o podpisech této Úmluvy a o uložení ratifikačních listin a listin o přístupu podle článku 48, 49 a 50;
b) o datu, kdy tato Úmluva vstoupí v platnost podle článku 51.

Článek 53

Originál této Úmluvy, jehož anglické, čínské, francouzské, ruské a španělské znění mají stejnou platnost, bude uložen u generálního tajemníka Organizace spojených národů, jenž zašle její ověřené kopie všem státům, náležejícím do některé ze čtyř kategorií uvedených v článku 48.

Na důkaz čehož níže podepsaní zmocněnci, byvše k tomu řádně zmocněni svými vládami, podepsali tuto Úmluvu.

Dáno ve Vídni dne osmnáctého dubna roku tisíc devět set šedesát jedna.

(Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 157/1964 Sb. o Vídeňské úmluvě o diplomatických stycích)

VI. VÍDEŇSKÁ ÚMLUVA O KONZULÁRNÍCH STYCÍCH (24. 4. 1963)

Státy, které jsou stranami této Úmluvy,

připomínajíce, že již od dávných dob jsou navazovány konzulární styky mezi národy,

majíce na zřeteli cíle a zásady Charty Organizace spojených národů týkající se svrchované rovnosti států, udržování mezinárodního míru a bezpečnosti a podpory přátelských styků mezi národy,

jsouce si vědomy, že Konference Organizace spojených národů o diplomatických stycích a imunitách přijala Vídeňskou úmluvu o diplomatických stycích otevřenou k podpisu dne 18. dubna 1961,

věříce, že mezinárodní úmluva o konzulárních stycích, výsadách a imunitách rovněž přispěje k rozvíjení přátelských styků mezi národy bez ohledu na rozdílnost jejich ústavního a společenského zřízení, uvědomujíce si, že účelem takových výsad a imunit není prospěch jednotlivce, nýbrž zajištění účinného výkonu funkcí konzulárních úřadů jménem jejich států, potvrzujíce, že pravidla mezinárodního práva obyčejového budou i nadále platit v otázkách, které nejsou výslovně upraveny ustanoveními této Úmluvy, dohodly se takto:

Článek 1
Definice

1. Pro účely této Úmluvy mají následující výrazy tento význam:
   a) „konzulární úřad" je generální konzulát, konzulát, vicekonzulát nebo konzulární jednatelství;
   b) „konzulární obvod" je území určené konzulárnímu úřadu k výkonu konzulárních funkcí;
   c) „vedoucí konzulárního úřadu" je osoba pověřená vysílajícím státem, aby vykonávala povinnosti spojené s touto funkcí;
   d) „konzulární úředník" je každá osoba, včetně vedoucího konzulárního úřadu, pověřená v této funkci výkonem konzulárních funkcí;

   e) „konzulární zaměstnanec" je každá osoba zaměstnaná v administrativních nebo technických službách konzulárního úřadu;
   f) „člen služebního personálu" je každá osoba zaměstnaná v domácích službách konzulárního úřadu;
   g) „členové konzulárního úřadu" jsou konzulární úředníci, konzulární zaměstnanci a členové služebního personálu;
   h) „členové konzulárního personálu" jsou konzulární úředníci kromě vedoucího konzulárního úřadu, konzulární zaměstnanci a členové služebního personálu;
   i) „člen soukromého personálu" je osoba zaměstnaná výlučně v soukromých službách člena konzulárního úřadu;
   j) „konzulární místnosti" jsou budovy nebo části budov a pozemky k nim příslušející, používané výlučně pro účely konzulárního úřadu, bez ohledu na to, kdo je jejich vlastníkem;
   k) „konzulární archívy" zahrnují všechny listiny, dokumenty, korespondenci, knihy, filmy, záznamové pásky a rejstříky konzulárního úřadu spolu s šiframi a kódy, kartotékami a kteroukoliv částí zařízení určenou k jejich ochraně a uložení.
2. Konzulární úředníci jsou dvojí kategorie, a to konzulární úředníci z povolání a honorární konzulární úředníci. Ustanovení Hlavy II této Úmluvy se vztahují na konzulární úřady vedené konzulárními úředníky z povolání, ustanovení Hlavy III se vztahují na konzulární úřady vedené honorárními konzulárními úředníky.
3. Zvláštní status členů konzulárního úřadu, kteří jsou občany přijímajícího státu nebo v něm trvale sídlí, se řídí článkem 71 této Úmluvy.

HLAVA I
Konzulární styky všeobecně
Část I
Navázání a provádění konzulárních styků
Článek 2
Navázání konzulárních styků

1. Navázání konzulárních styků mezi státy se uskutečňuje vzájemnou dohodou.
2. Souhlas k navázání diplomatických styků mezi dvěma státy zahrnuje, pokud není jinak stanoveno, i souhlas k navázání konzulárních styků.
3. Přerušení diplomatických styků nezahrnuje samo o sobě přerušení konzulárních styků.

Článek 3
Výkon konzulárních funkcí

Konzulární funkce vykonávají konzulární úřady. Rovněž je vykonávají diplomatické mise ve shodě s ustanoveními této Úmluvy.

Článek 4
Zřízení konzulárního úřadu

1. Konzulární úřad může být zřízen na území přijímajícího státu pouze s jeho souhlasem.

2. Sídlo konzulárního úřadu, jeho klasifikace a konzulární obvod jsou určovány vysílajícím státem a podléhají schválení přijímajícího státu.
3. Dodatečné změny sídla konzulárního úřadu, jeho klasifikace nebo konzulárního obvodu může provést vysílající stát pouze se souhlasem přijímajícího státu.
4. Souhlasu přijímajícího státu je rovněž zapotřebí v případě, že si generální konzulát nebo konzulát přeje zřídit vicekonzulát nebo konzulární jednatelství v jiném místě, než v němž je sám zřízen.
5. Předchozího výslovného souhlasu přijímajícího státu je zapotřebí též k zřízení úřadovny tvořící část konzulárního úřadu, avšak umístěné mimo sídlo tohoto úřadu.

Článek 5
Konzulární funkce

Konzulární funkce záleží

a) v chránění zájmů vysílajícího státu a jeho státních příslušníků, a to jak fyzických, tak i právnických osob, v přijímajícím státě v rozsahu dovoleném mezinárodním právem;
b) v podpoře rozvoje obchodních, hospodářských, kulturních a vědeckých styků mezi vysílajícím a přijímajícím státem a v jiném rozvíjení přátelských styků mezi nimi ve shodě s ustanoveními této Úmluvy;
c) v zjišťování stavu a vývoje obchodního, hospodářského, kulturního a vědeckého života přijímajícího státu všemi zákonnými prostředky a v podávání zpráv o tom vládě vysílajícího státu a informací zainteresovaným osobám;
d) ve vydávání cestovních pasů a cestovních dokumentů státním příslušníkům vysílajícího státu a víz nebo příslušných dokumentů osobám přejícím si cestovat do vysílajícího státu;
e) v poskytování pomoci a podpory státním příslušníkům vysílajícího státu, a to jak fyzickým, tak i právnickým osobám;
f) v provádění funkce notáře, civilního matrikáře a obdobných funkcí a ve výkonu některých funkcí administrativní povahy za předpokladu, že to není v rozporu se zákony a předpisy přijímajícího státu;
g) v ochraně zájmů státních příslušníků vysílajícího státu, fyzických i právnických osob, ve věcech dědických na území přijímajícího státu, a to ve shodě se zákony a předpisy přijímajícího státu;
h) v ochraně zájmů mladistvých a jiných osob nemajících plnou způsobilost, které jsou státními příslušníky vysílajícího státu, v rozsahu stanoveném zákony a předpisy přijímajícího státu, zvláště v případech, kde se vzhledem k těmto osobám požaduje poručnictví nebo opatrovnictví;
i) v zastupování státních příslušníků vysílajícího státu nebo v zajišťování jejich vhodného zastoupení před soudy a jinými orgány přijímajícího státu při zachování praxe a procesních předpisů platných v přijímajícím státě za účelem dosáhnout prozatímních opatření k ochraně práv a zájmů těchto státních příslušníků v souladu se zákony a předpisy přijímajícího státu v případech, kdy vzhledem k nepřítomnosti nebo z jiných důvodů uvedení státní příslušníci nejsou s to ujmout se včas hájení svých práv a zájmů;

j) v doručování soudních a mimosoudních dokumentů nebo ve vyřizování dožádání nebo pověření k provedení důkazu pro soudy vysílajícího státu ve shodě s platnými mezinárodními dohodami nebo, pokud takové mezinárodní dohody neexistují, jiným způsobem, který je v souladu se zákony a předpisy přijímajícího státu;
k) ve výkonu práva dozoru a inspekce stanoveného zákony a předpisy vysílajícího státu, pokud jde o lodě mající příslušnost vysílajícího státu, o letadla registrovaná v tomto státě a o jejich posádky;
l) v poskytování pomoci lodím a letadlům uvedeným v pododstavci k) tohoto článku a jejich posádkám, v přijímání hlášení týkající se plavby lodi, kontrolování a vidování lodních dokumentů, a aniž by tím byla dotčena pravomoc orgánů přijímajícího státu, ve vyšetřování všech nehod, k nimž došlo v průběhu plavby, a v řešení sporů všeho druhu mezi kapitánem, důstojníky a námořníky, pokud je to povoleno zákony a předpisy vysílajícího státu;
m) v provádění jiných funkcí svěřených konzulárnímu úřadu vysílajícím státem, které nejsou zakázány zákony a předpisy přijímajícího státu nebo proti nimž přijímající stát nevznese žádné námitky nebo které jsou uvedeny v mezinárodních dohodách platných mezi vysílajícím a přijímajícím státem.

Článek 6
Výkon konzulárních funkcí mimo konzulární obvod

Konzulární úředník může ve zvláštních případech vykonávat se souhlasem přijímajícího státu své funkce mimo konzulární obvod.

Článek 7
Výkon konzulárních funkcí ve třetím státě

Vysílající stát může po uvědomění států, jichž se to týká, pověřit konzulární úřad v určitém státě výkonem konzulárních funkcí v jiném státě, pokud některý z dotčených států proti tomu výslovně nevznesl námitky.

Článek 8
Výkon konzulárních funkcí za třetí stát

Konzulární úřad vysílajícího státu může po příslušném uvědomění přijímajícího státu vykonávat, pokud přijímající stát nevznese námitky, konzulární funkce v přijímajícím státě za třetí stát.

Článek 9
Třídy vedoucích konzulárních úřadů

1. Vedoucí konzulárních úřadů jsou rozděleni do čtyř tříd, a to:
   a) generální konzulové;
   b) konzulové;
   c) vicekonzulové;
   d) konzulární jednatelé.

2. Odstavec 1 tohoto článku neomezuje žádným způsobem pravomoc kterékoliv smluvní strany stanovit hodnosti konzulárních úředníků kromě hodnosti vedoucích konzulárních úřadů.

Článek 10
Jmenování a přijetí vedoucích konzulárních úřadů

1. Vedoucí konzulárních úřadů jsou jmenováni vysílajícím státem a přijímáni k výkonu svých funkcí přijímajícím státem.
2. Při zachování ustanovení této Úmluvy se formality jmenování a přijetí vedoucích konzulárních úřadů řídí zákony, předpisy a zvyklostmi vysílajícího, případně přijímajícího státu.

Článek 11
Konzulský patent nebo oznámení o jmenování

1. Vysílající stát musí vedoucího konzulárního úřadu opatřit dokladem ve formě patentu nebo obdobného dokumentu vyhotoveného pro každé jmenování zvlášť, který osvědčuje jeho funkci a v němž je uvedeno zpravidla jeho plné jméno, kategorie a třída, konzulární obvod a sídlo konzulárního úřadu.
2. Vysílající stát zašle patent nebo obdobný dokument diplomatickou nebo jinou vhodnou cestou vládě státu, na jehož území má vedoucí konzulárního úřadu vykonávat své funkce.
3. Vysílající stát může se souhlasem přijímajícího státu zaslat přijímajícímu státu místo patentu nebo obdobného dokumentu oznámení obsahující údaje požadované v odstavci 1 tohoto článku.

Článek 12
Exekvatur

1. Vedoucí konzulárního úřadu je přijímán k výkonu svých funkcí na základě přivolení přijímajícího státu nazývaného exekvatur, ať již je forma přivolení jakákoliv.
2. Stát, který odmítá poskytnout exekvatur, není povinen sdělit vysílajícímu státu důvody svého odmítnutí.
3. S výjimkou ustanovení článků 13 a 15 se vedoucí konzulárního úřadu neujme svých funkcí, pokud neobdrží exekvatur.

Článek 13
Prozatímní přijetí vedoucího konzulárního úřadu

Do doručení exekvatur může být vedoucí konzulárního úřadu přijat k výkonu svých funkcí prozatímně. V tom případě se budou používat ustanovení této Úmluvy.

Článek 14
Vyrozumění orgánů konzulárního obvodu

Jakmile je vedoucí konzulárního úřadu přijat byť jen prozatímně k výkonu svých funkcí, přijímající stát o tom ihned vyrozumí příslušné orgány konzulárního obvodu. Zajistí rovněž provedení nutných opatření, aby vedoucí konzulárního úřadu

mohl vykonávat povinnosti vyplývající z jeho úřadu a požívat výhod vyplývajících z ustanovení této Úmluvy.

Článek 15
Dočasný výkon funkce vedoucího konzulárního úřadu

1. V případě, že vedoucí konzulárního úřadu není s to vykonávat své funkce nebo že místo vedoucího konzulárního úřadu je uprázdněno, může dočasný vedoucí úřadu prozatímně jednat jako vedoucí konzulárního úřadu.
2. Diplomatická mise vysílajícího státu, nebo nemá-li tento stát takovou misi v přijímajícím státě, vedoucí konzulárního úřadu anebo, není-li s to tak učinit, kterýkoliv příslušný orgán vysílajícího státu musí sdělit ministerstvu zahraničních věcí přijímajícího státu nebo orgánu tímto ministerstvem určenému plné jméno dočasného vedoucího úřadu. Toto sdělení musí být zpravidla učiněno předem. Přijímající stát může vázat přijetí dočasného vedoucího úřadu, pokud nejde o diplomatického zástupce nebo konzulárního úředníka vysílajícího státu v přijímajícím státě, na svůj souhlas.
3. Příslušné orgány přijímajícího státu poskytnou dočasnému vedoucímu úřadu pomoc a ochranu. Pokud vede úřad, vztahují se na něj ustanovení této Úmluvy na stejném základě jako na vedoucího příslušného konzulárního úřadu. Přijímající stát však není povinen poskytnout dočasnému vedoucímu úřadu žádné výhody, výsady a imunity, které vedoucí konzulárního úřadu požívá pouze v důsledku podmínek, které dočasný vedoucí úřadu nesplňuje.
4. Jestliže za okolností uvedených v odstavci 1 tohoto článku člen diplomatického personálu diplomatické mise vysílajícího státu je v přijímajícím státě pověřen vysílajícím státem funkcí dočasného vedoucího úřadu, bude, pokud přijímající stát proti tomu nevznese námitky, i nadále požívat diplomatických výsad a imunit.

Článek 16
Pořadí vedoucích konzulárních úřadů

1. Vedoucí konzulárních úřadů budou mít pořadí v každé třídě podle data udělení exekvatur.
2. V případech, kdy je vedoucí konzulárního úřadu před obdržením exekvatur přijat k výkonu svých funkcí prozatímně, bude však jeho pořadí určeno podle data prozatímního přijetí; toto pořadí bude zachováno po poskytnutí exekvatur.
3. Pořadí mezi dvěma nebo více vedoucími konzulárních úřadů, kteří obdrželi exekvatur nebo prozatímní přijetí v tentýž den, se určuje podle data doručení jejich patentů nebo obdobných dokumentů nebo oznámení uvedených v odstavci 3 článku 11 přijímajícímu státu.
4. Dočasní vedoucí úřadů mají pořadí za všemi vedoucími konzulárních úřadů a mezi sebou podle data převzetí funkcí dočasného vedoucího úřadu, jak je uvedeno ve sděleních zaslaných podle odstavce 2 článku 15.
5. Honorární konzulární úředníci, kteří jsou vedoucími konzulárních úřadů, mají pořadí v každé třídě po vedoucích konzulárních úřadů z povolání, a to podle pravidel uvedených v předcházejícím odstavci.

6. Vedoucí konzulárních úřadů mají pořadí před konzulárními úředníky nemajícími toto postavení.

Článek 17
Výkon diplomatických úkonů konzulárními úředníky

1. Ve státě, v němž vysílající stát nemá diplomatickou misi a není zastoupen diplomatickou misí třetího státu, může být konzulární úředník pověřen výkonem diplomatických úkonů, souhlasí-li s tím přijímající stát. Konzulární status konzulárního úředníka se tím nemění. Výkon takových úkonů mu nedává právo domáhat se diplomatických výsad a imunit.
2. Konzulární úředník může po oznámení zaslaném přijímajícímu státu vykonávat funkci zástupce vysílajícího státu u kterékoliv mezivládní organizace. Při výkonu této funkce je oprávněn požívat všech výsad a imunit poskytovaných takovému zástupci na základě mezinárodního práva obyčejového nebo mezinárodních dohod; ve vztahu k výkonu svých konzulárních funkcí však nebude oprávněn požívat žádného většího vynětí z jurisdikce, než na jaké má právo konzulární úředník podle této Úmluvy.

Článek 18
Jmenování téže osoby konzulárním úředníkem dvěma nebo více státy

Dva nebo více států může se souhlasem přijímajícího státu jmenovat tutéž osobu konzulárním úředníkem v přijímajícím státě.

Článek 19
Jmenování členů konzulárního personálu

1. Při zachování ustanovení článků 20, 22 a 23 může vysílající stát svobodně jmenovat členy konzulárního personálu.
2. Vysílající stát musí sdělit přijímajícímu státu plné jméno,kategorii a třídu všech konzulárních úředníků kromě vedoucích konzulárních úřadů tak, aby tento stát měl dostatek času vykonat, pokud si to přeje, svá práva podle odstavce 3 článku 23.
3. Vysílající stát může, pokud to vyžadují jeho zákony a předpisy, požádat přijímající stát, aby poskytl exekvatur konzulárnímu úředníku, který není vedoucím konzulárního úřadu.
4. Přijímající stát může, pokud to vyžadují jeho zákony a předpisy, poskytnout exekvatur konzulárnímu úředníku, který není vedoucím konzulárního úřadu.

Článek 20
Rozsah konzulárního personálu

Není-li výslovné dohody o rozsahu konzulárního personálu, může přijímající stát požadovat, aby rozsah personálu byl udržován v mezích, které sám považuje za rozumné a obvyklé se zřetelem k okolnostem a podmínkám v konzulárním obvodě a k potřebám příslušného konzulárního úřadu.

Článek 21
Pořadí konzulárních úředníků konzulárního úřadu

Pořadí konzulárních úředníků konzulárního úřadu a jeho změny oznamuje diplomatická mise vysílajícího státu, nebo, nemá-li tento stát takovou misi v přijímajícím státě, vedoucí konzulárního úřadu ministerstvu zahraničních věcí přijímajícího státu nebo orgánu určenému tímto ministerstvem.

Článek 22
Občanství konzulárních úředníků

1. Konzulární úředníci mají být v zásadě státními příslušníky vysílajícího státu.
2. Konzulární úředníci nemohou být jmenováni z řad státních příslušníků přijímajícího státu, pokud k tomu tento stát nedá výslovný souhlas; tento souhlas může být kdykoliv odvolán.
3. Přijímající stát si může vyhradit stejné právo, pokud jde o státní příslušníky třetího státu, kteří nejsou zároveň státními příslušníky vysílajícího státu.

Článek 23
Osoby prohlášené za non grata

1. Přijímající stát může kdykoliv oznámit vysílajícímu státu, že konzulární úředník je persona non grata nebo že kterýkoliv jiný člen konzulárního personálu je nepřijatelný. V takovém případě vysílající stát podle okolností buďto takovou osobu odvolá, nebo ukončí její funkce na konzulárním úřadě.
2. Jestliže vysílající stát odmítne nebo opomene v přiměřené době vyhovět svým povinnostem podle odstavce 1 tohoto článku, může přijímající stát podle povahy případu buďto odvolat exekvatur příslušné osoby, nebo přestat ji považovat za člena konzulárního personálu.
3. Osoba jmenovaná do funkce člena konzulárního úřadu může být prohlášena za nepřijatelnou dříve, než přijede na území přijímajícího státu, nebo, je-li již na jeho území, než se ujme svých funkcí na konzulárním úřadě. V každém takovém případě vezme vysílající stát jmenování zpět.
4. V případech uvedených v odstavcích 1 a 3 tohoto článku není přijímající stát povinen sdělit vysílajícímu státu důvody svého rozhodnutí.

Článek 24
Oznámení přijímajícímu státu o jmenování, příjezdu a odjezdu

1. Ministerstvu zahraničních věcí přijímajícího státu nebo úřadu tímto ministerstvem určenému se bude oznamovat:
   a) jmenování členů konzulárního úřadu, jejich příjezd po jmenování na konzulární úřad, jejich definitivní odjezd nebo skončení jejich funkcí a všechny jiné změny, které mají vliv na jejich status a které mohou nastat během jejich služby na konzulárním úřadě;
   b) příjezd a definitivní odjezd rodinného příslušníka člena konzulárního úřadu, který s ním žije ve společné domácnosti, a tam, kde to připadá v úvahu, případy, kdy osoba se stane nebo přestane být takovým rodinným příslušníkem;

c) příjezd a definitivní odjezd členů soukromého personálu a tam, kde to připadá v úvahu, skončení jejich služby;
d) zaměstnání a propuštění osob usedlých v přijímajícím státě, pokud jde o členy konzulárního úřadu nebo členy soukromého personálu požívající výsad a imunit.

2. Příjezd a konečný odjezd se bude pokud možno rovněž oznamovat předem.

Část II
Ukončení konzulárních funkcí
Článek 25
Skončení funkcí člena konzulárního úřadu

Funkce člena konzulárního úřadu končí mezi jiným:
a) oznámením vysílajícího státu přijímajícímu státu, že funkce člena konzulárního úřadu skončily,
b) odvoláním exekvatury
c) oznámením přijímajícího státu vysílajícímu státu, že přijímající stát ho přestal považovat za člena konzulárního personálu.

Článek 26
Opuštění území přijímajícího státu

Přijímající stát poskytne, a to i v případě ozbrojeného konfliktu, členům konzulárního úřadu a členům soukromého personálu, pokud nejde o státní příslušníky přijímajícího státu, a jejich rodinným příslušníkům žijícím s nimi ve společné domácnosti bez ohledu na jejich státní příslušnost potřebnou lhůtu a pomoc, aby jim umožnil přípravu odjezdu a co nejrychlejší odchod po skončení jejich funkcí. Zejména musí v případě potřeby dát k dispozici nutné dopravní prostředky pro uvedené osoby a jejich majetek, pokud nejde o majetek získaný v přijímajícím státě, jehož vývoz je v době odjezdu zakázán.

Článek 27
Ochrana konzulárních místností a archívů a zájmů vysílajícího státu za mimořádných okolností

1. V případě přerušení konzulárních styků mezi dvěma státy:
   a) přijímající stát bude i v případě ozbrojeného konfliktu respektovat a chránit konzulární místnosti spolu s majetkem konzulárního úřadu a s konzulárními archívy;
   b) vysílající stát může svěřit péči o konzulární místnosti spolu s majetkem, který se v nich nachází, a konzulárními archívy třetímu státu, přijatelnému státu přijímajícímu;
   c) vysílající stát může svěřit ochranu svých zájmů a zájmů svých státních příslušníků třetímu státu přijatelnému státu přijímajícímu.
2. V případě dočasného nebo trvalého uzavření konzulárního úřadu platí ustanovení pododstavce a) odstavce 1 tohoto článku. Mimo to
   a) v případě, že vysílající stát nezastoupený v přijímajícím státě diplomatickou misí má jiný konzulární úřad na území tohoto státu, může být tento konzulární úřad pověřen péčí o místnosti uzavřeného konzulárního úřadu spolu s majetkem a s konzulárními archívy, které se v nich nacházejí, a se souhlasem přijímajícího státu výkonem konzulárních funkcí v konzulárním obvodu tohoto konzulárního úřadu, nebo
   b) v případě, že vysílající stát nemá žádnou diplomatickou misi a jiný konzulární úřad v přijímajícím státě, platí ustanovení pododstavců b) a c) odstavce 1 tohoto článku.

HLAVA II
Výhody, výsady a imunity konzulárních úřadů, konzulárních úředníků z povolání a dalších členů konzulárního úřadu
Část I
Výhody, výsady a imunity konzulárního úřadu
Článek 28
Usnadnění práce konzulárního úřadu

Přijímající stát plně usnadní výkon funkcí konzulárního úřadu.

Článek 29
Používání státní vlajky a státního znaku

1. Vysílající stát má právo používat svou státní vlajku a státní znak v přijímajícím státě ve shodě s ustanoveními tohoto článku.
2. Státní vlajka vysílajícího státu může být vyvěšena a státní znak umístěn na budově konzulárního úřadu a na jeho vchodu, na rezidenci vedoucího konzulárního úřadu a na jeho dopravních prostředcích, když se jich používá ke služebním účelům.
3. Při výkonu práva daného tímto článkem je nutno přihlížet k zákonům, předpisům a zvyklostem přijímajícího státu.

Článek 30
Umístění

1. Přijímající stát usnadní na svém území ve shodě se svými zákony a předpisy vysílajícímu státu získání místností nutných pro jeho konzulární úřad nebo mu pomůže opatřit si objekty k umístění jiným způsobem.
2. V případě nutnosti pomůže rovněž konzulárnímu úřadu při získání vhodného ubytování pro jeho členy.

Článek 31
Nedotknutelnost konzulárních místností

1. Konzulární místnosti jsou nedotknutelné v rozsahu uvedeném v tomto článku.
2. Orgány přijímajícího státu nesmějí vstoupit do té části konzulárních místností, kterých se používá výlučně pro pracovní účely konzulárního úřadu, leč se souhlasem vedoucího konzulárního úřadu, jeho zástupce nebo vedoucího diplomatické mise vysílajícího státu. V případě požáru nebo jiné pohromy vyžadující okamžité ochranné akce lze však předpokládat, že souhlas vedoucího konzulárního úřadu byl dán.

3. Při zachování ustanovení odstavce 2 tohoto článku má přijímající stát zvláštní povinnost podniknout všechna přiměřená opatření k ochraně konzulárních místností proti každému napadení nebo poškození a aby bylo zabráněno každému rušení klidu konzulárního úřadu nebo újmě na jeho důstojnosti.
4. Konzulární místnosti, jejich zařízení, majetek konzulárního úřadu a jeho dopravní prostředky nepodléhají žádné formě rekvizice pro účely národní obrany nebo veřejné potřeby. Je-li nutno provést jejich vyvlastnění pro uvedené účely, musí být podniknuty všechny možné kroky, aby bylo zabráněno narušení výkonu konzulárních funkcí, a vysílajícímu státu musí být vyplacena okamžitá, přiměřená a efektivní náhrada.

Článek 32
Daňové osvobození konzulárních místností

1. Konzulární místnosti a rezidence vedoucího konzulárního úřadu z povolání, jichž je vysílající stát nebo kterákoliv osoba jednající jeho jménem vlastníkem nebo nájemcem, jsou osvobozeny od všech celostátních, oblastních nebo místních daní a poplatků, s výjimkou poplatků vybíraných za poskytování služeb.
2. Daňové osvobození uvedené v odstavci 1 tohoto článku se nevztahuje na daně a poplatky, které mají podle zákona přijímajícího státu platit osoby vstupující do smluvního poměru s vysílajícím státem nebo s osobou jednající jeho jménem.

Článek 33
Nedotknutelnost konzulárních archívů a dokumentů

Konzulární archívy a dokumenty jsou vždy a všude nedotknutelné.

Článek 34
Svoboda pohybu

S výhradou zákonů a nařízení o oblastech, do nichž je přístup zakázán nebo upraven z důvodů státní bezpečnosti, zajistí přijímající stát všem členům konzulárního úřadu svobodu pohybu a cestování na svém území.

Článek 35
Svoboda spojení

1. Přijímající stát povolí a bude chránit svobodu spojení konzulárního úřadu pro všechny úřední účely. Při spojení s vládou, diplomatickými misemi a ostatními konzulárními úřady vysílajícího státu, ať jsou kdekoliv, může konzulární úřad použít všech vhodných prostředků včetně diplomatických a konzulárních kurýrů, diplomatických a konzulárních zavazadel a kódovaných nebo šifrovaných zpráv. Rádiovou vysílací stanici může však konzulární úřad zřídit a používat pouze se souhlasem přijímajícího státu.
2. Úřední korespondence konzulárního úřadu je nedotknutelná. Úřední korespondencí se rozumí veškerá korespondence mající vztah ke konzulárnímu úřadu a jeho funkcím.

3. Konzulární zavazadlo nesmí být ani otevřeno ani zadrženo. V případě, že příslušné orgány přijímajícího státu mají vážné důvody, aby se domnívaly, že zavazadlo obsahuje něco jiného než korespondenci, dokumenty nebo předměty uvedené v odstavci 4 tohoto článku, mohou však žádat, aby zavazadlo otevřel v jejich přítomnosti odpovědný zástupce vysílajícího státu. Jestliže orgány vysílajícího státu takovou žádost odmítnou, bude zavazadlo vráceno na místo, odkud pochází.
4. Zásilky tvořící konzulární zavazadlo musí být opatřeny zřetelným vnějším označením jejich povahy a mohou obsahovat pouze úřední korespondenci a dokumenty nebo předměty určené výlučně k úřednímu použití.
5. Konzulární kurýr musí být vybaven úřední listinou označující jeho status a počet zásilek tvořících konzulární zavazadlo. Bez souhlasu přijímajícího státu nesmí být ani státním příslušníkem přijímajícího státu, ani, pokud není státním příslušníkem vysílajícího státu, osobou trvale usedlou v přijímajícím státě. Při výkonu svých funkcí požívá ochrany přijímajícího státu. Konzulární kurýr požívá osobní nedotknutelnosti a nesmí být žádným způsobem uvězněn nebo zadržen.
6. Vysílající stát, jeho diplomatická mise a jeho konzulární úřady mohou jmenovat konzulární kurýry *ad hoc*. V tom případě platí ustanovení odstavce 5 tohoto článku s tím, že imunity, které jsou v něm uvedeny, přestanou platit, jakmile kurýr odevzdá doručiteli konzulární zavazadlo, které měl na starosti.
7. Konzulární zavazadlo může být svěřeno kapitánu lodi nebo civilního letadla, které má přistát na dovoleném vstupním letišti. Kapitán bude vybaven úřední listinou označující počet zásilek tvořících konzulární zavazadlo, nebude však považován za konzulárního kurýra. Po projednání s příslušnými místními orgány může konzulární úřad poslat jednoho ze svých členů, aby převzal uvedené zavazadlo přímo a volně od kapitána lodi nebo letadla.

Článek 36
Spojení a styk se státními příslušníky

1. Aby se usnadnil výkon konzulárních funkcí týkajících se státních příslušníků vysílajícího státu:
   a) konzulární úředníci mají právo na spojení se státními příslušníky vysílajícího státu a na přístup k nim. Státní příslušníci vysílajícího státu mají stejné právo, pokud jde o spojení s konzulárními úředníky vysílajícího státu a o přístup k nim;
   b) příslušné orgány přijímajícího státu budou bez prodlení informovat konzulární úřad vysílajícího státu o případech, kdy v jeho konzulárním obvodě státní příslušník vysílajícího státu byl zatčen, uvězněn, dán do vazby nebo zadržen jiným způsobem, pokud o to uvedený státní příslušník požádá. Rovněž každou zprávu, kterou určila pro konzulární úřad osoba, která byla zatčena, je ve vězení, ve vazbě nebo byla zadržena, doručí uvedené orgány bez prodlení. Tyto orgány musí bez prodlení informovat osobu, které se to týká, o jejích právech, které má podle tohoto pododstavce;
   c) konzulární úředníci mají právo navštěvovat státní příslušníky vysílajícího státu, kteří jsou ve vězení, vazbě nebo jsou zadrženi, aby s nimi mohli hovořit, dopisovat si a zajistit jejich právní zastoupení. Mají rovněž právo navštívit

kteréhokoliv státního příslušníka vysílajícího státu, který je ve vězení, ve vazbě nebo je zajištěn v jejich obvodě na základě rozsudku. Konzulární úředník však se zdrží jednání jménem státního příslušníka, který je ve vězení, vazbě nebo je zadržen, v případě, že státní příslušník proti takovému jednání výslovně vznese svoje námitky.

2. Práva uvedená v odstavci 1 tohoto článku budou vykonávána v souladu se zákony a předpisy přijímajícího státu, avšak za předpokladu, že zákony a předpisy umožní plné uskutečnění cílů, pro které byla práva podle tohoto článku poskytnuta.

Článek 37
Informování v případech smrti, poručnictví nebo opatrovnictví, ztroskotání a leteckých nehod

Příslušné orgány přijímajícího státu, mají-li k dispozici potřebné informace jsou povinny:

a) v případě smrti státního příslušníka vysílajícího státu informovat bez prodlení konzulární úřad, v jehož obvodě smrt nastala;
b) informovat příslušný konzulární úřad bez prodlení o všech případech, kdy se ukazuje, že ustanovení poručníka nebo opatrovníka je v zájmu mladistvého nebo jiné osoby postrádající plné způsobilosti, kteří jsou státními příslušníky vysílajícího státu. Podání této informace nemá ovšem vliv na účinnost zákonů a nařízení přijímajícího státu týkajících se ustanovení poručníka nebo opatrovníka;
c) podat bez prodlení zprávu konzulárnímu úřadu, který je nejblíže místa události, v případě, že loď mající národnost vysílajícího státu ztroskotá nebo uvízne v pobřežních nebo vnitřních vodách přijímajícího státu nebo že letadlo registrované ve vysílajícím státě postihne nehoda na území přijímajícího státu.

Článek 38
Spojení s orgány přijímajícího státu

Konzulární úředníci se mohou při výkonu svých funkcí obracet

a) na příslušné místní orgány svého konzulárního obvodu;
b) na příslušné ústřední orgány přijímajícího státu, je-li to dovoleno zákony, předpisy a zvyklostmi přijímajícího státu nebo příslušnými mezinárodními dohodami, a to v rozsahu jimi dovoleném.

Článek 39
Konzulární poplatky a dávky

1. Konzulární úřad může za konzulární úkony vybírat na území přijímajícího státu poplatky a dávky stanovené zákony a předpisy vysílajícího státu.
2. Částky vybrané ve formě poplatků a dávek uvedených v odstavce 1 tohoto článku a stvrzenky o jejich zaplacení jsou osvobozeny od všech daní a dávek v přijímajícím státě.

Část II
Výhody, výsady a imunity konzulárních úředníků z povolání a dalších členů konzulárního úřadu

Článek 40
Ochrana konzulárních úředníků

Přijímající stát bude jednat s konzulárními úředníky s náležitou úctou a učiní všechna vhodná opatření, aby zabránil každému útoku proti jejich osobě, svobodě nebo důstojnosti.

Článek 41
Osobní nedotknutelnost konzulárních úředníků

1. Konzulární úředníci nesmí být zatčeni nebo vzati do vazby, leč v případě těžkého zločinu a na základě rozhodnutí příslušného soudního orgánu.
2. S výjimkou případu uvedeného v odstavci 1 tohoto článku nesmí být konzulární úředníci uvězněni nebo nesmí být omezena jejich osobní svoboda, leč při výkonu soudního rozhodnutí, které nabylo právní moci.
3. Konzulární úředník se musí dostavit k příslušným orgánům v případě, že je proti němu zahájeno trestní řízení. Řízení se však bude provádět s náležitým ohledem na jeho osobu, odůvodněným jeho úředním postavením, a s výjimkou případu uvedeného v odstavci 1 tohoto článku, způsobem, který by co nejméně narušil výkon konzulárních funkcí. V případě, že za okolností uvedených v odstavci 1 tohoto článku je nutné vzít konzulárního úředníka do vazby, musí být řízení proti němu zahájeno v co nejkratší době.

Článek 42
Oznamování zatčení, vazby nebo stíhání

Přijímající stát bez odkladů uvědomí vedoucího konzulárního úřadu v případech, kdy je člen konzulárního personálu zatčen, vzat do vazby nebo kdy je proti němu zahájeno trestní řízení. Jestliže se uvedená opatření týkají vedoucího konzulárního úřadu, přijímající stát o tom uvědomí vysílající stát diplomatickou cestou.

Článek 43
Vynětí z jurisdikce

1. Pokud jde o úkony prováděné při výkonu konzulárních funkcí, konzulární úředníci a konzulární zaměstnanci nepodléhají jurisdikci soudních a správních orgánů přijímajícího státu.
2. Ustanovení odstavce 1 tohoto článku se však nevztahují na civilně právní řízení:
   a) vyplývající ze smlouvy uzavřené konzulárním úředníkem nebo konzulárním zaměstnancem, kterou výslovně nebo zřejmě nesjednal jakožto zástupce vysílajícího státu; nebo
   b) zahájené třetí stranou v případě škody vzniklé v přijímajícím státě z nehody způsobené vozidlem, lodí nebo letadlem.

Článek 44
Povinnost podat svědectví

1. Členové konzulárního úřadu mohou být vyzváni, aby se dostavili jako svědci během soudního nebo administrativního řízení. Konzulární zaměstnanec nebo člen služebního personálu nesmí s výjimkou případů uvedených v odstavci 3 tohoto článku odmítnout podat svědectví. V případě, že tak konzulární úředník učiní, nesmí vůči němu být uplatněno žádné donucovací opatření nebo trest.
2. Orgán požadující od konzulárního úředníka svědectví se zdrží vměšování do výkonu jeho funkcí. Tam, kde je to možné, může přijmout svědectví v jeho rezidenci nebo v konzulárním úřadě anebo přijmout od něho písemné svědectví.
3. Členové konzulárního úřadu nemají povinnost podávat svědectví týkající se věcí spojených s výkonem svých funkcí nebo předkládat úřední korespondenci a dokumenty těchto věcí se týkající. Jsou rovněž oprávněni odmítnout podat svědectví jako znalečtí svědci o právu vysílajícího státu.

Článek 45
Vzdání se výsad a imunit

1. Vysílající stát se může u členů konzulárního úřadu vzdát kterékoliv výsady a imunity uvedené v článcích 41, 43 a 44.
2. Vzdání se výsad a imunit musí být ve všech případech, s výjimkou případu uvedeného v odstavci 3 tohoto článku, výslovné a musí být sděleno přijímajícímu státu písemně.
3. Jestliže konzulární úředník nebo konzulární zaměstnanec zahájí řízení ve věci, v níž by požíval vynětí z jurisdikce podle článku 43, nemůže se dovolávat vynětí z jurisdikce, pokud jde o žaloby navzájem související přímo s hlavní žalobou.
4. Vzdát se vynětí z jurisdikce ve věcech civilních nebo správních neznamená vzdát se tím též imunity, pokud jde o exekuční výkon rozsudku; jí je nutno vzdát se zvlášť.

Článek 46
Vynětí z registrace cizinců a povolení k pobytu

1. Konzulární úředníci a konzulární zaměstnanci a členové jejich rodin bydlící s nimi ve společné domácnosti jsou vyňati ze všech povinností uložených zákony a předpisy přijímajícího státu týkajícími se registrace cizinců a povolení k pobytu.
2. Ustanovení odstavce 1 tohoto článku se však nevztahují na konzulární zaměstnance, kteří nejsou stálými zaměstnanci vysílajícího státu nebo kteří vykonávají soukromé výdělečné povolání v přijímajícím státě, a na jejich rodinné příslušníky.

Článek 47
Vynětí z povolení k zaměstnání

1. Členové konzulárního úřadu jsou, pokud jde o služby vykonávané pro vysílající stát, vyňati ze všech povinností týkajících se povolení k zaměstnání požadovaného zákony a předpisy přijímajícího státu o zaměstnávání cizích pracovních sil.

2. Členové soukromého personálu konzulárních úředníků a konzulárních zaměstnanců jsou vyňati z povinností uvedených v odstavci 1 tohoto článku v případě, že nevykonávají žádné jiné výdělečné povolání v přijímajícím státě.

Článek 48
Vynětí ze sociálního zabezpečení

1. Při zachování ustanovení odstavce 3 tohoto článku jsou členové konzulárního úřadu, pokud jde o služby, které vykonávají pro vysílající stát, a jejich rodinní příslušníci žijící s nimi ve společné domácnosti vyňati z ustanovení o sociálním zabezpečení, která platí v přijímajícím státě.
2. Vynětí uvedené v odstavci 1 tohoto článku se vztahuje také na členy soukromého personálu, kteří jsou zaměstnáni jedině u členů konzulárního úřadu, a to za podmínky:
   a) že nejsou státními příslušníky přijímajícího státu nebo v něm nejsou trvale usedlí a
   b) že se na ně vztahují předpisy o sociálním zabezpečení platné ve vysílajícím nebo v třetím státě.
3. Členové konzulárního úřadu zaměstnávající osoby, na které se nevztahuje vynětí uvedené v odstavci 2 tohoto článku, musí plnit povinnosti, které ukládají zaměstnavatelům ustanovení o sociálním zabezpečení přijímajícího státu.
4. Vynětí uvedené v odstavcích 1 a 2 tohoto článku nevylučuje dobrovolnou účast na systému sociálního zabezpečení přijímajícího státu za předpokladu, že účast na něm přijímající stát dovoluje.

Článek 49
Osvobození od zdanění

1. Konzulární úředníci a konzulární zaměstnanci a jejich rodinní příslušníci žijící s nimi ve společné domácnosti jsou osvobozeni od všech daní a poplatků, a to osobních nebo věcných, celostátních, oblastních nebo místních s výjimkou:
   a) nepřímých daní, jež bývají obvykle zahrnuty do ceny zboží nebo služeb;
   b) daní a poplatků ze soukromých nemovitostí na území přijímajícího státu, s výhradou ustanovení článku 32;
   c) pozůstalostních nebo dědických poplatků a poplatků z převodu majetku vybíraných přijímajícím státem, s výhradou ustanovení odstavce b) článku 51;
   d) daní a poplatků ze soukromého příjmu, včetně výnosu z kapitálu, který má svůj pramen v přijímajícím státě, a z majetkových daní vztahujících se na investice vložené do obchodních nebo finančních podniků v přijímajícím státě;
   e) poplatků vybíraných za poskytování služeb;
   f) registračních, soudních, listinných, hypotečních a kolkových poplatků, s výhradou ustanovení článku 32.
2. Členové služebního personálu jsou osvobozeni od daní a poplatků ze mzdy, kterou dostávají za svoje služby.
3. Členové konzulárního úřadu, kteří zaměstnávají osoby, jejichž mzdy nebo platy nejsou vyňaty z daně z příjmů v přijímajícím státě, musí plnit povinnosti, které

zákony a nařízení tohoto státu ukládají zaměstnavatelům v souvislosti s vybíráním daně z příjmů.

Článek 50
Osvobození od celních dávek a prohlídky

1. Přijímající stát bude ve shodě se zákony a nařízeními, které přijme, povolovat dovoz a poskytovat osvobození ode všech celních dávek, daní a s tím souvisících poplatků kromě poplatků za skladování, přepravu a podobné služby:
   a) u předmětů určených pro úřední potřebu konzulárního úřadu;
   b) u předmětů určených pro osobní potřebu konzulárních úředníků a jejich rodinných příslušníků žijících s nimi ve společné domácnosti, včetně předmětů určených pro jejich počáteční zařízení. Předměty určené pro spotřebu nesmí přesáhnout množství nutné pro přímou spotřebu příslušných osob.
2. Konzulární zaměstnanci budou požívat výsad a osvobození uvedených v odstavci 1 tohoto článku, pokud jde o předměty dovezené v době jejich prvního nástupu k úřadu.
3. Osobní zavazadla doprovázející konzulární úředníky a jejich rodinné příslušníky žijící s nimi ve společné domácnosti jsou osvobozena od prohlídky. Mohou být prohlédnuta pouze v případě, že jsou vážné důvody k domněnce, že obsahují jiné předměty než uvedené v pododstavci b) odstavce 1 tohoto článku nebo předměty, jejichž dovoz nebo vývoz je zakázán zákony a předpisy přijímajícího státu nebo na které se vztahují jeho zákony a předpisy o karanténě. Uvedená prohlídka musí být provedena v přítomnosti konzulárního úředníka nebo jeho rodinného příslušníka.

Článek 51
Majetek člena konzulárního úřadu nebo jeho rodinného příslušníka

Přijímající stát v případě smrti člena konzulárního úřadu nebo člena jeho rodiny žijícího s ním ve společné domácnosti:

a) povolí vývoz movitého majetku zesnulého s výjimkou majetku, který byl získán v přijímajícím státě a jehož vývoz byl zakázán v době jeho smrti;
b) nebude vybírat celostátní, oblastní nebo místní pozůstalostní nebo dědické poplatky a poplatky z převodu majetku, pokud jde o movitý majetek, který byl na území přijímajícího státu pouze v důsledku pobytu zesnulého v tomto státě jakožto člena konzulárního úřadu nebo rodinného příslušníka člena konzulárního úřadu.

Článek 52
Osvobození od osobních služeb a povinností

Přijímající stát osvobodí členy konzulárního úřadu a jejich rodinné příslušníky žijící s nimi ve společné domácnosti ode všech osobních služeb, veškerých veřejných služeb všeho druhu a od vojenských povinností, jako jsou rekvizice, vojenské kontribuce a ubytování.

Článek 53
Začátek a konec konzulárních výsad a imunit

1. Každý člen konzulárního úřadu bude požívat výsad a imunit uvedených v této Úmluvě od doby svého vstupu na území přijímajícího státu za účelem převzetí svého úřadu nebo, pokud již je na jeho území, od doby, kdy se ujme svých povinností na konzulárním úřadě.
2. Rodinní příslušníci člena konzulárního úřadu žijící s ním ve společné domácnosti a členové jeho soukromého personálu budou požívat výsad a imunit uvedených v této Úmluvě ode dne, kdy uvedený člen konzulárního úřadu požívá výsad a imunit podle odstavce 1 tohoto článku, nebo ode dne jejich vstupu na území přijímajícího státu nebo ode dne, kdy se stanou příslušníky jeho rodiny nebo členy jeho soukromého personálu, a to podle toho, který den je pozdější.
3. Když skončily funkce člena konzulárního úřadu, končí jeho výsady a imunity a výsady a imunity jeho rodinného příslušníka žijícího s ním ve společné domácnosti nebo člena jeho soukromého personálu, a to obvykle v době, kdy osoba, které se to týká, opustí přijímající stát, nebo po uplynutí přiměřené lhůty, v níž má zemi opustit, podle toho, k čemu dojde dříve, potrvají však po tuto dobu i v případě ozbrojeného konfliktu. Výsady a imunity osob uvedených v odstavci 2 tohoto článku skončí v době, kdy tyto osoby přestanou patřit k domácnosti, nebo opustí-li službu u člena konzulárního úřadu, avšak v případě, že uvedené osoby hodlají poté opustit přijímající stát v přiměřené lhůtě, jejich výsady a imunity potrvají do doby jejich odchodu.
4. Pokud se týče úkonů provedených konzulárním úředníkem nebo konzulárním zaměstnancem při výkonu jejich funkcí, potrvá však jejich vynětí z jurisdikce bez časového omezení.
5. V případě smrti člena konzulárního úřadu budou jeho rodinní příslušníci bydlící s ním ve společné domácnosti i nadále požívat výsad a imunit, které jim přísluší, do doby, kdy opustí přijímající stát nebo kdy uplyne přiměřená lhůta umožňující jim, aby tak učinili, a to podle toho, k čemu dojde dříve.

Článek 54
Závazky třetích států

1. V případě, že konzulární úředník projíždí územím třetího státu, který mu udělil vízum, bylo-li ho zapotřebí, nebo na jeho území pobývá, aby mohl převzít svůj úřad nebo se vrátit do svého úřadu nebo vysílajícího státu, poskytne mu třetí stát veškeré imunity potřebné k zajištění jeho průjezdu nebo návratu, které mu přísluší podle ostatních článků této Úmluvy. Totéž platí v případě kteréhokoliv jeho rodinného příslušníka žijícího s ním ve společné domácnosti a požívajícího takových výsad a imunit, který doprovází konzulárního úředníka nebo cestuje sám, aby se k němu připojil anebo se vrátil do vysílajícího státu.
2. Za okolností obdobných těm, které jsou uvedeny v odstavci 1 tohoto článku, nebude třetí stát bránit v průjezdu přes vlastní území ostatním členům konzulárního úřadu nebo jejich rodinným příslušníkům žijícím s nimi ve společné domácnosti.
3. Třetí státy poskytnou úřední korespondenci a ostatním úředním sdělením v tranzitu, včetně kódovaných a šifrovaných zpráv, stejnou volnost a ochranu, kterou je

přijímající stát povinen poskytnout podle této Úmluvy. Poskytnou konzulárním kurýrům, kteří dostali vízum, pokud je víza zapotřebí, a konzulárnímu zavazadlu v tranzitu tutéž nedotknutelnost a ochranu, kterou je povinen poskytnout podle této Úmluvy přijímající stát.

4. Závazky třetích států podle odstavců 1, 2 a 3 tohoto článku se vztahují též na osoby, které jsou uvedeny v těchto odstavcích a na úřední sdělení a konzulární zavazadla, která se dostanou na území třetího státu v důsledku vyšší moci.

Článek 55
Zachovávání zákonů a předpisů přijímajícího státu

1. Bez újmy na jejich výsadách a imunitách je povinností všech osob požívajících výsad a imunit dbát zákonů a předpisů přijímajícího státu. Mají rovněž povinnost nevměšovat se do vnitřních věcí přijímajícího státu.
2. Konzulárních místností se nesmí používat způsobem, který by byl v rozporu s výkonem konzulárních funkcí.
3. Ustanovení odstavce 2 tohoto článku nevylučují možnost umístit úřadovny jiných institucí nebo organizací v části budovy, v níž jsou konzulární místnosti, za předpokladu, že místnosti, které jsou jim určeny, jsou odděleny od místností užívaných konzulárním úřadem. V takovém případě se nebudou uvedené úřadovny považovat pro účely této Úmluvy za část konzulárních místností.

Článek 56
Pojištění proti škodám způsobeným třetím osobám

Členové konzulárního úřadu budou dbát povinností uložených zákony a předpisy přijímajícího státu, pokud jde o pojištění proti škodám způsobeným třetím osobám při provozu vozidla, lodi nebo letadla.

Článek 57
Zvláštní ustanovení týkající se soukromého výdělečného povolání

1. Konzulární úředníci z povolání nebudou v přijímajícím státě vykonávat pro svůj osobní zisk žádnou profesionální nebo obchodní činnost.
2. Výsady a imunity uvedené v této hlavě se nebudou poskytovat:
   a) konzulárním zaměstnancům nebo členům služebního personálu, kteří vykonávají jakékoliv výdělečné povolání v přijímajícím státě;
   b) rodinným příslušníkům osob uvedených v pododstavci a) tohoto odstavce nebo členům jejich soukromého personálu;
   c) rodinným příslušníkům člena konzulárního úřadu, kteří sami vykonávají jakékoliv výdělečné povolání v přijímajícím státě.

HLAVA III
Postavení honorárních konzulárních úředníků a konzulárních úřadů vedených těmito úředníky

Článek 58
Všeobecná ustanovení o výhodách, výsadách a imunitách

1. Články 28, 29, 30, 34, 35, 36, 37, 38 a 39, odstavec 3 článku 54 a odstavce 2 a 3 článku 55 se vztahují na konzulární úřady vedené honorárním konzulárním úředníkem. Kromě toho se výhody, výsady a imunity těchto konzulárních úřadů řídí články 59, 60, 61 a 62.
2. Články 42 a 43, odstavec 3 článku 44, články 45 a 53 a odstavec 1 článku 55 se vztahují na honorární konzulární úředníky. Kromě toho se výhody, výsady a imunity těchto konzulárních úředníků řídí články 63, 64, 65, 66 a 67.
3. Výsady a imunity uvedené v této Úmluvě se neposkytují rodinným příslušníkům honorárního konzulárního úředníka nebo konzulárního zaměstnance zaměstnaného na konzulárním úřadě vedeném honorárním konzulárním úředníkem.
4. Zasílání konzulárních zavazadel mezi dvěma konzulárními úřady umístěnými v různých státech a vedenými honorárními konzulárními úředníky není dovoleno bez souhlasu obou příslušných přijímajících států.

Článek 59
Ochrana konzulárních místností

Přijímající stát učiní taková opatření, která jsou nezbytná k ochraně konzulárních místností konzulárního úřadu vedeného honorárním konzulárním úředníkem před napadením nebo poškozením a k tomu, aby se zabránilo rušení klidu konzulárního úřadu nebo újmě na jeho důstojnosti.

Článek 60
Osvobození od zdanění konzulárních místností

1. Konzulární místnosti konzulárního úřadu vedeného honorárním konzulárním úředníkem, jichž je vysílající stát vlastníkem nebo nájemcem, jsou osvobozeny od veškerých celostátních, oblastních nebo místních daní a dávek všeho druhu s výjimkou těch, které se vybírají za poskytování služeb.
2. Osvobození od zdanění uvedené v odstavci 1 tohoto článku se nevztahuje na daně a poplatky, jež mají podle zákonů a předpisů přijímajícího státu platit osoby vstupující do smluvního poměru s vysílajícím státem.

Článek 61
Nedotknutelnost konzulárních archívů a dokumentů

Konzulární archívy a dokumenty konzulárního úřadu vedeného honorárním konzulárním úředníkem jsou vždy a všude nedotknutelné za předpokladu, že jsou uloženy odděleně od ostatních listin a dokumentů, a to zvláště od soukromé korespondence vedoucího konzulárního úřadu a všech osob, které s ním pracují, a od materiálů, knih a dokumentů týkajících se jejich povolání nebo obchodu.

Článek 62
Osvobození od celních dávek

Přijímající stát bude ve shodě se zákony a nařízeními, která přijme, povolovat dovoz a poskytovat osvobození ode všech celních dávek, daní a s tím souvisících poplatků kromě poplatků za skladování, přepravu a podobné služby u dále uvedených předmětů za předpokladu, že jsou určeny pro úřední potřebu konzulárního

úřadu vedeného honorárním konzulárním úředníkem; týká se to státních znaků, vlajek, vývěsných štítů, pečetí a razítek, knih, úředních tiskovin, úředního nábytku, úředního vybavení a obdobných předmětů dodávaných vysílajícím státem nebo z jeho podnětu konzulárnímu úřadu.

Článek 63
Trestní řízení

Honorární konzulární úředník se musí dostavit k příslušným orgánům, je-li proti němu zahájeno trestní řízení. Řízení se však bude provádět s náležitým ohledem na jeho osobu, odůvodněným jeho úředním postavením, a pokud není zatčen nebo ve vazbě, způsobem, který by co nejméně narušil výkon konzulárních funkcí. Je-li nutné vzít honorárního konzula do vazby, musí být řízení proti němu zahájeno v co nejkratší době.

Článek 64
Ochrana honorárních konzulárních úředníků

Přijímající stát má povinnost poskytnout honorárnímu konzulárnímu úředníku ochranu, kterou vyžaduje jeho úřední postavení.

Článek 65
Vynětí z registrace cizinců a povolení pobytu

Honorární konzulární úředníci, pokud neprovozují pro svůj osobní zisk jakoukoliv profesionální nebo obchodní činnost v přijímajícím státě, jsou osvobozeni od všech povinností uložených zákony a předpisy přijímajícího státu týkajícími se registrace cizinců a povolení pobytu.

Článek 66
Osvobození od zdanění

Honorární konzulární úředník je osvobozen ode všech daní a dávek z odměn a příjmů, které dostává od vysílajícího státu vzhledem k výkonu konzulárních funkcí.

Článek 67
Osvobození od osobních služeb a povinností

Přijímající stát osvobodí honorární konzulární úředníky ode všech osobních služeb, veškerých veřejných služeb všeho druhu a od vojenských povinností, jako jsou rekvizice, vojenské kontribuce a ubytování.

Článek 68
Fakultativní povaha instituce honorárních konzulárních úředníků

Každý stát má právo svobodně rozhodnout, zda bude jmenovat nebo přijímat honorární konzulární úředníky.

HLAVA IV
Všeobecná ustanovení

Článek 69
Konzulární jednatelé, kteří nejsou vedoucími konzulárních úřadů

1. Každý stát má právo svobodně rozhodnout, zda bude zřizovat nebo povolovat konzulární jednatelství spravovaná konzulárními jednateli, které vysílající stát nejmenoval vedoucími konzulárních úřadů.
2. Podmínky, za nichž konzulární jednatelství uvedená v odstavci 1 tohoto článku mohou vykonávat svoji činnost, a výsady a imunity, kterých budou požívat konzulární jednatelé, jimž tato jednatelství byla svěřena, budou stanoveny dohodou mezi vysílajícím a přijímajícím státem.

Článek 70
Výkon konzulárních funkcí diplomatickými misemi

1. Ustanovení této Úmluvy se vztahují, pokud to souvislost dovoluje, rovněž na výkon konzulárních funkcí diplomatickými misemi.
2. Jména členů diplomatické mise pověřených prací v konzulárních odděleních nebo jinak pověřených výkonem konzulárních funkcí mise je nutno oznamovat ministerstvu zahraničních věcí přijímajícího státu nebo orgánu určenému tímto ministerstvem.
3. Při výkonu konzulárních funkcí se může diplomatická mise obracet:
   a) na místní orgány konzulárního obvodu;
   b) na ústřední orgány přijímajícího státu, pokud je to dovoleno zákony, předpisy a zvyklostmi přijímajícího státu nebo příslušnými mezinárodními dohodami.
4. Výsady a imunity členů diplomatické mise uvedených v odstavci 2 tohoto článku se budou i nadále spravovat pravidly mezinárodního práva týkajícími se diplomatických styků.

Článek 71
Občané přijímajícího státu a osoby v něm trvale usedlé

1. Konzulární úředníci, kteří jsou státními příslušníky přijímajícího státu nebo jsou v něm trvale usedlí, požívají, pokud jim přijímající stát neposkytne další výhody, výsady a imunity, pouze vynětí z jurisdikce a osobní nedotknutelnosti v souvislosti s úředními úkony provedenými při výkonu jejich funkcí a výsad, uvedené v odstavci 3 článku 44. Pokud se týče těchto konzulárních úředníků, je přijímající stát rovněž vázán povinností uvedenou v článku 42. Je-li proti uvedenému konzulárnímu úředníku zahájeno trestní řízení, bude se s výjimkou případu, že úředník je zatčen nebo ve vazbě, provádět způsobem, který by co nejméně narušil výkon konzulárních funkcí.
2. Ostatní členové konzulárního úřadu, kteří jsou státními příslušníky přijímajícího státu nebo jsou v něm trvale usedlí, a členové jejich rodin, jakož i rodinní příslušníci konzulárních úředníků uvedených v odstavci 1 tohoto článku požívají výhod, výsad a imunit pouze v rozsahu, v jakém jim je poskytne přijímající stát. Rodinní příslušníci členů konzulárního úřadu a členové soukromého personálu,

kteří jsou sami státními příslušníky přijímajícího státu nebo jsou v něm trvale usedlí, rovněž požívají výhod, výsad a imunit pouze v rozsahu, v jakém jim je poskytne přijímající stát. Přijímající stát však bude vykonávat svoji jurisdikci nad uvedenými osobami takovým způsobem, aby neodůvodněně nebránil výkonu funkcí konzulárního úřadu.

Článek 72
Zákaz diskriminace

1. Při provádění ustanovení této Úmluvy nebude přijímající stát činit rozdíl mezi jednotlivými státy.
2. Za diskriminaci se však nepovažuje:
   a) jestliže přijímající stát provádí některé z ustanovení této Úmluvy v omezeném rozsahu, protože se v omezeném rozsahu provádí též vůči jeho misi ve státě vysílajícím;
   b) jestliže na základě obyčeje nebo podle dohody si státy vzájemně poskytují příznivější zacházení, než jaké je požadováno ustanoveními této Úmluvy.

Článek 73
Vztah mezi touto Úmluvou a jinými mezinárodními dohodami

1. Ustanovení této Úmluvy se nedotýkají jiných mezinárodních dohod, které jsou v platnosti mezi jejími smluvními státy.
2. Žádné ustanovení této Úmluvy nebrání státům, aby sjednávaly mezinárodní dohody potvrzující, doplňující, rozšiřující nebo rozmnožující její ustanovení.

HLAVA V
Závěrečná ustanovení

Článek 74
Podpis

Tato Úmluva bude otevřena k podpisu všem státům, které jsou členy Organizace spojených národů nebo některé odborné organizace nebo stranami Statutu Mezinárodního soudního dvora, a kterémukoli jinému státu, který bude vyzván Valným shromážděním Organizace spojených národů, aby se stal stranou Úmluvy, a to: do 31. října 1963 u spolkového ministerstva zahraničních věcí Rakouské republiky a poté, do 31. března 1964, v sídle Organizace spojených národů v New Yorku.

Článek 75
Ratifikace

Tato Úmluva podléhá ratifikaci. Ratifikační listiny budou uloženy u generálního tajemníka Organizace spojených národů.

Článek 76
Přístup

Tato Úmluva bude otevřena k přístupu kterémukoli státu, jenž náleží do některé ze čtyř kategorií uvedených v článku 74. Listiny o přístupu budou uloženy u generálního tajemníka Organizace spojených národů.

Článek 77
Nabytí platnosti

1. Tato Úmluva vstoupí v platnost třicátého dne po dni uložení dvacáté druhé ratifikační listiny nebo listiny o přístupu u generálního tajemníka Organizace spojených národů.
2. Pro každý stát, který ratifikuje Úmluvu nebo k ní přistoupí po uložení dvacáté druhé ratifikační listiny nebo listiny o přístupu, vstoupí Úmluva v platnost třicátého dne po dni uložení jeho ratifikační listiny nebo listiny o přístupu.

Článek 78
Oznamovací povinnost generálního tajemníka

Generální tajemník Organizace spojených národů uvědomí všechny státy náležející do některé ze čtyř kategorií uvedených v článku 74:
a) o podpisech této Úmluvy a o uložení ratifikačních listin a listin o přístupu podle článku 74, 75 a 76;
b) o dni, kdy tato Úmluva vstoupí v platnost podle článku 77.

Článek 79
Autentické znění

Originál této Úmluvy, jejíž čínské, anglické, francouzské, ruské a španělské znění mají stejnou platnost, bude uložen u generálního tajemníka Organizace spojených národů, jenž zašle její ověřené opisy všem státům náležejícím do některé ze čtyř kategorií uvedených v článku 74.

Na důkaz toho podepsaní zmocněnci, byvše řádně k tomu zmocněni svými vládami, tuto Úmluvu podepsali.

Dáno ve Vídni dne 24. dubna roku tisíc devět set šedesát tři.

(Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 32/1969 Sb. o Vídeňské úmluvě o konzulárních stycích)

VII. VÍDEŇSKÁ ÚMLUVA O SMLUVNÍM PRÁVU (23. 5. 1969)

Preambule

Státy, které jsou stranami této úmluvy,

berouce v úvahu základní úlohu smluv v historii mezinárodních vztahů, uznávajíce stále větší význam smluv jako pramene mezinárodního práva a prostředku k rozvoji mírové spolupráce mezi národy bez ohledu na jejich státní a společenské zřízení,

jsouce si vědomy, že zásady svobodného souhlasu, dobré víry a pacta sunt servanda jsou všeobecně uznávány,

potvrzujíce, že spory týkající se smluv musí být, stejně jako jiné mezinárodní spory, řešeny mírovými prostředky a v souladu se zásadami spravedlnosti a mezinárodního práva, připomínajíce odhodlání lidu Spojených národů vytvořit

podmínky, za nichž mohou být zachovány spravedlnost a úcta k závazkům plynoucím ze smluv,

majíce na zřeteli zásady mezinárodního práva vtělené do Charty Organizace spojených národů, jako je zásada rovnoprávnosti národů a jejich právo na sebeurčení, zásada svrchované rovnosti a nezávislosti všech států, zásada nevměšování do vnitřních záležitostí států, zásada zákazu hrozby silou nebo použití síly a zásada všeobecného uznávání a dodržování lidských práv a základních svobod pro všechny,

jsouce přesvědčeny, že kodifikace a pokrokový rozvoj smluvního práva, jichž bylo dosaženo v této úmluvě, budou sloužit k dosažení cílů Spojených národů vyhlášených v Chartě, jako je udržení mezinárodního míru a mezinárodní bezpečnosti, rozvoj přátelských vztahů mezi národy a uskutečňování mezinárodní spolupráce, potvrzujíce, že pravidla mezinárodního práva obyčejového budou i nadále upravovat otázky, které nejsou upraveny ustanoveními této úmluvy,

dohodly se na tomto:

Část I
Úvodní ustanovení
Článek 1
Působnost úmluvy

Tato úmluva se vztahuje na smlouvy mezi státy.

Článek 2
Používané výrazy

1. Pro účely této úmluvy:
   a) „smlouva" je mezinárodní dohoda uzavřená mezi státy písemnou formou, řídící se mezinárodním právem, sepsaná v jediné nebo ve dvou či více souvisících listinách, ať je její název jakýkoliv;
   b) „ratifikace", „přijetí", „schválení", „přístup" je v jednotlivých případech takto pojmenovaný mezinárodní úkon, jímž stát projevuje na mezinárodním poli svůj souhlas s tím, že bude vázán smlouvou;
   c) „plná moc" je listina vydaná příslušným orgánem státu, kterou je zmocněna jedna nebo více osob zastupovat stát při jednání, při přijetí nebo ověření textu smlouvy, vyjádřit souhlas státu s tím, že bude vázán smlouvou, nebo vykonat jakýkoliv jiný úkon, který se týká smlouvy;
   d) „výhrada" je jednostranné, jakkoliv formulované nebo označené prohlášení, učiněné státem při podpisu, ratifikaci, přijetí nebo schválení smlouvy nebo při přístupu k ní, jímž tento stát zamýšlí vyloučit nebo změnit právní účinek určitých ustanovení smlouvy při jejich použití vůči tomuto státu;
   e) „stát zúčastnivší se jednání" je stát, který se podílel na vypracování a přijetí textu smlouvy;
   f) „smluvní stát" je stát, který projevil souhlas s tím, že bude vázán smlouvou, ať vstoupila v platnost, či nikoliv;
   g) „smluvní strana" je stát, který projevil souhlas s tím, že bude vázán smlouvou, a vůči němuž je smlouva v platnosti;

   h) „třetí stát" je stát, který není stranou smlouvy;
   i) „mezinárodní organizace" je organizace mezivládní.
2. Ustanovení odstavce 1 o výrazech používaných v této úmluvě nemají vliv na použití těchto výrazů nebo jejich smysl, který jim může být dán ve vnitrostátním právu jakéhokoliv státu.

Článek 3
Mezinárodní dohody, na něž se úmluva nevztahuje

Skutečnost, že se tato úmluva nevztahuje na mezinárodní dohody sjednané mezi státy a jinými subjekty mezinárodního práva nebo mezi těmito jinými subjekty mezinárodního práva, ani na mezinárodní dohody, které nebyly sjednány písemnou formou, nepůsobí:
a) na právoplatnost takových dohod;
b) na použití jakýchkoliv v této úmluvě obsažených pravidel, která by se na takové dohody vztahovala podle mezinárodního práva nezávisle na této úmluvě;
c) na použití úmluvy na vztahy mezi státy, které jsou upraveny mezinárodními dohodami, jejichž stranami jsou též jiné subjekty mezinárodního práva.

Článek 4
Vyloučení zpětné působnosti úmluvy

Tato úmluva se vztahuje jen na smlouvy uzavřené mezi státy až poté, kdy úmluva vstoupila vůči nim v platnost, bez újmy všech pravidel v ní obsažených, vztahujících se na smlouvy podle mezinárodního práva nezávisle na této mluvě.

Článek 5
Smlouvy zakládající mezinárodní organizace a smlouvy přijaté v mezinárodní organizaci

Tato úmluva se vztahuje na každou smlouvu, která je zakládající listinou mezinárodní organizace, a na každou smlouvu přijatou v mezinárodní organizaci, bez újmy všech příslušných pravidel dané organizace.

Část II
Uzavírání smluv a jejich vstup v platnost
Oddíl 1: Uzavírání smluv
Článek 6
Způsobilost států uzavírat smlouvy

Každý stát má způsobilost uzavírat smlouvy.

Článek 7
Plná moc

1. Určitá osoba se považuje za zástupce státu pro přijetí nebo ověření textu smlouvy nebo pro vyjádření souhlasu státu s tím, že bude vázán smlouvou:
   a) jestliže předloží řádnou plnou moc; nebo

b) vyplývá-li z praxe příslušných států nebo z jiných okolností, že bylo jejich úmyslem považovat tuto osobu za zástupce státu pro uvedené úkony a upustit od předložení plné moci.

2. Z titulu svých funkcí a bez předložení plné moci se za zástupce svého státu považují:
   a) hlavy států, předsedové vlád a ministři zahraničních věcí, a to pro všechny úkony související se sjednáváním smlouvy;
   b) vedoucí diplomatické mise, a to pro přijetí textu smlouvy mezi vysílajícím státem a přijímajícím státem;
   c) pověření zástupci států na mezinárodní konferenci, u mezinárodní organizace nebo u některého z jejích orgánů, a to pro přijetí textu smlouvy na této konferenci, v této organizaci nebo orgánu.

Článek 8
Dodatečné potvrzení úkonu provedeného bez oprávnění

Úkon související se sjednáním smlouvy a provedený osobou, která podle článku 7 nemůže být pokládána za oprávněnou zastupovat stát pro tento účel, je právně neúčinný, ledaže je tímto státem dodatečně potvrzen.

Článek 9
Přijetí textu

1. Text smlouvy se přijímá, s výjimkou případů uvedených v odstavci 2, se souhlasem všech států, které se podílejí na jeho vypracování.
2. Text smlouvy se přijímá na mezinárodní konferenci dvoutřetinovou většinou přítomných a hlasujících států, ledaže se tyto státy stejnou většinou rozhodly použít jiné pravidlo.

Článek 10
Ověření textu

Text smlouvy se stává původním a konečným:
a) byl-li zachován postup stanovený v textu nebo dohodnutý státy, které se podílely na vypracování smlouvy, nebo
b) není-li takový postup stanoven, tak podpisem, podpisem ad referendum nebo parafováním textu smlouvy nebo závěrečného aktu konference obsahujícího text, a to zástupci těchto států.

Článek 11
Způsoby vyjádření souhlasu s tím být vázán smlouvou

Souhlas státu s tím, že bude vázán smlouvou, může být vyjádřen podpisem, výměnou listin tvořících smlouvu, ratifikací smlouvy, jejím přijetím, schválením nebo přístupem k ní nebo jiným dohodnutým způsobem.

Článek 12
Souhlas s tím být vázán smlouvou vyjádřený podpisem

1. Souhlas státu s tím, že bude vázán smlouvou, se vyjadřuje podpisem zástupce tohoto státu, jestliže:
   a) smlouva stanoví, že podpis bude mít tento účinek;
   b) je jinak potvrzeno, že státy, které se zúčastnily jednání, se dohodly, že podpis bude mít tento účinek;
   c) úmysl státu, aby podpis měl tento účinek, vyplývá z plné moci jeho zástupce nebo byl vyjádřen v průběhu jednání.
2. Pro účely odstavce 1:
   a) parafování textu má účinky podpisu smlouvy, je-li potvrzeno, že se tak dohodly státy, které se zúčastnily jednání;
   b) podpis smlouvy ad referendum zástupcem státu má účinky konečného podpisu smlouvy, jestliže byl tímto státem potvrzen.

Článek 13
Souhlas s tím být vázán smlouvou vyjádřený výměnou listin tvořících smlouvu

Souhlas států s tím, že budou vázány smlouvou, kterou tvoří vzájemně vyměněné listiny, se vyjadřuje touto výměnou:
a) stanoví-li listiny, že jejich výměna bude mít tento účinek; nebo
b) je-li jinak potvrzeno, že se státy dohodly, že výměna listin bude mít tento účinek.

Článek 14
Souhlas s tím být vázán smlouvou vyjádřený ratifikací, přijetím nebo schválením

1. Souhlas státu s tím, že bude vázán smlouvou, se vyjadřuje ratifikací, jestliže:
   a) smlouva stanoví, že tento souhlas je vyjádřen ratifikací;
   b) je jinak potvrzeno, že státy, které se zúčastnily jednání, se dohodly, že ratifikace bude požadována;
   c) zástupce státu podepsal smlouvu s výhradou ratifikace; nebo
   d) úmysl státu podepsat smlouvu s výhradou ratifikace vyplývá z plné moci jeho zástupce nebo byl vyjádřen v průběhu jednání.
2. Souhlas státu s tím, že bude vázán smlouvou, se vyjadřuje přijetím nebo schválením za stejných podmínek jako při ratifikaci.

Článek 15
Souhlas s tím být vázán smlouvou vyjádřený přístupem

Souhlas státu s tím, že bude vázán smlouvou, se vyjadřuje přístupem, jestliže:
a) smlouva stanoví, že takový souhlas může tento stát vyjádřit přístupem;
b) je jinak potvrzeno, že státy, které se zúčastnily jednání, se dohodly, že tento stát může vyjádřit takový souhlas přístupem; nebo
c) se všechny smluvní strany později dohodly, že takový souhlas může tento stát vyjádřit přístupem.

Článek 16
Výměna nebo uložení ratifikačních listin, listin o přijetí, schválení nebo přístupu

Pokud smlouva nestanoví jinak, ratifikační listiny, listiny o přijetí, schválení nebo přístupu zakládají souhlas státu s tím, že bude vázán smlouvou dnem:

a) jejich výměny mezi smluvními státy;
b) jejich uložení u depozitáře; nebo
c) jejich oznámení smluvním státům nebo depozitáři, jestliže tak bylo dohodnuto.

Článek 17
Souhlas s tím být vázán částí smlouvy a volba rozdílných ustanovení

1. Bez újmy článků 19 až 23 je souhlas státu s tím, že bude vázán částí smlouvy, účinný, připouští-li to smlouva nebo souhlasí-li s tím ostatní smluvní státy.
2. Souhlas státu s tím, že bude vázán smlouvou, která připouští volbu mezi rozdílnými ustanoveními, je účinný jen tehdy, jestliže jsou jasně uvedena ustanovení, jichž se souhlas týká.

Článek 18
Závazek nemařit předmět a účel smlouvy před jejím vstupem v platnost

Stát je povinen zdržet se jednání, které by mohlo mařit předmět a účel smlouvy, jestliže:

a) podepsal smlouvu nebo vyměnil listiny tvořící smlouvu s výhradou ratifikace, přijetí nebo schválení, dokud jasně neprojevil úmysl, že se nehodlá stát její smluvní stranou; nebo
b) v období, které předchází vstupu smlouvy v platnost, vyjádřil svůj souhlas s tím, že bude vázán smlouvou, a to za podmínky, že vstup smlouvy v platnost není nepřiměřeně oddalován.

Oddíl 2: Výhrady

Článek 19
Učinění výhrad

Stát může při podpisu, ratifikaci, přijetí, schválení smlouvy nebo přístupu k ní učinit výhradu, ledaže:

a) taková výhrada je smlouvou zakázána;
b) smlouva stanoví, že mohou být učiněny pouze určité výhrady, mezi nimiž není taková výhrada uvedena;
c) v případech, které nespadají pod body a) a b), je taková výhrada neslučitelná s předmětem a účelem smlouvy.

Článek 20
Přijetí výhrad a námitky proti výhradám

1. Výhrada, kterou smlouva výslovně připouští, nevyžaduje pozdějšího přijetí ostatními smluvními státy, ledaže to stanoví smlouva.

2. Jestliže z omezeného počtu států, které se zúčastnily jednání, a z předmětu a účelu smlouvy vyplývá, že její provádění jako celku všemi smluvními stranami je podstatnou podmínkou souhlasu každé z nich s tím, že bude vázána smlouvou, musí být výhrada přijata všemi smluvními stranami.
3. Je-li smlouva zakládající listinou mezinárodní organizace a není-li v ní stanoveno jinak, musí být výhrada přijata příslušným orgánem této organizace.
4. Pro případy, které nejsou uvedeny v předcházejících odstavcích, a pokud smlouva nestanoví jinak, platí, že
   a) přijetím výhrady druhým smluvním státem se stane stát, který výhradu učinil, smluvní stranou ve vztahu k tomuto druhému státu, jestliže je smlouva v platnosti nebo vstoupí v platnost pro tyto státy;
   b) námitka proti výhradě, vznesená druhým smluvním státem, nebrání tomu, aby smlouva vstoupila v platnost mezi státem, který vznesl námitku, a státem, který učinil výhradu, ledaže stát, který vznesl námitku, jasně vyjádřil opačný úmysl;
   c) úkon vyjadřující souhlas státu s tím, že bude vázán smlouvou, a obsahující výhradu nabývá účinnosti, jakmile alespoň jeden z ostatních smluvních států tuto výhradu přijal.
5. Pro účely odstavců 2 a 4 a pokud smlouva nestanoví jinak, považuje se výhrada za přijatou státem, jestliže nevznesl námitku proti výhradě do dvanácti měsíců ode dne, kdy obdržel oznámení o výhradě, nebo ode dne, kdy vyjádřil souhlas s tím, že bude vázán smlouvou, a to podle toho, který z těchto dnů je pozdější.

Článek 21
Právní účinky výhrad a námitek proti výhradám

1. Výhrada učiněná ve vztahu k druhé smluvní straně v souladu s články 19, 20 a 23:
   a) mění pro stát, který učinil výhradu, v jeho vztazích s touto druhou stranou ustanovení smlouvy, jichž se výhrada týká, v rozsahu této výhrady; a
   b) mění tato ustanovení ve stejném rozsahu pro tuto druhou smluvní stranu v jejích vztazích se státem, který učinil výhradu.
2. Výhrada nemění ustanovení smlouvy pro ostatní smluvní strany v jejich vzájemných vztazích.
3. Jestliže se stát, který vznesl námitku proti výhradě, nevyslovil proti vstupu smlouvy v platnost mezi ním a státem, který učinil výhradu, pak se mezi oběma státy nepoužijí v rozsahu této výhrady ta ustanovení, jichž se výhrada týká.

Článek 22
Odvolání výhrad a námitek proti výhradám

1. Pokud smlouva nestanoví jinak, může být výhrada kdykoli odvolána, aniž je k tomu třeba souhlasu státu, který výhradu přijal.
2. Pokud smlouva nestanoví jinak, může být námitka k výhradě kdykoliv odvolána.
3. Pokud smlouva nestanoví jinak nebo nebylo-li jinak dohodnuto, pak
   a) odvolání výhrady nabývá účinnosti vůči druhému smluvnímu státu dnem, kdy obdržel oznámení o odvolání výhrady;

b) odvolání námitky proti výhradě nabývá účinnosti dnem, kdy stát, který učinil výhradu, obdržel oznámení o odvolání námitky proti výhradě.

Článek 23
Řízení o výhradách

1. Výhrada, výslovné přijetí výhrady a námitka proti výhradě musí být učiněny písemně a sděleny smluvním státům a jiným státům, které se mohou stát smluvními stranami.
2. Výhrada učiněná při podpisu smlouvy podléhající ratifikaci, přijetí nebo schválení musí být výslovně potvrzena státem, který ji učinil, a to při vyjádření jeho souhlasu s tím, že bude vázán smlouvou. V takovém případě bude výhrada považována za učiněnou dnem potvrzení.
3. Výslovné přijetí výhrady nebo námitka proti výhradě nevyžadují potvrzení, byly-li učiněny před potvrzením výhrady.
4. Odvolání výhrady nebo námitky proti výhradě musí být učiněny písemně.

Oddíl 3:
Vstup v platnost a prozatímní provádění smluv

Článek 24
Vstup v platnost

1. Smlouva vstupuje v platnost způsobem a dnem určeným v jejích ustanoveních nebo dohodou států, které se zúčastnily jednání.
2. Není-li takových ustanovení nebo takové dohody, vstupuje smlouva v platnost tehdy, jakmile souhlas s tím být vázán smlouvou byl vyjádřen všemi státy, které se zúčastnily jednání.
3. Vyjádří-li stát souhlas s tím, že bude vázán smlouvou po jejím vstupu v platnost, vstupuje smlouva pro tento stát v platnost dnem vyjádření jeho souhlasu, pokud v ní není stanoveno jinak.
4. Ustanovení smlouvy, která upravují ověření textu, vyjádření souhlasu států s tím, že budou vázány smlouvou, způsob nebo den vstupu v platnost, výhrady, funkce depozitáře, jakož i jiné otázky nutně vznikající před vstupem smlouvy v platnost, se provádějí počínaje přijetím textu smlouvy.

Článek 25
Prozatímní provádění

1. Smlouva nebo její část se prozatímně provádějí do jejího vstupu v platnost, jestliže
   a) tak smlouva stanoví; nebo
   b) státy, které se zúčastnily jednání, se o tom dohodly jiným způsobem.
2. Nestanoví-li smlouva jinak, nebo jestliže se státy, které se zúčastnily jednání, nedohodly jinak, skončí prozatímní provádění smlouvy nebo části smlouvy ve vztahu k určitému státu, jestliže tento stát oznámí ostatním státům, mezi nimiž se smlouva prozatímně provádí, svůj úmysl nestat se smluvní stranou.

Část III
Dodržování, provádění a výklad smluv
Oddíl 1: Dodržování smluv

Článek 26
Pacta sunt servanda

Každá platná smlouva zavazuje smluvní strany a musí být jimi plněna v dobré víře.

Článek 27
Vnitrostátní právo a dodržování smluv

Strana se nemůže dovolávat ustanovení svého vnitrostátního práva jako důvodu pro neplnění smlouvy. Toto pravidlo není na újmu článku 46.

Oddíl 2: Provádění smluv

Článek 28
Vyloučení zpětné působnosti smluv

Pokud ze smlouvy nevyplývá nebo není jinak zjevný jiný úmysl, nezavazují ustanovení smlouvy smluvní stranu, pokud jde o jakýkoliv úkon nebo skutečnost, které pro tuto stranu nastaly do dne vstupu Úmluvy v platnost, nebo pokud jde o jakoukoliv situaci, která do toho dne zanikla.

Článek 29
Územní rozsah smluv

Pokud ze smlouvy nevyplývá nebo není jinak zjevný jiný úmysl, zavazuje smlouva každou smluvní stranu pro celé její území.

Článek 30
Provádění po sobě uzavřených smluv, které se týkají téhož předmětu

1. S výjimkou ustanovení článku 103 Charty Organizace spojených národů upravují se práva a závazky států, které jsou stranami po sobě uzavřených smluv týkajících se téhož předmětu, podle následujících odstavců.
2. Stanoví-li smlouva, že je podřízena smlouvě dřívější nebo pozdější, nebo že nemá být považována za neslučitelnou s touto druhou smlouvou, mají ustanovení této druhé smlouvy přednost.
3. Jsou-li všechny smluvní strany dřívější smlouvy též stranami smlouvy pozdější, aniž podle článku 59 dřívější smlouva zanikla nebo její provádění bylo přerušeno, provádí se dřívější smlouva pouze v tom rozsahu, v jakém jsou její ustanovení slučitelná s ustanoveními smlouvy pozdější.
4. Nejsou-li všechny smluvní strany pozdější smlouvy stranami smlouvy dřívější, platí, že ve vztazích
   a) mezi státy, které jsou stranami obou smluv, se postupuje podle pravidla uvedeného v odstavci 3;
   b) mezi státem, který je stranou obou smluv, a státem, který je stranou pouze jedné z nich, jsou jejich vzájemná práva a závazky upraveny smlouvou, jejímiž stranami jsou oba státy.

5. Odstavec 4 se nevztahuje na článek 41, na jakoukoliv otázku zániku smlouvy nebo přerušení jejího provádění podle článku 60 nebo na jakoukoliv otázku odpovědnosti státu, která může pro stát vzniknout z uzavření nebo provádění smlouvy, jejíž ustanovení nejsou slučitelná s jeho závazky vůči jinému státu podle jiné smlouvy.

Oddíl 3: Výklad smluv

Článek 31

Obecné pravidlo výkladu

1. Smlouva musí být vykládána v dobré víře, v souladu s obvyklým významem, který je dáván výrazům ve smlouvě v jejich celkové souvislosti, a rovněž s přihlédnutím k předmětu a účelu smlouvy.
2. Pro účely výkladu smlouvy se kromě textu, včetně preambule a příloh, celkovou souvislostí rozumí:
   a) každá dohoda vztahující se ke smlouvě, k níž došlo mezi všemi stranami v souvislosti s uzavřením smlouvy;
   b) každá listina vyhotovená jednou nebo více stranami v souvislosti s uzavřením smlouvy a přijatá ostatními stranami jakožto listina vztahující se ke smlouvě.
3. Spolu s celkovou souvislostí bude brán zřetel:
   a) na každou pozdější dohodu, týkající se výkladu smlouvy nebo provádění jejích ustanovení, k níž došlo mezi stranami;
   b) na jakoukoliv pozdější praxi při provádění smlouvy, která založila dohodu stran, týkající se jejího výkladu;
   c) na každé příslušné pravidlo mezinárodního práva použitelné ve vztazích mezi stranami.
4. Výraz bude chápán ve zvláštním smyslu, potvrdí-li se, že to bylo úmyslem stran.

Článek 32

Doplňkové prostředky výkladu

Doplňkových prostředků výkladu, včetně přípravných materiálů na smlouvě a okolností, za nichž byla smlouva uzavřena, lze použít buď pro potvrzení významu, který vyplývá z použití článku 31, nebo pro určení významu, když výklad provedený podle článku 31:

a) buď ponechává význam nejednoznačným nebo nejasným, nebo
b) vede k výsledku, který je zřejmě protismyslný nebo nerozumný.

Článek 33

Výklad smluv, jejichž původní vyhotovení je ve dvou nebo více jazycích

1. Byla-li smlouva původně vyhotovena ve dvou nebo více jazycích, má její text stejnou platnost v každém z těchto jazyků, pokud smlouva nestanoví nebo se strany nedohodnou, že v případě rozdílnosti je rozhodující určitý text.
2. Znění smlouvy v jiném jazyce, než v jednom z těch, v němž byl text původně vyhotoven, bude považováno za původní text jen v případě, že to stanoví smlouva nebo se strany na tom dohodly.

3. Předpokládá se, že výrazy použité ve smlouvě mají v každém z původních textů stejný význam.
4. Dojde-li při porovnání původních textů k rozdílnostem ve významu, které nemohou být odstraněny použitím článků 31 a 32, přijme se, s výjimkou případu, kdy určitý text je podle odstavce 1 rozhodující, ten význam, který se zřetelem k předmětu a účelu smlouvy tyto texty nejlépe sbližuje.

Oddíl 4: Smlouvy a třetí státy

Článek 34

Obecné pravidlo týkající se třetích států

Ze smlouvy nevznikají ani závazky ani práva třetímu státu bez jeho souhlasu.

Článek 35

Smlouvy stanovící závazky třetím státům

Třetímu státu vznikne závazek z ustanovení smlouvy, jestliže strany této smlouvy mají v úmyslu tímto ustanovením vytvořit závazek a jestliže třetí stát tento závazek výslovně přijme písemnou formou.

Článek 36

Smlouvy stanovící práva třetím státům

1. Třetímu státu vznikne právo z ustanovení smlouvy, jestliže strany této smlouvy mají v úmyslu tímto ustanovením poskytnout toto právo buď třetímu státu nebo skupině států, k níž náleží, nebo všem státům a jestliže s tím třetí stát souhlasí. Jeho souhlas se předpokládá, pokud není důkaz o opaku, ledaže by smlouva stanovila jinak.
2. Při výkonu práva podle odstavce 1 musí stát zachovávat podmínky stanovené ve smlouvě nebo vzniklé v souladu s ní.

Článek 37

Zrušení nebo změna závazků nebo práv třetích států

1. Vznikl-li třetímu státu závazek podle článku 35, může být tento závazek zrušen nebo změněn pouze se souhlasem smluvních stran a třetího státu, ledaže dohodou mezi nimi bylo stanoveno jinak.
2. Vzniklo-li třetímu státu právo podle článku 36, nemůže být toto právo stranami zrušeno nebo změněno, jestliže bylo stanoveno, že toto právo nemůže být zrušeno nebo změněno bez souhlasu třetího státu.

Článek 38

Ustanovení smlouvy, která se stávají závaznými pro třetí státy v důsledku vzniku mezinárodního obyčeje

Žádné ustanovení článků 34 až 37 nebrání tomu, aby se jakékoliv ustanovení smlouvy stalo závazným pro třetí stát jako obyčejové pravidlo mezinárodního práva, uznané za takové pravidlo.

Část IV
Změna a úprava smluv
Článek 39
Obecné pravidlo o změně smluv

Smlouva může být změněna dohodou mezi stranami. Na takovou dohodu se vztahují pravidla uvedená v části II., ledaže by smlouva stanovila jinak.

Článek 40
Změna mnohostranných smluv

1. Pokud smlouva nestanoví jinak, řídí se změna mnohostranných smluv podle následujících odstavců.
2. Jakýkoliv návrh na změnu mnohostranné smlouvy ve vztazích mezi všemi stranami musí být oznámen všem smluvním státům, z nichž každý má právo se podílet:
   a) na rozhodování o postupu při projednávání tohoto návrhu,
   b) na jednání a na uzavření jakékoliv dohody o změně smlouvy.
3. Každý stát, který je oprávněn stát se smluvní stranou, může se rovněž stát stranou smlouvy, v níž byly provedeny změny.
4. Dohoda o změně nezavazuje stát, který je již stranou smlouvy a který se nestal stranou této dohody; ve vztahu k němu se použije článku 30 odstavce 4 písmeno b).
5. Každý stát, který se stane stranou smlouvy poté, kdy vstoupila v platnost dohoda o její změně, bude, pokud nevyjádřil jiný úmysl, považován:
   a) jak za stranu smlouvy, v níž byly provedeny změny, tak
   b) za stranu původní smlouvy ve vztahu ke každé straně smlouvy, která není vázána dohodou o její změně.

Článek 41
Dohody pozměňující mnohostranné smlouvy ve vztazích mezi některými stranami

1. Dvě nebo více stran jedné mnohostranné smlouvy mohou uzavřít dohodu pozměňující smlouvu pouze ve svých vzájemných vztazích, jestliže:
   a) smlouva připouští možnost takové změny;
   b) smlouva takovou změnu nezakazuje a změna
   c) není na újmu ani výkonu práv plynoucích ze smlouvy druhým stranám, ani na újmu plnění jejich závazků; a
   d) nedotýká se ustanovení, jehož změna je neslučitelná s řádným plněním předmětu a účelu smlouvy jako celku.
2. Pokud v případě podle odstavce 1 písm. a) smlouva nestanoví jinak, příslušné strany musí oznámit ostatním stranám svůj úmysl uzavřít dohodu a informovat je o úpravách smlouvy, se kterými se v dohodě počítá.

Část V
Neplatnost, zánik a přerušení provádění smluv
Oddíl 1: Všeobecná ustanovení
Článek 42

Platnost a trvání platnosti smluv

1. Platnost smlouvy nebo souhlasu státu s tím, že bude vázán smlouvou, mohou být popírány jen podle této úmluvy.
2. Zánik smlouvy, její výpověď nebo odstoupení některé strany od smlouvy se mohou uskutečnit pouze na základě ustanovení smlouvy nebo této úmluvy. Stejné pravidlo platí pro přerušení provádění smlouvy.

Článek 43
Závazky uložené mezinárodním právem nezávisle na smlouvě

Neplatnost, zánik nebo výpověď smlouvy, odstoupení jedné ze stran od smlouvy nebo přerušení jejího provádění, vyplývají-li z provádění této úmluvy nebo z ustanovení smlouvy, nijak neovlivňují povinnost státu plnit závazky ve smlouvě obsažené, které mu ukládá mezinárodní právo nezávisle na smlouvě.

Článek 44
Dělitelnost ustanovení smlouvy

1. Právo strany stanovené smlouvou nebo vyplývající z článku 56 vypovědět smlouvu, odstoupit od ní nebo přerušit její provádění, může být uplatněno jen se zřetelem ke smlouvě jako celku, pokud smlouva nestanoví jinak nebo pokud se strany nedohodly jinak.
2. Důvodu neplatnosti nebo zániku smlouvy, odstoupení od smlouvy nebo přerušení jejího provádění uznaného touto úmluvou je možno dovolávat se jen se zřetelem ke smlouvě jako celku s výjimkou případů uvedených v následujících odstavcích nebo v článku 60.
3. Týká-li se důvod jen určitých ustanovení, lze se ho dovolávat pouze tehdy, pokud jde o tato ustanovení, jestliže:
   a) tato ustanovení lze oddělit od zbývající části smlouvy, pokud jde o jejich provádění;
   b) ze smlouvy vyplývá nebo je jinak potvrzeno, že přijetí těchto ustanovení nebylo pro druhou stranu nebo pro jiné smluvní strany podstatným základem jejich souhlasu k tomu, aby byly vázány smlouvou jako celkem; a
   c) není nespravedlivé pokračovat v provádění zbývající části smlouvy.
4. V případech, na něž se vztahují články 49 a 50, může stát, který má právo dovolávat se podvodu nebo podplácení, tak učinit buď pokud jde o smlouvu jako celek, nebo, v případě uvedeném v odstavci 3, pouze pokud jde o její určitá ustanovení.
5. V případech, na něž se vztahují články 51, 52 a 53, není dělitelnost ustanovení smlouvy přípustná.

Článek 45
Ztráta práva dovolávat se důvodu neplatnosti smlouvy nebo jejího zániku, odstoupení od ní nebo přerušení jejího provádění

Stát se již nemůže dovolávat neplatnosti smlouvy nebo jejího zániku, odstoupení od ní nebo přerušení jejího provádění podle článků 46 až 50 nebo článků 60 a 62, jestliže poté, co se dozvěděl o skutečnostech:

a) buď výslovně souhlasil s tím, že podle okolností smlouva je buď platná, nebo zůstává v platnosti, anebo že se bude pokračovat v jejím provádění; nebo
b) musí se z jeho chování usoudit, že mlčky souhlasil s tím, že podle okolností smlouva je buď platná, nebo zůstává v platnosti, anebo že se bude pokračovat v jejím provádění.

Oddíl 2: Neplatnost smluv

Článek 46
Ustanovení vnitrostátního práva o oprávnění uzavírat smlouvy

1. Skutečností, že při vyjádření souhlasu státu s tím, že bude vázán smlouvou, došlo k porušení některého z ustanovení jeho vnitrostátního práva týkajícího se oprávnění uzavírat smlouvy, se stát nemůže dovolávat jako důvodu pro zrušení svého souhlasu, ledaže toto porušení bylo zjevné a týká se zvlášť důležitého pravidla jeho vnitrostátního práva.
2. Porušení je zjevné, jestliže je objektivně zřejmé kterémukoliv státu postupujícímu v této věci podle obvyklé praxe a v dobré víře.

Článek 47
Zvláštní omezení zmocnění vyjádřit souhlas státu

Bylo-li zmocnění zástupce vyjádřit souhlas státu s tím, že bude vázán určitou smlouvou, podmíněno zvláštním omezením, pak skutečnosti, že zástupce nevzal zřetel na takové omezení, se nelze dovolávat jako důvodu pro zrušení vyjádřeného souhlasu, ledaže toto omezení bylo oznámeno ostatním státům účastnícím se jednání před vyjádřením tohoto souhlasu.

Článek 48
Omyl

1. Stát se může dovolávat omylu ve smlouvě jako důvodu pro zrušení svého souhlasu s tím, že bude vázán smlouvou, jestliže se omyl týká skutečnosti nebo situace, jejichž existenci tento stát předpokládal v době uzavření smlouvy a které byly podstatným základem souhlasu tohoto státu s tím, že bude vázán smlouvou.
2. Odstavce 1 se nepoužije, jestliže zmíněný stát přispěl svým chováním k tomuto omylu nebo jestliže vzhledem k okolnostem mohl tento stát možnost omylu předpokládat.
3. Omyl týkající se pouze znění textu smlouvy se nedotýká platnosti smlouvy; v tomto případě se použije článku 79.

Článek 49
Podvod

Uzavřel-li stát smlouvu pod vlivem podvodného jednání jiného státu, který se účastnil jednání, může se dovolávat podvodu jako důvodu pro zrušení svého souhlasu s tím, že bude vázán smlouvou.

Článek 50
Podplacení zástupce státu

Bylo-li vyjádření souhlasu státu s tím, že bude vázán smlouvou, dosaženo přímým nebo nepřímým podplacením jeho zástupce, jehož se dopustil druhý stát účastnící se jednání, může se stát dovolávat tohoto podplacení jako důvodu pro zrušení svého souhlasu s tím, že bude vázán smlouvou.

Článek 51
Donucení zástupce státu

Souhlas státu s tím, že bude vázán smlouvou, jehož bylo dosaženo donucením zástupce státu činy nebo hrozbami, je bez jakéhokoliv právního účinku.

Článek 52
Donucení státu hrozbou síly nebo použitím síly

Každá smlouva, jejíhož uzavření bylo dosaženo hrozbou síly nebo použitím síly za porušení zásad mezinárodního práva vtělených do Charty Organizace spojených národů, je nulitní.

Článek 53
Smlouvy, které jsou v rozporu s imperativní normou obecného mezinárodního práva (ius cogens)

Každá smlouva, která v době svého uzavření je v rozporu s imperativní normou obecného mezinárodního práva, je nulitní. Pro účely této úmluvy je imperativní normou obecného mezinárodního práva norma přijatá a uznaná mezinárodním společenstvím států jako celkem za normu, od níž není dovoleno se odchýlit a která může být změněna pouze novou normou obecného mezinárodního práva stejné povahy.

Oddíl 3: Zánik smluv a přerušení jejich provádění

Článek 54
Zánik smlouvy nebo odstoupení od ní na základě ustanovení smlouvy nebo se souhlasem stran

Zánik smlouvy nebo odstoupení některé strany od ní může nastat:

a) v souladu s ustanovením smlouvy; nebo
b) kdykoliv se souhlasem všech stran po poradě s ostatními smluvními státy.

Článek 55
Zmenšení počtu stran mnohostranné smlouvy pod počet nutný pro její vstup v platnost

Pokud smlouva nestanoví jinak, mnohostranná smlouva nezanikne pouze z toho důvodu, že počet stran klesl pod počet potřebný pro její vstup v platnost.

Článek 56
Výpověď nebo odstoupení od smlouvy, která neobsahuje ustanovení o zániku, výpovědi nebo odstoupení

1. Smlouvu, která neobsahuje ustanovení o svém zániku a která nepředvídá, že může být vypovězena nebo že od ní může být odstoupeno, není možno vypovědět nebo od ní odstoupit, ledaže:
   a) je potvrzeno, že bylo úmyslem stran připustit možnost výpovědi nebo odstoupení; nebo
   b) právo smlouvu vypovědět nebo od ní odstoupit lze vyvodit z povahy smlouvy.
2. Strana musí oznámit nejméně dvanáct měsíců předem svůj úmysl smlouvu vypovědět nebo od ní odstoupit v souladu s ustanoveními odstavce 1.

Článek 57
Přerušení provádění smlouvy podle jejích ustanovení nebo se souhlasem stran

Provádění smlouvy ve vztahu ke všem stranám nebo k určité straně může být přerušeno:
   a) v souladu s ustanoveními smlouvy; nebo
   b) kdykoliv se souhlasem všech smluvních stran po poradě s druhými smluvními státy.

Článek 58
Přerušení provádění mnohostranné smlouvy dohodou pouze mezi některými stranami

1. Dvě nebo více stran mnohostranné smlouvy mohou uzavřít dohodu o tom, že dočasně a pouze ve vzájemných vztazích přeruší provádění ustanovení smlouvy, jestliže:
   a) smlouva připouští možnost takového přerušení;
   b) takové přerušení není smlouvou zakázáno a za podmínky, že přerušení
   c) není na újmu ani výkonu práv, která ze smlouvy vyplývají pro druhé strany, ani plnění jejich závazků;
   d) není neslučitelné s předmětem a účelem smlouvy.
2. Pokud v případě podle odstavce 1 písmeno a) smlouva nestanoví jinak, příslušné strany musí oznámit druhým stranám svůj úmysl uzavřít takovou dohodu a uvést ta ustanovení smlouvy, jejichž provádění hodlají přerušit.

Článek 59
Zánik smlouvy nebo přerušení jejího provádění v důsledku uzavření pozdější smlouvy

1. Smlouva se považuje za zaniklou, jestliže všechny její strany uzavřou pozdější smlouvu o témž předmětu a:
   a) z pozdější smlouvy vyplývá nebo je jinak potvrzeno, že úmyslem stran bylo upravit daný předmět touto smlouvou; nebo
   b) ustanovení pozdější smlouvy jsou natolik neslučitelná s ustanoveními smlouvy dřívější, že není možné provádět obě smlouvy současně.
2. Provádění dřívější smlouvy se považuje pouze za přerušení, jestliže to vyplývá z pozdější smlouvy, nebo je-li jinak potvrzeno, že to bylo úmyslem stran.

Článek 60
Zánik smlouvy nebo přerušení jejího provádění v důsledku jejího porušení

1. Podstatné porušení dvoustranné smlouvy jednou ze stran opravňuje druhou stranu, aby se dovolávala porušení jako důvodu pro zánik smlouvy nebo pro přerušení jejího provádění zcela nebo zčásti.
2. Podstatné porušení mnohostranné smlouvy jednou ze stran opravňuje:
   a) druhé strany přerušit jednomyslnou dohodou provádění smlouvy zcela nebo zčásti nebo ji ukončit
      I) buď ve vztazích mezi nimi a státem, který smlouvu porušil;
      II) nebo mezi všemi stranami;
   b) stranu zvlášť dotčenou porušením, aby se dovolávala porušení jako důvodu pro přerušení provádění smlouvy zcela nebo zčásti ve vztazích mezi ní a státem, který smlouvu porušil;
   c) kteroukoliv stranu, kromě státu, který smlouvu porušil, aby se dovolávala porušení jako důvodu pro přerušení provádění smlouvy zcela nebo zčásti, pokud jde o ni samu, jestliže smlouva je takové povahy, že podstatná porušení jejích ustanovení jednou stranou zásadně mění postavení každé strany, pokud jde o další plnění jejích závazků vyplývajících ze smlouvy.
3. Pro účely tohoto článku podstatné porušení smlouvy spočívá:
   a) v takovém odmítnutí smlouvy, jaké tato úmluva nedovoluje; nebo
   b) v porušení ustanovení, které je podstatné pro plnění předmětu a účelu smlouvy.
4. Předchozí odstavce se nedotýkají žádného ustanovení smlouvy použitelného v případě jejího porušení.
5. Odstavce 1 až 3 se nedotýkají ustanovení o ochraně lidské osobnosti, která jsou obsažena ve smlouvách humanitní povahy, zvláště ne ustanovení zakazujících jakékoliv represálie vůči osobám chráněným takovými smlouvami.

Článek 61
Dodatečná nemožnost plnění

1. Strana se může dovolávat nemožnosti plnění smlouvy jako důvodu pro její zánik nebo pro odstoupení od ní, jestliže tato nemožnost vyplývá z trvalé ztráty nebo

zničení předmětu nezbytného pro provádění smlouvy. Je-li nemožnost dočasná, je možno se jí dovolávat pouze jako důvodu pro přerušení provádění smlouvy.
2. Nemožnosti plnění se nemůže strana dovolávat jako důvodu pro zánik smlouvy, odstoupení od ní nebo přerušení jejího provádění, jestliže tato nemožnost plnění vznikla v důsledku toho, že strana poruší buď závazek plynoucí ze smlouvy nebo jiný mezinárodní závazek, který převzala vůči kterékoliv druhé straně smlouvy.

Článek 62
Podstatná změna poměrů

1. Podstatné změny poměrů, která nastala se zřetelem na poměry existující v době uzavření smlouvy a která předtím nebyla stranami předvídána, se nelze dovolávat jako důvodu pro zánik smlouvy nebo pro odstoupení od ní, ledaže:
   a) existence těchto poměrů tvořila podstatný základ souhlasu stran s tím, že budou vázány smlouvou, a
   b) tato změna zásadně mění rozsah závazků, které mají být podle smlouvy ještě plněny.
2. Podstatné změny poměrů se nelze dovolávat jako důvodu pro zánik smlouvy nebo pro odstoupení od ní, jestliže:
   a) jde o smlouvu, která stanoví státní hranice; nebo
   b) podstatná změna je důsledkem toho, že strana, která se jí dovolává, porušila buď závazek plynoucí ze smlouvy nebo jakýkoliv jiný mezinárodní závazek, který převzala vůči kterékoliv druhé straně smlouvy.
3. Jestliže se strana podle předchozích odstavců může dovolávat podstatné změny poměrů jako důvodu pro zánik smlouvy nebo pro odstoupení od ní, může se rovněž dovolávat této změny jako důvodu pro přerušení provádění smlouvy.

Článek 63
Přerušení diplomatických nebo konzulárních styků

Přerušení diplomatických nebo konzulárních styků mezi stranami smlouvy nemá vliv na právní vztahy, které ze smlouvy vznikly, s výjimkou těch případů, kdy trvání diplomatických nebo konzulárních styků je nezbytné k provádění smlouvy.

Článek 64
Vznik nové imperativní normy obecného mezinárodního práva (ius cogens)

Vznikne-li nová imperativní norma obecného mezinárodního práva, každá smlouva, která je v rozporu s touto normou, se stane neplatnou a zanikne.

Oddíl 4: Řízení

Článek 65
Řízení o neplatnosti smlouvy, o jejím zániku, o odstoupení od smlouvy, nebo o přerušení jejího provádění

1. Strana, která se na základě ustanovení této úmluvy dovolává buď vady ve svém souhlasu být vázána smlouvou, nebo důvodu pro popření platnosti smlouvy, a to pro její zánik, pro odstoupení od ní nebo pro přerušení jejího provádění, musí

svůj požadavek oznámit ostatním stranám. V oznámení musí být uvedeno zamýšlené opatření, pokud jde o smlouvu, a jeho odůvodnění.
2. Jestliže po uplynutí lhůty, která, s výjimkou případů zvláštní naléhavosti, nemá být kratší než tři měsíce ode dne obdržení oznámení, žádná strana nevznese námitku, může strana, která učinila oznámení, provést zamýšlené opatření způsobem uvedeným v článku 67.
3. Jestliže však některá z ostatních stran vznesla námitku, jsou strany povinny hledat řešení prostředky uvedenými v článku 33 Charty Organizace spojených národů.
4. Nic v předchozích odstavcích se nedotýká práv nebo závazků stran vyplývajících z ustanovení o řešení sporů, která jsou mezi nimi v platnosti.
5. Skutečnost, že některý stát nezaslal oznámení předepsané v odstavci 1, nebrání tomuto státu zaslat toto oznámení jako odpověď druhé straně, která požaduje plnění smlouvy nebo která se dovolává jejího porušení; tím není dotčeno ustanovení článku 45.

Článek 66
Soudní, rozhodčí a smírčí řízení

Jestliže v průběhu dvanácti měsíců následujících po dni, kdy byla vznesena námitka, nebylo dosaženo řešení v souladu s článkem 65 odstavec 3, bude se postupovat takto:
   a) každá strana sporu týkajícího se použití nebo výkladu článku 53 nebo 64 může spor předložit písemným podáním k rozhodnutí Mezinárodnímu soudnímu dvoru, ledaže se strany společně dohodly předložit spor rozhodčím;
   b) každá strana sporu týkajícího se použití nebo výkladu jakéhokoliv jiného článku v části V této úmluvy může zahájit řízení uvedené v příloze k této úmluvě tím, že o to požádá generálního tajemníka Organizace spojených národů.

Článek 67
Listiny o prohlášení smlouvy za neplatnou, za zaniklou, o odstoupení od smlouvy nebo o přerušení jejího provádění

1. Oznámení podle článku 65 odstavce 1 musí být učiněno písemně.
2. Jakýkoliv úkon prohlašující smlouvu za neplatnou nebo za zaniklou nebo úkon, jímž se od smlouvy odstupuje nebo se přerušuje její provádění na základě ustanovení smlouvy nebo na základě článku 65 odstavců 2 nebo 3 musí být učiněn ve formě listiny, která se zasílá ostatním stranám. Jestliže listina není podepsána hlavou státu, předsedou vlády nebo ministrem zahraničních věcí, může být od zástupce státu, který činí oznámení, požadováno předložení plné moci.

Článek 68
Odvolání oznámení a listin uvedených v článcích 65 a 67

Oznámení nebo listina uvedené v článcích 65 a 67 mohou být odvolány kdykoliv před tím, než vstoupí v platnost.

Oddíl 5: Následky neplatnosti smlouvy, jejího zániku nebo přerušení jejího provádění.

Článek 69

Následky neplatnosti smlouvy

1. Smlouva, jejíž neplatnost je zjištěna podle této úmluvy, je neplatná. Ustanovení neplatné smlouvy nemají žádnou právní sílu.
2. Jestliže však na základě takové smlouvy byly provedeny nějaké úkony, pak:
   a) každá strana může žádat od kterékoliv druhé strany, aby pokud možno vytvořila v jejich vzájemných vztazích stav, který by existoval, kdyby nedošlo k těmto úkonům;
   b) úkony provedené v dobré víře před tím, než došlo k dovolání se neplatnosti, nestávají se protiprávními pouze proto, že smlouva je neplatná.
3. V případech, na něž se vztahují články 49, 50, 51 a 52, se nepoužije odstavce 2 vůči straně, která je odpovědná za podvod, podplacení nebo donucení.
4. V případech, kdy souhlas určitého státu s tím, že bude vázán mnohostrannou smlouvou, je neplatný, použije se ve vztazích mezi tímto státem a stranami smlouvy výše uvedených pravidel.

Článek 70

Následky zániku smlouvy

1. Pokud smlouva nestanoví jinak nebo se strany nedohodnou jinak, zánik smlouvy podle jejích ustanovení nebo v souladu s touto úmluvou:
   a) zprošťuje strany povinnosti pokračovat v plnění smlouvy;
   b) se nedotýká žádného práva, závazku nebo právního postavení stran, které vznikly při provádění smlouvy do jejího skončení.
2. Vypoví-li stát mnohostrannou smlouvu nebo od ní odstoupí, použije se odstavce 1 ve vztazích mezi tímto státem a každou z ostatních smluvních stran ode dne, kdy výpověď nebo odstoupení nabyly účinnosti.

Článek 71

Následky neplatnosti smlouvy, která je v rozporu s imperativní normou obecného mezinárodního práva

1. Je-li smlouva neplatná podle článku 53, mají strany povinnost:
   a) vyloučit co možno nejvíce následky každého úkonu, k němuž došlo na základě ustanovení, které je v rozporu s imperativní normou obecného mezinárodního práva; a
   b) uvést své vzájemné vztahy v soulad s imperativní normou obecného mezinárodního práva.
2. Stane-li se smlouva neplatnou a zanikne-li podle článku 64, zánik smlouvy:
   a) zprošťuje strany od povinnosti pokračovat v plnění smlouvy;
   b) se nedotýká žádného práva, závazku nebo právního postavení stran vzniklých při provádění smlouvy před jejím zánikem; tato práva, závazky nebo situace mohou však být nadále zachovány pouze tehdy, pokud jejich zachování samo o sobě není v rozporu s novou imperativní normou obecného mezinárodního práva.

Článek 72

Následky přerušení provádění smlouvy

1. Pokud smlouva nestanoví jinak nebo se strany nedohodly jinak, přerušení provádění smlouvy podle jejích ustanovení nebo podle této úmluvy:
   a) zprošťuje strany, mezi nimiž je provádění smlouvy přerušeno, závazku plnit smlouvu ve svých vzájemných vztazích po dobu přerušení;
   b) nedotýká se jinak právních vztahů vzniklých ze smlouvy mezi stranami.
2. Po dobu přerušení provádění se musí strany zdržet veškerého jednání, které by mohlo zabránit opětovnému provádění smlouvy.

Část VI

Různá ustanovení

Článek 73

Sukcese států, odpovědnost státu nebo vznik válečného stavu

Ustanovení této úmluvy se nebudou dotýkat žádné otázky, která v souvislosti se smlouvou může vzniknout ze sukcese států, z mezinárodní odpovědnosti státu nebo ze vzniku válečného stavu mezi státy.

Článek 74

Diplomatické nebo konzulární styky a uzavírání smluv

Přerušení diplomatických nebo konzulárních styků nebo neexistence těchto styků mezi dvěma nebo více státy nebrání uzavírání smluv mezi těmito státy. Uzavření smlouvy nemá samo o sobě vliv na stav v oblasti diplomatických nebo konzulárních styků.

Článek 75

Případ útočného státu

Ustanovení této úmluvy nemají vliv na závazky vztahující se ke smlouvě, které mohou útočnému státu vzniknout v důsledku opatření provedených podle Charty Organizace spojených národů vzhledem k agresi, jíž se tento stát dopustil.

Část VII

Depozitáři, oznámení, opravy a registrace

Článek 76

Depozitáři smluv

1. Depozitáře smlouvy mohou určit státy, které se zúčastnily jednání, buď přímo ve smlouvě nebo jakýmkoli jiným způsobem. Depozitářem může být jeden nebo více států, mezinárodní organizace nebo nejvyšší správní úředník takové organizace.
2. Funkce depozitáře smlouvy mají mezinárodní povahu a depozitář musí při výkonu svých funkcí jednat nestranně. Tuto povinnost nesmí ovlivnit zejména skutečnost, že smlouva mezi některými ze stran nevstoupila v platnost, nebo vznikne-li mezi některým státem a depozitářem rozpor týkající se výkonu funkcí depozitáře.

Článek 77
Funkce depozitářů

1. Pokud smlouva nestanoví jinak nebo smluvní státy se nedohodly jinak, funkce depozitáře spočívá zejména:
   a) v úschově původního textu smlouvy a plných mocí, které mu byly předány;
   b) v pořizování ověřených opisů shodných s původním textem a všech dalších textů smlouvy v jiných jazycích, které mohou být podle smlouvy požadovány, a v jejich zasílání smluvním stranám a státům, které mají způsobilost stát se stranami smlouvy;
   c) v přijímání podpisů smlouvy, v přijímání a v uschovávání všech listin, oznámení a sdělení vztahujících se ke smlouvě;
   d) v zjišťování, zda podpis, listina, oznámení nebo sdělení týkající se smlouvy jsou v dobré a náležité formě a v upozornění příslušného státu v případě potřeby;
   e) v informování smluvních stran a států, které jsou oprávněny stát se stranami smlouvy, o listinách, oznámeních a sděleních týkajících se smlouvy;
   f) v informování států, které jsou oprávněny stát se stranami smlouvy, o datu, kdy byl přijat nebo uložen potřebný počet podpisů, ratifikačních listin, listin o přijetí, schválení nebo přístupu, vyžadovaný pro vstup smlouvy v platnost;
   g) v registraci smlouvy u sekretariátu Organizace spojených národů;
   h) v plnění funkcí uvedených v jiných ustanoveních této úmluvy.
2. Vznikne-li rozpor mezi některým státem a depozitářem o výkonu jeho funkcí, depozitář musí upozornit na tuto záležitost signatářské státy, smluvní státy a příslušný orgán mezinárodní organizace, jestliže se jí věc týká.

Článek 78
Oznámení a sdělení

S výjimkou případů, kdy smlouva nebo tato úmluva stanoví jinak, oznámení nebo sdělení, které má být učiněno kterýmkoliv státem podle této úmluvy:
   a) se předává buď přímo státům, není-li depozitář, nebo depozitáři;
   b) je považováno za podané příslušným státem okamžikem jeho přijetí státem, jemuž bylo určeno, popřípadě okamžikem jeho přijetí depozitářem;
   c) je-li předáno depozitáři, považuje se za přijaté státem, jemuž je určeno, okamžikem, kdy tento stát byl informován depozitářem v souladu s článkem 77 odstavec 1 písmeno e).

Článek 79
Oprava chyb v textech nebo ověřených opisech smluv

1. Jestliže po stanovení autentického textu smlouvy se signatářské a smluvní státy společně shodly, že v textu je chyba, bude tato chyba, jestliže tyto státy nerozhodly o jiném způsobu opravy, opravena:
   a) provedením příslušné opravy textu a jejím parafováním náležitě zmocněnými představiteli;
   b) vyhotovením listiny nebo výměnou listin obsahujících dohodnutou opravu textu;

   c) vyhotovením opraveného textu celé smlouvy týmž postupem jako při vyhotovení původního textu.
2. Jde-li o smlouvu, pro niž byl určen depozitář, uvědomí tento depozitář signatářské státy a smluvní státy o chybě a o návrhu na její opravu s uvedením přiměřené lhůty, v níž může být proti navržené opravě vznesena námitka. Jestliže do skončení této lhůty:
   a) nebyla vznesena žádná námitka, depozitář provede a parafuje opravu v textu, vyhotoví protokol o opravě textu a zašle jeho opisy smluvním stranám a státům, které jsou oprávněny stát se stranami smlouvy;
   b) byla vznesena námitka, depozitář oznámí námitku signatářským a smluvním státům.
3. Pravidla uvedená v odstavci 1 a 2 se použijí rovněž v těch případech, byl-li text autenticky vyhotoven ve dvou nebo více původních jazycích a objeví-li se mezi různými texty rozdíl, který musí být opraven po dohodě signatářských a smluvních států.
4. Opravený text nahrazuje od počátku vadný text, ledaže signatářské státy a smluvní státy rozhodly jinak.
5. Oprava textu smlouvy, která byla zaregistrována, se oznámí sekretariátu Organizace spojených národů.
6. Zjistí-li se chyba v ověřeném opisu smlouvy, depozitář vyhotoví protokol o opravě a zašle jeho opisy signatářským a smluvním státům.

Článek 80
Registrace a publikace smluv

1. Smlouvy se zasílají po svém vstupu v platnost sekretariátu Organizace spojených národů podle okolností k registraci nebo k zařazení a zápisu do rejstříku, jakož i k publikaci.
2. Funkce depozitáře zahrnuje zmocnění vykonávat úkony podle předchozího odstavce.

Část VIII
Závěrečná ustanovení
Článek 81
Podpis

Tato úmluva bude otevřena k podpisu všem státům, které jsou členy Organizace spojených národů nebo některé odborné organizace nebo Mezinárodní agentury pro atomovou energii, nebo jsou stranami Statutu Mezinárodního soudního dvora a kterémukoliv jinému státu, který bude vyzván Valným shromážděním Organizace spojených národů, aby se stal stranou úmluvy, a to do 30. listopadu 1969 u spolkového ministerstva zahraničních věcí Rakouské republiky a poté do 30. dubna 1970 v sídle Organizace spojených národů v New Yorku.

Článek 82
Ratifikace

Tato úmluva podléhá ratifikaci. Ratifikační listiny budou uloženy u generálního tajemníka Organizace spojených národů.

Článek 83
Přístup

Tato úmluva bude otevřena k přístupu každému státu, jenž náleží do některé z kategorií uvedených v článku 81. Listiny o přístupu budou uloženy u generálního tajemníka Organizace spojených národů.

Článek 84
Vstup v platnost

1. Tato úmluva vstoupí v platnost třicátého dne po dni uložení třicáté páté ratifikační listiny nebo listiny o přístupu.
2. Pro každý stát, který úmluvu ratifikuje nebo k ní přistoupí po uložení třicáté páté ratifikační listiny nebo listiny o přístupu, vstoupí úmluva v platnost třicátého dne po uložení jeho ratifikační listiny nebo listiny o přístupu.

Článek 85
Autentické texty

Původní vyhotovení této úmluvy, jejíž anglický, čínský, francouzský, ruský a španělský text jsou stejně autentické, bude uloženo u generálního tajemníka Organizace spojených národů.

Na důkaz toho podepsaní zmocněnci, kteří byli řádně zmocněni svými vládami, tuto úmluvu podepsali.

Dáno ve Vídni dne dvacátého třetího května roku tisícího devítistého šedesátého devátého.

Příloha

1. Generální tajemník Organizace spojených národů založí a vede seznam smírčích soudců z kvalifikovaných právníků. Za tím účelem se vyzývá každý stát, který je členem Organizace spojených národů nebo stranou této úmluvy, aby navrhl dva smírčí soudce, jejichž jména budou pojata do seznamu. Smírčí soudci, včetně těch, kteří mají nastoupit na případně uprázdněné místo, se určují na období pěti let, které se může opakovat. Smírčí soudce, jehož období skončí, bude pokračovat ve výkonu funkce, pro niž byl vybrán, podle následujícího odstavce.
2. Jestliže je generálnímu tajemníkovi předložena žádost podle článku 66, generální tajemník předloží spor smírčí komisi zřízené takto:

Stát nebo státy, které jsou jednou ze sporných stran, jmenují:

a) jednoho smírčího soudce, který je občanem tohoto státu nebo jednoho z těchto států, vybraného buď z osob uvedených v seznamu podle odstavce 1 nebo z jiných osob, a

b) jednoho smírčího soudce, který není občanem tohoto státu nebo jednoho z těchto států, vybraného z osob uvedených v seznamu.

Stát nebo státy, které jsou druhou spornou stranou, jmenují dva smírčí soudce stejným způsobem. Čtyři smírčí soudci, které si strany vybraly, musí být jmenováni ve lhůtě šedesáti dnů ode dne, kdy generální tajemník obdržel žádost.

Do šedesáti dnů od posledního jmenování jmenují čtyři smírčí soudci pátého smírčího soudce, vybraného z osob uvedených v seznamu, který bude předsedou.

Jestliže ke jmenování předsedy nebo některého z ostatních smírčích soudců nedojde ve lhůtách uvedených pro toto jmenování, bude jmenování provedeno generálním tajemníkem do šedesáti dnů po uplynutí příslušné lhůty. Generální tajemník může jmenovat předsedou buď jednu z osob uvedených v seznamu, nebo některého z členů Komise pro mezinárodní právo. Každá ze lhůt, v nichž má být provedeno jmenování, může být prodloužena dohodou sporných stran.

Každé uprázdněné místo musí být obsazeno týmž způsobem jako při původním jmenování.

3. Smírčí komise sama stanoví způsob řízení. Se souhlasem sporných stran může smírčí komise požádat kteroukoliv smluvní stranu o sdělení jejího ústního nebo písemného stanoviska.

Rozhodnutí a doporučení smírčí komise se přijímají většinou hlasů z jejích pěti členů.

4. Smírčí komise může upozornit sporné strany na jakékoliv opatření, které může usnadnit přátelské urovnání sporu.
5. Smírčí komise vyslechne strany, posoudí nároky a námitky a učiní stranám návrhy, aby jim pomohla dospět k přátelskému urovnání sporu.
6. Smírčí komise vypracuje zprávu do dvanácti měsíců od svého ustanovení. Její zpráva se ukládá u generálního tajemníka a zasílá sporným stranám. Zpráva komise, včetně závěrů o právních skutečnostech a včetně právních úvah v ní obsažených, nezavazuje strany a má jen povahu doporučení předkládaných k posouzení stranám za účelem usnadnění přátelského urovnání sporu.
7. Generální tajemník poskytuje smírčí komisi potřebnou pomoc a prostředky. Náklady smírčí komise jsou hrazeny Organizací spojených národů.

(Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 15/1988 Sb. o Vídeňské úmluvě o smluvním právu)

VIII. Úmluva o zvláštních misích (8. 12. 1969)

Státy, které jsou stranami této Úmluvy,

připomínajíce, že zvláštním misím bylo vždy poskytováno zvláštní zacházení,

majíce na zřeteli cíle a zásady Charty Spojených národů, týkající se svrchované rovnosti států, udržení mezinárodního míru a bezpečnosti a rozvoje přátelských vztahů a spolupráce mezi státy,

připomínajíce, že důležitost otázky zvláštních misí byla oznámena v průběhu konference Spojených národů o diplomatických stycích a imunitách a v rezoluci I, přijaté konferencí 10. dubna 1961,

berouce v úvahu, že konference Spojených národů o diplomatických stycích a imunitách přijala Vídeňskou úmluvu o diplomatických stycích, která byla otevřena k podpisu 18. dubna 1961,

berouce v úvahu, že konference Spojených národů o konzulárních stycích přijala Vídeňskou úmluvu o konzulárních stycích, která byla otevřena k podpisu 24. dubna 1963,

věříce, že mezinárodní úmluva o zvláštních misích doplní tyto dvě úmluvy a přispěje k rozvoji přátelských vztahů mezi národy, bez ohledu na jejich ústavní a společenské zřízení,

uvědomujíce si, že účelem výsad a imunit týkajících se zvláštních misí není prospěch jednotlivce, nýbrž zajištění účinného výkonu funkcí zvláštních misí jako misí zastupujících stát,

potvrzujíce, že pravidla obyčejového mezinárodního práva nadále řídí otázky, které nejsou upraveny ustanoveními této úmluvy,

se dohodly na tomto:

Článek 1
Použití výrazů

Pro účely této Úmluvy:

(a) „zvláštní mise" je dočasná mise, zastupující stát, která je vyslána jedním státem do druhého státu s jeho souhlasem za účelem jednání s ním o určitých otázkách, nebo k provedení určitého úkolu ve vztahu k tomuto druhému státu;

(b) „stálá diplomatická mise" je diplomatická mise ve smyslu Vídeňské úmluvy o diplomatických stycích;

(c) „konzulární úřad" je generální konzulát, konzulát, vicekonzulát, nebo konzulární jednatelství;

(d) „vedoucí zvláštní mise" je osoba pověřená vysílajícím státem, aby vykonávala povinnosti spojené s touto funkcí;

(e) „zástupce vysílajícího státu ve zvláštní misi" je každá osoba, jíž vysílající stát udělil tuto funkci;

(f) „členy zvláštní mise" jsou vedoucí zvláštní mise, zástupci vysílajícího státu ve zvláštní misi a členové personálu zvláštní mise;

(g) „personál zvláštní mise" jsou členové diplomatického personálu, administrativního a technického personálu a služebního personálu zvláštní mise;

(h) „členy diplomatického personálu" jsou členové personálu zvláštní mise, kteří mají diplomatický statut pro účely zvláštní mise;

(i) „členy administrativního a technického personálu" jsou členové personálu zvláštní mise, kteří jsou zaměstnáni v administrativní a technické službě zvláštní mise;

(j) „členy služebního personálu" jsou členové personálu zvláštní mise, zaměstnání misí jako pracovníci v domácnosti nebo pro podobné úkoly;

(k) „soukromý personál" jsou osoby zaměstnané výlučně v soukromých službách členů zvláštní mise.

Článek 2
Vyslání zvláštní mise

Stát může vyslat zvláštní misi do jiného státu se souhlasem tohoto státu, který byl získán předem diplomatickou cestou nebo jiným dohodnutým nebo vzájemně přijatelným způsobem.

Článek 3
Funkce zvláštní mise

Funkce zvláštní mise se určí vzájemným souhlasem vysílajícího a přijímajícího státu.

Článek 4
Vyslání téže zvláštní mise do dvou nebo více států

Stát, který si přeje vyslat tutéž zvláštní misi do dvou nebo více států, uvědomí o tom každý z přijímajících států, když žádá o souhlas tohoto státu.

Článek 5
Vyslání společné zvláštní mise dvěma nebo více státy

Dva nebo více států, které si přejí vyslat společnou zvláštní misi do jiného státu, uvědomí o tom přijímající stát, když žádají o souhlas tohoto státu.

Článek 6
Vyslání zvláštních misí dvěma nebo více státy za účelem jednání o otázkách společného zájmu

Dva nebo více států mohou každý současně vyslat zvláštní misi do jiného státu, se souhlasem tohoto státu, získaným v souladu s článkem 2, aby společně v dohodě všech těchto států jednaly o otázkách společného zájmu.

Článek 7
Neexistence diplomatických nebo konzulárních styků

Pro vyslání nebo přijetí zvláštní mise není nutná existence diplomatických nebo konzulárních styků.

Článek 8
Jmenování členů zvláštní mise

S výhradou ustanovení článků 10, 11 a 12 vysílající stát může volně jmenovat členy zvláštní misí poté, co přijímajícímu státu poskytl všechny nezbytné informace týkající se početnosti a složení zvláštní mis, zvláště jména funkce osob, které zamýšlí jmenovat. Přijímající stát může odmítnout přijetí zvláštní mise, jejíž početnost nepovažuje za přiměřenou se zřetelem k okolnostem a podmínkám v přijímajícím státě a k potřebám příslušné mise. Bez udání důvodů může rovněž odmítnout přijetí kterékoli osoby jako člena zvláštní mise.

Článek 9
Složení zvláštní mise

1. Zvláštní mise se skládá z jednoho nebo více zástupců vysílajícího státu, z nichž vysílající stát může jmenovat vedoucího. Může též zahrnovat diplomatický personál, administrativní a technický personál a služební personál.
2. Jestliže členové stálé diplomatické mise nebo konzulárního úřadu v přijímajícím státě jsou začleněni do zvláštní mise, podrží si své výsady a imunity, které mají jako členové své stálé diplomatické mise nebo konzulárního úřadu, vedle výsad a imunit poskytovaných podle této Úmluvy.

Článek 10
Občanství členů zvláštní mise

1. Zástupci vysílajícího státu ve zvláštní misi a členové jejího diplomatického personálu v zásadě mají být občany vysílajícího státu.
2. Občané přijímajícího státu nemohou být jmenováni do zvláštní mise leda se souhlasem tohoto státu, jenž může být kdykoli odvolán.
3. Přijímající stát si může vyhradit právo stanovené v odstavce 2 tohoto článku vůči občanům třetího státu, kteří zároveň nejsou občany vysílajícího státu.

Článek 11
Notifikace

1. Ministerstvo zahraničních věcí přijímajícího státu nebo jiný takový orgán, který byl dohodnut, bude uvědoměno o:
   (a) složení zvláštní mise a o jakýchkoli pozdějších změnách v tomto složení;
   (b) příjezdu a konečném odjezdu členů mise a ukončení jejich funkcí v misi;
   (c) příjezdu a konečném odjezdu jakékoli osoby doprovázející členy mise;
   (d) najímání a propouštění osob, které jsou trvale usídleny v přijímajícím státě jako členů mise nebo jako soukromého personálu;
   (e) jmenování vedoucího zvláštní mise nebo pokud nikdo není vedoucím, zástupce uvedeného v odstavce 1 článku 14 nebo kohokoli, kdo je zastupuje;
   (f) umístění místností, používaných zvláštní misí a soukromých obydlí, která požívají nedotknutelnosti podle článků 30, 36 a 39, stejně jako jiné informace, které mohou být nezbytné k identifikaci takových místností a obydlí.
2. Pokud to není nemožné, oznámení o příjezdu a konečném odjezdu musí být dáno předem.

Článek 12
Osoby prohlášené non grata nebo za nepřijatelné

1. Přijímající stát může kdykoli, aniž by byl povinen uvést důvody pro své rozhodnutí, oznámit vysílajícímu státu, že kterýkoli zástupce vysílajícího státu ve zvláštní misi nebo kterýkoli člen jejího diplomatického personálu je persona non grata, anebo že kterýkoli jiný člen personálu mise je nepřijatelný. V takovém případě vysílající stát podle okolností buď tuto osobu odvolá, anebo ukončí její funkci v misi. Osoba může být prohlášena za non grata nebo za nepřijatelnou ještě než vstoupila na území přijímajícího státu.

2. Jestliže vysílající stát odmítne nebo opomene v rozumné době vyhovět své povinnosti podle odstavce 1 tohoto článku, přijímající stát může odmítnout uznat dotyčnou osobu za člena zvláštní mise.

Článek 13
Počátek funkcí zvláštní mise

1. Funkce zvláštní mise začínají, jakmile mise vstoupí do ústřední styku s ministerstvem zahraničních věcí nebo s jiným takovým orgánem přijímajícího státu, který byl dohodnut.
2. Počátek funkcí zvláštní mise nezávisí na jejím představení stálou diplomatickou misí vysílajícího státu, nebo na předložení pověřovacích listin nebo plných mocí.

Článek 14
Oprávnění jednat za zvláštní misi

1. Vedoucí zvláštní mise, nebo pokud vysílající stát nejmenoval vedoucího, jeden ze zástupců vysílajícího státu jím určený je oprávněn jednat za zvláštní misi a zasílat písemnosti přijímajícímu státu. Přijímající stát zasílá písemnosti týkající se zvláštní mise vedoucímu mise, nebo pokud nikdo není vedoucím, zástupci uvedenému výše, buď přímo nebo prostřednictvím stálé diplomatické mise.
2. Nicméně člen zvláštní mise může být zmocněn vysílajícím státem vedoucím zvláštní mise nebo není-li nikdo vedoucím, zástupcem uvedeným v odstavce 1 tohoto článku, aby buď zastupovat vedoucího zvláštní mise nebo shora uvedeného zástupce, nebo aby vykonával určité akty za misi.

Článek 15
Orgán přijímajícího státu, se kterým je udržován úřední styk

Veškerý úřední styk s přijímajícím státem, kterým vysílající stát zvláštní misi pověřil, bude udržován s ministerstvem zahraničního věcí nebo jeho prostřednictvím nebo s jiným takovým orgánem přijímajícího státu, který byl dohodnut.

Článek 16
Pravidla týkající se pořadí

1. Tam, kde se na území přijímajícího státu nebo třetího státu setkají dvě nebo více zvláštních misí, pořadí mezi misemi se určuje, pokud o tom není zvláštní dohoda, podle abecedního pořadí názvů států, užívaných podle protokolu státu, na jehož území se mise setkávají.
2. Pořadí mezi dvěma nebo více zvláštními misemi, které se setkávají při slavnostní nebo formální příležitosti, se řídí podle protokolu platného v přijímajícím státě.
3. Pořadí mezi členy téže zvláštní mise je takové, jaké je notifikováno přijímajícímu státu nebo třetímu státu, na jehož území se dvě nebo více zvláštních misí nachází.

Článek 17
Sídlo zvláštních misí

1. Zvláštní mise má své sídlo v místě, dohodnutém zúčastněnými státy.

2. Pokud není taková dohoda, zvláštní mise má sídlo v místě, kde je umístěno ministerstvo zahraničních věcí přijímajícího státu.
3. Jestliže zvláštní mise vykonává své funkce na různých místech, zúčastněné státy se mohou dohodnout, že bude mít více než jedno sídlo, z nichž jedno mohou vybrat za hlavní sídlo.

Článek 18
Setkání zvláštních misí na území třetího státu

1. Zvláštní mise ze dvou nebo více států se mohou setkat na území třetího státu pouze s výslovným souhlasem tohoto státu, jemuž zůstává právo jej zrušit.
2. Třetí stát může při vyslovení svého souhlasu stanovit podmínky, které musí vysílající státy dodržovat
3. Třetí stát na sebe vezme ve vztahu k vysílajícím státům práva a povinnosti přijímajícího státu v rozsahu, který určí při udělení svého souhlasu.

Článek 19
Práva zvláštní mise používat vlajku a státní znak vysílajícího státu

1. Zvláštní mise mu právo používat vlajku a státní znak vysílajícího státu na místnostech používaných misí a na jejích dopravních prostředcích, když jsou používány k úředním účelům.
2. Při výkonu práva poskytovaného tímto článkem bude brán ohled na zákona, předpisy a zvyklosti přijímajícího státu.

Článek 20
Konec funkcí zvláštní mise

1. Funkce zvláštní mise končí mimo jiné:
   a) dohodou zúčastněných států;
   b) dokončením úkolu zvláštní mise;
   c) uplynutím lhůty, určené pro zvláštní misi, ledaže je výsledně prodloužena;
   d) oznámením vysílajícího státu, že zvláštní misi ukončuje nebo odvolává;
   e) oznámením přijímajícího státu, že považuje zvláštní misi za skončenou.
2. Přerušení diplomatických nebo konzulárních styků mezi vysílajícím a přijímajícím státem nemá samo o sobě za následek ukončení zvláštní mise, která existuje v době tohoto přerušení.

Článek 21
Postavení hlavy státu a osob vysokého postavení

1. Hlava vysílajícího státu, když vede zvláštní misi, požívá v přijímajícím státě nebo ve třetím státě usnadnění, výsad a imunit, které mezinárodní právo poskytuje hlavě státu při oficielní návštěvě.
2. Šéf vlády, ministr zahraničních věcí a ostatní osoby vysokého postavení požívají v přijímajícím státě nebo ve třetím státě, zúčastní-li se zvláštní mise vysílajícího státu, vedle toho co poskytuje tato Úmluva i usnadnění, výsad a imunit, poskytovaných podle mezinárodního práva.

Článek 22
Všeobecná usnadnění

Vysílající stát poskytne zvláštní misi usnadnění, která se vyžadují pro výkon jejich funkcí vzhledem k povaze a úkolu zvláštní mise.

Článek 23
Místnosti a ubytování

Přijímající stát pomůže zvláštní misi, pokud o to požádá, při obstarání nezbytných místností a při opatření vhodných ubytování pro její členy.

Článek 24
Osvobození místností zvláštní mise od zdanění

1. V rozsahu slučitelném s povahou a trváním funkcí vykonávaných zvláštní misí, vysílající stát a členové zvláštní mise jednající za misi jsou osvobozeni od všech celostátních, oblastních nebo místních daní a dávek vztahujících se na místnosti zaujímané zvláštní misí, mimo ty, které představují úhradu za prokázané zvláštní služby.
2. Osvobození od zdanění, uvedené v tomto článku se nevztahuje na takové daně a dávky, které podle práva přijímajícího státu platí osoby, které jsou ve smluvním styku s vysílajícím státem nebo členem zvláštní mise.

Článek 25
Nedotknutelnost místností

1. Místnosti, kde je zvláštní mise v souladu s touto Úmluvou umístěna, jsou nedotknutelné. Orgány přijímajícího státu do nich nesmějí vstoupit, leda se souhlasem vedoucího zvláštní mise nebo, je-li to vhodné, vedoucího stálé diplomatické mise vysílajícího státu, akreditované v přijímajícím státě. Takový souhlas může být předpokládán v případě ohně nebo jiné pohromy, která vážně ohrozí veřejnou bezpečnost, a to pouze v případě, že nebylo možno získat výslovný souhlas vedoucího zvláštní mise, nebo, kde je to vhodné, vedoucího stálé mise.
2. Přijímající stát má zvláštní povinnost podniknout všechna vhodná opatření k ochraně místností zvláštní mise před jakýmkoli vniknutím nebo poškozením a k zabránění jakémukoli rušení klidu mise nebo újmě na její důstojnosti.
3. Místnosti zvláštní mise, jejich zařízení, ostatní majetek používaný pro činnost zvláštní mise a její dopravní prostředky nemohou být předmětem prohlídky, rekvizice, zabavení nebo exekuce.

Článek 26
Nedotknutelnost archivů a dokumentů

Archivy a dokumenty zvláštní mise jsou nedotknutelné kdykoliv a kdekoliv se nalézají. Je-li to nezbytné, mají být opatřeny viditelným vnějším označením.

Článek 27
Svoboda pohybu

S výhradou zákonů a nařízení týkajících se oblastí, do nichž je přístup zakázán nebo upraven z důvodů státní bezpečnosti, přijímající stát zajistí všem členům zvláštní mise takovou svobodu pohybu a cestování na svém území, jaká je nutná k výkonu funkcí zvláštní mise.

Článek 28
Svoboda spojení

1. Přijímající stát povolí a bude chránit volné spojení zvláštní mise ke všem úředním účelům. Při spojení s vládou vysílajícího státu, jeho diplomatickými misemi, konzulárními úřadu a jinými zvláštními misemi nebo se součástmi téže mise, ať jsou kdekoli, může zvláštní mise použít všech vhodných prostředků včetně kurýrů a kódovaných a šifrovaných zpráv. Radiostanici však může zvláštní mise zřídit a používat pouze se souhlasem přijímajícího státu.
2. Úřední korespondence zvláštní mise je nedotknutelná. Pod úřední korespondencí se rozumí veškerá korespondence mající vztah ke zvláštní misi a k jejím funkcím.
3. Kde je to účelné, zvláštní mise použije spojovacích prostředků, včetně pošty a kurýra, stálé diplomatické mise vysílajícího státu.
4. Pošta zvláštní mise nemůže být otevřena ani zadržena.
5. Zásilky představující poštu zvláštní mise musí být opatřeny zřetelným vnějším označením jejich povahy a mohou obsahovat pouze dokumenty nebo předměty určené k úřednímu použití zvláštní mise.
6. Kurýr zvláštní mise, který bude vybaven úředním dokumentem označujícím jeho postavení a počet zásilek představujících poštu, bude chráněn přijímajícím státem při výkonu svých funkcí. Požívá osobní nedotknutelnosti a nesmí být žádným způsobem zatčen ani zadržen.
7. Vysílající stát nebo zvláštní mise mohou určovat kurýry zvláštní mise *ad hoc*. V takových případech bude rovněž použito ustanovení odstavce 6 tohoto článku s tím, že imunity v něm uvedené se přestanou aplikovat, jakmile kurýr *ad hoc* odevzdal na místo určení svěřenou mu poštu zvláštní mise.
8. Pošta zvláštní mise může být svěřena kapitánu lodi nebo civilního letadla, které mají přistát v dovoleném místě. Kapitán bude vybaven úředním dokumentem označujícím počet zásilek představujících poštu, avšak nebude považován za kurýra zvláštní mise. Po dohodě s kompetentními orgány může zvláštní mise poslat jednoho ze svých členů, aby přímo a volně převzal poštu od kapitána lodi nebo letadla.

Článek 29
Osobní nedotknutelnost

Osoby zástupců vysílajícího státu ve zvláštní misi a členů jejího diplomatického personálu jsou nedotknutelné. Nesmějí být žádným způsobem zatčeni ani zadrženi. Přijímající stát s nimi bude jednat s náležitou úctou a učiní všechna vhodná opatření, aby zabránil jakémukoli útoku proti jejich osobě, svobodě a důstojnosti.

Článek 30
Nedotknutelnost soukromého obydlí

1. Soukromé obydlí zástupců vysílajícího státu ve zvláštní misi a členů jejího diplomatického personálu požívá stejné nedotknutelnosti a ochrany, jako místnosti zvláštní mise.
2. Jejich písemnosti, korespondence a s výjimkou ustanovení odstavce 4 článku 31 i jejich majetek požívají rovněž nedotknutelnosti.

Článek 31
Vynětí z jurisdikce

1. Zástupci vysílajícího státu ve zvláštní misi a členové jejího diplomatického personálu jsou vyňati z trestní jurisdikce přijímajícího státu.
2. Jsou rovněž vyňati z občanskoprávní a správní jurisdikce přijímajícího státu s výjimkou případů:
   a) věcné žaloby, týkající se soukromé nemovitosti na území přijímajícího státu, ledaže ji dotyčná osoba vlastní v zastoupení vysílajícího státu pro účely mise;
   b) žaloby, týkající se dědictví, v níž je dotyčná osoba vykonavatelem poslední vůle, správcem dědictví, dědicem ze zákona nebo dědicem ze závěti jako soukromá osoba a nikoli jménem vysílajícího státu;
   c) žaloby týkající se jakéhokoli povolání nebo obchodní činnosti, vykonávané dotyčnou osobou v přijímajícím státě vedle jejich úředních funkcí;
   d) žaloby o náhradu škody z nehody zaviněné vozidlem použitým mimo úřední funkce dotyčné osoby.
3. Zástupce vysílajícího státu ve zvláštní misi a členové jejího diplomatického personálu nejsou povinni vypovídat jako svědci.
4. Vůči zástupci vysílajícího státu ve zvláštní misi nebo vůči členům jejího diplomatického personálu nelze uplatnit exekuční opatření vyjma v případech spadajících pod pododstavce a), b), c) a d) odstavce 2 tohoto článku a jestliže exekuce může být provedena, aniž by byla porušena nedotknutelnost jeho osoby nebo jeho obydlí.
5. Vynětí zástupce vysílajícího státu ve zvláštní misi a členů jejího diplomatické personálu z jurisdikce neznamená jejich vynětí z jurisdikce vysílajícího státu.

Článek 32
Vynětí ze zákonodárství o sociálním zabezpečení

1. S výhradou ustanovení odstavce 3 tohoto článku, zástupce vysílajícího státu ve zvláštní misi a členové jejího diplomatického personálu jsou vyňati z předpisů o sociálním zabezpečení, která mohou platit v přijímajícím státě pokud jde o služby vykonané pro vysílající stát.
2. Vynětí stanovené v odstavce 1 tohoto článku se rovněž vztahuje na osoby, zaměstnané výlučně zástupcem vysílajícího státu ve zvláštní mis, nebo členem jejího diplomatického personálu za podmínky:
   a) že tyto osoby nejsou občany přijímajícího státu nebo v něm nejsou trvale usídleny;

b) že se na ně vztahují ustanovení o sociálním zabezpečení, jež mohou platit ve vysílajícím státě nebo ve třetím státě.

3. Zástupce vysílajícího státu ve zvláštní misi a členové jejího diplomatického personálu, kteří zaměstnávají osoby, na něž se vynětí stanovené v odstavce 2 tohoto článku nevztahuje, jsou povinni plnit závazky, které ukládají zaměstnavatelům předpisy o sociálním zabezpečení přijímajícího státu.
4. Vynětí stanovené v odstavce 1 a 2 tohoto článku nebrání dobrovolné účasti na sociálním zabezpečení přijímajícího státu, pokud je taková účast tímto státem dovolena.
5. Ustanovení tohoto článku se nedotýkají dvoustranných nebo mnohostranných dohod o sociálním zabezpečení dříve uzavřených a nebrání ve sjednání takových dohod v budoucnu.

Článek 33
Vynětí z daní a dávek

Zástupci vysílajícího státu ve zvláštní misi a členové jejího diplomatického personálu jsou osvobozeni ode všech daní a dávek, osobních nebo věcných celostátních, oblastních nebo místních s výjimkou:

a) nepřímých daní, jež jsou obvykle obsaženy v ceně zboží nebo služeb;
b) daní a dávek ze soukromých nemovitostí na území přijímajícího státu, ledaže je dotyčná osoba vlastní v zastoupení vysílajícího státu pro účely mise;
c) pozůstalostních, nástupnických nebo dědických poplatků vybíraných přijímajícím státem s výhradou ustanovení článku 44;
d) daní a dávek ze soukromých příjmů, které mají svůj pramen na území přijímajícího státu, a kapitálových daní z investic vložených do obchodních podniků v přijímajícím státě;
e) poplatků vybíraných za zvláštní služby skutečně prokázané;
f) registračních, soudních, hypotečních a kolkovacích poplatků s výhradou ustanovení článku 24.

Článek 34
Osvobození od osobních služeb

Přijímající stát osvobodí zástupce vysílajícího státu ve zvláštní misi a členy jejího diplomatické personálu ode všech osobních služeb, od všech veřejných služeb jakéhokoli druhu, jakož i od všech vojenských povinností, jako jsou povinnosti spojené s rekvizicemi, vojenskými příspěvky a ubytovací povinností.

Článek 35
Osvobození od celních poplatků

1. V souladu se zákony a předpisy, jež může vydat přijímající stát dovolí dovézt a poskytne osvobození od všech celních dávek, daní a s tím souvisejících poplatků jiných, než poplatků za skladování, odvoz a podobné služby:
   a) u předmětů určených pro úřední potřebu zvláštní mise;
   b) u předmětů určených k osobní potřebě zástupce vysílajícího státu ve zvláštní misi a členů jejího diplomatického personálu.

2. Osobní zavazadla zástupce vysílajícího státu ve zvláštní misi a členů jejího diplomatického personálu nepodléhá celní prohlídce, ledaže jsou vážné důvody k domněnce, že obsahuje předměty, na něž se nevztahuje osvobození uvedené v odstavce 1 tohoto článku, nebo předměty, jejichž dovoz nebo vývoz je zakázán zákon nebo upraven karanténními předpisy přijímajícího státu. V takovém případě prohlídka bude provedena pouze v přítomnosti dotyčné osoby nebo jejího zmocněného zástupce.

Článek 36
Administrativní a technický personál

Členové administrativního a technického personálu zvláštní mise požívají výsad a imunit uvedených v článcích 29 a 34 s tou výjimkou, že vynětí z občansko-právní a správní jurisdikce přijímajícího státu, uvedené v odstavce 2 článku 31 se nevztahuje na činnost vykonávanou mimo rámec jejich povinností. Požívají rovněž výsad, uvedených v odstavce 1 článku 35, pokud jde o předměty, dovezené v době jejich prvního vstupu na území přijímajícího státu.

Článek 37
Služební personál

Členové služebního personálu zvláštní mise požívají vynětí z jurisdikce přijímajícího státu pokud jde o činnost vykonávanou v rámci jejich povinností, osvobození od daní a dávek z odměně, kterou dostávají z důvodů svého zaměstnání a vynětí ze zákonodárství o sociálním zabezpečení, jak je stanoveno v článku 32.

Článek 38
Soukromý personál

Soukromý personál členů zvláštní mise je osvobozen od daní a dávek z odměny, kterou dostává z důvodů svého zaměstnání. Ve všech ostatních ohledech požívá výsad a imunit v rozsahu, povoleném přijímajícím státem. Avšak přijímající stát musí vykonávat svou jurisdikci nad těmito osobami takovým způsobem, aby nedošlo k nevhodnému zasahování do výkonu funkcí zvláštní mise.

Článek 39
Rodinní příslušníci

1. Rodinní příslušníci zástupců vysílajícího státu ve zvláštní misi a členů jejího diplomatického personálu, jestliže je doprovázejí, požívají výsad imunit uvedených v článcích 29 až 35, pokud nejsou občany přijímajícího státu ani v něm nejsou trvale usídleni.
2. Rodinní příslušníci členů administrativního a technického personálu zvláštní mise, jestliže je doprovázejí, požívají výsad a imunit uvedených v článku 36 za předpokladu, že nejsou občany přijímajícího státu ani v něm nejsou trvale usídleni.

Článek 40
Občané přijímajícího státu a osoby trvale usídlené v přijímajícím státě

1. Kromě jiných výsad a imunit, které mohou být poskytnuty přijímajícím státem, zástupci vysílajícího státu ve zvláštní misi a členové jejího diplomatického personálu, kteří jsou příslušníky přijímajícího státu nebo jsou v něm trvale usídleni, požívají vynětí z jurisdikce a nedotknutelnost pouze pokud jde o úřední činnost při výkonu jejich funkcí.
2. Ostatní členové zvláštní mise a soukromý personál, kteří jsou příslušníky nebo trvale usídleni v přijímajícím státě, požívají výsady a imunity toliko v rozsahu poskytovaném jim tímto státem. Avšak přijímající stát musí vykonávat svou jurisdikci nad těmito osobami takovým způsobem, aby nedošlo k nevhodnému zasahování do výkonu funkcí zvláštní mise.

Článek 41
Zřeknutí se imunity

1. Vysílající stát se může zříci vynětí z jurisdikce svých zástupců ve zvláštní misi, členů jejího diplomatického personálu a ostatních osob, požívajících vynětí podle článků 36 až 40.
2. Zřeknutí musí být vždy výslovné.
3. Zahájí-li řízení kterákoli osoba uvedená v odstavce 1 tohoto článku, nemůže se dovolávat vynětí z jurisdikce pokud jde o protipohledávky přímo související s hlavní žalobou.
4. O zřeknutí se imunity ve věcech civilních nebo administrativních se nemá za to, že zahrnuje zřeknutí se imunity vzhledem k výkonu rozsudku, pro nějž je nutné zvláštní zřeknutí se.

Článek 42
Průjezd územím třetího státu

1. Jestliže zástupce vysílajícího státu ve zvláštní misi nebo člen jejího diplomatického personálu projíždí územím nebo je na území třetího státu, aby se ujal svých funkcí nebo se vrací do vysílajícího státu, třetí stát mu poskytne nedotknutelnost a takové jiné imunity, jaké mohou být požadovány k zajištění jeho průjezdu nebo návratu. Totéž platí pro členy jeho rodiny požívající výsad a imunit, kteří doprovázejí osoby uvedené v tomto odstavci, ať již cestují s nimi nebo odděleně, aby se k nim připojily, nebo se vracejí do své země.
2. Za okolností, obdobných těm, které jsou uvedeny v odstavci 1 tohoto článku, třetí státy nebudou bránit členům administrativního a technického nebo služebního personálu zvláštní mise nebo členům jejich rodin průjezdu svým územím.
3. Třetí státy poskytnou úřední korespondenci a jiným úředním sdělením, procházejícím jejich územím, včetně sdělení kódovaných nebo šifrovaných, stejnou volnost a ochranu, jakou je povinen podle této Úmluvy poskytovat přijímající stát. S výjimkou ustanovení odstavce 4 tohoto článku poskytnou kurýrům a zavazadlům zvláštní mise při příjezdu stejnou nedotknutelnost a ochranu jako je povinen podle této Úmluvy poskytovat přijímající stát.

4. Třetí stát je povinen dodržet své závazky vůči osobám uvedeným v odstavce 1, 2 a 3 tohoto článku pouze pokud je informován předem ať už v žádosti o víza nebo sdělení o průjezdu těchto osob jako členů zvláštní mise, jako členů jejich rodin nebo jako kurýrů, a nevznesl proti tomu žádnou námitku.
5. Povinnosti třetích států podle odstavce 1, 2 a 3 tohoto článku se také vztahují na osoby uvedené v těchto odstavcích a na úřední sdělení a poštu zvláštní mise, jestliže použití území třetího státu je způsobeno vyšší mocí.

Článek 43
Trvání výsad a imunit

1. Každý člen zvláštní mise požívá výsad a imunit, k nímž je oprávněn od okamžiku, kdy vstoupí na území přijímajícího státu za účelem výkonu svých funkcí ve zvláštní misi nebo jestliže již je na jeho území, od okamžiku, kdy je jeho jmenování oznámeno ministerstvu zahraničních věcí nebo jinému takovému orgánu přijímajícího státu, který byl dohodnut.
2. Když skončí funkce člena zvláštní mise, jeho výsady a imunity obvykle skončí v okamžiku, kdy opustí území přijímajícího státu nebo po uplynutí rozumné doby, ve které tak má učinit, avšak potrvají až do této doby i v případě ozbrojeného konflikty, Imunita však trvá, pokud jde o činy, které tento člen vykoná, při plnění svých funkcí.
3. V případě smrti člena zvláštní mise požívají členové jeho rodiny i nadále výsad a imunit, k nimž jsou oprávněni, až do uplynutí rozumné doby, ve které mají opustit území přijímajícího státu.

Článek 44
Majetek člena zvláštní mise nebo rodinného příslušníka v případě smrti

1. Zemře-li člen zvláštní mise nebo jeho rodinný příslušník, který ho doprovází, přijímající stát, jestliže zemřelý není jeho příslušníkem, povolí odvezení jeho movitého majetku s výjimkou majetku nabytého na jeho území, jehož vývoz byl zakázán v době jeho smrti.
2. Pozůstalostní, nástupnické a dědické poplatky nebudou vybírány z movitého majetku, který byl v přijímajícím státě pouze v důsledku přítomnosti zemřelého jako člena zvláštní mise nebo jako rodinného příslušníka člena mise.

Článek 45
Usnadnění opuštění území přijímajícího státu a odvezení archivů zvláštní mise

1. Přijímající stát musí i v případě ozbrojeného konfliktu usnadnit osobám které požívají výsad i imunit a nejsou občany přijímajícího státu a rodinným příslušníkům takovýchto osob, bez ohledu na jejich státní občanství co možno nejdříve odjezd. Zejména musí v případě potřeby dát k jejich dispozici nezbytné dopravní prostředky pro ně a pro jejich majetek.
2. Přijímající stát musí poskytnout vysílajícímu státu náležitosti pro odvezení archivů zvláštní mise z území přijímajícího státu.

Článek 46
Následky skončení funkcí zvláštní mise

1. Když funkce zvláštní mise skončí, přijímající stát musí respektovat a chránit místnosti zvláštní mise tak dlouho, dokud jí jsou přiděleny, stejně jako majetek archivy zvláštní mise. Vysílající stát musí majetek a archivy v přiměřené době odvézt.
2. V případě, když mezi vysílajícím a přijímajícím státem neexistují diplomatické nebo konzulární styky anebo jsou tyto styky přerušeny a jestliže funkce zvláštní mise skončily, vysílající stát může i v případě ozbrojeného konfliktu svěřit opatřování majetku a archivů zvláštní mise třetímu státu, který je přijatelný státu přijímajícímu.

Článek 47
Respektování zákonů a nařízení přijímajícího státu a užívání místností zvláštní mise

1. Bez újmy na svých výsadách a imunitách, všechny osoby, které těchto výsad a imunit požívají, mají podle této Úmluvy povinnost dodržovat zákony a nařízení přijímajícího státu. Jsou rovněž povinny nevměšovat se do vnitřních záležitostí tohoto státu.
2. Místností zvláštní mise nesmí být užíváno způsobem, neslučitelným s funkcemi zvláštní mise, jak jsou stanoveny v této Úmluvě, jinými pravidly obecného mezinárodního práva, nebo jinými zvláštními dohodami platnými mezi vysílajícím a přijímajícím státem.

Článek 48
Zaměstnání nebo obchodní činnost

Zástupci vysílajícího státu ve zvláštní misi a členové jejího diplomatického personálu nebudou v přijímajícím státě vykonávat pro osobní prospěch žádné zaměstnání nebo obchodní činnost.

Článek 49
Nediskriminace

1. Při použití ustanovení této Úmluvy nebude mezi státy činěna žádná diskriminace.
2. Za diskriminaci se však nepovažuje:
   a) když přijímající stát aplikuje některá z ustanovení této Úmluvy omezeně v důsledku omezené aplikace tohoto ustanovení vůči jeho zvláštní misi ve vysílajícím státě;
   b) když státy mezi sebou na základě obyčeje nebo dohody modifikují rozsah náležitostí, výsad a imunit svých zvláštních misí, ačkoli taková modifikace nebyla dohodnuta s jinými státy, za podmínky, že není neslučitelná s předmětem a účelem této Úmluvy a nedotýká se požívání práv nebo výkonu povinností třetích států.

Článek 50
Podpis

Tato Úmluva bude otevřena do 31. prosince 1970 v sídle Organizace spojených národů v New Yorku k podpisu všem členským státům Organizace spojených národů nebo některé odborné organizace nebo Mezinárodní agentury pro atomovou energii

nebo účastníkům Statutu Mezinárodního soudního dvora a kterémukoli jinému státu, který bude pozván Valným shromážděním Organizace spojených národů, aby se stal stranou Úmluvy.

Článek 51
Ratifikace

Tato Úmluva podléhá ratifikaci. Ratifikační listiny budou uloženy u generálního tajemníka Organizace spojených národů.

Článek 52
Přístup

Tato Úmluva bude otevřena k přístupu kterémukoli státu, jenž náleží do kterékoli kategorie uvedené v článku 50. Listiny o přístupu budou uloženy u generálního tajemníka Organizace spojených národů.

Článek 53
Vstup v platnost

1. Tato Úmluva vstoupí v platnost 30. dne po datu uložení dvacáté druhé ratifikační listiny nebo listiny o přístupu u generálního tajemníka Organizace spojených národů.
2. Pro každý stát, který ratifikuje Úmluvu nebo k ní přistoupí po uložení dvacáté druhé ratifikační listiny nebo listiny o přístupu, vstoupí Úmluva v platnost třicátý den po uložení ratifikační listiny nebo listiny o přístupu.

Článek 54
Oznámení depozitáře

Generální tajemník Organizace spojených národů bude informovat všechny státy náležející do některé z kategorií uvedených v článku 50:

a) o podpisech této Úmluvy a o uložení ratifikačních listin nebo listin o přístupu v souladu s články 50, 51 a 52;
b) o datu, kdy tato Úmluva vstoupí v platnost v souladu s článkem 53.

Článek 55
Autentické texty

Originál této Úmluvy, jehož čínský, anglický, francouzský, ruský a španělský text mají stejnou platnost, bude uložen u generálního tajemníka Organizace spojených národů, který zašle její ověřené kopie všem státům, náležejícím do některé ze čtyř kategorií uvedených v článku 50.

Na důkaz čehož níže podepsaní, byvše k tomu řádně zmocněni svými vládami, podepsali tuto Úmluvu, otevřenou k podpisu v New Yorku dne 8. prosince 1969.

(Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 40/1987 Sb. o Úmluvě o zvláštních misích)

IX. Vídeňská úmluva o zastoupení států v jejich stycích s mezinárodními organizacemi univerzální povahy (14. 3. 1975)

Státy, které jsou stranou této Úmluvy,

přiznávajíce stále důležitější roli mnohostranné diplomacie ve vztazích mezi státy a odpovědnost Organizace spojených národů, jejích odborných organizací a jiných mezinárodních organizací univerzální povahy v mezinárodním společenství,

majíce na zřeteli cíle a zásady Charty Organizace spojených národů týkající se svrchované rovnosti států, udržování mezinárodního míru a bezpečnosti a podpory přátelských vztahů a spolupráce mezi státy,

připomínajíce práci na kodifikaci a pokrokovém rozvoji mezinárodního práva upravujícího dvoustranné vztahy mezi státy, vykonanou Vídeňskou úmluvou o diplomatických stycích z r. 1961, Vídeňskou úmluvou o konzulárních stycích z r. 1963 a Úmluvou o zvláštních misích z r. 1969,

přesvědčeny, že mezinárodní úmluva o zastoupení státu v jejich stycích s mezinárodními organizacemi univerzální povahy bude přínosům pro rozvoj přátelských vztahů a spolupráce mezi státy bez rozdílu jejich politického, hospodářského a společenského zřízení,

poukazujíce na ustanovení článku 105 Charty Organizace spojených národů,

uznávajíce, že cílem výsad a imunit poskytovaných touto Úmluvou, není prospěch jednotlivců, ale zajištění efektivního výkonu jejich funkcí ve spojení s organizacemi a konferencemi,

berouce v úvahu Úmluvu o výsadách a imunitách Organizace spojených národů z r. 1946, Úmluvu o výsadách a imunitách odborných organizací z r. 1947 a jiné dohody platné mezi státy a mezi státy a mezinárodními organizacemi,

potvrzujíce, že pravidla mezinárodního práva obyčejového dále upravují otázky, které nejsou výslovně upraveny ustanoveními této Úmluvy,

dohodly se na tomto:

ČÁST I
ÚVOD
Článek 1
Použité výrazy

1. Pro účely této Úmluvy:

(1) „mezinárodní organizace“ znamená mezivládní organizaci;

(2) „mezinárodní organizace univerzální povahy“ znamená Organizaci spojených národů, její odborné organizace, Mezinárodní agenturu pro atomovou energii a jinou podobnou organizaci, členství v níž a odpovědnost které má široký mezinárodní charakter;

(3) „organizace“ označuje danou mezinárodní organizaci;

(4) „orgán“ znamená:

a) jakýkoli hlavní nebo pomocný orgán mezinárodní organizace, nebo

b) jakoukoli komisi, výbor nebo podskupinu u jakéhokoli takového orgánu, jichž členy jsou státy;

(5) „konference“ znamená konferenci států, sezvanou mezinárodní organizací nebo pod její záštitou;

(6) „mise“ znamená podle okolností stálou misi nebo stálou misi pozorovatele;

(7) „stálá mise“ znamená misi stálé povahy, ustavenou státem – členem mezinárodní organizace k jeho zastupování u této organizace;

(8) „stálá mise pozorovatele“ znamená misi stálé povahy, zastupující stát, ustavenou státem, který není členem mezinárodní organizace, k jeho zastupování u této organizace;

(9) „delegace“ znamená podle okolností delegaci v orgánu nebo delegaci na konferenci;

(10) „delegace v orgánu“ znamená delegaci vyslanou státem k účasti jeho jménem na jednání orgánu;

(11) „delegace na konferenci“ znamená delegaci vyslanou státem k účasti jeho jménem na konferenci;

(12) „delegace pozorovatele“ znamená podle okolností delegaci pozorovatele v orgánu nebo delegaci pozorovatele na konferenci;

(13) „delegace pozorovatele v orgánu“ znamená delegaci vyslanou státem k účasti jeho jménem na jednání orgánu ve funkci pozorovatele;

(14) „delegace pozorovatele na konferenci“ znamená delegaci vyslanou státem k účasti jeho jménem na konferenci ve funkci pozorovatele;

(15) „hostitelský stát“ znamená stát, na jehož území

a) má organizace své sídlo nebo úřadovnu, nebo

b) se koná zasedání orgánu nebo konference;

(16) „vysílající stát“ znamená stát, který:

a) zřizuje misi v sídle organizace nebo u úřadovny organizace, nebo

b) vysílá delegaci do orgánu nebo delegaci na konferenci, nebo

c) vysílá delegaci pozorovatele do orgánu nebo delegaci pozorovatele na konferenci;

(17) „vedoucí mise“ je podle okolností stálý představitel, nebo stálý pozorovatel;

(18) „stálý představitel“ je osoba pověřená vysílajícím státem povinností jednat jako vedoucí stálé mise;

(19) „stálý pozorovatel“ je osoba pověřená vysílajícím státem povinností jednat jako vedoucí stálé mise pozorovatele;

(20) „členové mise“ jsou vedoucí mise a členové personálu mise;

(21) „vedoucí delegace“ je delegát pověřený vysílajícím státem touto funkcí;

(22) „delegát“ je kterákoli osoba jmenovaná státem k účasti na jednání orgánu nebo na konferenci jako jeho zástupce;

(23) „členové delegace“ jsou delegáti a členové personálu;

(24) „vedoucí delegace pozorovatele“ je delegát-pozorovatel pověřený vysílajícím státem touto funkcí;

(23) „delegát-pozorovatel“ je kterákoli osoba jmenovaná státem k účasti na jednání orgánu nebo na konferenci ve funkci pozorovatele;

(28) „členové delegace pozorovatele" jsou delegáti-pozorovatelé a členové personálu;
(27) „členové personálu" jsou členové diplomatického personálu, administrativního a technického personálu a služebního personálu mise, delegace nebo delegace pozorovatele;
(28) „členové diplomatického personálu" jsou členové personálu mise, delegace nebo delegace pozorovatele, kteří mají diplomatický statut pro účely mise, delegace nebo delegace pozorovatele;
(29) „členové administrativního a technického personálu" jsou členové personálu zaměstnání ní v administrativních a technických službách mise, delegace nebo delegace pozorovatele;
(30) „členové služebního personálu" jsou členové personálu, zaměstnaní misí, delegací nebo delegací pozorovatele v domácích nebo podobných službách;
(31) „soukromý služební personál" jsou osoby zaměstnané výlučně v soukromých službách členů mise nebo delegace;
(32) „místnosti mise" jsou budovy nebo části budov a k nim přilehlé pozemky, bez ohledu na to, kdo je jejich vlastníkem, používané pro účely mise, včetně rezidence vedoucího mise;
(33) „místnosti delegace" jsou budovy nebo části budov, bez ohledu na to, kdo je jejich vlastníkem, používané výlučně pro služební účely delegace;
(34) „pravidla organizace" znamenají zejména ustavující dokumenty, příslušná rozhodnutí a rezoluce, jakož i vytvořivší se praxi organizace.

2. Ustanovení odstavce 1 tohoto článku, týkající se výrazů použitých v této Úmluvě, se nedotýkají použití těchto výrazů nebo významu, který jim může být dán v jiných mezinárodních dokumentech nebo ve vnitřním právu kteréhokoli státu.

Článek 2
Rozsah použití této Úmluvy

1. Tato Úmluva se vztahuje k zastoupení států v jejich stycích s mezinárodními organizacemi univerzální povahy a k jejich zastoupení na konferencích svolaných takovou organizací nebo pod její záštitou, v těch případech, kdy Úmluva byla přijata hostitelským státem a organizace splnila proceduru stanovenou článkem 90.
2. Skutečnost, že tato Úmluva se nevztahuje k jiným mezinárodním organizacím, nebrání použití jakéhokoli z pravidel, stanovených Úmluvou, kterého by mělo být použito v souladu s mezinárodním právem nezávisle na Úmluvě, na zastoupení států v jejich stycích s takovými jinými organizacemi.
3. Skutečnost, že tato Úmluva se nevztahuje na jiné konference, nebrání použití jakéhokoli z pravidel, stanovených Úmluvou, kterého by mělo být použito v souladu s mezinárodním právem nezávisle na Úmluvě, na zastoupení států na takových jiných konferencích.
4. Nic v této Úmluvě nebrání tomu, aby mezi státy nebo mezi státy a mezinárodními organizacemi byly uzavírány dohody o použití Úmluvy vcelku nebo z části k jiným mezinárodním organizacím nebo konferencím, než k těm, které jsou uvedeny v odstavce 1 tohoto článku.

Článek 3
Vztah mezi touto Úmluvou a příslušnými pravidly mezinárodních organizací nebo konferencí

Ustanovení této Úmluvy se nedotýkají jakéhokoli příslušného pravidla organizace nebo jakéhokoli příslušného ustanovení jednacího řádu konference.

Článek 4
Vztah mezi touto Úmluvou a jinými mezinárodními dohodami

Ustanovení této Úmluvy:
a) se nedotýkají jiných mezinárodních dohod platných mezi státy nebo mezi státy a mezinárodními organizacemi univerzální povahy,
b) nebrání uzavření jiných mezinárodních dohod týkajících se zastoupení států v jejich stycích s mezinárodními organizacemi univerzální povahy nebo jejich zastoupení na konferencích svolaných takovými organizacemi nebo pod jejich záštitou.

ČÁST II
MISE U MEZINÁRODNÍCH ORGANIZACÍ

Článek 5
Zřízení misí

1. Členské státy mohou, dovolují-li to pravidla organizace, zřizovat stálé mise k výkonu funkcí uvedených v článku 6.
2. Státy, které nejsou členy organizace, mohou, dovoluji li to pravidla organizace, zřizovat stálé mise pozorovatele k výkonu funkcí uvedených v článku 7.
3. Organizace informuje hostitelský stát o ustavení mise před jejím zřízením.

Článek 6
Funkce stálé mise

Funkce stálé mise je zejména:
a) zajišťovat zastupování vysílajícího státu u organizace;
b) udržovat spojení mezi vysílajícím státem a organizací;
c) vést jednání s organizací a v jejím rámci;
d) sledovat činnost organizace a informovat o ní vládu vysílajícího státu;
e) zajišťovat účast vysílajícího státu na činnosti organizace;
f) chránit zájmy vysílajícího státu ve vztahu k organizaci;
g) podporovat uskutečňování cílů a zásad organizace cestou spolupráce s organizací a v jejím rámci.

Článek 7
Funkce stálé mise pozorovatele

Funkcemi stálé mise pozorovatele je zejména:
a) zajišťovat zastupování vysílajícího státu a chránil jeho zájmy ve vztahu k organizaci a udržovat spojení s ní;
b) sledoval činnost organizace a informoval o ní vládu vysílajícího státu;
c) napomáhat spolupráci s organizací a jednat s ní.

Článek 8
Současné pověření nebo jmenování

1. Vysílající stát může pověřit jednu a tutéž osobu jako vedoucího mise u dvou nebo více mezinárodních organizací nebo jmenovat vedoucího mise jako člena diplomatického personálu jiné své mise.
2. Vysílající stát může pověřit člena diplomatického personálu mise jako vedoucího mise u jiných mezinárodních organizací nebo jmenovat člena personálu mise jako člena personálu jiné své mise.
3. Dva nebo více států mohou pověřit jednu a tutéž osobu jako vedoucího mise u jedné a téže mezinárodní organizace.

Článek 9
Jmenování členů mise

S výhradou ustanovení článků 14 a 73 může vysílající stát podle svého uvážení jmenovat členy mise.

Článek 10
Pověřovací listiny vedoucího mise

Pověřovací listiny vedoucího mise vydává hlava státu, hlava vlády, ministr zahraničních věcí nebo, dovolují-li to pravidla organizace, jiný příslušný orgán vysílajícího státu; předávají se organizaci.

Článek 11
Pověření u orgánů organizace

1. Členský stát může uvést v pověřovacích listinách vydaných svému stálému představiteli, že je zmocněn jednat jako delegát v jednom nebo více orgánech organizace.
2. Pokud členský stát nestanoví jinak, jeho stálý představitel může jednat jako delegát v těch orgánech organizace, pro které nejsou stanoveny zvláštní podmínky pro zastupování.
3. Stát, který není členem organizace, může uvést v pověřovacích listinách vydaných svému stálému pozorovateli, že je zmocněn jednal jako delegát-pozorovatel v jednom nebo více orgánech organizace, dovolují-li to pravidla organizace nebo daného orgánu.

Článek 12
Plné moci k uzavření smlouvy s organizací

1. Vedoucí mise může z titulu své funkce a bez předložení plných mocí jako zástupce svého státu přijmout text smlouvy mezi tímto státem a organizací.
2. Vedoucí mise nemůže z titulu své funkce jako zástupce svého státu podepsat smlouvu ať s konečnou platností nebo ad referendum mezi tímto státem a organizací, pokud z praxe organizace nebo z jiných okolností nevyplývá, že úmyslem stran bylo nevyžadovat plné moci.

Článek 13
Složení mise

Kromě vedoucího mise může mise zahrnovat diplomatický personál, administrativní a technický personál a služební personál.

Článek 14
Početnost mise

Početnost mise nesmí přesáhnout počet, který je rozumný a obvyklý s přihlédnutím k funkcím organizace, potřebám dané mise a okolnostem a podmínkám v hostitelském státě.

Článek 15
Oznámení

1. Vysílající stát oznamuje organizaci:
   a) jmenování, hodnost, titul a pořadí členů mise, jejich příjezd a konečný odjezd nebo skončení jejich funkcí na misi, jakož i jakékoli jiné změny, mající vliv na jejich statut, které mohou nastat v době jejich služby na misi;
   b) příjezd a konečný odjezd jakékoli osoby příslušející k rodině člena mise a žijící s ním, a po případě skutečnost, že taková osoba se stává nebo přestává být členem rodiny člena mise;
   c) příjezd a konečný odjezd osob zaměstnaných v soukromých službách členů mise a skončení této jejich služby;
   d) začátek a konec služby osob, žijících trvale v hostitelském státě, jakožto členů personálu mise nebo jakožto osob zaměstnaných v soukromých službách;
   e) umístění místností mise a bytů požívajících nedotknutelnosti v souladu s články 23 a 29, jakož i jakékoli jiné údaje, které mohou být nezbytné pro určení takových místností a bytů.
2. Pokud je to možné, příjezd a konečný odjezd se oznamují rovněž předběžně.
3. Organizace oznamuje hostitelskému suitu údaje uvedené v odstavcích 1 a 2 tohoto článku.
4. Vysílající stál může rovněž oznamovat hostitelskému státu údaje uvedené v odstavcích 1 a 2 tohoto článku.

Článek 16
Úřadující vedoucí mise

Jestliže je místo vedoucího mise neobsazeno nebo jestliže vedoucí mise nemůže vykonávat své funkce, vysílající stát může jmenovat úřadujícího vedoucího mise, jehož jméno se oznamuje organizaci a tato je sdělí hostitelskému státu.

Článek 17
Pořadí

1. Pořadí stálých představitelů se řídí abecedním pořádkem názvů států používaným v organizaci.
2. Pořadí stálých pozorovatelů se řídí abecedním pořádkem názvů států používaným v organizaci.

Článek 18
Sídlo mise

Mise se zřizují v místě, kde má sídlo organizace. Avšak vysílající stát může, dovolují-li to pravidla organizace s předchozím souhlasem hostitelského státu, zřídit misi nebo úřadovnu mise v jiném místě, než v kterém má organizace sídlo.

Článek 19
Používání vlajky a znaku

1. Mise je oprávněna umísťovat na svých místnostech vlajku a znak vysílajícího státu. Vedoucí mise má stejné právo pokud jde o jeho rezidenci a dopravní prostředky.
2. Při výkonu práva poskytnutého tímto článkem je třeba respektovat zákony, pravidla a zvyklosti hostitelského státu.

Článek 20
Všeobecná usnadnění

1. Hostitelský stát poskytne misi všechna usnadnění nezbytná pro výkon jejích funkcí.
2. Organizace pomůže misi, aby tato usnadnění jí byla poskytnuta a poskytne jí taková usnadnění, která jsou v její vlastní kompetenci.

Článek 21
Umístění

1. Hostitelský stát a organizace pomohou vysílajícímu státu opatřit si na území hostitelského státu za přijatelných podmínek místnosti nutné pro misi. V případě potřeby hostitelský stát množní, v souladu se svými zákony, získání takových místností.
2. Hostitelský stát a organizace pomohou také misi, v případě potřeby, opatřit za přijatelných podmínek vhodné ubytování pro její členy.

Článek 22
Pomoc organizace v záležitosti výsad a imunit

1. Organizace pomůže v případě potřeby vysílajícímu státu, jeho misi a členům jeho mise zabezpečit poskytování výsad a imunit stanovených v souladu s touto Úmluvou.
2. Organizace pomůže v případě potřeby hostitelskému státu zabezpečit, aby vysílající stát, jeho mlse a členové jeho mlse plnili povinnosti pokud jde o výsady a imunity stanovené v souladu s touto Úmluvou.

Článek 23
Nedotknutelnost místnosti

1. Místnosti mise jsou nedotknutelné. Orgány hostitelského státu do nich nemohou vstupovat, leč se souhlasem vedoucího mise.
2.
   a) Hostitelský stát má speciální povinnost učinit všechna příslušná opatření k ochraně místností mise proti vniknutí nebo poškození a k zabránění jakéhokoli narušení klidu mise nebo poškození její důstojnosti.

   b) V případě jakéhokoli útoku na místnosti mise učiní hostitelský stát všechna příslušná opa-tření k soudnímu stíhání a potrestání osob, které takový čin spáchaly.
3. Místnosti mise, jejich zařízení a jiný majetek nacházející se v nich, jakož i dopravní prostředky mise, jsou osvobozeny od prohlídky, rekvizice, zadržení nebo exekuce.

Článek 24
Osvobození místností od zdanění

1. Místnosti mise, jejichž vlastníkem nebo nájemcem je vysílající stát nebo jeho jménem jakákoli osoba, jsou osvobozeny od všech státních, oblastních i místních daní a dávek, kromě těch, které jsou platbou za poskytnuté zvláštní služby.
2. Osvobození od daní uvedené v tomto článku se netýká daní a dávek, které podle zákonů hostitelského státu platí osoby vstupující do smluvního poměru s vysílajícím státem nebo s jakoukoli osobou, jednající jeho jménem.

Článek 25
Nedotknutelnost archivů a dokumentů

Archivy a dokumenty mise jsou nedotknutelné vždy a kdekoli se nacházejí.

Článek 26
Svoboda pohybu

S výhradou zákonů a předpisů o oblastech, do nichž je vstup zakázán nebo upraven z důvodů státní bezpečnosti, zajistí hostitelský stát svobodu pohybu a cestování na svém území všem členům mise a členům jejich rodin, žijícím s nimi.

Článek 27
Svoboda spojení

1. Hostitelský stát povolí a bude chránit svobodné spojení mise ke všem úředním účelům. Při spojení s vládou vysílajícího státu, jeho stálými diplomatickými misemi, konzuláty, stálými misemi, stálými misemi pozorovatele, zvláštními misemi, delegacemi a delegacemi pozorovatele, ať jsou kdekoli, může mise používat všech vhodných prostředků včetně kurýrů a kódovaných nebo šifrovaných zpráv. Avšak zřídit a používat radiovou stanici může mise pouze se souhlasem hostitelského státu.
2. Úřední korespondence mise je nedotknutelná. Úřední korespondencí se rozumí veškerá korespondence týkající se mise a jejích funkcí.
3. Pošta mise nesmí být otevřena ani zadržena.
4. Zásilky představující poštu mise musí být viditelně zevně označeny, aby byla zřejmá jejich povaha, a mohou obsahovat pouze dokumenty nebo předměty určené pro úřední použití mise.
5. Kurýr mise, který musí být vybaven úředním dokumentem označujícím jeho postavení a počet zásilek představujících poštu, používá při výkonu svých funkcí ochrany hostitelského státu. Je osobně nedotknutelný a nesmí být žádným způsobem zadržen nebo zatčen.

6. Vysílající stát nebo mise může jmenovat ad hoc kurýry mise. Na takové případy se rovněž vztahují ustanovení odstavce 5 s výjimkou, že imunity v něm uvedené končí, jakmile kurýr ad hoc doručil svěřenou mu poštu mlse adresátu.
7. Pošta mise může být svěřena kapitánu lodi nebo dopravního letadla směřujícího do povoleného přístavu nebo letiště. Kapitán musí být vybaven úředním dokumentem označujícím počet zásilek představujících poštu, nebude však považován za kurýra mise. V dohodě s příslušnými úřady hostitelského státu může mise poslat jednoho ze svých členů převzít poštu přímo a volně od kapitána lodi nebo letadla.

Článek 28
Osobní nedotknutelnost

Osoby vedoucího mise a členů diplomatického personálu mise jsou nedotknutelné. Nemohou být žádným způsobem zatčeny nebo zadrženy. Hostitelský stát s nimi jedná s náležitou úctou a činí všechna příslušná opatření k zabránění jakéhokoli útoku proti jejich osobě, svobodě nebo důstojnosti a k soudnímu stíhání a potrestání osob, které takový čin spáchaly.

Článek 29
Nedotknutelnost obydlí a majetku

1. Soukromé obydlí vedoucího mise a členů diplomatického personálu mise požívá stejné nedotknutelnosti a ochrany jako místnosti mise.
2. Písemnosti, korespondence a s výjimkou uvedenou v odstavce 2 článku 30 majetek vedoucího mise a členů diplomatického personálu mise jsou rovněž nedotknutelné.

Článek 30
Vynětí z jurisdikce

1. Vedoucí mise a členové diplomatického personálu mise jsou vyňati z trestní jurisdikce hostitelského státu. Jsou rovněž vyňati z jurisdikce civilní a správní s výjimkou, že jde o:
   a) žalobu věcnou týkající se soukromého nemovitého majetku na území hostitelského státu, ledaže ji daná osoba vlastní v zastoupení vysílajícího státu pro účely mise;
   b) žalobu týkající se dědictví, v němž je daná osoba vykonavatelem poslední vůle, správcem dědictví, dědicem nebo odkazovníkem jako soukromá osoba a nikoliv v zastoupení vysílajícího státu;
   c) žalobu týkající se jakéhokoli povolání nebo obchodní činnosti, které daná osoba vykonává v hostitelském státě vedle svých úředních funkcí.
2. Vedoucí mise nebo člen diplomatického personálu mise nepodléhá exekučním opatřením, s výjimkou případů uvedených v bodech a), b) a c) odstavce 1 tohoto článku, a jestliže exekuce může být provedena, aniž by byla porušena nedotknutelnost jeho osoby nebo jeho obydlí.
3. Vedoucí mise a členové diplomatického personálu mise nejsou povinni vypovídat jako svědci.

4. Vynětí vedoucího mise nebo člena diplomatického personálu mise z jurisdikce hostitelské ho státu neznamená jeho vynětí z jurisdikce vysílajícího státu.

Článek 31
Zřeknutí se imunity

1. Vysílající stát se může zříci vynětí z jurisdikce vedoucího mise a členů diplomatického personálu mise a osob požívajících imunity podle článku 36.
2. Zřeknutí se musí být vždy výslovně.
3. Zahájí-li řízení některá z osob uvedených v odstavci 1 tohoto článku, nemůže se dovolávat vynětí z jurisdikce pokud jde o vstřícné pohledávky přímo související s hlavní žalobou.
4. Zřeknutí se vynětí z jurisdikce v civilním nebo správním řízení neznamená zřeknutí se imunity pokud jde o exekuční výkon rozsudku, pro nějž je nutné zvláštní zřeknutí se.
5. Jestliže se vysílající stát nezřekne imunity nějaké z osob uvedených v odstavci 1 tohoto článku pokud jde o civilní žalobu, vynaloží veškeré úsilí k tomu, aby bylo dosaženo spravedlivého řešení případu.

Článek 32
Vynětí ze zákonodárství o sociálním zabezpečení

1. S výhradou ustanovení odstavce 3 tohoto článku jsou vedoucí mise a členové diplomatického personálu mise vyňati z ustanovení o sociálním zabezpečení, která mohou platit v hostitelském státě, pokud jde o služby vykonávané pro vysílající stát.
2. Vynětí uvedené v odstavci 1 tohoto článku se rovněž vztahuje na soukromé služebné osoby zaměstnané výlučně vedoucím mise nebo členem diplomatického personálu mise za podmínky, že:
   a) takové osoby nejsou státními příslušníky hostitelského státu nebo v něm trvale nežijí a
   b) vztahují se na ně ustanovení o sociálním zabezpečení, která mohou platit ve vysílajícím státě nebo ve třetím státě.
3. Vedoucí mise a členové diplomatického personálu mise, kteří zaměstnávají osoby, na něž se nevztahuje vynětí uvedené v odstavci 2 tohoto článku, plní povinnosti, které ukládají zaměstnavatelům ustanovení o sociálním zabezpečení hostitelského státu.
4. Vynětí uvedená v odstavcích 1 a 2 tohoto článku nebrání v dobrovolné účasti na sociálním zabezpečení hostitelského státu, pokud je taková účast tímto státem povolena.
5. Ustanovení tohoto článku se nedotýkají dvoustranných nebo mnohostranných dohod o sociálním zabezpečení sjednaných dříve a nebrání uzavření takových dohod v budoucnu.

Článek 33
Osvobození od daní a dávek

Vedoucí mise a členové diplomatického personálu mise jsou osvobozeni od všech daní a dávek osobních nebo věcných státních, oblastních nebo místních, s výjimkou:

a) nepřímých daní, které jsou obvykle zahrnuty v ceně zboží nebo služeb;
b) daní a dávek ze soukromého nemovitého majetku na území hostitelského státu, ledaže jej daná osoba vlastní v zastoupení vysílajícího státu pro účely mise;
c) pozůstalostních, nástupnických nebo dědických poplatků vybíraných hostitelským státem, s výhradou ustanovení odstavce 4 článku 38;
d) daní a dávek ze soukromých příjmů, které mají svůj pramen v hostitelském státě, a kapitálových daní z investic vložených do obchodních podniků v hostitelském státě;
e) poplatků vybíraných za prokázané zvláštní služby;
f) registračních, soudních, listinných, hypotečních a kolkovacích poplatku v souvislosti s nemovitým majetkem, s výhradou ustanovení článku 24.

Článek 34
Osvobození od osobních služeb

Hostitelský stát osvobodí vedoucího mise a členy diplomatického personálu mise od všech osobních služeb, od všech veřejných služeb jakéhokoli druhu a od vojenských povinností takových, jako jsou povinnosti spojené s rekvizicemi, vojenskými příspěvky a ubytovací povinností.

Článek 35
Osvobození od celních poplatků a prohlídky

1. Hostitelský stát povolí, v souladu se zákony a předpisy, jež může vydat, dovézt a poskytne vynětí ze všech celních dávek, daní a souvisících s tím poplatků jiných než poplatků za skladování, odvoz a podobné služby, pokud jde o:
   a) předměty pro úřední potřebu mise;
   b) předměty pro osobní potřebu vedoucího mise nebo člena diplomatického personálu mise včetně předmětů určených pro jeho zařízení.
2. Osobní zavazadlo vedoucího mise nebo člena diplomatického personálu mise nepodléhá prohlídce, ledaže jsou vážné důvody k domněnce, že obsahuje předměty, které nepožívají osvobození uvedeného v odstavci 1 tohoto článku nebo předměty, jejichž dovoz nebo vývoz je zakázán zákony nebo upraven karanténními předpisy hostitelského státu. V takových případech bude prohlídka provedena pouze v přítomnosti osoby požívající osvobození nebo jejího zmocněného zástupce.

Článek 36
Výsady a imunity jiných osob

1. Členové rodiny vedoucího mise žijící s nim a členové rodiny člena diplomatického personálu mise žijící s ním požívají, nejsou-li občany hostitelského státu nebo v něm trvale nežijí, výsad a imunit uvedených v článcích 28, 29, 30, 32, 33, 34 a v odstavcích 1b) a 2 článku 35.

2. Členové administrativního a technického personálu mise spolu se členy svých rodin, žijícími s nimi, kteří nejsou občany hostitelského státu nebo v něm trvale nežijí, požívají výsad a imunit uvedených v článcích 28, 29, 30, 32, 33 a 34 s výjimkou, že vynětí z civilní a správní jurisdikce hostitelského státu, uvedené v odstavci 1 článku 30, se nebude vztahovat na činnost vykonávanou mimo rámec jejich povinností. Požívají rovněž výsad uvedených v odstavci 1 b) článku 35 pokud jde o předměty dovážené v době prvního zařízení.
3. Členové služebního personálu mise, kteří nejsou občany hostitelského státu nebo v něm trvale nežijí, požívají imunity, pokud jde o činnost vykonávanou v rámci jejich povinností, jsou osvobozeni od daní a dávek z odměny, kterou dostávají z důvodu svého zaměstnání a požívají vynětí uvedeného v článku 32.
4. Soukromý personál členů, mise, pokud nejde o občany hostitelského státu nebo o osoby v něm trvale žijící, je osvobozen od daní a dávek z odměny, kterou dostává z důvodu svého zaměstnání. Jinak může požívat výsad a imunit pouze v rozsahu dovoleném hostitelským státem. Hostitelský stát však musí vykonávat svou jurisdikci nad těmito osobami takovým způsobem, aby nedošlo k nevhodnému zasahování do výkonu funkcí mise.

Článek 37
Občané hostitelského státu a osoby trvale v něm žijící

1. Kromě jiných výsad a imunit, které jim mohou být hostitelským státem poskytnuty, požívají vedoucí mise a kterýkoli člen diplomatického personálu mise, který je občanem tohoto státu nebo v něm trvale žije, pouze vynětí z jurisdikce a nedotknutelnosti pokud jde o úřední činnost vykonávanou při plnění jeho funkcí.
2. Ostatní členové personálu mise, kteří jsou občany hostitelského státu nebo v něm trvale žijí, požívají pouze vynětí z jurisdikce pokud jde o úřední činnost vykonávanou při plnění svých funkcí. Ve všech ostatních případech požívají tito členové, jakož i členové soukromého služebního personálu, kteří jsou občany hostitelského státu nebo v něm trvale žijí, výsad a imunit pouze v rozsahu dovoleném hostitelským státem. Hostitelský stát však musí vykonával svou jurisdikci nad těmito členy takovým způsobem, aby nedošlo k nevhodnému zasahování do výkonu funkcí mise.

Článek 38
Trvání výsad a imunit

1. Každá osoba, která má právo na výsady a imunity, bude jich požívat od okamžiku, kdy vstoupí na území hostitelského státu, aby nastoupila své místo nebo, jestliže je již na jeho území, od okamžiku, kdy její jmenováni bude oznámeno hostitelskému státu organizací nebo vysílajícím státem.
2. Když skončí funkce osoby požívající výsad a imunit, končí tyto výsady a imunity obvykle v okamžiku, kdy opustí území, nebo po uplynutí rozumné doby, ve které tak má učinit. Imunita však trvá pokud jde o činy vykonávané takovou osobou při plnění jejich funkci člena mise.
3. V případě smrti člunu mise požívají členové jeho rodiny nadále výsad a imunit na něž mají právo, až do uplynulí rozumné doby, v které mají opustit zemi.

4. V případě smrti člena mise, který není občanem hostitelského státu ani v něm trvale nežije, nebo člena jeho rodiny, žijícího s ním, hostitelský stát povolí odvezení movitého majetku zemřelého, s výjimkou majetku získaného v zemi, jehož vývoz byl zakázán v době jeho smrti. Pozůstalostní, nástupnické a dědické poplatky nebudou vybírány z movitého majetku, který je na území hostitelského státu pouze v důsledku přítomnosti zemřelého tam jakožto člena mise nebo příslušníka rodiny člena mise.

Článek 39
Povolání a obchodní činnost

1. Vedoucí mise a členové diplomatického personálu mise nebudou provozovat v hostitelském státě žádné povolání nebo obchodní činnost pro osobní prospěch.
2. Členové administrativního a technického personálu a osoby žijící s členy mise nepožívají při výkonu povolání nebo obchodní činnosti pro osobní prospěch žádných výsad a imunit pokud jde o činy vykonané jimi při provozování nebo v souvislosti s provozováním lakové činnosti, s výjimkou případů, kdy takové výsady a imunity mohou být hostitelským státem poskytnuty.

Článek 40
Konec funkcí

Funkce vedoucího mise nebo člena diplomatického personálu mise končí zejména:

a) oznámením jejich skončení vysílajícím státem organizaci;
b) trvalým nebo dočasným odvoláním mise.

Článek 41
Ochrana místností, majetku a archivů

1. Je-li mise trvale nebo dočasně odvolána, hostitelský stát musí respektovat a chránit místnosti, majetek a archivy mise. Vysílající stát musí učinit příslušná opatření ke skončení této zvláštní povinnosti hostitelského státu co možno nejdříve. Může svěřit opatrování místností, majetku a archivů mise organizaci, souhlasí-li tato, nebo třetímu státu přijatelnému hostitelskému státu.
2. Hostitelský stát na žádost vysílajícího státu umožní tomuto odvoz majetku a archivů mise z území hostitelského státu.

ČÁST III
DELEGACE DO ORGÁNŮ A NA KONFERENCE
Článek 42
Vyslání delegací

1. Stát může vyslal delegaci do orgánu nebo na konferenci v souladu s pravidly organizace.
2. Dva nebo více států mohou vyslal jednu a tutéž delegaci do orgánu nebo na konferenci v souladu s pravidly organizace.

Článek 43
Jmenování členů delegace

S výhradou ustanovení článků 46 a 73 vysílající stát může volně jmenovat členy delegace.

Článek 44
Plné moci delegátů

Plné moci vedoucího delegace a ostatních delegátů vydává hlava státu, hlava vlády, ministr zahraničních věcí nebo, jestliže to dovolují pravidla organizace nebo jednací řád konference, jiný příslušný orgán vysílajícího státu. Předávají se podle okolností organizaci nebo konferenci.

Článek 45
Složení delegace

Kromě vedoucího delegace může delegace zahrnovat jiné delegáty, diplomatický personál, administrativní a technický personál a služební personál.

Článek 46
Početnost delegace

Početnost delegace nemá přesahovat rozumné a obvyklé meze s ohledem, podle okolností, na funkce orgánu nebo cíle konference, jakož i na potřeby dané delegace a okolnosti a podmínky v hostitelském státě.

Článek 47
Oznámení

1. Vysílající stát uvědomí podle okolností organizaci nebo konferenci:
   a) o složení delegace včetně postavení, hodností a pořadí členů delegace a o jakýchkoli pozdějších změnách v ní;
   b) o příjezdu a konečném odjezdu členů delegace a o skončení jejich funkcí v delegaci;
   c) o příjezdu a konečném odjezdu kterékoli osoby doprovázející člena delegace;
   d) o počátku a konci zaměstnání osob žijících v hostitelském státě, jakožto členů personálu delegace nebo osol) zaměstnaných v soukromých službách;
   e) o tom, kde jsou místnosti delegace a soukromé byty požívající nedotknutelnosti podle článku 59, jakož i o jakýchkoli jiných údajích, které mohou být důležité pro určení takových místností a bytů.
2. Je-li to možné, oznámení o příjezdu a konečném odjezdu bude provedeno rovněž předběžně.
3. Podle okolností organizace nebo konference předá oznámení, uvedená v odstavcích 1 a 2 tohoto článku, hostitelskému státu.
4. Vysílající stát může rovněž předat hostitelskému státu oznámení, uvedená v odstavcích 1 a 2 tohoto článku.

Článek 48
Úřadující vedoucí delegace

1. Jestliže vedoucí delegace je nepřítomen nebo nemůže vykonávat své funkce, bude vedoucím delegace nebo, jestliže tak nemůže učinit, příslušným orgánem vysílajícího státu jmenován z ostatních delegátů úřadující vedoucí delegace. Jméno úřadujícího vedoucího delegace se notifikuje podle okolností organizaci nebo konferenci.
2. Jestliže delegace nemá jiného delegáta vhodného pro jednání jako její úřadující vedoucí, může být pro tento účel jmenována jiná osoba. V takovém případě musí být vydána a předána plná moc v souladu s článek 44.

Článek 49
Pořadí

Pořadí delegací se určuje podle abecedního pořádku názvu států používaného v organizaci.

Článek 50
Statut hlavy státu a osob vysokého postavení

1. Jestliže vede delegaci hlava státu nebo kterýkoli člen kolegiátního orgánu vykonávajícího funkce hlavy státu v souladu s ústavou daného státu, požívá v hostitelském státě nebo ve třetím státě mimo výsady a imunity, poskytované touto Úmluvou, výhody, výsady a imunity poskytované mezinárodním právem hlavám státu.
2. Pokud vede delegaci nebo je jejím členem hlava vlády, ministr zahraničních věcí nebo jiná osoba vysokého postavení, požívá v hostitelském státě nebo ve třetím státě mimo výsady a imunity, poskytované touto Úmluvou, výhody, výsady a imunity, poskytovánu takovým osobám mezinárodním právem.

Článek 51
Všeobecná usnadnění

1. Hostitelský stát poskytne delegaci všechna usnadnění nezbytná pro výkon jejich úkolů.
2. Podle okolností organizace nebo konference pomůže delegaci, aby táto usnadnění jí byla poskytnuta a poskytnou jí taková usnadnění, která jsou v její vlastní kompetenci.

Článek 52
Místnosti a ubytování

Hostitelský stát v případě nutnosti organizace nebo konference pomůže vysílajícímu státu na jeho žádost opatřit za přijatelných podmínek potřebné místnosti pro delegaci a vhodné ubytování pro její členy.

Článek 53
Pomoc v záležitostech výsad a imunit

1. Organizace nebo podle okolností organizace a konference pomohou v případě potřeby vysílajícímu státu, jeho delegaci a členům jeho delegace, aby jim byly poskytnuty výsady a imunity uvedené v této Úmluvě.
2. Organizace, nebo podle okolností organizace a konference pomohou v případě potřeby hostitelskému státu zabezpečit, aby vysílající stát, jeho delegace a členové jeho delegace plnili povinnosti pokud jde o výsady a imunity uvedené v této Úmluvě.

Článek 54
Osvobození místností od zdanění

1. Vysílající stát nebo kterýkoli člen delegace, jednající jménem delegace, jsou osvobozeni od všech státnicích, oblastních a místních daní a dávek, pokud jde o místnosti delegace, ledaže se jedná o poplatky za zvláštní prokázané služby.
2. Vynětí ze zdanění, o kterém pojednává tento článek, se nevztahuje na takové daně a dávky, které mají být podle zákonů hostitelského státu placeny osobami vstupujícími do smluvního poměru s vysílajícím státem nebo s členem delegace.

Článek 55
Nedotknutelnost archivů a dokumentů

Archivy a dokumenty delegace jsou nedotknutelné vždy a kdekoli se nacházejí.

Článek 56
Svoboda pohybu

S výhradou zákonů a předpisů o oblastech, do nichž je vstup zakázán anebo upraven z důvodu státní bezpečnosti, zajistí hostitelský stát všem členům delegace takovou svobodu pohybu a cestování na svém území, jaká je nutná pro plnění úkolů delegace.

Článek 57
Svoboda spojení

1. Hostitelský stát povolí a bude chránit svobodné spojení delegace ke všem úředním účelům. Při spojení s vládou vysílajícího státu, jeho stálými diplomatickými misemi, konzuláty, stálými misemi, stálými misemi pozorovatele, zvláštními misemi, jinými delegacemi a delegacemi pozorovatele, ať jsou kdekoli, může delegace použít všech vhodných prostředků včetně kurýrů a kódovaných nebo šifrovaných zpráv. Avšak zřídit a používat rádiovou stanici může delegace pouze se souhlasem hostitelského státu.
2. Úřední korespondence delegace je nedotknutelná. Úřední korespondencí se rozumí veškerá korespondence týkající se delegace a jejích úkolů.
3. Tam, kde je to možné, použije delegace prostředků spojení stálé diplomatické mise, konzulátu, stálé mise nebo stálé mise pozorovatele vysílajícího státu včetně pošty a kurýra.
4. Pošta delegace nesmí být otevřena ani zadržena.

5. Zásilky představující poštu delegace musí být viditelně zevně označeny, aby byla zřejmá jejich povaha a mohou obsahovat pouze dokumenty nebo předměty určené pro úřední použili delegace.
6. Kurýr delegace, který musí být vybaven úředním dokumentem označujícím jeho postavení a počet zásilek představujících poštu, požívá při výkonu svých funkcí ochrany hostitelského státu. Je osobně nedotknutelný a nesmí být žádným způsobem zatčen nebo zadržen.
7. Vysílající stát nebo delegace může jmenovat kurýry delegace. Na takové případy se rovněž vztahují ustanovení odstavce 6 s výjimkou, že imunity v něm uvedené končí, jakmile kurýr ad ho doručil svěřenou mu poštu delegace adresátu.
8. Pošta delegace může být svěřena kapitánu lodi nebo dopravního letadla směřujícího do povoleného přístavu nebo letiště. Kapitán musí být vybaven úředním dokumentem označujícím počet zásilek představujících poštu, nebude však považován za kurýra delegace. V dohodě s příslušnými úřady hostitelského státu může delegace poslat jednoho ze svých členů převzít poštu přímo a volně od kapitána lodi nebo letadla.

Článek 58
Osobní nedotknutelnost

Osoby vedoucího delegace, ostatních delegátů a členů diplomatického personálu delegace jsou nedotknutelné. Nemohou být žádným způsobem zatčeny nebo zadrženy. Hostitelský stát s nimi jedná s náležitou úctou a učiní všechna příslušná opatření k zabránění jakéhokoli útoku proti jejich osobě, svobodě nebo důstojnosti a k soudnímu stíhání a potrestání osob, které takový čin spáchaly.

Článek 59
Nedotknutelnost obydlí a majetku

1. Soukromé obydlí vedoucího delegace, ostatních delegátů a členů diplomatického personálu delegace požívá nedotknutelnosti a ochrany.
2. Písemnosti, korespondence a s výjimkou uvedenou v odstavci 2 článku 60 majetek vedoucího delegace, ostatních delegátů a členů diplomatického personálu delegace jsou rovněž nedotknutelné.

Článek 60
Vynětí z jurisdikce

1. Vedoucí delegace, ostatní delegáti a členové diplomatického personálu delegace jsou vyňati z trestní jurisdikce hostitelského státu, jakož i z jurisdikce civilní a správní, pokud jde o všechna jednání vykonaná jimi při jejich úředních funkcích.
2. Vůči těmto osobám nemohou být uskutečněna žádná exekuční opatření, s výjimkou případů, kdy mohou být uskutečněna, aniž by byla porušena jejich práva podle článků 58 a 59.
3. Takové osoby nejsou povinny vypovídat jako svědci.
4. Nic v. tomto článku nevyjímá takové osoby z civilní a správní jurisdikce hostitelského státu pokud jde o žaloby pro škody vzniklé nehodou zapříčiněnou

dopravním prostředkem včetně lodi nebo prostředku létajícího, používaným danými osobami nebo jim patřícím, pokud tyto škody nejsou kryty pojištěním.
5. Jakékoli vynětí takových osob z jurisdikce hostitelského státu neznamená jejich vynětí z jurisdikce vysílajícího státu.

Článek 61
Zřeknutí se vynětí

1. Vysílající stát se může zříci vynětí z jurisdikce vedoucího delegace, ostatních delegátů, členů diplomatického personálu delegace a osob požívajících imunity podle článku 66.
2. Zřeknutí se musí být vždy výslovné.
3. Zahájí-li řízení některá z osob uvedených v odstavci 1 tohoto článku, nemůže se dovolávat vynětí z jurisdikce pokud jde o vstřícné pohledávky přímo souvisící s hlavní žalobou.
4. Zřeknutí se vynětí z jurisdikce v civilním nebo správním řízení neznamená zřeknutí se imunity pokud jde o výkon rozsudku, pro nějž je nutné zvláštní zřeknutí se.
5. Jestliže se vysílající stát nezřekne imunity nějaké z osob uvedených v odstavci 1 tohoto článku pokud jde o civilní žalobu, vynaloží veškeré úsilí k tomu, aby bylo dosaženo spravedlivého řešení případu.

Článek 62
Vynětí ze zákonodárství o sociálním zabezpečení

1. S výhradou ustanovení odstavce 3 tohoto článku jsou vedoucí delegace a ostatní delegáti a členové diplomatického personálu delegátu vyňali z ustanovení o sociálním zabezpečení, která mohou platit v hostitelském státě, pokud jde o služby vykonávané pro vysílající stát.
2. Vynětí uvedené v odstavci 1 tohoto článku se vztahuje rovněž na osoby, které jsou výlučně v soukromých službách vedoucího delegace, jiného delegáta nebo člena diplomatického personálu delegace za podmínky,
   a) že tyto osoby nejsou občany vysílajícího státu nebo v něm trvale nežijí,
   b) že jsou kryty ustanoveními o sociálním zabezpečení, která mohou platit ve vysílajícím státě nebo ve třetím státě.
3. Vedoucí delegace, ostatní delegáti a členové diplomatického personálu delegace, kteří zaměstnávají osoby, na něž se nevztahuje vynětí uvedené v odstavci 2 tohoto článku, plní povinnosti uložené zaměstnavatelům ustanoveními o sociálním zabezpečení, platnými v hostitelském státě.
4. Vynětí uvedené v odstavcích 1 a 2 tohoto článku nebrání v dobrovolné účasti v systému sociálního zabezpečení hostitelského státu, pokud je taková účast tímto státem dovolena.
5. Ustanovení tohoto článku se nedotýkají dvoustranných nebo mnohostranných dohod o sociálním zabezpečení uzavřených dříve a nebrání sjednání takových dohod v budoucnu.

Článek 63
Osvobození od daní a dávek

Vedoucí delegace, ostatní delegáti a členové diplomatického personálu delegace jsou osvobozeni v praktickém rozsahu od všech daní a dávek osobních nebo věcných, státních, oblastních nebo místních, s výjimkou:

a) nepřímých daní, které bývají obvykle obsaženy v ceně zboží nebo služeb;
b) daní a dávek ze soukromého nemovitého majetku na území hostitelského státu, ledaže jej daná osoba vlastní v zastoupení vysílajícího státu pro účely delegace;
c) pozůstalostních, nástupnických nebo dědických poplatků vybíraných hostitelským státem s výhradou ustanovení odstavce 4 článku 68;
d) daní a dávek ze soukromých příjmů, majících svůj pramen v hostitelském státě a kapitálových daní z investic vložených do obchodních podniků v hostitelském státě;
e) poplatků vybíraných za prokázané zvláštní služby;
f) registračních, soudních, listinných, hypotéčních a kolkováních poplatků v souvislosti s nemovitým majetkem, s výhradou ustanovení článku 54.

Článek 64
Osvobození od osobních služeb

Hostitelský stát osvobodí vedoucího delegace, ostatní delegáty a členy diplomatického personálu delegace od všech osobních služeb, veřejných služeb jakéhokoli druhu a od vojenských povinností, jako jsou povinnosti spojené s rekvizicemi, vojenskými příspěvky a ubytovací povinností.

Článek 65
Osvobození od celních poplatků a prohlídky

1. Hostitelský stát dovolí v souladu se zákony a předpisy, které může vydat, dovézt a poskytne osvobození od všech celních dávek, daní a souvisících s tím poplatků jiných než poplatky za skladování, odvoz a podobné služby, pokud jde o:
   a) předměty pro úřední potřebu delegace;
   b) předměty pro osobní potřebu vedoucího delegace nebo kteréhokoli jiného delegáta nebo člena diplomatického personálu delegace, dovážené v jeho osobním zavazadle při prvním vjezdu na území hostitelského státu za účelem účasti na zasedání orgánu nebo na konferenci.
2. Osobní zavazadlo vedoucího delegace nebo kteréhokoli jiného delegáta nebo člena diplomatického personálu delegace nepodléhá celní prohlídce, ledaže jsou vážné důvody k domněnce, že obsahuje předměty, které nepožívají osvobození uvedeného v odstavci 1 tohoto článku nebo předměty, jejichž dovoz nebo vývoz je zakázán zákonem nebo upraven karanténními předpisy hostitelského státu. V takových případech prohlídka bude provedena pouze v přítomnosti osoby požívající osvobození nebo jejího zmocněného zástupce.

Článek 66
Výsady a imunity jiných osob

1. Členové rodiny vedoucího delegace, kteří ho doprovázejí a členové rodiny kteréhokoli jiného delegáta nebo člena diplomatického personálu delegace, kteří je doprovázejí, požívají, nejsou-li občany hostitelského státu nebo v něm trvale nežijí, výsad a imunit uvedených v článcích 58, 60 a 64 a v odstavcích 1b) a 2 článku 65, a osvobození od registrační povinnosti cizinců.
2. Členové administrativního a technického personálu delegace, pokud nejsou občany hostitelského státu nebo v něm trvale nežijí, požívají výsad a imunit uvedených v článcích 58, 59, 60, 62, 63 a 64. Požívají rovněž výsad uvedených v odstavci 1b) článku 65 pokud jde o předměty dovážené v jejich osobním zavazadle v době jejich prvního vstupu na území hostitelského státu 7. a účelem účasti na zasedání orgánu nebo konference. Členové rodiny člena administrativního a technického personálu, kteří jej doprovázejí, pokud nejsou občany hostitelského státu nebo v něm trvale nežijí, požívají výsad a imunit uvedených v článcích 58, 60 a 64 a v odstavci 1b) článku 65 v rozsahu poskytovaném takovému členu personálu.
3. Členové služebního personálu delegace, kteří nejsou občany hostitelského státu nebo v něm trvale nežijí, požívají imunity, pokud jde o činnost vykonávanou v rámci jejich povinnosti, jako je poskytována členům administrativního a technického personálu delegace, jsou osvobozeni od daní a dávek z odměny, kterou dostávají z důvodu svého zaměstnání a požívají vynětí uvedeného v článku 62.
4. Členové soukromého služebního personálu členů delegace, pokud nejsou občany hostitelského státu nebo v něm trvale nežijí, jsou osvobozeni od daní a dávek z odměny, kterou dostávají z důvodů svého zaměstnání. Ostatních výsad a imunit mohou požívat pouze v rozsahu povoleném hostitelským státem. Hostitelský stát však musí vykonávat svou jurisdikci nad těmito osobami takovým způsobem, aby nedošlo k nevhodnému zasahování do výkonu úkolů delegace.

Článek 67
Občané hostitelského státu a osoby trvale v něm žijící

1. Kromě jiných výsad a imunit, které mohou být poskytnuty hostitelským státem vedoucí delegace a kterýkoli jiný delegát nebo člen diplomatického personálu delegace, který je občanem tohoto státu nebo v něm trvale žije, požívá pouze vynětí z jurisdikce a nedotknutelnosti pokud jde o úrodní činnost vykonávanou při plnění svých funkcí.
2. Ostatní členové personálu delegace a členové soukromého služebního personálu, kteří jsou občany hostitelského státu nebo v něm trvale žijí, požívají výsad a imunit pouze v rozsahu povoleném hostitelským státem. Hostitelský stát však musí vykonávat svou jurisdikci nad těmito členy a osobami takovým způsobem, aby nedošlo k nevhodnému zasahování do výkonu úkolů delegace.

Článek 68
Trvání výsad a imunit

1. Každá osoba, která má nárok na výsady a imunity, jich požívá od okamžiku, kdy vstoupí na území hostitelského státu za účelem účasti na zasedání orgánu nebo

konference, nebo, pokud je již na jeho území, od okamžiku, kdy její jméno vání bylo oznámeno hostitelskému státu organizací, konferencí nebo vysílajícím státem.

2. Skončí-li funkce osoby požívající výsad a imunit, skončí tyto výsady a imunity obvykle v okamžiku, kdy tato osoba opustí území hostitelského státu nebo po uplynutí rozumné doby, ve které tak má učinit. Imunita však trvá pokud jde o činy uskutečněné touto osobou při výkonu jejích funkcí jakožto člena delegace.
3. V případě smrti člena delegace požívají členové jeho rodiny nadále výsad a imunit, na něž mají nárok, až do uplynutí rozumné doby, ve které mají opustit území hostitelského státu.
4. Zemře-li člen delegace, který není občanem hostitelského státu nebo v něm trvale nežije, nebo člen jeho rodiny, který ho doprovází, hostitelský stát povolí odvezení movitého majetku zemřelého s výjimkou majetku, který byl získán na území hostitelského státu a jehož vývoz byl zakázán v době jeho smrti. Pozůstalostní, nástupnické a dědické poplatky nebudou vybírány z movitého majetku, který je na území hostitelského státu pouze v důsledku přítomnosti zemřelého tam jakožto člena delegace nebo člena jeho rodiny.

Článek 69
Konec funkcí

Funkce vedoucího delegace nebo jiného delegáta nebo člena diplomatického personálu delegace končí mimo jiné:

a) oznámením o jejich skončení učiněným vysílajícím státem organizaci nebo konferenci;
b) skončením zasedání orgánu nebo konference.

Článek 70
Ochrana místností, majetku a archivů

1. Skončí-li zasedání orgánu nebo konference, hostitelský stát musí respektovat a chránit místnosti delegace tak dlouho, pokud je tato používá, jakož i majetek a archivy delegace. Vysílající stát musí učinit všechna příslušná opatření k ukončení této speciální povinnosti hostitelského státu co nejdříve.
2. Hostitelský stát, pokud je o to požádán vysílajícím státem, poskytne tomuto možnosti pro odvezení majetku a archivu delegace z území hostitelského státu.

ČÁST IV
DELEGACE POZOROVATELŮ DO ORGÁNŮ A NA KONFERENCE

Článek 71
Vyslání delegací pozorovatele

Stát může vyslat delegaci pozorovatele do orgánu nebo na konferenci v souladu s pravidly organizace.

Článek 72
Všeobecná ustanovení týkající se delegací pozorovatele

Všechna ustanovení článku 43 až 70 této Úmluvy se vztahují na delegace pozorovatele.

ČÁST V
VŠEOBECNÁ USTANOVENÍ

Článek 73
Občanství členů mise, delegace nebo delegace pozorovatele

1. Vedoucí mise a členové diplomatického personálu mise, vedoucí delegace, ostatní delegáti a členové diplomatického personálu delegace, vedoucí delegace pozorovatele, ostatní delegáti-pozorovatelé a členové diplomatického personálu delegace pozorovatele, mají být v zásadě občany vysílajícího státu.
2. Vedoucí mise členové diplomatického personálu mise nemohou být jmenováni z řad občanů hostitelského státu s výjimkou souhlasu tohoto státu, který může být kdykoli odvolán.
3. Jestliže je z řad občanů hostitelského státu jmenován vedoucí delegace, kterýkoli jiný delegát nebo kterýkoli člen diplomatického personálu delegace nebo vedoucí delegace pozorovatele, kterýkoli jiný delegát pozorovatel nebo kterýkoli člen diplomatického personálu delegace pozorovatele, souhlas tohoto státu se předpokládá v případě, že byl o takovém jmenování občana hostitelského státu uvědomen a že proti němu nevznesl námitky.

Článek 74
Zákony o nabývání státního občanství

Členové mise, delegace, nebo delegace pozorovatele, kteří nejsou občany hostitelského státu a členové jejich rodin žijící s nimi, nebo podle okolností, je doprovázející, nezískají pouhým působením zákona hostitelského státu občanství tohoto státu.

Článek 75
Výsady a imunity v případě několika funkcí

Jsou-li členové diplomatické mise nebo konzulátu v hostitelském státě začleněni do mise, delegace nebo delegace pozorovatele, požívají nadále svých výsad a imunit jakožto členové své diplomatické mise nebo konzulátu navíc k výsadám a imunitám poskytovaným touto Úmluvou.

Článek 76
Spolupráce mezi vysílajícími státy a hostitelskými státy

V případě potřeby a v rozsahu, v jakém je to slučitelné s nezávislým výkonem funkcí mise, delegace nebo delegace pozorovatele, spolupracuje vysílající stát pokud možno plně s hostitelským státem při provádění jakéhokoli vyšetřování nebo trestního stíhání, zahájeného v zájmu plnění ustanovení článků 23, 28, 29 a 58.

Článek 77
Respektování zákonů a předpisů hostitelského státu

1. Aniž by byly dotčeny jejich výsady a imunity, jsou všechny osoby, požívající takových výsad a imunit, povinny respektovat zákony a předpisy hostitelského státu. Jsou rovněž povinny nevměšovat se do vnitřních záležitostí tohoto státu.

2. V případě, že osoba požívající vynětí z jurisdikce se dopustí vážného a zjevného narušení trestního zákonodárství hostitelského státu, vysílající stát, pokud se nezřekne imunity dotčené osoby, ji odvolá nebo skončí její funkce na misi v delegaci, nebo delegaci pozorovatele, nebo, podle okolností, zajistí její odjezd. Stejná opatření učiní vysílající stát v případě vážného a zjevného vměšování do vnitřních záležitostí hostitelského státu. Ustanovení tohoto odstavce se nevztahuje na činy, kterých se dotčená osoba dopustila při plnění funkce mise, úkolů delegace nebo delegace pozorovatele.
3. Místnosti mise i místnosti delegace nesmějí být používány způsobem neslučitelným s plněním funkcí mise nebo úkolů delegace.
4. Nic v tomto článku nemůže být vykládáno jako zákaz hostitelskému státu přijmout taková opatření, která jsou nutná k ochraně jeho zájmů. V takových případech hostitelský stát, aniž by byla dotčena ustanovení článků 84 a 85, vede patřičným způsobem konzultace s vysílajícím státem za účelem zajištění toho, aby taková opatření nepřekážela normální činnosti mise, delegace nebo delegace pozorovatele.
5. Opatření uvedená v odstavci 4 tohoto článku se přijímají se souhlasem ministru zahraničních věcí nebo kteréhokoli jiného příslušného ministra v souladu s ústavními předpisy hostitelského státu.

Článek 78
Pojištění odpovědnosti vůči třetím osobám

Členové mise, delegace nebo delegace pozorovatele plní všechny povinnosti vyplývající ze zákonů a předpisů hostitelského státu a týkající se pojištění odpovědnosti vůči třetím osobám pokud jde o všechny dopravní prostředky včetně lodí a létajících prostředků, které používají nebo které vlastní.

Článek 79
Vstup na území hostitelského státu

1. Hostitelský stát povolí vstup na své území:
   a) členům mise a členům jejich rodin žijícím s nimi,
   b) členům delegace a členům jejich rodin je doprovázejícím,
   c) členům delegace pozorovatele a členům jejich rodin je doprovázejícím.
2. Víza, pokud jsou třeba, budou poskytnuta kterékoli osobě uvedené v odstavci 1 tohoto článku ve lhůtě co nejkratší.

Článek 80
Usnadnění odjezdu

Hostitelský stát, bude-li o to požádán, usnadní osobám požívajícím výsad a imunit, pokud nejsou občany hostitelského státu, a členům rodin takových osob bez ohledu na jejich státní občanství, odjezd ze svého území.

Článek 81
Průjezd územím třetího státu

1. Projíždí-li vedoucí mise nebo člen diplomatického personálu mise, vedoucí delegace, jiný delegát nebo člen diplomatického personálu delegace, vedoucí delegace pozorovatele, jiný delegát-pozorovatel nebo člen diplomatického personálu delegace pozorovatele územím nebo je na území třetího státu, který mu poskytl vízum, jestliže je nutné, aby nastoupil nebo se znovu ujal svých funkcí nebo vrací-li se do své země, třetí stát mu zajistí nedotknutelnost a takové ostatní imunity, které mohou být potřebné k zajištění jeho tranzitu.
2. Ustanovení odstavce 1 tohoto článku se vztahuje rovněž na:
   a) členy rodiny vedoucího mise nebo člena diplomatického personálu mise, žijící s nim a požívající výsad a imunit, ať už cestují s ním nebo odděleně za ním, nebo se vracejí do své země;
   b) členy rodiny vedoucího delegace, kteréhokoli jiného delegáta nebo člena diplomatického personálu delegace, kteří jej doprovázejí a požívají výsad a imunit, ať už cestují s ním nebo odděleno za ním, nebo se vracejí do své země;
   c) členy rodiny delegace pozorovatele, kteréhokoli jiného delegáta – pozorovatele nebo člena diplomatického personálu delegace pozorovatele, kteří jej doprovázejí, ať už cestují s ním nebo odděleně za nim, nebo se vracejí do své země.
3. Za okolností podobných těm, které jsou uvedeny v odstavcích 1 a 2 tohoto článku, třetí státy nebudou bránit členům administrativního a technického nebo služebního personálu a členům jejich rodin v průjezdu svým územím.
4. Třetí státy poskytnou úřední korespondenci a jiným úředním sdělením v tranzitu, včetně sdělení kódovaných nebo šifrovaných, stejnou svobodu a ochranu jako je povinen podle této Úmluvy poskytnout hostitelský stát. Poskytnou kurýrům mise, delegace nebo delegace pozorovatele, kterým byla udělena víza, pokud jsou nutná, a poště mise, delegace nebo delegace pozorovatele v tranzitu stejnou nedotknutelnost a ochranu, jakou je povinen poskytnout podle této Úmluvy hostitelský stát.
5. Povinnosti třetích států uvedené v odstavcích 1, 2, 3 a 4 tohoto článku se vztahují také na osoby uvedené v těchto odstavcích a na úřední sdělení a poštu mise, delegace nebo delegace pozorovatele, jejichž přítomnost na území třetího státu je způsobena vyšší mocí.

Článek 82
Neuznávání států nebo vlád nebo neexistence diplomatických nebo konzulárních styků

1. Práva a povinnosti hostitelského státu a vysílajícího státu, uvedená v této Úmluvě, nejsou ovlivněna ani neuznáváním jednoho z těchto států druhým nebo neuznáváním jeho vlády, ani neexistencí nebo přerušením diplomatických nebo konzulárních styků mezi nimi.
2. Zřízení nebo udržování mise, vyslání nebo přítomnost delegace nebo delegace pozorovatele, nebo jakákoli činnost sledující provádění této Úmluvy, neznamenají samy o sobě ani uznání hostitelského státu nebo jeho vlády vysílajícím státem, ani uznání vysílajícího státu nebo jeho vlády hostitelským státem.

Článek 83
Nepřípustnost diskriminace

Při provádění ustanovení této Úmluvy nebude mezi státy činěno rozdílu.

Článek 84
Konzultace

Vzniknul-li mezi dvěma nebo několika státy – smluvními stranami této Úmluvy spor týkající se jejího provádění nebo výkladu, budou mezi nimi uskutečněny na žádost kteréhokoli z nich konzultace. Na žádost kterékoli ze stran sporu bude přizvána k účasti na konzultacích organizace nebo konference.

Článek 85
Smírčí řízení

1. Jestliže spor nebyl urovnán konzultacemi uvedenými v článku 84 do jednoho měsíce ode dne jejich započetí, kterýkoli stát účastnící se konzultací, může předložit spor smírčí komisi, ustavené v souladu s ustanoveními tohoto článku, předáním písemného oznámení organizaci a ostatním státům, účastnícím se konzultací.
2. Každá smírčí komise bude sestávat ze tří členů: dvou členů jmenovaných případně každou ze stran sporu a předsedy jmenovaného v souladu s odstavcem 3 tohoto článku. Každý stát – smluvní strana této Úmluvy předem jmenuje osobu, která může být členem takové komise. O tomto jmenování uvědomuje organizaci, která vede seznam takto jmenovaných osob. Jestliže tak stát neučiní předem, může provést takové jmenování v průběhu smírčího řízení, a to do okamžiku, kdy komise začne sestavovat zprávu, kterou musí připravit v souladu s odstavcem 7 tohoto článku.
3. Předseda komise bude zvolen dvěma ostatními členy. Jestliže se dva ostatní členové v průběhu jednoho měsíce po předání oznámení uvedeného v odstavci 1 tohoto článku nedohodnou, nebo jestliže jedna ze sporných stran nevyužila svého práva jmenovat jednoho z členů komise, předseda bude jmenován na žádost jedné ze sporných stran vedoucím úředníkem organizace. Toto jmenování bude provedeno v průběhu jednoho měsíce po obdržení takové žádosti. Vedoucí úředník organizace jmenuje předsedou kvalifikovaného právníka, který není ani úředníkem organizace, ani občanem státu – strany ve sporu.
4. Jakékoli uprázdněné místo musí být zaplněno stejným způsobem jako při původním jmenování.
5. Komise začne pracovat od okamžiku jmenování předsedy, dokonce i tehdy, jestliže její sestava není úplná.
6. Komise stanoví svůj vlastní jednací řád a přijímá svá rozhodnutí a doporučení většinou hlasů. Muže doporučit organizaci, je-li tato v souladu s Chartou Organizace spojených národů, vyžádat poradní posudek u Mezinárodního soudního dvora, pokud jde o výklad nebo provádění této Úmluvy.
7. Jestliže komise není schopna dosáhnout dohody mezi spornými stranami o řešení sporu v průběhu dvou měsíců od jmenování předsedy, připraví co možno nejdříve zprávu o svém jednání a před- loží ji sporným stranám. Zpráva musí obsahovat závěry komise o faktech a právních otázkách a doporučení, která učinila sporným

stranám, aby napomohla řešení sporu. Dvouměsíční lhůta může být rozhodnutím komise prodloužena. Doporučení, obsažená ve zprávě komise, nebudou závazná pro sporné strany, pokud je všechny sporné strany nepřijmou. Přesto kterákoli sporná strana může jednostranně prohlásit, že bude plnit doporučení zprávy vztahující se k ni.
8. Nic v předcházejících odstavcích tohoto článku nebrání stanovení jakékoli jiné vhodné procedury pro řešení sporů vzniklých v souvislosti s prováděním nebo výkladem této Úmluvy, nebo dostižení jakékoli dohody mezi spornými stranami použít pro řešení sporu řízení stanoveného v organizaci nebo jakéhokoli jiného řízení.
9. Tento článek se nedotýká ustanovení řešení sporů, obsažených v platných mezinárodních dohodách mezi státy nebo mezi státy a mezinárodními organizacemi.

ČÁST VI
ZÁVĚREČNÁ USTANOVENÍ

Článek 86
Podpis

Tato Úmluva je otevřena k podpisu všem státům do 30. září 1975 ve federálním ministerstvu zahraničních věcí Rakouské republiky a poté do 30. března 1976 v sídle Organizace spojených národů v New Yorku.

Článek 87
Ratifikace

Tato Úmluva podléhá ratifikaci. Ratifikační listiny budou uloženy u generálního tajemníka Organizace spojených národů.

Článek 88
Přístup

Tato Úmluva je otevřena k přístupu kteréhokoli státu. Listiny o přístupu budou uloženy u generálního tajemníka Organizace spojených národů.

Článek 89
Vstup v platnost

1. Tato Úmluva vstoupí v platnost třicátý den po uložení třicáté páté ratifikační listiny nebo listiny o přístupu.
2. Pro každý stát, který Úmluvu ratifikuje nebo k ní přistoupí po uložení třicáté páté ratifikační listiny nebo listiny o přístupu, vstoupí Úmluva v platnost třicátý den po uložení jeho ratifikační listiny nebo listiny o přístupu.

Článek 90
Provádění organizacemi

Po vstupu této Úmluvy v platnost může příslušný orgán mezinárodní organizace univerzální povahy přijmout rozhodnutí o provádění příslušných ustanovení

Úmluvy. Organizace uvědomuje o takovém rozhodnutí hostitelský stát a depozitáře Úmluvy.

Článek 91
Oznámení depozitáře

1. Generální tajemník Organizace spojených národů bude jakožto depozitář této Úmluvy uvědomovat všechny státy:
   a) o podpisech Úmluvy a uložení ratifikačních listin nebo listin o přístupu v souladu s články 86, 87 a 88;
   b) o datu, kdy Úmluva vstoupí v platnost v souladu s článkem 89;
   c) o jakémkoli rozhodnutí oznámeném mu v souladu s článkem 90.
2. Generální tajemník Organizace spojených národů informuje rovněž v případě potřeby všechny státy o jiných aktech, sděleních nebo informacích, týkajících se této Úmluvy.

Článek 92
Autentické texty

Originál této Úmluvy, jehož anglické, čínské, francouzské, ruské a španělské znění mají stejnou platnost, bude uložen u generálního tajemníka Organizace spojených národů, který pošle jeho ověřené kopie všem státům.

Na důkaz čehož níže podepsaní zmocněnci, byvše k tomu řádně zmocněni svými vládami, podepsali tuto Úmluvu.

Dáno ve Vídni dne čtrnáctého března roku tisíc devět set sedmdesát pět.

(http://www.psp.cz/eknih/1971fs/tisky/t0124_01.htm)

X. KARIÉRNÍ ŘÁD PRO DIPLOMATICKÉ A KONZULÁRNÍ PRACOVNÍKY MZV ČR (2009)

I. ÚVODNÍ USTANOVENÍ

I.1. Kariérní řád pro diplomatické a konzulární pracovníky Ministerstva zahraničních věcí České republiky (dále jen „Kariérní řád") je interní normou, která upravuje zásady personální práce pro diplomatické a konzulární pracovníky (dále jen „diplomatičtí pracovníci").

I.2. Kariérní řád stanovuje pravidla zejména pro přijímání nových diplomatických pracovníků, pro přiznávání diplomatických hodností a pro střídání diplomatických pracovníků v ústředí a v zahraničí.

I.3. Cílem Kariérního řádu je vytvoření podmínek pro profesionální a stabilní činnost zahraniční služby a pro stálé zvyšování její kvality.

I.4. Kariérní řád upravuje zásady kariérního a profesního růstu diplomatických pracovníků v dlouhodobé perspektivě.

II. ROZSAH PLATNOSTI

II.1. Kariérní řád se vztahuje na zaměstnance Ministerstva zahraničních věcí České republiky (dále jen „MZV"), kteří jsou diplomatickými pracovníky (dle článku III.3 Kariérního řádu). Na ostatní zaměstnance MZV se Kariérní řád vztahuje jen v rozsahu a případech stanovených v tomto Kariérním řádu. Zásady personální práce pro ostatní zaměstnance jsou upraveny v předpise „Zásady personální práce pro administrativní a technické pracovníky MZV".

II.2. Kariérní řád se v přiměřené míře vztahuje i na zaměstnance MZV, kteří působí ve strukturách, operacích a misích Evropské unie, NATO a v dalších mezinárodních organizacích.

III. DEFINICE POJMŮ

III.1. Systemizované místo je pracovní místo v ústředí a na zastupitelských úřadech v zahraničí přidělené danému útvaru s určenou platovou třídou.

III.2. Systemizace MZV pro ústředí i pro zastupitelské úřady se skládá ze systemizovaných míst diplomatických a systemizovaných míst ostatních. Na systemizované diplomatické místo je zařazen zaměstnanec, který splňuje předepsané kvalifikační požadavky. Seznam systemizovaných diplomatických míst je uveden v databázi „Personální informace" na Lotus Notes. Tento seznam může být změněn pouze po projednání v Personální radě.

III.3. Diplomatický pracovník je pro účely tohoto Kariérního řádu zaměstnanec MZV zařazený na systemizovaném diplomatickém místě, který splnil podmínky přijetí dle Přílohy č. 1 (zde netištěno – *pozn. aut.*), absolvoval či studuje Diplomatickou akademii (dále jen „DA") v interním nebo individuálním programu a který má přiznanou diplomatickou hodnost nebo se cíleně připravuje na výkon diplomatické služby v zahraničí.

III.4. Kariérní poradce je určený seniorní diplomatický pracovník personálního odboru s praxí v ústředí MZV i na zastupitelském úřadě v zahraničí, který pomáhá vytvářet podmínky pro kariérní růst diplomatických pracovníků. Současně vykonává funkci tajemníka Komise pro diplomatické hodnosti.

III.5. Personální rada je poradním orgánem ministra, její složení a kompetence jsou dány Organizačním řádem MZV.

III.6. Komise pro diplomatické hodnosti (dále jen „KPDH") je orgánem, který se zabývá přiznáváním a propůjčováním diplomatických hodností do úrovně rada. Složení a kompetence KPDH jsou dány tímto Kariérním řádem.

III.7. Předvýjezdová příprava je proces, během kterého diplomatický pracovník absolvuje předepsaná zaškolení v souvislosti s jeho přeložením k výkonu práce v zahraničí.

III.8. Zastupitelskými úřady (dále jen „ZÚ") se pro účely tohoto Kariérního řádu rozumí zastupitelské mise (velvyslanectví, vyslanectví a další diplomatické mise), konzulární úřady a rovněž zvláštní mise dle Úmluvy o zvláštních misích.[489]

[489] Publikována vyhláškou č. 40/1987 Sb.

IV. VÝBĚR NOVÝCH DIPLOMATICKÝCH PRACOVNÍKŮ

IV.1. Výběr nových diplomatických pracovníků se provádí formou všeobecných nebo mimořádných vnějších výběrových řízení.

IV.2. Četnost konání vnějších výběrových řízení se řídí potřebou MZV danou především počtem volných systemizovaných míst diplomatických pracovníků.

IV.3. Všeobecná vnější výběrová řízení se pořádají za účelem výběru předem daného počtu uchazečů o přijetí na místa diplomatických pracovníků na MZV.

IV.4. Vnější výběrová řízení se v mimořádných případech mohou pořádat za účelem obsazení jednotlivých uvolněných systemizovaných diplomatických míst, pokud se tato místa opakovaně nedaří obsadit zaměstnanci MZV.

IV.5. Podmínky pro účast ve vnějších výběrových řízeních a pro výběr diplomatických pracovníků jsou stanoveny v příloze č. 1 Kariérního řádu (zde netištěno – *pozn. aut.*).

IV.6. Uchazeči vybraní ve všeobecných vnějších výběrových řízeních jsou po příslušné úspěšně ukončené základní odborné přípravě v Diplomatické akademii zařazeni na systemizovaná diplomatická místa na MZV.

IV.7. Uchazeči vybraní v mimořádných vnějších výběrových řízeních po zařazení na systemizovaná diplomatická místa absolvují odbornou přípravu formou individuální odborné přípravy v Diplomatické akademii.

V. DIPLOMATICKÉ HODNOSTI

V.1. V zahraniční službě České republiky se v souladu s mezinárodní praxí užívají tyto diplomatické hodnosti:

- attaché,
- III. tajemník,
- II. tajemník,
- I. tajemník,
- rada,
- rada-vyslanec,
- velvyslanec.

V.2. Diplomatické hodnosti mohou být přiznány nebo propůjčeny. Podmínky a postup pro přiznávání a propůjčování diplomatických hodností jsou stanoveny v příloze č. 2 Kariérního řádu (zde netištěno – *pozn. aut.*).

V.3. Pro diplomatické pracovníky konzulárních úřadů se v souladu s Vídeňskou úmluvou o konzulárních stycích užívají následující hodnosti, tzv. konzulární hodnosti:

a) konzulární jednatel (pro diplomatické pracovníky s odpovídající diplomatickou hodností attaché);
b) vicekonzul (pro diplomatické pracovníky s odpovídající diplomatickou hodností III. a II. tajemníka);
c) konzul (pro diplomatické pracovníky s odpovídající diplomatickou hodností I. tajemníka a rada);

d) generální konzul (pro diplomatické pracovníky s odpovídající diplomatickou hodností rada-vyslanec, případně velvyslanec).

V.4. Konzulární hodnosti jsou propůjčovány pouze za účelem vyslání na konzulární úřad.

VI. PŘIZNÁVÁNÍ DIPLOMATICKÝCH HODNOSTÍ

VI.1. Diplomatická hodnost se přiznává diplomatickému pracovníkovi na dobu neurčitou podle podmínek stanovených v příloze č. 2 Kariérního řádu (zde netištěno – *pozn. aut.*).

VI.2. Návrhy na přiznání diplomatické hodnosti vypracované personálním odborem se předkládají KPDH, a to do úrovně diplomatické hodnosti rada. Návrhy na přiznání diplomatických hodností rada-vyslanec a velvyslanec projednává Personální rada.

VI.3. Návrhy na přiznání diplomatické hodnosti podávají kariérnímu poradci osobně diplomaté působící toho času v ústředí MZV, a to na příslušném formuláři žádosti opatřeném stanoviskem přímého nadřízeného.

VI.4. Na základě rozhodnutí KPDH přiznává diplomatické hodnosti do úrovně rady včetně ředitel personálního odboru. Diplomatickou hodnost rada-vyslanec a velvyslanec přiznává ministr po projednání v Personální radě.

VI.5. O přiznání diplomatické hodnosti se vydává písemné osvědčení. Vystavení osvědčení a jeho odeslání příslušnému diplomatickému pracovníkovi zajišťuje personální odbor, a to do 30 dnů od přiznání diplomatické hodnosti.

VI.6. Na návrh nadřízeného na úrovni vrchního ředitele sekce lze po projednání v KPDH přiznat diplomatickou hodnost o jeden stupeň vyšší než dle Kariérního řádu jako ocenění mimořádného pracovního výkonu jak v ústředí tak na ZÚ (například výkon práce v mimořádně obtížných podmínkách, a/nebo dlouhodobý vynikající výkon náročné agendy v ústředí potvrzený pozitivním hodnocením, a/nebo dlouhodobý výkon řídící funkce na ZÚ).

VI.7. Přiznanou diplomatickou hodnost lze snížit jako výjimečné opatření při závažném porušení povinnosti vyplývající z právních předpisů vztahujících se k zaměstnancem, resp. diplomatickým pracovníkem vykonávané práci (viz Pracovní řád MZV), etických pravidel zahraniční služby,[490] nebo na základě nejméně dvakrát po sobě jdoucího negativního výsledku hodnocení (dle článku XI), potvrzeného vyšším nadřízeným v ústředí, a to buď dočasně nebo trvale. O snížení diplomatické hodnosti rozhoduje KPDH a rozhodnutí realizuje vedoucí zaměstnanec, který přiznal příslušnou diplomatickou hodnost.

[490] Kodex etiky zaměstnanců ve veřejné správě, příloha k usnesení vlády č. 270 ze dne 21. března 2001.

VII. PROPŮJČOVÁNÍ DIPLOMATICKÝCH HODNOSTÍ

VII.1. Diplomatické hodnosti mohou být propůjčeny:
- vedoucím ZÚ;
- zástupcům vedoucích ZÚ nejvyšší politické důležitosti,[491] o jejichž jmenování rozhoduje Personální rada;
- zaměstnancům MZV v ústředí v souvislosti s výkonem řídící funkce;
- zaměstnancům MZV v ústředí v souvislosti s jejich zahraniční pracovní cestou.

VII.2. V zájmu plnění úkolů zahraniční služby mohou být diplomatické hodnosti propůjčeny zaměstnancům jiných ústředních orgánů státní správy přeloženým k výkonu práce na diplomatické místo na ZÚ.

VII.3. V zájmu plnění úkolů zahraniční služby může být ve výjimečných a zvláště odůvodněných případech propůjčena diplomatická hodnost attaché administrativním a technickým pracovníkům MZV, zejména pokud to vyžaduje bezpečnostní situace v zemi přeložení.

VII.4. Pokud se jedná o propůjčení diplomatické hodnosti do úrovně II. tajemník vyžadující urychlené řešení, kdy nelze z časových důvodů vyčkat na příští zasedání KPDH (například urychlené vyslání na ZÚ, služební cesta, výpomoc), propůjčí je ředitel personálního odboru a takto propůjčené diplomatické hodnosti jsou následně předkládány KPDH na vědomí.

VII.5. Diplomatické hodnosti se propůjčují na dobu určitou, kterou je doba přeložení k výkonu práce na ZÚ, resp. doba výkonu příslušné řídící funkce v ústředí MZV či doba trvání pracovní cesty do zahraničí.

VII.6. Podmínky, za kterých mohou být diplomatické hodnosti propůjčeny podle článku VII.1.–VII.3. Kariérního řádu, jsou stanoveny v příloze č. 2 Kariérního řádu (zde netištěno – *pozn. aut.*).

VII.7. Propůjčení diplomatických hodností podle článku VII.1. a VII.2. Kariérního řádu do úrovně rada včetně navrhuje KPDH ředitel personálního odboru. Propůjčení diplomatických hodností rada-vyslanec a velvyslanec navrhuje ředitel personálního odboru Personální radě na základě doporučení vrchního ředitele příslušné sekce. Propůjčení diplomatických hodností podle článku VII.3. Kariérního řádu navrhuje KPDH ředitel personálního odboru na doporučení vedoucího ZÚ u zaměstnanců vysílaných na ZÚ a vrchní ředitel příslušné sekce nebo nadřízený personálního odboru v případě jím přímo řízených odborů u pracovníků v ústředí.

VII.8. Na základě rozhodnutí KPDH diplomatické hodnosti do úrovně rada včetně propůjčuje ředitel personálního odboru. Diplomatické hodnosti rada-vyslanec a velvyslanec propůjčuje ministr. O propůjčení diplomatické hodnosti se vydává písemné osvědčení. Vystavení osvědčení a jeho odeslání příslušnému diplomatickému pracovníkovi zajišťuje personální odbor, a to do 30 dnů od propůjčení diplomatické hodnosti.

[491] ZÚ nejvyšší politické důležitosti se rozumí ZÚ, který je zařazen do Seznamu zastupitelských úřadů nejvyšší politické důležitosti, schváleného Rozhodnutím ministra č. 12.

VII.9. Propůjčení diplomatické hodnosti diplomatickým pracovníkům nezakládá nárok na urychlení kariérního postupu a na následné přiznání propůjčené diplomatické hodnosti.

VII.10. Propůjčení diplomatické hodnosti administrativním a technickým pracovníkům MZV nezakládá nárok na přiznání diplomatické hodnosti, resp. na změnu jejich statutu na diplomatické pracovníky.

VIII. KOMISE PRO DIPLOMATICKÉ HODNOSTI

VIII.1. KPDH projednává návrhy na přiznávání a propůjčování diplomatických hodností s výjimkou hodnosti rada-vyslanec a velvyslanec a přijímá příslušná rozhodnutí.

VIII.2. Předsedou KPDH je ředitel personálního odboru. KPDH svolává a podklady pro zasedání připravuje ředitel personálního odboru a kariérní poradce. Členy KPDH jsou vrchní ředitelé sekcí, ředitel personálního odboru a ředitel Diplomatické akademie. Členové KPDH mohou písemně zmocnit k účasti na jednání KPDH jiného diplomatického pracovníka jako svého stálého alternáta. Tajemníkem KPDH je kariérní poradce.

VIII.3. Rozhodnutí KPDH o přiznání nebo propůjčení diplomatických hodností je přijato prostou většinou hlasů přítomných členů. KPDH je usnášeníschopná při účasti nejméně tří čtvrtin svých členů. V případě rovnosti hlasů návrh není schválen.

IX. ROTACE DIPLOMATICKÝCH PRACOVNÍKŮ

IX.1. Cílem rotace je zajistit v souladu s platnou systemizací kvalifikovanou obměnu diplomatických pracovníků na ZÚ a v ústředí MZV.

IX.2. Pracovní místa v zahraničí (s výjimkou vedoucích zastupitelských úřadů a jejich zástupců na úřadech nejvyšší politické důležitosti projednávaných v Personální radě) jsou obsazována na základě výběrových řízení podle zásad uvedených v příloze č. 3 Kariérního řádu (zde netištěno – *pozn. aut.*). Zásady napomáhají provázanosti kariérního růstu s rovnoměrným využitím diplomatů na zastupitelských úřadech různých typů a kategorií. Obecně a v přiměřené míře se těmito zásadami řídí i výběr vedoucích zaměstnanců ZÚ projednávaný Personální radou.

IX.3. Ve zvláštních případech, kdy se nepodaří pracovní místo v zahraničí obsadit ve výběrovém řízení, může nadřízený personálního odboru určeného zaměstnance na pracovní místo v zahraničí přeložit, a to na dobu jednoho roku. O takovém přeložení k výkonu práce na ZÚ rozhoduje zvláštní ad hoc komise složená z nadřízeného personálního odboru, ředitele personálního odboru, vrchního ředitele příslušné sekce a vrchního ředitele sekce kabinetu ministra, o přeložení k výkonu práce do funkce vedoucího ZÚ rozhoduje Personální rada.

IX.4. Personální odbor obsazuje pracovní místa v ústředí diplomatickými pracovníky po návratu ze zahraničí na základě požadavků odborů s přihlédnutím k žádostem zaměstnanců. Komplexní návrh plánu na zařazení zaměstnanců

schvalují vrchní ředitelé sekcí po projednání řediteli odborů a personálním odborem.

IX.5. Doba souvislého výkonu práce diplomatického pracovníka na systemizovaném místě v ústředí MZV je nejméně 2 roky, u ředitelů odborů a vrchních ředitelů sekcí zpravidla 3 roky.

IX.6. Doba souvislého výkonu práce diplomatického pracovníka v zahraničí je zpravidla 4 roky (s přihlédnutím ke kategorii ZÚ dle obtížnosti života). Prodloužení doby vyslání o nejvýše 6 měsíců schvaluje ředitel personálního odboru. Prodloužení doby vyslání o více než 6 měsíců povoluje nadřízený personálního odboru na návrh vedoucího ZÚ podpořený příslušnými řídícími odbory a vrchním ředitelem sekce.

IX.7. Diplomatického pracovníka lze vystřídat po uplynutí doby kratší než obvyklé na vlastní žádost nebo na návrh vedoucího ZÚ či ústředí, a to v mimořádných a zvlášť odůvodněných případech. Pro porušení povinnosti vyplývající z právních předpisů vztahujících se k zaměstnancem vykonávané práci zvlášť hrubým způsobem, pro nesplňování požadavků zaměstnavatele, které spočívá v neuspokojivých pracovních výsledcích nebo pro soustavné méně závažné porušování povinnosti vyplývající z právních předpisů vztahujících se k jím vykonávané práci může být diplomatickému pracovníkovi ukončeno přeložení k výkonu práce v zahraničí i dříve než po uplynutí doby obvyklé. S konečnou platností o odvolání rozhoduje nadřízený personálního odboru. O vedoucích ZÚ a zástupcích vedoucích ZÚ nejvyšší politické důležitosti rozhoduje ministr po projednání v Personální radě.

IX.8. Diplomatický pracovník, který je přeložen k výkonu práce do místa s výrazně obtížnějšími životními podmínkami (dle aktuálně platného Rozhodnutí ministra o kategorizaci ZÚ podle obtížnosti života), je vystřídán dle zásad stanovených v příloze č. 2 k čj. 462314/2006-PERS (zde netištěno – *pozn. aut.*). Způsoby zohlednění obtížnosti života na ZÚ v jednotlivých kategoriích, do 37 měsíců od nástupu na ZÚ, resp. do 25 měsíců. Pokud zaměstnanec o prodloužení svého přeložení na ZÚ sám požádá, je střídán nejpozději do 49 měsíců.

IX.9. Zaměstnanec přeložený k práci na ZÚ podle článku IX.3. Kariérního řádu musí být vystřídán, pokud sám nepožádá o prodloužení, do 13 měsíců od nástupu na ZÚ, byl-li přidělen do funkce vedoucího ZÚ musí být vystřídán do 25 měsíců od nástupu na ZÚ. Takové vyslání bude považováno ve smyslu Kariérního řádu za plnohodnotné vyslání za podmínky, že pracovník bude pozitivně hodnocen.

IX.10. Diplomatický pracovník může absolvovat dvě na sebe bezprostředně navazující přeložení k výkonu práce v zahraničí, jde-li o potřebu MZV zajistit odpovídající personální obsazení daného ZÚ. Dvě na sebe bezprostředně navazující vyslání v celkové délce 6 let se považují za dvě plnohodnotná vyslání, pokud se v jednom případě jedná o ZÚ v kategorii E nebo F.

IX.11. Plán střídání diplomatických pracovníků na následující rok připravuje a výběrová řízení organizuje personální odbor podle pravidel uvedených v příloze č. 3 Kariérního řádu (zde netištěno – *pozn. aut.*).

IX.12. Součástí kariérního růstu je též výkon práce ve strukturách, operacích a misích EU, OBSE, NATO, OSN a dalších mezinárodních organizacích a výkon secondmentu na MZV jiného členského státu Evropské unie. Pokud charakter práce v mezinárodní organizaci odpovídá svou náplní diplomatické službě, považuje se doba odpracovaná v těchto organizacích za ekvivalentní době vyslání na ZÚ z hlediska kariérního postupu.

IX.13. Obsazování míst vedoucích ZÚ a zástupců velvyslanců na ZÚ nejvyšší politické důležitosti se projednává v Personální radě.

X. VZDĚLÁVÁNÍ DIPLOMATICKÝCH PRACOVNÍKŮ

X.1. Koncepcí, organizací, vyhodnocováním přípravy na diplomatickou službu a dalšího vzdělávání zaměstnanců MZV je pověřena Diplomatická akademie.

X.2. Vzdělávání diplomatických pracovníků se uskutečňuje formou modulů vzdělávání diplomatických pracovníků dle potřeb MZV. Moduly vzdělávání diplomatických pracovníků jsou blíže popsány v příloze č. 4 Kariérního řádu (zde netištěno – *pozn. aut.*).

XI. HODNOCENÍ DIPLOMATICKÝCH PRACOVNÍKŮ

XI.1. Hodnocení diplomatických pracovníků upravuje příloha č. 5 Kariérního řádu (zde netištěno – *pozn. aut.*).

XII. PŘECHODNÁ USTANOVENÍ

XII.1. Všechna rozhodnutí o přiznání diplomatických hodností zůstávají dnem nabytí účinnosti tohoto Kariérního řádu v platnosti.

XII.2. Všechna rozhodnutí o propůjčení diplomatických hodností zástupcům ředitelů odborů dnem nabytí účinnosti tohoto Kariérního řádu pozbývají platnosti.

XII.3. Pokud zaměstnanec MZV zařazený na systemizovaném diplomatickém místě nesplňuje předepsané kvalifikační požadavky diplomatického pracovníka, je povinen nejpozději do šesti měsíců ode dne nabytí účinnosti tohoto Kariérního řádu splnit podmínky přijetí dle Přílohy č. 1. Pokud podmínky nesplní, bude zařazen na administrativně technické místo.

XIII. ZÁVĚREČNÁ USTANOVENÍ

XIII.1. Výjimky z tohoto Kariérního řádu uděluje ministr písemnou formou.

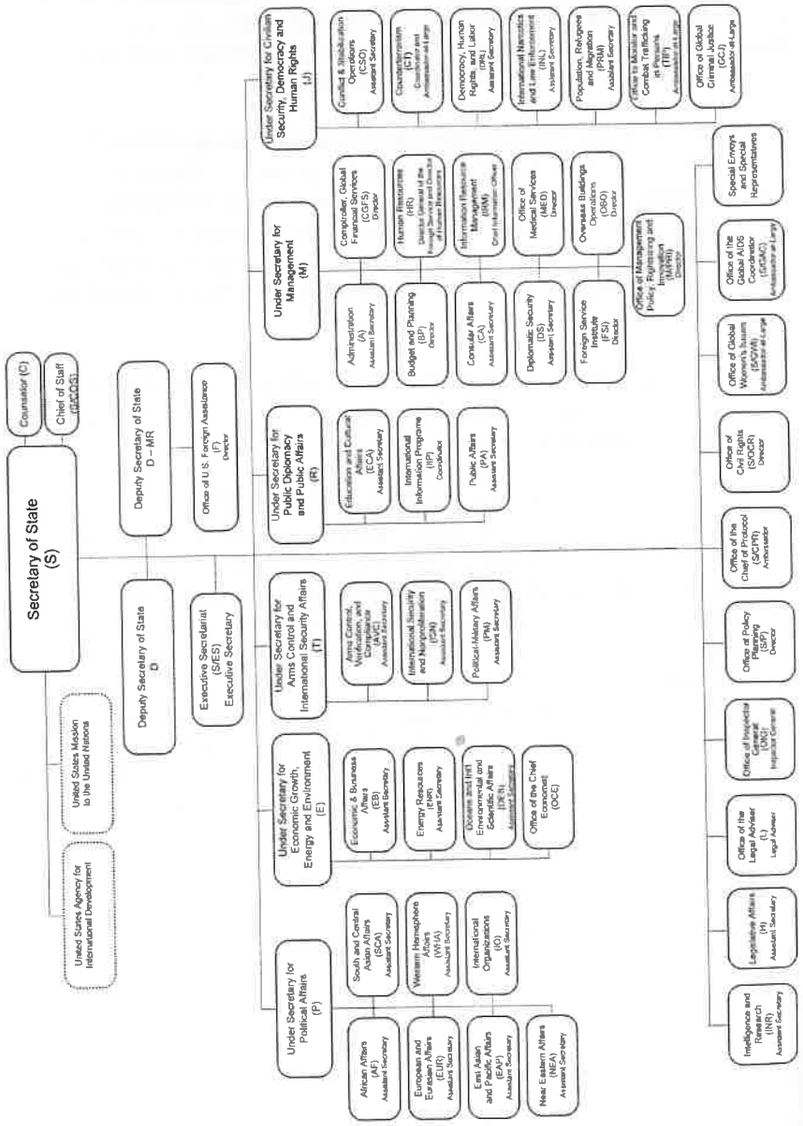
XIII.2. Zrušuje se „Kariérní řád pro diplomatické a konzulární pracovníky MZV ČR čj. 453410/2005-PERS ze dne 18. července 2005, ve znění pozdějších změn a doplnění".

XIII.3. Tento Kariérní řád nabývá účinnosti dnem 1. 12. 2009.

ministr zahraničních věcí České republiky
PhDr. Jan Kohout

(Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, říjen 2009)

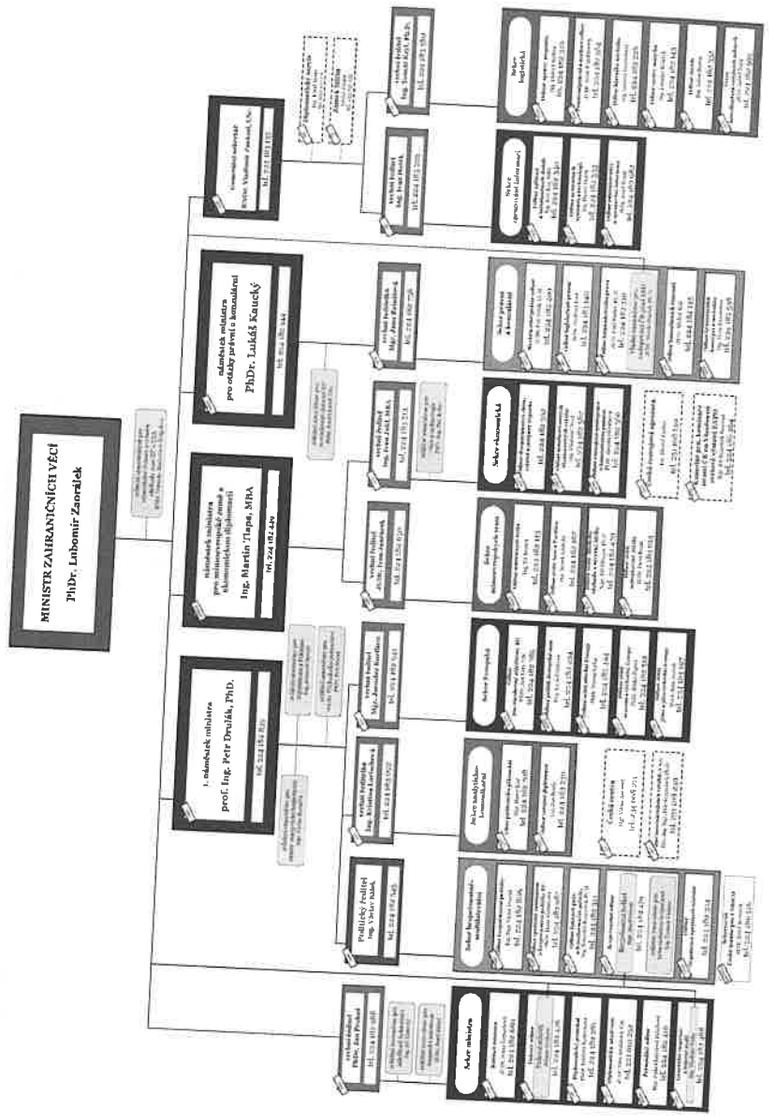
XI. ORGANIZAČNÍ STRUKTURA STÁTNÍHO DEPARTMENTU USA (2014)

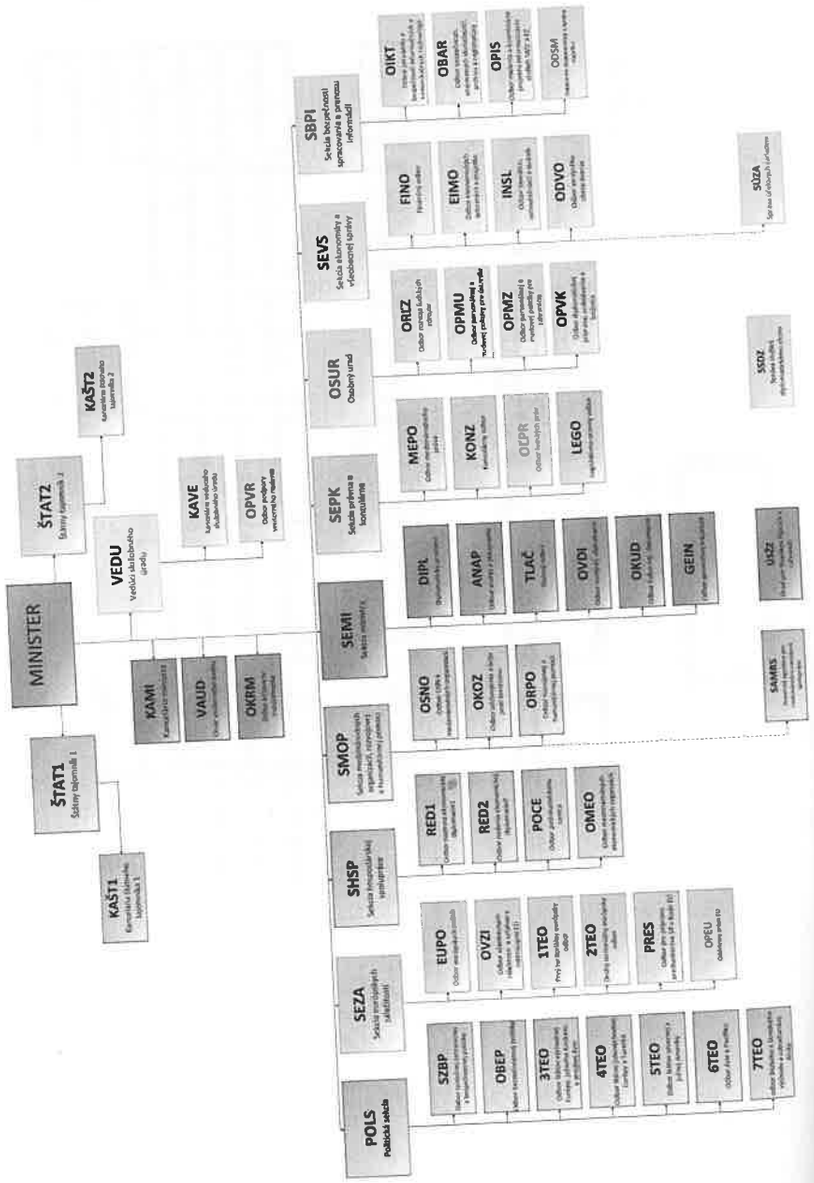

Zdroj: http://www.state.gov/r/pa/ei/rls/dos/99494.htm

XII. ORGANIZAČNÍ STRUKTURA MZV ČR (2014)

MINISTR ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ
PhDr. Lubomír Zaorálek
náměstek ministra pro ekonomickou diplomacii
Ing. Martin Tlapa, MBA
náměstek ministra pro zahraniční rozvojovou spolupráci a humanitární pomoc
PhDr. Lukáš Kaucký
1. náměstek ministra
prof. Ing. Petr Drulák, PhD.
náměstek ministra pro evropské záležitosti
Ing. Jan Kohout
Ředitel sekce ekonomické diplomacie
Ředitel sekce rozvojové spolupráce a humanitární pomoci
Ředitel sekce bezpečnostní politiky
Ředitel sekce evropské politiky
Ředitel sekce bilaterálních vztahů
Ředitel sekce multilaterálních vztahů
Ředitel sekce konzulární ochrany
Ředitel sekce veřejné diplomacie
Ředitel sekce právní
Ředitel sekce vnitřní správy
Ředitel sekce informačních technologií
Ředitel sekce pro zahraniční služby
Ředitel sekce pro krizové řízení
Ředitel sekce pro Asii a Pacifik
Ředitel sekce pro Afriku a Blízký východ
Ředitel sekce pro Evropu
Ředitel sekce pro Severní a Jižní Ameriku
Ředitel sekce pro OSN a mezinárodní organizace
Ředitel sekce pro mezinárodní ekonomické organizace
Ředitel sekce pro mezinárodní bezpečnostní organizace
Ředitel sekce pro mezinárodní humanitární organizace
Ředitel sekce pro mezinárodní rozvojové organizace
Ředitel sekce pro mezinárodní kulturní a vzdělávací organizace
Ředitel sekce pro mezinárodní environmentální a vědeckotechnické organizace
Ředitel sekce pro mezinárodní právní organizace
Ředitel sekce pro mezinárodní

XIII. Organizační struktura MZV SR (2014)

Zdroj: http://www.foreign.gov.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_346E8A9F153B- 8F71C1257667003ADEAA_SK/$File/131227_organigram_OPVK.pdf

XIV. Diplomatické styky České republiky

A. Mezistátní styky

Stát	Rok navázání diplomatických styků		Příslušný ZÚ ČR	Příslušný ZÚ pro ČR
	ČSR, ČSSR, ČSFR	ČR		
Afghánistán	1937	1993	Kábul	Praha
Albánie	1927	1993	Tirana	Praha
Alžírsko	1962	1993	Alžír	Praha
Andorra	–	1996	Madrid HK: Andorra	Vídeň
Angola	1975	1993	Pretoria	Berlín HK: Brno
Antigua a Barbuda	–	1997	México, Stálá mise New York při OSN	neurčen
Argentina	1924	1993	Buenos Aires HK: Presidencia Roque Sáenz Peña, Mendoza	Praha
Arménie	1992	1993	Jerevan	Praha
Austrálie	1972	1993	Canberra K: Sydney HGK: Melbourne HK: Adelaide, Brisbane, Hobart, Perth	Varšava K: Praha
Ázerbájdžán	1992	1993	Baku	Praha K: Karlovy Vary
Bahamy	–	2005	Havana	neurčen
Bahrajn	1990	1993	Rijád HK: Manáma	Berlín
Bangladéš	1972	1993	Dillí	Berlín
Barbados	1977	1996	México, Stálá mise New York při OSN	neurčen
Belgie	1919	1993	Brusel HGK: Antverpy HK: Liege, Namur	Praha

Belize	–	1996	México HK: Orange Walk Town	neurčen K: Praha
Bělorusko	1992	1993	Minsk HGK: Brest	Praha K: Brno
Benin	1962	1993	Abuja HK: Cotonou	Berlín K: Praha
Bhútán	–	2011	Dillí	neurčeno
Bolívie	1935	1993	Lima HK: La Paz	Vídeň
Bosna a Hercegovina	1992	1993	Sarajevo	Praha
Botswana	1968	1997	Pretoria HK: Gaborone	Londýn
Brazílie	1920	1993	Brasília GK: Sao Paulo HK: Fortaleza, Joinville, Recife, Rio de Janeiro, Salvador, Vitória	Praha
Brunej	1992	1995	Jakarta	neurčen
Bulharsko	1920	1993	Sofie HK: Varna	Praha
Burkina Faso	1968	1993	Akkra	Vídeň
Burundi	1963	1993	Addis Abeba	Berlín
Cookovy ostrovy	–	2008	Canberra	neurčen
Čad	1967	1994	Abuja	Moskva
Černá Hora	–	2006	Bělehrad, Podgorica	Vídeň
Čína (ČLR)	1930 (1949)	1993	Peking GK: Hongkong, Šanghaj	Praha
Dánsko	1920	1993	Kodaň HK: Aarhus	Praha
Dominika	–	1996	México, Stálá mise New York při OSN	neurčen
Dominikánská republika	1942	1993	México, Stálá mise New York při OSN HK: Santo Domingo	Brusel GK: Praha
Džibutsko	1977	1997	Addis Abeba HGK: Džibuti	neurčen
Egypt	1922	1993	Káhira HK: Alexandria	Praha

Ekvádor	1935	1993	Lima GHK: Guayaquil HK: Quito	Berlín
Eritrea	–	1993	Káhira	Berlín
Estonsko	1922 (1992)	1993	Tallinn	Praha K: Brno
Etiopie	1944	1993	Addis Abeba	Berlín
Fidži	1970	1996	Canberra	neurčen
Filipíny	1973	1993	Manila HK: Cebu, Davao	Praha GK: Brno
Finsko	1921	1993	Helsinky HK: Tampere	Praha K: Brno, Ostrava
Francie	1918	1993	Paříž HK: Dijon, Lyon, Lille, Marseille, Nantes, Strasbourg, Guadeloupe/Baie-Mahault	Praha
Gabon	1976	1993	Pretoria	Libreville
Gambie	1972	1993	Akkra HK: Banjul	Brusel
Ghana	1959	1993	Akkra	Praha
Grenada	1979	1993	México, Stálá mise New York při OSN	neurčen
Gruzie	1992	1993	Tbilisi	Praha
Guatemala	1927	1993	México HK: Guatemala	Vídeň K: Praha
Guinea	1959	1993	Akkra HK: Conakry	Berlín
Guinea-Bissau	1973	1993	Akkra	Brusel
Guyana	1976	1993	Brasília HK: Georgetown	Londýn
Haiti	1943	2005	México, Stálá mise New York při OSN HK: Port au Prince	neurčen
Honduras	1930		México HK: Tegucigalpa	Berlín
Chile	1924 (1947–1965, 1973–1990 přerušeny)	1993	Santiago de Chile	Praha

Chorvatsko	1992	1993	Záhřeb	Praha K: Brno
Indie	1947	1993	Dillí HK: Bombaj, Kalkata	Praha
Indonésie	1955	1993	Jakarta HK: Bali, Makassar, Surabaya	Praha
Irák	1933	1993	Bagdád	Praha
Írán	1925	1993	Teherán	Praha
Irsko	1947	1993	Dublin	Praha
Island	1946	1993	Oslo HK: Reykjavík	Vídeň GK: Praha
Itálie	1918	1993	Řím HK: Ancona, Benátky, Cagliari, Florencie, Janov, Milán, Neapol, Palermo, Udine	Praha
Izrael	1948 (1967–1990 přerušeny)	1993	Tel Aviv HGK: Haifa HK: Jeruzalém	Praha
Jamajka	1975	1993	México, Stálá mise New York při OSN HK: Kingston	Berlín K: Praha
Japonsko	1920	1993	Tokio	Praha
Jemen	Jem.ar. rep. 1956 Jem. lid. dem. rep. 1968	1993	Abú Dhabí HK: Sanáa	Praha
Jihoafrická republika	1991	1993	Pretoria	Praha
Jižní Súdán	–	2012	Addis Abeba	neurčen
Jordánsko	1964	1993	Ammán	Vídeň
Kambodža	1956	1993	Bangkok, Phnompenh	Berlín
Kamerun	1990	1993	Abuja HK: Douala	Moskva
Kanada	1942	1993	Ottawa GK: Toronto HGK: Calgary HK: Montreal, Vancouver	Praha
Kapverdy	1975	1993	Akkra HK: Praia	Berlín K: Praha

Katar	1990	1993	Kuvajt	Budapešť
Kazachstán	1992	1993	Astana HK: Almaty	Praha HK: Jaroměř
Keňa	1964	1993	Addis Abeba, úřadovna Nairobi	Haag
Kiribati	–	2007	Kuala Lumpur	neurčen
Kolumbie	1934 (1949–1968 přerušeny)	1993	Bogota, Lima HK: Barranquilla, Bucaramanga, Cali, Cartagena de Indias, Medellin	Vídeň
Komory	1977	1995	Addis Abeba	Moroni
Kongo (Brazzaville)	1964	1993	Abuja HK : Brazzaville	Berlín K: Praha
Kongo (Kinshasa)	1960	1993	Abuja HK: Kinshasai	Praha
Korea	1990	1993	Soul	Praha
Korejská lid.dem. republika	1948	1993	Pchjonjang	Praha
Kosovo	–	2008	Priština	Praha
Kostarika	1935	1993	México HK: San José	Berlín
Kuba	1920	1993	Havana	Praha
Kuvajt	1963	1993	Kuvajt	Praha
Kypr	1960	1993	Nikósie HK: Limassol	Bratislava
Kyrgyzstán	1992	1993	Astana	Vídeň
Laos	1962	1993	Bangkok	Berlín K. Brno
Lesotho	1982	1993	Pretoria	Řím
Libanon	1946	1993	Bejrút-Baabda	Praha
Libérie	1972	1993	Akkra	neurčen
Libye	1960	1993	Tripolis	Praha
Lichtenštejnsko	1938	2009	Bern	Vídeň
Litva	1922 (1992)	1993	Vilnius	Praha K: Brno, Liberec
Lotyšsko	1922 (1992)	1993	Riga	Praha
Lucembursko	1922	1993	Lucemburk	Praha
Madagaskar	1976	1993	Addis Abeba	Moskva

Maďarsko	1922	1993	Budapešť	Praha
Makedonie/FYROM	–	1994	Skopje	Praha
Malajsie	1971	1993	Kuala Lumpur	Praha
Malawi	1991	1993	Harare	Berlín
Maledivy	1975	1993	Dillí	neurčen
Mali	1960	1993	Alžír HK: Bamako	Berlín K: Praha
Malta	1968	1993	Řím HGK: Naxxar	Valetta K: Praha
Maroko	1959	1993	Rabat HK: Casablanca, Fes	Praha
Marshallovy ostrovy	–	2009	Manila	neurčen
Mauricius	1976	1993	Pretoria HK: Port Louis	Berlín K: Praha
Mauritánie	1965	1993	Rabat HK: Nouakchott	Berlín
Mexiko	1922	1993	México HK: Guadalajara, Monterrey, Tijuana	Praha
Mikronésie	–	2004	Manila	neurčen
Moldavsko	1992	1993	Kišiněv	Praha
Monako	–	2008	Paříž HGK: Monte Carlo	Monte Carlo K: Praha
Mongolsko	1950	1993	Ulánbátar	Praha
Mosambik	1975	1993	Harare HK: Maputo	Berlín
Myanmar/Barma	1955	1993	Bangkok	Berlín
Namibie	1990	1993	Pretoria	Vídeň
Nauru	–	2007	Manila	neurčen
Německo	1920 (NDR 1949 SRN 1973)	1993	Berlín GK: Drážďany, Mnichov K: Düsseldorf HK: Dortmund, Frankfurt n. M., Hamburk, Norimberk, Rostock	Praha
Nepál	1959	1993	Dillí HK: Kátmandú	Berlín
Niger	1975	1993	Abuja HK: Niamey	Berlín K: Praha

Nigérie	1961	1993	Abuja	Praha
Nikaragua	1930	1993	México HK: Managua	Brusel K: Praha
Nizozemsko	1919	1993	Haag	Praha
Norsko	1921	1993	Oslo HK: Bergen, Sjovegan, Trondheim	Praha
Nový Zéland	1958	1993	Canberra K: Sydney HK: Auckland, Queenstown	Berlín K: Praha
Omán	1990	1993	Rijád	Vídeň
Pákistán	1950	1993	Islámábád HK: Karáčí, Lahore	Praha
Palau	–	2003	Manila HK: Koror	neurčen
Palestina	1983	1993	Ramalláh, Tel Aviv	Praha
Panama	1929	1993	México HK: Panama	Berlín K: Praha
Papua- Nová Guinea	–	1993	Kuala Lumpur HK: Port Moresby	neurčen
Paraguay	1936	1993	Buenos Aires HK: Asunción	Vídeň K: Praha
Peru	1922	1993	Lima HK: Callao	Praha
Pobřeží slonoviny	1984	1993	Akkra	Berlín
Polsko	1919	1993	Varšava HK: Bydhošť, Čenstochová, Lodž, Poznaň, Vratislav	Praha GK: Ostrava K: Brno
Portugalsko	1920 (1937–1974 přerušeny)	1993	Lisabon HK: Faro, Funchal, Porto, Santo Tirso	Praha
Rakousko	1920	1993	Vídeň HK: Graz, Klagenfurt, Linec, Salcburk, Wattens	Praha K: České Budějovice
Rovníková Guinea	1970	1993	Abuja	Berlín
Rumunsko	1919	1993	Bukurešť HK: Temešvár	Praha

Rusko	1934 (SSSR)	1993	Moskva GK: Jekatěrinburg, Sankt Peterburg HK: Chanty-Mansijsk	Praha GK: Brno, Karlovy Vary K: Ostrava
Rwanda	1965	1998	Addis Abeba	Berlín
Řecko	1920	1993	Athény HK: Heraklion, Pireus, Soluň	Praha
Salvador	1930	1994	México HK: San Salvador	Berlín
Samoa	–	1995	Canberra	Brusel
San Marino	1991	1993	Vatikán	San Marino GK: Praha
Saúdská Arábie	–	1995	Rijád HK: Džidda	Praha
Senegal	1967	1993	Rabat, Dakar	Berlín
Seychely	1976	1993	Addis Abeba HK: Victoria	Brusel K: Praha
Sierra Leone	1963	1993	Akkra	Moskva
Singapur	1973	1993	Jakarta HK: Singapur	Singapur GK: Praha
Slovensko	–	1993	Bratislava	Praha K: Brno
Slovinsko	1992	1993	Lublaň	Praha
Somálsko	1960	2002	Addis Abeba	Moskva
Spojené arabské emiráty	1988	1993	Abú Dhabí	Vídeň
Srbsko	1919 s Královstvím Srbů, Chorvatů a Slovinců (Jugoslávie)	2003	Bělehrad	Praha
Srí Lanka	1957	1993	Dillí	Vídeň K: Praha
Středoafrická republika	1970	2008	Abuja	neurčen
Súdán	1956	1993	Káhira	Vídeň K: Praha
Surinam	1976	1993	Brasília HK: Paramaribo	neurčen
Suverénní řád maltézských rytířů	1939	1993	Vatikán	Praha

Svatá Lucie	–	1996	México, Stálá mise New York při OSN	neurčen
Svatý Kryštof a Nevis	–	1993	México, Stálá mise New York při OSN	neurčen
Svatý stolec (Vatikán)	1920 (1950–1990 suspendovány)	1993	Vatikán	Praha
Svatý Tomáš a Princův ostrov	1975	1993	Pretoria	neurčen
Svatý Vincenc a Grenadiny	–	1995	México, Stálá mise New York při OSN HK: Kingstown	neurčen
Svazijsko	1991	1993	Pretoria	Brusel
Sýrie	1946	1993	Damašek HK: Aleppo, Latákia	Praha
Šalomounovy ostrovy	–	1996	Canberra	Brusel
Španělsko	1919 (1939–1946 přerušeny, 1946–1949 uznávána jen republikánská exilová vláda, plná obnova 1977)	1993	Madrid HK: Barcelona, Benidorm, Bilbao, Oviedo, Palma de Mallorca, Tenerife	Praha
Švédsko	1920	1993	Stockholm HK: Malmö	Praha
Švýcarsko	1919	1993	Bern HK: Basilej, Lugano	Praha
Tádžikistán	1992	1993	Taškent	Berlín
Tanzanie	1961	1993	Addis Abeba	Berlín
Thajsko	1974	1993	Bangkok HK: Phuket, Chiang Rai	Praha
Togo	1960	1993	Akkra HK: Lomé	Berlín
Tonga	–	2007	Canberra	neurčen
Trinidad a Tobago	1979	1997	México, Stálá mise New York při OSN HK: Port of Spain	neurčen
Tunisko	1959	1993	Tunis	Praha

Turecko	1924	1993	Ankara GK: Istanbul HK: Antalya, Izmir, Mersin	Praha
Turkmenistán	1992	1993	Taškent	Vídeň
Tuvalu	–	2005	Kuala Lumpur	neurčen
Uganda	1962	1993	Addis Abeba	Berlín
Ukrajina	1992	1993	Kyjev GK: Lvov, Doněck HK: Charkov, Dněpropetrovsk	Praha K: Brno
Uruguay	1921	1993	Buenos Aires HK: Montevideo	Vídeň
USA	1919	1993	Washington GK: Chicago, Los Angeles, New York HGK: Anchorage, Atlanta, Boston, Fort Lauerdale, New Orleans, Philadelphia, San Francisco, San Juan, West HK: Boulder, Buffalo,Honolulu, Kansas City, Livingston,Orlando, Pittsburgh,Portland, Salt Lake City, Seattle	Praha
Uzbekistán	1992	1993	Taškent	Berlín
Vanuatu	–	2002	Canberra	neurčen
Velká Británie	1918	1993	Londýn HGK: Edinburgh HK: Belfast	Praha
Venezuela	1929 (1952–1968 přerušeny)	1993	Brasília HK: Maracaibo	Praha
Vietnam	1950	1993	Hanoj HK: Ho Či Minovo město	Praha
Východní Timor	–	2002	Jakarta	neurčen
Zambie	1965	1993	Harare	Berlín
Zimbabwe	1981	1993	Harare	Vídeň

ZÚ – Zastupitelský úřad
K – konzulát
GK – generální konzulát
HK – honorární konzulát
HGK – honorární generální konzulát

B. Stálé mise, delegace a zastoupení ČR u mezinárodních organizací

Stálá delegace ČR při NATO v Bruselu
Stálé zastoupení ČR při Evropské unii v Bruselu
Stálá mise ČR při OECD v Paříži
Stálá mise ČR při Radě Evropy ve Štrasburku
Stálá mise ČR při OSN v New Yorku
Stálá mise ČR při OSN, OBSE a dalších mezinárodních organizacích ve Vídni:

- *OSN* – Organizace OSN pro průmyslový rozvoj, Úřad pro kosmické záležitosti OSN, Výbor OSN pro mírové využívání kosmického prostoru, Úřad OSN pro drogy a kriminalitu, Komise OSN pro narkotika, Komise OSN pro prevenci kriminality a trestní spravedlnost, Komise OSN pro mezinárodní obchodní právo;
- *ostatní mezinárodní organizace* – Mezinárodní středisko pro rozvoj migrační politiky, režimy kontroly exportu a účast ČR v nich (Zanggerův výbor; Skupina jaderných dodavatelů; Wassenaarské ujednání; Haagský kodex nešíření balistických raket), Mezinárodní agentura pro atomovou energii, Přípravná komise Organizace Smlouvy pro všeobecný zákaz jaderných zkoušek, Mezinárodní protikorupční akademie OSN.

Stálá mise ČR při UNESCO v Paříži
Stálá mise ČR při Evropské úřadovně OSN v Ženevě. Spolu s tím zde SM zastupuje ČR ještě u následujících organizací: IBE/UNESCO Styčný úřad UNESCO v Ženevě, **CD** Konference o odzbrojení, **CERN** Evropská laboratoř jaderného výzkumu, **CHR** Komise pro lidská práva, **DDA** Odbor OSN pro odzbrojení – vazby na Ženevu, **EFTA** Evropské sdružení volného obchodu, **ECE** Evropská hospodářská komise, **FAO** Organizace pro zemědělství a výživu (styčný úřad), **ICDO** Mezinárodní organizace civilní obrany, **ICRC** Mezinárodní výbor Červeného kříže, **IEC** Mezinárodní elektrotechnické sdružení, **IFRCRCS** Mezinárodní federace společnosti Červeného kříže a Červeného půlměsíce, **IOM** Mezinárodní organizace pro migraci, **IPU** Meziparlamentní unie, **IRU** Mezinárodní silniční unie, **ISDR** Mezinárodní dekáda pro omezení přírodních katastrof, **ISO** Mezinárodní standardizační organizace, **ILO** Mezinárodní organizace práce, **ITC** Mezinárodní obchodní středisko UNCTAD/WTO, **ITU** Mezinárodní telekomunikační unie, **IUCN** Světový svaz ochránců přírody, **OCHA** Odbor OSN pro humanitární záležitosti, **OHCHR** Úřad Vysoké komisařky pro lidská práva, **OTIF** Mezinárodní organizace železničních vagónů, **UN/AIDS** Společný program OSN pro HIV/AIDS, **UNCC** Kompenzační komise OSN (Irák), **UNCTAD** Konference

OSN o obchodu a rozvoji, **UNDP** Program OSN pro rozvoj (ženevská úřadovna), **UNEP** Program OSN pro životní prostředí – Evropská regionální úřadovna, **UNHCR** Úřad vysokého komisaře pro uprchlíky, **UNFPA** Fond OSN pro populaci (ženevská úřadovna), **UNICEF** Dětský fond OSN – vazby v Ženevě, **UNIDIR** Výzkumný institut OSN pro otázky odzbrojení, **UNITAR** Institut OSN pro výchovu a výzkum, **UNRISD** Výzkumný institut OSN pro sociální rozvoj, **UPOV** Mezinárodní unie pro ochranu nových odrůd rostlin, **UPU** Světová poštovní unie, **WEF** Světové ekonomické fórum, **WHO** Světová zdravotnická organizace, **WIPO** Světová organizace duševního vlastnictví, **WMO** Světová meteorologická organizace, **WTO** Světová obchodní organizace.

C. Zastoupení mezinárodních organizací v ČR

(podle Diplomaticke listiny MZV ČR, 26. 8. 2014)
Representation of the European Commission
European Global Navigation Satellite System Agency
International Organization for Migration
Organization for Security and Co-operation in Europe Prague Office of the OSCE Secretariat
United Nations High Commissioner for Refugees UNHCR
United Nations Information Centre Prague
World Health Organization Office

Zdroje:

http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/vyrocni_zpravy_a_dokumenty/zprava2010.html

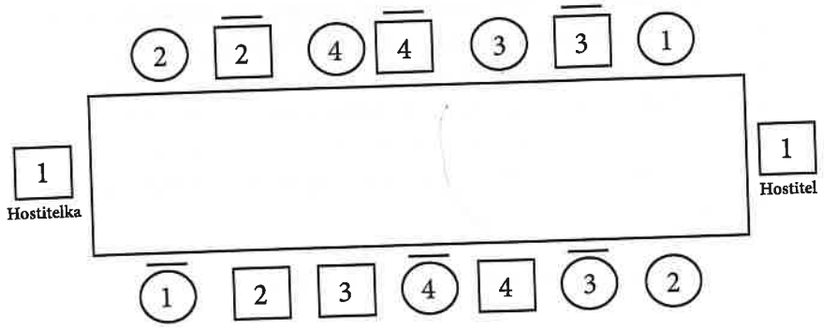
http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/adresar_diplomatickych_misi/index.html

http://www.mzv.cz/mission.vienna/cz/organizace_v_pusobnosti_mise/index.html

http://www.mzv.cz/mission.geneva/cz/cinnost_stale_mise/index.html.
(aktualizovano a upraveno autorem k 15. 5. 2014)

XV. ZASEDACÍ POŘÁDEK (UKÁZKY)

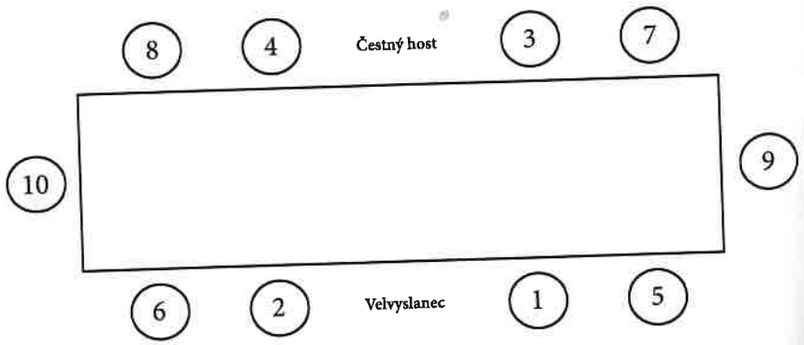
Zasedací pořádek společnosti ze dvou velvyslanectví

Legenda:

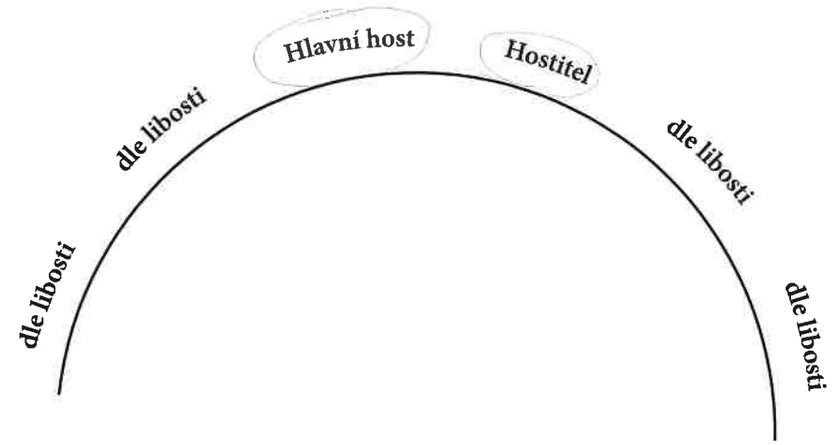
1 Velvyslanci a jejich manželky
2 Radové a jejich manželky
Domácí
Páni
3 Tajemníci a jejich manželky
4 Atašé a jejich manželky
Hosté
Dámy

Zasedací pořádek společnosti s čestným hostem velvyslanectví

Výhoda kruhového stolu

Zpracováno podle KRÁLIK, J. *Kariérny diplomat.* Bratislava: Iura Edition, 2006, s. 472–473.

Summary

This publication is drawn up as a monograph to the study of diplomacy. The motive for its creation was the fact that in the Czech environment there is still a lack of transparent and general, professionally conceived publications reflecting particularly in the field of theory the relevant knowledge and benefits contained in the works of mainly foreign experts and authors.

The work is divided into a total of twelve chapters concerning the main issues of the diplomatic theory and practice. In the first chapter, attention is paid to the concept and definition of diplomacy and its place in the system of international relations, there are also structured the main planes of diplomacy, i.e. theoretical, practical and historical. The second chapter gives an overview of the main types of diplomacy based on criteria which are the number of interested parties (bilateral, multilateral diplomacy), by area and subject of focusing on (political, economic, cultural, public, preventive etc.), according to the level of dealing of parties concerned (summit diplomacy, paradiplomacy), according to the methods and means (coercive, open, secret). The third chapter is devoted to the principal representatives of the theory and practice of diplomacy, from its beginnings to the present. The fourth chapter deals with the issue of diplomatic relations and socialization in diplomacy. The fifth chapter is an overview of the institutional development of institutions for foreign affairs and foreign ministries of selected countries. The sixth chapter analyzes the internal actors of foreign policy in the Czech Republic.The seventh chapter discusses the foreign authorities for international relations (diplomatic missions, special missions, permanent missions, etc.). and classes, ranks, positions and functions of diplomats, attention is also paid to diplomatic privileges and immunities. Similar attention is paid to consular authorities and their officials. The eighth chapter is extensively engaged in tasks, personality and status of a diplomat, the ninth chapter discusses the issue of diplomatic communications and is followed by the tenth to twelfth chapter which are devoted to the issue of diplomatic documents, diplomatic protocol, etiquette and international meetings and negotiations.

For the elaboration of the publication it has been used the knowledge and views of experts with such an important diplomatic practice and theory as they were as E. Satow, H. Nicolson, H. J. Morgenthau, M. Wight, A. Watson, R. P Barston, G. R Berrridge, R. Cohen, J. Der Derian, Ch. Chatterjee, Ch. Jönsson, M. Hall, K. Hamilton and R. Langhorne. Summary of the authors also shows that the issue of diplomacy was viewed not only from

the international legal aspects, but also in terms of views and knowledge of other social sciences, history and sociology.

The publication also includes the main documents regulating diplomatic relations (such as the Vienna Convention on Diplomatic Relations from 1961), then for example organizational structure of the selected ministries of foreign affairs, an overview of diplomatic relations of the Czech Republic and a comprehensive list of literature on the issue of diplomacy.

Literatura

Monografie, statě, sborníky

ACUFF, F. L. *How to Negotiate with Anyone Anywhere Around the World.* 3rd Edition. New York: AMACOM/ American Management Association, 2008.

ADAMOVÁ, K.; KŘÍŽKOVSKÝ, L. *Stručné dějiny diplomacie.* Praha: C.H. Beck, 2002.

ALBRECHT-CARRIÉ, R. *Diplomatic History of Europe Since the Congress of Vienna.* London: Methuen, 1958.

ALDECEA, F.; KEATINGS, M. (eds). *Paradiplomacy in Action. The Foreign Relations of Substantional Governments.* London: Frank Cass, 1999.

ALLISON, J. M. *Ambassador from the Prairie or Allison in Wonderland.* Boston: Houghton Mifflin, 1973.

ANDERSON, M. S. *The Rise of Modern Diplomacy 1450–1919.* London – New York: Longman, 1993.

ARON, R. *Historie XX. století.* Praha: Academia, 1999.

ARON, R. *Paix et guerre entre les nation.* 3e Édition revue et corrigée. Paris: Calmann-Lévy, 1962.

AVENHAUS, R.; HARTMANN, W. I. (eds). *Diplomacy Games: Formal Models and International Negotiations.* Berlin: Springer, 2007.

BAILEY, S. D.; DAWS, S. *The Procedure of the UN Security Council.* 3rd Edition. New York: Oxford University Press Inc. 1998, reprint 2005.

BALL, G. *The Past has Another Pattern.* New York: Norton, 1982.

BALUŠEK, M. *Umenie diplomacie.* Bratislava: Belimex, 1996.

BARSTON, R. P. *Modern Diplomacy.* 3rd Edition. Harlow: Person Education Ltd. 2006.

BERGEIJK, P. A. G. van; OKANO-HEIJMANS, M.; MELISSEN, J. *Economic Diplomacy: Economic and Political Perspectives.* Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2011.

BERRIDGE, G. R. *International Politics. States, Power and Conflict since 1945.* Brighton – New York: Wheatsheap Books – St. Martin´s Press, 1987.

BERRIDGE, G. R. *Diplomacy. Theory and Practice.* 2nd Edition. Basingstoke – New York: Palgrave, 2002; 3rd Edition, 2005; 4th Edition, Palgrave Macmillan, 2010.

BERRIDGE, G. R.; KEENS-SOPER, M.; OTTE, T. G. *Diplomatic Theory from Machiavelli to Kissinger.* Basingstoke – New York: Palgrave, 2001.

BLACK, J. *A History of Diplomacy.* London: Reaktion Books Ltd. 2010.

BOLEWSKI, W. *Diplomacy and International Law in Globalized Relations.* Heidelberg: Springer, 2007.

BOWLES, N. R. *The Diplomacy of Hope: the United Nations since Cold War.* London: Tauris, 2004.

BRINGMANN, T. *Handbuch der Diplomatie 1815–1963: auswärtige Missionschefs in Deutschland und deutsche Missionschefs im Ausland von Metternich bis Adenauer.* München: Sauer, 2001.

BROGLIE, A. de. *Le secret du Roi. Correspondance sectrète de Louis XV avec ses agents diplomatiques 1752–1774. I.* Paris: Calman Lévy, 1878. Reprint Adamant Media Corporation, 2005.

BUREŠ, O. *Operace OSN na udržení míru.* Olomouc: Univerzita Palackého, 2007.

BUZAN, B.; LITTLE, R. *International Systems in World History. Remaking the Study od International Relations.* New York: Oxford University Press Inc. 2000.

BYSTRICKÝ, L. *Základy diplomacie.* Bratislava: Dilema, 2000.

CALLIÈRES, F. de. *The Art of Diplomacy.* New York: Holmes & Meier Publishers, Inc. 1983. Reprinted Lahnham: University Press of America, 1994.

CALLIÈRES, F. de. *On the Manner of Negotiating with Princes.* New York: Houghton Mifflin, 2000.

COHEN, R. *Negotiating Across Cultures: Communication Obstacles in International Diplomacy.* 3rd Printing. Washington D.C.: United States Institute of Peace, 1995.

COOPER, A. F. *Celebrity Diplomacy.* Boulder: Paradigm Publisher, 2008.

COOPER, A. F.; HOCKING, B.; MALEY, W. (eds). *Global governance and diplomacy. Worlds Apart?* Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2008.

CRAIG, G. A.; GILBERT, F. *The Diplomats 1919–1939.* Princeton: Princeton University Press, 1953.

CROSS, M. K. D. *The European Diplomatic Corps. Diplomats and International Cooperation from Westphalia to Maastricht.* Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2007.

CZAPUTOWICZ, J. The English School of International Relations and Its Aproach to European Integration. *Studies & Analyse,* vol. II. No. 2, 2003. The „Polska v Europie" Foundation.

ČEPELKA, Č. *Právo mezinárodních smluv.* Praha: Karolinum, 1999.

ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné.* Praha: Eurolex Bohemia, 2003.

DAVID, V.; SLADKÝ, P.; ZBOŘIL, F. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou.* Praha: Leges, 2008.
DE VITO, J. A. *Základy mezilidské komunikace.* Praha: Grada, 2001.
Dějiny diplomacie. 1–3, 1939–1945, 1945–1960, 1961–1979. Praha: SNPL, NPL, Svoboda, 1967, 1979, 1982, 1984.
DEMBINSKI, L. *The Modern Law of Diplomacy: External Missions of States and International Organisations.* Dordrecht – Boston – Lancaster – Unitar: Martinus Nijhoff Publishers, 1988.
DENZA, E. *Diplomatic Law. Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations.* 3rd Edition. Oxford: Oxford University Press, 2008.
DER DERIAN, J. *On Diplomacy: A Genealogy of Western Estrangement.* Oxford, Cambridge: Blackwell, 1987, 1991.
DER DERIAN, J. *Antidiplomacy: Spies, Speed, Terror, and War.* Oxford: Blackwell, 1992.
DER DERIAN, J. *Critical Practices in International Theory.* New York – Oxford: Routledge, 2008.
DER DERIAN, J. *Virtuous War: Mapping the Military-Industrial-Media Entertainment Network.* 2nd Edition. New York: Routledge, 2009.
Diplomacy: New Approaches in History, Theory and Policy. New York: Free University Press, 1979.
DONATT, M. von. *To je summit. Šéfové vlád mezi sebou.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1997.
DÖMÖK, J. *Diplomacia a diplomatický protokol.* Šamorín: Heuréka, 2011.
DREIMANN, D. *Das diplomatische Protokoll. Aufgaben, Mittel, Methoden und Arbeitsweise.* Leipzig: Koehler u. Amelang, 1981.
DRINKWATER, D. *Sir Harold Nicolson & International Relations. The Practitioner as Theorist.* Oxford: Oxford University Press, 2005.
DRULÁK, P. *Teorie mezinárodních vztahů.* Praha: Portál, 2003.
DRULÁKOVÁ, R.; DRULÁK, P. *Tvorba a analýza zahraniční politiky.* 2. vyd. Praha: Oeconomica, 2007.
DUBSKÝ, Z. *Preventivní diplomacie. E-learningová opora.* Praha: Oeconomica, 2008.
DULLINOVÁ, S. *Stalinovi diplomaté v Evropě 1930–1939.* Praha: Themis, 2004.
DUNN, D. H. *Diplomacy at the Highest Level. The Evolution of International Summitry.* Basingstoke – New York: Palgrave, 2002.
DVORNÍK, F. *Počátky zpravodajských služeb.* Praha: Prostor, 2001.
EAST, M.; ROBERTSON, J. (eds). *Diplomacy and Developing Nations. Post-Cold War foreign policy-making structures and processes.* London: Routledge, 2005.

EBAN, A. *The New Diplomacy. International Affairs in the Modern Age.* London: Weidenfeld and Nicolson, 1983.
FISHER, R.; URY, W.; PATTON, B. *Dohoda jistá: zásady úspěšného vyjednávání.* Praha: Management Press, 1994.
GARDEN, G. de. *Traité Complet de diplomatie ou Théorie Générale de Relations Extérieures des Puissances de l´Europe. I–III.* Paris: Librairie de Treuttel et Würtz, 1833.
GOLDSTEIN, E. *Developments in Protocol.* Dostupné na: http://www.diplomacy.edu/Books/mdiplomacy_book/goldstein/goldstein.htm.
GROMYKO, A. A. *Pamjatnoje.* Moskva: Izdatělstvo političeskoj literatury, 1988.
GULLOVÁ, S. *Mezinarodni obchodni a diplomaticky protokol.* 2. vyd. Praha: Grada, 2011.
GUTH-JARKOVSKÝ, J. S. *Společenský katechismus.* Praha: Levné knihy KMa, 2000.
HALAS, F. X. *Fenomén Vatikán. Idea, dějiny a současnost papežství – Diplomacie svatého stolce – České země a Vatikán.* Brno: CDK, 2004.
HAMILTON, K.; LANGHORNE, R. *The Practice of Diplomacy: Its Evolution, Theory and Administration.* London – New York: Routledge, 1995 (1996, 1998).
HENDERSON, C. C. *International Relations. Conflict and Cooperration at the Turn of the 21st Century.* Boston etc.: McGraw Hill, 1998.
HILDESHEIMER, F. (ed.). *Testament politique de Richelieu.* Paris: Société de l'histoire de France, 1995.
HILL, D. J. *A History of Diplomacy in the International Development of Europe.* 3 vol. London: Longmans, Green & Co. 1905, 1914.
HRADEČNÝ, P. a kol. *Dějiny Řecka.* Praha: Lidové noviny, 1998.
HYBÁŠKOVÁ, J. *Čekání na válku. Výpověď odvolané české velvyslankyně v Kuvajtu.* Praha: Rybka, 2004.
CHATTERJEE, CH. *International Law and Diplomacy.* London: Routledge, 2007.
JAZBEC, M. *The Diplomaties of new Small States: the Case of Slovenia with some Comparison from the Baltic.* Adlershot: Ashgate, 2001.
JEČNÝ, D. *K otázkám současné diplomacie a diplomatického práva.* Praha: SPN, 1968.
JÖNSSON, CH.; LANGHORNE, R. (eds). *Diplomacy. Vol. I. Theory of Diplomacy; Vol. II. History of Diplomacy; Vol. III.; Problems and Issues in Contemporary Diplomacy.* London –Thousand Oaks – New Delhi: SAGE Publications, 2004.

JÖNSSON, CH.; HALL, M. *Essence of Diplomacy.* Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2005.
KAUFMANN, J. *Conference Diplomacy. An introductory Analysis.* London: Macmillan Presss, 1996.
KAVAN, J.; MATĚJKA, Z.; ORT, A. *Diplomacie.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2008.
KENNAN, G. F. *Memoirs. 1925–1950.* Boston – Toronto: Little, Brown & Company, 1967.
KENNAN, G. F. *From Prague after Munich. Diplomatic Papers 1938–1939.* Princeton: Princeton University Press, 1968.
KENNAN, G. F. *American Diplomacy 1900–1950.* Chicago – London: University of Chicago Press, 1969.
KENNAN, G. F. *Interview with George F. Kennan.* Jackson: University Press of Mississippi, 2002.
KENNEDY, P. *Parlament světa. OSN a hledání světové vlády.* Praha: Lidové noviny, 2009.
KENNEDY, R. F. *Třináct dní. Vzpomínky na kubánskou raketovou krizi.* Praha – Litomyšl: Paseka, 1999.
KIESLING, J. B. *Diplomacy Lessons: Realism for an unloved Superpower.* Washington: Potomac Books, 2007.
KISSINGER, H. *Nucelar Weapons and Foreign Policy.* New York: Harper & Brothers, 1957.
KISSINGER, H. *Umění diplomacie.* Praha: Prostor, 1996 (1999).
KISSINGER, H. *Potřebuje Amerika zahraniční politiku? Cesta k diplomacii pro 21. století.* Praha: Jiří Buchal – BB/art, 2002.
KISSINGER, H. *Roky obnovy.* Praha: Jiří Buchal – BB/art, 2002.
KISSINGER, H. *Bouřlivé roky.* Praha: Jiří Buchal – BB/art, 2004.
KISSINGER, H. *Krize: anatomie dvou hlavních krizí zahraniční politiky.* Praha: Academia, 2006.
KISSINGER, H. *Roky v Bílém domě.* Praha: Jiří Buchal – BB/art, 2006.
KISSINGER, H. *Obnovení světového řádu. Metternich, Castlereagh a potížes mírem 1812–1822.* Praha: Prostor, 2009.
KLEINER, J. *Diplomatic Practice. Between Tradition and Innovation.* New Jersey – London – Singapore etc.: World Scientific, 2010.
KLIMENT, J. *Orgány zahraničních styků v českém státě před Bílou Horou.* Praha: Bursík a Kohout, 1929.
KOŘAN, M.; HRABÁLEK, M. (eds). *Česká zahraniční politika: Aktéři, struktura, proces.* Brno: MU v Brně – Mezinárodní politologický ústav, 2007.
KOUDELKA, Z. Prezident a mezinárodní smlouvy. *Právník,* č. 9, 2009, s. 929–939.

KRÁLIK, J. *Letokruhy diplomacie. Tri tisícročia rastu a krpatenia.* Bratislava: Iura Edition, 2003.
KRÁLIK, J. *Kariérny diplomat.* Bratislava: Iura Edition, 2006.
KREJČÍ, O. *Mezinárodní politika.* 4. vyd. Praha: Ekopress, 2010.
KUNZ, O.; KUNZ, O. *Úvod do diplomacie.* Bratislava: UK v Bratislave, 1995.
KURBALIJA, J. *Modern Diplomacy.* Malta: University of Malta, 1998.
KURBALIJA, J.; SLAVIK, H. (eds). *Language and Diplomacy.* Malta: University of Malta, 2001.
KVICINSKIJ, J. *Vremja i slučaj. Zametki professionala.* Moskva: Olma, 1999.
LABUDA, G. a kol. *Historija diplomaciji polskiej. X.–XX. w.* Warszawa, 2002.
LAUREN, P. G.; CRAIG, G. A.; GEORGE, A. L. *Force and Statecraft. Diplomatic Challenges of Our Time.* 4th Edition. New York – Oxford: Oxford University Press, 2007.
LEE, L. T.; QUIGLEY, J. *Consular Law and Practice.* 3rd Edition. Oxford: Oxford University Press, 2008.
LINKLATER, A.; SUGANAMI, H. *The English School of International Relations.* Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
LIVERANI, M. *International Relations in the Ancient Near East 1600–1100 BC.* Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2001.
LUDVÍK XIV. *Paměti krále Slunce. Úvahy pro poučení dauphinovo.* Praha: Prostor, 2007.
LUŇÁK P.; ŠEDIVÝ, J. Teorie a empirie ve studiu mezinárodních vztahů. *Soudobé dějiny,* 1999, č. 1, s. 55–70.
MACMILLANOVÁ, M. *Mírotvorci. Pařížská mírová konference 1919.* Praha: Academia, 2004.
MACHIAVELLI, N. *Florentské rukopisy.* Praha: Odeon, 1975.
MACHIAVELLI, N. *Glyn Hughes´ Squashed Philosophers. The Consended edition of Niccollò Machiavelli The Prince … in 7700 Words.* Dostupné na: http://www.btinternet.com/~glynhughes/squashed/machiavelli.htm.
MACHIAVELLI, N. *Vladař.* Praha: Ivo Železný, 1995.
MACHIAVELLI, N. *Úvahy o vládnutí a vojenství. Vladař. Úvahy o umění válečném. Rozpravy o prvních deseti knihách Tita Livia.* Praha: Argo, 2001.
MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné. Jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému.* 5. vyd. Brno: MU v Brně – Doplněk, 2008.
MARTENS, CH. de. *Manuel Diplomatique.* Paris: Treuttel et Würtz, 1822; *(Le Guide Diplomatique, I–II.* Leipzig: F. A. Brockhaus, 1832).

MATĚJKA, Z. *Povolání diplomat. Aneb jak jsem pomáhal rozpouštět Varšavskou smlouvu.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2007.
MATTINGLY, G. *Renaissance Diplomacy.* London: Penguin Books Ltd. 1955 (1965); New York: Cosimo, Inc. 2010.
MAYERS, D. *George Kennan and the Dilemmas of U. S. Foreign Policy.* New York – Oxford: Oxford University Press, 1990.
MAZARIN, J. *Breviář politiků.* Praha: Linde, 2002.
McCLANAHAM, G. W. *Diplomatic Immunity. Principles, Practices, Problems.* Washington D.C.: Georgetown University, 1989.
MELISSEN, J. (ed.). *Inovation in Diplomatic Practice.* London: Macmillan, 1999.
MELISSEN, J. (ed.). *The New Public Diplomacy. Soft Power in International Relations.* New York: Palgrave, 2005.
MELISSEN, J.; FERNANDEZ, A. M. (eds). *Consular Affairs and Diplomacy.* Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2011.
MINGST, K. *Essentials of International Relations.* New York – London: W. W. Norton & Co., Inc. 1999.
Mistr Sun o válečném umění. Praha: Maxima, 1999.
MLSNA, P.; KNĚŽÍNEK, J. *Mezinárodní smlouvy v českém právu. Teoretická východiska, sjednávání, schvalování, ratifikace, vyhlašování a aplikace.* Praha: Linde, 2009.
MORGENTHAU, H. J. *Politics among Nations. The Struggle for Power and Peace.* Brief Edition. New York etc.: McGraw Hill, Inc. 1993.
MORISSE-SCHILBACH, M. *Diplomatie und Europäische Aussenpolitik: Europäisierungseffekte im Kontext von Intergouvernementalismus am Beispiel von Frankreich und Grossbritanien.* Baden-Baden: Nomos, 2006.
MOWAT, R. B. *The Diplomacy of Napoleon.* London: Edward Arnold, 1924.
MOWAT, R. B. A *History of European Diplomacy, 1815–1914.* London: Edward Arnold, 1927.
MOWAT, R. B. A *History of European Diplomacy, 1451–1789.* London: Edward Arnold, 1928.
MOWAT, R. B. A *History of European Diplomacy, 1914–1925.* London: Edward Arnold, 1928.
MURTY, B. S. *The International Law of Diplomacy: The Diplomatic Instrument and World Public Order.* New Haven – Dordrecht – Boston – London: New Haven Press/Martinus Nijhoff Publisher, 1989.
MYSLIL, S. *Diplomatické styky a imunity: se zvláštním zřetelem k výsledkům Vídeňské kodifikační konference konané v roce 1961.* Praha: ČSAV, 1964.
NEUMANN, I. B.; WAEWER, O. (eds). *Budoucnost mezinárodních vztahů.* Brno: Centrum strategických studií, 2005.

NEWSOM, D. D. (ed.). *Diplomacy under a Foreign Flag: When Nations Break Relations.* London: Hurst, 1990.
NICOLSON, H. *The Congress of Vienna. A study in Allied Unity: 1812–1822.* London – Calcuta – Madras – Toronto: Constable & Comp. Ltd. – Longmans, Green & Co. 1946.
NICOLSON, H. *Diplomacy.* Washington, D. C.: Institute for Study of Diplomacy, Georgetown University, 1988 (1939).
NICOLSON, H. *The Evolution of Diplomatic Method.* London: Cassell Publisher Ltd. 1954.
NICOLSON, H. *Peacemaking 1919.* London: Methuen, 1964.
NIKOLA, H. Anglická škola a teorie mezinárodních vztahů: obsahový vesmír, akademický svět a kritiky přístupu. *Mezinárodní vztahy,* 2005, č. 2, s. 76–89.
ONDŘEJ, J. *Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2004.
ORLOWSKI, T. *Protokół diplomaticzny. Ceremonial & Etykieta.* 2. vyd. Warszawa: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 2006.
ORT, A. *Evropa 20. století.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2004.
ORT, A. *Česká zahraniční politika.* 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009.
ORT, A. *Zamyšlení nad českou diplomacií.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2010.
OUTRATA, V. *Mezinárodní právo veřejné.* Praha: Orbis, 1960.
PAUL, V. *Nejstarší památky mezinárodního práva.* Praha: Academia, 1996.
PEARSON, L. B. *Diplomacy in the Nuclear Era.* Cambridge: Harvard University Press, 1959.
PETERKOVÁ, J. Úvod do mezinárodního vyjednávání a komunikace. *Mezinárodní vztahy,* 2004, č. 2, s. 49–65.
PETERKOVÁ, J. *Veřejná diplomacie.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2008.
PIEKALKIEWICZ, J. *Historie světové špionáže. Agenti, systémy, akce.* Praha: Naše vojsko, 2004.
PRADIER-FODERÉ, P. *Cours de Droit Diplomatique. I–II.* Paris: A. Durand et Pedone-Lauriel, 1881.
RANA, K. S. *Bilateral Diplomacy.* 2nd Print. New Delhi: Manas Publications, 2006.
RENOUVIN, P. *Histoire des relations internationales.* I–III. Paris: Hachette, (1953–1955), 1994.
RIORDAN, S. *The New Diplomacy.* Cambridge: Polity Press, 2002.
ROBERTS, I. *Satow's Diplomatic Practice.* 6th Edition. Oxford: Oxford University Press, 2009.
RUŽIČKA, F.; KARVAŠOVÁ, L. *Európska diplomacia. Pôvod, premena a príležitosti.* Bratislava: Epos, 2012.

QUELLER, D. E. *The Office of the Ambassador in the Middle Ages.* New Jersey: Princeton University Press, 1967.
SATOW, E. *A Guide to Diplomatic Practice.* London etc.: Longmans, Green & Co. 1922 (2nd Edition, I, II), 1957 (4th Edition).
SEIDL-HOHENVELDERN, I. *Mezinárodní právo veřejné.* Praha: ASPI, 1999 (2001).
SHARP, P.; WISEMAN, G. (eds). *The Diplomatic Corps as an Institution of International Society.* Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2007.
SKALICKÝ, J. *Základy diplomatického a konzulárního zřízení a služby.* Praha: MZV Republiky československé, 1949.
SMEJKAL, V.; BACHRACHOVÁ, H. *Lexikon společenského chování.* 4. vyd. Praha: Grada, 2009.
SQUATRITI, P. *The Complete Works of Liudprand of Cremona.* Washington D.C.: The Catholic University Press, 2007.
STEARNS, M. *Talking to Strangers: Improving American Diplomacy at Home and Abroad.* 4th Printing. Princeton: Princeton University Press, 1999.
SUJA, S. *Po prečítaní spáliť.* Bratislava: Kontakt plus, 1998.
SYRUČEK, M. *Diplomatické maléry.* Praha: Mladá fronta, 2004.
SYRUČEK, M. *Diplomacie v negližé. Patnáct let naší zahraniční politiky.* Praha: Mladá fronta, 2005.
ŠEDIVÝ, J. Historik v současne zahranični politice. *Mezinárodní politika,* 2004, č. 4, s. 31–33.
ŠEDIVÝ, J. *Velvyslancem u Eiffelovy věže 1990–1994.* Praha – Paříž v zahraniční politice. Praha: Mlada fronta 2008.
ŠEDIVÝ, J. *Diplomacie je uměním kompromisu. Cesta do NATO, do EU a další příběhy. 1995–2002.* Praha: Mlada fronta, 2009.
ŠPAČEK, L. *Nová velká kniha etikety.* Praha: Mladá fronta, 2008.
ŠRONĚK, I. *Diplomatický protokol a praktické otázky společenské etikety.* Praha: Karolinum, 2002.
ŠTOURAČOVÁ, J. *Ekonomická diplomacie České republiky.* Praha: Professional Publishing, 2008.
ŠTOURAČOVÁ, J. a kol. *Ekonomická dimenze české diplomacie a její aplikace ve vztahu k zemím západního Balkánu.* Praha: Professional Publishing, 2010.
ŠTOURAČOVÁ, J. a kol. *Proměny ekonomické diplomacie v ČR a ve světě.* Praha: Professional Publishing, 2012.
THAYER, CH. W. *Diplomat.* New York: Harper, 1959.
THOMPSON, K. W. *American Diplomacy and Emergent Patterns.* New York: University of American Press, 1962.
THUKYDIDES. *Dějiny peloponéské války.* Praha: Odeon, 1977.

TOMALOVÁ, E. *Kulturní diplomacie. Francouzská zkušenost.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008.
TUNKIN, G. I. (ed.). *International Law.* Moscow: Progress Publishers, 1986.
URE, J. (ed.). *Diplomatic Bag. An Anthology of Diplomatic Incidents and Anecdotes from the Renaissance to the Gulf War.* London: John Murray (Publisher) Ltd. 1996.
UTHMANN, J. von. *Diplomaté. Státní aféry od dob faraónů po současnost.* Brno: Bonus – Memorabilia, 1998.
VALOUCH, J.; RIŠOVÁ, M.; SEMAN, R. *Právo medzinárodných organizácií.* Praha: C.H.Beck, 2011.
VESELÝ, Z. *Dějiny diplomacie.* Praha: Oeconomica, 2008.
VESELÝ, Z. a kol. *Diplomacie v měnícím se světě.* Praha: Professional Publishing, 2009.
VESELÝ, Z. Diplomaticke aktivity Jiřiho z Poděbrad. In *Jiří z Poděbrad národohospodář.* Praha: ČVUT, 2010, s. 13–41.
VESELÝ, Z. *Dějiny české zahraniční politiky.* Praha: Oeconomica, 2013.
VESELÝ, Z. *Dějiny mezinárodních vztahů.* 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014.
VRŠANSKÝ, P. *Základy diplomatickej komunikácie.* Bratislava: Iura Edition, 2004.
VYBÍRAL, Z. *Psychologie lidské komunikace.* Praha: Portál, 2000.
WAISOVÁ, Š. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích.* Praha: Portál, 2005.
WAISOVÁ, Š. *Mezinárodní organizace a režimy.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2008.
WAISOVÁ, Š. *Úvod do studia mezinárodních vztahů.* 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009.
WALKER, R. A. *Multilateral Conferences. Purposeful International Negotiation.* Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2004.
WALSH, E. A.; DUGAN, S. *The History and Nature of International Relations.* New York: Freeport, (1922), 1969.
WATSON, A. *Diplomacy. Dialog between States.* London: Eyre Methuen, 1982 (2004).
WATSON, A. *The Evolution of International Society. A Comparative Historical Analysis.* London: Routledge, 1992 (1999).
WATZLAWICK, P.; BAVELASOVÁ, J. B.; JACKSON, D. D. *Pragmatika lidské komunikace. Interakční vzorce, patologie a paradoxy.* Hradec Králové: Konfrontace, 1999.
WEILEMANN, P. *The Summit Meeting: The Role and Agenda of Diplomacy at its Highest Level.* Dostupné na: http://www.nira.or.jp/past/publ/review/2000spring/05weilemann.pdf.
WIGHT, M. *International Theory: Three Traditions.* Leicester – London: Leicester University Press, 1995.

WIGHT, M. *Power Politics.* London: Royal Institute of International Affairs, 1978 (1995, 2002, 2004).
WILK, M. (ed.). *Diplomacja.* Lodž: WSSM, 2002.
YOUNG, J. W. *Twentieth-Century Diplomacy. A Case Study of British Practice 1963–1976.* New York: Cambridge University Press, 2008.
URY, W. *Jak překonat nesouhlas.* Praha: Management Press, 1995.
YURDUSEV, N. A. (ed.). *Ottoman Diplomacy. Conventional or Unconventional?* Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2004.
ZAMYKALOVÁ, M. *Mezinárodní obchodní jednání.* Praha: Professional Publishing, 2003.
ZÁSTĚROVÁ, B. a kol. *Dějiny Byzance.* Praha: Academia, 1994.

Příručky

BERRIDGE, G. R.; ALAN, J. *A Dictionary of Diplomacy.* 2nd Edition. Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2003.
CARLSNAES, W.; RISSE, T.; SIMMONS, B. A. *Handbook of International Relations.* London etc.: SAGE Publications, 2001.
Diplomatická praxe. I–II. Praha: MZV ČR, 1994.
Diplomatičeskij slovar. I–III. Moskva: Nauka, 1984–1986.
EVANS, G.; NEWNHAM, J. *The Dictionary of World Politics. A Reference Guide to Concepts, Ideas and Institutions.* New York: Harvester Wheatsheaf, 1992.
FELTHAM, R. G. *Příručka diplomata.* Praha: SLON, 2003.
FRANGULIS, M. A.-F. de. *Dictionnaire diplomatique. 1–3.* Paris: Académie diplomatique internationale, 1933–1937.
FREEMAN, CH. W. Jr. *The Diplomat´s Dictionary.* Washington, D.C.: National Defense University Press, 1994.
FRY, M. G.; GOLDSTEIN, E.; LANGHORNE, R. (eds.). *Guide to International Relations and Diplomacy.* London – New York: Continuum, 2002.
Guide to the archives of Member State´s Foreign Ministries and European Union institutions. 3rd Revised and Enlarged Edition. European Commission, Secretariat-General, 2005.
HUBINGER, V. *Encyklopedie diplomacie.* Praha: Libri, 2006.
JENTLESON, W.; PATTERSON, T. G. (eds). *Encyclopedia of U. S. Foreign Relations.* Vol. 1–4. New York – Oxford: Oxford University Press, 1997.
KRATOCHVÍL, P.; DRULÁK, P. (eds). *Encyklopedie mezinárodních vztahů.* Praha: Portál, 2009.
KRIEGER, J. (ed.). *Oxfordský slovník světové politiky.* Praha: Ottovo nakladatelství, 2000.

Metodická příručka ke sjednávání mezinárodních smluv. Praha: MZV ČR, 2004.
POTOČNÝ, M.; REGNER, V.; URBAN, J. (eds). *Slovník mezinárodního práva a politiky.* Praha: Svoboda, 1988.
SALMON, J. *Manuel de droit diplomatique.* Bruxelles: Bruylant/Delta, 1994.
SALMON, J. *Dictionnaire de droit international public.* Bruxelles: Bruylant, 2001.
THOMAS, D. H.; CASE, L. M. *The new guide to the diplomatic archives of Western Europe.* Philadelphia: University of Pensylvania Press, 1975.
VESELÝ, Z. (ed.). *Prameny a literatura k dějinám české zahraniční politiky.* Praha: Oeconomica, 2004.
VESELÝ, Z. *Smlouvy, pakty, dohody. Slovník mezinárodně politických a diplomatických aktů.* 2. vyd. Praha: Epocha, 2006.

Dokumenty a materiály

An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peace Keeping. Dostupné na: http://www.un.org/Docs/SG/agpeace.html.
BERRIDGE, G. R. (ed.). *Diplomatic Classics. Selected Texts from Commynes to Vattel.* Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan, 2004.
Dokumenty ke studiu mezinárodního práva a politiky. I, II, III, IV, V. Praha: NPL, Svoboda, 1963, 1965, 1977, 1982, 1986.
Evropská úmluva o konzulárních funkcích. Dostupné na: http://translate.google.cz/translate?hl=cs&langpair=en|cs&u=http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/061.htm.
Kariérní řád pro diplomatické a konzulární pracovníky MZV ČR. Praha: MZV ČR, 2009.
Kompetenční zákon (č. 556/1990 Sb.).
Lisabonská smlouva. Sbírka mezinárodních smluv. Česká republika. Ročník 2009, č. 111, částka 44.
MARTENS, G. F. de. *Nouveau recueil de traités d´alliance, de paix, de trève, de neutralité, de commerce, de limites, d´exchance etc. et plusieurs autres actes servant à la connaissance des relations étrangères de puisances et etats de l´Europe…depuis 1800 jusqu´à présent. I–VI.* Gottingue: Dieterich, 1817–1820.
TRÁVNÍČKOVÁ, Z. (ed.). *Materiály ke studiu mezinárodního práva.* Praha: Oeconomica, 2006.
TRÁVNÍČKOVÁ, Z.; PETERKOVÁ, J. (eds). *Diplomatická a konzulární praxe v dokumentech.* Praha: Oeconomica, 2008.

Úmluva o výsadách a imunitách odborných organizací. Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 21/1968 Sb. o Úmluvě o výsadách a imunitách mezinárodních odborných organizací.

Úmluva o výsadách a imunitách Organizace spojených národů. Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 52/1956 Sb. o přístupu Československé republiky k Úmluvě o výsadách a imunitách Organizace spojených národů dne 13. února 1946.

Úmluva o zvláštních misích. Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 40/1987 Sb., o Úmluvě o zvláštních misích.

Ústava České republiky. Sbírka zákonů České republiky, roč. 1993, částka 1, vydána 28. prosince 1992, č. 1, ve znění novelizačních ústavních zákonů č. 347/1997 Sb., č. 300/2000 Sb., č. 395/2001 Sb., č. 448/2001 Sb., č. 515/2002 Sb. a č. 319/2009 Sb.

VESELÝ, Z. (ed.). *Světová politika 20. století v dokumentech. 1900–1945, 1945–1990.* Praha: VŠE, 2000, 2001.

VESELÝ, Z. (ed.). *Československá zahraniční politika 1945–1989 (Dokumenty).* Praha: VŠE, 2001.

VESELÝ, Z. (ed.). *Československá a česká zahraniční politika 1990–2003 (Dokumenty).* Praha: Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů Praha, 2003.

VESELÝ, Z. (ed.). *Dějiny české politiky v dokumentech.* Praha: Professional Publishing, 2005.

VESELÝ, Z. (ed.). *Dějiny českého státu v dokumentech.* 3. vyd. Praha: Professional Publishing, 2012.

Vídeňská úmluva o diplomatických stycích. Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 157/1964 Sb. o Vídeňské úmluvě o diplomatických stycích.

Vídeňská úmluva o konzulárních stycích. Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 32/1969 Sb. o Vídeňské úmluvě o konzulárních stycích.

Vídeňská úmluva o smluvním právu. Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 15/1988 Sb. o Vídeňské úmluvě o smluvním právu.

Vídeňská úmluva o smluvním právu mezi státy a mezinárodními organizacemi nebo mezi mezinárodními organizacemi navzájem. Dostupné na: http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_2_1986.pdf.

Vídeňská úmluva o zastoupení států v jejich stycích s mezinárodními organizacemi univerzální povahy. Dostupné na: http://www.psp.cz/eknih/1971fs/tisky/t0124_01.htm.

Zásady a pravidla jednotné protokolární praxe v České republice. Praha: MZV ČR, 2001.

Odborná a úřední periodika a ediční řady (výběr)

Clingendael Diplomacy Papers
Clingendael Discussion Papers in Diplomacy
Diplomacy World
Diplomatic History
Diplomatic Journal
Diplomatičeskij vjestnik
Diplomatic review / Revue diplomatique
EU Diplomacy Papers
Favorita Papers
The Hague Journal of Diplomacy
La lettre diplomatique / The Diplomatic Letter
Le Monde diplomatique
Revue d'histoire diplomatique

Internetové zdroje a odkazy:

Oficiální webové stránky ministerstev zahraničních věcí vybraných zemí:
Belgie – Diplobel:
http://diplomatie.belgium.be
Bělorusko – Ministerstvo inostrannych del Respubliki Belarus:
http://www.mfa.gov.by
Bosna a Hercegovina – Ministarstvo vanjskih poslova Bosne i Hercegovine:
http://www.mvp.gov.ba
Čína – Ministry of Foreign Affairs of the People´s Republic of China:
http://www.fmprc.gov.cn
Estonsko – Välisministeerium:
http://www.vm.ee
Francie – Ministère des Affaires étrangères et européennes:
http://www.france.diplomatie.fr
Irsko – An Roinn Gnóthaí Eachtracha/Department of Foreign Affairs:
http://www.foreignaffairs.gov.ie/home/index.aspx
Itálie – Ministero degli Affari Esteri:
http://www.esteri.it
Japonsko – Ministry of Foreign Affairs of Japan:
http://www.mofa.go.jp
Litva – Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija:
http://www.urm.lt
Maďarsko – Magyar Köztársaság Külügyminisztérium:
http://www.mfa.gov.hu

Malta – Il-Ministeru ta' l-Affarijiet Barranin ta' Malta:
http://www.foreign.gov.mt
Německo – Auswärtiges Amt:
http://www.auswaertiges-amt.de
Nizozemsko – Ministerie van Buitenlandse Zaken:
http://www.minbuza.nl
Portugalsko – Ministério dos Negócios Estrangeiros:
http://www.min-nestrangeiros.pt
Rakousko – Bundesministerium für europäische und internationale Angelegenheiten:
http://www.bmeia.gv.at/en/foreign-ministry.html
Rusko – Ministerstvo innostranych del Rossijskoj Federacii:
http://www.mid.ru
Řecko – Ministry of Foreign Affairs (Υπουργειο Εξωτερικων):
http://www.mfa.gr
Spojené státy americké – U. S. Department of State:
http://www.state.gov
Španělsko – Ministerio de Asuntos Exteriores y de Cooperación:
http://www.mae.es
Švýcarsko – Eidgenössisches Departement für auswärtige Angelegenheiten:
http://www.eda.admin.ch
Turecko – Dýtitleri Bakanlýdý Türkce Ana Sayfasý:
http://www.mfa.gov.tr
Velká Británie – Foreign & Commonwealth Office:
http://www.fco.gov.uk

Zastoupení krajů ČR při EU:
http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/rozvoj-regionu/zastoupeni-kraju-v-bruselu/1001179/42388/#TOP

O AUTOROVI

Prof. PhDr. Zdeněk Veselý, CSc. (nar. 1950) se odborně zabývá dějinami mezinárodních vztahů, diplomacie a české zahraniční politiky. Z této problematiky jako samostatné monografie mj. publikoval *Dějiny českého státu v dokumentech* (1994, 2003, 2012), *Smlouvy, pakty, dohody* (2002, 2006), *Dějiny české politiky v dokumentech* (2005), *Dějiny mezinárodních vztahů* (2007, 2010, 2014), *Dějiny diplomacie* (2008), *Mezinárodní vztahy v datech* (2008) a *Dějiny české zahraniční politiky* (2013). Autorsky a edičně se podílel na publikacích *Dějiny bankovnictví v českých zemích* (1999), *Pocta Janu Masarykovi* (1999), *Zahraniční politika České republiky* (2002), *Edvard Beneš – Československo – Evropa* (2005), *Diplomacie v měnícím se světě* (2009) a *Global Politics in Hard Times* (2011).

Jmenný rejstřík

A
Adamová Karolina 7–8
Aersen Francois van 167
Achnaton 227
Aischines 110
Albrightová Madeleine 63, 90, 168
Alexandr 84, 91
Alexandr I. 80, 83, 280
Alighieri Dante 40
Allison John 158
Alžběta 152, 167, 245
Alžběta I. 159, 167
Alžběta II. 167
Amenhotep III. 227
Amenhotep IV. 185, 227, 238
Anderson Pamela 172
Andrassy Gyula 77, 79
Anna 166
Anna Bretaňská 239
Aquinová Corazón 168
Arafat Jasir 184
Aron Raymond 53
Artaxerxes 177
Ashtonová Catherine Margaret 90
Aššurbanipal II. 227
Atila 185
August II. 45
Ayala Baltazar 44

B
Bacon Francis 41
Balfour James 192
Ball George 21
Bambasová Helena 170
Bandaranajaková Siramavo 168
Barrios de Chamorrová Violetta 168
Barston Ronald Peter 7, 10, 35, 196, 270, 278, 456
Barthou Louis 84
Basoalto Ricardo 170
Begin Menachem 282
Benedetti Vincent 86
Beneš Edvard 71, 92, 93, 100–102, 203, 231, 232, 275, 473
Berengar II. 240
Bernis Francois-Joachim de Pierre de 149, 152
Berridge Geoffrey R. 20, 27, 29, 35, 281
Berthellot Philippe 77
Bestužev – Rjumin Alexej 152
Beust Fridrich 79, 150
Bigottini 166
Biľak Vasil 94
Bismarck Otto von 30, 53, 76, 79, 83, 86, 148, 150, 167, 195
Blair Henry W. 162
Blair Tony 245
Boccaccio Giovanni 41
Boleslav I. 166, 169
Bono 172
Brandt Willy 87, 172, 225, 243
Brežněv Leonid Iljič 88, 185, 225
Briand Aristide 77, 84, 87
Brundlandová Gro Harlem 168
Brzezinski Zbigniew 7, 58, 90
Bulenová Jana 169
Bull Hedley 56, 57, 176
Bullock Sandra 172
Burian Ištvan 77

Burke Edmund 10
Burnaburiaš 185, 238
Bush George Walker 32, 158, 168, 245
Butterfield Herbert 55
Bynkershoek Cornelius van 45
Byrnes James 286

C
Callières Francois de 45, 49, 50, 147, 153, 157, 276
Canning George 34, 178
Carter Jimmy 21, 90, 158, 171, 282
Casanova Giacomo 149
Castlereagh Robert S. 49, 52
Castro Fidel 164, 171
Císař Čestmír 152
Clemenceau George 83, 84, 178
Clementis Vladimír 93, 94, 102
Clinton William 34, 90, 171, 282
Clintonová Hillary 168, 180
Cohen Raymond 7, 11, 14, 456
Commynes Philippe de 42, 43
Contarini Zaccaria 195, 239
Coolsaet Rik 61, 64
Cooper Andrew F. 58
Czernin Ottokar 79

Č
Čanakja 37
Čandragupta 37
Čankajšek 67, 89
Čepelka Čestmír 13
Čičerin Georgij Vasiljevič 87, 88
Čou En-laj 90, 186

D
Dahlerus Birger 172
Dandolo Enrico 40
David Václav 103
De Vera don Juan Antonio 43, 157
Dei 192
Delamar Louis 163
De Leon Mario jr. 140
Demosthenes 110, 146, 160
Der Derian James 7, 57, 58, 456
Diana 172
Dienstbier Jiří 104, 105, 225
Dobrava 166
Dobrynin Anatolij Fjodorovič 52
Drdáková Eva 170
Drummond Eric 48
Dubček Alexandr 103, 152
Dubský Zbyněk 7, 24
Dulles John Foster 89
Dunn David H. 32
Dvořák Martin 140

E
Eban Abba188
Eden Anthony 85, 183, 187
Eduard IV. 42, 43
Enlil 216
Epitanos 184
Estrada Genaro 68
Estrades Godefroi d´ 244

F
Fajkusová Blanka 170
Feltham Ralph G. 125
Ferdinand II. 39
Ferdinand III. 83
Feuerbach Ludwig 57
Fialková Kateřina 170
Fialková Markéta 169
Fierlinger Zdeněk 224, 232
Filip 271
Filip II. 110, 227
Filip IV. 39
Filipi Eva 169

Foggy Bottom 80
Fox Charles James 79
Franklin Benjamin 89, 151
František I. 85, 164, 167
František II. (I.) 163
Frattini Franco 234
Fridrich I. Barbarossa 39, 228
Fridrich II. 39
Fridrich Veliký 14, 30, 150, 152
Fridrich Vilém I. 79
Froňková Michaela 170
Fuchsová Margita 170

G
Galbraith Kenneth 76
Gándhíoví Indíra 168
Garden de Guillaume 45, 46
Gašparíková Jana 170
Gaulle Charles de 263, 279
Geldof Bob 172
Genet Raoul 166
Genscher Hans-Dietrich 225
Gentili Alberico 44, 133, 159
Gerard James W. 162
Gere Richard 172
Gervasius 92
Gilboa Etan 63
Gillon Carmi 162
Girolami Raffaello 40
Giustinian Antonio 189
Gomes Aijalon 171
Gorčakov Alexandr Michajlovič 87
Goring Hermann 172
Grant Ulysses Simpson 160
Grenville William 178
Grollová Ivana 170
Gromyko Andrej Andrejevič 88
Grotius Hugo 44, 61, 133
Gruber Karl 174, 188
Grybauskaitéová Dalia 168
Grynszpan Herschel 165
Guicciardini Francesco 42
Gustav Adolf 30

H
Hácha Emil 102, 284, 285
Hájek Jiří 103, 158
Hall Martin 7, 35, 54, 55, 155, 158, 161, 456
Hammer Armand 172
Hamilton Keith 7, 17, 35, 456
Hardenberg Karl 79
Harriman Averell 184
Harun ar-Rašid 184
Havel Václav 103, 105, 185, 225
Hay John 89
Hegel Georg Wilhelm Friedrich 57
Henderson Conway C. 9, 11, 14
Hérakleitos 242
Hermes 109, 147, 172, 187
Hermes Andreas 162
Hitler Adolf 77, 93, 102, 148, 182, 193, 203, 284, 285
Hlavsová Ivana 170
Hodža Milan 101
Holleben Theodor von 163
Holoubková Ivana 170
Homér 109, 176
Hotman de Villiers Jean 43, 133
Hrdá Edita 170
Hřebíčková Janina 170
Hubáčková Hana 170
Hubinger Václav 12, 26, 201, 251
Huňatová Dana 169
Hunt M. 17
Husajn Saddám 172
Hybášková Jana 158, 169
Hynková Jana 170

CH
Chamberlain Neville 183, 203
Chatardová Marie 170
Chatterjee Charles 7, 271, 456
Chattušil 238
Childerich III. 39
Chňoupek Bohuslav 103, 225
Chruščov Nikita Sergejevič 88, 152, 184, 191, 199, 279
Churchill Winston Spencer 32, 86, 192
Chvalkovský František 102, 284

I
Ignaťjev Nikolaj Pavlovič 148
Inocenc III. 39

J
Jackson Andrew 151
Jackson Geoffrey 162
Jakub II. 114
James Alan 27, 29
Jarring Gunnar 120
Jefferson Thomas 80, 89
Jeřábková Věra 169
Jeslínková Jaroslava 169
Jindřich IV. 30, 39, 113, 167
Jindřich VII. 41
Jiří III. 241
Jiří z Poděbrad 150, 216, 273
Johanes Jaromír 104
Jolie Angelina 172
Jönsson Christer 7, 17, 35, 54, 55, 63, 64, 155, 158, 161, 456
Josef 149
Josef II. 85
Justinián 164

K
Kaczyński Lech 120
Kaddáfí Muamar 117, 158, 163
Kalixtus II. 39
Kant Immanuel 61
Kapodistrias Ioannis Antonio 150
Karel IV. 39, 228
Karel VI. 78, 84
Karel VIII. 195, 239
Karel Albrecht 30
Karel Martell 38
Karel Smělý 42
Karel Veliký 39, 184
Kásim Abdul 163
Kateřina II. 80, 152, 167, 241
Kateřina Medicejská 168
Kautilja 37, 144, 166, 188
Kavan Jan 105, 119, 130, 274
Keith George 151
Kennan George 62, 159, 191
Kennedy John Fitzgerald 21, 89, 191, 192, 199
Kerenskij Alexandr Fjodorovič 67
Ketteler Klemens von 165
Kirkpatricková Jeanne 169
Kissinger Henry 7, 35, 48, 50–53, 89, 120, 150, 162, 183, 186
Klaus Václav 105, 120, 225
Klausová Livie 170
Klecanda Vladimír 232
Kleiner Juergen 7, 121, 185, 196
Klement IX. 153
Kliment VI. 228
Klímová Rita 169
Kňažko Milan 95
Kohl Helmuth 225
Kohout Jan 106, 437,
Kollontajová Alexandra 168
Konfucius 38
Konstantin a Metoděj 111, 188

Konstantin VII. Porfyrogennetos 240
Korbel Josef 90, 168
Kostka z Postupic Václav 150
Košťálová Marie 169
Kounic Antonin Václav 78, 84, 85, 150, 151, 167
Kramář Karel 92
Krejčí Oskar 12
Krofta Kamil 102, 132
Křížkovský Ladislav 7
Kučma Leonid 245
Kuchyňová-Šmigolová Veronika 170
Kvicinskij Julij 156, 175

L
Lane Artur B. 158
Langhorne Richard 7, 17, 35, 59, 62, 64, 456
Langlois Francois 30
Lavrov Sergej Viktorovič 180
Lee Euna 171
Leopold I. 167
Leopold II. 85
Lev III. 39
Lev z Rožmitálu 150
Lichnowsky Karl 77
Ling Laura 171
Litvinov Maxim Maximovič 87, 88
Liutprand z Cremony 240, 241
Livius Titus 246
Louisa Savojská 167
Ludvík XI. 42, 43, 150, 188
Ludvík XII. 39
Ludvík XIII. 44, 83, 149,
Ludvík XIV. 41, 49, 77, 83, 149, 181
Ludvík XV. 77, 85, 149, 167, 188
Ludvík XVI. 244
Ludvík XVIII. 44, 83
Lukešová Kateřina 169
Luňák Petr 18
Lusi Spiridione 151, 152

M
McAleesová Mary 168
Macartney George 241
MacDonald Ramsay 241
Maggi Ottavo 43
Mahábháráta 132
Machiavelli Niccolò 39, 40, 42, 76, 86, 192
Manning Charles, A. W. 55
Mao Ce-tung 90
Marie Burgunská 150
Marie Luisa 85
Marie Medicejská 82
Marie Stuartovna 159, 167
Marie Terezie 78, 84, 150, 167, 241
Marini z Grenoblu Antonio 150
Markéta (Dagmar) 166
Markéta Rakouská 167
Marko Ján 103
Marshall George 89
Martell Karel 38
Martens George Frederic de 45, 292
Martens Charles de 45
Martina 242
Marx Karel 57
Masaryk Jan 7, 93, 102, 153, 232,
Masaryk Tomaš Garrigue 100–102, 185, 200, 224, 232
Mastný Vojtěch 232
Matějka Zdeněk 7, 8
Mattingly Garrett 146
Mazarin Jules 41, 44, 77, 83, 149, 150, 244
Medici Cosimo di 114
Meierová Golda 168

Meloy Francis 163
Mendoza Bernardino de 159
Menteur paša 148
Mercy 241
Merkelová Angela 189
Měšek 166
Metternich Clemens Lothar Václav 34, 74, 78, 80, 83, 85, 105, 195, 280
Michael III. 111
Mingstová Karen 9
Mirbach Wilhelm von 165
Mistr Sun 38
Mlada 169
Molotov Vjačeslav Michajlovič 88, 152, 224, 286
Montville Joseph 22
Moravčík Jozef 104
Morgenthau Hans Joachim 7, 53, 54, 59, 60, 155, 456
Moserová Jaroslava 170
Motley John L. 160
Mottlová Hana 170
Murray Craig 158
Muršil II. 246
Mussolini Benito 183

N
Napoleon Bonaparte 30, 83, 85, 105, 149, 280
Neruda Jan 170
Neruda Pablo 170
Nesselrode Karl von 150
Nicolas de Neufville 77
Nicolson Harold 7, 9, 11, 14, 20, 48–51, 63, 131, 158, 160, 165, 176, 188, 456
Nikefor II. Fokas 241
Nitze Paul 156, 175
Nixon Richard 52, 90, 121, 179, 180
Nye Joseph 54

O
Obama Barack 168
Osuský Štefan 93
Ota I. 241
Ota II. 241

P
Paine Thomas 10
Palmerston Henry 63, 85, 178, 266
Pandulph 241
Papen Franz von 148
Paz Octavio 171
Pérez de Cuellar Javier 282
Perikles 272
Peterková Jana 7, 27, 29
Petr z Aspeltu 39, 92
Petrarca Francesco 40
Pipin III. 38, 39
Pius IV. 244
Podewils 79
Pokorná Lenka 170
Pompadour de 85, 152, 167
Pompeius Gnaeus Magnus 132
Poncet Francois 77
Pradier-Fodere Paul 46
Prouzová Alena 170
Přemysl Otakar I. 166
Puebla Rodrigo Gonzales de 114

R
Radičová Iveta 168
Rana Kishan S. 196
Rath Ernst 165
Riamašeša-Mai-Amana 238
Riceová Condoleezza 32, 168
Richard II. 166
Richelieu Jean Armand du Plessis 30, 33, 41, 49, 51, 74, 77, 82, 83, 86, 149, 181,
Rincon Antoine 164

Ripka Hubert 93
Robinsonová Mary 168
Roosevelt Franklin Delano 33, 184
Roosevelt Theodor 59
Rosier Bernard du 42, 113, 146, 239
Rousseau Jean Jacque 151
Rudolf II. 92

Ř
Řehoř VII. 30, 39
Řezníčková Pavlína 169

S
Sadat Anvar 159, 184, 282
Salmon Jean 15, 17
Sartre Jean-Paul 57
Sato Eisaku 179
Satow Ernest 7, 10, 46–49, 51, 145, 147, 180, 271, 456
Sequensová Kateřina 170
Sforza Francesco 40, 114
Sharp Paul 62
Shunashshur z Kizvatny 155
Scheel Walter 225
Schuman Robert 84, 200
Schwarzenberg Karel 106
Schweinitz Lothar von 167
Smith Ian 67
Snowden Edward 189
Solana Javier 245
Sparrow J. 50
Speck von Sternburg Hermann 150
Spielman Anton 151
Spreti Karl 163
Stalin Josip Vissarionovič 88, 152
Stearns Monteagle 7, 11, 36, 157, 160, 173
Stinnett Caskie 181
Stresemann Gustav 84, 86, 151
Sukarnoputriová Megawatti 168
Suzuki Kantaro 179
Svoboda Cyril 105, 225

Š
Šan-yü 242
Šarbochová Markéta 170
Šedivý Jaroslav 18, 105, 286
Ševardnadze Eduard Amvrosievič 88
Ševčíková Hana 169
Široký Viliam 103
Špidla Vladimír 225
Štěpán II. 39
Štěpová Vlasta 170
Štouračová Judita 7, 26, 28, 170
Štrougal Lubomír 224
Šturma Pavel 13
Šuppiluliumaš I. 185

T
Talleyrand Charles de 49, 78, 83, 149, 151, 152, 154, 166
Tardieu André 84
Tasso Torquato 43, 157
Telička Pavel 225, 270
Temple-Blacková Shirley 171
Thatcherová Margaret 168, 282
Theodat 164
Theofano 241
Thompson Llewellyn 192
Thugut Franz 151
Tinoca Frederico 68
Tobar Carlos 68
Tomalová Eliška 7
Tomášová Bronislava 170
Tranchedini da Pontremoli Nicodemo 114
Trauttmannsdorff Maxmiliann 151
Tudhaliya II. 155

U
Urbanová Eleonora 170
Uthmann Jorg von 26–28, 148, 152, 195

V
Václav II. 39, 92
Václav IV. 166
Varé Daniele 15, 11
Varro Terentius Marcus 132
Vašáryová Magda 169
Vattel Emmerich de 133
Verlain Paul 170
Vicenová Milena 170
Vike-Freibergová Vaira 168
Viktorie 167
Vilém I. 79
Vilém II. 86
Vladislav II. 91, 228
Vladislav Jagellonský 92
Volmar Isaak 151, 193
Vondra Alexandr 105
Voroncov Alexandr Romanovič 80
Vorovskij Václav V. 165

W
Waldemar 166
Waldheim Kurt 281
Walker Ronald, A. 21
Watson Adam 7, 57, 165, 456
Wattewille Carlos de 244
Wicquefort Abraham de 44, 45, 133, 147, 166, 188
Wight Martin 7, 15, 55, 56, 456
Wilson Woodrow 34, 49, 89, 160, 193
Wotton Henry 145, 148

Y
Young Andrew 158

Z
Zachariáš I. 38
Zaorálek Lubomír 106
Zemanová Věra 169
Zieleniec Josef 95, 104, 105
Zikmund Lucemburský 39
Zimmermann Arthur 192

Ž
Žigová Eliška 170

Věcný rejstřík

A

Academie politique 153
ad hoc
- diplomaté 154
- mise 396
Agenda pro mír 24, 25
agrément 120, 125, 129, 135, 141, 162, 180, 196–198, 202, 204, 251, 254, 257, 258, 331
aide mémoire 203
akreditace 180, 122, 130, 255
aktéři 11–14, 23, 24, 26, 27, 29, 51, 54, 59–62, 71, 95, 98, 107, 108, 160, 161, 196, 206, 237, 270, 276, 290
aliance 85, 118, 167, 180, 233, 272, 291
Aliance čtyř 180
alternát 222, 225, 291
ambasáda 81, 89, 112, 134, 163–165, 278
ambasador 112, 113, 160, 180, 184, 195
ambassadrice 167
amfiktyoni 75
amfiktyonie 75, 110
Amnesty International 62
ANC 67
ancienita 132, 254, 256, 257
andělé 176
anglická škola 55, 56
antidiplomacie 58
apokrisiarie 111, 114
apoštolské nunciatury 116,
Apoštolský sekretariát 76
archiv 10, 76, 134, 185, 223, 227–233, 313, 350, 352, 361, 395, 401, 402, 411, 416, 419, 424
arthašástra 37, 144, 188
ASEAN 272
ataše 81, 104, 128, 129, 141, 145, 165, 180, 192
Athénská přístupová smlouva k EU 209, 210, 222, 223, 225
Auswartigesamt 79
autocrator 156, 184

B

backchannels 52
baiulus 137
Ballhausplatz 78, 180
BATNA 286
Berlínský kongres 87, 148, 272
Bílý dům 90, 181, 191
bout de papier 204
Boxerské povstaní 165
branding 29
Brest-litevsky mír 87, 165
Briand-Kelloggův pakt 88
business protokol 235

C

cables 204
Cambridžský reglement 133
caretaker embassy 122
casus belli 180
Cášský protokol 46, 113, 225, 291, 292
CEFTA 95
ceremonie 131, 132, 235, 237–239, 241
cirkulace diplomatů 161
Committee of Secret Correspondence 80

Commonwealth of Nations 116, 197
Contadora 180
COREPER 130
COREU 204
Council of Europe Information Office 453
cut-price diplomacy 123

Č

červený telefon 21, 191
Černín 181
Česka ekonomická a kulturní kancelář v Tchajpej 143
člen konzulárního úřadu 141, 142, 343, 349–352, 355–360, 363
členové
- administrativního a technického personálu mise 415
- mise 124, 135, 330, 392, 405, 425, 426
- personálu mise 124–126, 330–334, 338, 339, 392, 405, 408, 409, 412–416, 425, 427
- služebního personálu 124, 141, 331, 338, 339, 343, 356, 357, 360, 390, 399, 400, 406, 415, 423, 427

D

datace 220, 224
deklarace 71, 89, 92, 175, 189, 196, 197, 199, 200, 206, 215, 219, 224, 233, 274, 281, 293, 306, 312
deklaratorní teorie 66
delegace Evropské komise 82, 118
delegace EU 118
delegace v mezinárodních organizacích a na mezinárodních konferencích 107, 119
demarše 180, 202, 203
Departement of Foreign Affairs 80
depeše 30, 44, 78, 86, 180, 192–194, 203, 204, 234
depozitář 223, 370, 372, 385–387, 403, 430
despatch 203, 204
dexia 183
Dieci di Balia 39, 76
diplomacie
- bezpečnostní 24
- bilaterální 20–22, 26, 59
- budoárová 34, 167
- dělových člunů 33
- ekonomická 26–28
- environmentální 31
- funerální 33, 184
- hospodářská 28
- komerční 28
- konferenční 50, 271, 272
- krizová 32–34
- kulturní 8, 31
- kyvadlová 34, 52, 120, 180
- mediální 63
- multilaterální 21, 22, 26
- nátlaková 25, 33, 47
- neformální 22, 203
- neoficiální 25, 62
- nová 17, 33
- občanská 22, 62
- obchodní 27, 28
- otevřená 29, 50
- parlamentní 23, 29, 35, 97, 272
- personální 22, 74
- pingpongová 31, 186
- preventivní 8, 24, 25, 59
- privátní 62
- renesanční 17, 114, 146
- sportovní 31

- stará 17, 50
- středověká 155, 226
- summitová 32, 33, 43, 52, 191
- tajná 28, 33, 34, 60, 149
- telefonická 34
- tichá 24, 34, 130
- transformační 32
- triangulární 51
- veřejná 8, 13, 28–31, 63
- vojenská 23
diplomaté
- nižší 112, 113, 125, 128
- vyšší 112, 113, 128
Diplomatická akademie (Vídeň) 85, 128, 153, 435, 437
diplomatická
- komunikace 63, 146, 173, 175, 183, 185, 187, 189, 193, 194, 275
- korespondence 35, 149, 196, 197, 200, 202, 204, 227, 238
- listina 124, 197, 204, 205, 236, 453
- praxe 16, 17, 19, 33, 35, 37, 42, 43, 45–48, 53, 77, 112, 128, 130, 132, 133, 181, 196, 251, 253, 281, 290
- revoluce 167
- signalizace 63, 185–187
diplomatické
- mise 13, 71, 107–109, 114–116, 120, 121, 123–125, 133–135, 139, 152, 168, 188, 189, 197, 198, 251–253, 262, 331, 343, 347, 351, 363, 368, 392, 393, 395, 396, 419, 425, 431
- písemnosti 193–197, 204, 227, 232, 335
- styky 21, 23, 42, 69–71, 92, 116, 121–123, 135–137, 139, 142, 143, 161, 163, 174, 193, 196, 200, 202, 231, 235, 236, 271, 278, 292, 331, 340, 343, 363, 441
- uznání 65, 67, 72, 87
- výsady a imunity 13, 96, 100, 131, 142, 159, 236, 347, 348
diplomatický
- azyl 135
- jazyk 176–178
- klub 205
- personál 71, 124, 164, 135, 331, 332, 334, 347, 390, 392, 396–400, 402, 406, 408, 412–417, 420–427
- protokol 81, 93, 100, 165, 166, 198, 199, 205, 231, 235, 236, 249–255, 258
- sbor 72, 102, 131, 132, 243, 252–256
- zástupce 70, 72, 93, 112, 124, 133–135, 145, 159–162, 190, 203, 291, 331, 336–340, 347
diplomatika 10
dispacci 194
dobré služby 25, 281
Dohoda 34, 67, 87, 95, 119, 157, 160, 180, 193, 208, 273, 275, 284, 285, 376
Dohoda o sídle mezi OSN a USA 119
Dohoda z Oslo 281
dopis 30, 152, 155, 156, 185, 186, 191, 196, 197, 199, 200, 204, 214, 238, 246, 265, 353
doyen 132, 243, 252–254, 256
Dvojspolek 86

E
École d´État européenne 153
École nationale d´Administration 153
Eisenhowerova doktrína 89
Emžská depeše 30, 86
Enigma 193

Estradova doktrína 68
etiketa 109, 127, 147, 193, 235, 241, 245, 258, 260, 263, 292, 333
EU 8, 21, 23, 32, 33, 64, 71, 81, 82, 98, 99, 106, 118, 123, 127, 130, 131, 169, 170, 178, 179, 184, 204, 207, 209, 210, 214, 220, 221, 223, 225, 228, 237, 245, 249, 251, 270, 275, 285, 437
European Global Navigation Satellite System Agency 453
euthyna 156
Evropská služba pro vnější činnost 82
Evropská úmluva o konzulárních funkcích 138
Evropské společenství uhlí a oceli 84
exekvatur 141, 196–199, 236, 346–350
exteritorialita 44, 133

F
fetialové 110
Filokratův mír 109, 110
food-for-thought paper 204
Foreign and Commonwealth Office 80
Foreign Office 79, 80, 195
francouzský systém diplomacie 49
FRELIMO 67
funkce diplomatů 127, 128, 154

G
G8 32, 180
G20 180
garanční dohoda 216,
generální
- akt 180
- honorární konzuláty 139
- konzul 104, 140, 141, 254, 433
- konzuláty 108, 123, 139
- sekretář 77, 100, 223
gentlemanská dohoda 180
gestor 213, 236, 255

H
Hamas 171
Havanská úmluva o diplomatických zástupcích 133
Hayova doktrína 89
headquarters agreements 117
helsinský proces 180, 280
heroldi 109, 112
hieromnemóni 75
hieromnemia 75
hodnosti diplomatů 117, 127
honorární
- konzulát 109, 121, 123, 139, 451
- konzulové 139, 142
hostitelské dohody 117
hostitelské státy 119, 406, 414–416, 422, 423, 425, 427

CH
chargé d´affaires 48, 89, 102, 113, 125, 127, 129, 180, 191, 195, 199, 236, 253, 254, 291, 292, 333
chargé d´affaires ad interim 122, 129, 197, 203, 204, 332, 334
chargé d´affaires en pied 71, 129, 204
Charta OSN 65, 134, 178, 206, 208, 210, 212, 215, 218, 221, 223, 233, 273, 283, 292, 313, 342, 366, 373, 379, 383, 385, 404, 428

I
informace 14, 21, 25, 27, 30, 44, 48, 55, 56, 59, 63, 78, 100, 115, 116, 142, 146, 147, 149, 158, 166, 167, 173–175, 181, 186–190, 192, 194–197, 203–205, 229, 230, 231, 233, 240, 248, 252, 255, 261, 265, 268, 306, 344, 354, 391, 392, 430, 431
interakce 13, 61, 159, 173, 174, 276
International Finance Corporation
International Organization for Migration 453
internunciové 125,127, 333
italský systém diplomacie 49

J
Jaltská dohoda 211
jazyk smluv 222
jednací řád 79, 273, 274, 296, 298, 305, 309, 407, 417, 428
jurisdikce 96, 133, 134, 136, 138, 142, 323, 324, 336–339, 348, 355, 356, 359, 363, 364, 397, 399, 400, 412, 413, 415, 420, 421, 423, 426

K
kabelogram 204, 315, 322
kabinetní list 196, 197, 199, 236, 253, 254
kancléř 34, 39, 74, 76, 78–80, 82, 84–87, 91, 92, 106, 148, 150, 167, 171, 189, 225, 232, 243
kapitulace 138, 179, 180, 215, 284
kariérní
- diplomaté 104, 154
- řád 127, 141, 430, 431, 437
keryx 146
kolektivní bezpečnost 84, 88, 211
kompetenční zákon 94
komunikace
- interakční 173–175
- interpersonální 175
- lineární 173
- mezikulturní 179, 187, 288
- nepřímá 174
- nonverbální 174, 183, 185, 186, 289
- přímá 174, 190, 196
- verbální 174
- veřejná 175
konciliace 25, 281
kondolence 200, 255, 261, 262
Konfederace stavů zemí Koruny české 228
Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě 35, 206, 218, 279, 280
konflikt 11, 14, 16, 21, 24–26, 34, 35, 57, 70, 89, 135, 136, 174, 192, 193, 208, 209, 247, 270, 279–281, 339, 340, 350, 359, 401, 402
kongres 17, 21, 39, 46, 47, 49, 51, 66, 84, 85, 87, 90, 113, 148, 166, 216, 225, 271–273
konkordát 39, 83, 148, 180, 206, 215
konkordát wormský 39, 206
konstitutivní teorie 66
konvence 180, 206, 209
konzul 104, 137, 140, 141, 180, 198, 199, 254, 362, 432, 433
konzulární
- jednatel 140, 141, 345, 363, 432,
- jednatelství 139, 140, 342, 344, 363, 390
- sbor 140, 255, 257
- sekce 100, 26, 205

- styky 70, 117, 120, 136, 137, 221, 342, 343, 350, 365, 382, 385, 390, 391, 394, 402, 404, 427, 432
- úřady 107, 124, 139, 140, 204, 230, 236, 342, 345–354, 356, 359–361, 390, 431, 433
- úředník 140–142, 342, 345, 347–349, 354, 355, 356, 358, 359, 361–363
- zaměstnanec 141, 343, 355–361
konzuláty 93, 108, 123, 133, 137, 139, 255, 335, 411, 419, 425, 451
konzulský patent 141, 196–199, 236, 254, 346
křesťanská
- mírová unie 273
- misie 111
kulturní centra 31

L
Lateránské smlouvy 215
legace 70, 72, 108, 116, 130, 154, 231
legáti 111, 112
Lékaři bez hranic 62
Lex Salica 133
liberalismus 54, 55
lidové byro 117
lingua franca 177
linkage 52, 276
Lisabonská smlouva 81, 82, 118, 220, 285
Litvinovův protokol 88
lokace smluv 224
Londýnské ultimátum 285
Lyttonova komise 282

M
Maastrichtská smlouva 33, 210
magister officiorum 75
Malá dohoda 101, 180, 233, 274, 275
mandala 37
mandát
- imperativní 155, 156, 158
- volný 156, 158
marxismus 55
media-broker diplomacy 63
mediace 25, 174, 281, 282
megalomania legatorum 76
memorandum 196, 202
menu 197
mezinárodní
- jednání 12, 156, 160, 169, 175, 178, 180, 193, 269, 271
- organizace 14, 20, 22, 23, 61, 71, 81, 97, 117–120, 123, 129–131, 200, 207, 210, 212, 214, 215, 235, 249, 269, 272, 273, 280, 282, 292, 293, 320, 332, 367, 368, 371, 385, 386, 404, 405, 408, 429, 437, 452
- smlouvy 35, 41, 45, 75, 81, 82, 91, 94, 96–100, 116, 196, 197, 200, 205–207, 209, 211–215, 219, 220, 223–226, 229, 230, 233, 235, 280, 307
- společnost 35, 56, 57, 61, 65, 72, 176
- styky 74, 80, 91, 95, 97, 98, 100, 107, 132, 142, 235, 261, 265
- systém 47, 56, 58, 65, 72
- vyjednávaní 8, 15, 275, 278, 287
- vztahy 9–19, 23, 29, 31, 34, 41, 46–48, 51, 53–56, 58, 61, 62, 65, 71, 74, 94, 95, 99, 103–108, 123, 133, 147, 148, 153, 160, 161, 168, 173, 180, 194, 196, 205, 206, 212, 233, 237, 269, 270, 272, 275, 285, 278, 290, 365
MID 80, 471

mimořádný a zplnomocněný velvyslanec 117, 128, 129, 156, 197
mimořádný vyslanec 130
ministerstvo zahraničních
věcí 27, 30, 59, 64, 74, 76–80, 82, 92–96, 99, 100, 102, 107, 124, 128, 153, 195, 197, 199–202, 205, 228, 229, 233, 236, 247, 257, 273, 332, 334, 340, 341, 364, 387, 392–394, 430, 431, 437
ministr zahraničních věcí 11, 84, 88, 91, 97, 100, 104–106, 130, 158, 160, 197–199, 213, 214, 224–226, 233, 234, 237, 247–250, 252–254, 257, 274, 284, 319, 325, 330, 342, 365, 389, 394, 403, 408, 417, 418, 437
ministři-rezidenti 113, 292
minutovník 197, 249
Mnichovská dohoda 101, 206, 219, 226
modus vivendi 206, 215
Monnetův plán 84
Moskevský protokol 212, 284, 285
Moskovskij gosudarstvennyj institut 153
meždunarodnych otnošenij 153
MPLA 67
mýtodiplomacie 57

N
NATO 24, 90, 105, 118, 208–210, 215, 245, 251, 272, 431, 437, 452
nedotknutelnost 96, 132, 134, 136, 142, 192, 239, 315, 317, 323, 335, 336, 339, 353, 355, 360, 363, 392, 396, 397, 400, 409, 412, 415, 417, 420, 423, 427
negociace 206
neodiplomacie 58
neoliberalismus 54
Nobelova cena za mír 84, 87, 89, 90, 171
non-paper 203, 204
normalizace 31, 94, 103–105, 186, 270, 271
normalizační smlouva 87, 209, 217, 224
North Department 79
nóta 69, 180, 196, 199–203, 214, 252, 253, 255
nuncius 82, 83, 112, 113, 125, 127, 132, 155, 156, 243, 255, 291, 333

O
oblékání 258, 263, 264
OBSE 24, 280, 437, 452
Ocelový pakt 180
odvolací listiny 196–198, 236
OECD 64, 209, 452
OPEC 272
open diplomacy – viz diplomacie veřejná 29
orator resident 114
Organizace
- pro černomořskou ekonomickou spolupráci 273
- pro osvobození Palestiny 34, 67, 158
Organizační pakt Malé dohody 274
Organization for Security and Co-operation in Europe Prague Office of the OSCE Secretariat 453
Orientální akademie 85, 153
Osa 180
oslovování 237, 262, 263

P
pacta tacita 211
Panamerická úmluva o konzulárních zástupcích 138
panča šila 180
paradiplomacie 33, 61, 98, 290
parafování 279, 368, 369, 386
parapresbeia 156
parlament ČR 96, 97, 100, 106, 228, 229, 237, 254, 256
Pařížská mírová konference 48, 49, 84, 89, 92, 101, 160, 178, 192, 232, 233, 272, 284
Pařížský mír 78, 87, 113
periodizace 16, 49
persona non grata 125, 135, 142, 159, 180, 188, 332, 349, 392
podání ruky 259
podpisový protokol 208, 226
political appointee ambasador 153
politicky nominovaní diplomaté 154
politika appeasementu 102, 180
polpred 72
polylateralismus 61, 62
poselství 109, 173, 184, 196, 197, 199, 200, 202, 242
poslové 45, 109, 146, 155, 156, 161, 176, 187
Posolskyj prikaz 80
Postupimská dohoda 211
pověřovací listiny 72, 119, 125, 128, 174, 180, 197, 198, 204, 205, 236, 238, 245, 252–254, 278, 333, 334, 393, 408
pozdrav 259, 260, 265
pozvánka 197, 265, 266
právo
- legace 70, 72, 108, 116, 130, 154
- pohostinství 108–110
Pražské jaro 94, 105, 284
preambule 215–219, 222, 374
presbeis 109
prezident ČR 96, 120, 171, 237, 256
princip ancienity 132, 254, 256, 257
procedura 18, 47, 128, 160, 193, 211, 214, 235–237, 246, 257, 282, 325, 327, 328, 406, 429
procurator 112, 113, 156
Program OSN pro životní prostředí (UNEP) 453
Protektorát Čechy a Morava 93, 102
protodiplomacie 57
protokolární
- pořadí 244, 255, 256, 267
- praxe 236, 247, 255
proxenie 108–110
Prusko-rakouská válka 30, 86
prytaneion 239
představování 241, 260
přidělenec 23, 121, 126, 129, 230, 252, 332
public diplomacy 29, 30, 63
Purple kód 193
pylagoři 75

Q
Quai d´Orsay 78, 181

R
racionalismus 55
rada-vyslanec 127, 141, 432–435
raison
- d´etat 41, 49, 165, 180
- de système 165
Rapallo 180, 209

ratifikace 98, 207, 211, 213, 215, 220, 221, 223, 285, 300, 313, 341, 364, 366, 368–370, 372, 388, 403, 429
realismus 49, 53–56, 61
Realpolitik 86
rekuperátoři 110
relazioni 194
reparace 89, 182, 230, 285
Representation of the European Commission 453
reprezentace 12, 35, 36, 61, 62, 67, 72, 78, 101, 154, 155, 159–162, 165, 183, 184
reprodukce 35, 65, 72
responsales 111
retroaktivita 206
reunie 182
revolucionismus 55
rezidentní diplomaté 20, 42, 49, 114, 189, 194, 195, 290
ricordi 42, 194
Rio pakt 180
Rodinný pakt 244
Room 40 192
Runcimanova mise 120, 195, 282
RVHP (Rada vzájemné hospodářské pomoci) 181
Rýnský garanční pakt 87, 206

Ř
Řád křesťanských králů 243
řeč těla 183

S
salámová taktika 180, 287
SALT II 225
scrinión tón barbarón 240
scrinium barbarorum 240
secretarius intimus 76
Sedm věží 164
Secret du Roi 77
Séminaire des Ambassadeurs 153
shuttle diplomacy 34
Schumanův plán 84
skytalé 192
smiřování 25, 281
smlouva o vytvoření Evropského hospodářského společenství 217
socializace 65, 72, 196, 263
soukromá služebná osoba 125, 331, 333, 337–339, 413
South Department 79
spoils system 151
společenská přednost 258, 259
společenské podniky 265–268
společenský protokol 235
Společnost národů 48, 84, 101, 130, 160, 206, 210, 223, 233, 272, 275
Spolek tří císařů 86, 87
Stálá delegace ČR při NATO v Bruselu 118, 452
Stálá mise
- ČR při Radě Evropy ve Štrasburku 452
- při Evropské úřadovně OSN v Ženevě 452
- při OECD v Paříži 452
- při OSN v New Yorku 452
- při OSN, OBSE a dalších mezinárodních organizacích ve Vídni 452
- při UNESCO v Paříži 452
Stálé zastoupení ČR při EU v Bruselu 118
stálé mise u mezinárodních organizací 107
stálé zastoupení 116, 118, 119, 127

stálý představitel 106, 129, 405, 408
State Department 63, 76, 80, 168
státní
- pohřeb 255
- vlajka 134, 249–251, 351
- znak 96, 134, 334, 351, 394
studená válka 17, 33, 51, 53, 68, 172, 180, 181, 189–191
styčná kancelář 123, 142
styčný úřad 117, 142, 170, 452
Suezská krize 86, 187
Svatá aliance 180
Svatá liga 180
světová společnost 56

Š
šéf mise 123, 124, 132, 198, 330–335

T
tajemník
- první 88, 128, 141, 432
- druhý 128, 141, 432, 434
- třetí 128, 141, 432
tajné dodatky 226
Tardieův plán 84
Taškentská deklarace 281
technodiplomacie 58
telegram 63, 91, 192, 196, 197, 203, 230, 315, 322
temporizace 280
Tobarova doktrína 68
track one 22, 282
track two 22, 282
transnacionální společnosti 61
Trianon 180, 230, 280
Trojspolek 34, 86
Trumanova doktrína 89
třetí strana 138, 174, 208, 209, 270, 280, 281, 355
třídy diplomatů 113, 127, 291
Tupa Amaru 163

U
ujednání 26, 125, 131, 205–207, 209, 212, 214, 215, 219, 233, 299, 304, 311, 326, 337, 452
Úmluva o diplomatickém azylu 135
Úmluva o zvláštních misích (UZM) 119, 121, 389, 390, 403, 404, 431
United Nations Information Centre Prague 453
United Nations High Commissioner for Refugees UNHCR 453
uznání 25, 34, 61, 65–72, 80, 87, 142, 171, 212, 233, 242, 245, 270, 427

V
vedoucí
- diplomaté 127
- mise 96, 122, 124, 125, 127, 150, 368, 405, 408–410, 412–416, 425, 427
velikost mise 126
Velká hra 180
velvyslanecký rada 127, 128
velvyslanectví 21, 26, 31, 59, 104, 112, 116, 117, 121–126, 134, 136, 141–143, 163, 165, 204, 252, 253, 258, 431, 454
vehrgeld 133
Vestfálský mír 78, 113, 151, 152, 193, 244, 271, 272, 279, 281, 283
vicekonzul 140, 141, 432
vicekonzuláty 139, 342, 344, 390

Vídeňská úmluva o diplomatických stycích (VÚDS) 115, 121–124, 126, 127, 129, 132–135, 139, 153, 154
Vídeňská úmluva o konzulárních stycích (VÚKS) 137–141
Vídeňská úmluva o smluvním právu 205, 206, 365, 389
Vídeňská úmluva o zastoupení států v jejich stycích s mezinárodními organizacemi 117, 119, 404
Vídeňský kongres 17, 49, 51, 66, 85, 113, 216, 272,
Vídeňský reglement 46, 113, 225, 245, 291
Visegrádský dům 123
vizitka 197, 260–262
vláda ČR 96, 104, 207, 250, 256
vlády v exilu 67
Výbor regionů EU 98
Výbor stálých zástupců 130
Východní Locarno 84
Východní pakt 84
Výmarský trojúhelník 180
vyslanci 37, 42–45, 76, 78, 109–111, 113, 117, 125, 130, 145, 149, 152, 159, 163, 166, 167, 177, 184, 185, 188, 189, 193, 238–241, 243–245, 333
vyslanectví 21, 26, 31, 41, 48, 57, 59, 93, 102, 104, 112, 116, 117, 121–126, 134, 136, 141–143, 161, 163, 165, 190, 204, 228, 232, 252, 253, 258, 431, 454
vysoká komise 117
Vysoká porta 181
vysoká představitelka EU pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku 90
vysoký
- komisař 128,130, 131,204, 453
- představitel 81, 82, 131, 245
- představitel EU pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku 81, 82, 90, 131
vyšetřování 25, 298, 345, 425

W

Watergate 90
Washingtonská deklarace 92, 185, 200, 224
Whitehall 80
WikiLeaks 195, 234
World Health Organization Office 453

Z

zahraniční
- orgány státu pro mezinárodní styky 74, 107
- politika 10–14, 23, 26, 27, 29, 31, 33, 35, 37, 41, 48–50, 53, 54, 59, 60, 74–80, 82, 83, 85, 86, 88, 90, 93–97, 99–101, 104, 105, 110, 115, 124, 142, 149, 155, 167, 188, 189, 219–221, 228, 231–234, 286, 290
Zajišťovací smlouva 86, 178, 220
Zájmová sekce Spojených států (USINT) 122, 123
Zákony Manu 37
Zastoupení Evropské komise 118
zastupitelský úřad 108, 116, 117, 121–123, 128–130, 142, 197, 199, 200–204, 248–251, 253, 255, 315, 317, 322, 451
závěrečný akt 66, 113, 180, 206, 216, 274, 280, 368
Zlatá bula sicilská 228

Zpráva o zahraniční politice ČR 124
zprostředkování 8, 22, 25, 34, 35, 57, 58, 83, 167, 172, 174, 231, 270, 271, 281, 282, 298
zvláštní
- mise 107, 119–121, 133, 390–402, 431
- vyslanec 78, 120, 130

Ž

žargon 17, 180, 181
ženevský protokol 180, 206